Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ټولنې پرله پسې لمبر ۲۲۵

PROPERTY OF ACKU 4499

د
رحمان بابا دیوان

خپرونکی

پښتو ټولنه

د

۱۳۵۶ کال دزمري پنځلسم

دچاپ شمیر ۳۰۰۰ ټوکه

دولتي مطبعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرتب او مهتمم :

څېړنیار محمد عارف غروال

د نسخو مقابله کوونکي :

څېړنمل عزیز الله

څېړنیار محمد عارف غروال

څېړونکی محمد عمر

خپل ډیر ګران د قدر وړ او پیاوړي ګلدي او ډیر ښه ملګري او ډیر ښه ورور
عنایت جان (شفق) ته ئې په ډېره مینه او ښه هیله وړاندې کوم، د یادګار په
بڼه ئې وساته.

چې کشور د افغانانو معطر کړي
دهر بیت مصرع مې زلفې د خوبان کړي

خورا ملګری دی
ګل ملي رخاږم
(اع)
۱۵ ۲۸/۸/۹۰

له څه مودې راهیسې د رحمان بابا د دیوان چاپي نسخې بالکل نایابه شوي وې له همدې امله، پښتو ټولنې تصمیم ونیو چې د بابا یو نسبتاً جامع او بشپړ دیوان چاپ کړي. څرنګه چې کتاب د یوې علمي او ادبي اکاډمۍ له خوا خپریده لازمه وه چې تر وسه وسه پورې اکاډمیک او علمي پرنسیپونه پلي او منل شي. د دې هدف د تحقق د پاره، له ټولو چاپي او ډیرو قلمي نسخو څخه استفاده وشوه. د بابا وروستۍ خبره دا چې د رحمان بابا د دیوان قلمي نسخې د پښتونخوا په هر ګوټ کې پیدا کیږي، خو له یوې خوا د ملکوالي تنګدي او علمي اړتیا او له بلې خوا د پښتو ټولنې مالي امکاناتو اجازه نه ورکوله چې دا کار نور هم وځنډیږي.

په همدې اساس، د پښتو ټولنې د کتاب او فولکلور مدیریت ته وظیفه ورکړه شوه چې د بابا د دیوان یو انتقادي متن تیار کړي. د دې دیوان په خپریدو سره به د ادبیاتو څیړونکو ته امکانات ترلاسه کړي چې د بابا ادبي سبک، "ژبه"، او د تفکر طرز په ښه توګه وڅیړي او د هغو اشعارو پر ماهیت باندې هم رڼا واچوي چې رحمان بابا ته منسوب شوي دي.

د ادبياتو څېړونکي د خپلو علمي څېړنو د پاره، البته، په دې نسخه باندې بسنه او قناعت نشي کولی ځکه سره له دې چې کتاب له يو شمېر نسخو څخه ترکيب شوی دی خو هره نسخه يې د متني کره کتنې - textual criticism - له مخې ځانګړې مطالعه او ژوره څېړنه غواړي. له دې امله، د دې نسخې په چاپېدلو سره د ادبي کره کتونکو وظيفه پای ته نه رسېږي بلکه په نوي افق کې به خپلو څېړنو ته دوام ورکوي.

زه دلته د رحمان بابا د افکارو د ترجمانۍ، تعبير او تفسير څخه ډډه کوم ځکه ښايي هر حرکت يې له خپلو عميقو څخه په بل رنګ ووينې او بهتره به وي چې په دې باره کې ځانګړې رسالې يا کتابونه وليکل شي. سره له دې، د ادب او فولکلور د لوی مديريت له خوا د رحمان بابا يوه لنډه بيوګرافي ترتيب شوې ده چې مبتدي لوستونکي له مضمون او اساسي ټکو سره آشنا کړي او ادبيانو ته د زياتې څېړنې د پاره چلينج ورکړي.

د دې کتاب په تدوين کې د ادب او فولکلور د لوی مديريت مسلکي غړو ښاغلي محمد عارف غروال، ښاغلي عزيزالله، ښاغلي شاه ولي او ښاغلي محمد عمر او نورو هم زيار کښلی دی. پښتو ټولنه په دې وسيله د دوی د زيار او د اهتمام يادونه کوي او د پښتو ژبې او ادب د خدمت په لاره کې د دوی د زياتو برياليتوبو هيله کوي.

۱۳۵۵/۷/۱

څېړنوال محمد صديق روهي

د پښتو ټولنې رئيس

رحمان بابا

ژوند پېژندنه او دیوان

لیکوال

حبیب الله رفیع

ما غوښتل چې په دې لیکنه کې د رحمان بابا په ژوند پېښو، فکر او فن بشپړې خبرې وکړم. لټون مې پیل کړ، یادداشتونه مې راغونډ کړل، ډېرې نوې خبرې مخې ته راغلې مجبور وم چې په ټولو وغږېږم نو ځکه خبره د دیوان له سریزې څخه لوړه بشپړ کتاب ته اوږده شوه. په دې سریزه کې د رحمان بابا د فکر او فن له څېړنې څخه تېرېږم ځکه چې له یوې خوا خبره اوږدېږي او له بله پلوه د ده فکر او فن په دې دیوان کې ستاسو په مخ کې دی. نو یوازې د ژوند پېژندنه او له دیوان سره مربوط مطالب یې راوړم، البته د ده په باب به هر اړخیزې خبرې به په هغه ځانګړي کتاب کې چې "رحمان بابا - د پښتو عالمګیر" مې نوم ورته ټاکلی دی وړاندې شي.

زه عاشق یم سر وکار مې دی له عشقه
نه خلیل، نه داوُد زې یم، نه مومند

[I]

د رحمان بابا تاریخي څېره

رحمان بابا لکه څومره چې په پښتنو کې وتلی او منلی شخصیت دی هماغومره یې ژوند پېښې تتې او د تاریخ په تیاره کې پټې دي، دا ځکه چې دی دیوې غریبې کورنۍ غړی ؤ او د غریبانو ژوند او مرګ ته چا ددې ارزښت نه ورکاوه چې ځان پرې ستړی کړي او ژوند پېښې یې وکاږي، دده ژوند هغه وخت ارزښت وموند چې دده د خپل شعر په قوت د پښتنو زړونه او د "روح" سیمه تسخیر کړل او د ټولو پام یې ځان ته واړاوه خو دا هغه وخت ؤ چې دده د ژوند د پر ځه هېر شوي وو.

دده د ژوند پېښو په باب د پرو کسانو دا تکل نیلی ځغلولی او د پرې خبرې پرې شوې خو دده د ژوند په باب د پر حقایق پټ هم پاته شوي او د پر داسې څه هم ور سره تړل شوي چې په اصطلاح دده ار واهم ترې خبره نه ده.

ټبر، کلی او نوکره : رحمان بابا د پښتنو د روایتي سلسلة النسب له مخې "سړبن"(1) په سړبن کې غوریاخېل(2) په غوریاخېل

---

(1) یو کتاب به سړبن کې چا ونه کړ
لې رحمانه چې یې وکړ دا کتاب
(د رحمان بابا دیوان، کابل پښتو ټولنه، ۱۴۱ مخ)

سل سړبنی دې تر دا یو غزل ځاړ یې
نن چې دا پښتنو د کرلانی خوشال ویلي
(کلیات خوشحال خان خټک، د دوست محمد خان کامل په سریزه، ۶۸۰ مخ)

پاته په (۳) مخ کې

کې "مومند" [3] په مومندو کې "دویزي" [4] او په دویزیو کې "ابراهیم خېل" [5] دی. راوړل شوي دي په مومندو کې غوریاخېل بولي [6] خو څرنګه چې مومند د غوریاخېلو ښاخ دی نو ځکه نو موږ ئې ختیځ یوه تبروتلی او د خبرې د ښه سپینتیا به له پاره له مومند نه تر سړبن پورې شجره دلته کاږو :

د (۲) مخ پاته :

فکر کیږي چې له سړبني نه مراد رحمان بابا وي او د رحمان بابا دا بیت د دعوا ګټل کېدای شي :

یو خوشال یو کم سل ختټک لوړ په طبیعت کې — ځار شه د رحمان سړبني لـه یوه فرده

(د رحمان بابا دیوان ، کابل ، ۱۴۲ مخ)

بیا به دوه د شاه عالم په ځمر بنو کې — راښکاره شو په جهان عبد الرحمان

(میراحمد شاه رضواني - روهي ګلونه ، ۱۲۳ مخ)

(۲) - زه ختک دیاں په غم تازه تازه شم — غور یه خېل رحمان که شو ورځني ستړی

(د عبد القادر خان ختک دیوان ، د استاد حبیبي تدوین او تصحیح ، ۱۳۴ مخ)

د دې مخ د متن پاڼلیکونه :

(۳) که لې شعر د رحمان مومند تر غوږ شي — غوږ به نه باسي په شعر د خوشال خوړک

(د رحمان بابا دیوان ، کابل ، د استاد بېنوا په سریزه ، ۹۴ مخ)

خدایه ولېښې مومند عبد الرحمان — پرې نازل کړې خپل رحمت لکه باران

(دیوان عظیم (عبد العظیم رانیزي) لاهور ۷۶ مخ)

(۴) ما نجیبهم په دا طور غزل وویې — که ویلی دویزي عبد الرحمان دی

(دیوان نجیب ، د پېښور پښتو اکاډمي ، ۲۷۳ مخ)

د ملا بنا لیستر خان په جونګ کې هم چې د رحمان بابا د ژوند وخت ته ورلنډ کښل شوی ، د ده له نامه سره د دویزي کلمه شته

(د ملا بنا لیستر خان جونګ ، قلمي نسخه ، د لیکونکي کتابتون)

(۵) "رحمان بابا لکه چې یادوي هیو نلیکي ابراهیم خېل مومند و . د پېښور د مومندو په تیه کې چې کوم خلګ ځان د رحمان بابا نمسي او عزیزان بولي هغوی په ابراهیم خېلو یادیږي ..." (رحمان بابا ، دوست محمد کامل مومند ، پېښور ۱۹۵۸ ع ۸ مخ)

(۶) کامل ، دوست محمد : "رحمان بابا" ، ۵ مخ

خلوړ

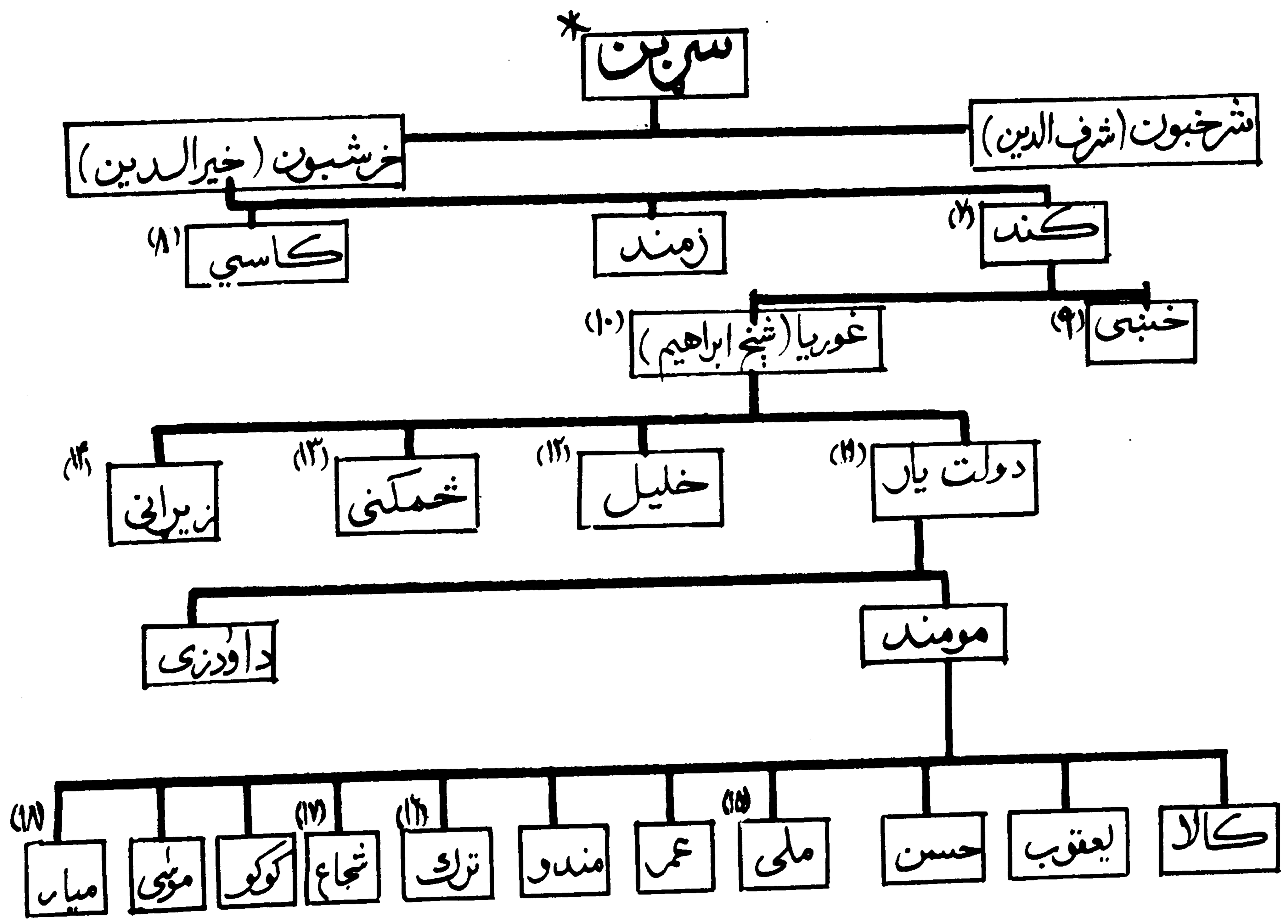

---

* . ددې شجرې په ترتيب لوکې دخواجه نعمت الله هروي له " مخزن افغاني " په ۱۹۶۲ ع . کال کې دډاکې چاپ دحافظ رحمت خان له "خلاصة الانساب" په ۱۹۷۳ ع . کال د پېښور د پښتو اکيډمۍ چاپ، دافضل خان خټک له " تاريخ مرصع " په ۱۹۷٤ ع کال کې ديونيورسټي بک ايجنسي چاپ ، دظفر کاکاخېل له "پښتانه دتاريخ په رڼاکې" په ۱۹۶۵ ع . کال کې ديونيورسټي بک ايجنسي چاپ ؛ څخه استفاده شوې ده .

(۷) "پښتانه دتاريخ په رڼاکې" دالوم "گند" کاږي .

(۸) "تاريخ مرصع " دکاسي نوم نه اخلي .

(۹) دالوم "خلاصة الانساب" د "شخي" مخفف بولي، مخزن افغاني يې "شيخا" او "خرخښي" قيدوي، پښتانه دتاريخ په رڼاکې يې په دريو نومو: "شيخا، خوښي، خابي" راوړي .

(۱۰) د "غوريا" نوم مخزن افغاني "غوري" او "غوزا" او تاريخ مرصع "غوری" راوړي .

(۱۱) خلاصة الانساب او مخزن افغاني ځينې نسخې (چې دخلاصة الانساب اخځ هم همدا دي) دغوريا زامن پنځه بولي په دې ترتيب :
"خليل ، داوُد ، مندك ، يوسف ، مومند " او په دې اساس مومند او داوُدزي دخليل ورڼه نه بلکه ورونه گڼي او سبکاري چې رحمان بابا هم دهمدې عقيدې په اعتبار کې وايي :
"نه خليل نه داوُدزی يم نه مومند "
دمخزن افغاني ځينې نسخې د "دولت يار" وجود دځينې فولکلوري روايا تو په اساس ردوي او مومند او داوُد دده زامنو په توگه غلط بولي.

(۱۲) د مخزن افغاني معتبرې نسخې دغوريا په زامنوکې تر خليل وروسته د "منوزي" په نامه يو لوم زيا توي او دغوريا زامن پنځه بولي.

(۱۳) دالوم د مخزن ځينې نسخو "جوکن" ضبط کړی دی .

(۱۴) د "زيراڼي" لوم مخزن افغاني "زيرانه" راوړي دی .

(۱۵) د "ملي" لوم مخزن افغاني او پښتانه دتاريخ په رڼاکې " ملهی" کښلی دی.

(۱۶) د "ترک " لوم په خلاصة الانساب او مخزن افغاني کې نشته .

(۱۷) د "شجاع " لوم هم خلاصة الانساب او مخزن افغاني نه راوړي .

(۱۸) دالوم خلاصة الانساب او پښتانه دتاريخ په رڼاکې "مهيار" کاږي .

رحمان بابا په "بهادر کلي" کې چې له پېښوره څخه درې غلوره میله لیرې [19] جنوبي اړخ ته پروت دی [20] له عبدالستار مومند کره وزیږېده [21] پټه خزانه د محمد رسول کلاتول د بیاض [22] له مخې د رحمان بابا دزېږېدو کال (۱۰۴۲ هـ.ق.) ښیي [23] که څه هم ځیني کسانو څخه کړې چې دا سند سم وبه بولي خصوصاً ښاغلی کامل مومند په خپل "رحمان بابا" نومي تحقیقي اثر کې زیار ایستلی چې دا تکلونو په اساس دې کال په ځنګه کې د زېږون کلونه وړاندې کړې خو بریالي شوی نه دی او مجبور شوی چې د خپل بحث په پای کې بیا هم دده زیږېدل د همدې کال شا او خوا بولي [24].

د پښتونستان یو بل مؤلف ښاغلی عبدالحلیم اثر سره له دې چې د پېښور د پښتو اکېډمۍ د پښتو مجلې د ۱۹۷۶ م. کال د اپریل په ګڼه کې پټه خزانه یو د رېباوړي کتاب بولي خو د ښاغلي میر عبدالصمد خان د "رحمان بابا شاعر انسانیت" د کتاب په سریزه کې بې له دې چې کوم اخځ وښیي، کاږي چې سوانح لیکونکي د رحمان بابا دزېږېدو کال ۱۰۴۰ هـ.ق. بولي! [25] بیا دا کال ردوي او جالبه دا چې دا ځل هم بې له دې چې کوم لاسوند ولري، لیکي: "زما د معلوماتو (؟) له مخې رحمان بابا د ۱۰۳۸ هـ. ق. کال د جمادی الثاني په ۲۱ نېټه د جمعې په ورځ د پېښور له مضافاتو څخه په بهادر کلي کې وزېږېد." [26]

د رحمان بابا نومې بې لیکوال د کتاب هم د رحمان بابا دزېږېدو په باب د فکر نیلی. زغلولی او د پټې خزانې د صراحت په خلاف یې دده دزېږېدو کال ۱۰۶۳ هـ.ق. اټکل

---

(۱۹) عبدالصمد خان، رحمان بابا شاعر انسانیت، ۱۹۷۴ ع. پېښور، ۶۹ مخ.
(۲۰) حبیبي، استاد عبدالحي، پښتانه شعراء (لومړی ټوک)، ۱۳۲۰ ش.، کابل، ۱۹۲ مخ.
(۲۱) محمد هوتک "پټه خزانه" د لوی استاد پوهاند عبدالحي حبیبي په سریزه، سمون او تشریح ۱۳۲۳ ش. کابل ۹۳ مخ.
(۲۲) د دې بیاض نسخه محمد هوتک لیدلې وه خو اوس یې چیرته پته نشته او د زمانې پېښو له سترګو الوتیا کړې ده.
(۲۳) پټه خزانه، ۹۳ مخ.
(۲۴) وګورئ: له ۷ تر ۱۶ مخ پورې.
(۲۵) رحمان بابا شاعر انسانیت، ۱۳ مخ.
(۲۶) هماغه اثر.

کړې دی.[۲۷]

دهیواد پیاوړی محقق لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبی درحمان بابا دزیږېدو په باب دپټې خزانې وینا سمه بولي او دهېڅ شک ځای نه پکې ویني[۲۸].

په دې ترتیب وینو چې درحمان بابا دزوکړې په برخه کې دپټې خزانې دوینا په مقابل کې ماتوونکی سند نشته. نو موږ په دې برخه کې دده خپل دیوان ګورو چې هلته ددې وینا په رد یا منلو کې څه موندلای شو که نه؟

رحمان بابا په خپل دیوان کې ډلنه بحر یوه اوږده بولله لري، چې ددنیا بې وفایي او خپل ځان سپین ږیرتوب پکې انځوروي او داورنګ زیب په مړینه بحث او سانده پکې کوي، دابولله ظاهراً په ۱۱۱۸ ه.ق. کال چې داورنګزیب دمړینې کال دی[۲۹] او یا هم احیاناً په ۱۱۱۹ ه.ق. کال ویله شوې ده. په دې بولله کې یو بیت داسې لولو:

ترپنځاوینځه تېر شوې ته لاځان بولې پسر[۳۰]

نو که چېرې په ۱۱۱۸ ه.ق. کال تر پنځه پنځوس تېر وبولو او دا تېر والی هم دده شپېته کلنی و منو نو بیا دده دزېږېدو کال ۱۰۵۸ ه.ق. راځي او دپټې خزانې تر سنې (۱٦) کاله لاوروسته کېږي خو دپټې خزانې کال له دې سره هم نه ردېږي. ځکه چې دابیت درحمان بابا ددیوان په بېلو- بېلو نسخو کې یو له بله توپیر لري.

---

(۲۷) محکمهٔ نشر واشاعت قبایل، "رحمان بابا". داکتاب نه دلیکوال لومړی او نه یې دچاپ کال ښتنه او ښکاري چې دکوم غرض له مخې په دې بڼه جوړ شوی دی...
(۲۸) - حبیبي، پوهاند عبدالحی؛ دافغانستان پېښلیک، ۱۳۵۳ ش، ۱٤۰ مخ.
(۲۹) محی الدین اورنګزیب عالمګیر دکورګاني شاجهان دریم زوی دی چې په ۱۰۲۷ ه.ق. کال دهند په احمدآباد کې وزېږېده. په ۱۰٦۸ ه.ق. کال یې خپل پلار بندي کړ او دی پر تخت کېناست ده دخپلې واکمنۍ په دوره کې پښتانه ډېر وکوځول او په پښتنو غوا کې دده په ضد پیاوړی ملي نهضتونه پیل شول چې داخوند چالاک، ایمل خان او خوشال خان غوره څېرې دملي تاریخ روښانه بابونه دي. (دتفصیل له پاره وګورئ: تاریخ افغانستان درعصر ګورګانی هند، دلوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبی اثر، دخوشال خټک مرغلري، کلیات خوشال خان، ارمغان خوشحال او نور....).
(۳۰) دیوان عبدالرحمن، دپېښور پښتو اکېډمی، ۳۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خصوصاً د رحمان بابا د دیوان په یوه خطي نسخه کې چې د پښتو ټولنې په کتابتون کې ساتل کېږي ، دا بیت داسې دی :

تر پنځا وشسته تېر شوې   تر لا ځان بولې پسر

او په دې متن کې هم همدا بیت د اصل په توګه راغلی دی.

د پټې خزانې د سنې له مخې د اوخت د ده عمر ۷۶ کلو ته رسېږي او تر شپېته کلنۍ تېر بدل شپږ او یا کلنۍ ته رسېدل نه مقید وي لو ځکه د پټې خزانې وینا بیا هم سمه او په ځای ده.

استوګنه ، زده کړه ، او سفرونه :

موږ مخکې وویل چې رحمان بابا پېښور ته ورڅېرمه په بهادر کلي کې زېږېدلی دی. راورټي لیکي چې دی د پېښور د مومندو د تپې په هزارخاني لویې کلي کې اوسېده [(۳۱)] دا چې رحمان بابا په هزارخاني کې اوسېدلی له لوږ وړ وایا تو څه هم سنکاري خو دا چې دی په څه علت له بهادر کلي څخه هزارخانې ته تللی د څېړلو وړ ده.

لوی استاد پوهاند حبیبي په دې برخه کې کاږي : "... عبدالرحمن به خپله زمانه کې یو صوفي مشرب او په عشق کې داسې ډوب شاعر تېر شوی دی چې خپلې فقیر مزاجۍ او په خپل عشق کې فنا شوی حالت - دی د خپل کلي (نه) هزارخانې ته په تلو او استوګنه مجبور کړ." [(۳۲)] په دې توګه وینو چې د روند او محترم استاد د ده د لېږد علت د ده فقیر مزاجي ګڼي.

د "رحمان بابا" لوی کتاب نا معلوم مؤلف د ده د دې لېږد له پاره لاندې دوه علتونه ټوږي : "... لکه څنګه چې مشهوره ده رحمان بابا پیدا شوی خو په بهادر کلي کې وخو ورو ستو

(۳۱) - کامل مومند ، دوست محمد ، رحمان بابا ، ۴۹ مخ.
(۳۲) - پښتانه شعراء ، ۱۹۲ مخ.

دځينو وجوهاتو له کبله يې خپل کلي پرېښود او هزارخوانې (؟) ته راغی. په دې وجوهاتو دوه خبرې زما په خيال قياس ته ډېرې نږدې دي: يوه دا چې ده په هزارخوانې کې د بړخواوږي خپل خپلوان لرل د هغوی کشش دی هلته بوتله او دويمه دا چې دی دعلم حاصلولو دپاره هزارخوانې ته راغلی وي او بيا دهمدې ځای شوی وي، بلکه دا دواړه قياسه يو ځای کولی هم شو چې دعلم دتحصيل له پاره هزارخوانې ته راغلی وي. دلته يې خپل خپلوان وي. استوګنه يې دهغوی کړه وي. وروسته يې واده هم دلته کړی وي او بيا دهمدې ځای شوی وي.[33]

ښاغلی اثر له بهادرکلي نه هزارخانې ته دړحمان بابا لېږد دبدل دقبايلي ويش[34] له مخې بولي او وايي چې ددې ويش په سلسله کې ددوی کورهزارخانې ته راغی[35] دا اټکل ځکه سم نه برېښي چې که رحمان بابا د "ويش" دوران ته لوېدلی وايي نو بايد لس دوولس کاله وروسته په هزارخانې کې هم نه وای پاتې شوی او کومې بلې سيمې ته لېږدول شوی وای، سره له دې چې دده ټول ژوند په هزارخانې کې تېر شوی او هورې مړ او خښ شوی دی.

زما عقيده دا ده چې ښايي درحمان بابا دکورنۍ اصلي ځای هزارخانې وي او په موقتي ډول بهادرکلي ته تللي وي چې دا وخت دی هم هورې زېږېدلی او دماشومتوب دوره يې تېره کړې وي. ددې يو دليل دادی چې پښتانه خپل مړي په خپله ادېره کې خښوي. نو که ددوی مېنه ځای بهادرکلی وای حتماً به يې دده مړی بېرته بهادرکلي ته وړی و، سره له دې چې دده مړستون (قبر) په هزارخانه کې دی او هم دومندو

(۳۳) رحمان بابا، محکمهٔ نشر واشاعت، ۱۷ مخ.
(۳٤) دويش قوانين دپښتنولوی مفکر او مقنن شيخ ملي جوړ او په خپل دفترکې يې وکښل ددې ويش له مخې به پېړۍ لسو دوولسو کلونو کې دپښتنو دټبرو - ټبرو کورنيو ترمنځ ځمکه اوکورونه سره بدلېدل او دبالغانو په سربه ويش کېده. شيخ آدم ملي په قام يوسفزی او خيل قام ملي مشر و چې د ۸۳۰ هـ.ق کال په حدودو کې يې ژوند کاوه (دتفصيل له پاره وګورئ: دپښتنو ادبياتو تاريخ (دوهم ټوک)، داستاد حبيبي تأليف له ۲۳۵ تر ۲٤۲ مخ پورې).
(۳۵) رحمان بابا شاعر انسانيت، سريزه، ۱۷ مخ.

د ویزي په هزارخانه کې استوګن سنکاري ځکه چې رحمان بابا تر ټولو وند خوکاله ا
وروسته د احمدشاه بابا په دوره کې یو بل دویزي مومند چې رکن الدین نومېږي
اوشاعر دی هم په هزارخانه کې مېشته و ، دی وايي :

که ظاهر لیمه ساکن هزارخانه کې — زړه مې خاص دی ستادر په دربانه کې
په نسب کې دیوزي یا مهمندي یم — ستا ... ددر بندي یم (۳۶)

رحمان بابا د استوګنې په باب که حقیقت هر څه وي خو دا منلې خبره ده چې دی
په بهادرکلي کې زېږېدلی ، په هزارخانې کې استېدلی او هم هلته مړ شوی او خښ شوی
اوس د رحمان بابا زده کړې او د علومو تحصیل ته راسېږو ، پټه خزانه دده د زده کړې
په باب کاږي :

" رحمان بابا له ملا محمد یوسف یوسفزي څخه لوست وکا او له هغه څخه يې فقه او
تصوف زده کړل ، بیا ولاړ کوهاټ ته ، هلته يې هم سبقونه ولوستل او ښه عالم
شو . په ځوانۍ يې دنیا پرېښوده او اکثر به په غرو کې ګرځېدی او کله به ولاړ د هندوستان
پرخوا او د خدای عبادت به يې کاوه د دنیا په کار و به نه مشغول کېدی ، عبدالرحمان بابا
یو عالم رباني او عابد سړی و . "(۳۷)

ښاغلي عبدالحلیم اثر يې له دې چې ځنې وینا له پاره کوم تاریخي سند ملاتړ ونه نیسي ،
دده د زده کړې په باب تر دې زیات معلومات وړاندې کوي او لیکي چې : رحمان بابا
تر زېږېدو اووه کاله وروسته په ۱۰۴۵ هـ.ق. کال په بهادرکلي کې له مولینا عبدالحق
څخه قرآن مجید او نور لومړني دیني علوم زده کړل ، په ۱۰۵۲ هـ.ق. کال يې له مولینا
محمد یوسف د مولینا محمد یعقوب یوسفزي له زوی څخه د پېښور په سلطان پوره کې

---

(۳۶) شاهنامهٔ احمدشاه ابدالی ، پښتو اکېډمي ، پېښور ، ۱۹۶۵ ع . ضمیمې برخه ، ۲۰۸ مخ .
(۳۷) پټه خزانه ، عکسي چاپ - ۱۳۵۴ ش . د پښتو د پرمختیا او پیاوړتیا آمریت ، ۴۴ - ۴۵ مخونه .

زده کړه وکړه ، بیا حضرت محمد صدیق پېښوري ته کوهاټ ته ورغی . څرنګه چې محمد صدیق پېښوري د پښتو لوی شاعر و ، نو دا وخت رحمان بابا ته له ده نه د فیض موندلو موقع لاس ته ورغله ، هم دا وخت یې د شعر او شاعرۍ دوره پیل شوه ، د خپل استاد په غزلونو یې د بې څوالي غزلونه جوړ کړل چې لمونې یې په دیوان کې شته.(۳۸)

په ۱۰۶۱ ه.ق. کال کې بیا د کوهاټ په شېرکوټ کې د اخوند محمد یوسف سره و ، په ۱۰۶۶ ه.ق کال په پاس شېرکوټ کې و . په همدې کال یې د اخوند درویزه لمسی اخوند کریمداد سره وکتل او حاجي بهادر کوهاټي چې د اخوند کریمداد مخلص و د رحمان بابا استاد او طریقې لارښود و . دی دوه کاله په پېښور کې د اخوند کریمداد په حضور کې و او د کبرویه سلسلې بیعت یې تر لاسه کړه او د شعر او ادب په دې خاص مکتب کې وروزل شو .(۳۹)

داسې ، د کار او د رحمان بابا د علمي او ادبي زده کړې په باب ، په زړه پورې معلومات دي خو کاش چې سناغلي اثر خپل سند ښودلی وای ، ځکه په داسې زړو تیا د کلونو او نیټو ښودل او په داسې قاطعیت د پښتو بیانول د تاریخي څېړنو په برخه کې د ټینګ سند تر ښودلو پورې هیڅ اعتبار نه لري ، تاریخي پېښې او نېټې په قاطعیت سره راوړل داټکل او اندکار نه دی د اکار یوځ سند او لاسوند غواړي . نو که د ښاغلي اثر دا معلومات رښتیني وای او غوښتی یې چې خوک یې ور سره ومني ښایي د خپلو خبرو ملاتړ یې په ټینګو سندونو کړی وای ، خو څرنګه چې سند نه دی نو موږ د پېټې خزانې د باوري سند په ړلو دلو سره دا یې سند نه خبرې نشو منلای .

---

(۳۸)- رحمان بابا شاعر انسانیت ، داثر سریزه ۱۳-۱۴ مخونه
(۳۹)- هماثر ، ۱۵-۱۷ مخونه

ځکه مو وویل چې پټې خزانې د محمد رسول کلاتوال د کښېنې له مخې د ده د زېږېدو کال ۱۰۴۲ هـ.ق. سنودلی او بل داسې سند نه لرو چې دا سنه غلطه وباسي نو ځکه د اثر صاحب دا خبره چې تذکره لیکونکي د ده د زېږېدو کال ۱۰۴۰ هـ.ق بولي او دده دا خبره چې زما د معلوماتو له مخې رحمان بابا په ۱۰۳۸ هـ.ق کال زېږېدلی د منلو وړ نه ده نو دده دا خبره هم د منلو وړ نه ده چې رحمان بابا په ۱۰۴۵ هـ.ق کال په زده کړه پیل کړې وي ځکه چې دی دا وخت درې کلن و او په درې کلنۍ کې څوک ماشوم هم په منظمه زده کړه پیل نشي کولای. په همدې ډول یې نور کلونه هم دروځلي.

پاتې شوه له محمد صدیق پېښوري څخه دده ادبي زده کړې موضوع، مونږ په پښتو تذکرو کې د صدیق په نامه یو شاعر لرو چې د بشپړ دیوان پته یې لا تر اوسه نشته. خو دوه یا دولس غزلونه یې له دوو لارو مونږ ته رارسېدلي، لومړی د چمن بې نظیر په خطي نسخه کې (۴۰) دده دا وولس غزلونه موجود دي چې پادري هیوز په کلید افغاني (۴۱) کې دوې غزلې ترې راخیستي او بیا دا غزلې لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي په لومړي ټوک پښتانه شعرا (۴۲) کې راوړې دي. او بل د ملا سنا ایسه خان په جونګ کې (۴۳) دده یوه غزل او یو بیت دي چې ما په ادبي ستوري (۴۴) کې ترې راخیستي. دا شاعر لوی استاد پوهاند حبیبي په متوسطه طبقه شعراو کې د رحمان بابا له پیروانو څخه بولي (۴۵)

---

(۴۰) چمن بې نظیر د پښتو شعر یو انتخابي اثر دی چې د پښتو د ۲۹ نومورکو او نامتو شاعرانو شعرونه پکې راغلي او په الفبایي ډول ترتیب شوي دي. (د برتانوي تا یوګانو په کتابتونونو کې د پښتو قلمي نسخو کتلاک، د بلوم هارت او ډاکټر مکینزي تالیف، لندن ۱۹۶۵ ع. - دا اثر ګران ملګري ښاغلي عنایت الله مرالي راته ترباړلی چې په دې وسیله مننه ترې کوم.)

(۴۱) کلید افغاني د پښتو د نثر او نظم او لیکو نو مجموعه ده چې پادري هیوز ټوله کړې ده او هغه نسخه یې چې په ۱۸۷۲ ع. کال خپره شوې ۴۱۸ مخونه لري (د پښتو نځوانې تذکرې، حبیب الله رفیع، د افغانستان اکادمي، د تاریخ او ادب ټولنه، ۱۳۵۰ ش، ۶۸-۶۹ مخونه.).

(۴۲) وګورئ پښتانه شعرا، لومړی ټوک ۳۰۸-۳۰۹ مخونه.

(۴۳) د ملا سنا ایسه خان جونګ د دوولسمې پېړۍ په درېیمه برخه کې راغونډ شوی او یوه نسخه یې د لیکوال په کتابتون کې ده.

(۴۴) وګورئ: ادبي ستوري، لومړی ټوک، حبیب الله رفیع، پښتو ټولنه، ۱۳۵۳ - ۲۴۷-۲۴۹ مخونه.

(۴۵) پښتانه شعرا ۱/ ۳۰۸

او اغلب گمان دا دی چې تر رحمان بابا کښې اوددوولسمې پېړۍ په دوهمه نیمايي کې به يې ژوند کړی وي . که له محمد صديق پېښوري څخه د ښاغلي اثر هدا صديق مراد وي دا سړی خو ظاهراً تر رحمان بابا را وروسته دی او که بل سړی وای نو ښاغلي اثر دده په باب مستند معلومات وړاندې کړي وای ، هغه ځای یې ښودلی وای چې دده دیوان یې ساتل کېږي او د هغه اثر نوم یې اخیستی وای چې دده په باب معلومات لري ، همدارنګه د صديق په نامه نور شاعران هم تر ده را وروسته دی* د رحمان بابا کوم غزلونه او بیتونه چې اثر صاحب د محمد صدیق پېښوري د غزلونو او بیتونو په پیروۍ بللي کېدای شي چې دده له خوا دسند د نه ښودلو تر وخته پورې داغزلونه او بیتونه د رحمان بابا د غزلونو او بیتونو په پیروۍ وبولو او صدیق د رحمان بابا شاګرد وګڼو نه رحمان بابا دده !

همدارنګه له اخوند کریمداد درویزه یې او حاجي بهادر کوهاټي څخه دده علمي او ادبي زده کړه د کوم سند له خوا نه تاییدېږي او خصوصاً دده په دیوان کې داسې اشارې او دلایل شته چې دی د فکر او شعر له مخې د روښانیانو پیرو ؤ او د روښان په هغه روښانه لاره یې یون کاوه چې درویزه یان یې کلک مخالف وو او د دې لارې په وړاندې یې تول ژوند صرف کړی ؤ . (٤٦)

په هرحال ، دېنې ځانې صراحت او دده د خپلو وینا ؤ شهادت څرګندوي چې رحمان بابا دوخت دودې علوم لوستي ووا و د علم تر بشپړتیا به وروسته یې باطني تزکيې او تصوف ته لاس اوږد کړی ؤ او په ښه پوهه او بصارت یې مسایل څېړلاې او تحلیلولاې شوای . دده علمي او ادبي مطالعه درلوده ، ديني مسالې یې په شعرونو کې ځای په ځای بیان

* وګورئ هیوادمل ، زلمی : فرهنګ زبان وادبیات پښتو ، دص ردیف .

(٤٦) په دې موضوع ما په "رحمان بابا - د پښتو ژبې عالمګیر" نومې اثر کې داسنا دو په رڼا کې بشپړ بحث کړی چې ښه به دا وي د علاقمندانو خدمت ته وړاندې شي .

د یار لسم

ښوې چې په دیني علومو کې دده د ښو معلوماتو څرګند وې کوې او هم دده په شعر ونو کې دارزاني، میرزا، دولت او خوشال خان یادونه ښیي چې ده د دې شاعرانو دېوانونه لوستي وو او دده په ادبي پیاوړتیا کې د دې شاعرانو د شعر دروند اغېز و، همدارنګه ده د دري شاعرانو دېوانونه هم په ښه توګه کتلي وو او ځای په ځای یې د دوی له وینا ونه لفظي او معنوي اخیستني کړي او د دېوان په هغو دوو نسخو کې یې چې له ما سره شته د حکیم سنايي غزنوي نوم صراحتاً اخیستی او ویلي یې دي:

په پښتو کې رحمان ووې
په فارسي کې سنايي

دده ادبي لېتون دومره پیاوړی و چې د پښتو او دري د هغو شاعرانو شعرونه یې هم لوستي وو چې له ده سره یې دروند وخت لرل وا هغه درلود د لمونې په توګه میرزا عبدالقادر بېدل چې په ۱۰۵٤ هـ.ق. کال [٤٧] یعنې تر ده وروسته زېږېدلی یو بیت لري:

هر که پا کج مېگذارد خون دل ما مېخوریم شیشهٔ ناموس عالم در بغل داریم ما [٤٨]

او رحمان بابا وايي:

که ښېښه د نام و ننګ دې ښې تر څنګه د هر چا په کږ وړه به خپل ځیګر خوري

نو که په دې بیتونو کې د تواردله موضوع نه ستر ګې پټې کړو یقیناً رحمان بابا تر د بېدل یو ډېر ښی بیت وړ رسېدلی دی.

د رحمان بابا د سفر او چېرته تګ په باب پښتانه خزانه وايي: "... په ځوانۍ یې د دنیا پرېښو دله او اکثر به په غرو ګرځېدی او کله به ولاړ د هندوستان پر خوا ..." خو ښاغلي کامل مومند داوینا د رحمان بابا د ځینې بیتونو له مخې سمه نه بولي او وايي چې دی،

---

(٤٧) احوال و آثار میرزا عبدالقادر بېدل، دکتور عبدالغنی - د میر محمد آصف انصاري ژباړه، کابل پوهنتون - د ادبیاتو پوهنځی، ۱۳۵۱ هـ.ش / ۹ مخ

(٤٨) کلیات میرزا عبدالقادر بېدل. توک

چېرته نه دی څرګنده. په دې برخه کې په څلورو بیتو سره بېړه دا بیتونه راوړو:

هم په دا چې نه له ځایه چېرته خوځم ... نه دېنځ یوه مخلوق یم منت بار
نه مې سکته ملک لیلی دی نه پور ته ... خبر نه یم په یمین او په یسار
آب و خور لکه آسیا په ځای رارسي ... په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار[49]

په بر سېره نظر به د دې بیتونو په رڼا کې دېته خرالې وبینا ناسمه وبولو خو له لنډ غور نه وروسته که ووایو څرنګه چې د دې بیتونو د ویلو نېټه نه ده څرګنده نو سبا یې هغه تول بیتونه به چې سبا غلي کامل راوړي رحمان بابا تر خپل سیر او سیاحت وړاندې ویلي وي ځکه موږ ته ثابته ده چې د ه شاعري له زلمیتوب څخه پیل کړې او دیوه شاعر په دیوان کې یو د بل ما توونکي شعرونه له همدې کبله موندل کېږي چې یو شعر یې د شرونه دیوه وخت او بل یې د بل وخت وي. او که په دې پسې د رحمان بابا دا بیتونه هم ولولو چې:

روښنايي مې په طلب کې شوه حاصله ... شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان یم
چې صفت د تورو زلفو د اشنا کړم ... پلې سر په لو یه لار د هندوستان یم
داشنا زلفې مې وینوی په لاس کې ... بند په لار د هندوستان ولیدی دریغ

* * * * *

نو نه یوازې د ده "سکون" ماتوي بلکه صراحتاً د هندوستان د سفر یادونه کوي او ثابتوي چې دی هندوستان ته تللی دی. او که تردې وروسته دا بیت هم وګورو:

ستا په زلفو په رخسار پسې رحمان شو بې وطن ... مسافر د هندوستان د خراسان دی زما روح

نو نه یوازې دا ترې زباد بېږي چې دی هندوستان ته تللی ؤ، دا هم ثابتوي چې دی خراسان ته هم راغلی ؤ؛ ځکه چې پېښور د لرغوني خراسان په ساحه کې نه ؤ او دا بل بیت که

---

(49) رحمان بابا ۱۷ مخ.

دده وي[50] چې پرې ورزيات کړو :

چې مېوې يې دکابل خوړلې نه وي   دهغو له خمه وځکې شي ګوړ ګوړې

دا اتکل هم په لاس راکوي چې دی کابل ته هم راغلی او دلته يې دومره وخت تېر کړی چې دکابل بېلابېلې مېوې يې خوړلې دي ځکه په هغه وخت کې دارتباط دعصري وسايلو دنشتوالي له کبله کابل او پېښور د يو سره لرې ووا او دکابل مېوې په هغه ځای کم او کيف چې رحمان بابا يې ستايي پېښور ته نشوې رسېدلی.

په دې باب دده لوړ بېتونه هم شته چې دده له کوره وتل او په غرو کې اوسېدل څرګندوي.

عاشقي سرې مجنون کاندي رحمانه

ګنه څوك په هوښيارۍ وزي له کوره

* * *

که ليلی عوارې بايد ، دي دا رحمانه

چې مجنون عوندې ساکن دکوه وکار شي

خپلوان ، اولادونه او مالي وضعه :

درحمان بابا يو بيت دی :

نه شي دخانانو دملنګو سره کلی   چېرته عزيزخان چېرته ملنګ عبدالرحمان

له دې بيت نه خلکو افسانې جوړې کړې چا عزيزخان دده ورور ګڼلی ، چا يې نژدې تربور بللی او ځينې بيا وايي چې عزيزخان دی بندي کړی ؤ او څه . . .

---

(۵۰) څرنګه چې دا بيت په لږ تغيير دخوشال خان خټك په ديوان کې هم شته نو ځکه ددې ځای پيدا کېږي چې دا بيت به کاتبانو دده په غزل کې ورزيات کړی او دخوشال بابا له ورته غزلې ځخه به يې راخيستی وي (دې موضوع ته لومړی ښاغلی مومند متوجه شوی او په خپل "رحمان بابا" نومې کتاب کې يې کړې ده).

شپاړسم

خوله بیت نه تر دې زیات صراحت لاس ته نه راځي چې عزیزخان او رحمان بابا د یوه کلي وو هغه د کلي خان او دی یو ملنګ سړی ؤ او په دې بیت کې رحمان بابا د خپلې استغنا له مخې اعلان کړی چې دی د خانانو فرمانبردار نه دی.

د رحمان بابا له نورو بیتونو څخه داڅرګندېږي چې د ده د خپلوانو سلسله پراخه وه ، د یوه کور په ځای په کورونو کې اوسېدل او ده له تولوسره راشه درشه درلوده په دردلې دردمن او په خوښ ولې خوښمن ؤ ، وایي :

په هر کور کې رنځوران را ته پراته دي　　لاس مې نه رسي د هېچا په دوا

دده د واده کولو په باب دا بیتونه پوره صراحت لري :

په مجنون باندې قلم راغلی نه دی　　که حلال یې په مخ وړشي که حرام
حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی　　په حلالو کې مدام وي احترام

د رحمان بابا دا بیتونه د داسې وخت دي چې دده مینه بریالۍ شوې او شرعي واده یې کړی دی.

تر دې وروسته نو بیا د اولاد په غوښتنه کې داشرطونه دي.

خدای له هسې رنګ زوزاده امان راکړه　　چې بې دین ، بې دیانت شي ، بې لمانځه

یو وخت یې چې اولاد موندلی ، وروسته او خپلوان یې مطالعه کړي نو د خپلې مطالعې نتیجه یې په خپل یوه بیت کې داسې ځای کړې ده :

که مې ورور، که مې عزیز، که مې فرزند دے　　واړه غواړي خپله - خپله مدعا

د رحمان بابا د دیوان په داخلی شهادت برسېره ځینې مؤرخین هم دده د اولاد په باب روایتونه لري له دیو نه یو هم انګلیسي ختیځ پوه میجر راورټي دی او وایي چې د رحمان بابا د لور له طرفه د هغه اولاد او س هم د مومندو په بهادرکلي کې او سي حو د هغه د یکې یو نوی

اولاد د بره موده وشو چې ختم دي.[۵۱]

د رحمان بابا د نورو خپلوانو په سلسله کې "حميد ګل" نومي شاعر دارمستتر دده خوريي بولي او د "پښتو نخوا د شعر هار و بهار" کې يې دده يوه غزله راخيستې ده.[۵۲]

د رحمان بابا د مالي وضعې په باب هم دده په خپل ديوان کې داخلي شها دتونه شته دي په خپلو پارکو کې له ناداري او تش لاسي څخه سرټکوي ، د نارو غانو د درمل پيسې نه لري او د درهم او دينار مالک نه دی :

په هر کور کې رنځوران راته پراته دي — لاس مې نه رسي د هيچا په دوا

د دنيا خبر به وار ه په دنيا شي — ما به څه کا څوک ، چې نه لرم دنيا

* * *

څوک دې پار کاندې قسم په کردګار — که درم لرم په کور کې يا دينار

خو بيا هم ځکه چې چاته يې لاس اوږد نه دو ، ګوزاره يې کېده او ځای په ځای خوار ه ورسېدل نو ځکه خلکو فکر کاوه چې دنيا دار دی :

نه درهم او دينار نه لرم په کور کې — ولې نور عالم مې بولي دنيا دار

هم په دا چې نه له ځايه چيرته خوځم — نه د هيچ يوه مخلوق يم منت بار

نه مې سنګته ملک ليلي دی نه پورته — خبر نه يم په يمين او په يسار

آب وخور لکه آسيا په ځای رارسي — په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار

دده دوينا په رڼا کې دا اټکل کولای شو چې رحمان بابا هم لکه د نورو پښتنو غونډي دومره ځمکه درلوده چې د هغې په حاصل يې ګوزاره کېده له خو محصولات يې دومره نه کېدل چې خرڅ کړي يې وای او پيسې يې پرې ترلاسه کړې وای ، دده د ځمکې درلودل د هغې بولې په ترڅ کې چې د :

هر چې کښت يې په باران او په سېلاب وي
د هغو غم به وار ه په عذاب وي

(۵۱) ديوان عبدالرحمن ، د مولانا عبدالقادر سريزه ، "ت" مخ ؛ رحمان بابا ، کامل مومند ، ۲۸ مخ .
(۵۲) وګورئ : دارمستتر ؛ د پښتونخوا د شعر هار و بهار ، ۱۸۸۸ ع ، د پاريس سرکاري مطبعه ، پښتو متن او فرانسوي سريزه .

په کسر پيل شوې، څرګند يږي. د پښتنو په کليوالي ژوندکې لا تراوسه هم داجنا سوتبادلې تر ډېره حده د پيسو د رلو د لو ضرورت ترسره کړي، نو ځکه هغه وخت هم د درم او دينار نه درلودل د مفلسۍ او غريبۍ نښه نه وه.

مونږ ته د رحمان بابا وينا دا هم راښيي چې دى که دنيادار ؤ او که نه خو دا سې لوړهمت يې درلود چې د دنيا تر لاسه کولو له پاره يې د زر دار و څنګ ته نه پرېښود او په ډېر جرأت يې په زرداري او زردار و دوينا وار و نه کول او شعار يې و رکاوه چې:

آدميت څه په دولت نه دى رحمانه
بت که جوړ شي د سرو زرو نو انسان شه

سماع، موسيقي او ميني پر اوونه:

د رحمان بابا د فکري اړخ په څېړلو کې دده په تصوفي لاره او تصوفي منابعو ډېرې خبرې کيداى شي خو د لته د ده د ژوند ديوه اړخ په توګه دده په سماع، موسيقي او مينه لنډې خبرې کوو.

د رحمان بابا د تصوف په باب ډېرې خبرې شوې خو دده د سماع(۵۳) په برخه کې څه نه دي ويل شوې دا ځکه چې دده تصوفي لار دده له شعر و نو څخه راوزي او دده د ديوان په خور و نسخو کې داسې کوم شعر نه ؤ چې د رحمان بابا د سماع په برخه کې

---

(۵۳) سماع په تصوفي اصطلاح کې هغه غږ ته ويله کيږي چې داوريد و نکي په حالت کې او سپتون راولي. يې شرح تعرف کې وايي چې: يخوانيو په خپل نفس ډېر ځځېره او ددمره رياضت يې وکړ چې وبه ويريدل له کاره و نه لويږي نو د نفس د پياوړتيا له پاره به يې څه وغوښتل او دوه بيتونه به يې اوريدل السته د حال سره سم بيت ... څوچې به په وجد راغلل او له ځانه به يې خبره شول او د مستۍ په حال کې به يې ځان نشو اداره کولی او په نڅا به راتلل" (سماع در سلسله هو، بهين جهان بگلو "تجدد"، ايران، ۱۳۵۱ ش.) د مولانا جلال الدين بلخي تصوفي رقص لا تراوسه هم پيروان لري او په ترکيه کې د کال په ټاکلي وخت کې د مولانا د علامه مند الوله خوا ترسره کيږي. په چشتيه طريقه کې د سماع او موسيقي ستره برخه ده، چې تفصيل يې د تصوف په باب په ليکلو آثار و کې شته.

نولسم

لاسوند شوی وای ، په دې برخه کې دده یکې یوازې غزل متعصبینو د بې پخوا دده له دیوان څخه غورځولې وه ، خوله نیکه مرغه دده د دیوان په یوه زړه نسخه کې دا غزل وموندل شوچې په دې چاپ کې هم نیول شوې او په صراحت راښيي چې رحمان بابا سماع او صوفیانه رقص کاوه دغزلې څو بیتونه دادي :

ساقي راکړه ته وماته جام د رقص
زه ارزو په زړه لرم مدام د رقص
ده وې اوس به د خوښۍ ساعت په تا شي
مغني راکړه ته وما پیغام د رقص
سر یې پاس ترنه فلکه څرګندېږي
چې په چاوشي ارشاد اعلام د رقص
لیاقت یې هر وګړی څخه نشته
په لایقو بانډې وي انعام د رقص
خو یې سا په وجود شته عبدالرحمانه
حقیقت به هومره نه کا تمام د رقص

د رحمان بابا د موسیقۍ او خصوصاً د رباب د زده کړې په باب تر دې پخوا هم خبرې شوې ، میجر راورټي او عبدالمجید افغاني دواړه مني چې موسیقي د رحمان بابا په ژوند ژوره اغیزه درلوده ، رحمان حساس او ژوندی زړه درلود او چې د رباب تار به وکرنګېدو او دغه نه به خوږه نغمه راولرزېده نو د رحمان رګ ـ رګ به وریېده د باجي ګوتو به لکه دده د زړه په تار لګېده ـ دی به اکثر د استغراق په حالت کې و ... عجب خان ـ وایي چې د رحمان آشنا مجنون په هندوستان کې د بزرګانو د خدمت له کبله د برخې خاوند شو او چې څه وخت وطن ته رخصتېده نو د خیل پیر شاه شرف قلندر

نه يې د رحمان د پاره هم څه تحفه وغوښته . شاه شرف قلندر په رباب کې د رحمان برخه مقرره کړه او ورا وايي ستولو . ولې شرط يې کې دا و چې مجنون به تر مغې رباب نه گوتې نه وروړي تر څو چې تې رحمان نه وي لېږدلی او رحمان ته دې هغه گوته وهي کومه چې د شاه شرف له لوري په مقررېږي وه نو مجنون به مړ شي او رحمان به ژوندی شي هم د غه وشوه . مجنون چې هغه گوته ووهله نو دی خو په ځای پر پوټ مړ شو او رحمان د رې ورځې بېهوښه و ، او چې په خود شو نو حال يې بدل و ...(٥٤)

همدارنگه ښاغلی جعفر اڅکزی هم په دې برخه کې کاږي :

" وايي چې په رحمان به کله د آمد دوره راغله نو هغوی به خپل رباب په غېږ کې ونه کښېښوی او په تارو نې گوتې پورې کړې ، د تار وخه به يو پرسوزه سا ز پيدا شو او بيا به يې په خپله خپل اشعار ويل شرو کړه ، پرسوزه آواز او دلکش ساز به په يوه آن کې د عقيدتمند واجتماع جوړه کړه ... "(٥٥) څرنگه چې د دې خبرو له پاره کوم سند نه و نو دا ترا وسه د هغو فولکلوري خبر ولد رلې څخه گڼلې کېږي چې په رحمان بابا پسې کېږلې خواوس د همدې رقص په غزل کې يو داسې بيت مومو چې د رحمان بابا د موسيقى په زده کړه دلالت کوي او ښيي چې ده موسيقى له استاد څخه زده کړې او په فني ډول يې په موسيقي کې لاس درلودلی دی ، وايي :

مسقی علم خپل استاد راته تعليم کړ

را ملالې کړه تار مقام د رقص

اوس مو چې د رحمان بابا دا غزل ترلاسه شوې نو دده د دې بلې غزلې ښو بيتونه يې هم په ملاترکې وړاندې کولی شو :

---

(٥٤) ديوان عبدالرحمان ، دمولانا عبدالقادر سريزه ؛ ديوان عبدالرحمان د پروفيسر عبدالمجيد سريزه ؛ سوانح عمري دملاعبدالرحمان ، دعجب خان فولکلوري کيسه ، دلاهور چاپ .

(٥٥) اڅکزی ، محمدجعفر : " ونډر" ١٩٥٩ ع ٠ کوټه ، ١٥٣ مخ .

هر مطرب چې غوږ ته تاو کا د رباب — په دا تا وکې زما زړه کاندې کباب
چې سامع یې په نغمه په ترانه شم — دیوانه شم گریوان څیرې مست خراب
هم یې تار هم یې گفتار هسې اثر کا — چې هیڅوک یې نه طاقت لري نه تاب

تر دې وروسته د رحمان بابا د مینې پړاوونو ته راګرځو، دی د مجازي مینې په پوړیو د حقیقي مینې د معراج لوړ ته ورختلی، ځینې کسان د ده مینه یوازې حقیقي مینه بولي او له مجازي مینې نه یې منکر دي خو ده په دیوان کې داسې بیتونه موږ ته چې هیڅ منکر نه شي ویلی چې ده دې مجازي مینه نه وي کړې. موږ د ده له یارکونه دا رانیستلی شو چې رحمان بابا په ښکلا او ښکلو مین وُ، د ژوند ډېره برخه یې د مینې په یادونو او د بېلتون په یادونو کې تېره کړې ده، کله هجران ځوروي، کله له وصال، کله یوه یې مخې ښکاره کړی او کله بل، کله مینې کلي ورته اور کړې او کله یې په بېدیاکې بې تابه کړی دی؛ د ده ژوند دا ټولې پېښې د ده په شعرونو کې نغښتلې شوې او تر موږ پورې رارسېدلې دي د رحمان بابا د ژوند ډېره برخه په مجازي مینه کې تېره شوې او د عشق په مدرسه کې یې بې له زلفو، بې له خطه، بې له خاله بل څه نه دي لوستي. په مینه کې یې له پېغور څخه عار نه درلود:

زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره — بې پروایم د ستي په څېر له اوره

د ده شعرونه ښیي چې ده زیاتې مینې کړې او زیاتو ښکلو یې زړه وړی:

زه رحمان په زړه نری کړم هغو نجونو
چې یې ملا وي د ولېښته په دود نری؛

* *

په رحمان د ښایسته وُ قدر ډېر دی
د طبیب له قدره څه زده بې رنځوره

(c) kitaabun.com The Digital Library

دوه ویشتم

کہ مې پیرې کړمې پلورې چاره نشته
زه رحمان د ښایسته وُ خانه زاد یم
* * *
گوښې گوښې ښایسته مې زړه وکاړي
زه وکوم یوه ته والېم چې تا یو وړ

اوپه وخت داسې هم پرې راغلی چې:

زړه که یو وي ما خو تا لره درکړی
مگر نور ولره نور زړونه پیدا کړم

رحمان بابا مینې داسې پوړې ته رسولی وُ چې دخیل [illegible] زړې له کوچنې بند نه یې پستلی وُ او ویل به یې:

زه عاشق یم سروکار مې دی له عشقه
نه خلیل، نه داوُدزی یم، نه مومند

دنو خطو مینه د رحمان بابا بله مشغولا وه:

خط دې نور حرفو نرخ دې پانې دکتاب دي
شغل دکتاب دې بل کتاب رانخړ یو وړ
* * *
په رخسار چې دې دخط غبار گرند شو
سربلنده شوه فرقه دخاکسارانو
* * *
سیاهي دنوي خط دې هسې زیب کا
لکه کښلې واره نوري د قرآن
* * *
خه شو که زه یم انگشت نما په مینه ستاکې
زیات له ما نه خوښ ته دقاضي هم دملایې

ده ته عشق دومره رښتینی وُ چې دسر قربانۍ یې په دې لاره کې هیڅ بلله :

وهغوته عاشق نه ویلې بویه،

چې یې فکر یا دسر یا ددستار وي

په هرحال دده مینه دحسن اوښکلا مینه وه له جنسي او نفسي غرضه پاکه

وه نو ځکه یې په جرأت سره ویل :

پسران دې عار زما له عشقه نه کا

پاک عاشق، پیر او پلار دې واره بولي

* * *

او منزه دی عشق نفس له خاصیته

چېرته چاه دګیډې، چېرته چاه د زنخدان

او همدې مینې ده ته داسې استغنا او غرور وربښلی وو چې په لوړه غاړه به یې ویل:

دلبرانو ته خاک ترتلی لا نه دي

ددې نور جهان په سر لکه آسمان یم

* * *

نوکري دمعشوقو کوم په عشق کې

غمیني نه دبهلول، نه داورنګ خورم

درحمان بابا په نظر کې دمینې معراج ته رسېدل هغسې مرحله ده چې :

که مین یې په خپل یار باندې رښتیا — آواره کړه اول دین پسې دنیا

دجنت له حور و تېر شه که یار غواړې — خدای دې نقد دچا نه کاندې نسیا

* * *

عاشقان دسپین رخسار دتورو زلفو

خبر والري دکفر داسلام

خبره نه اوږدوم، خو دومره وایم چې دده د مینې محور پړاو حقیقي او د خدای مینه ده، دا پړاو دده د مینې معراج دی:

رحمان حسن د یار وینم په پرده کې
نه پټېږي نور د شمعې په فانوس

* * *

دا حجاب چې ټول عالم یې حجاب بولي
دا زما د یار تر میانه حجاب نه دی

* * *

که څوک وایي هغه کوم دی؟ وایه دا دی
چې یې خدایه لویه مینه په چا نکه

ادبي شهرت او مقبولیت:

په وړاندې پاڼو کې مو د پټې خزانې په استناد وویل چې رحمان بابا په ۱۰۴۲ هـ.ق کال زېږېدلی خو ښاغلي اثر یې چې د کوم سند تر ښودلو پرته د زېږېدو کال ۱۰۳۸ هـ.ق ښودلی دا نظر هم ورکړی چې ده تر څورلس کلنۍ وروسته د محمد صدیق پېښوري نه ادبي زده کړه کړې او شعر یې ویلی دی. موږ دا تر خبرې مخکې هم نه وې منلې او دلته یې هم نه منو، خو د رحمان بابا روانې طبعې ته چې ګورو یقیناً په څورلس کلنۍ او پنځلس کلنۍ کې به یې د شعر ویل پیل کړي وي نو زموږ په حساب به د ۱۰۵۶ یا ۵۷ - ۵۸ او ان تر ۱۰۶۰ کلو پورې دده د شعر پیلولو وخت وي داوخت په هند او افغانستان کې د شاه جهان ګورګاني د واکمنۍ (۱۰۳۷-۱۰۶۷ هـ.ق) دوره ده. د رحمان بابا په دیوان کې داسې بیتونه موندل کېدای شي چې د شاه جهان

دواکمنۍ په دوره کې یې د ویلو وخت واټکلولکه دا بیت :

د کاملي عقیدې له برکته
د دولتې په غاړه ناست شاهجهان یم

نو په دې اساس تر ۱۰۵۶ هـ.ق. کال وروسته دده شاعري په اټکلي ډول او تر ۱۰۶۷ هـ.ق کال وړاندې په باوري توگه پیل شوې ده او که د خان خوشالخان ختتک دا بیت :

سل سږ نې دې تر دا یو غزل ځاربږه
من چې دا پښتو ده کړلانۍ خوشال ویلې [56]

دده په برخه کې ویلو بیا نو دا هم ویلی شو چې د رحمان بابا شاعري تر ۱۱۰۰ هـ.ق کال وړاندې چې د خوشال بابا د مړینې کال دی د ومره شهرت موندلی و چې خوشال خان غوندې قادرالکلام او لې جوړې شاعر یې هم دې ته اړ کړی و چې دده د شعر داغبرگ کمولو له پاره په تحلی لاس پورې کړې یې او خیل شعر تر ده سنه وبولي .

د خوشال خان ختتک خوږ ژبي زوی اشرف خان هجري چې په ۱۱۰۶ هـ.ق کال یې له دنیا نه سترگې پټې کړې د خپل وخت د شاعرانو په ډله کې رحمان بابا ته په دې مقام قایل دی :

خوږ ژبان په زمانې مشکري نو لی — هغه واف چې مستقر یې پښنور دی [57]
د رحمان په ویل ځای د لقب نشته — چې یې ما شعر منظور کړ معتبر دی [58]

---

(56) کلیات خوشال خان ختتک ، ۴۶۸ مخ .
(57) واف بلبل .
(58) رحمان بابا ، کامل مومند ، ۳۴ مخ (دا شعر د هجري له یوې داسې قلمي نسخې څخه راخیستی چې د چاپي نسخې په اصل کې نه دو)

د رحمان بابا په شعر د اقضاوت د داسې شاعر له خوا شوی چې د خپل شعر په باب داسې نظر لري:

چې یې سحر بولي څوک شعر زما دی | نور د وار و شعر شعر سحر دا دی
که باور دې په دا نه شي پاخه گوره | زما هر غزل شاهد په دا دعوا دی (۵۹)

پښتانه محققین د رحمان بابا په شعر د هجري د دې قضاوت کولو وخت تر ۱۰۹۲ ه.ق. کال وړاندې بولي ځکه چې تر دې کال وروسته هجري په هندوستان کې د کورگانیانو له خوا په بېلو- بېلو زندانو کې اچول شوی وُ نو ځکه دې دا قضاوت باید داسې وخت کړی وي چې د رحمان بابا د اشعارو زیاتې لمونې ورته رسېدلې وي (۶۰).

له دې خبرو نه ځرگندېږي چې د رحمان بابا شعر تر ۱۱۰۰ ه.ق. کال وړاندې ښه شهرت موندلی او په ادبي حلقو کې پېژندل شوی او منل شوی وُ.

همدا راز تر ۱۱۱۹ ه.ق کال وړاندې د ده اشعار د دیوان په بڼه په ټولو پښتنو کې خواره شوي او د پښتنو نځوا گوټ-گوټ ته رسېدلي وو او ده د خپل دې ادبي او روحاني شهرت په بدل کې له پښتنو نه د "بابا" اعزازي لقب تر لاسه کړی وُ ځکه چې په یوه ټي کال میرویس نیکه په کندهار کې د خپل ملي غورځنگ د پیل لپاره د ده په دیوان فال اچوی او له ده نه په دې الفاظو مشوره غواړي:

"راسئ چې عبدالرحمان بابا قدس سره هم ولو پښتنو، چې د ده دیوان یې خلاص کا هسې شعر ونه وو..." (۶۱)

عبدالقادر خان ختک (۱۰۶۳- ۱۱۲۵ ه.ق.) چې د ده همځولی دی هم ده یا دونه کوي:

---

(۵۹) دیوان هجري، مرتب همېش خلیل، ۱۹۵۸ ع.، ۵۰۱ مخ.
(۶۰) رحمان بابا، کامل مومند، تر ۴۳۳ وروسته.
(۶۱) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۶ مخ.

زه خټک دیاں په غم تازه - تازه شم
غوریه خیل رحمان که شو ورځني ستړي (٦٢)

رحمان بابا په ژوند دده ادبي شهرت دخوریدلو په باب دده په خپل دیوان کې هم ځای په ځای ځیني بېلتونه شته چې ځیني یې سره له دې چې دشاعرانه غرور او تعلی زېږنده دي خو بیا هم دده ادبي شهرت دخوریدلو نماینده ګي کوي:

ستا دحسن دتعریف له برکته
درحمن دشعر کوکې په عالم دي

* * *

چا پېژندلم زه چې عاشق ندوم په جهان کې
او سر مې ستا له رویه لوم رسوا په درست جهان دی

* * *

خوشالا او دولتا مې غلامان دي
زه رحمان په پښتو ژبه عالمګیر یم

رحمان بابا دومره ادبي شهرت موندلی وُ چې دیوه ځانګړي ادبي سبک تینه یې کېښوده او دده په ادبي مکتب کې دپښتو دېر خوږژبي شاعران وروزل شول او همدا سبب وُ چې راوروسته شاعرانو په یوه خوله دده ستاینه وکړه او یوه یوه نیم نثري تعصب له کبله دده په شعري مقام سترګې پټې کړې.

دده په مرینه دده شاګرد یونس خیبري چې په ۱۱۰۰ ه.ق. کال زېږیدلی یوه له سوزه ډکه مرثیه ویلیه او دده ادبي مقام یې پکې وستایه:

چې پیبل له اشنایه سره هجران شه ځکه داغ مې په خاطر باندې ارمان شه

(٦٢) دیوان عبدالقادر خان خټک، مرتبه حمیش خلیل، ۱۹۷۲ع، ۲۱٦ مخ.

انجمن دښو يارانو نوبهار دى — جدايي ورباندې پېر وكه خزان شه
چې په قدر كې درونه ددرياب وو — اوس صدف دهغو درو گورستان شه
چې په شرق داشنايۍ لكه لمر وخوت — په مغرب دجدايي كې نهان شه
دا چې باد دجدايۍ په جهان گرځي — له هيبته يې صورت بيد لرزان شه
دسكوت قلف به يې خرنگ ليرې كېږي — چې په مرگ يې درون بند كليد زبان شه
له رحمانه فيض ياب عبدالرحمان شه — چې له دې سرايه په نوي سراے مهمان شه
مرگ سخي دښو خبرو هسې شوم كا — چې يې يو كلام زره نه كېږي پرې گران شه
چې په ملك يې نام دنېكو شهر مرته دى — څه شو داكه په حساب دمردگان شه
په پښتو شعر يې هسې نامه يو وړه — چې خبر يې په اشعار ايران توران شه

پرلذت شعر به څوك كاندې "يونسه!
چې په مرگ څنې خاموش عبدالرحمان شه" (٦٣)

مصري خان گگياني درحمان بابا دعصر يو بل شاعر دى چې دده دخوږه شعر ستاينه داسې كوي:

شعر دفارسي وېنم شېرين لكه شكره
شعر دپښتو كړ تر فارسي حميد رحمان لذيذ (٦٤)

معزالله مومند هم چې درحمان بابا د پېړۍ شاعر دى درحمان بابا دادبي قدرت او قوت ستاينه په دې تكو كې كوي:

دتمامې پښتو نخواله شاعرانو
معزالله عبدالرحمن دى منتخب

---

(٦٣) ديونس خيبري ديوان، دجمهورۍ آرگ دكتابتون نسخه، ددې غزلې نقل ښاغلي خيبرندوي عبدالله خدمتگار راسيارلى چې په دې وسيله منندوي كوم.
(٦٤) دمصري خان گگياني ديوان، دپښتو پښتو اكېډمۍ، ١٢ مخ

* * *

که دشعر کرامت دچا نه غواړي

معز الله د رحمان شعر کرامت دی (٦٥)

کاظم خان شیدا چې د رحمان بابا تر مړینې وروسته زیږېدلی او د پښتو د بې خوږ ژبی شاعر دی د رحمان بابا د غزلو پیروي کوي :

د رحمان په دا مصرع د شیدا زړه دی

"تـه پري یې، که آهو یې، که جادو کړې" (٦٦)

او هم په خپل یوه بل بیت کې دی او حمید بابا د دوو مومندو په نامه د سنو اذلي حکیمانو په توګه پېژني :

په دې وخت کې که شیدا د واړه هومندو دي

ثناخوان به وو هر دم ستا د و یلو (٦٧)

نجیب چې د رحمان بابا د ادبي مکتب شاګرد دی ځای په ځای د رحمان بابا د شعرونو په اقتفا او پیروی شعرونه ویلي او دده په باب عقیده لري :

دشعراؤ سرحلقه عبدالرحمان دی

زه نجیب دده دشعر دامنګیر یم

چې یې شعر لا مثل دی باندې سنایي

که رحمان وایي به شعر عالمګیر یم (٦٨)

د پښتو خوږ ژبی بېدل چې د پښتنو شاعرانو د یادونې په لړکې رحمان بابا

---

(٦٥) دیوان معزالله خان مومند، دخیال بخاري ترتیب اوتدوین، ١٩٥٨ ع. پښتو اکېډمي، ١٦، ١٠٠ مخونه.
دیوان معزالله خان مومند، دهمیش خلیل ترتیب اوتدوین، ١٩٦١ ع. دارالتصنیف، ٢٦، ١٣٩ مخونه.

(٦٦) دیوان کاظم خان شیدا، دهمیش خلیل ترتیب اوتدوین، ١٩٦٥ ع، ١٤٢ مخ. دا بیت د کابل په چاپ کې نشته.

(٦٧) د کاظم شیدا دیوان، د استاد بېنوا ترتیب اوتدوین، ١٣٣١ ش، پښتو ټولنه، ٥٢ مخ. دیوان کاظم خان شیدا، دهمیش خلیل ترتیب، ٥٢ مخ.

(٦٨) دیوان نجیب، ١٥١ مخ.

تر راسېږي نو د سلطان الشعراء لقب ورکوي او وايي:

چې مشهور یې په پښتو ژبه دیوان دی   شعراؤ کې هغه عبدالرحمان دی
قال و حال یې سره سم زیات و کم نه دي   مسلم ځکه د هر دانا نادان دی
په سلطان الشعراء دی ملقب دی   چې یې بیت مصرع په هر ځای کې برهان دی[69]

عبدالعظیم رانیزی دده د پېړۍ بل شاعر دی چې ددرناوي سره داسې ورته تېښتوي:

د مهمند عبدالرحمان صاحب په مثل   هسې خوږ ژبان زما وي دریغه دریغه
زه عظیم به خاص غلام ددې مهمند وم   اوس ژوندی که په دنیا وي دریغه دریغه[70]

ددې عصر په شاعرانو کې یوازېنی شاعر چې له رحمان بابا سره یې د مومند یعنې او ختکي تعصب کړی لوانه ختک دی او منلي یې چې د هغې شاعرانه غرور کسات اخلي چې رحمان بابا د خان خوشالخان ختک په برخه کې کړی، نو ځکه وايي:

چې په غوږ کا څوک ګوهر زما د نظم   د رحمان دیوان به ومندي په جیب
برابر مې کړه غزل دده له شعره   چې د ووزي له خاطره شک او ریب

* * *

په لحد کې به توبه کاندي له شعره
دا غزل که مې څوک ولولي رحمان ته[71]

د پښتو خوږ ژبي او د ځانګړي ادبي مکتب د رلودونکي شاعر پیر محمد کاکړ چې په همعصرو کې تر خپل شعر لوړ نه وینی، د رحمان بابا شعر معجز ګڼي او وايي:

که هر څو وایي نازک شاعران شعر   ولې دوی ګڼي معجز د رحمان شعر

---

(69) دیوان بیدل، د همېش خلیل ترتیب او تدوین، ۱۹۵۷ ع. ، ۲۱۲ مخ.
(70) دیوان عظیم، ۱۳۳۳ ق. ، لاهور، ۶۳ مخ.
(71) ورکه خزانه (لومړی ټوک)، همېش خلیل، ۱۹۶۰ ع. ، ۳، ۵ مخونه (د لوان ختک برخه).

سوزگداز د محبت يې مګر زيات وُ — چې سوزان يې هسې شان کړ بيان شعر

جو په شعر کې رحمان غيب اللسان دی — په داخبر نشته هرګز د انسان شعر

ترمصرع يې ځار شه لازم د ملغلرو — په څه تار يې آوېخته کړ يکسان شعر

هېڅ تر شعره د رحمان به د بر کم نه وي يا — و منصف نه د ختټک خوشال خان شعر (۷۲)

رحمت داوي د دوولسمې پېړۍ داواخر و يو بل شاعر دی چې په کشمیر کې
هستېده او د رحمان بابا تر شعر داسې قربانېده :

هر څوک شعر کا هم لاف د شاعرۍ کا
زه قربان تر شيرين شعر د محمند (۷۳)

شمس الدين کاکړ چې د پير محمد کاکړ د ادبي مکتب پيرو دی ، د خپل استاد
په پيروۍ د رحمان بابا په باب وايي :

که څوک ونيسي په لاس ميزان د شعر — په عروض کا سنجيده بيان د شعر

و به نه رسي په شعر له رحمانه — که هر څو کوي هوس افغان د شعر

په تحقيق سره رښتيا لسان الغيب دی — لياقت يې د رلوده لسان د شعر (۷۴)

ميرزا حنان بارکزی د رحمان بابا شعر يو تر بل سره ګڼي او وايي :

بل رحمان سر بېندی د پښتنو دی — په پښتو يې غزل به دی يو تر بل (۷۵)

عبدالله يوېلزی يو بل کندهاری شاعر دی چې د رحمان بابا شعر معجزه بولي
او وايي :

د رحمان له شعره بوی د معجزې ځي
مريد نه کاندې له پيره برابر (۷۶)

---

(۷۲) د پير محمد کاکړ ديوان ، د استاد بېنوا ترتيب او تدوين ، ۱۳۲۵ ، پښتو ټولنه ، ۴۲ مخ.
(۷۳) ورک خزانه ، لومړی ټوک ، ۱۵۳ مخ .
(۷۴) د شمس الدين کاکړ ديوان ، پښتو ټولنه ، ۱۳۳۳ ش . ، ۴۱ مخ.
(۷۵) د حنان بارکزي ديوان ، پښتو ټولنه ، ۱۳۳۶ ش . ، ۶۳ مخ .
(۷۶) روهي ګلونه ، د استاد خادم ټولونه ، ۱۳۲۶ ش . پښتو ټولنه ، ۱۲۱ مخ .

عبدالغفار هوتک د کلات د سیورې شاعر چې د دیارلسمې پېړۍ په اوایلو کې یې ژوند کاوه د رحمان بابا د ادبي مکتب پیروي کړې او ځان د ده نایب بولي:

په افغان کې شاعران تر حساب تېر دي

عبدالغفار دی د رحمان شاعر نایب (۷۷)

د روانې پېړۍ د اوایلو شاعر قاضي میر احمد شاه رضواني د رحمان بابا شعرونه له وجد او جذب څخه ډک ګڼي او وایي:

بیا په دور د شاه عالم په څېر بنو کې | راښکاره شو په جهان عبدالرحمان
موسیقار غوندې یې هسې نغمې وکړې | چې یې یوړې کړم لواوړ په کل جهان
تا به وې چې د شیراز خواجه حافظ دی | چې پیدا شو په اولس کې د افغان
که صوفي، که محتسب او که قاضي و | یې له مانه ټول یې ګډ کړه په میدان (۷۸)

په دې سربېره احمدي صاحبزاده (۷۹)، قنبر علي خان اپریدی او قاسم علي خان اپریدی (۸۰) هم د رحمان بابا په پیروي شعرونه وایي او یادونه یې کوي.

د رحمان بابا شهرت او مقبولیت دومره زیات و چې په د برلن وخت کې یې شعر تول په پښتونخوا تسخیر کړه او د "روه"، لوستې، نیم لوستې او نالوستې ټولې طبقې یې ځان ته ورجلب او جذب کړې. صوفیانو یې په شعر کې د معنوي دنیا وړانګې ولیدې، سیاستمدارانو او ملي مشرانو د خپلو ملي غورځنګونو په لار کې د د بوې کار ترې واخیست. مستانو او مجذوبانو د رباب په تارونو کې د ده نغمې ونغولې، هر څوک یې په ژبه پوه او هر چا د زړه ټپونو ته ملهم شو، څوک چې لوستي وو

---

(۷۷) د عبدالغفار هوتک قلمي دیوان.
(۷۸) روهي ګلونه، ۱۲۳ مخ.
(۷۹) تېر هېر شاعران، عبدالحلیم اثر، ۱۹۶۳ ع. پښتو اکېډمي، ۱۴۲ مخ.
(۸۰) وګورئ د قنبر علي خان دیوان، د پېښور چاپ او د نې نومړ مؤلف "رحمان بابا".

دده شعر ونه يې په خپله ولوستل، دنيمه لوستوله پاره يې دلوستو شوق او ذوق ورو بانه او ډېر داسې کسان پيدا شول چې يوازې درحمان بابا دشعر دلوستو مينې دتوراوبوړ زده کړې ته اړ کړل. چاچې په خپله نه شوی لوستی هغوی هغه کسان لوستلو ته مجبور کړل چې لوستای يې شول، او دوی ته يې واورول؛ مطلب نه او ښځو ټولو ته دده شعر ونه ورورسېدل او هرچا دخپل زړه هيلې او مرادونه پکې ولټول او پکې وموندل.

دده په ژوند دده ديوان په ټوله پښتونخوا کې خور شو او ډېر ژر درحمان بابا دلوی ادبي مکتب په ورځ دلېپښتونخوا ډېر شاعران ورننوتل او له دې منبع څخه يې دشعر سوز او الهام واخيست.

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبيبی درحمان بابا دادبي سبک ښېگړې او ځانگړنې داسې شمېري:

۱ - په دې سبک کې شاعر دروح الهام مني، دمادې سره يې ډېر سروکار نه دی، له هغې دنيا څخه خبرې کوي چې له دې خاکي دنيا څخه پرته بله دنيا ده او د معنوي فيوضاتو منبع هم دغه ځای دی.

۲ - په دې سبک کې شاعر له مادي کثافاتو څخه لېرې کېږي او هلته ځي چې صلح کل دی او د دې خاورېنې نړۍ غوغا او شورماشور پکې نشته، شاعران يې ددنيا پربدو تنقيد کوي او ځان يې له گلمړ او کرکجنو څخه پاکوي.

۳ - په ادا او د احساساتو په تصوير او نورو ښېگړو کې دا سبک خورا سپېڅلی او سليس دی، ابهام سره نه لگېږي، دشعر الفاظ او عبارات ساده او سپېڅلي غوره کوي.

۴ - غزليات، قصايد، رباعيات، تخميس او دشعر نور ټول اقسام په سپېڅلي ډول وايي او ډېر له مينې او اخلاقو څخه رغېږي.

۵ ـ د عشق او مینې په دنیا کې هم د واقعیت خوا ته ځي او د خیال لن تابع کېږي.

۶ ـ د دې سبک شاعر عشق او الهام د ژوندون مدار ګڼي، یقین او ایمان پر عقلیت باندې غوره بولي.[۸۱]

هو! په دې لاره د ډېر شاعران روان شول او په سوونو وینا والو له رحماني غزل څخه الهام واخیست.

د رحمان بابا ادبي لارې مشهور لاروي دادي:

عبدالرحیم هوتک، احمد شاه بابا، اخوند ګدا، عبدالعظیم سواتی، میانعیم متی زی، ملا جمعه بارکزی، عبدالنبی ببړ، شېر محمد هوتک، مطیع الله پیرخیل، ـ قاسم علي اپریدی، یونس، غفور، صدیق، شمعون، دالیوری حافظ[۸۲] نیاز محمد، عبید، نصرت[۸۳]، ابن یامین، باز محمد بنګښ، عبدالرسول ماشوری عبدالغفار هوتک، عجب، فضل شاه، ګل محمد کاکړ، شیخ نامدار، معزالله خان مومند،[۸۴] عبدالوهاب اخګری[۸۵] او نور ...

په پښتونخوا کې د رحمان بابا شهرت او محبوبیت دومره زیات شو چې د ده شعرونو د خلکو په وړځنیو خبرو کې د متلونو بڼه وموندله او د پاخه سند په توګه استنا د پرې وشو.

د پښتنو دیوه لوی روحاني شخصیت سوات صاحب څخه روایت کېږي چې ده به ویل: "چې که چېرې د کلام پاک نه علاوه بل کلام کې مونځ کول روا وي نو ما به یقیناً د رحمان صاحب کلام غوره کړی و."[۸۶]

---

(۸۱) پښتانه شعراء ۱/۳۱

(۸۲) د دې کسانو سوانح په لومړی او دوهم ټوک پښتانه شعراء کې ولولئ!

(۸۳) د دې شاعرانو سوانح په لومړي ټوک ادبي ستوري کې ولولئ!

(۸۴) دلته یې پېژند ګلوي له یاره یې وګورئ: هیوادمل، زلمی: فرهنګ زبان وادبیات پښتو.

(۸۵) وګورئ: زېری، د لیکوالکي مقاله، د ۱۳۵۶ کال، ۱۳ ګڼه.

(۸۶) تاریخ ریاست سوات، محمد آصف خان. ۱۹۵۸ع، ۱۱۱ مخ.

هغه مشاعرې چې لا تراوسه يې هم دلرې او برې پښتونخوا شاعران د بابا په مزار کوي دده د محبوبيت او مقبوليت سنه ښکارندوې کولای شي او څوچې پښتنو او پښتنون وي "رحمان" به "بابا" او وينا به يې دنړونو دواوي.

مرينه او مزار:

"پټه خزانه کاږي چې رحمان بابا "په سنه ۱۱۱۸ هجري وفات سو خلق يې تراوسه د پېښور په هديره کې زيارتونه کا."(۸۷) نو چا دده د مړينې نېټه نده ضبط کړې خصوصاً د رحمان بابا شاگرد يونس خيبري دده له سوزه ډکه مرثيه وايي خوله بده مرغه د مړينې تاريخ يې نه ښيي.

د رحمان بابا په ديوان کې داسې داخلي شهادتونه شته چې دده ژوند تر دې کال راوروسته هم ثابتوي، په دې شهادتونو کې يوه غوره او ښه نظم دی چې داورنگزيب مړينه پکې ياده شوې، اورنگزيب د ۱۱۱۸ کال د مياشې په ۲۸ نېټه مړ شوی دی خو په دې نظم کې يو بيت دی:

اوس نوبت د شاه عالم دی

دور او طور يې شو دگر

اورنگزيب شاه عالم د ۱۱۱۹ هـ.ق په عاشورا يا څېره کې خپله پاچايي اعلان کړې نو ځکه ښاغلی کامل داپا ړ کي د ۱۱۱۹ هـ.ق. کال بولي(۸۸) او په دې وسيله دده ژوند تر ۱۱۱۹ هـ.ق کال پورې ثابتيږي. همدارنګه د بابا په ديوان کې دگل خان او جمال خان د مړينې په ښېښه هم يو نظم شته چې د ا

---

(۸۷) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۵ مخ.

(۸۸) رحمان بابا، ۲۲ مخ.

پلېښه د رحمان بابا ژوند خپړ ونکو دراوړتی دوینا له مخې له ۱۱۲۳ ه. ق. کال سره مربوطه گڼله او دراوړتی دوینا په استنا دېږ ددهٔ ژوند تر دې کال پورې هم اتکلاوه [۸۹]؛ خوځنگه چې راوړتی خپل سند نهٔ سبو دلی داسنه اتکلی بلل کېږه، اوس چې د تاریخ مرصع متن د کامل مومند په همت خپور شو هلته په صراحت سره ددې پېښې په باب لیکل شوي:

" پسرله فوته داورنگ زیب بادشاه جمال مهمند او بعضی ظاهر بین کوتداندیش ورسره سر په شورش پورته کړی وُ - په مهمند کې موسر یزی وه او موسریزی په مهمندو کې کمزوري تنیه ده - غرض يې داوه چې په دا شورش کې به د مانامه ناموس وشي - اربابي به بیاموم - په دامیان کې ډېر افراط تفریط ورځه وشه - هرگاه چې په سن زرسل دوه ولېشت صوبه داري ددارالملک کابل په نامه د ناصرخان شوه - پښناور ته راغی، اربابي يې ورکړه - امادده ناکړدې چې بخوا د ناصرخان ترسرداری یا به صوبداریه کې یې د ناصرخان کړې وې د ناصرخان په خاطر وې په خپلې اربابئه کې يې کلی د عیسی مهمندهم ورواهه - په تل یې ختنه وکړه - عیسی مهمند په خپل خبل کې زوروري - جوړه يې د ناصرخان سره وکړه - د مغل په وېرانی کې پښتانه خپله مدعاده.

مصرع: بهر طرف که شود کشته سود اسلام است

په دامیان کې د جمال دزوی دواده کار پېښ شه - ناصرخان دوه زره روپۍ هم په طریق دانعام ورکړې - لوز عیسی په تووم د مغل جر یې ورلېږې کړ - هغه شپه چې یې دزوی واده وُ دلښکره سره وروان شه.

---

(۸۹) رحمان بابا، د دوست محمد کامل، ۲۷مخ. رحمان بابا، دمجهول مؤلف، ۱۲مخ.

په کوړي ورغی - جمال له دې هسې آفته غافل ؤ څخې ته ور ووت - تاب يې د جنګ را نه ووړ - زخمي کوړ ته ننووت - عيسی يې په کوړ اور پورې کړ پکې وسو - انتياکسه زنځې وورکي هلکان دواړه هم په هغه کوړکې ورسره وسول دا واقعه په سن زر سل درويشت وه - خدای دې له دې هسې آفته امان وکا.“(۹۰)

موږ وينو چې ددې پېښې په باب تاريخ مرصع يو باوري او د هغه وخت سند دی چې راوړتې هم يې له دې چې خپل اخځ وښيي له همدې تاريخ نه ددې پېښې کال سنو دلی دی . له بله پلوه رحمان بابا دا تراژيدي په خپل يوه نظم کې په ډېر سوز او درد انځور وي :

ډېر ياران وو د ګل خان او جمال خان — په کار نه شو يو په وخت د زړه ارستان
د همه وارو ياران مخ دې تور شي — که به څوک و بله ياري کا په داستان
چې يو يار په سوري پروت وي بل په اور کې — و هغو ته به څوک څه وايي ياران
هيڅ تعريف يې په ژبه وايه نه شي — صد رحمت شه په ياري هم د ګل خان
په دا پوړته د ياري شرط نه څه وي — چې په اور کې دواړه وسوځي يکسان
چې له آل له اولاده سره وسول — خدای دې نه کا څوک د هسې مظلومان

ترپايه...

څرنګه چې دا د هماغه پېښې انځور دی او د پېښې کال هم ۱۱۲۳ هـ.ق کال دی نو ددې باوري سند له مخې تر ۱۱۲۳ هـ.ق کال پورې د رحمان بابا ژوند يقيني کېږي خو تر دې وروسته څرګنده نه ده چې تر کوم کال پورې ژوندی ؤ. اوس په دې برخه کې يو بل [illegible] هم رامنځ ته کېږي او هغه دا چې تاريخ مرصع

(۹۰) تاريخ مرصع، افضل خان خټک، ۱۹۷۴ ع، ۴۰۲ مخ.

او پټه خزانه دواړه د پښتنو باوري سندونه دي او په تاريخ مرصع کې د پېښې کال په توره : "سن زر سل دروېشت" کښل شوی او هم د تاريخ مرصع ټولې نسخې په دې برخې کې يوه خوله دي، ځکه د دې کال د باوريتوب په باب د شک ځای نه پاتې کېږي؛ خو په پټه خزانه کې د رحمان بابا د مړينې د کال (۱۱۱۸ هـ.ق.) په باب د اټکل ځای شته ځکه چې هلته دا کال په شمېر (۱۱۱۸) کښل شوی او له بلې خوا د پټې خزانې د تر لاسه شوې نسخې په پای کې کاتب کښلي : "باستعجال تمام قلمي شد" نو د دې اټکل ځای پيدا کېږي چې سنايي د پټې خزانې په بله نسخه کې به داسنه "۱۱۱۸" نه بلکه بلځه او هم احياناً "۱۱۲۸" وي چې د دې "استعجال" په سبب به "۲۸" ، "۱۸" کښل شوې وي. او که دا اټکل ومنو نو بيا به د رحمان بابا ژوند تر ۱۱۲۸ هـ.ق. کال پورې راوغزېږي.

په هر حال، که رحمان بابا د ۱۱۲۴ هـ.ق. کال په شا او خوا کې مړ شوی وي نو ويلای شو چې ده "۸۲" کاله عمر کړی او که تر ۱۱۲۸ کال پورې يې ژوند اټکل کړو نو بيا يې ژوند "۸۶" کلو ته اوږدېږي او دا کوم غير عادي او ناشونی ژوند نه دی.

د رحمان بابا مزار د پېښور ښار ته د برلنډ په هزارخانې کې دی او داخون درويزه په هديره کې ښخ دی چې خلک يې زيارت ته ورځي او کال په کال يې د پښتونستان شاعران په مزار غونډه کوي. د ده قبر پخوا له پخو خښتو روغ ؤ خو په ۱۹۵۸ ع. کال پښتو ټولنې د کابل د حجارۍ او نجارۍ په فابريکه کې د مرمر وله د برې تخته جوړه شوې ښکلې او نفيس تعويذ ورواستاوه او د ده په قبر کېښودل شو.

رښتيا هم چې : که نظر که څوک په کار د درويشانو خود به ووينې وقار د درويشانو

هومره خلق يې زيارت کا پس له مرګه چې بازار وي په مزار د درويشانو

زه رحمان په خپل شعار شکر گوزار يم
چې دا هسې رنگ ديوان مې دی موندلی

[II]

د رحمان بابا ديوان

رحمان بابا د ديوان را ټولېدلو په باب هم لکه د ده د ژوند په شان غونډې هر څا ببلې ببلې خبرې کړې او ښل. بېل نظرونه پرې وړاندې شوي دي چې موږ يې دلته بېل. بېل څېړو:

فولکلوري روايت:

زه چې کوچنی وم، د رحمان بابا شعرونه مې له خپلې خور څخه (چې په خونډ. به يې لوستل) اورېدلي وو خو په خپله يې لا د لوستلو نه وم، په همدې وخت کې مې له دې نه دا فولکلوري روايت هم اورېدلی و: "رحمان بابا يو ملنګ شاعر و، له خلکو نه به ګوښه د سيند په غاړه ناست و، شعرونه به يې ويل

او په هغو کودوړو به يې ليکل چې خپل ښنګک ته يې راټول کړي وو ، يو وخت ښوك ورنغی او دې يې د شعر په ليکلو بوخت وليد ، رحمان بابا دېر ژر ليکل شوي کودوړي سپند ته واچول ، هغه کودوړي چې ترې پاتې وو هغه سړي سره راټول کړل او د رحمان بابا داموجوده ديوان يې ترې جوړ کړ."

دا يو منلی روايت دی چې د رحمان بابا د وينا د عامو علاقمندانو قناعت يې حاصل کړی او اوس يې هم مني.

له فولکلوره نه متأثر روايت :

د رحمان بابا د ديوان لومړني سريزه ليکونکي پروفيسر عبدالمجيد افغاني د رحمان بابا د ديوان د راټوليدو په باب ليکي :

"... څه وخت چې مجنون [۹۱] ده ته هغه رباب د طريقهٔ چشتيه وغږاوه نو مجنون مړ شه او عبدالرحمان ډېر وژړل. بېهوشه پروت و چې څه وخت په هوش راغی نو حالت د ده تبديل وخوړ او له نيکانو شمار شه او ددې وجې نه به ده سرود اوريدلو او آخر پرې د ومره استغراق غالب شه چې لمونځ ترې نه هم پاتې شه او د پښتنو په اصطلاح د ملا عبدالرحمان نه يو ملنګ جوړ شه ، والي چې شپه او ورځ دی و او ژړاوه ترهسې چې يو ډېرې چې او سکو يې په مخ باندې لاړې جوړې کړې ، خدای ورله يو څو دوستان هم ورکړي وه چې د ده به څه ويل هغوی به جمع کول او دا د هغې يارانو برکت دی چې د عبدالرحمان د زړه قطرې په هره حجره کې په وينو سرې پرتې دي..."

---

(۹۱) مجنون په رحمان بابا پورې د تړل شوي فرضي معشوق نوم دی چې عجب خان يې په آب وتاب بيا نوی او يوه اوږده کيسه ورته تړلې (وګورئ : سوانح عمري ملا عبدالرحمان ، دلاهور چاپ.)

... بیا هم ددې قابل نه وُچې خپل اشعار یې جمع کړي وي دوستانو په جمع کول او دهغه دمرګ نه وروسته یې دا دیوان جوړ کړ مګر بیا هم دعبدالرحمان ډېر اشعار ضایع شوي او اوس هم دهغه په دیوان کې ډېر اختلاف دی، ډېرې غزلې دي چې په موجوده دیوان کې نشته مګر دلېښتنو په مجلسونو کې ویلې کېږي ...»(۹۲)

ترده وړاندې مېجر راورټي هم نظر ورکړی وُچې رحمان بابا به چې شعر ونه وویل نو دهغو نقل به یې خپلو خاصو دوستانو ته واستاوه، دده دوستانو به دغه دځان سره تولول او ساتل خو دیوبل نه خبر نه وو هراشنا به یې داخیال کړو چې دده دمرګ نه پس به دغه یوځای کړي، دده دوستانو هم غسې وکړه ،دده ځینې نیمګړو دوستانو په دې غرض درحمان په کلام کې خپل کلام ګډ کړو چې دا معلومه شي چې له دوی څخه درحمان دکلام ذخیره ترنورو زیاته ده ،کلام به ددوی وُ او کسر به یې پرې درحمان وویلو دې نتیجه دا شوه چې دده ددیوان دوه دفترې یا حصې جوړې شوې ، دا تګي برګي په وخت معلومه شوه کله چې درحمان ځینې دوستان لاژوندي وو او دهغه ویلې اشعار یې پېژندل هم ، دوی به په چاڼ کړه او سوچه کلام یې پاتې شو خو بیا هم په ډېرو نسخو کې اختلاف موجود دی ...(۹۳)

دراورټي دا نظر هم تر ډېره حده په فولکلوري روایاتو ولاړ سکاري او دکوم باوري سند له مخې نه ثابت کېږي .

یوه بله رایه :

درحمان بابا ددیوان غونډولو په باب یوه بله رایه د ارواښاد مولانا عبدالقادر ده :

(۹۲) دیوان عبدالرحمان ، دپروفیسر عبدالمجید په سریزه ،دلاهور چاپ .
(۹۳) دیوان عبدالرحمان ، دمولانا عبدالقادر سریزه ، "خ" او "د" مخ .

چې دنورو رايو په نتيجه کې يې ورکړې ده ، دی وايي چې : "داستغراق په دوره کې د رحمان کلام د ده دوستانو جمع کړی دی او چې کوم وخت بيا رحمان د دنيا ژوند ته په راګرځېد و مجبور شو او د ده کلام کې د اولس او قوم په خلاقو دراى زلحه کيفيت پيدا شوی دی - نو شايد ده ته دا خيال پيدا شوی وي چې راشه دا ديوان راغونډ کړه دا بعيد از قياس نه ده ، دا هم ضروري نه ده چې شاعر چې څه وايي نو ګڼې تل دې هغه د ده د حافظې په کتاب کې موجود وي، د ډېر څله شاعر ته خپل کلام نه وي ياد ولې دوستانو شاګردانو يې يا د لرلی وي، کېدی شي چې د ترتيب په وخت هغه ټول خلك د ده شا او خوا موجود نه وو او څله د ده ډېرې غزلې په ملکو کې خورې وي ، ولې ديوان کې شاملې نه کړې شوې ... ,,(٩٤)

مستند نظر :

لوی استاد پوهاند عبدالحي حبيبي (٣٦) کاله پخوا په پښتانه شعراء کې وکښل :

" محققين مورخين دې خبر و ته اهميت نه ورکوي (د ده د ديوان وروسته ټولول شيي) او وايي چې رحمان بابا خپل ديوان په خپل ژوند غونډ او مرتب کړی دی . لیکن دا موجوده ديوان د رحمان ټول اشعار نه دي څکه چې د رحمان ډېر اشعار په دې ديوان کې نسته مګر د پښتنو په خولو کې جاري دي..."(٩٥)

د دې نظر په ملاتړ کې مونږ دوه ډوله ملاتړي شواهد تو نه لرو : يو په خپله هغه شواهد تو نه دي چې ځای په ځای د ده په خپل ديوان کې موندل کېږي.

---

(٩٤) ديوان عبدالرحمان ، د مولانا عبدالقادر سريزه ، " د " او " ذ " مخونه.
(٩٥) پښتانه شعراء ، ١/ ١٩٤

اوبیا هم د هغه وخت د معاصرو متنونو شمېر د تونه دی.
موږ د رحمان بابا په دیوان کې داسې بیتونه مومو چې نه یوازې دا ښیې چې ده خپل دیوان په خپله ټول کړی بلکه دا هم څرګندوي چې ده له خپلو شعرونو سره ډېره مینه درلوده او په زیاته علاقه یې په غونډولو بوخت ؤ او د دیوان تر جوړېدلو مخکې د هغه بیاض پنډ هم راکوي چې ده به خپل شعرونه له ویلو سره سم پکې ثبتول:

هسې زیب کا په بیاض د رحمان شعر
لکه زلفې د خوبانو په رخسار

ده له خوا د خپلو شعرونو د لیکلو په برخه کې دا بیت مخې ته راځي:

د رحمان تر قلم مشک او عنبر اوري
چې آغاز یې کړه اشعار د تورو زلفو

له خپلو شعرونو سره د ده مینه له دې بیتونو څخه ښکاري:

در ګوهر په تله نه دي چا تللي
د رحمان شعر ګوهر دی خدې تولې

* * *

په غزل کې خو دوه بیته انتخاب وي
د رحمان تمام غزل دی انتخاب

* * *

لکه زه چې سخندان او هنرمند یم
بل به نه وي سخندان او هنرمند

* * *

هم نغمې کاندې هم رقص کا هم خاندې
د رحمان په شعر ترکې د باګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا بیتونه خو یې د هغه وخت دي چې دی د بشپړ دېوان خاوند و :

یو کتاب په سربن کې چا ونه کړ
لې رحمانه چې یې جوړ کړو دا کتاب

* * *

د رحمان و سوزان شعر ته حیران یم
چې یې اور بل شوی نه دی په دېوان

* * *

درست دېوان د رحمان زار تر دا غزل شه
چې بیان یې کړو کردار د دزد روښانو

* * *

زه رحمان په خپل اشعار شکر گوزار یم
چې دا هسې رنگ دېوان مې دی موندلی

د "کتاب جوړول" ، "درست دېوان" او "دېوان موندل" په خپله د دې معنی لري چې ده خپل دېوان په خپل ژوند ترتیب کړی او جوړ کړی دی.

د رحمان بابا په ژوند دده د دېوان د ترتیبېدلو په باب یو بل دلیل دا هم دی چې دی لا ژوندی و چې دېوان یې په ټولو پښتنو کې خور شوی و او پښتنو ده د ده ډېر لوی ادبي قدرت په صله کې د "بابا" درونده لقب ورکړی و ، په ژوند کې یې دده دېوان د پېښور او د ختیځ افغانستان ټولې سیمې فتحه کړې وې او دده په ژوند دده دا لقب "بابا" سره د افغانستان لوېدیځو سیمو ته ان ترکندهاره پورې رسېدلی ، خور شوی او منل شوی و او ورسره ورسره یې رحمان بابا د یوه لوی روحاني شخصیت په توگه خلکو ته ور پېژندلی و ، همدا سبب و چې د رحمان بابا تر مړینې څو کاله وړاندې ملي مشر میرویس نیکه ده ته د ډېر عقیدت درلودلو

له مخې دده په دېوان پال نسي او په خپل ملي (لوی) اقدام کې دده روحاني ملاتړ ترلاسه کوي او دی لومړی حل ورته وايي :

زه مکتوب غوندې په پټه خوله گويا يم — خاموشي زما تېرې کا ترغوغا زما
ښکنت دعشق په توده زمکه امان چېرې — سمندر بويه چې زيست کا په صحرا زما

خو بيا بل حل داسې مشوره ورکوي :

چې آسمان يې مخ پټ کړې په سحاب ؤ — خدای و ماوته ښکاره کړ هغه لمر بيا
چې رقيب راته ترلې په زنځير ؤ — خپل حبيب راباندې پرانست هغه ور بيا

په وصال يې منت باراوسه رحمانه
په صدف کې دخل نښته دگوهر بيا (۹۶)

او مېرويس نيکه هم درحمان بابا مشوره خلکو ته ابلاغوي او په خپل ملي غورځنګ په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال کې پيل کوي.

په دې سربېره دوخت دود هم داسې ؤ چې شاعرانو به خپل دېوانونه په خپل ژوند ترتيبول ، مثلاً دخوشال خان خټک هغه دېوان چې دده له مړينې نه يو کال مخکې ليکل شوی ددې خبرې سند ثبوت دی (۹۷) دا چې هر شاعر به هڅه کوله چې دټولو توروېتې په خپل دېوان کې ولري په خپله ددې سند دی.

اکثرو شاعرانو چې خپل دېوانونه د "ي" تر ردیفه رسولي ، بيا يې سره ټول کړي دېوان کړي يې دي او په خلکو کې خواره شوي ، ددېوان له ترتيب نه وروسته يې چې کوم غزلونه ويلي هغه بيا دده يا نورو کسانو له خوا په خپل خپل ځای ددېوان په څنډو او يا هم دوروستيو نسخو په متن کې ورزيات شوي دي.

---

(۹۶) پټه خزانه (عکسي نسخه) ، ۴۶ - ۴۷ مخونه.
(۹۷) دخوشال خان خټک ددېوان دا نسخه د پښتو ټولنې په کتابتون کې خوندي ده.

کله چې د رحمان بابا په ژوند د ده د دېوان د ترتيبېدو او راغونډېدو په باب د ومره کلک اسناد او دلايل لرو نو بيا په دې کې د هېڅ شک ځای نشي پاتې کېدلای چې ده دې خپل دېوان په خپله نه وي ترتيب کړي.

نو ځکه په نتيجه کې ويلای شو چې رحمان بابا خپل دېوان په خپل ژوند په خپله ترتيب کړی دی.

دا چې ځينې غزلې او بيتونه يې کم او زيات دي او يا يې د دېوان د نسخو تر منځ زيات توپيرونه دي د دې ېېل ـ ېېل عوامل دي يو دا چې ښايي ځينې غزلونه له ده نه د تدوين په وخت کې هېر شوي وي او يا يې نقل په لاس کې نه وُ ، ځينې غزلونه يې ښايي تر تدوين وروسته ويلي وي ، ځينې شعرونه يې متعصبينو د دېوان له نسخو څخه غورځولي لکه د "رقص" په رديف غزل چې په يوازېنۍ نسخه کې را پاتې ده او د نسخو تر منځ سره توپيرونه خو د "خطاطانو او کاتبانو" خاصه لوبه ده (!) ده چې د هر چا او هر تأليف په حق کې يې لري او يوازې د رحمان بابا د دېوان يې لمونه نه دي.

يوه بله پوښتنه لا پاتې ده او هغه دا چې د رحمان بابا دېوان ولې په عنعنوي ډول په دوو دفترونو کې را پاتې دی؟

د لنډ يو اټکل دا سې هم کېدای شي چې ښايي په يوه دفتر کې د رحمان بابا د ژوند د لومړۍ برخې او په بل دفتر کې يې د ژوند د بلې برخې شعرونه ترديف او تدوين شوي وي نو که دا اټکل ومنو هم د لومړي دفتر شعرونه د ده د ژوند د لومړۍ برخې نه دي ځکه په دې دفتر کې د رحمان بابا هغه نظمونه شته چې د ژوند له وروستۍ برخې سره يې اړه لري لکه د اورنګزيب مرثيه او د ګل خان او جمال خان کيسه ، نو عجالتاً د خپل دې اټکل مانا دا سې ورانولای شو چې ښايي رحمان بابا د خپل ژوند د لومړۍ برخې شعرونه په يوه دفتر کې سره ټول کړي

او تردیف کړي او ترهغه وروسته شعرونه یې په بل دفتر کې راغونډ کړي او تدوین کړي وي، څرنګه چې د دوهم برخې شعرونه یې په حمد، نعت او د دنیا په بې وفائیه پیلیږي نو ځکه دوهم دفتر تر لومړي دفتر وړاندې شوی او یو د بل ځای یې نیولی دی چې داموږ منلو ته نو باید داهم ومنو چې په خلکو کې دده په ژوند باید دده د دیوان دوهم دفتر خور شوی وي او لومړی دفتر یې بیا وروسته خلکو ته رسېدلی وي خو کله چې هغو فالونو ته راوړسېږو چې میر ولیس نیکه د رحمان بابا په ژوند په ۱۱۱۹ هـ. ق. کال کې دده په دیوان اچولي نو بیا زموږ دا تېکل داماني هم ورانیږي ځکه هغه دواړي غزلې چې میرولیس نیکه فال پرې نیولی دده د دیوان په موجوده لومړي دفتر کې دي او په همدې دفتر کې د ګل خان او جمال خان د پېښې نظم هم شته چې تر دې فال نیولې پنځه کاله وروسته په ۱۱۲۳ هـ. ق. کال ویل شوی دی.

ځکه چې له دې بحث نه هم نتیجه نه تر لاسه کېږي نو دده د دیوان د وه دفترونه جوړېدل تر اوسه کوم تاریخي اصالت او روایت تر شا نه لري.

ښاغلي کامل دد وو دفترونو سره ګډ وونکی استاد بېنوا بولي(۹۸)؛ خو دا کار د بریښوا شوی او له ما سره د رحمان بابا دد یوان یوه زړه قلمي او یوه زړه چاپي نسخه شته چې متاسفانه دواړې نیمګړې دي او د لیکلو او چاپ کال نه لري، دا دواړې د یوه دفتر په اساس دي او د دواړو دفترو شعرونه یې سره یو ځای کړي او په یو ځلي تردیف کړي دي. همدا راز د بمبئي د ۱۸۸۳ ع. کال چاپ نسخه هم په یو دفتري ډول ده(۹۹) چې ښایي زما نیمګړې چاپي نسخه هم دا نسخه وي.

---

(۹۸) رحمان بابا، ۷۰ مخ.

(۹۹) د برتانوي تاپو ګانو په کتابتونو کې د پښتو قلمي نسخو کتلاک، ډاکتر میکنزي، لندن، ۸۵ مخ.

قلمي نسخې

: څرنګه چې رحمان بابا د پښتنو منلی شاعر دی نو ځکه د ده د دیوان ډېرې نسخې لیکلې شوې او خورې شوې دي . پټه خزانه کاږي : "چې ظل الله پادشاه جهان شاه حسین کتابان واستول او له پېښوره یې د عبدالرحمان بابا علیه الرحمه د دیوان نقلونه راوړل او په قندهار کې علما او زهاد و وکښل او اوس ډېر دي . فقرا او د خدای دوستان د عبدالرحمان بابا شعرونه ډېر لولي او خوښوي او عام خلق فالونه پر ګوري . حتی چې ښځمنې هم دا کتاب ډېر وايي او خدای تعالی د ده په ویناکې هسې برکت اېښی دی چې ده هر څوک من زره دار و په کا او هر غریب او محتاج مستغني کا ."(100)

داروایت ښيي چې له ډېر پخوا څخه د رحمان بابا د دیوان د تکثیر او ډېر ښت له پاره کار پیل شوی او په پښتونخوا کې یې زیاتې نسخې خورې شوې دي .

د مېجر راورټي داخبره چې په نظر کې ولرو چې ده د رحمان بابا د وینا د انتخاب په وخت کې له شپېتو نسخو څخه استفاده کړې (101) نو بیا د پښتو تر هر کتاب نه د ده د دیوان د نسخو شمېره ډېره ده ان چې د اخون درویزه تر مخزن الاسلام نه یې هم د نسخو شمېره اوړي خو په موجود وخت کې د رحمان بابا د دیوان د قلمي نسخو د شمېر له مخې تر مخزن الاسلام را وروسته دوهم کتاب دی (102) او د هېواد او نړۍ په ببلو - ببلو رسمي او شخصي کتابتونو کې یې نسخې شته .

د پښتو خطي نسخو په لاره کې زمالتون روان دی خو تر اوسه نه یم بریالی شوی چې په ټوله نړۍ کې د پښتو خطي نسخو شمېره تر لاسه کړم ، په همدې توس

(100) پټه خزانه (عکسي چاپ) ، ٤٥ مخ
(101) د یوان عبدالرحمن ، د مولانا عبدالقادر سریزه ، "د" مخ . "دوران" مجله ، پېښور ١٩٥٨ ع . (١٣، ١٤ ګڼه -
(102) رفیع ، حبیب الله ، "د پښتو قلمي نسخې" وږمه ، ١٩ کال ، ٤ ګڼه (١٣٥٤) ، ٨٣ مخ . د نوموړي مولانا مقاله)

نه ځلوېښتم

د رحمان بابا د دیوان د ټولو نسخو شمېره هم زما په لاس کې نشته، خو ترکومه ځایه مې چې یادداښتونه راغونډ کړي د رحمان بابا د دیوان دالاندې نسخې راته معلومې دي:

الف: د برتانوي تاپوګانو په بېلو بېلو کتابتونو کې د رحمان بابا د دیوان ۹ پوره او نیمګړې نسخې شته په دې ډول:

١ ـ برېټش موزیم: د سید غلام علي په قلم، ١٣٤ پاڼې، کال نه لري.

٢ ـ د لینډ سیانا کتابتون: خطاط نلري، ١٣٣ پاڼې، بې تاریخه.

٣ ـ د هند داري کتابتون: خطاط میا صدر الدین، ١٥٣ پاڼې، د خطاطۍ کال ١٢٧٠ هـ.ق.

٤ ـ برېټش موزیم: خطاط میرزا محمد اسماعیل، ١٩٤ پاڼې، د ١٢٧٧ هـ.ق.، ١٨٦١ ع. کال لیک.

٥ ـ برېټش موزیم: خطاط غلام جیلاني پېښوری، ١٣٩ پاڼې، د ١٨٧٢ ع. کال لیک.

٦ ـ د هند داره: ١٥٧ پاڼې، خطاط او د خطاطۍ کال نه لري.

٧ ـ د هند داره: خطاط فاضل محمد د عبدالغني کاسي زوی، ١١٨٧ هـ.ق، ٩٣ پاڼې.

٨ ـ برېټش موزیم: خطاط سراج الدین، ١١١ پاڼې، د ١٢٧١ کال لیک.

٩ ـ بوډلیان: (د دیوان انتخاب)، ٨٥ پاڼې، د ١٩٠٠ ع. کال شا او خوا لیکل شوی (١٠٣)!

ب: د لېننګراد په آسیایي موزیم کې د رحمان بابا د دیوان درې نسخې خوندي دي:

١٠ ـ د ١٨١٠ ع. کال لیک.

١١ ـ د ١٨٣٠ ع. کال لیک.

١٢ ـ د ١٨٣٧ ع. کال لیک. (١٠٤)

ج: د هند په کتابتونو کې هم د رحمان بابا د دیوان ډېرې نسخې وې، خو دا درې نسخې یې فهرست شوې:

١٣ ـ د رامپور رضا لایبریري: خطاط محمد شاه بلخي، د ١٢١٩ کال لیک، ٤٧٠ پاڼې مصوره نسخه (١٠٥)

١٤ ـ د بنګال د اېشیايي ټولنې کتابتون: د شاه ثناء الله په قلم.

د دې مخ د متن پاڼلیکونه په (٥٠) مخ کې وګورئ.

۱۵ ـ د ډيلي د پوهنتون کتابتون : د حافظ عبيدالله په قلم [۱۰۶].

ل : د پښتونستان په شخصي او رسمي کتابتونو کې د رحمان بابا د ديوان ډيرې نسخې شته خو متأسفانه د ټولو فهرست يې لاس ته نه دی راغلی ، يوازې دا لاندې نسخې يې راته معلومې دي :

۱۶ ـ د پېښور د اسلاميه کالج کتابتون [۱۰۷]

۱۷ ـ د پروفيسر ولي محمد خان سيال کاکړ کتابتون : د ملا ولي په قلم ، ۹۰ پاڼې .

۱۸ ـ د سيال کاکړ کتابتون : د ملا ولي په قلم ، ۱۷۹ پاڼې [۱۰۸]

هـ : په فرانسه کې د رحمان بابا د ديوان د دوو نسخو پته شته :

۱۹ ـ د فرانسې د ګيمي موزيم : د ۱۲۰۹ ق . کال ليک د ولي محمد په قلم .

۲۰ ـ د فرانسې د ګيمي موزيم : د ۱۷۹٤ کال ليک [۱۰۹]

و : په امريکا کې د يوې نسخې پته شته :

۲۱ ـ د پرنسټن د پوهنتون کتابتون [۱۱۰]

ز : د کابل د خطي نسخو په کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان دا نسخې موجودې دي :

۲۲ ـ د ملا ولي په قلم چې ۳۲ انځورونه هم لري ، ۱۸٤ پاڼې .

۲۳ ـ په کشمير کې د ۱۲۲۷ کال ليک ، د ملا عبيدالله په قلم ، ۱۶۰ پاڼې .

۲٤ ـ بله نسخه ۱۱۹ پاڼې لري .

د ٤۹ مخ پاملرنه :

(۱۰۳) د برتانوي تاپوګانو په کتابتونو کې د پښتو قلمي نسخو کتلاګ ، ډاکټر مکينزي ، ۱۹۶۵ ع . له ۸۵ تر ۹۳ مخ .
(۱۰٤) هيواد (ورځپاڼه) ، ۱۳٤۶ کال ورځ ، د ښاغلي رښتين مقاله .
(۱۰۵) د خان غازي کابلي قلمي يادداشت ، د استاد بېنوا د کتابتون .
(۱۰۶) هيواد ، د ښاغلي رښتين مقاله .
(۱۰۷) همدا ورځپاڼه .
(۱۰۸) سيال کاکړ ، پروفيسر ولي محمد : " پښتو نسخې " ، قلمي .
(۱۰۹) هيواد ورځپاڼه ، ياده شوې مقاله .
(۱۱۰) همدا اخځ .

۲۵ ـ بله نسخه چې ۶۵ پاڼې لري.

۲۶ ـ بله نسخه چې ۱۷۴ پاڼې لري.

۲۷ ـ بله نسخه يې چې ۱۶۷ پاڼې لري او له حُسيني شعرو سره يې دريې ژباړه هم شته[111]

ح: د جمهوريي ارګ په کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان دا نسخې شته:

۲۸ ـ يوه نفيسه نسخه ده چې ۱۲۰ پاڼې لري[112]

ط: د هرات په موزيم کې:

۲۹ ـ خوشخطه نسخه ده چې ۱۸۲ پاڼې لري[113]

ی: د کابل پوهنتون په کتابتون کې هم د رحمان بابا د ديوان دالاندې نسخه ساتل کيږي:

۳۰ ـ د ملا ولي د زوی ملا کمال په ليک چې ۱۴۴ پاڼې لري[114]

ك: د پښتو ټولنې په کتابتون کې د بابا د ديوان دالاندې نسخې شته:

۳۱ ـ د شاه زمان د سلطنت په وخت کې ليکل شوې نسخه ده چې ۲۵۱ پاڼې لري خطاط يې وجه الدين او د خطاطۍ کال يې ۱۲۳۰ هـ. ق. دی.

۳۲ ـ د سرله خوا نيمګړې نسخه ده چې ۱۴۲ پاڼې يې پاتې دي.

۳۳ ـ د سر او پای دواړو له خوا نيمګړې نسخه ده چې ۱۳۱ پاڼې يې پاتې دي.

۳۴ ـ د ملا اختر بياض دی چې د رحمان بابا د اشعارو چاڼ پکې شته[115]

ل: د محترم استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان نسخې شته چې يوه هم نسخه يې دا ده:

۳۵ ـ د ۱۱۴۵ هـ. ق. کال ليک ده او کامګار خان ختک د نامدار خان زوی

---

(۱۱۱) "د پښتو قلمي نسخې" د ليکوالې اثر، خطي.
(۱۱۲) د بورکوي د خطي نسخو فهرست، ۱۹۶۴ ع. ۶۵ مخ.
(۱۱۳) هماغه اثر، ۳۲۹ مخ.
(۱۱۴) ستوده، محمد ابراهيم او عبدالرحمن: "د پښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پېژندنه"، ۱۳۵۴، ګستنري چاپ، ۲۵ مخ.
(۱۱۵) "د پښتو قلمي نسخې".

داشرف خان لمسي او د خوشال خان ختک کړوسي یوه مثنوي په خپل قلم پرې کښلې او مهر یې پرې لګولی دی.[116]

م: د ښاغلي عبدالقدوس نجیب په کتابتون کې یې دا نسخې شته:

۳۶ - د ۱۲۷۹ ه.ق. کال لیک چې ۱۳۶ پاڼې یې پاتې دي او د پای پاڼې یې نشته.

۳۷ - یوه نیمګړې نسخه ده چې ۵۳ پاڼې یې پاتې دي[117].

ن: د ښاغلي محمد حلیم سلیمي په کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان دوې نسخې خوندي دي:

۳۸ - خطاط یې انعام نومیږي چې په ۱۱۷۶ ه. ق. کال یې کښلې ده، د واړه دفترونو یې بېل - بېل ګڼل شوي دي چې ټولې پاڼې یې ۱۳۴ دي.

۳۹ - د ۱۱۹۹ ه. ق کال په شاوخوا کې کښل شوې، د پای لخوا نیمګړې ده او ۷۲ پاڼې یې پاتې دي[118]

س: د ښاغلي زلمي هیوادمل په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان لاندېنۍ نسخې خوندي دي:

۴۰ - د ۱۲۱۲ ه. ق کال لیک چې ۸۴ پاڼې لري.

۴۱ - یوه زړه بې تاریخه نسخه چې ۲۰۰ مخه لري.

۴۲ - د رحمان بابا د شعرونو یوه انتخابي مجموعه چې ۱۶ پاڼې لري[119]

ع: د لیکوال په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان دا لاندې نسخې خوندي دي:

۴۳ - د ملا قمردین په خط لیکل شوې نسخه ده چې د سرخوي پاڼې یې لوېدلې

---

(۱۱۶) د محترم استاد، پوهاند عبدالشکور رشاد یادداشت چې په خاصه لوربېنه یې راسپارلی دی.

(۱۱۷) "د پښتو قلمي نسخې" ښاغلي نجیب صاحب په ډېره مینه د خپل کتابتون نسخې د معرفي په غرض راسپودلې چې په دې وسیله منندوی کوم.

(۱۱۸) "پښتو قلمي نسخې" د ښاغلي سلیمي صاحب هغه سخاوتمندي چې د خپل ځاني کتابتون د نسخو په راسپودلو کې یې کړې ده ډېره مننه وړ ده.

(۱۱۹) "پښتو قلمي نسخې". د ګران ملګري ښاغلي زلمي هیوادمل لوربېنه تر تعارف لوړه ده ځکه کتابونه مو داسې سره ګډ دي چې د اسې وختونه هم پېښېږي چې یو د بل کتاب نه سره بېلوو.

اوډپاې یو مخ یې نشته موجوده پاڼې یې ۹۱ دي.

۴۴ - بله نسخه ده چې ځینې پاڼې یې ضایع شوې، دا نسخه په یوه دفترګې ترتیب شوې خو نوې غزلې هم لري چې پاتې پاڼې یې ۸۴ دي.

۴۵ - ددې نسخې هم ځینې پاڼې لوېدلې او ۹۶ پاڼې یې راپاتې دي.

۴۶ - ددې نسخې زیاتې پاڼې نیمه خواشوې او یوازې ۴۷ مخه ترې راپاتې دي.

۴۷ - داېوه زړه نسخه ده چې پنځوس پاڼې یې راپاتې دي.

۴۸ - دملا سنا یسته خان جونګ چې د رحمان بابا زیاتې غزلې یې چاپ شوې او خوندي دي.[۱۲۰]

له دې سره - سره بیا هم داپوره نه احصائیه یوه د بېره لنډه ګنړه او نیمګړې احصائیه ده ځکه د بابا د دیوان د برې نورې نسخې هم شته چې علاقمندانو یې ساتلې دي، ما د راتلونکو احصائیو په هیله داشمېره وراندې کړه.

چاپي نسخې:

لکه څرنګه چې د رحمان بابا د دیوان قلمي نسخې د برې دي همدارنګه د دیوان چاپونه هم له شمېر ا چېسي روان دي او په لسها ؤ ځله خپور شوي دي.

ددې دیوان تر ټولو زړه چاپي نسخه چې ما لیدلې ده په ۱۲۸۰ هـ.ق. کال کې د بمبي چاپ نسخه ده چې په سنه صحافت خپره شوې ده[۱۲۱]

او تر ټولو نوې چاپي نسخه یې چې ډاکټر مکینزي او د "رحمان بابا" د کتاب یې نومه مؤلف د رحمان بابا د دیوان لومړۍ چاپي نسخه ګڼلې، هغه نسخه ده چې مولوي احمد

---

(۱۲۰) "دپښتو قلمي نسخې" په دې پښتو کې دوې نسخې ګران ملګرې ښاغلي احسان الله آرینزي را ښیلې چې کور وداني ورته وایم.

(۱۲۱) دا نسخه د ښاغلي زلمي هیوادمل په کتابتون کې خوندي ده.

د تنګی دخو نسخو له مخې ترتیب کړې او په ۱۸۷۷ ع. کال په لاهور کې پادري هیوز چاپ کړې ده[۱۲۲]

ددې دیوان یوه بله زړه چاپي نسخه دحیدري مطبعې چاپ ده چې دقاضي فتح محمد په اهتمام خپره شوې ، په ۱۸۸۳ کال کې یو ځل په بمبئي او دوه ځل په ډیلي کې چاپ شوې او تر هغه وروسته یې چاپونه له شمېره اوړي . یوه ډېره نفیسه نسخه یې چې په ښکلي خط کښل شوې په ۱۳۲۸ ش. کال پښتو ټولنې د استاد بېنوا په زیار خپره کړه او یو بل انتقادي متن یې د پېښور پښتو اکېډمۍ په ۱۹۶۳ ع . دارواښاد مولانا عبدالقادر په سریزه خپور کړ او هم یې هم دې اکېډمۍ له منظومې اردو ترجمې سره یو متن خپور کړ[۱۲۳].

چاپي انتخاب :

درحمان بابا د دیوان چاپي انتخاب دده تر ټولو چاپي نسخو وړاندې دی ځکه لومړی ځل دده غزلې آلماني ختیځ‌پوه ډورن په خپل "خریستوماتیا" نومې کتاب کې چې د پښتو ادبیاتو انتخابي مجموعه ده په ۱۸۴۷ ع. کال په پترزبورګ کې خپرې کړې[۱۲۴] بیا دده غزلې انګریزي ختیځ‌پوه میجر راورټي په ۱۸۶۰ ع. کال په خپل "ګلشن روه" نومې مجموعه کې نشر کړې[۱۲۵] او بیا پادري هیوز په "کلید افغاني" کې درحمان بابا د دیوان غزلې انتخاب کړې چې یو چاپ یې د ۱۸۷۲ ع. کال دی[۱۲۶].

همدا راز په "جشن پیروزي"، "ګلشن نوروزي"، "بهار ګلشن" او دقاضي میراحمدشاه رضواني په "بهارستان" او "شکرستان" کې هم دده د دیوان انتخابات شوي او په دې سربېره په ډېرو نورو پاتو مجموعو کې درحمان بابا ملکوتي وینا وې خپستلې شوې او خپرې شوې دي .

(۱۲۲) دقلمي نسخو کتلاګ ، ډاکټر میکنزي ، ۸۵ مخ . رحمان بابا ، ۲۲ مخ .
(۱۲۳) درحمان بابا دیوشمېر چاپي نسخو دمعرفې له پاره وګورئ : لیښتو کتاب سوږ ، دلیکونکی اثر .
(۱۲٤) وګورئ ، خریستوماتي .
(۱۲۵) وګورئ : ګلشن روه ۱ ـ ۳۰ مخونه .
(۱۲٦) وګورئ : کلید افغاني .

اخځونه

۱ ـ افضل خان ختک: "تاریخ مرصع"، مقابله ـ تصحیح او نوټونه د دوست محمد خان کامل مومند ۱۹۷۴ ع. یونیورسټي بک ایجنسي ـ پېښور.

۲ ـ حافظ رحمت خان: "خلاصة الانساب" د محمد نواز طائر دیباچه او ترجمه، ۱۹۷۳ع. پښتو اکېډمي ـ پېښور.

۳ ـ خواجه نعمت الله هروي: "تاریخ خان جهاني و مخزن افغاني"، تصحیح او تنقیح د سید محمد امام الدین، ۱۹۶۰-۶۲ع. ایشیاټک سوسائټي ډاکه (په دوو ټوکونو کې).

۴ ـ محمد هوتک: "پټه خزانه"، د استاد حبیبي سریزه او سمون، ۱۳۲۳ش پښتو ټولنه کابل

۵ ـ محمد هوتک: "پټه خزانه" (عکسي چاپ)، د استاد حبیبي نوې سریزه، ۱۳۵۴، د پښتو د پراختیا او پیاوړتیا آمریت، کابل.

۶ ـ سبایسته خان: "د ملا بنایسته خان جونګ"، د دوولسمې پېړۍ لیک، د لیکوال کتابتون

۷ ـ حبیبي، پوهاند عبدالحی: "پښتانه شعرا" (لومړی ټوک)، ۱۳۲۰ش، پښتو ټولنه، کابل

۸ ـ حبیبي، پوهاند عبدالحی: "افغانستان در عصر گورگاني هند" ۱۳۴۱، تاریخ ټولنه.

۹ ـ حبیبي، پوهاند عبدالحی: "د پښتو ادبیاتو تاریخ" (دوهم ټوک)، ۱۳۴۲، پښتو ټولنه ـ کابل

۱۰ ـ حبیبي، پوهاند، عبدالحی: "د افغانستان پېښلیک"، د پوهنې د کتاب چېرولو موسسه، ۱۳۵۳ش کابل

۱۱ - حافظ مرغزی: "شاهنامهٔ احمدشاه ابدالي"، پښتو اکېډمي، ۱۹۶۵ ع. پېښور.

۱۲ - کامل مومند: "رحمان بابا"، ادارهٔ اشاعت سرحد، ۱۹۵۸ ع. پېښور.

۱۳ - عبدالصمد خان: "رحمان بابا شاعر انسانیت"، داثر په سریزه، ۱۹۷۴ ع. پېښور.

۱٤ - بې نومه مؤلف: "رحمان بابا" محکمهٔ نشر واشاعت قبایل.

۱۵ - ظفر کاکاخېل، سید بهادر شاه: "پښتانه د تاریخ په رڼا کې" یونیورسټي بک اېجنسي پېښور ۱۹۶۵ ع.

۱۶ - حبیبي، پوهاند عبدالحی (تصحیح او سریزه): "د خوشال خان ختهک مرغلرې" طلوع افغان ۱۳۱۷ کندهار.

۱۷ - کامل، دوست محمد (سریزه او سمون): "کلیات خوشال خان ختک"، ادارهٔ نشر و اشاعت سرحد، ۱۹۶۰ (دوهم چاپ) پېښور.

۱۸ - رسا، سید رسول (سریزه او ترتیب): "ارمغان خوشال"، یونیورسټي بک اېجنسي، پېښور.

۱۹ - بېنوا، عبدالرؤف (سریزه او سمون) "د رحمان بابا دیوان"، پښتو ټولنه، ۱۳۲۸ کابل.

۲۰ - عبدالقادر، مولانا (سریزه): "دیوان عبدالرحمن"، پښتو اکېډمي ۱۹۶۳، پېښور.

۲۱ - عبدالمجید، پروفیسر (سریزه): "دیوان عبدالرحمن مع رباعیات دیوان عبدالحمید"، صابر الکټرک پریس - لاهور.

۲۲ - غروال، ښه نیار محمد عارف (سمون): "د رحمان بابا دیوان" (همدا متن) لاسکښلي نسخه

۲۳ - خادم، قیام الدین (ټولوونکی) "روهي ګلونه"، پښتو ټولنه ۱۳۲۶ کابل.

۲٤ - حبیبي، پوهاند عبدالحی (سریزه او سمون): "د عبدالقادر خان ختک دیوان"، طلوع افغان ۱۳۱۸ کندهار.

۲۵ - عظیم: "دیوان عظیم"، ۱۳۳۳ هـ.ق. مطبع اسلامیهٔ لاهور.

۲۶ - بخاري، خیال (ترتیب او تدوین): "دیوان نجیب" پښتو اکېډمي، ۱۹۷۲ پېښور.

۲۷ - دارمستتر: "د پښتنخوا د شعر هار و بهار"، د پاریس د ختیځ ټولنه، ۱۸۸۸ ع. پاریس.

۲۸ - همېش خلیل (ترتیب او سریزه): "دیوان هجري" ۱۹۵۸ ع. پېښور.

۲۹ ـ همیش خلیل (ترتیب او سریزه): "دیوان عبدالقادر خان خټک"، ۱۹۷۲ ع. پېښور.

۳۰ ـ دیونس خیبري دیوان، دارګ دکتابتون قلمي نسخه.

۳۱ ـ عبدالقادر، مولانا (سریزه): "دیوان مصري خان ګګیاڼي". پښتو اکېډمي پېښور

۳۲ ـ بخاري، خیال (ترتیب او تدوین): "دیوان معزالله خان مومند" ۱۹۵۸ ع. پښتو اکېډمي پېښور

۳۳ ـ همیش خلیل (سریزه او ترتیب): دیوان معزالله خان مومند"، ۱۹۶۱ پېښور.

۳۴ ـ همیش خلیل (سریزه او ترتیب): "دیوان کاظم خان شیدا"، ۱۹۶۵ ع. پېښور

۳۵ ـ بېنوا، عبدالرؤف (سریزه او ترتیب): "د کاظم خان شیدا دیوان" ۱۳۳۱ کابل.

۳۶ ـ همیش خلیل (سریزه او ترتیب): "دیوان بیدل" ۱۹۵۷ ع. پېښور

۳۷ ـ همیش خلیل: "ورکه خزانه" (لومړی ټوک)، ۱۹۶۰ ع. پېښور

۳۸ ـ بېنوا. عبدالرؤف (ترتیب او سریزه): "د پیر محمد کاکړ دیوان"، ۱۳۲۵، پښتو ټولنه کابل

۳۹ ـ "د شمس الدین کاکړ دیوان" ۱۳۳۳، پښتو ټولنه کابل.

۴۰ ـ "د حنان بارکزي دیوان" ۱۳۳۶، پښتو ټولنه کابل.

۴۱ ـ "د عبدالغفار هوتک دیوان"، قلمي نسخه.

۴۲ ـ اثر، عبدالحلیم: "تېر هېر شاعران" ۱۹۶۳ ع. پښتو اکېډمي، پېښور.

۴۳ ـ همیش خلیل (سریزه او ترتیب): "دیوان قنبر علي خان".

۴۴ ـ دورن (ټولونکی): "خرېسټو ماتیا"، پترزبورګ، ۱۸۴۷ ع.

۴۵ ـ راورټي، میجر (ټولونکی): "ګلشن روه"، ۱۸۶۰ هرتفورډ.

۴۶ ـ هیوز، پادري (ټولونکی): "کلید افغاني"، ۱۸۷۲ ع. لاهور.

۴۷ ـ محمد آصف خان: "تاریخ ریاست سوات" ۱۹۵۸ ع. سوات.

۴۸ ـ خان غازي کابل (قلمي یادداشت): "کتابخانه رضا"، د استاد بېنوا کتابتون.

۴۹ ـ سیال کاکړ، پروفیسر ولي محمد خان: "پښتو نسخې" د سیال کاکړ خاني کتابتون د نسخو معرفي"

لاسکښلې نسخه .

۵۰ - بورکوی : " د افغانستان خطي نسخې " ، ۱۹۶٤ ع .

۵۱ - میکنزی ، ډاکټر : " د برتانوی تاپوګانو په کتابتونو کې د خطی نسخو کتلاګ " (د دې کتاب ښپیر متن ګران ملګری عنایت الله محرابی راته ژباړلی) .

۵۲ - عبدالغنی ، دکتور : " احوال و آثار میرزا عبدالقادر بیدل " ژباړن میر محمد آصف انصاری ، کابل پوهنتون ، ۱۳۵۱ .

۵۳ - " کلیات بیدل " ، د پوهنې وزارت ، کابل .

۵٤ - تجدد ، مهین جهانبگلو : " سماع در سلسلهٔ هو " ۱۳۵۱ ، تهران .

۵۵ - اڅکزی ، محمد جعفر : " وندر " ۱۹۵۹ ع . کوټه .

۵۶ - عجب خان د چکړي : " سوانح عمری د ملا عبدالرحمن " (فولکلوري کیسه) ، لاهور .

۵۷ - ښتین ، صدیق الله : " د پښتو نسخو فهرست " ، هیواد (ورځپاڼه) ، ۱۳۵۶ ، د اسد او سنبلې ګڼې .

۵۸ - ستوده ، محمد ابراهیم او عبدالرحمن : " د پښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پېژندنه " ۱۳۵٤ ، ګستنري چاپ د کابل پوهنتون کتابتون .

۵۹ - هیوادمل ، زلمی : " فرهنګ زبان وادبیات پښتو " . لاسکښلې نسخه .

۶۰ - رفیع ، حبیب الله : " عبدالوهاب اڅکزی " زیری ، ۱۳۵۶ ، د جوزا ۱۳ ګڼه .

۶۱ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو ځوانی تذکرې " ، افغانستان اکاډمی ، د تاریخ او ادب ټولنه ۱۳۵۰ کال

۶۲ - رفیع ، حبیب الله : " ادبي ستوري " (لومړی ټوک) ، پښتو ټولنه ، ۱۳۵۳ ، کابل

۶۳ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو قلمي نسخې " ، وږمه ، نولسم کال ، لسمه ګڼه ، ۱۳۵٤ ش .

۶٤ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو خطي نسخې " (په نړۍ کې د پښتو خطي نسخو معرفي) ، قلمي .

۶۵ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو کتاب بنود " ، قلمي .

د متن نسخې

د رحمان بابا د دیوان د انتقادي متن په برابرولو کې له دغو چاپي او خطي نسخو څخه کار اخیستل شوی دی:

رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن په تیارولو کې له څلورو چاپي نسخو، شپاړسو خطي نسخو، خرستوماتي یا د دوو مجموعو او د شوروي اتحاد څخه د راغوښتل شوي میکروفلم څخه کار اخیستل شوی دی. کوم څرګند توپیر چې په کومه نسخه کې په نظر راغلی یا کوم نوی غزل او نوی بیت موندل شوی دی په لمن لیک کې د هغې نسخې حواله ورکړل شوې ده. د دغو نسخو ته موږ مخفف نومونه ورکړي دي ترڅو محققین او لوستونکي له زیاتو خنډونو سره مخامخ نه شي، مثلاً د پښتو ټولنې نسخې موږ "پ"، د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابخانې نسخې موږ "خ" نسخو په نامه او د پېښور چاپي نسخو ته موږ "پ، پ" یعنې پېښور اکېډمي چاپ، "ق، ك" یعنې قدیمي کتابخانې چاپ او "ق" یعنې قصه خوانی چاپ نومونه او د پښتو ټولنې د ښېنوا صاحب له خوا چاپ شوي دیوان ته موږ "ب" چاپ نوم ورکړی دی. د دغه انتقادي متن مولکه د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوي دیوان غونډې په یوه دفتر کې ترتیب کړې او د پښتو ټولنې د مسلکي غړي او ځوان

خطاط ښاغلي نصير "هنر" پښتون له خوا خطاطي شوی دی.

ددې د پاره چې د رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن محترم لوستونکي له دغو چاپي او خطي نسخو سره ښه بلد شي هره نسخه په ځانګړې توګه معرفي کېږي:

د کابل د پښتو ټولنې چاپ :- د دغې نسخې کچه ۱۰X۱۵ سانتي متره ده او په کوچنۍ قطع چاپ شوې ده دغې نسخې مصحح، مدون او مقابله کوونکي استاد بېنوا دي چې د ښاغلي عزیز الدین وکیلي کوټلي له خوا خطاطي شوې او په ۱۳۲۸ کال کې د کابل د عمومي مطبعې په آفست کې چاپ شوې ده. مقدمه هم د استاد بېنوا له خوا پرې ليکل شوې چې د رحمان بابا د پېژندګلوۍ په باب خورا په زړه پورې مواد لري.

د دغه چاپي دیوان ټول "۲۶۰" مخونه دي چې (۱۳۰) پاڼې کېږي، په دغه دیوان کې (۳۳۸) پارچې راغلي دي او د ټولو بیتونو شمېر یې (۳۸۵۳) دی. د دغه نسخه د رحمان بابا د نورو چاپي او خطي نسخو پرخلاف په یوه دفتر کې ترتیب او چاپ شوې ده.

د پېښور د پښتو اکېډمۍ چاپ :- کچه یې ۱۶X۲۰ سانتي متره ده. د دغه چاپي دیوان د لومړي ځل له پاره د ۱۹۶۳ع. کال د جولای د میاشتې په دېرشمه نېټه د هغه وخت د پښتو اکېډمۍ د مشر مولانا عبدالقادر په تمهید چې د ۱۳۶۸ هـ. کال د صفرالمظفر د میاشتې په ۱۸ نېټه یې چې د ۱۹۴۸ عیسوي کال د دسمبر له شلمې نېټې سره برابره ده کښلی، چاپ شوی دی. د رحمان بابا دغه نسخه په دوو دفترونو کې چاپ شوې چې د مخونو شمېر یې (۲۸۵) ته رسېږي او مقدمه یې د الفبا په ترتیب ورسره چاپ شوې ده.

په دغه دیوان کې (۳۴۴) پارچې راغلي دي چې ټول (۳۷۰۰) بیته دي.

د پېښور قدیمي کتابخانې چاپ :- د رحمان بابا د غه چاپي دیوان کچه ۲۴×۱۵ سانتي متره ده، د پېښور د کالج د پروفیسر عبدالمجید او شاه افضل صاحب په سرېزو په (۱۷۷) مخونو کې د پېښور د قصه خوانۍ د تاجرانو حاجي فضل احمد او حاجي عبدالرحیم له خوا چاپ شوی دی. د چاپ نېټه یې نه ده معلومه، د پاڼو شمېر یې (۳۴۷) او د بیتونو شمېر یې (۳۷۶۴) دی، دغه نسخه هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوې ده.

د پېښور قصه خوانۍ چاپ :- د دغې چاپي نسخې کچه هم ۲۴×۱۵ سانتي متره ده چې په ۱۹۲۰ عیسوي کال کې چاپ شوې او د مخونو شمېر یې (۱۸۴) دی، په دغه نسخه کې ټول (۳۲۱) پارچې راغلي او د بیتونو شمېر یې (۳۶۰۳) دی، د غه چاپي دیوان هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوی دی.

د پښتو ټولنې د کتابتون خطي نسخې :- د پښتو ټولنې په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان دری خطي نسخې او یو قلمي جونګ چې د رحمان بابا یو شمېر غزلې هم پکې دي شته چې په هره نسخه په بېلا بېل ډول خبرې کېږي.

د "پ" لومړۍ نسخه :- د "پ" د کتابتون د لومړۍ نسخې کچه ۲۳×۱۳ سانتي متره ده دا نسخه د سر او پای له خوا بشپړه ده، د مخونو شمېر یې (۲۵۱) او د پاڼو شمېر یې (۳۱۴) دی، دغه نسخه د شاه زمان د سلطنت په مهال کې لیکل شوې ده.

د "پ" دویمه نسخه :- د "پ" په کتابتون کې د رحمان بابا بله نسخه هم شته چې د دویمې نسخې په نامه نومول شوې ده، ددغې نسخې کچه ۲۶×۱۴ سانتي متره او د مخونو شمېر یې ۱۴۱ دی، د خطاطي کال او د خطاط نوم یې نه ښکاري. دا نسخه نیمګړې ده او ټول ۲۴۹ پاڼې یې پکې راغلې دي.

د "پ" درېیمه نسخه :- د "پ" د کتابتون دغه نسخه هم د سراو پای له خوا نیمګړې ده د مخونو شمېر یې ۱۳۱ او د پاڼو شمېر یې ۱۵۲ ته رسېږي او کچه یې ۱۶×۱۴ سانتي متره ده.

د کابل پوهنتون د کتابتون نسخه :- د کابل پوهنتون په لوی کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان یوه قلمي نسخه شته چې د دغه انتقادي متن په تیارولو کې استفاده ترې شوې ده، ددغې نسخې کچه ۱۵×۷ انچه او د خطاطۍ کال یې نه دی معلوم خو د ملا کمال د ملاولي د زوی له خوا لیکل شوې ده ټول مخونه یې طلایي او سره چوکاټونه لري. د پاڼو شمېر یې ۱۴۴ دی چې ټولټال ۲۸۸ مخونه کېږي.

د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابتون خطي نسخې :- د اطلاعاتو او کلتور د وزارت په خطي کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان پنځه قلمي نسخې شته چې د دغه انتقادي متن په تیارولو کې استفاده ترې شوې ده او په ترتیب سره څېړنې یې کېږي:

د "خ" مصوره نسخه :- ددغې نسخې کچه ۱۸×۱۲ سانتي متره ده د لیک ډول یې نسخ دی د پاڼو شمېر یې ۱۸۳ ته رسېږي چې ټول ۳۶۶ مخونه کېږي ۲۹۸ غزلې او دوه مخمسونه لري، پښتي یې کېږه، (۳۲) ښکلي عکسونه او یو نیم مخ نقاشي لري، په کشمیر کې د ملاولي په قلم لیکل شوې ده.

د "خ" لومړۍ نسخه :- د "خ" د دغې نسخې کچه ۱۳X۱۹ سانتي متره او د لیک ډول یې نسخ دی ، د څرمنې پښتي لري.

د پاڼو شمېر یې (۱۶۰) دی چې (۳۲۰) مخونه کېږي (۳۵٤) غزلې او دوه مخمسه لري

دغه نسخه په ۱۳۲۷ کال په کشمیر کې لیکل شوې ده.

د "خ" دویمه نسخه :- د خطي کتابتون د دغې نسخې کچه ۲۱X۳۳ سانتي متره او د لیک ډول یې نستعلیق دی

د پاڼو شمېر یې (۱۱۹) دی چې ټول ۳۳۸ مخه کېږي ۳۰۸ پارچې او دوه مخمسه لري،

پښتي نه لري او لیکونکی یې معلوم نه دی.

د "خ" دریمه نیمګړې نسخه :- د خطي کتابخانې د دغې نسخې لیکونکی نه دی معلوم. د سر او پای له خوا نیمګړې ده کچه یې ۱۷X۲٤ سانتي متره او کاغذي پښتي لري. د لیک ډول یې نسخ او ۵۶ پاڼې لري چې ۱۱۲ مخه کېږي او ټول (۱۸۰) پارچې پکې راغلې دي.

د "خ" څلورمه نسخه :- د خطي کتابتون د دغې نسخې لیکونکی هم نه دی معلوم. د لیک ډول یې نستعلیق او کچه یې ۱۳X۲۱ سانتي متره ده ، پښتي یې کاغذي او د پاڼو شمېر یې ۱۷٤ دی چې ټول ۳٤۸ مخه کېږي ، ۳۲۹ پارچې پکې راغلې دي یو مینا تور لري او هر غزل له پیل سره د بېرسنکلې او په زره پورې ګل کارۍ شوې ده.

د زلمي هیوادمل نسخې : له ښاغلي زلمي هیوادمل سره هم د رحمان بابا د دیوان دوې قلمي نسخې شته چې د دغه

انتقادي متن په تيارولو کې کار ترې اخيستل شوی دی او په لاندې توګه خبرې پرې کېږي:

لومړی نسخه :- د دغه نسخې کچه ۱۷X۱٤ سانتي متره ده، ټولې ۷٤ پاڼې لري چې ۱٤۸ مخه کېږي. خطاط يې نه دی معلوم او په ۱۲۱۲ هـ.ق. کې ليکل شوې ده.

دويمه نسخه :- دغه نسخه ډېره زړه ده (۲۰۰) مخه لري او په هر مخ کې يې معمولاً (۱۸) بيته ليکل شوي دي چې په دغه حساب يې ټول بيتونه ۳۶۰۰ ته رسېږي.

دحبيب الله رفيع نسخې :- د ښاغلي حبيب الله رفيع په شخصي کتابتون کې هم د رحمان بابا د ديوان خلور خطي نسخې شته چې په دغه انتقادي متن کې استفاده ترې شوې ده چې دوې نسخې د ښاغلي احسان الله آرينزي له خوا ورکړل شوي دي او په لاندې توګه خبرې پرې کېږي:

لومړی نسخه :- يوه زړه نسخه ده سر او پای نه لري، د خطاط نوم او د ليکلو کال يې نه معلومېږي. د مخونو شمېر يې (۱۹۰) ته رسېږي، په هر مخ کې يې معمولاً پنځلس بيته راغلي دي د دوو دفترونو په ولېشتو ليکل شوې ده او کچه يې ۱۷X۲۱ سانتي متره ده.

دويمه نسخه :- د ښاغلي رفيع د کتابتون دغه نسخه هم زړه ده. د سر او پای پاڼې يې نشته. تر لاسه شوي مخونه يې ۱۷٤ دي. هر مخ يې ۱٤ بيتونه لري. ټول شعرونه يې په يوه دفتر کې راټول شوي

پنځه شپېتم

او د دوو دفترو ویش نه لري. تر ټولو نسخو زیاتې غزلې لري او تقریباً یوه وتلې نسخه بلل کېدای شي. کچه یې ۱۷,۵ × ۲۱ سانتي متره ده.

درېیمه نسخه:- د ښاغلي رفیع د کتابخانې د دغې نسخې د سر څو پاڼې لوېدلې دي. خطاط یې د ملا حسن زوی ملا قمرالدین دے. مخونه یې ۱۸۲ دي. او په هر مخ کې یې ۱۹ بیتونه راغلي دي. دغه نسخه په دوو دفترونو کې ترتیب شوې ده. ځینې زیات بیتونه هم لري او کچه یې ۲۵×۱۵ سانتي متره ده.

د ملا ښایسته خان جونګ: د ښاغلي رفیع په کتابتونو کې د ملا ښایسته خان یو قلمي جونګ هم شته چې د رحمان بابا ځینې غزلې پکې راغلي دي او د دغه انتقادي متن په برابرولو کې استفاده ترې شوې ده.

خېبر نیاز محمد عارف غزوال

اوُوه ښپېتم

دپاړکو لاړښود

دلومړیو مسریو دلومړیو توریو له مخې

ترتیبوونکی: حبیب الله رفیع

ددې لپاره چې د رحمان بابا د دېوان عنعنوي دود هم ساتل شوي وي، په دې لاړښود کې دهغو غزلو مسریو ته چې د دېوان په زړو چاپو کې په دوهم دفتر کې راغلي دستوری (*) نښه شوې او په دې ترتیب دلومړي او دوهم دفتر ویش سره شوی او هغه غزلې چې نوې موندل شوې له مسري سره یې کوچنۍ دایره (٥) کښل شوې ده چې نوي موندل شوې غزلې په نښه کړي.

آ

مخ

آشنايي بده بلا ده آشنا مه شي	۲۴۲
آفرين د عاشقانو په همت	۴۰

ا

اعتماد به په دنيا كوې تر كومه	۱۷۰
اورنګ زيب او شاجهان غوندې اشراف	۷۹
* اورنګ زيب چې آرايش د تخت و تاج كا	۱۹
اوښكې نه لري حساب زما د سترګو	۱۲۲
اومه كله دي پاخه والي واعظ	۷۶
○ اې د نفس او د حرص په هوا لېوه	۲۸۵
اې زما د زړه آرام راشه راشه	۱۵۵
اېښې مې په سر دي ستا د مخ د مينې ګل	۸۸

ب

بادشاهانو كه قمرونه كړل بنياد	۴۶
* بادشاهي لري هر يو غلام د ستا	۱۲
* باړه وتړه هله كښت، زراعت كړه	۱۵۲
بد اختر به نېك اختر نشي هرګز	۶۹
* بدلوې په دنيا دين او ايمان ولې؟	۲۵۴
○ بلبلان كه له ګلزاره مومي حظ	۷۷
* بوص تو مارا كجا هم تو هے	۲۷۶

* بیا دې مخ دی جار وتلی خه بلا شوه ۱۷۷
* بیا دې نوې شراب ښښلي دي پوهېږم ۰۹۷
بیا مې زړه د توروزلفو مسخر شه ۱۵۸
* بېلتانه دې هسې خوار کړ زما دل ۴۱

پ

* پا خه یوځل سېراب د عشق په جام شه ۱۵۹
o پټ پناه مې په خاطر لګی اورونه ۱۷۵
* پس له مرګه که څوك ارت غواړي خپل ګور ۶۵
* پورته بدن را ښکاره شو سبکتـه لړ ۵۶
* په امید د ګاندهٔ و رخ زړور مه شه ۱۶۰
o په اول کی تا د عشق وهلي لافې ۲٤۵
* په بزرګه د هغه پاك پروردګار ۵۰
په پیرېځه کې چې هوس دی ناب کړې ۲۱۷
په تندی چې آتش بل کړ مدام شمع ۷۷
* په حالت د عاشقانو نظر بویه ۱۷۹
* په ځوانۍ کې بد دماغه بدګمان یې ۲۷۱
* په خاطر باندې مې ستا د غم غبار دی ۱۸۸
* په خاطر مې غلبه شول ستا غمونه ۱۷٤
* په دنیا کې که خه کار دی خوددین دی ۲۰۰
* په دنیا کې که هرڅو وبله پیوند وې ۲۶۲
* په دنیا کې له دنیا ګوښه کنار شه ۱۵۷

پهٔ دنیا کې مخ د یار دی نورخه نشته ١٣٦
پهٔ دوران مې هسې رنګ دلبر پیدا شه ١٥٥
پهٔ ښادی ښاد شوی نهٔ یم دهیچا ١١
پهٔ ښایست زما دیار نهٔ دي خبر څوک ٨٥
* پهٔ ښهٔ خوی له بدخواهانو بې پروایم ١٠١
* پهٔ طلب د هر ویانو سرګردان دی زما روح ٤٣
پهٔ ظاهرصورت چې ستا د در ګدای دی ٢٠٩
* پهٔ لمبه کښې مې مدام ٩٣
پهٔ نامهٔ دهغهٔ خدای مې دا بیان دے ١٩٥
پهٔ نظر د بې بصر ٥٩
* پهٔ نورخه پسې بې خدایه ژاړې ولې؟ ٢٥٥
* پهٔ ورځ ناست یې بې طلبه ١٢٨
* پهٔ هر ځای چې ستا ثنا شي شبوه ګرې ١٢١٢
* پهٔ هر زړهٔ چې د یار مینهٔ شی غالبه ١٣١
پهٔ یوهٔ ذره به ورنهٔ ی یا به موري ٢٧٠
پهٔ یوهٔ غمزهٔ دسترګو یې فنا شوم ١٠٠

ت

تا چې پهٔ دا تورو سترګو وکا تهٔ وماته ١٣١
تا چې رنګ دمیو ورکړو ولبانو ١٢٤
تا چې مخ دپرې سترګې د آهو کړې ٢٢٤
* تا خو زده زما د زړهٔ لهٔ احتیاجه ١٣٧

* تبسم مې د وګړي په روزګار شي ٢٣٠
* ترا بدې ورځې پورې به جفا کړې ٢١٧
ترحد تېره شوه په یار پسې ژړا زما ٢٤
ترهغه حده پورته بد سړی شوم ١٠٠
* تل به نه وي شګفته ګلزار د حسن ٥٥
* تل دې ستا د خواب آلود وسترګو خواب وي ٢٥٩
○ تل ژړا فریاد کړم د دلبر پر آستانه ١٧٢
* تورلېمه مې د فراق په ژړا سپین شول ٩٢
ته په هره ګړۍ غم د سیم وزر خورې ٢١٥
ته چې خپله بې عقلي هوښیاري بولې ٢٥٥
ته چې ما ته وایې چې په چا باندې شیدا یې؟ ٢٦٧
* ته چې ما ته وایې چې په څه کوې ژړا ١٠
* ته چې هسې ګاه یې ترش ګاه یې خندان ١١٤
* ته شها یې شکرلبه ١٢٩
ته ناحق په ما کینه کړې کینه نه کړه ١٠
تېر شو په دا طمع په درستا عمر زما ٢٨٢
* تېر شو درستا عمر زما په دا هوس ٧١

چ

چا چې کړې ودنیا وته اسرې دي ٢١١
* چا چې لمړي وي په خپلو ویښو وللی ٢٢٧
* چې امید په عمارت د دې جهان کا ٢٢

* چې امید په عمارت د دې د نیا کا ۱۷
چې برهم کا عاشقي د چا مزاج ۴۲
چې پاسې بند شو د لیلی په اشتیاق ۸۰
* چې پخته شي آشنایي ۲۹۷
* چې په ذره مې تور لحد شي د خپل خاک ۸۲
چې په رود ورسره نه یې برابر ۵۷
چې په سترګو کې یې خار وي خه ببخوبکا ۱۸
* چې په خ باندې د اوښکو یو رقم وي ۲۶۵
چې په نور څه یوې ذره تړې بې خدایه ۱۷۹
* چې په وخت د څنکدن وکاږې نږیره ۱۴۹
چې پیدا شوه ستا چشمان داهسې شوخ ۴۹
* چې ترسنګ او تر آهنه یې زړه سخت وي ۱۸۹
چې خبر شوم د ساقي د جام له راحه ۱۳۷
* چې خیمه یې د سیلاب په مخ شوه لکه ۱۶۷
* چې دارو د درد و غم د ی هغه مي ۲۷۴
* چې داهسې لاس په لاس دنیا پرېښودي ۲۰۲
* چې د څنګه مې دلبر په لاس کې جام دی ۱۹۴
○ چې دوې سنجې وي د چا ۴
چې دې زړه دې پرې تر لې استوار ۵۱
* چې رته د یار شو نه بې چې رته غم د دل وجان ۱۱۹
* چې سرې له بله بد وایې بد ګوی شي ۲۴۴

چې شهید د تورو سترګو په خنجر شي ۲۳۱
○ چې سبکاره شو رانه راز د یار له پته ۱۶۳
چې علاج کولی نه شي د قسمت څوک ۸۴
* چې غبار د ستا له لارې په خوا ور شي ۲۳۲
چې غرقاب شي تر وچشمان په یم د زړه ۱۵۰
* چې کوتلي وي په تیغ د ستا د چشمانو ۱۲۴
چې له تا سره په سر کاندې سودا ۱۵
* چې له سترګو مې خوناب د زړه عیان شه ۱۶۱
* چې له مرګه بې پروا یې په هر دم ۹۸
* چې له نازه پوشیده لرې چشمان خپل ۹۱
* چې مجنون غوندې یو موټی استخوان شي ۲۴۱
* چې مدام د بل وعیب و ته نظر کړې ۲۱۸
چې مشغول نه وي د ترکو په جمال څوک ۸۶
* چې مې مینه خدای په تا باندې پیدا کړه ۱۵۱
* چې مې یار ولید په سیمه د اغیار ګډه ۴۹
چې نصیب یې سینه چاکه زړه افګار شه ۱۵۶
چې نظر کړم په قسمت او په نصیب ۳۸
* چې نظر کړم د خوبانو رخسار ته ۱۳۲
چې واده یې که په ډول او په سرنا ۲۸
چې وصال د خپل جانان مې دی موندلی ۲۵۳
چې ویلي مې له تا دی دا حدیث ۴۲

* ما د دهر غم وهلی دی په لته ۱۳۳
* ما دستا لمن ته اچولی د اخپل ځان دی ۱۹٤
* ما سره سبا لیدلی و د چا مخ ٤٥
* ما وې زه به نه کړم په خوبانو باندې مینه ۱۷٦
* مخ ته که دې نږ وایم د نر زلفې تار تار نشته ۱۳٥
* مخ دیار شمس وقمر دې وار یو دے ۲۰۱
* مدام ناست یم وچ ګوګل ستړګې په نم کې ۲٤۹
o مست د هغه مخ یم چې مستانې لړې ستر ګې ۲۸۷
* مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کې ۲٤۸
مه غوړ باسه د نا اهلو قیل وقال ۹۰

ن

o نن نګاه وما ته راکړ د یار خط ۷٦
* نه رسیږي ستا وحسن و ته حوره ۱٤٥
* ندیم خوښ د سروګلونو په سایا زه ۱٥۳

و

* وخت دعیش وطرب تیر شو خزان راغی ۲٤٥
* وخت د نوبهار دی زه جدا له خپله یاره ۱٤۲
* وخوبانو وته ولې نظر نه کړې ۲۲۹
ورځ چې بده شي عاقل ودانا څه کا ۲۱
* ورځ دې تیره په شومه کړه شپه له خوابه ۱۲۸
ورقونه لتوم د هر مکتوب ۲۸

خود به وران شي د دنیا بازاره ناره ١٤٩
* خو زما په ورمیږه ماتول شي لږي ٢٦٩
* خوږ که په داشان وي دل آزار ستا ١٣

د

داچې مست په میو راغی یار د چا دی ١٨٤
داخه مخ دی منور ٥٤
دا دنیا ده بې وفا ١١
* دا ژوندي چې معلومیږي واړه مړه دي ٢٠٨
* داشنا له لاسه ناست یم په زړه ستړی ٢٢٠
* دا یو څو ژوندون دی نه پوهیږم ٩٧
* د بلبل له حاله زده کړه په خزان کې ٢٥٠
د بې دردو همدمي به دې بې درد کا ١٩
○ د پېښوران غمي دی زیب کا په لبانو ١٢٦
دخپل ځان له خاکساری نه بلند شوم ٢٨٤
د دلبرو په درګاه ١٢٧
* د دنیا د سود د پاره غمګین مه شه ١٥٩
د دنیا کاروبار واړه غولول دي ١٩٣
* د ربغه ولیدې یو ځل هغه مخونه ١٧٥
د زړه حال و تا نه څه وایم په ژبه ٢٨٨
د ساقي په لاس کې جام د میو ناب دی ١٨٥
* دستار د به په تمام جهان ورنه کړم ٩٧

* د سکوت په تېغ چې ژبه بريده شي ٢٤٤
د عاشق بې خپل يار قرار نه شي ٢٤٣
د عاشق نظر په خوردو په خواب نه دی ٢٠٤
د عشق زخم څه د زخم په شان نه دی ٢٠٤
دغه يار دی د اغيار ٥٣
دلربا که د خپل حسن مخ عيان کا ٢٨٣
دلبر مخ چې ستا له مخه نه شرمېږي ٢٢٧
دل و دين مې هغې ترکې کړ رها ٢٩
دنيا دار د دنيا کار کا زه د دين ١١٣
دنيا دار که مستغني په سيم و زر دی ١٩٠
دواړه سترګې مې کړې دستا په لوري ١٩١
* دوباره دې را تله نشته په دنيا ٢
* د وصال په هوا والوتې مرغه شوې ٢٩٤
* د وصال شپې مې بدله په بېلتون شوه الغياث ٤١
د هجران له ډېره غمه ولې نه مرم ٩٤
○ د هغو چې په هجران شي سينه داغه ١٦٣
* د هغو چې وبله عشق و محبت وي ٢٦٠
* د هغې بنا چې لوم محنت آبادوي ٢٦١

ډ

* ډېر عمر مې تېر کړ بېهوده په زمانه ١٧١
ډېر ياران وو د ګل خان او جمال خان ١١٠

* دېرې خولې زما په ياد شکر خورې شوې ۲۷۵

ر

راشه مه کوه له چا سره جفا ۷

* راکوی دبېلتيا پيغورونه ۱۷۳

ز

○ زړه مدام راته ويل چې ژاړه ژاړه ۱٤۸

* زړه مې بايلو ستا په مهر و محبت کې ۲٤۷

* زړه مې بې له خپل نگاره آرام نه کا ۲۲

زړه مې تراشي د بڼو په تېره نوک ۸۳

* زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا دغم په غلبو کې ۲۵۱

* زړه مې ستا په ذکر و فکر گلستان دې ۱۹۸

* زړه مې ورکړ و خود راې ۱۸۰

زغره واغونده ملا وتړه په جنگ ۸۷

* زلفې دې له ډېرې درانه په پای ترسر دی ۱۸۹

* زما او ښکې چې داسې شست وشو کا ۲۱

* زه بلبل ستا دوصال يم بوستان خړ دی ۲۰۲

* زه په سل رنگه راغب ۳۹

* زه تېر شوی يم ترسر ۵۶

زه داسې ديوانه او مجنون چاکړم ۹۶

* زه دستا له غمه ژارم واره وينې ۲۷۲

* زه ديار په درد وغم کې شادمان يم ۱۰۵

(c) kotabton.com The Digital Library

اته اویایم

* زه دیار په درد و غم کې غرقاب خوش یم ١٠٤
زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره ١٤٤
زه کړلافه د وفا کوم هر چند ٤٨
زه له دې جهانه تلونې په شتاب یم ١٠١
زه یو دم دستا له غمه بې غمه نه یم ١٠٨

ژ

ژوبل ژوبل د ترکانو په نګاه یم ١٠٦
* ژوندي کاندې د دنیا کاروبار ونه ١٧٤

س

ساقي پورته شه د میو جام تیار کړه ١٥٠
○ ساقي راکړه ته و ما ته جام د رقص ٧٤
* سپین رخسار و مشکین خال دې وبله ضم دي ١٩٤
سپین مخونه تور کودی شي په پېرې کې ٢٥٢
ستا په خبر نه دي خوبان لېدلي ما ٢٧
* ستا په عشق کې دروغژن یم سر تر سره ١٤٣
ستا په عشق کې هسې خلاص یم له شعوره ١٤٧
* ستا په مخ کې چې حساب د جمال نشته ١٣٤
* ستا جفا تر حد پهور ته ده صنمه ٢٧٨
ستا د تور و ستر ګو په یادداشت مې اوښکې اوري ٢١٤
ستا د عشق حرفونه تور نه دي ګلګون دي ١٩٩
* ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې ٢٤٦

* ستادې خواب آلود وسترګو خواب راتخریو ل ۶۶
ستالرحمه به زه ولې نا امیدی کړم ۲۸۶
* ستالغمه مې په سرکې هسې شور دی ۱۹۱
* ستالغمه مې په مخ باندې ولې دي ۲۱۱
* ستالاسه په ماجوړ دی که داد دی ۱۸۷
* ستاوصال دی رابښلی زما روح ۴۴
* سر زما سامان زما، خارشه ترجانان زما ۲۶
○ سر مې په کار نه دی چې یې ستاترسر قربان کړم ۹۵
* سل ځله که وخوري ناصحان ځیګر زما ۲۵

ش

○ شمع ددلبر ستر ګې عاشق پرې پروانه ۱۷۰

ښ

* ښخ مې ستاد ښوغشي په سینه دي ۲۰۳
ښه ده ښه ده دا د نیا ۵

ص

* صبحدم چې هغه یار رابا ندې راشي ۲۲۸
* صبح وشام مې لاس ښولې دي دعا کړم ۹۶

ط

طمع مه کړه په دنیا کې د نشاط ۷۵

ع

* عاشقان د ناصحانو وینا نه کا ۲۳

اتيايم

* عاشقان دي په اور سوي دي که نه دی ۲۰۷
عاشقی را باندې سوري کړې مرنی ۲۱۳
عاشقۍ مې يې په زړه وکړ گوزر بيا ۳۰
عالمان دي روښنايي ددې د نيا ۱۰

غ

* غمخواري داهسې چېرې وي غمخوري ۲۱۵
* غم دې هسې غلبه شو په ما باندې ۲۰۰
غواصان که گوهر غواړي گوهر دا دی ۱۸٤

ف

* فراموش مې دی دستا په مينه ځان ۱۱۶

ک

* کرد گلو کړه چې سيمه دې گلزار شي ۲۲۸
* کشکې زه خاورې ابر بې دستا دده واې ۱۸۱
* کله شولا کله خبر دا ريم ستا د مخ ٤۵
* کمينې يو نادر کار دی ۱۸۹
که بې ځايه زړکې نه وسکی آواز ۶۹
* که پخوا تر آشنايۍ وی بېلتون ۱۲۰
که په بخت کم بختان نه ولې خسته دل غوک ۲۸۳،۸۷
* که په سر دغه يار له لاسه سنگ خورم ۹۵
* که په عقل پسې ولاړم په کار نه شم ۱۶۲
که په قطع د تمام جهان ملک يې ۲۸۷

کہ پہ گنج دشاهي فخر شهر یار کا ۲۰
* کہ پہ هجر کې خوك ما پوښتي لہ حالہ ۱۶۸
ہ کہ تر ستوني دې شي گوټ لہ جام خاص ۷۳
* کہ ترې ولوښتہ شاهان او سلطانان ۱۱٤
کہ تہ نہ کړې پہ بل چا باندې غرض ۷٤
کہ خوك فخر کا پہ ننگ او پہ ناموس ۷۱
کہ خوك لاس لہ سودہ وکا بې زیانہ نشتہ ۱۳۵
کہ خوك یار پہ جهان غواړي یار دې دا ۱٤
* کہ څہ وایم لہ هجرانہ وایم څہ ۱۳۹
کہ خپل زړہ غواړې لہ چا ۱۱
* کہ دخلقو ونظر تہ آدمي دی ۲۱۰
* کہ د درستې دنیا غم مې پہ سر بار وي ۲۶۲
کہ د زر و مہر و سرو ی خوچې مر شي ۲۳٤
* کہ د زړہ پہ وینو رنگ دچا گوگل شي ۲٤۰
* کہ دستا دخاطر مینہ پہ اغیارو ئي ۲۶٤
کہ دعشق خبر یې تېر یې تر گلو کړې ۲۲۳
کہ دعشق لارہ اغزنہ دہ هر گور ۶٤
* کہ دعقل څہ اثر لري و سر تہ ۱۳۲
کہ دلدار پہ دلدارئ زما قدم ن دي ۱۹۲
ہ کہ دې پرې کړہ لہ وگړیو رښتیا طمع ۷۸
* کہ دې غم د درست جهان تر زړہ چا پېر شي ۲۳۲

دواتیایم

* که زما مینه په تا ده خطا نه ده ۱٤۰
* که ستا خپله سیاه رولي نه وي دښمنه ۱۷٦
* که سري د خپلې پوهې تقصیر نه کا ۲۳
* که سل ځله هم کنار وهم بغل شي ۲۳۹
که صورت د محمد نه وی پیدا ۲
که قاصد يې د مقصود ٤۷
٥ که گوهر د عشق په لاس راکړی غواص ۷۳
* که له تاڼې شرم نه کیږی مهرې ۲۱٤
* که له ډېره غمه دم د چا ختی ۲۷٤
* که له مخه یوه خوا کا حجابونه ۱۷۲
* که ماښام ترستوني ښکته کړې حلوا ۲۹
* که مطلب ومدعا د سړي خدای دی ۲۰۹
که مې څوك په فقیرۍ شمېرې فقیریم ۱۰۳
که مین يې په خپل یار باندې رښتیا ۳۰
که مې وشي له دلبره ملاقات ۳۱
که مې ونمانځې ساقي په یوه جام ۹٤
٥ که مې یار په دیدن سرغواړي عوض ۷٥
که نظر په ما توگوړو دروزگار کړې ۲۲٥
که نظر کا څوك په کار د درویشانو ۱۲٥
* که هزار ځله نژدې د زړه په یادیم ۱۰۳
* که هر څو په صحرا سرشوم هم په کلیو ۱۲٦

* که یو ځل مې هغه یار ولیدی دریغه ١٦٤
* که یې مهر و محبت که یې عناد دی ١٨٧

گ

گاه په غار مه سوځې ګڼې رېږ دی په سار ١٤٨
* گوره بیا به څوک ادا په زړه کا غونده ١٤١
گوره څه بلند مقام دی د اخلاص ٧٢
گوره هسې کردګار دی رب زما ١
* ګېډه وتره په پرې سره کلکه ١٦٨

ل

* لاس مې وتړې د زلفو په طناب ٣٧
لکه کاندې په کوش و نظر باز ٦٨
* له اغیار سره خندا څه په کار نه ده ١٤٠
٥ له چشمانو مې د غمه اوښې اوریږي ٢١٦
له دې کته له پوزیه خوبه ولاړ شې ٢٣٣
* له هغو سره به څه فکر د یار وي ٢٦٣

م

* ما به ولې کړ فریاد او فغان دریغه ١٦٤
ما په تا پسې د اسپینې جامې رنګ کړې ٢٢٢
* ما توبې مې خوله په سوک ٨٣
ما چې جور و جفا بیا مونده له یاره ١٤٢
* ما چې سترګې و ګلرخ ته واړولې ٢٥٣

*	چې هرچا لېدلی نه وي يار زما	۲۶
o	چې هردم له خپله ځانه ګريزان يم	۱۰۶
*	چې يې نقش په زړه خيال شي د آشنا	۲۸
	چې يې ولېد دستا حسن بې حسابه	۳۶

ښ

*	ښو به شمېرم زه غمونه د هجران	۱۱۷
*	ښو به صبر په جفا د يار کوم	۹۹
o	ښو به هسې آزادي په دا جهان کړې	۲۲۱
*	ښو ترميانه ورانه نه کړې دتن پوله	۱۶۹
	ښو جفا قبوله نه کړې د اغيار	۵۲
	ښوک دې راکاندي قسم په کردګار	۵۳
*	ښو يو ځل يې تاراج په جفا نه کا	۲۱
	ښه شو که خاموش يم ستا د عشق له آه سړه	۱۳۹

خ

*	خان سلطان د دې جهان	۱۱۸
	خبر نه يم چې يې راوستم له کومه	۱۶۹
*	خدای دې وژغوره له هرې پريشانۍ	۲۷۱
*	خدايه څه شوه هغه ښکلي ښکلي خلق	۸۲
	خدايه زړه د رقيب نرم په احسان کړې	۲۲۱
*	خدايه مه کړه نا اميد هغه وګړي	۲۱۹
*	خراب زړه مې د دلبر و هوا يوور	۶۷

ورک شه ورک شه بدکردار او بدسیري ٢٧٣

* ورکه عاشقي شه هم یې نوم هم یې نښان ١١٨

* ولې تللی یې له ما مدام په خه ١٣٨

* ولې نه ګورې وما ته سم په خه ١٣٨

* ولې ولې وعاشق ته نظر نه کړې ٢٢٦

ومحمود و ته نظر کوه مدام ٩٤

* وښته سپین سترګي تاریکې غاښ کندلاس ٧٠

ه

○ هر چې خپلې میني خوار کړ خوارې مرګ نه ٢٨٤

هر چې ستا په نخدان لګې یې منزل شي ٢٣٩

* هر چې ستا کوڅه ما واکا ١٦

هر چې کښت لي په باران او په سیلاب وي ٢٥٧

هر چې نه وي خوار و زار ٥٤

* هر چې ووینې په سترګو روی دستا ١٣

* هر ساعت زما دغوږ په تا وولو ١٢٣

* هر ساعت که خه ګوزران دی بې مخلصه ١٩٢

هر ګفتار هره وینا چې خوله عبس کا ٢٨٢

* هر مطرب چې غوږی تاوکا درباب ٣٧

هر نګار چې بې وفا دی نګار نه دی ٢٠٦

* هر وګړی چې منصور غوندې په دار شي ٢٢٩

هر یو ګل دستا د باغ ، روښن تر دی تر چراغ ٧٨

* هسې بې یاره خفه یم په جهان کې 250
هسې تله کاندې وګورته یاران ژر ژر 57
هسې تېز ده رومي دوران 109
هسې خوښ یم ستا د در په خاکسارۍ کې 251
* هسې ډوب یم ستا د غم په دریاب تللی 256
* هسې رنګ نعمت راکړی خدای و ما دی 183
هسې مست یم ستا د شونډو په شراب 35
هسې نه چې زما یار واره جفا که 167
* هسې یاد یې همېشه مدام زما 25
هسې یمه یاره ستا په غم تازه 153
هغو بیا موند سعادت په دا دنیا 31
هغه دم چې زړه ملال شي 234
هغه زړه چې خدای روښان کا جام د جم شي 240
* هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب دی 185
هغه ژوی چې بې خدایه محبت کا 19
هغه ژوی چې مین وي څه به خوب کا 17
هغه یار چې بې وفا دی څه یار نه دی 207
* هغه یار چې ښایسته دی تر آفتا به 279
همېشه دې زما سر او ستا قدم وې 266
هوښیار مه ګڼه هوښیار د دې دنیا 23
هومره اوښکې مې بهېږي په رخسار 51

* هيڅ ثابته نه کړه چا دې دنيا وفا ٤

هيڅ مې نه زده نه پوهېږم دا څه پېښه ١٥٨

هيڅ مې نه کړه په دا عمر کې حاصل ٨٩

هيڅوک مه شه گرفتار د تورو زلفو ١٢١

ی

o ياد استا چشم وابرو وينم په خواب کې ٢٤٦، ٢٨٦

ياد و به په خوله مکه او مدينه ١٧٧

* يار يارې راسره نه کا الغياث ٤١

o يو ځل وليدې ديار پرېشانې زلفې ٢٥٢

* يو يو داغ په تن ايښې ده رچا دى ١٨٢

بسم الله الرحمن الرحیم

ا

وره هسې کردګار دی رب زما — چې صاحب د کل اختیار دی رب زما
همګي بزرګواران چې څوک یې وایي — تر همه و بزرګوار دی رب زما
نه یې هیڅ حاجت په چا باندې موقوف دی — نه د هیچا منت بار دی رب زما
له نیستي یې د هستي صورت پیدا کا — هسې رنګ پروردګار دی رب زما
هم صانع دی د جمله و مصنوعاتو — هم سامع د هر ګفتار دی رب زما
چې یې هیڅ یې نه مثل نه مثال شته — د هغو عطر و عطار دی رب زما
هر تعمیر چې د دنیا او د عقبی دی — د همه واړو معمار دی رب زما
خوانندهٔ د نانویسو صحیفو دی — داننده د هر اسرار دی رب زما
که ظاهر دی که باطن دی که مابین دی — له همه و خبردار دی رب زما
که پیدا که پوشیده دی که اوسط دی — په همه و وقوف دار دی رب زما (۱)
شریک نه لري په خپله بادشاهي کې — بې شریکه شهریار دی رب زما
هسې نه چې واحد یې یاده له عجزه — په واحد وجود بسیار دی رب زما
څه حاجت دی چې و بل خواته یې غوارم (۲) — په خپل کور کې همکنار دی رب زما
حاجت نه لري د هیچا و یاري ته (۳) — له هغو سره چې یار دی رب زما
هیڅ تغیر او تبدیل نه لري ذاتع — تل تر تله برقرار دی رب زما

۱ ۱۵

---

(۱) دا بیت د "ب" په قلمي نسخه او د کلتور وزارت په دوو قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(۲) قلمي نسخې: "څه حاجت دی چې یې بله خواته غوارم".
(۳) د "ب" په نسخه کې "حاجت نشته د نورچا و یاري ته"، د "خ" په اوله نسخه کې "حاجت نه لري د نورچا و یاري ته"، او په دوهم نسخه کې "حاجت نه لري د نورو و یاري ته" راغلی دی.

که صورت د محمد ﷺ نه وی پیدا — پیدا کړې به خدای نه وه دا دنیا
کل جهان د محمد په مخ پیدا شو — محمد دی د تمام جهان آبا
نبوت په محمد باندې تمام شو — نشته پس له محمده انبیا
نور هاله د محمد و پیدا شوی — چې نه عرش و نه کرسي وه نه سما
بوې هاله د محمد و په جهان کې — چې بوې نه و د آدم او د حوا (۱)
که صورت یې آخرین دی پیدا شوی (۲) — په معنی کې اولین دی تر هر چا
که نبي دی که ولي دی که عاصي دی — محمد دی د همه وارو پیشوا
چې یې دین د محمد دی قبول کړی (۳) — جنتي دی که فاسق دی که پارسا
محمد د ګمراهانو رهنما دی — محمد دی د رنځ ندو د لاس عصا
که ناده پیروي د محمد ده — ګنه نشته په جهان بله رڼا
محمد د بېچاره و چاره ګر دی — محمد دی هر درد منده دوا
خدای یې مه ګڼه بېشکه چې بنده دی — نور یې کل واړه صفات دی په رښتیا (۴)

۲ — ۲۸

زه تاج د محمد د در خاکروب یم
که مې نه کا خدای له دې دره جدا (۵)

دوباره دې راتله نشته په دنیا — نن دې وخت دی که د روغ کړې چا که رښتیا (۶)
هر چا چې تر وخت تېره شي عنقا شي — عنقا نه دی په دام نښتي د هیچا
تر وخت تېرې او به بېرته نه جاروزي — نه جاروزي تېر ساعت په بېرته بیا
تېر ساعت په مثال مړی د لحد دی — مړ چا نه دی ژوندی کړی په ژړا (۷)
که مقصود لرې تلوار کړه وخت کوتاه دی (۸) — غره مه شه د دې عمر په بقا

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی.
(۲) د "پ" په نسخه کې "خه شو که صورت یې آخرین دی پیدا شوی". د "خ" په لومړی نسخه کې "که صورت یې آخرین و پیدا شوی"،
په دوهمه نسخه کې: "په دا خه شو که صورت یې آخرین دی پیدا شوی"
د "پ" چاپ: "په صورت که آخرین دی پیدا شوی په معنی کې اولین دی له هر چا".
پېښور چاپ: "که صورت یې پیدا شوی آخرین دی په معنی کې اولین دی تر هر چا".
(۳) د "خ" په لومړی نسخه کې: "چې چا دین د محمد دی قبول کړی".
(۴) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "نور محمد واړه صفات دی په رښتیا".
(۵) د "پ" چاپ: "که مې خدای نه کا له دې دره جدا".
(۶) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې د دوهمې مسرې د "وخت" پر ځای "وار" راغلی دی.
(۷) قلمي نسخې او د "پ" چاپ: "مړ چا نه دی ژوندی کړی په دنیا".
(۸) د "ق، ک" چاپ: "که مقصود لرې په زړه کې وخت کوتاه دی".

هره نښه چې صحيح کښې په زړه کې | په غرور به دغه[1] نښه کړې خطا
په اميد اميد چې خلق نا اميد کړل | دا ايام له مکره مه شه بې پروا
چې د مرګ په تاچه دې شي خوله ماته | ترو به ماته خوله به خړ نګ کړې ثنا[2]
وير ژړلي ارتينې چې وينا وايي[3] | تا ته وايي که پوهېږې دا وينا
هلاك ندي چې په زور دي خوك تعليم کا | هم عاقل بې هم بالغ بې هم دانا
په عمل د نېك و بد و فهم[4] وکړه | چې په دا کې دې بهبود دى که په دا
سر د ننه په ګريوان کړه سترګې روڼې | ډېر په پوړ ته پوړ ته مه ځه سر هوا
سر هوا سر هوا مه ځه و آسمان ته | ته په اصل کې له ځمکې يې پيدا
د عمل په ځاى به دا پوښتنه نه وي | چې ته زوى يې يا نمسى يې د فلانا[5]
په خپل ځان ښېګڼه وکړه غره مه شه | په ښېګڼه دادې او د بابا[6]
هغه ناوې چې په ځان ښايسته نه وي | خوك يې څه کاندې ښايست د مور و نيا[7]
دا خبره زه و ځان ته کړم اې يارانه[8] | دلګير مه شه که مې نوم واخيست دستا
نوم دستا او د بل خلق ځان ته وايم | دا عيبونه دي همه واړه زما[9]
هر چې وايم همه واړه ځان ته وايم | نه مې کار نه مې غرض شته په نورو چا[10]
هر چې وايم همه واړه ځان ته وايم | دا عيبونه دي همه واړه زما[11]
که مې ځاى د دې غمونو وي په زړه کې | ما به څه لره کوله دا انشا

چې د مرګ سختې خوارې دا ستا په خوا دي[12]
اې رحمانه ولې نه مرې لا پخوا

۳ — ۵۰

---

(1) د "ب" له لومړي نسخې، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ نه پرته په نورو ټولو کې "هغه" راغلې دی.
(2) د "ب" چاپ، "پ" چاپ، "ق" چاپ او "خ" "لومړۍ نسخه": "ترو به ماته خوله به خړ کوې ثنا". د "ق، ک" چاپ: "بيا به ماته خوله به څه وايې ثنا".
(3) د "خ" "لومړۍ او دوهمه نسخه او "ب" "لومړۍ او مختلط نسخه": "وير ژړلي ارتينې چې وينا وايي".
(4) د "ب" "پ" چاپ کې د "فهم" پر ځاى "عمل" راغلى دی.
(5) د "ق، ک" چاپ کې د لومړۍ مسرې "نه وي" پر ځاى "نه شي" راغلى دى او دوهمه مسره يې داسې ده: { "چې ته زوى يې د فلانى ـــــ د فلانا". "ق" چاپ: "چې ته خوى يې يا نمسى يې د فلانا".
(6) د "ب" لومړۍ نسخه: "په خپل ځان ښېګړه وکړه که په وې يې عزه مه شه په ښېګړه دادې او د بابا".
(7) د "خ" لومړۍ نسخه: "خوك يې څه کاندي ښايست د مور و نيا". د "خ" دوهمه نسخه، "پ" چاپ، "ب" چاپ او "پ" مختلط نسخه: "خوك يې څه کړي ښايست د مور و نيا".
(8) د "ق" چاپ: "دا خبره کړم ځان ته زه هوښياره".
(9) چاپي ديوانونه: "نه مې کار، نه مې غرض شته په بل چا".
(10) دا بيت په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته. د "ب" "پ" چاپ کې يې دوهمه مسره داسې ده: "څه مې کار څه مې غرض دى په نورو چا". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په بل چا" راغلى دى او "خ" په دوهمه نسخه کې د لومړۍ مسرې د "همه واړه" پر ځاى "همګې" راغلى دى.
(11) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نه دى راغلى.
(12) د "ب" لومړۍ نسخه: "چې د مرګ سختې خوارې دي په خوا دي". "ق" چاپ: "چې د مرګ سختې خوارې دې وي په خوا کې". د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه او "ب" مختلط نسخه: "چې د مرګ سختې خوارې دې لا په خوا دي".

هېڅ ثابت نه کړه چا دې دنیا وفا — واړه میني کاندي بېهوده په دا دنیا (۱)
هر څوك چې دعوی په دا دنیا کا د خپلوی — واړه باطل وایي دنیا نه ده د هیچا
دا فلك کلال دی سازول او ماتول کا — د بنې ما و تا غوندې پیدا کړه هم فنا
هر سنګ و کلوخ چې څرګند بنې دي د هم — واړه ګکړي دي څوك د شاه څوك د ګدا (۲)
دام دې هېڅوك نه بنې دي د دنیا و هګنډ ته — (۳) سنکاران به و کړي نه شي د سیمرغ او د عنقا
هر څوك چې لر دې فاني نفس وابستګي کا — نه به شي ترلې په ځنځیر سره هوا (٤)
ماه دی که آفتاب دی عاقبت واړه خراب دي — (۵) ګل که همېشه وي هسې نه تر ابدا

٤ — مدد و مدد ماخ (ناله) په خلاف ددا نایانو
مینه د دنیا پسندلې نه ده هېڅ دانا — ۵۸

چې دوې بنځې وي د چا — هم سني وي هم پارسا (٦)
خدمت کړونې د خښتن وي — په بنه خوی وي آراستا
تفاوت پکې حرام دی — که شري وي که خاصا
لازم دادی و خښتن ته — تفاوت دې نه کا بیا
په خوراك هم په پوښاك کې — که کنه وي که حدوا (۷)
او که داهسې به نه کا — خپل عمل به کا بېدیا
یو دلې به مجنون و مري — بل هورې به شي ړن وي سیا
دا حدیث دی وارد شوی — که څوك فهم کا په دا
هغه څوك چې تفاوت کا — نه وینا ړیم دی لرما
په مشکوة کې دي راغلي — ورشه وپوښته عاما

٥ — ماخ (ناله) زغوري یوه خدایه
له عذابه له خطا — ٦٩

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهم نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو ، د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې د "بېهوده" پر ځای "بې وفا" راغلی دی.
(۲) د "ب" لومړۍ نسخه : "واړه ګکړې دي څوك د شاه و د ګدا".
(۳) دا بیت او ورپسې بیتونه په مصوره نسخه کې نشته.
(٤) د "ق . ك" چاپ : "کله شي ترلي په ځنځیر سره هوا".
(۵) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته ، د "ب" چاپ کې داسې دی : "ماه دی که آفتاب دی همګې واړه خراب شي ګل که همېشه وي هسې نه تر ابدا".
د "ب" لومړۍ نسخه : "ګل که همېشه وي هسې نه تر ابدا".
(٦) دا شعر د بدورن له مجموعې څخه چې په ۱۸٤۷ کال کې خپره شوې ده نقل شو او د "ب" په دریمه نیمګړې نسخه کې هم ورو ستنه لاس ته راغی.
(۷) په اصل نسخه کې "خذوا" راغلی دی ګر معنی یې څرګنده نه شوه ځکه نو د "حدوا" په شکل ونیول شو چې معنی یې "نال" دی.

ښه ده ښه ده دا د نیا … چې تو ښه ده د عقبا
مذمت د د نیا مه کړه … واوره پند کړه د اوینا
د دنیا په باز ار کېږي … د هغه جهان سودا
په دنیا کې ډېر حکمت دی … پرې پوهېږي حکما[1]
که غلیم لره یې ورکړي … غلیم دوست کا په هوا
که ترسره یې صدقه کړي … رفع دفع کا بلا
که په اوړ بانا یې کېږدي … بوی دعود وکا پیدا
که یې تو یه په صحرا کړي[2] … ښایسته کاندي صحرا
که یې نذر کړي ویریته[3] … خوشحال ډېر ومې په خندا
څوک ورندوي یې په جهان کې … یادوي یې په دعا
د حاتم په څېر دې ستایي … خطاب ډېر کا د سخا
سخي هر یو د خدای دوست دی … وَلَوْ كَانَ فَاسِقًا
هر بخیل د خدای دښمن دی … وَلَوْ كَانَ زَاهِدًا
دنیا کښت د آخرت دی … دا خبره ده رښتیا
د دنیا طالبان ډېر دي … که یې مومي څوک لږ چا
ولې مرد پکې هغه دی … چې سخي وي هم پارسا
په دنیا کې بدي نشته … که بدي نه وي لږ تا[4]
په دنیا کې خطا نشته … که لږ تا نه وي خطا[5]
دنیا بحر دی ښه ښېږي … اینې غوندې صفا
خیل خیل مخ پکې لیده شي … که څوک زشت وي که زیبا
هم خطر پکې د سر شته … هم ګوهر دي بې بها
وفادار لره وفا شوه[6] … جفاکار لره جفا
لږ یوه مخ دې درد وي … لږ بل مخ دې دوا[7]

---

(۱) پېښور چاپ او قلمي نسخې: "ډېر شه ویوښه حکما".
(۲) د "پ" چاپ او د "خ" لومړي او دوهمه نسخه: "که یې توی کړې په صحرا کې".
(۳) د "ب" لومړۍ نسخه: "که یې ورکړي وفقیرته".
(۴) د "ب" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که لږ تا نه وي خطا".
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "وپا کار لره وپا شوه".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی، د "خ" دوهمه نسخه او د "ب" نسخې: "لږ یوه مخ د دوا".

چې ته خوند کاندي د زهد | چې ته خوند کا د حلوا
کار همه واړه موقوف دی | د سړي په مدعا
سالکان دې ننداره چې شي | د خپل ځان په تماشا
هیڅ کار هغه به مومي | دنیا ځای دی د جزا
لکه وي یا هسې به پاتې | که نادان وي که دانا
فتوی ونیسه په مخ کې | پسې مه کړه په تقوا
دنیا نده هغه دین دی | چې له هغې وي سبوا
وطاعت و ته ولاړ وي | همیشه ترې ملا
له حرامو یې پرهېز وي | هم مشغول په پنج بنا[1]
کلمې یې وي قبول له | هم په جهر هم خفا[2]
د دنیا د کار د پاره | فرض لمونځ نه کاندي قضا[3]
هم صائم د رمضان وي[4] | هم زکوة کاندي ادا
که یې توان د حج رسیږي | حج هم وکا پسې بیا
دا پنځه بنا د دین دي | چې بیان یې وکړ ما
چې یې یون په دا طریق وي | هغه کس دی اولیا
که یې مال د دنیا ډېر دی | هیڅ دې نه کاندي پروا
دنیا بده د هغو ده | چې یې کسب وي ریا
یا یې کسب د ریا وي | یا یې وګټي په غلا[5]
یا یې تول له کا په ظلم | یا د خمر[6] په سودا
یا یې وړکا په شرابو | یا یې وړکا په زنا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه: "پای شپول پنج بنا". د "ب" دوهمه نسخه: "بیایې شپول وي پنج بنا".

(۲) د "ب" چاپ کې "هم په جهر په اخفا"، په پېښور چاپ کې "هم په جهر هم خفا"، د "پ" په لومړی نسخه کې: "هم په جهر هم خفیا" د "خ" په لومړی نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې "هم په جهر هم په خفا" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "فرض لمونځ نه کاندي قضا" راغلی دی.

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(٤) په پېښور چاپ کې "هم صائیم وي د رمضان" او د "خ" لومړی نسخه "هم صایم به د رمضان وی" راغلی دی.

(۵) دا بیت د "ب" چاپ کې نه دی راغلی

(۶) په چاپي دیوانو کې او د "ب" په دوهمه نسخه کې "خمر و" راغلی دی.

يا ناحق خونونه کا ندي ... يا مالونه خوري د چا
عبادت کا په ځان فرض ... د بادشاه د امرا (۱)
حق باطل کا، باطل حق کا ... په سبب د رووي ريا (۲)
نه يې ويره شي (۳) له خدايه ... نه يې شرم نه حيا
ديوې ګېډې د پاره ... هزار خونې کا بېډ يا (۴)
همېشه يې له ستمه ... خلقه وي په غوغا (۵)
ګوش او هوش يې هرګز نه وي ... د مظلومو په ژړا
د فرعون په څېر به (۶) ناوي ... بې پروا او کبريا
بتخانې وته يې مخ وي ... و مسجد وته يې شا
اختلاط کا له بدانو ... له نېکانو وي جلا (۷)
هېڅ يې نه وي په خاطر کې ... تولا و تبرا

۱۲۴ — و رحمان — ۶

خدای په هسې رنګ بلا ته پېښنه مه کړه (۸)

راشه مه کوه له چا سره جفا ... لړ ژوندون دې ضايع کېږي بېوفا
په دنيا کې هېڅوک نه دي پاتې شوني ... واړه تلوني دي کډ نن دي که سبا
د ياران چې نن وتا وته جلوه کا ... په دوه ورځې پس به واړه شي فنا (۹)
که ديدن دې د دوی خوبن وي ورته ګوره (۱۰) ... چې فنا شي بيا به کله شي پيدا
د خزان پاڼې چې بېلې شي له ښاخه ... په حکمت به يې پيوند نه کا حکما
چې په ځمکه ځاځکي پرېوځي له آسمانه ... بيا له ځمکې ختې نه شي په سما
ګومان مه کړه چې بيا سره ګوله وړشي (۱۱) ... هغه اوښکې چې له سترګو شي جدا

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده: "د بادشاه او د ګدا". د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي ده: "د بادشاه و امراء" د "پ" لومړي نسخه: "د بادشاهانو د امرا".
(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی.
(۳) په چاپي ديوان کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.
(۴) د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې د "بېډ يا" پر ځای "پيدا" راغلی دی.
(۵) په چاپي ديوان کې "واړه خلګ وي په غوغا" او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې "خلقه وي په غوغا". او د پښتو ټولنې په دوهمه نسخه کې "خلقې وي په غوغا" راغلی دی.
(۶) د "خ" په دواړو نسخو او د "پ" په دوهمه نسخه کې "به" نه دی راغلی.
(۷) د "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې "سيوا" راغلی دی.
(۸) د پېښور چاپ: "ما رحمان ته پېښنه مه کړې".
(۹) د "پ" په لومړي او په دوهمه نسخه کې "په دوه ورځې پسې به واړه شي فنا". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده: "په دوه ورځو پس به - واړه شي فنا"
(۱۰) دا مسرې د "خ" په لومړي او دوهمو نسخو کې "که ديدن دې د چا خوښ وي ورته ګوره". او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي ده: "که ديدن دې حبيب خوښ وي ورته ګوره".
(۱۱) د "پ" لومړي نسخه "ګومان مه کړه چې به سترګو لره بيا ورشي". د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده: "ګومان مه کړه چې بيا سترګو لره ورشي". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلي ده: "ګومان مه کړه چې نه سترګو لره ورشي".

دا په هره ورځ چې خېژي بېل بېل نمر دی
هر چې پر پوځي هغه نه شي ختنی بیا

که جنت په زهد نه دی بې کرمه (۱)
هر سړي دې خپله غاړه کا ادا

که د نفس (۲) د پاره سل محنته وکړي
یو محنت به دې په کار نه شي فردا

که تمام جهان په خپله ګېډه وخوري
یاد به نه شي په درود او په دعا

که یوه دانه (۳) دوږي په لاس ورکړي
هم دغه به دې توښه شي د عقبا (۴)

که یو خاشکی او په تږي لره ورکړي
د دوزخ او ستا ترمیان به شي دریا

که یو ځله سر د خدای دپاره (۵) ټیټ کړې
په قیامت به سربلند شې تر هر چا

بازار دا دی که خوك سودا وسوداکاندي
په هغه جهان نه سود شته نه سودا

آشنایان که خوك (۶) پوهیږي نن یې وخت دی
چې زاریږي یو آشنا تر بل آشنا

که ژوندون دی خو هم دا دی په جهان کې
چې له چا سره تېرېږي په خندا (۷)

خدای امان راکړه له هسې زندګۍ (۸)
چې تر بد وایي له بله، بل له تا

زهر ښه دي که په صلح او په صلاح وي
نه شکرې په فتنه او په غوغا

نس په خاورو په خس ډك ښه دی بې غمه (۹)
نه غم په خار وخس پخه حلوا

ماته ملا په مشقت په محنت ښه ده (۱۰)
نه حرام همیانه د چا تر ملا

روند بهتر دی چې څه نه ویني په سترګو
نه چې سترګې په پردي حرام کا وا (۱۱)

ګونګ بهتر دی چې بې کامه بې زبان وي
نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا (۱۲)

کوڼ بهتر دی چې څه نه اوري په غوږو
نه چې غوږ کاندي په بد ویل شنوا (۱۳)

دیو او دد که په خوا درشي خو بهتر دی
خدای دې بد سړي در نه ولي په خوا (۱۴)

---

(۱) په چاپي دیوانو کې "بې له فضله" راغلي دي. او د "غ" په دوهمه نسخه کې دا مسره داسې راغلې ده: "که جنت په زاهدی نه دی چا موندلی".
(۲) په "پ" چاپ کې د "نفس" پرځای "نس" راغلی دی.
(۳) د "غ" په دوهمه نسخه کې د "یوه دانه" پر ځای "یو ذره" راغلی دی.
(٤) د "پ" په دوهمه او د "غ" په لومړی نسخه کې د "عقبا" پر ځای "بقا" راغلی دی.
(۵) په پېښور چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "غ" په لومړی نسخه کې د "دپاره" پر ځای "په لوری" راغلی دی.
(۶) د "پ" لومړی نسخه: "آشنایان که څو پوهیږي نن یې وخت دی". او په پېښور چاپ کې دا مسره راغلې ده: "آشنایان که څه پوهیږي دا یې وخت دی".
(۷) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۸) د "پ" په دوهمه نسخه او د "غ" په لومړی نسخه کې: "خدایه امان وکړې له هسې زندګیه". د "غ" په دوهمه نسخه کې: خدای امان وکړې له هسې ژوندګیه.
(۹) دا بیت د "غ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا بیت د "غ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۱) دا مسره د "غ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "نه چې سترګې په پردي ده دنیا نوا" او همدا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۲) دا بیت په پېښور چاپ کې "ګونګی ښه دی چې بې کامه وبې زبان وي - نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا". د "غ" په لومړی او دوهم نسخه کې: "ګونګ بهتر دی چې بې کامه بې زبان دی - نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا". او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "ګونګ بهتر دی چې بې کامه سر یا نه دی نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا" راغلی دی.
(۱۳) دا بیت د "پ" په چاپ، د "پ" دوهمه نسخه او د "غ" په لومړی نسخه کې نه دی راغلی.
(۱٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دیو دده که پخوا درشي بهتر وي که له چا سره هم مردي اژدها". او د "غ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی مسره داسې راغلې ده: "دیو لېوه که پخوا درشي بهتر دي."

د جاهل تر همدمۍ نه به بهتر وي ... که له چا سره همدم مروي اژدها (١)

که مشکل دي خو دي ړونو ته غول دي ... سهل کار دی سودا و زیان د دې دنیا

سودا او زیان د دنیا واړه سهل کار دی ... خدای دې نه کا څوك په سهل کار رسوا (٢)

چې د ورور او د عزیز زړه پرې آزارشي (٣) ... حاصل مه شه هغه خپله مدعا

بنه خواړه چې یو یې خوري بل ورته ګوري ... خواړه نه دي هغه زهر دي ګویا

ګاه د نور و رضا بویه ګهې خپله ... په کار نه ده همیشه خپله رضا (٤)

چې بنا دي یې یو زمان وي یې غم تر تله ... د غه هسې چارې نه کا نه دي دانا (٥)

لکه ځان هسې و بل و ته نظر کړه ... لکه ستا دی هسې ځان دی د هر چا

منصفانو لره بویه چې انصاف کا ... نه چې نغوته کا د حرص او د هوا

د سړي په خاطر هر څه هر څه کړ ځي ... هسې نه چې واړه وګڼي روا (٦)

دین داران دې و خپل دین و ته نظر کا ... څوك فکر و نه د صواب دي څوك خطا (٧)

خدای دې نه کا نه دي خطا د چا له لاسه ... څه نسبت دی د خطا و د عطا (٨)

هسې نه چې سړي واړه سره سم دي ... څوك عالي (٩) دي څوك اوسط دي څوك ادنا

د هر چا حرمت په خپله اندازه دی ... نه چې ځای مومي نفر د امرا (١٠)

زه رحمان له چا شکوه شکایت نه کړم (١١)
نشته بل دوست او دښمن زما بې تا

٧ ... ١٦٤

---

(١) دا بیت د "پ" په دوهم نسخه کښ نه دی راغلی.
(٢) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کښ نه دی راغلی.
(٣) پېښور چاپ: "چې د ورور او د عزیز پرې زړه آزار شي". د "پ" دوېمه نسخه: "چې د ورور و عزیز زړه پرې آزار یږي".
د "خ" لمړۍ او دوهمه نسخه: ١- لومړۍ نسخه: "چې د ورور د عزیز زړه پرې آزار یږي". په دوهمه نسخه کښ د "آزار یږي" پر ځای "زهیریږي" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کښ نه دی راغلی.
(٥) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کښ نه دی راغلی.
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه: "نه چې همه واړه وګڼي روا". او د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کښ داسې راغلی ده: "نه چې وګڼي همه واړه روا".
(٧) دا مسره په "پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کښ داسې راغلې ده "څوك فکر و نه د صواب څوك د خطا" په پېښور چاپ کښ داسې راغلې ده:
"څوك فکر و نه د ثواب کا څوك خطا". د "پ" په دوهمه نسخه کښ "څوك فکر و نه د ثواب وی څوك خطا". او د "خ" په
دوېمه نسخه کښ "څوك پکر و نه د عطا دی څوك خطا" راغلی دی.
(٨) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کښ نه دی راغلی.
(٩) د "پ" چاپ، پېښور چاپ، او د "خ" په دوهمه نسخه کښ د "عالي" پر ځای "اعلی" راغلی دی.
(١٠) دا مسره په پېښور چاپ، "پ" چاپ، او د "خ" په لومړۍ نسخه کښ داسې راغلې ده: "نه چې مومي کفر ځای د امرا"
(١١) د "خ" په لومړۍ نسخه کښ: "رحمان شکر شکایت له هیچا نه کړم ... نشته بل دوست دښمن ځما بې تا".
د "خ" په دوهمه نسخه کښ: "زه رحمان شکر شکایت له چا نه کړم ... نشته په جهان کې بل دوست دښمن ځما".
او د "پ" په دوهمه نسخه کښ: "رحمان شکوه شکایت له هیچا نه کړم ... نشته بل دوست دښمن ځما بې ما".

ته چې ماته والې چې په څه کوې ژړا … نه دي معلومېږي دغه (۱) خپل جور و جفا
ته جور و جفا کړې زه ژړا کوم دلبره … ستا که دغه نه وي دا به هم نه وي زما (۲)
څه ښادي به کاندي طایفه د عاشقانو … رسم د بتانو (۳) که هم دا وي لکه ستا
دا خصلت چې ستا دی که هم تل په دغه شان وي … نه را معلومېږي د دې د منو زړه و دوا (٤)
یو دستا ما نې شو بل غوږ څې (٥) د رقیبانو … وار په وار مې وژني کله هغه کله دا
هر چې عاشقي کا که په قطع افلاطون وي … زه خو يې مجنون ګڼم که نن وي که سبا
سپک هم په عذاب د جدایي د وژلو ندي … زه خو ګوندې ستا د کوڅې سپی شوم په دنیا (٦)

۸

هېڅ مې په کار نه دی رحمان تا غواړم دلبره (۷)
زه په دا راضي یم باقي هر څه ستا رضا

۱۷۲

عالمان دي روښنايي د دې دنیا … عالمان دي د تمام جهان پېشوا
که څوک لار غواړي و خدای هم و رسول ته … عالمان دي د دې لارې رهنما
کیمیاګر که د کیمیا په طلب ګرځي … هم مې د عالمانو ده کیمیا
په مجلس د عالمانو به سره زر شي … که څوک کاڼی وي که لوټه د صحرا (۸)
جاهلان دي په مثال د مړدګانو … عالمان دي په مثال د مسیحا (۹)
چې مړه يې له نفسه ژوندي کېږي … عالمان دي واړه هسې اولیا (۱۰)
هر سړی چې رتبه نه لري د علم … سړی نه دی خالي نقش دی ګویا

۹

زه رحمان حلقه بګوش د هر عالم یم (۱۱)
که اعلی دی که اوسط دی که ادنا

۱۸۰

---

(۱) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "هغه" راغلی دی.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: ته جور و جفا کړې زه ملامت افسوس ژړا کوم … ستا که دغه نه وای دا به هم نه وو زما. د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "له ما" راغلی دی او د "پ" په چاپ کې "دا به هم نه وو زما" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه کې د "بتانو" پر ځای "خوبانو" راغلی دی.
(٤) چاپي دیوانونه: "نه را معلومېږي د دې د من دزړه دوا". مصوره نسخه کې لومړی مسرې: "دا خصلت چې ستا دی که تل هم په دغه شان وي".
د "خ" دوهمه نسخه: "که دې جور وستم درست په دغه شان دی".
(٥) چاپي دیوانونه: "هر دور" او د "خ" لومړۍ نسخه کې: "غور زنګ" راغلی دی.
(٦) دا بیت د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته، "ق، ک" چاپ کې داسې دی:
سپی هم په عذاب سره دې خدای چېرې مړ نه کا … زه خو ګوندې ستا د کوڅې سپی یم په دنیا
د "ق" چاپ: سپی هم په عذاب د خدای د وژلو یاره نه دی … زه خو ګوندې ستا د کوڅې سپی شوم په دنیا
(۷) چاپي دیوانونه: "هېڅ یې په کار نه دی رحمان تا غواړي دلبره … دا نو مارضا ده باقي هر چې ستا رضا".
مصوره نسخه: "هېڅ يې په کار نه دی رحمان تا غواړي دلبره … زه په دا راضي یم باقي هر چې ستا رضا".
(۸) "ب، پ" چاپ: "که څوک کاڼي وي یا بوټي د صحرا". د "خ" لومړۍ نسخه: "که څوک کاڼي څوک لوټې د صحرا".
د "پ" لومړۍ نسخه: "که څوک کاڼي وي که څوک لوټه د صحرا".
(۹) د "پ" دوهمه نسخه: "عالمان دي واړه هسې اولیا".
(۱۰) د "خ" دوهمه نسخه: "چې مړه يې په نفس سره ژوندي کېږي … عالمان دي واړه هسې اولیا".
(۱۱) د "پ" دوهمه نسخه: "زه رحمان د عالمانو خاک پای یم".

که خپل زړه غواړې له چا | ځان صیاد کړه د عنقا
د حباب کلاه په سر کړه | سوړ په آس شه د هوا
لکه خضر هسې پا خم | اوبه وڅښه د بقا
له زمینه قدم کېږده | په آسمان لکه عیسا
د هغه استاد شاګرد شه | چې دې وښیي کیمیا(۱)
دا چې ما درته بیان کړه | که حاصل کړې واړه دا

۱۰ — هالطمع کړه — ۱۸۷

له خوبانو د وفا

دا دنیا ده بې وفا | بې وفا ده بې بقا
نه یې مخ شته نه یې څټ شته | لکه لوټه د صحرا
په یوه ګړۍ یې مخ وي | په یوه ګړۍ یې شا
په یوه ګړۍ دستا شي | په یوه ګړۍ ن ما
په یوه ګړۍ یې درد وي | په یوه ګړۍ دوا
په یوه ګړۍ یې خوف وي | په یوه ګړۍ رجا
په ساعت کې یې بقا وي | په ساعت کې یې فنا
په ساعت کې یې سکوت وي | په ساعت کې یې غوغا
په ساعت کې یې خنداوي | په ساعت کې یې ژړا
په ساعت کې یې وفا وي | په ساعت کې یې جفا
په ساعت کې یې افلاس وي | په ساعت کې یې غنا
چې نه شان لري نه شکل | کله داشی کله دا

۱۱ — خدای خوک پښېمن مه کړه — ۲۰۰

په داسې رنګ بلا

په ښادۍ ښاد شوی نه یم د هېچا | تور تپ شوی یم په غم د هر آشنا(۲)
که زړه طمع توقع له بله نه کړم | د بل طمع توقع کېږي له ما

---

(۱) دا بیت د "پ پ" چاپ کې نشته.
(۲) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "نه وریت شوی یم په غم د هر آشنا".

که مې ورور که مې عزیز دی که مې یار دی (١) — واړه غواړي خپله خپله مدعا

په هر کور کې ژړوان داته ژګیروي کا (٢) — لاس مې نه رسي د هېچا په دوا

د دنیا خبرې واړه په دنیا شي — ما به څه کا څوک چې نه لرم دنیا (٣)

که په کلي کې مې کور دی زه ګومان کړم (٤) — چې کور نه دی دا مې کور دی په صحرا

چې څه کا پرې نه پوره وي نه نیمګړی (٥) — څوک به څه کا له هغو سره خندا

چې يې بند توښه و بله سره نه شي (٦) — تر هغه آشنا بهتر دی نا آشنا

١٢ — ٢٠٩

په توده ځمکه استوګنه ده مشکله
څه به ژیست شي له [illegible] سره د چا

با دشاهي لري هر یو غلام دستا — د خاصانو په ځای ناست وي عام دستا

پخته کله وي چې لاف د پختګۍ کا — پختګان دي په داغ کې خام دستا

خو هم هومره يې په ننګ و نام نظر وي (٧) — چا چې نه وي اوریدلی نام دستا

همیشه به له مقامه بې مقام وي — هغه څوک چې لټوي مقام دستا

څو په خپلو وینو ګل غوندې غرق نه شي (٨) — و به نه ویني رخسار ګلفام دستا

صبح و شام په هغو خلقو باندې یو وي — چې آرزو لري هر صبح و شام دستا

بل کلام يې په زړه کله اثر کاندې (٩) — چې تر غوږ يې شي شیرین کلام دستا

فراموش کاندې هغه (١٠) نور مستي — هر چې نوش کاندې باده په جام دستا

دام دستا د تورو زلفو عالم ګیر دی (١١) — تنها نه یم نښتی زه په دام دستا

---

(١) په چاپي دیوانونو کې دا مسری داسې راغلی ده : "که مې ورور که مې عزیز که مې فرزند دی". د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی ده : "که مې ورور که مې عزیز دی که مې یار وي". د "خ" په دوهمه نسخه کې : "که مې ورور که مې عزیز که مې څه یار دی". راغلی ده.

(٢) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی او په نورو ټولو کې د "ژګیروي کا" پرځای "برانه دي" راغلی دی.

(٣) د "پ" لومړۍ نسخه : "ما به څوک څه کا نړۍ چې نه لرم دنیا".

(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګومان کړم" پرځای "یو عزم" راغلی دی.

(٥) د "خ" لومړۍ نسخه کې "چې دی نه پرې څه پوره وي نه نیمګړي" په "پ" "چاپ کې داسې راغلی دی : "چې پرې نه وي څه پوره او نه نیمګړي". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "چې دې نه پر څه پوره وي که نه نیمګړي" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده : "چې دې نه پرې څه نیمګړي نه پوره وي".

(٦) د "پ" لومړۍ نسخه : "چې يې هیڅ بند توښه و بله نه شي".

(٧) چاپي دیوانونه : "خو هم هومره يې نظر په ننګ و نام وي".

(٨) چاپي دیوانونه : "چې په خپلو وینو ګل غوندې غرق نه وي".

(٩) د "خ" دوهمه نسخه : "بل کلام به يې په زړه کله اثر کړي".

(١٠) د "ق" چاپ او "ق ک" چاپ : "هغه" او نورو مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده :
"فراموش که هغه نور جامونه واړه".

(١١) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې : "دام دستا د زلفو عالم ګیر دی". په "ق" او "ق ک" چاپ کې داسې ده : "دام د زلفو دې دنیا کې عالمګیر دی". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "لوی دستا د تورو زلفو عالم ګیر دی".

۱۳ — ۳۱۹

زه رحمان دعا سلام په هغه وایم (۱)
هر چي مال ره راوړي سلام (۲) دستا

هر چي وویني په ستر ګو روی دستا (۳) — مخ یې کوږ وي همیشه په سوی دستا
بې دماغه به ترسره مال ته تېر شي — چي یې تېر شي ترد ماغه بوی دستا
که لویي کړي خو بې ځایه خو یې نه کړي — چي په دا رنګه قامت دی لوی (٤) دستا
نو ر بهار شو عالم سیر د بوستان کا (۵) — خدای وماوته بوستان کړ کوی دستا
د عیسیٰ له دمه دمړ و هلی نه شم — چي خوله بېرته شي په ګفتګوی دستا (۶)
هم په دامې له چشمانو نو (۷) ځېږي — چي یاد ېږي مې قامت دلجوی دستا
همیشه یې زړه په اور باندې سپند وي — وهغه ته چي څرګند شي (۸) خوی دستا
دلېر لاشه یې مات وي په زړه کې — چي یې نقش وي په زړه ابروی دستا
ونخیږ و ته یې څه له راکا ږي — لیونیو لره بس وي موی دستا
وګړ نګ وته بخیله ځان پرې باسي — چي وزره وته پرې باسي (۹) روی دستا
که ته سل ځله زمالې زه دستا یم (۱۰) — تلونی نه دی له ما جستجوی دستا

۱٤ — ۳۲۱

ګل لمبه شو د بلبل په آه رحمان (۱۱)
نه ګرځېږي یار په های وهوی دستا

خوی که په دا شان وي دل آزار ستا — څه سبادی به کاندي طلبګار ستا
حیف چي اوریده شي لیده نه شي (۱۲) — حسن ولطافت دی پر لوار (۱۳) ستا

---

(۱) د "خ" لومړي نسخه او مصوره نسخه : "رحمان تل دوعا سلام په هغو وایم".
(۲) د "خ" لومړي نسخه : "پیغام".
(۳) د "خ" لومړي نسخه : "بیار".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کي نشته ، په دوهمه نسخه کي د "لوی" پر ځای "دلجوی" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه ، د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "نوبهار دی عالم سیل د بوستان کا".
د "خ" لومړي نسخه : نو ر بهار په عالم سیر د بوستان کا".
(۶) دا بیت په مصوره نسخه کي نشته.
(۷) چاپي دیوانونه : "رود" او د "خ" دري واړه نسخې : "جوی".
(۸) د "خ" په دریو واړو قلمي نسخو کي د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.
(۹) دا بیت په "ق ک" کي نشته . د "خ" په لومړي نسخه کي د "روی" پر ځای "موی" راغلی دی. او د "خ" په دوهمه نسخه کي "بوی" او په "ق" چاپ کي د "ګړ نګ" پر ځای "ځنځیر" او د "روی" پر ځای "موی" راغلی دی.
(۱۰) د "خ" دري واړه نسخې : "که سل ځله زه دستا یم ته ځما یې".
(۱۱) د "خ" لومړي نسخه : "ګل که سره لمبه شي د بلبل په آه رحمانه".
(۱۲) د "خ" لومړي نسخه : "حیف چي اوریدی شي لیدی نه شي په جهان کي".
(۱۳) د "خ" دوهمه نسخه : "په هر لور".

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيا دوباره نه گوري وبل ته (۱) — هرچا چې ليدلی وي رخسار ستا
خدای زده چې ته يار د کوم يوه يې — هرطرف ياران دي صدهزار ستا (۲)
ځای د پښو ايسبود و مونده نه شي — هوموره عاشقان دي په دربار ستا (۳)
بل به هسې نه وي که يې خدای کا (٤) — ماغوندې خاکسار وهوادار ستا
بل گومان په ما باندې ومه کړه — عمر واړه زه او انتظار ستا (۵)
عشق له حسنه حسن دی له عشقه — ته نگار زما يې زه نگار ستا
ته زما مطلوب يې زه طالب يم — ته زما طبيب يې زه بيمار ستا (٦)
ته که تازه گل د نوبهار يې — زه يم عندليب په لاله زار ستا
جور که جفا ده که ستم دی — واړه مې منلي دي يکبار ستا
جور وجفا خوک په بها پا وري (۷) — زه يم د جورونو خريدار ستا
يو تار که ضايع شي ستا د زلفو — ځان به صدقه کړم تر (۸) هر تار ستا
سل ازمېښتونه دې راو کړه — حيف دی چې لا نه شي اعتبار ستا (۹)

۱۵ — ۲٤٦

تېر يم زه ر ترنوره (۱۰) کاره
اوس مې ملا ترلې ده په کار ستا

که خوک يار په جهان غواړي يار دی دا — يار دی دا، که د جهان سينگار دی دا؟ (۱۱)
خيال د زلفو يې زما تر زړه چاپېر شو — يا ترگنجه چاپېر شوی مار دی دا؟
داجهان دی خدای له عشقه پيدا کړی (۱۲) — د جملهٔ مخلوقاتو پلار دی دا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "بيا به دوباره ونه گوري بل مخ ته".
(۲) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "په هغه ځای باندې چې تول دی عاشقان ستا".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : "بل به هسی خوک نه وي که خدای کا".
(۵) "ق،ک" چاپ : "عمر واړه زه يم په انتظار ستا".
مصوره نسخه : "عمر واړه زه يم انتظار ستا". د "خ" لومړی نسخه : "عمر واړه اوزه او انتظار ستا".
(٦) د "خ" لومړی نسخه : "ته زما نگار يې زه افگار ستا".
(۷) دا بيت په "ق،ک" چاپ کې نشته. قلمي نسخې : "جور د جفا خوک په بها پېري".
(۸) په چاپي ديوانونو او لوړو قلمي نسخو کې د "تر" پر ځای "په" راغلی دی.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "باری حيف دی چې لا نه شي اعتبار ستا".
(۱۰) په چاپي ديوانونو کې "له هره کاره" راغلی دی.
(۱۱) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده : "يار دی دا که تمام جهان سينگار دی دا".
(۱۲) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده :
"داجهان دی خدای په عشق کې پيدا کړی".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بيت بېخي نه دی راغلی.

ترعشق وار دکار بل په جهان نشته … ترهغه کار ونو وار د کار دی دا (۱)

بل بلبل به دګل نوم اخستی نه ځو … که خبر وی چې ګل نه دی خار دی دا (۲)

بیا راتله دې جهان ته بل وار نشته … بل وار نشته بل وار نشته وار دی دا

دحباب عمر دې وګوري چې شو دی ؟ (۳) … که څوك شمار کاندي دعمر شمار دی دا

۲۵٤ … ۱٦

دمجنون صورت په زړه کړه ځ ... ګوره (٤)

ستا په عشق کې هسې خوار وزار دی دا

چې له تا سره په سر کاندي سودا … بل به نه وي هسې ما غوندې شیدا (۵)

نه به ما غوندې شیدا وي په جهان کې … نه به تا غوندې دلبر شي بل پیدا (٦)

ما دا ستا جور وجفا دي قبول کړي (۷) … ولې نه شي د ژړا په ځای خندا

بې دستا له مخه کون وکه مکان دی … سنه تو سنه مې نه په دا شي نه په دا

جدایي به دې هیڅ رنګ قبوله نه کړم … څو مې نه دی روح کالبوت سره (۸) جلا

لکه ورستو مقتدیان وراندې امام وي … ما په تا پسې ده کړې اقتدا (۹)

زه یې وینم درست جهان په تا مین دی … که باد شاه دی د دې دور که ګدا (۱۰)

کاشکې خط دامانې وما دا کړې (۱۱) … چې له ما سره وعده کړې د فردا

زه چې له په تا نه یم مین شوی … ستا له لورې په ما شوې ده نه دا

زه په تا باندې مین یم له ازله … نه چې کړې مې نن ورځ ده ابتدا

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "ترعشق غوره بل څه کار په جهان نشته … ترهغه کار ونو غوره کار دی دا". په "پ پ" چاپ کې "ترعشق غوره بل هیڅ کار په جهان نشته"؛ د "خ" په لومړي نسخه کې: "ترعشق غوره کار بل په جهان نشته – ترهغه کار ونو غوره کار دی دا"؛ د "خ" په دوهمه نسخه کې "ترعشق غوره کار بل په جهان نشته" او د "پ" په دوهمه نسخه کې په عین شکل راغلی دی.

(۲) په "پ پ" چاپ کې "بو بلبل به دګل لوم اخستی نه دو"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوم دګل به بلبلان اخستی نه دو". او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت نه دی راغلی.

(۳) دا مسری په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "دحباب عمر ته وګوره چې څه دی ؟" په "پ" چاپ کې "دحباب عمر دې وګوری چې څه دی". د "پ" په دوهمه نسخه کې "دحباب عمر ته وګوره چې شو دی" راغلی ده او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) دا مسری د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "دمجنون صورت په زړه کړه اې رحمانه".

(۵) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "بل به تا غوندې دلبر شي را پیدا".

(٦) د "پ" لومړی نسخه: "نه به تا غوندې دلبره شي پیدا"، د "پ" په دوهمه نسخه او "پ پ" چاپ کې "نه به تا غوندې دلبر شي را پیدا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې "نه به تا غوندې دلبر شي بیا پیدا" راغلی ده.

(۷) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې "ما به صبر ستا په جور وجفا وکړ" او د "خ" دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "ما به صبر ستا په جور په جفا کړ" راغلی ده.

(۸) د "خ" په لومړي نسخه کې "وبله" او په دوهمه نسخه کې "حُبله" راغلی دی.

(۹) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "هسې ما تا پسې کړې اقتدا".

(۱۰) دا بیت په "پ" او "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زه یو نه یم درست جهان په تا مین دی … که باد شاه دی د دې دهر که ګدا". او وروستنۍ مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې "که باد شاه د دې دهر که ګدا" د "خ" په مصوره نسخه کې داسې راغلی ده: "که باد شاه دی که وزیر دی که ګدا".

(۱۱) دا مسری په "پ" او "پ پ" چاپ کې "کاشکې خط دامانې وما لره دا کړې" راغلی ده.

چې دستا د عاشقۍ په تیغ شهید شي — د رحمان غاړه به هاله شي ا د ا

۱۷ — ۲۶۶

د لالچ وزیږي رنګ وته نظر کړه
چې مدام په تا پسې کاندي ژړا (۱)

هر چې ستا کوڅه ما وا کا — ځای یې بر شي ترا فلا کا (۲)
ځان هاله ورته بادشاه شي — چې یې ستا د درګدا کا (۳)
چې دستا د درګدا شي (٤) — بادشاهي وته نور شا کا
نظر یې دستا له رویه — نه په ارض نه په سما کا
مینه یې دستاله مخه — نه په دین نه په دنیا کا
ستا په مهر و محبت کې — ځان جهان واړه فنا کا
د دنیا کور و ګړي (۵) — ستا په مینه کې تالا کا
رضا ستا په رضا (۶) کېږدي — ترک خپله مدعا کا
وهر خواته چې ستا مخ شي (۷) — دی هم مخ په هغه خوا کا
که له چا سره جفا کړي — له هغه سره جفا کا
که له چا سره وفا کړي — له هغه سره وفا کا
که په عمر چېري ژاړي — خو په تا پسې ژړا کا
که په عمر چېري خاندي — خوله تا سره خندا کا
که مطلب یې د دیدار وي — ستا د حسن تماشا کا
که مطلب یې د ګفتار وي — ستا په ذکر مشغولا کا
د رښتینو مقام دا دی — که خوک مینه په رښتیا کا (۸)

۱۸ — ۲۸۳

عاشقان په عاشقۍ کې
چې لالچ وا یې هم دا کا

---

(۱) دا بیت د "خ" لومړي او د "پ" دوهم نسخه کې نشته.
(۲) دا غزل په مصور نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهم مسری داسې ده: "ځای یې رسي ترافلاکه".
(۳) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې: "چې ځان ستا د درګدا کړه".
(٤) "ق.ک" چاپ: "خوک چې ستا د درګدا شي"، او دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" لومړي نسخه: "د دنیا کور و کوټ"، او د "خ" نیمګړې نسخه: "د دنیا کور او محلونه".
(۶) د "پ" چاپ کې "قضا" راغلې دی.
(۷) د "خ" قلمي نسخه: "هري خوانه چې ستا مخ وي". د "پ" لومړي نسخه: "په هر خوا چې دستا مخ وي".
(۸) په "ق.ک" چاپ کې او هم د "ق" په چاپ کې د "رښتیا" پر ځای "رضا" راغلې دی.

چې امید په عمارت د دې دنیا کا — د کاغذ په کشتۍ سیر د دریا کا (١)

د آسمان توسن هیچا نه دی تېز لې — خوك به څرنګه سورلي د باد په شا کا

نه لیوه په آدمیت اموخته کېږي — نه امید د مروت شي له افلاکا

له فلکه د وفا امید باطل دی — کله دیوله آدمزاد سره وفا کا

زمانه په اسلام کفر سم ګرځي — فرق د تور و د سپین کله نابینا کا

ما د دهر علامت په سترګو ولید — په هر دم هزار پیدا هزار فنا کا

هیڅ امید مې د ایام په ګردش نه شي — چې فرصت به په خپل دور و مدار کا

په خپل عمر به هیڅ بدلی نه وي — هغه چارې چې دی هر ساعت په ما کا

که د ګلو غونچه کېږدم په دستار کې — شوم طالع مې حلقه خار څنې پیدا کا

که وزر و وته لاس کړم خاورې کېږي — که د خاورو په ارزو شم استغنا کا

جدایي د خدای بلا شوه نه توانېږم — خوشې زړه مې په دیدن پسې ژړا کا (٢)

هومره صبر دې عاشق سره له کومه — چې د ننه وعده موقوفه په سبا کا

که د اور جامې را وا غوندي دلبره — په نظر زما جلوه لکه دیبا کا

په خپل عشق کې (٣) که خوك بد را باندې وايي — زه ګومان کړم چې حمد زما ثنا کا

ملامت په عاشق ښایي دا دستور دی — چې روغ خلق په ګودر پورې خندا کا

عاشقي ننګ و ناموس دې و بله لرې — په روښانه ورځ به څرنګه خوك غلا کا

که زه طمع کړم د ګلو له طالع نه — ما عاجز له د ګل په ځای خار را کا (٤)

که زه ځان ځغورم په عشق کې له عالمه — زمانه مې په جهان باندې رسوا کا

همیشه به په عالم کې وي سرخرویه — چې ثنا لکه بلبل د خپل آشنا کا

١٩ — دا ځواب رحمان هغه کا چې دوي لت — ٣٠٣

"که دلبر د دیدن مې پیالې را کا" (٥)

هغه ژوی چې مېن وي ښه به خوب کا — چې مجنون غوندې کمن وي ښه به خوب کا (٦)

---

(١) دا غزل د "پ" په لومړي، دوهم او مصوره نسخه کې نشته. د "پ پ" چاپ کې د "سیر" پر ځای "سیل" را غلی دی.
(٢) د "غ" په لومړي او دوهمه قلمي نسخه کې د "ژړا" پر ځای "بلا" را غلي دي.
(٣) په "ق" چاپ او "ق ك" چاپ کې "ستا په عشق کې" را غلي دي.
(٤) دا بیت او وروستی دوه بیتونه په قلمي نسخو کې نشته. دوی بیت لومړی متری په "ق ك" چاپ کې راغلی دی، "که زه طمع کړم د ګلو له خپل بخته"
(٥) د "غ" دوهمه نسخه: "که دلبر د دیدن مسته پیاله را که". د دولت دیوان: "که دلبر د دیدن مې پیالې را که" ١٤٣ مخ، پښتو ټولنه، ١٣٥٢
(٦) دا مسري په چاپي دیوانو کې داسې ده: "چې فرهاد غوندې کوهکن دی ښه به خوب کا"، په مصوره نسخه او د "غ" لومړي نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او کوهکن وي ښه به خوب کا" د "غ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او کوهکن دی ښه به خوب کا" او د "پ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او یا کوهکن دی ښه به خوب کا"، او د پېښور چاپي دیوانو کې د "ژوی" پر ځای "زړوی" را غلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر نفس د سري تله دي له جهانه(۱) — چې يې هر نفس رفتن وي ښه به خوب کا
چې سبا له خپله یاره جدا کیږي — که د سلو شپو کړمن وي ښه به خوب کا
عاشقي ده خدای له اوره پیدا کړې — که په اور کې يې وطن وي ښه به خوب کا (۲)
دا و بوتږی هم خوب کولی نه شي — څوک چې تږی د دیدن وي ښه به خوب کا (۳)
د رقیب له جوره خوب د عاشق نه شي — د هغو چې دیلو(۴) دښمن وي ښه به خوب کا
د مجاز بندي خو خوب کولی نه شي — چې يې زلفې طوق رسن وي ښه به خوب کا (۵)

۲۰ — ۳۱۱

خوب خندا له بیغمیه شي (۶)
څوک چې ستا په ښېر غمژن وي ښه به خوب کا

چې په سترګو کې يې خار وي ښه به خوب کا — چې په زړه يې غم د یار وي ښه به خوب کا
خوب له یاره سره هم د عاشق نه شي — چې يې یار په بل دیار وي ښه به خوب کا
په دنیا کې خوب هغه کا چې نادان وي — هغه زوي چې هوښیار وي ښه به خوب کا (۷)
کوم طالب مطلوب نیولی(۸) دي په خوب کې — هغه څوک چې طلبګار وي ښه به خوب کا
دیدار نه دی چا په پټو سترګو کړی — چې مطلب د چا دیدار وي ښه به خوب کا
بلکه لار د مرګ تر لارې ګرانه نشته — چې په خوا کې حسې لار وي ښه به خوب کا
هر نګاه د دلبرانو ذوالفقار دی — هر چې غوځ په ذوالفقار وي ښه به خوب کا
دلبر چې چلي خوب کولی نه شي — چې خوړلی تور ښامار وي ښه به خوب کا

۲۱ — ۳۲۰

زه د یار بنده هم خدمتګار یم
چې بنده او خدمتګار وي ښه به خوب کا

---

(۱) دا مسری په مصوره نسخه کې داسې ده: "هر نفس سری په تله دی له جهانه".
(۲) د "پ" د لومړی نسخې په پرته په ټولو کې "چه" راغلی ده.
(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو او مصوره نسخه کې نشته، د دوهمې مسرې يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې به تږی د دیدن دی ښه به خوب کا".
(۴) په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "دیلو" پر ځای "یار" راغلی دی.
(۶) په "پ" او "ب ، پ" چاپ کې: "خوب خندا په بې غمی کیږی رحمانه هر چې تا غوندې غمجن دی ښه به خوب کا".
د پېښور "ق ، ک" چاپ: "هر چې ما غوندې غمجن دی ښه به خوب کا". د "خ" لومړی نسخه: "څوک چې تا غوندې دردمن دی ښه به خوب کا".
د "خ" دوهمه نسخه: "څوک چې ستا په ښېر دردمن وی ښه به خوب کا"، مصوره نسخه: "څوک چې ستا په ښېر غمجن دی ښه به خوب کا".
او د "پ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "څوک چې تا غوندې غمجن دی ښه به خوب کا".
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو چې ورستۍ مسرۍ يې په اصل نسخه کې داسې ده "چې يې زلفې په ګردن کې طوق رسن دی ښه به خوب کا".
(۷) دا مسرۍ د "ق ، ک" چاپ کې داسې ده: "هغه زوی چې دانا دی ښه به خوب کا". او په دواړو چاپي دیوانو کې د "ژوی" پر ځای "زوی" راغلی دی.
(۸) د "ب" د لومړی نسخې په پرته په نورو ټولو کې "موندلی" راغلی دی. او هم نوموړی بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
یادونه: لاندې بیت یوازې په دیوان د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی، او د لاس لاندې نورو نسخو او دیوانونو کې نشته.
دلبر په چلی خوب کولی نه شي
چې خوړلی تور ښامار وی ښه به خوب کا

هغه ژوي چې بې خدايه(١) محبت کا — هغې واړه بې ځايه محبت کا

محبت بې خدايه واړه د زړه رنځ دی — که مدام له چنګ و نايه محبت کا

خرخاري ده چې يې يو ځبله(٢) کاندي — هر خودرای چې له خود رايه محبت کا

نتيجه يې پښ کنده جامه پاره وي — آدم زاد چې له چارپايه محبت کا(٣)

هغه سرای له به تله وربانده ګران وي — هر سړی چې له دې سرايه محبت کا(٤)

بوالهوس به نه پتنګ نه پروانه شي — د مګس په څېر له ورايه محبت کا(٥)

چې د تورو زلفو سيوري په چا وشي — هغه کاله همايه محبت کا

رحمان ځکه دريبار متابعت کړم(٦)
چې هر وله رهنمايه محبت کا

٢٢ — ٣٢٨

اورنګ زيب چې آرايش د تخت وتاج کا — تخت وتاج به يې مرګی تاخت وتاراج کا(٧)

په جهان کې به يې پاتې بند بد نوم شي — دی که چارې د کسرې که د حجاج کا

او به ستر ګولړه لاړې او د زړه شو — څوک به څه شکل ژوندون په دا مزاج کا

جدايي زما په زړه کا هسې چارې — لکه بازي په تارو او په دراج کا

زما اوښکې چې پيدا د زړه له يم شوې — لکه اور يې له کبابه نم اخراج کا

زه غمجن د عيد په جشن خبر نه شوم — که نور خلق هوی و هوای تنه احتياج کا

هر ناوک چې د قضاله شسته خېږي
زمانه د رحمان زړه ورته آماج کا(٨)

٢٣ — ٣٣٥

د بې درد و همدمي(٩) به دې بې درد کا — د نامرد و همدمي به دې نامرد کا

صحبت بې تاثيره نه دی دا حديث دی — ګنګو نه يې هم په څېر د ګنګو زرد کا(١٠)

---

(١) د "پ" چاپکړ د "بې خدايه" پر ځای "بې يار د" راغلی دی.
(٢) په چاپي ديوانونو کې "يو له بله" راغلی دی، او دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(٣) دا بيت د "غ" په دوهمه نسخه کې نشته او د لومړي مسري د "ريش کنده" کلمه د "غ" په لومړي نسخه کې د "ريش کندن" په شکل راغلې ده.
(٤) دا بيت په مصوره نسخه او د "غ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٥) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته په "پ" چاپ او "پ، ب" چاپ کې يې لومړي مسرۍ داسې ده: "بلهوس به نه پتنګ و پروانه شي".
(٦) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو کې داسې ده: "رحمان ځکه دريبار متابعت کا"، د "غ" لومړي نسخه: "زه د رحمان ځکه د يار محبت کړم".
(٧) دا غزل په مصوره نسخه، د "غ" په لومړي نسخه او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(٨) د "غ" دوهمه قلمي نسخه کې "امواج" راغلی دی.
(٩) په مصوره نسخه د "غ" لومړي او د "پ" په دوهمه نسخه کې "همراهي" او د پېښور "ق، ک" چاپکړ "همدردي" راغلې ده.
(١٠) دا مسرۍ په "پ" نسخه کې او هم په "خ" نسخه کې داسې ده: "ګنګو نه يې د ګنګو په څېر د زرد کا".

هر کالي چې ښوك په څمكه باندې كېږدي | هغه څمكه يې له جنسه دخپل گرد كا
په مجلس د ويړ ليو(۱) ښوك ور مه شه | كه صحيح وسلامت وي آه يې سره كا

۲٤

چې دوي له ميانه لرې شي رحمانه(۲)
معشوقې عاشق ځپله ناز پرورد كا

۳٤۰

كه په گنج د شاهي فخر شهريار كا | عاشقان يې د دلبر و په رخسار كا
خرقه پوشو په خرقه کې دى موندلي | هغه حظ(۳) چې په دنيا کې دنيادار كا
پتنگانو له ور کړ خداى په اور کې | هغه عيش چې بلبله په گلزار كا (٤)
نيك ساعت(۵) په بد بدل د هيچا مه شه | په وصال کې غم د هجر ور دوغار كا
نس(۶) د گور او د مور يو دى په معنى کې | خو په چا يې تور لحد په چا بازار كا
دبيرې په دوبنده چې خداى راضي شي | يگانگي د زړونو هلته كله كار كا (۷)
هغه رخ چې مادرزاد بشايسته نه وي | مشقت د مشاطې وار ه مردار كا
يار د ناز له خوبه پاڅي پسې گرځي | چې فلك د عاشقانو بخت بيدار كا (۸)
بې له تا نه مدام سوزي دا يې حال دى | لكه شمع چې ښوك بله په مزار كا (۹)
د مستۍ د هوښيارۍ يون ښرگند وي | په هر چا کې چې ځدوي هغه رفتار كا (۱۰)
د بلبلو زاغ نغمې كولى نه شي | هر سرود آواز په طور د خپل تار كا (۱۱)

۲۵

رحمانه هسې بې وقوف سوداگر نه دى
چې د دين متاع بدله په دينار كا (۱۲)

۲۵۲

---

(۱) په قلمي نسخو کې "ويړ ليو" راغلي دي.
(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "دوي" پر ځاى "دوهمې" او په مصوره نسخه کې "دودې" راغلي دي.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خوند" راغلي دي.
(٤) د "پ" لومړي نسخه او د "خ" لومړي نسخه: "هغه عيش چې بلبلې په گلزار كا"
(۵) په مصوره نسخه کې "نيك عمل" راغلي دي.
(۶) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، په قلمي نسخو کې د "نس" پر ځاى "نفس" راغلي دي په "ق.ك" چاپ کې د "بازار" پر ځاى "گلزار" راغلي دي.
(۷) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو کې داسې ده: "بيا ملاح د زړونو كله هلته كار كا" په مصوره نسخه کې داسې ده: "يگانگي د ملاحانو كله كار كا".
(۸) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلى دى: "ياد زمانه خوبه پاڅي پسې گرځي چې فلك د عاشقانو محنت بيدار كا".
(۹) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، لومړي مسرۍ يې په "پ" او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "نيمې شپې يې يادتر سره پورې كيني". د "ق.ك" چاپ کې د "يې" پر ځاى "مې" راغلي دى. په مصوره نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "نيمې شپې مې تر سرويږ دى پورې كيني"
(۱۰) دا بيت په "پ" نسخو او د "خ" نسخو کې داسې دى: "د مستۍ د هوښيارۍ يون ښرگند دى په هر چا کې چې ځدوي هسې رفتار كا". "ق.ك" کې لومړي مسرۍ داسې ده: "د مستۍ د هوښيارۍ يون مند ښرگند دى" او د "خ" په لومړي نسخه کې دا بيت داسې دى: "د مستۍ د هوښيارۍ يون سره ښرگند دى په هر چا کې چې ځد يون هسې رفتار كا".
(۱۱) په "پ" چاپ کې د "تار" پر ځاى "كار" راغلي دي.
(۱۲) د "پ" په دوهمه نسخه کې "دنيا" راغلي دي.

ورځ چې بده شي عاقل ودانا څه کا — چې قضا شي ورد و څاره حکما څه کا (۱)

مور و پلار خوښېك فرزند له خدايه غواړي — چې بد بخت شي ادې څه کا بابا څه کا (۲)

يار له ياره په لوى لاس کله بېلېږي (۳) — چې لاس نه رسي يار څه کا آشنا څه کا

په ښېرو په دعا څه شي کم و نې خداى دي — چې خداى نه کا ښېرې څه کا دعا څه کا

بخت په زور او په زر نه دى چا خپل کړى (٤) — په دا کار کې ناتوان څه کا توانا څه کا

۲٦ — ۳٥۸

اې (رحمٰن) پتنګ ولې شه چې وسو (٥)
نور د شمع خندا څه کا ژړا څه کا

زما او ښکې چې دا هسې شست وشو کا — دا محنت وار زما د مخ په ولو کا (٦)

تل يې مخ وي ترخو بانو لوږې وللى — عاشقي چې د چا او ښکې په شېبو کا

د عاشق د سينې چاك به ور ځر ګند شي — که څوك سر و خپل ګرېوان وته فرو کا

د عشق اور چې شمع خود په سر قبول کړي — پروانه به څه حجت د ځان په سو کا

ګل څه نه والي چې غرق په وينو ناست وي — بلبل څه لره بې ځايه ګفتګو کا

زه که مرګ غواړم بې ياره ګرم خونه يم — جدا يي سړي په ځان پورې پکو کا

۲۷ — ۳٦٥

معشوقې په محنت نه دي چا موندلي
مګر خداى يې په (رحمٰن) باندې پېرزو کا

ځوليو ځله يې تاراج په جفا نه کا — يار له هېچا (۷) سره مهر و وفا نه کا

که يې سر په بوسه ور کړم زه پوهېږم — چې قبول به دغه عجز زما نه کا

چې په خپله رضا تللى ما در زاد وي — هغه هېڅ پېرې د نور و رضا نه کا

ځوې خپله مه علحاصله نه شي — مړ و يان په خوله د خضر سودا نه کا

که يې سل ځله دعا کوم په عمر — ګوش و هوش د دعاګوى په دعا نه کا

که آهو نه آشنين پسې و کاږم — لکه سر و له خزانه پروا نه کا

---

(۱) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۲) د "پ، پ" چاپ کې دا مسرى داسې ده: "چې بخت بد شي ادې څه کا بابا څه کا".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپلېږي" راغلى دى.
(٤) دا مسرى په مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "بخت په زور و زاړه نه دى چا خپل کړى". د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "بخت په زور و په زر نه دى چا موندلى" او د پېښور "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "محبت په زور چا نه دى حاصل کړى".
(٥) د "پ" او "پ پ" چاپ کې "عذرې شه" او د "ق، ک" چاپ کې "او شو" راغلى دى.
(٦) په چاپي ديوانونو کې "د مخ ابرو کا" راغلى دى.
(۷) په چاپي ديوانونو کې "له يا ره" راغلى دى.

٢٨ — ٣٧٢

که آرام غواړي نو ځه په عاشقۍ کې
دغه واړه ناروا کار روا نه کا

ذړه مې بې له خپل نګاره (١) آرام نه کا
کامراني را څخه غواړي نا کام نه کا

بې نا کامه زیست محال دی په دنیا کې
د کوم آس په خوله کې ذېل لګام نه کا (٢)

د آسمان ماني به هم په قرار نه وي
سالک ځکه قصد د قصر و د بام نه کا (٣)

ګاه یې کښېنوي په تخت کله په خاورو
زمانه رضا د هیچا مدام نه کا

بې له سروي چې آزاده خدای پیدا کړه
ترکې ځکه و هیچا ته سلام نه کا (٤)

کوه و دشت هم د خزان له غمه ریږدي
ځکه زرګه و چمن ته خرام نه کا

چا چې سر دی په سجده و یار ته ایښی
دوباره له دې سجوده قیام نه کا (٥)

چې یې کړه ده دیار په لوړي لوښتې (٦)
لکه بحر هسې دروي مقام نه کا

نشستن د عاشق نشتر لکه شمع
څو صورت د عشق په اور کې تمام نه کا

چې محظوظ وي په تش بوی د هر ویانو
هغه فکر د بوسې د پیغام نه کا

چې لذت یې د سرو شونډو وي موندلی
نوره مینه د شرابو په جام نه کا

په هغو د لعلو لبو مې حرام دی
څو دا نور لذت په خپسر حرام نه کا

٢٩ — ٣٨٥

هسې و خپل یار ته بې حجت دی (٧)
لکه عذر چې صاحب ته غلام نه کا

چا امید په عمارت د دې جهان کا
لکه کړ بنه په اوبو هسې بنیان کا

د اوبو په مخ د کړ بنې بقا نشته
په نابود باندې ناحق د بود ګومان کا (٨)

نادانانو هسې دین په دنیا بایلود
لکه وو کې دُر بدل په پارچه نان کا

د دنیا د دین نسبت (٩) و بل ته نه شي
او د اوبو سره استوګه په څه شان کا

---

(١) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "یار" راغلی دی.
(٢) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "لغام" راغلی دی.
(٣) له دې بیت نه وروسته بېتونه او څلېړه دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٥) د "خ" دوهمه نسخه: "دوباره یې له سجوده قیام نه کا"
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "چې یې ذړه وي تل د یار په لوري تللی". د "خ" په لومړي نسخه کې د "لوښتې" پر ځای "ایښې" راغلی دی.
(٧) د "خ" په دوهمه نسخه کې "لاجواب دی" راغلی دی.
(٨) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(٩) د "خ" په لومړي نسخه کې "نښته" راغلی دی.

عشق د نفس له خاصیته منزه دی — کار د سترګو به څوک څرنګ په دهان کا
لکه چشم و ګوش په کار کې وبله بېل وي(۱) — هسې دین و دنیا حکم ځان په ځان کا
په پیري کې د ځوانۍ خیال دی هسې — لکه څوک چې د باغ سیر په خزان کا

بې درګاه یې بل ځای د رحمان نشته
په سفر استوګه څوک مسافران کا

۳۰ — ۳۹۳

عاشقان د ناصحانو وینا نه کا — مست هاتي د مهوتانو پروا نه کا
واړه جور د دې دور(۲) مې قبول دی — که خدای ما له خپله یاره جدا نه کا
چې د ګلو پریشاني شوه ورځ ګنده — غوټۍ سر په زانو کښېښود خندا نه کا
و سیلاب ته د پڼ وکي خدا استاد(۳) وي — زړه چې ژاړي سترګې څرنګ ژړا نه کا
دنیا کل په احمقانو ده ودانه — دانا ځکه وابستګي د دنیا نه کا
چې بې زړه دی په هوا پورې تړلې — د حباب عمارت ځکه بقا نه کا
بې هنر دی چې څوک دین په دنیا پلوري — هنرمند سړی دا هسې سودا نه کا
که څوک وایي هوښیار کوم دی وایه دا دی — چې بې خله په نوره مینه په چا نه کا
ګدایي که ورپېښېږي دا لې ځای دی — هر بادشاه چې دلجویي د ګدا نه کا (۴)
چې بې دل یې په یوه نګاه رغبرې — خدا انصاف دی چې دلبرې دوانه کا
هر چې زړه یې وي په یار باندې بایللی — نوره مینه په چا بې له آشنا نه کا (۵)
چې تر غوږ یې وي وینا د آشنا شوې — هغه غوږ هرګز په نوره وینا نه کا
و به نه رسي د یار تر بلند بامه — چې د زړه غولۍ روښ په ژړا(۶) نه کا

زه رحمان د هغه یار په جفا خوښ یم
که اغیار مې خدای له میانه پیدا نه کا(۷)

۳۱ — ۴۰۷

که سړی د خپلې پوهې تقصیر نه کا — د خدای کړه به څوک په پوهه تغییر نه کا
خواه ناخواه به د تقدیر شوي(۸) ورپېښ شي — که څوک هېڅ نظر په تقدیر نه کا

(۱) "پ" چاپ او د پېښور لور چاپي دیوانونه: "لکه کار د ګوش و چشم سره بېل دی."
(۲) په چاپي دیوانونو او د "غ" په دوهمه نسخه کې "دهر" راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانونو کې "حاجت" راغلی دی.
(۴) دا بیت د "غ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۶) په "ق. ک" چاپ کې "رڼا" راغلی دی.
(۷) "ق" چاپ او "ق. ک" چاپ: "چې اغیار مې خدای له میانه جدا نه کا" د "غ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "که اغیار مې تر دا میانه پیدا نه کا".
(۸) د پېښور په چاپي دیوانونو کې "کښېلي" راغلی دی.

PROPERTY OF ACKU 4499

د هغو چې بخت بېدار شو غم يې نشته — که هېڅېري بېداري وشبګير نه کا
دا له خپلې کم فهمۍ مونږ خه وايو — چې فلانی سړی تالاش وتدبير نه کا (۱)
دلګيري او خوشحالي که په خپل لاس وي — په خپل لاس به خپل سر هېڅوك دلګير نه کا
معرفت دخدای ځر ګند دی په هر څه کې — سترګې وخوره چې څوك جومره نظير نه کا
دا نفس په مثال برق صورت فانوس دی — برق به هېڅوك په فانوس کې اسير نه کا
د دنيا سړي جمه واره د ر ما ند دی — کوم بادشاه دی چې منت د وزير نه کا
کوم واده کوم کوژدن ده په جهان کې — چې فلك يې وآخرته په وير نه کا
په خوله هر يو سړی اسم د پير اخلي — باري څه په کار چې نغوته د پير نه کا
څه نسبې دقيامت نه دې لور څه دي — چې د پلار ويل په زويو تأثير نه کا
هسې چاري له ناصحو واقع کېږي — چې له شر مه يې هيڅ غل وکاسير نه کا
په مرده پسې تکبير وکاروان شي — هيڅ ګومان په ځان دهسې تکبير نه کا
په دنيا پسې د رحمان زهير ېږي — ځان يو دم دخدای د پاره زهير نه کا
دعيال د پاره تېر تر سر و مال شي — دلجويي په يوه توك دفقير نه کا

۳۲

ګرم دي چې ناري دهجران اوري
وآشنا وته کا تد په ځير ځير نه کا

۴۲۳

تر حد تېره شوه په يار پسې ژړا زما — نه ګروهېږي په ژړا سره آشنا زما (۲)
که مې هره وينا دُر يا مرغلر شي — لا دغوږ لايقه نه ګڼي وينا زما (۳)
په نارو به ما بېدار کړه اوده وي — باري وبښي راته اوده شو دلربا زما (۴)
زه مکتوب غوندې په پته خوله ګويا يم — خاموشي زما تېرې کا تر غوغا زما (۵)
کښت دعشق په توده ځمکه آسان نه دی — سمندر بويه چې زيست کا په صحرا زما (۶)

---

(۱) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "د بره شوه په يار پسې ژړا زما — نه ګروهېږي په ژړا آشنا زما". او د پېښور چاپ د "خ" په دوهمه او "پ" په دوهمه نسخه کې نه يوازې دا بيت بلکه د دې رديف ټول بيتونه نه دي راغلي.
(۳) دا بيت د "خ" لومړی نسخه کې داسې راغلی دی. "که مې هره وينا دُر شي مرغلرې — لايقت دغوږ و نه کړي وينا زما". او د "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که مې هره وينا دُر شي يا ګوهر شي — ستا دغوږ نه ده لايق وينا زما".
(۴) د "خ" په لومړی نسخه کې: "په نارو به ما پيدا که خوب دی وری — ولی وبښي راته اوده شد دلرباځما".
(۵) "پ" چاپ: "زه مکتوب غوندې په پته خوله ګويا يم — لاندې کړله خاموشي غوغا زما".
(۶) د "خ" لومړی نسخه: "کښت د عشق په توده ځمکه اسان نکه — سمندر بويه چې زيست کا په صحرا زما". په "پ" چاپ کې: "کښت د عشق په توده ځمکه اسان نه دی — سمندر بويه په دې صحرا زمـــا".

دا یار نه دی چې هجران له ما نه بېل کړ — روح زما دی چې له تنه دې جدا زما (١)

زه رحمان بې خپله یاره هېڅ نه غواړم (٢)

که قبوله وي د خدای په دربار دعا زما

٣٣ — ٤٣٠

سل ځله که وخوري نا صحان ځیگر زما — بېل به ځبله نه کا درد ستا او سر زما (٣)

صبر ستا په عشق کې دا خبره څوك اوزه — نشته د دې چارې توان یو موی قدر زما (٤)

ستا له محبته جار واته وما ته عار دي (٥) — ولې خاورې نه شي په دا لار بشر زما

واړه معشوقې د عاشقانو خبر اخلي — بې له تا چې نه اخلي یو دم خبر زما

هېڅ اندوه مې نشته بې د ستا له جدایه — نور اندوه به څه وي تر دغه بتر زما

خوب د کور و کلي په نارو زما برهم شو — څه چل دی (٦) چې نه شي ستا په زړه اثر زما

درست جهان که واړه ما رحمان لره دلبر شي (٧)

چېرې دی دلبره بې تا بل دلبر زما

٣٤ — ٤٣٧

هسې یادې همېشه مدام زما — چې اورا ذې په هر صبح و شام زما

هر کلام چې بې د ستا له یاده وکړم — سل توبې دي په هغه کلام زما

زه که بې له تا له زړه آرام کړم په سل رنگه — نه شي نه شي په هېڅ رنگ آرام زما (٨)

ننگ و نام که ستا په مینه له ما درومي — زار شه ستا تر مینې ننگ و نام زما

چې قایم شوم په مقام د عاشقۍ — هېر شو د لته واړه بل مقام زما (٩)

څو د عشق په خم خانه مې داخل نه کړ — پخته نه شو دغه عقل خام زما (١٠)

نن دې وخت دی که مې آه و فریاد اوري — څو چې خاورې نه دی هر اندام زما (١١)

---

(١) د "خ" لومړی نسخه : " دایاران چې دی هجران له ما بېل کړی — روح زما دی چې له تنه دی جدا زما".
"پ" چاپ : " دا یار نه دی چې هجران له ما نه بېل کړ — دغه روح له تنه شه جدا زما".

(٢) "پ" چاپ : " زه رحمان بې خپله یاره هېڅ نه غواړم — که قبوله خدای نه وي دعا زما".

(٣) دا غزل د "غ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) په "ق" او "ق ک" چاپ کې د "موی" پر ځای "جو" راغلی دی.

(٥) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی نسخه : " جار واته زما دروغ دی". مصوره نسخه : " جار واته زما غلط دی".

(٦) قلمي نسخې "څه چار ده".

(٧) چاپي دیوانونه : " کل واړه جهان که ما رحمان لره دلبر شي".

(٨) د "پ" نسخې : " بې له تا که زړه آرام کړم په سل رنگه — نه شي نه شي بیا په هېڅ رنگ آرام زما"
د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : " که بې تا د زړه آرام کړم په سل رنگه — نه شي نه شي په هېڅ رنگ آرام زما"

(٩) قلمي نسخه : " هېر شو دلې و ته بل مقام زما".

(١٠) چاپي دیوانونه : " څو د عشق په خم خانه یې داخل نه کړم — پخته نه دی دغه عقل خام زما".

(١١) د "پ" لومړی نسخه : " څو تر خاورو و نه دی لاندې هر اندام زما". د "غ" لومړی نسخه : " څو چې لاندې شي تر خاورو هر اندام زما".
د "غ" دوهمه نسخه : " بیا به څوك درسوي پیغام زما". مصوره نسخه : " څو لاندې تر خاورو هر اندام زما".

هزار جام د صراحي دي فلك مات كړل　　　　خو به ګرځي په دا دور جام زما

٣٥　　　　زه رحمان به دانا كام كوم تر كومه　　　　٤٤٦
وايه (۱) كله به حاصل كړي (۲) كام زما

چي هر چا ليدلى نه وي يار زما　　　　خبر دى دا كه وايي بد په كار زما (۳)
هر هغه چي وي دلبر زما ليدلى (٤)　　　　نه به كا انشاء الله انكار زما
سر زما دره ګاه د هغه يار عزيز وي　　　　بې له دې لار نشته بله لار زما (٥)
ما بې عشقه بل څه خبر زده كړى نه دى　　　　چي څه دى هم دا دى واړه كار زما (٦)
خداى دې هيڅوك يو څل بله ازار نه كا　　　　اې دلبره مه اخله ته ازار زما (۷)
ياره ستا په جدايي او په ډېر غم كې (۸)　　　　سيند د اوښكو دى روى په رخسار زما
لوى دى كه هلاك دى واړه ستا خبرې كا ندي　　　　بل ګفتګوى نشته په ديار زما (۹)

٣٦　　　　زه رحمان به لاف په عشق كې څه وهمه　　　　٤٥٤
خود به ځان خرګند كا انتظار زما

سر زما سامان زما زار شه تر جانان زما　　　　زار شه تر جانان زما سر زما سامان زما
زيان زما نقصان زما واړه د يار هجر دى　　　　واړه د يار هجر دى زيان زما نقصان زما
ګل زما ريحان زما ستا رخسار و زلفې دي　　　　ستا رخسار و زلفې دي ګل زما ريحان زما (۱۰)
مښك زما زعفران زما ستا د كوڅې خاوري دي　　　　ستا د كوڅې خاوري دي مښك زما زعفران زما
فكر زما توان زما ستا په غم كې نه رسي　　　　ستا په غم كې نه رسي فكر زما توان زما
آه زما فغان زما هيڅ په تا اثر نه كا　　　　هيڅ په تا اثر نه كا آه زما فغان زما (۱۱)

---

(۱) د "خ" لومړى نسخه : "خدايه".
(۲) "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، او "ق ك" چاپ : "شي".
(۳) قلمي نسخه : "چي هر چا ليدلى نه وي يار زما　　خبر دى دا كه وايي بد په كار زما".
د "خ" دوهمه نسخه : "چا ليدلى نه دى په جهان كې يار زما　　څه شوه كه بد وايي په كار و بار زما".
(٤) قلمي نسخه : "هر چا چي زما دلبر ليدلى دى". د "خ" دوهمه نسخه : "هر چا چي يې ليدلى مهر و دلبري وي　　نه به كه انشاء الله انكار په كار زما".
(٥) چاپي ديوانونه : "سر زما دره ګاه د هغه يار عزيز دي　　بې له دې نه نشته بله لاره زما".
(٦) قلمي نسخه : "ما بې عشقه هيڅ نه دى نور زده كړي　　هر چي دى هم هغه دي واړه كار زما".
د "خ" لومړى نسخه : "خود به ځان خرګند كا انتظار زما" دوهمه نسخه : "ما په عاشقۍ كې نور څه نه زده كه باور كړې　　هر چي دى دغه دى واړه كار زما".
(۷) قلمي نسخه : "هيڅوك دى خداى يو له بله ازار نه كا　　اى دلبره مه اخله هرګز ازار زما".
(۸) قلمي نسخه : "ياره ستا د جدايي په غمونو كې". او دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه كې نشته".
(۹) "پ" چاپ او د "پ ، پا" چاپ : "لوى هلاك كړى همه واړه ستا خبرې　　ګفتګوى نشته بل په ديار زما".
"ق" چاپ او "ق ك" چاپ : "لوى واړه كړى همه واړه ستا خبرې　　ګفتګو نشته بل څه په ديار زما".
مصوره نسخه : "لوى هلاك واړه ستا خبرې كه". د "خ" دوهمه نسخه : "لوى هلاك همه واړه ستا خبرې كه دلبره". او دا بيت د "خ" په لومړى نسخه كې نشته.
(۱۰) د پېښور "پ پ" چاپ او د "خ" قلمي نسخه : "ګل زما ريحان زما ستا د رخسار زلفې دى　　ستا د رخسار زلفې دى ګل زما ريحان زما".
(۱۱) دا بيت په مصوره نسخه كې نشته.

دا پیران شیخان زما ستا په غم کې نه رسي — ستا په غم کې نه رسي دا پیران شیخان زما (۱)

زړه زما چشمان زما بې تا هیڅ حال نه لري — بې تا هیڅ حال نه لري زړه زما چشمان زما

باغ زما بوستان زما بې تا میوه نه نیسي — بې تا میوه نه نیسي باغ زما بوستان زما

۳۷ — ۴۶۴

وصل هم هجران زما ای رحمانه خیر دی

ای رحمانه خیر دی وصل هم هجران زما (۲)

ستا په څېر نه دي خوبان لېدلي ما — نه په غوږ وچېږې اورېدلي ما (۳)

هیڅ وفا له عاشقانو سره نه کا — دلبران دي واره ازمایلي ما (۴)

چې مې ستا وښکلي مخ ته دي کتلي — بل یو مخ ته نه دي بیا کتلي ما (۵)

د زړه غولي مې نیولي ستا غمونو — نور غمونه دي له زړه ویستلي ما (۶)

چې مې کار د عاشقۍ په لاس کې واخیست — دي له بله کاره لاس وکښلي ما (۷)

نور غمونه مې له زړه نه دي وتلي — ستا غمونه دي پکې کرلي ما (۸)

که جفا کوې که جور واړه ځای لري — د ستا جور و جفا واړه دي منلي ما (۹)

۳۸ — ۴۷۲

زه رحمان بې یاره خوب وخندا نه کړم

بې ده نه دي خوب خندا پسندلي ما (۱۰)

---

(۱) په نورو قلمي نسخو کې دا بیت نشته او د "پ" په لومړي نسخه کې داسې دی:
"پیران شیخان زما ستا په غم را نه رسی — ستا په غم را نه رسی پیران شیخان زما".

(۲) قلمي نسخې: "وصال زما هجران زما رحمانه واړه خیر دی — رحمانه واړه خیر دی وصال هم هجران زما".

(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې داسې راغلی دی: "نور خوبان د ستا په څېر نه دی لیدلی ما — نه لیدلی نه په غوږ د اورېدلی ما".

(۴) قلمي نسخې: "دلبران د زمانې دی ازمایلی ما".

(۵) د "پ" لومړی نسخه: "چې مې ستا کښلی مخ وته کتلی دی — نور کاروند دی له لاسه غورځولی ما".
په "پ ب" چاپ کې: "چې مې ستا دې ښکلي مخ ته دی کتلی — بل یو مخ ته نه دی بیا کتلی ما".
د "خ" لومړی نسخه: "چې مې ستا د ښکلي مخ وته کتلی دی — نور بیا نه دی و بل مخونو ته کتلی ما".
د "ب" په دوهمه نسخه کې دا بیت نه دی راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا ردیف "بختنه دی" راغلی.

(۶) قلمي نسخې: "د زړه غولی مې نیولی ستا غمونو دی — نور غمونه دی له خاطره ایستلی ما".

(۷) قلمي نسخې: "چې مې کار د عاشقۍ په لاس اخیستی دی — نور کاروند دی له لاسه اچولی ما".

(۸) قلمي نسخې: "هم په دا مې نور غمونه له زړه د واته — چې په زړه کې ستا غمونه دی کرلی ما".

(۹) دا بیت په چاپي دیوانو کې نشته.

(۱۰) قلمي نسخې: "زه رحمان بې یاره خوب وخندا نه کړم
خوب خندا بې یاره کله دی پسندلی ما".

د "خ" لومړی نسخه:
زه رحمان بې یاره خوب وخندا نه کړم
خوب خندا بې یاره کله پسندلی ما".

چې وادە يې کا په ډول او په سرنا (۱) — بيا پرې والي زمانه دوير وينا
کە مې هر څو دلبري او دلجوئي کا — زه پوهېږم د خپل يار په استغنا (۲)
په يوه ګړۍ مې يا هم مې آشنا شي (۳) — بيا مې بله ګړۍ نه ګڼي آشنا
دا زه خپله تسلي کوم يار بولم (۴) — څه ياري ده د ناتوان او د توانا
يو زمان يو دم او بې خپله صنمه (۵) — زه بهتره تر بقا ګڼم فنا
هر سړي په يوې چارې خداى مشغول کړ — زه مشغول کړم خداى د ترکو په ثنا
ما بې عشقه بل هنر نه زده ناصحه — په خندا (۶) شه که نادان يې که دانا
چې مې غوږ په نارو نه باسي حيران يم — پروانه لري که وور وي که برنا (۷)

۳۹

بې د يار له ښه د بد نه دې خلاص کا
د رحمان په زړه کې بله تمنا

۴۸۱

چې يې نقش په زړه خيال شي د آشنا — صدقه يې سر و مال شي د آشنا
پس له مرګه به يې تيغ هسې مخ روښان وي — چې آشنا په تيغ حلال شي د آشنا (۸)
په آسمان د آشنائۍ به يې مکان وي — چې زمين غوندې پايمال شي د آشنا (۹)
خوشحالي زما د زړه په هغه دم وي — په هر دم چې زړه خوشحال شي د آشنا
روح هغه ساعت داخل ګڼم په تن کې — چې مې (۱۰) دخل په وصال شي د آشنا
هم هغه يوه ګړۍ را باندې کال وي (۱۱) — چې يوه ګړۍ محال شي د آشنا
نور د هيچا قيل و قال مې په کار نه وي — چې تر غوږ مې قيل و قال شي د آشنا
زړغونه کاندي دانه زما د عيش (۱۲) — چې په زړه مې زړغون خال شي د آشنا

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه: "چې واده وي په ټول په سرنا بيا پرې زمانه دوير وينا". د "خ" دوهمه نسخه: "چې واده يې وي په ډول و په سرنا بيا پرې والي زمانه دوير وينا".
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که يې هر څو دلبري او دلجوئي کړم زه پوهېږم د خپل يار په استغنا".
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "شي" پر ځای "وی" راغلی دی.
(٤) د "پ" او "پ پ" چاپ: "دا زه خپلې تسلي کړم يار يې بولم".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه "يو زمان يو دم بې خپله دلبره". او دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) په نورو قلمي نسخو او ديوانونو کې د "په خندا" پر ځای "بخشنده" راغلی دی.
(۷) په چاپي ديوانونو کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "پروانه لري واړه دی که برنا" د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې دی: "پروانه لري که زوړ وي که برنا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بيت نه دی راغلی.
(۸) مصوره نسخه: "چې زمين غوندې پايمال شي د آشنا".
(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۰) چاپي ديوانونه: "چې يې دخل په وصال شي د آشنا".
(۱۱) د "خ" لومړۍ نسخه: "هم يوه ګړۍ وروځ را باندې کال وي".
(۱۲) مصوره نسخه: "عشق".

نه بل خوک زما طبیب بې آشنا شته دی(۱) — نه بل خوک به په مثال شي د آشنا

د رحمان نظر په هیڅ باندې نه وي — چې نظر یې په جمال شي د آشنا

۴۰

۴۹۱

که ما بنام ترستوني شکته کړې حلوا — سبا خواست کوي له خدایه د سنوروا

په هیڅ حال کې دې قرار و صبر نه شي — لیوني کړې د بې حرص دېرې هوا

تمامي عمر تریار تر عزیز پورې — لوې گېډې(۲) مختورن کړې هم رسوا

چې په خپله رسوایي دې پروانه شي — نور به څه کړې په جهان د چا پروا

چې د نفس د پاره لاس وخدای ته نه نیسي(۳) — دا رحمت له خدایه غواړې که دوا

نفس بې شماره عالم پر پوست وکوهي ته — خدای دې نه کا نابینا د چا پیشوا(٤)

په روا په ناروا کله پوهیږي — و چارپای ته څه روا څه ناروا

چارپایان که غوږ و سترگې لري څه شو — په معنی کې نابینا دي ناشنوا

زه رحمان له هغه علمه(۵) پناه غواړم — چې له دینه له مذهبه وي سیوا

٤۱

۵۰۰

دل و دین مې هغې ترکې کړه ها(٦) — لا یې نه حسابوي د ځان بها

د ښایست صفت یې خوک و حیران یم — په هیڅ رنگ یې موزه نه شي انتها

د صورت له عیبه هسې پاکیزه دی — لکه ذات د وښته نشته دی په ها(۷)

که یې مخ په زلفو پټ وي باک یې نشته — تل په گنج باندې پراته وي اژدها

لکه نمر هسې جلوه کا په شفق کې — چې په سر کاندې اوربل د سوها(۸)

نه پوهیږم چې په کوم لاره درومم — چپ و راست مې رقیبان دي هر ارها

خدای دې هسې تنهاند کا خوک په غم کې — لکه زه یم ستا په غم کې یک تنها (۹)

---

(۱) د "خ" لومړي او دوهم او مصوره نسخه : "نه بل خوک زما طبیب نه مې اشنا شته".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ : "نه بل خوک زما طبیب او اشنا شته دی".

(۲) چاپي دیوانونه : "لوې گېډې"

(۳) " " : "وځانته نیسي"

(٤) "ق" چاپ : "اشنا"

(۵) مصوره نسخه : "زه رحمان له هغه خلکه پناه غواړم".

(٦) چاپي دیوانونه : "دل و دین مې په هغه ترک کړ فدا"

(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

(۸) دا بیت د "خ" " " " کې نشته.

(۹) د "خ" لومړۍ نسخه : "خدای هسې رنگ تنها په غم خوک نه کا لکه زه دیار په غم کې یم تنها".

۴۲ — ۵۰۱

همېشه د بېلتانه په غم کې لولم
زه رحمان نعوذ بالله منها (۱)

که مین یې په خپل یار باندې رښتیا — اواره کړه اول دین، پسې دنیا
په وفا د دلبرانو غلط مه شه — دغه قوم دی بې وفا او کبریا
د خوبانو طایفه ده هسې شوخه — چې غوږ نه باسي د چا په واویلا (۲)
د ده پر ناز او د ده بر کبر له سببه — عمل نه کا په گفتار د اولیا
زړه و دین په نیم نگاه د سترګي یوسي — نه یې ویره له چا لري نه حیا
بل به هسې سرگردان په جهان نه وي — یا عاشق دی یا آسمان دی یا آسیا
نه چې ژغوري سر و مال په عاشقۍ کې — عاشقي د اهسې چیري وي ویریا (۳)
د جنت تر حور و تېر شه که یار غواړې — خدای دې نقد د چا نه کاندې نسیا (۴)
د ساقي له لاسه هسې باده نوش کړه — چې دې غوږ کا د زړه خیري دریا
چې یې کسب عاشقي شي د دلبرو (۵) — نظر نه کاندي په کسب د کیمیا
یو گفتار ور له ره بس کاندي رحمان
خدای به هر ساعت پوښتنه کړي بیا بیا

۴۳ — ۵۱۹

عاشقي مې یې په زړه وکړه گذر بیا (۶) — بېلتانه مې لمبې بلې کړې په سر بیا
که دفتر د خپل قسمت مې په خپل لاس وي — ما به ستا له غمه (۷) ورانکا دا دفتر بیا
ما لا نوم د آشنایۍ اخستی نه و — جدایي یې راته جمع کړ لښکر بیا (۸)
پس له مرگه به یې بیا تر تا قربان کړم (۹) — که صورت مې خدای پیدا کړم په محشر بیا
د هجران محنت مې واره له زړه هېر شو — چې مې ولیده په سترگو ستا بشر بیا

---

(۱) د "خ" دری واړه نسخې: "زه رحمان اعوذ بالله منها".
(۲) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د خوبانو طایفې دي هسې شوخې چې غوږ نه باسي د چا په واویلا". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "واویلا" پر ځای "انگولا" راغلی دی.
(۳) دا مسره په مصوره نسخه کې او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "عاشقي د اهسې چیرې ده ویریا".
(۴) دا مسره په "پ" نسخه کې داسې راغلې ده: "خدای دې نقد د چا وند کاندې نسیا".
(۵) دا مسره په چاپي دیوانونو کې او هم د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یې کسب عاشقي شوه د دلبرو". او د "پ" په دوهمه او د "خ" په مصوره نسخه کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "عاشقي مې یې په زړه وکړه اثر بیا". د "پ" مپ چاپ کې یې لومړۍ مسره داسې راغلې ده: "عاشقي مې په زړه او کړه لوگذر بیا".
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "له غمه" پر ځای "له لاسه" راغلی دی.
(۸) دا مسره په چاپي دیوانو کې داسې راغلې ده: "جدایي دې راته جمع کړ لښکر بیا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "بېلتانه یې راته جمع کړ لښکر بیا".
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کړم" پر ځای "شوم" راغلی دی.

چې آسمان یې مخ پټ کړی په سحاب وُ(۱) — خدای وماوته خرګند کړ هغه نمر بیا
چې رقیب راته ترلې په ځنځیر وُ — خپل حبیب راباندې پرانت هغه وربیا(۲)
په یوه نظر یې زړه را تخنه یو وړ — خدای دې خیر کا چې لا وکا بل نظر بیا(۳)
په وصال یې منت بار اوسه — په صدف کې دخل نه وی د ګوهر بیا

۴۴ نظم ۵۲۸

هغو بیا مونده سعادت په دا دنیا — چې یې وکړ قناعت په دا دنیا(۴)
نه ملکونه د سلیمان په هزار کاله — نه یوه ګړی طاعت په دا دنیا
یو نفس دخدای په یاد و اولی تر دی — نه د درست جهان دولت په دا دنیا
په دنیا کې لوټ هغو عالمو وکړ(۵) — چې یې وکړ عبادت په دا دنیا
که نعمت دی خو طاعت او عبادت دی — ګنه نشته بل نعمت په دا دنیا
که محنت که مشقت دی خو د دین دی — په کار نه دی بل محنت په دا دنیا
بې له خدایه هر چې دي همه فاني دي(۶) — که لذت دی که زینت په دا دنیا
که بادشاه دی آخر خاورو لره درومي — څه عزت دی څه قربت په دا دنیا
تر هغه به بل نادان په جهان نه وي(۷) — هر چې غواړي فراغت په دا دنیا
نه چې څو وخته فرصت په دنیا غواړي(۸) — چا موندلی دی فرصت په دا دنیا
عمارت په سر د ریګ روان کاندي(۹) — هر چې کاندي عمارت په دا دنیا
د مستانو تر لغزش څه کم نه دی — د سړي استقامت په دا دنیا
هر ژوندی چې د مړده په قبر ورشي — بس دی هومره نصیحت په دا دنیا(۱۰)
په روانو اوبو ورشه عمر ګوره — ډېر دی هومره اشارت په دا دنیا

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "خپل مین راباندې پرانت هغه در بیا".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی، د "پ" چاپ کې یې ورستی مسره داسې راغلې ده: "خدای دې خیر کا چې لا بل وکړي نظر بیا". او د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "نور دې وګوره که لا وکا نظر بیا".
(۴) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې دا غزل نه دی راغلی.
(۵) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې "په دنیا کې لوټ هغو زلمیو وکړ".
(۶) دا مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې او هم د "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "بې له خدایه هر چې دی واړه فاني دی".
(۷) دا مسره په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له هغه به زیات نادان په جهان نه وي".
(۸) دا مسره په قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "نه چې چند ګاه فرصت په دنیا غواړي".
(۹) دا مسره په "پ" چاپ کې "عمارت په سر د ریګ روان کاندي". او په "پ پ" چاپ کې "عمارت په سر د ریګ به روان کاندي" راغلې ده.
(۱۰) قلمي نسخو کې "بسکه ..." راغلي دي.

داپاخه‌پاخه سرایونه محلونه　　خوبه وران شي عاقبت په دادنیا
وړبې ستړګي د آسمان خه هسې نه دي[1]　　چې خوك پرېږدي سلامت په دادنیا
هرچې راشي هم واړه ځني دروي　　مسافر دی هر صورت په دادنیا
ریاضت په قیامت نه شي مرد هغه دی　　چې یې وکړ ریاضت په دادنیا
هم په داخوی وخصلت به سباپاځي[2]　　خدای خوك مکړه بدخصلت په دادنیا
هم هغه به یې خرمن وي پس له مرګه　　هرچې کاندي زراعت په دادنیا
که هغه جهان په داکې لیده نه شي　　زه یې وینم علامت په دادنیا
په قیامت به بنه توښه حُبله نه شي　　مالبدلی دی قیامت په دادنیا
امانت به د لحد په میان کې پروت وي　　هرچې اوسي امانت په دادنیا
نیك عمل حضور جنت دی طاعت بویه[3]　　چې حاصل کاخوك جنت په دادنیا
نیك کردار هم نیك عمل هم نیك خوی ونه　　هم جنت دی هم راحت په دادنیا[4]
ضدیت دسړي عمر په عذاب کا　　په کار نه دی ضدیت په دادنیا
لاس په سرپه سینه اېښی وهرچاته　　هم دغه دی شرافت په دادنیا
که بلنده مرتبه د چا په کار وي　　لوی مقام دی عدالت په دادنیا
بل ارمان به له جهانه یوو ړنه شي[5]　　مګر مهر محبت په دادنیا
دهغه جهان سودا واړه دلې ده[6]　　که خوك کاندي تجارت په دادنیا
که طالع دسړي نه وي جاروتلې　　هیڅ پټ نه دی حقیقت په دادنیا
نیك له نیکو سره بویه بد له بدو　　که خوك غواړي ولایت په دادنیا
ولایت دی خدای هغه له ورکړی　　چې یې ورك کړ سکونت په دادنیا
که تمام دنیا واړه سره یو شي　　نور به نه کاخپل قسمت په دادنیا
که خواك[7] مرد دی خو هغه ګي دی په دنیا　　هرچې نه لري حاجت په دادنیا

---

(۱) د "ب" نسخه او د "ځ" لومړی نسخه: "وړبې ستړګي د آسمان خه هومره نه دی."
(۲) قلمي نسخه: "هم په دا خوی وخصلت به پاڅا وه شی."
(۳) په قلمي نسخو کې "طالع" راغلی دی.
(۴) دابیت د "پ" په نسخو کې نه دی راغلی، د "ځ" په دوهمه قلمي نسخه کې "نیك کردار له نیك عملو سره بویه" راغلی دی.
(۵) "ب" په "چاپ" "بل ارمان به له جهانه یوړه نه شی."
(۶) "پ" چاپ "دهغې جهان سودا واړه دلې شی."
(۷) په قلمي نسخو کې "که خه" راغلی دی.

چې رغبت يې د جمله بلاؤ سر دی — څوک به څه کا دا چې رغبت په دا دنیا (۱)

٤٥ — ٥٦٥

په بانډې داغم هسې تېر شو

لکه تېر شو يو ساعت په دا دنیا

هوښیار مه ګڼه هوښیار د دې دنیا — بې وقوف دی وقوف له د دې دنیا
روښنايي په هغو زړونو ده حرامه (۲) — چې پرې کېني ګرد غبار د دې دنیا
پوچ ګويي ده چې يې اهل د دنیا کا (۳) — هر کلام او هر ګفتار د دې دنیا
د طفلانو په څېر واړه خاکبازي کا — هر چې کاندي کاروبار د دې دنیا
واړه ډکې خولې د پیو هلکان دي — کار دیده او پخته کار د دې دنیا
همېشه به بې وقوف او بې شعور وي — چې مخمور وي په خمار د دې دنیا
د شرابو هم لا هومره مستي نه وي — لکه مست وي خمخوار د دې دنیا
هر بیمار لره دارو په جهان شته دي — دارو نه لري بیمار د دې دنیا
د هر سوي علاج وشي په جهان کې — مګر سوی په شرار د دې دنیا
هر چې اچوي واوره ته واړه سوځي — مور به نه شي طلبګار د دې دنیا
ګرفتار يې همېشه په غم کې ډوب وي — هیڅوک مه شه ګرفتار د دې دنیا
تل به پروت وي په ظلمت او په تور تم کې — چې اسیر وي په کفار (۴) د دې دنیا
په مسلمو کې خاصه مسلم هغه دی — چې يې وشلاوه زنار د دې دنیا
څه و بت و ته سجده څه و دنیا ته — بت پرست دی پرستار د دې دنیا
تن يې پاتو شي بې سره، سر يې لا ر شي — سردار کله دی سردار د دې دنیا (۵)
زوی او لور نه یتیمان کا ځني درومي (۶) — بې وفا دي مور او پلار د دې دنیا
همېشه به يې يو پېڅه د غم په سر وي — چې په سر يې وي دستار د دې دنیا (۷)
واړه غم دي که يې پېرې که يې (۸) پلورې — نور څه نشته په بازار د دې دنیا

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(۲) د "خ" په دواړو نسخو کې "روښنايي ده په هغو زړونو حرامه". راغلی دی.
(۳) د "خ" په دواړو نسخو او "پ، ب" چاپ کې "پوچ ګويي ده چې يې اهل د دنیا کاندي" راغلی دی
(۴) د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې "ګفتار" راغلی دی.
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(۶) په "پ، ب" چاپ کې: "زامن لور نه یتیمان که ځني درومي".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(۸) د "پ" په نسخه کې "يا يې" راغلی دی.

همګي واړه نهګان دي تهګي کاندي — فروشنده او خریدار دي دنیا (۱)
په دنیا به مینه نه کاندي هیڅوک — چي خبر وي په اضرار (۲) دې دنیا
چي نظر د چا په دین او په ایمان وي — هغه نه کا انتظار د دې دنیا (۳)
چي ویرېږي له کوهي او له ګړنګه (٤) — هغه نه درومي په لار د دې دنیا
آشنایان یې هم واړه مکاران دي — خه وساده په مکار د دې دنیا
لوی، هلاک یې، هم واړه اغیاران دي — یار دی چیري په دیار د دې دنیا
چي پیدا شي همګي واړه فنا شي — راشه وګوره ناتار د دې دنیا
هر سړي له چي ورشي څني درومي — مالیدلی دی رفتار د دې دنیا
په یوه ګړۍ بهار وي بیا خزان شي — بقا نه لري بهار د دې دنیا
که هزار هزار پښتي وړنده کېږدي (۵) — بې بنیاده دی دیوار د دې دنیا
که دا وسپنو حصار تر ځان چاپېر کړي — سپینه وګڼه حصار د دې دنیا (۶)
لکه سیوري د آفتاب په مخ کې ګرځي — نشته هیچېر ته قرار د دې دنیا
هیڅ ګومان دبهتري ورباندې مکړه (۷) — کمتري ده وار په وار د دې دنیا
بې مقراضه غوځوي د سړي عمر — هم دالیل او هم نهار د دې دنیا
پس له مرګه به حساب له سړي غوښت شي — پیدا ناز او په مقدار د دې دنیا
عاقبت خو به یو موټی شي د خاورو — ګلعذار او ګل رخسار د دې دنیا
برابر به له ګدا یه سره پاڅي — شهزاده او شهریار د دې دنیا (۸)
پاس به داغ وي د لئیم په سینه باندي — هر درم او هر دینار د دې دنیا (۹)
د قانع تر قناعته صدقه شه — هم دنیا او هم دینار د دې دنیا (۱۰)
پس له مرګه به هم واړه مظلوم وي — ظالمان او ستمګار د دې دنیا
تر قیامت به دغه شل او دغه لس وي (۱۱) — پوره نه که هیڅ‌چا شمار د دې دنیا

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی او د "ب پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "همه واړه لې نهګان دي تګلي کاندي".
(۲) په چاپي نسخو کې "اسرار" راغلی دی.
(۳) د "ب" نسخه: "هغه نه لري نظر په کار د دې دنیا". د "خ" دوهمه نسخه: "هغه نه لري هیڅ کار د دې دنیا".
(٤) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "چي یې ویره شي له کوهه له ګړنګه".
(۵) قلمي نسخه: "که هزار هزار پښتي وړنده کېږدي".
(۶) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "لې بنې وګڼه حصار د دې دنیا"، د "ب پ" چاپ کې: "سپینه وګڼه دیوار د دې دنیا".
(۷) قلمي نسخه: "هیڅ ګومان د بهتري پرې مه کړه".
(۸) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "شهزاده او شهسوار د دې دنیا". (۹) دا بیت د "خ" په نسخو کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا بیت په "ب پ" چاپ کې نه دی راغلی.
(۱۱) دا مسرۍ په چاپي دیوانو کې داسې راغلې ده: "تر قیامته دغه لس او دغه شل دی".

چې ایام پرې د کفن او غسل ورشي | بې پردې شي پرده دار ددې دنیا
په تخته باندې بیرون شي له حجابه | شرمناك او شرمسار ددې دنیا (۱)
تر هر چا به پیغمبر څخه وه ډېره | که څه قرب وي یا وقار ددې دنیا

٤٦

یو فساد به يې بیان په زلح نه شي (۲)
فسادونه دي بسیار ددې دنیا

٦٠٨

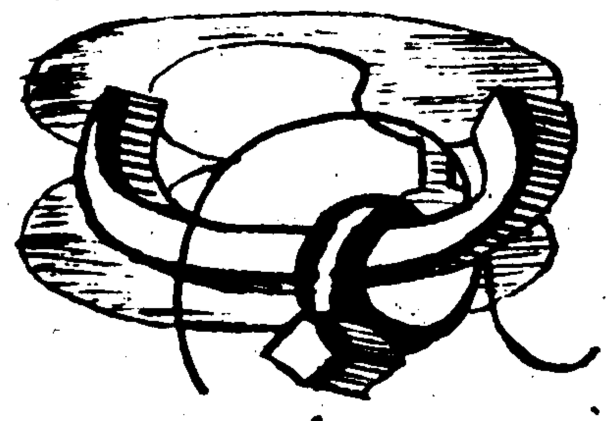

حسې مست یم ستا د شونډو په شراب (۳) | چې به نه وي بل دا هسې مست خراب
لاس دستا په مینه اچوم وګل ته | لکه بوټي ته لاس اچوي غرقاب
دا سرخي او سفیدي دستا د مخ ده | که زما په مخ باران دی د خوناب (٤)
څه اثر به زما اوښکي په تا کاندي | لا تازه شي او رپا او ښکو د کباب
عاشقان دي سترګي روڼي کا په عشق کي | دا خواب نه دی دا منزل دی د سیلاب (٥)
ما چې خال دستا د ورځو په میان ولید | نه بل هسې رنګ امام شته نه محراب (٦)
بنا پرې چې لیاه نه شي سبب دا دی | مخ دستا له شرمه نغاړي په حجاب (۷)

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړی قلمي نسخه کي داسې راغلی ده : " شرمناك وشرمدار ددې دنیا ".

(۲) د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی : " یو فساد به يې بیان تر رحمان نه شي ".

(۳) دا مسری په پېښور چاپ کی داسی راغلی ده : " حسي مست یمه د شونډو و په شراب "

(٤) دا بیتا په "پ" چاپ کی داسی راغلی دی : " دا سرخي او سفیدي ده ستا په مخ کی | که زما په مخ باران دی د سحاب ".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی : " دا سرخي او سفیدي چې ستا د مخ ده | دا زما په مخ باران دی که سیلاب ".
د "خ" په دوهم نسخه کی داسی راغلی دی : " دا سرخي او سمیدي خوستا د مخ ده | که زما په مخ باران دی د خوناب ".
د "پ" په دوهم قلمي نسخه کی داسی راغلی دی : " دا سرخي او سفیدي چې ستا د مخ ده | که زما د مخ باران دی د خوناب "

(٥) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده : " دا خواب نه دی منزل ګاه دی د سیلاب ".

(٦) دا مسری په "پ" پېښور چاپ کی داسی راغلی ده : " نه بل هسي رنګ امام شته د محراب ".
د "پ" په دوهم قلمي نسخه کی داسی راغلی ده : " نه بل هسي رنګ امام شته په محراب ".

(۷) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده : " مخ دستا له غمه نغاړي په حجاب ".

چې سبا شي ستا تر مخ پورې شرمېږي — څکه زيست په توره شپه کاندي مهتاب
حجاب وا خله مخ کړه تور د هغو خلقو — چې تحسين کا ستا په دور د آفتاب
هسې نه چې زه دلبر وايم و تا ته — خداى دې تا لره درکړي دا خطاب
ستا د مخ په ورق باندې خط و خال دي — د مصحف په صحيفو باندې اعراب
ستا د حسن حساب هيڅ په درحمان نه شي — هم په دا چې بې حساب دي بې حساب

۴۷ — ۶۲۱

يو کتاب په سربن کې چاوند کړ (۱)
بې رحمانه چې يې وکړ دا کتاب

چې يې وليد د ستا حسن بې حساب — لدې قصده تا و پېدا شوله آفتاب (۲)
ستا له غم مې ستر غلي سرې ناغې شوې — يا خېبې د سياه پوش سره طناب (۳)
په آرزو دې د نرگس ستر گې خلور شوې — غونچه سره د زړه په وينو شوه غرقاب (۴)
که دې زلفې په مخ پېچ و تاب شوې بنايي (۵) — وسپنه څه طاقت لري دا ورله تاب
زه چې خداى د ستا له غم سره آشنا کړم — خوشحالي مې نور ناپايه شوه ناياب
ستر غلي مې د فراق په ژړا سره شوې — د سبزي اثر يې پاخېده له آب (۶)
مه، خورشيد چې دې بنايست پورې شرمېږي — څکه مخ پناه کوي تر کوه قاب (۷)
زه دې پېژنم په اصل کې خاکي يې — ځان به خوخنه يې په گوتې له تراب (۸)
خو دې خيال د آشنا گرځي په لېمه کې — خبر زده کړه ته دا و بنکوله سېلاب (۹)

۴۸ — ۶۳۱

د رحمان بخت به هاله خوبه وينېږي
که ته ستر گې ور ته پورته کړې له خواب (۱۰)

---

(۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "بې رحمانه چې يې جوړ کړو دا کتاب"، او ددې بيت لومړی مسرۍ د "خ" په دوارو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "يو کتاب په سربند کې چاوند کړ".

(۲) ددې بيت رديف په "پ" چاپ کې نه دی راغلی او دا بيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې مې وليد ستا حسن بې حساب لدې قصده تاو پېدا شو د آفتاب".

(۳) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "ستا په غم مې ستر غلي سرې ناغې شوې يا خېبې دي سيه پوش سره طناب" خو په لومړۍ قلمي نسخه او "پ" چاپ کې دا بيت نه دی راغلی.

(۴) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په ارزو مې د نرگس ستر گې خلور شوې غنچه سره د زړه په وينو شوه غرقاب".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارزو د نرگس دوې ستر گې خلور شوې غنچه سره د زړه په وينو شوه غرقاب".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارزو يې د نرگس ستر گې خلور شوې غنچه شوه د زړه په وينو کې غرقاب".
د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارزو د نرگس ستر گې خلور شوې غنچه سره د زړه په وينو کې غرقاب".

(۵) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې (قلمي نسخه کې) داسې راغلې: "که دې زلفې په مخ پېچ، پېچ دي بنايي".

(۶) دا مسرۍ د "خ" په دوارو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "ستر غلي مې د فراق په ژړا سپين شو". او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "سپين" او "سره" پر ځای "شنه" راغلی دی.

(۷) دا بيت د "خ" په دوارو قلمي نسخو او "پ" په دوارو قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۸) ددې بيت دوهمه مسرۍ د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده "ځان به خوخنه يې په گوتو له تراب". مگر په لومړو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې نه دی راغلی.

(۹) دا بيت يرته له "پ" چاپ نخه په لومړو نسخو کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "که ستر گې ور ته پورته کړې له خواب".

لاس مې وتړي د زلفو په طناب … بيا مې وپلوري دسترګو په قصاب[۱]

هسې آب يې دی د دووسترګو په تيغ کې … چې يې سره په سر نه لري حباب

چې توسن دفلك زين کاندي له نازه … دا هلال يې په ځای راوشي د رکاب[۲]

په درګاه يې دروېزه کاندي د حسن … کنه ولې په لاس سپوږمۍ هم آفتاب[۳]

چې رايادي يې سرې شونډې سوربېزوان کړم[۴] … تر چشمانو مې بهيږي سره شهاب

چې د مخ و آب وتاب ته يې نظر کړم … راته هيڅ شي د ګلونو آب وتاب[۵]

چې نسيم يې د زلفينو راپيدا شي … درست مې ډوب کاندي په مشکو په ګلاب

چې د سپې اوازيې واورم هسې خوښ شم … لکه څوك په نغمه خوښ وي د رباب

ماوې ګوندې مخ يې ووينم په خوب کې … باري چېرې شي يې ياره د چا خواب[۶]

٤٩

٦٤١

په غزل کې خو دوه بيته انتخاب وي[۷]

د رحمان تمام غزل دی انتخاب

هر مطرب چې غوږی تاو کا د رباب … په دا تاو کې زما زړه کاندي خراب[۸]

چې سامع يې په نغمه په ترانه شم … ديوانه شم ګرېوان څيرې مست خراب

هم يې تار هم يې ګفتار هسې اثر کا … چې هيڅوك يې نه طاقت لري نه تاب

بو يې ساز بل يې اواز دی د لښتيو … دريم شعر پرې آغاز کا انتخاب

څلورم يې يوساقي د خنګه ناست وي[۹] … چې مخ يې نه آفتاب وي نه مهتاب

دا څلور واړه فتنې په څلور کنجه … او پنځم يې صراحي د ميو ناب

شپږم وخت د نوبهار اووم ځواني د مې … اتم شغل د کتاب نهم رباب[۱۰]

چې دا هوم آفتونه سره تول شي … تر و څوك څرنګ ځني کاندي اجتناب

---

(۱) د دې غزل پنځه بيته په مصوره نسخه کې نشته. په چاپي ديوانونو کې د "وپلوري" پر ځای "وسپاري" راغلی دی.

(۲) قلمي نسخې: "داهلال په ځای راوشي د ركاب". د "خ" دوهمه نسخه: "دهلال پر ځای يې ونبلي ركاب".

(۳) "ق،ك" چاپ او "ق" چاپ: "کنه ولې په لاس نيولی دی مهتاب". د "خ" دوهمه نسخه: "کنه ولې په لاس سپوږمۍ هم د آفتاب".

(٤) چاپي ديوانونه: "چې په يادکې مې سرې شونډې سپين رخسار دی".

(٥) "ق" او "ق،ك" چاپ: "راته هېڅ شي د ګلونو آب وتاب".

(٦) چاپي ديوانونه: "ماوې مخ يې ګوندې ووينم په خوب کې باري چېرې شي يې ياره خورد وخواب".

(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "په غزل کې يو دوه بيته انتخاب وي".

(۸) په چاپي ديوانونو او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "خراب" پر ځای "کباب" راغلی دی.

(۹) چاپي ديوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه: "څلورم يې يوساقي تر څنګه کېنيني"

(۱۰) قلمي نسخې: "شپږم وخت د نوبهار او د ځوانۍ اووم شغل د بياض و د کتاب"

چې د اهسې دلبران پرې اثر نه کا — یا به دیو وي یا دیوال وي یا دواب
راځرګند به شي پرهېز د پرهېزګارو — که قادر شي په شاهد او په شراب (۱)

۵۰

زه رحمان له ریا زهده (۲) پناه غواړم
د ریا زهد عذاب دی هم عتاب ٦٥٢

ورقونه لټوم د هر مکتوب — پکې غواړم خال وخط د خپل مطلوب (۳)
یا تنور دی یا دکان د آهنګرو — چې په عشق کې تصور کړم خپل قلوب
په خندا خندا ځان اچوي واورته — خدای څوک مه کړه په جذبه د عشق مجذوب (٤)
زه چې غم د هر ویانو راپه زړه کړم — له دې غمه ولاړ شي زړه راځنه ډوب
ګوره څرنګ عشق آسان کړه وعاشق ته — دا مشکل مشقتونه د ایوب (۵)
په ژړا ژړا تر هسې حده راغی — چې ځان ړوند کړ په یوسف پسې یعقوب
عشق دے دا چې معشوقه شوه وعاشق ته — نه رخسار د هر ویانو په اسلوب (٦)
هغه څه پوښتنې له هجره له وصاله — چې په خپله هم محب شي هم محبوب

۵۱

چې نظر یې له صورته په معنو کړ (۷)
و رحمان وته یکسان شو زشت وخوب ٦٦١

چې نظر کړم په قسمت او په نصیب — را ته هیڅ شي خپل تالاش وخپل ترتیب (۸)
مګر خود په خپله خدای دے د چا طبیب شي — ګنه نشته په جهان کې بل طبیب
راځرګند دي په سودا و زیان د رقیبانو — که خدای نه کاندي خپل یار د چا رقیب (۹)
چې خپل یار د چا رقیب شي دلیل دا دی — لکه څوک چې په وطن کې شي غریب (۱۰)
چې غریب شي په وطن کې فرق یې نه وي — که فرسنګ یې وي تر میانه که جریب
ما په عشق کې هیڅ حاصل نه کړه بې غمه — هر چې والي واره (۱۱) سنه والي ادیب

---

(۱) مصوره نسخه: "که قادر شي څوک په شهد و په شراب" (۲) په "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه کې "پرهېز" او په "ق ک" چاپ کې "امان" راغلی دی"
(۳) دا مسری په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "پکې غواړم خال وخط د خپل محبوب". د "خ" لومړۍ نسخه: "او پکې غواړم خط وخال د هر مطلوب".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "په خند اخند ا ځان اچوم واورته خدای څوک مه کړه په جذبه د عشق مجذوب". خو په لومړۍ قلمي نسخه کې د "مجذوب" پر ځای "میزوب" راغلی دی. په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په خند اخند ا ځان اچوي بل اورته خدای چې څوک کړي په جذبه د عشق مجذوب".
(۵) چاپي دیوانونه: "ګوره عشق څرنګ اسان کړه د عاشق ته دا مشکل مشقتونه د ایوب". د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "ایوب" پر ځای "د عیوب" راغلی دی.
(٦) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته، د دې بیت په لومړۍ مسرۍ کې د "شو" پر ځای، په "پ" چاپ کې "شه" په "پ پ" چاپ کې "شوه" د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې "شي" او د "پ" په دوهمه نسخه کې "واه" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې نظر یې له صورته په معنو کړ ورحمان وته یکسان شي زشت وخوب".
(۸) د دې ردیف ټول بیتونه د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دي راغلي (۹) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې دی: "راځرګند دي سود و زیان د رقیبانو که خدای دې نه کاندي خپل یار د چا رقیب". په "پ پ" چاپ کې: "راځرګند دي سود و زیان د رقیبانو که خدای نه کا ندي خپل یار د چا طبیب".
د "خ" لومړۍ قلمي نسخه کې: "راځرګند دي پسورا واز د رقیبانو که خدای نه کا ندي خپل یار د چا رقیب".
(۱۰) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "چې خپل یار د چا طبیب شي مثال دا دی لکه څوک چې په وطن کې شي غریب". مګر د "خ" لومړۍ نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "لکه څوک چې خپل وطن کې شي غریب".
(۱۱) په "پ پ" چاپ کې د "واره" پر ځای "هغه" راغلی دی او د دوهمې قلمي نسخې د "پ" په دوهمه مسرۍ یې داسې راغلې ده: "هر چې والي واره به والي ادیب".

٥٢ دښمن هم د سړي کله کله دوست شي ٦٦٨
دوستي نه کا له رحمان سره حبیب

زه په سل رنګه راغب | ته په سل رنګه غایب
دا به څرنګ شي دلبره | چې زه مست یم ته تایب
که له جوره دې فریاد کړم | دا هم نه دی مناسب
که څه وایم نه مې رسي | زه مغلوب یم ته غالب
څه سیالي برابري ده | د مطلوب او د طالب [1]
د استا مهر و محبت کړه | خدای په ما باندې واجب
درد و غم دې هومره نه دی | چې یې وکښم په کاتب
جدایي ده ډېره سخته | د ارواح او د قالب
چې مجنون په څنکدن شو [2] | زه یې پرېښودم نایب
وصیت یې راته وکړ و | په څو رنګه [3] عجایب
چې روزي دې شه رحمان له | زما وا ړه مراتب ٦٧٩ ٥٣

که مې وشي له دلبره ملاقات
بیا به نه ځم له دې دره په حیات [4]
پس له دې مې دې استوګنه خدای نصیب کا
په دا در کې که حیات وي که ممات

(١) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٢) د "خ" دوهمه نسخه : "چې مجنون له دې جهان ته".
(٣) "ق" او "ق،ک" چاپ : "په سل رنګه"
(٤) دا مسرې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده : "بیا به نه ښم له دې دره په حیات".

ځای لري که زه و یار و ته سجده کړم (۱) هغه یار زما قبله دی دحاجات (۲)
دخپل یار نر لعل ولبو به یې زار کړم که شکرې وي که قند وي که نبات
دا زما د یار جلوه ده چې لیده شي لکه لمر په صومعه د سومنات (۳)
تر مالا په دلبرانو د ېر مین دي چې خبرې کا د کشف او کرامات
دریاله زاهده زما توبه ده چې یې کا ندي ځوك په رسم او په عادات
په ورځ پند او نصیحت والي ویل ته په شپه ناست وي د مغان په خرابات
دین یې دام وي د دنیا په لاره کې ابښي پرې راار وي وحشیان د مخلوقات (٤)
دهغو په لوري ستر ګې وي ختلي چې په لاس یې سر سایه وي یا زکات
زه رحمان له هسې اهله پناه غوارم (۵) هر چې لاف کا په خلاف دمقامات

۵۴ — ۶۸۸

آفرین دعاشقانو په همت چې په عشق کې یك اندازه وي یك جهت
نه یې هیڅ بې تغیر نه یې تبدیل وي که تمام جهان پرې والي ملامت
که ځوك سل نصیحتونه ورته کا ندي غوږ یې نه وي دهیڅا په نصیحت
چې په یار پسې تر ځان تر جهان تېر شي ځوك کولی شي داهسې مشقت
که تمام عمر یې یار په ستر ګو ناست وي (۶) تمام عمر ورسکاره یې یو ساعت
که یو دم شي هغه یار ورځنې لرې هغه دم شي ورته عمر دقیامت
که دوزخ لره دیار په مینه درومي دوزخ هم ورته جلوه (۷) کا دجنت
دعشق لار د توکل په پښو غوځېږي نه په پښو د ریاضت او دیانت (۸)
په تدبیر او په تلاش کله موندة شي چې موقوف وي هغه کار په عنایت

په چاپي دیوانونو کې "ځای لري" پر ځای "سنایي دا" راغلی دی.
دامسري د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "هغه یار که قبول که دعاحاجات". "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "هغه یار زما قبله دی هم حاجات".
دامسري په "ب" چاپ کې داسې راغلی ده: "لکه لمر په صومعه او په سومنات". په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "لکه لمر په صومعه وسومنات".
دابیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "ابښي دام وي د دنیا په لاره کې بیسی پرې راار وي دحشیان او مخلوقات".
دابیت د "ب" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "زه رحمان له هسې علمه پناه غوارم هر چې لاف کا په خلاف دمقامات".
د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "زه رحمان حال پناه غوارم وخدای ته هر چې لاف کا په خلاف دمقامات".
دامسري د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "که تمام عمر یې یار په عبرت کې ناست وي".
مسري د "ب" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده:
دوزخ هم ورته کوڅه کا دجنت.
په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "نه په پښو د ریاضت د وانیت".

دعاشق خاطر له غیرو پاکیزه دی   د دریاب په مخ کې نه وي نجاست

۵۵ — ۶۹۹

خدای چې زړه د مطلوب کاني کړ رحمانه (۱)   کاني پریوت د طالب په عمارت

وصال شپه مې بار له په بېلتون شوه الغیاث   د قیامت خوارئ را پېښه په ژوندون شوه الغیاث

مالا طمع د وصال د نعمتونو ترې کوله   ناګهان کاسه (۲) نسکوره د ګردون شوه الغیاث

هغه چار چې مې په لاس وه زه پرې نه وم پوهېدلی (۳)   اوس چې پوه شوم له اختیاره مې بېرون شوه الغیاث

د وصال په طمع طوق د جدایي شو را په غاړه   هغه طمع چې زما وه اوس طاعون شوه الغیاث (۴)

په حکمت په عقل پېښې د عشق لا خستې څوک نه شي (۵)   په دا کار کې ما ملا تړه د افلاطون شوه الغیاث

مارحمان دیار وصال په اسانه موندلی نه دی (۶)   زرد رويي مې سرخ رويي په ځګر خون شوه الغیاث

۵۶ — ۷۰۵

یار یاري را سره نه کړه الغیاث   نه يې ترس شي نه يې کړکه الغیاث

سر و مال واړه زما و دلارام ته   نه ارزیږي په ګنجکه الغیاث

په حملو حملو مې زړه وړي نه پوهېږم (۷)   افریدی ده که ختکه الغیاث

بېلتانه يې پېښور راته تنور کړ و   له خیبره تر اټکه الغیاث

---

(۱) دا بیت د "خ" په قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې خدای زړه د مطلوب نرم کړ رحمانه   کاني بوټي پروت طالب په عمارت".
او ددې بیت دوهمه مسرۍ د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "کاني پروت وی د طالب په عمارت".

(۲) په چاپي دیوانونو کې "پیاله" راغلې ده.

(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "زه پرې هېڅ نه پوهېدلم".

(۴) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(۵) مصوره نسخه: "په حکمت په عقل کله څوک په عشق پوهېږي".

(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "مارحمان مثال په اسانه موندلی نه دی." د "پ پ" چاپ کې د "اسانه" پر ځای "اشنایي" راغلې ده.

(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "په حملو حملو يې زړه راځخه یوړ".

خو چې راکاږي چوګان په مخ د زلفو — ګوی زما د اخراب زړه کړه الغیاث
هیڅ سبب مې لیده نه شي جفا کاندي — نه پوهیږم چې پڅه کړه الغیاث
په اخلاص و په راستی ورته ولاړ یم — یار جفا هو مره په څه کړه الغیاث[1]
سل خبرې کړه له صدقه ورته و کړم — یار یوه راسره نه کړه الغیاث
چې مې وینې له رقیبه سره خاندي — په ژړا مې لیمه سره کړه الغیاث
زه رحمان مدام د یار په رضا دروم — یار په خپله رضا تله کړه[2] الغیاث

۵۷ — ۷۱۵

چې وېلي مې له تا دی دا حدیث — سرنامه د هر انشاء[3] دی دا حدیث
چې آغاز مې کړ په مدحه د خوبانو[4] — څکه ګنج بې بها دی دا حدیث
په ثنا د دلپسند و دلرباؤ[5] — دلپسند او دلربا دی دا حدیث
لکه باد د صبحدم چې غوټی واکا — هسې رنګه دلکشا دی دا حدیث
چې اوصاف مې د سرو شونډو وکړې راوړه — خوږ تر قند و تر حلوا دی دا حدیث
نه پوهیږم چې او به دي د حیاتو — که نفس د مسیحا دی دا حدیث
د غونډ ژبو شاعرانو خولې نه دي — څکه هسې رنګ صفا دی دا حدیث
ستا د مخ تر کړه ښکلې شمس و قمر وایي — دروغ نه دی په رښتیا دی دا حدیث
کړه خوک وایي چې چاکړی دا حدیث دی — رحمان وایي چې زما دی دا حدیث

۵۸ — ۷۲٤

ج

چې برهم کا عاشقي د چا مزاج — حکیمان يې درمانده شي په علاج
په آشنا پسې تل ژاړي په دوه سترګو[6] — داوبو په ځای خوناب کاندي اخراج

(۱) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته. "ق، ک" چاپ: " یار وفا راسره نه کا الغیاث "
(۲) د "خ" لومړی نسخه کې د "تله کړه" پر ځای "نه کړه" راغلی دی.
(۳) د "خ" دواړو قلمي نسخو او د "پ" په دوهمه نسخه کې: " سرنامه د هر اشنا دی دا حدیث ".
(٤) د "خ" دوهمه قلمي نسخه: "چې آغاز مې کړه مدح د خوبانو ".
(۵) د "پ" دوهمه او د "خ" لومړۍ قلمي نسخه: " په ثنا د دل پسند و دلبرانو ".
(٦) دا مسری د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: " په اشنا پسې تل له دواړو سترګو ".

دواړه لاس یې وي له دواړو کونو وللي — ډوب وي تل د عاشقۍ په لوی امواج (۱)

په هغو کې چې څه بوی د عاشقۍ وي — پکې نه وي بوی د رسم او د رواج

ابراهیم ادهم څه هسې نادان نه ؤ — چې نظر یې یا په تخت ؤ یا په تاج (۲)

مجنون هسې رنګ مین په لیلی نه ؤ — چې په نور و یې موقوف وي احتیاج (۳)

لېونتوب له لېونیو تلونی نه دی — کړي یې راج په خونه و ږي که تاراج

٥٩

کړي یې سر لکه منصور غوندې په دار شي
دغه دار دی و رحمان وته معراج

٧٣٢

په طلب د هرویانو سرګردان دی زما روح
لکه باد د ګل په بوی پسې پرېشان دی زما روح

ستا د حسن و آفتاب ته ځان سپاری په تبسم کې (٤)
لکه صبح د ژړا په ځای خندان دی زما روح

چې مې ولیده د ستا د جمال عکس په خپل ځان کې
هم په داد آیینې په خبر روښان دی زما روح (٥)

ستا د مخ د آیینې له برکته زما جانه
همېشه لکه توتي هسې ګویان دی زما روح

(۱) دا مصرع په "پ" چاپ او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : " ډوب وي تل د عاشقۍ په امواج ".

(۲) دا بیت د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : " ابراهیم ادهم هسې نادان نه دی چې نظر یې یا په تخت دی یا په تاج ".

(۳) دا بیت د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : " مجنون هسې رنګ مین په لیلی نه دی چې په نورو یې موقوف دی احتیاج ".
د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی " مجنون هسې رنګ مین په لیلی نه دی چې له نوره یې موقوف وی احتیاج ".

(٤) چاپي دیوانونه : "ستا د حسن و آفتاب ته چې سپارلی ځان شبنم دی". د "خ" لومړی نسخه : "ستا د حسن آفتاب ته ځان سپارلی د شبنم کې".
مصوره نسخه : " ستا د حسن و آفتاب ته ځان سپاره په شبنم کې ".

(٥) چاپي دیوانونه : " چې مې ستا د جمال عکس دی لیدلی په خپل ځان کې هم په داد آیینې په څېر حیران دی زما روح ".
د "خ" لومړۍ نسخه کې لومړی مصرع داسې ده : " چې یې ولید د ستا د جمال عکس په ځپله ".

لکه رنګ د میو نابو چې لیده شي په شیشه کې
هسې رنګ په ضعیف تن کې نمایان دی زما روح

منتظر دې د وصال د ګلستان یم تل تر تله
سر تر پایه د شبنم په څیر چشمان (۱) دی زما روح

چې حاصله مې له حسنه روښنایي شوه په طلب کې
شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان دی زما روح (۲)

ستا په زلفو په رخسار پسې رحمان (۳) یم بې وطنه
مسافر د هندوستان خراسان دی زما روح

٦٠ — ٧٤٠

ستا وصال دی رابښلی زما روح
ستا هجران دی رانیولی (٤) زما روح

ستا په مخ پسې بې مخ وینو راهي شو (۵)
له صورته دی وتلی زما روح

چې هرګز ملك الموت پرې نه پوهېږي
هسې شان دی تا وکښلی زما روح

ځان بې هسې ستا په مینه پسې ورك کړ
چې هیچا نه دی لیدلی (٦) زما روح

که وې هم به نا څخه وي که بې خدای کا
نه دی بلې خواته تللی زما روح

بلبل نه دی دا چې الوځي په ګلو
ستا په لور دی الوتلی زما روح

چې بې خاوري کړ ما صورت د ستا په در کې
سر تر عرشه دی وکښلی زما روح

ته بې پېژنې چې څه دی یا څه نه دی
نور چا نه دی پېژندلی زما روح (۷)

زه رحمان له خپله ځانه خبر نه یم (۸)
چې په څه رنګ دی وکښلی زما روح

٦١ — ٧٤٩

---

(۱) "ق، ک" چاپ کې "ګریان" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) په چاپي دیوانونو کې د "یم" پر ځای "شو" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې "پېرودلی" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه: "ستا په مخ پسې مې درست وجود رهي شو". د "خ" لومړۍ نسخه: "ستا په مخ پسې مې ویني رهي شوي".
د "خ" دوهمه نسخه: "ستا په مخ پسې مجنون غوندې رهي شو" او مصوره نسخه: "ستا په مخ پسې مخ وینو چې رهي شو".
(٦) په چاپي دیوانونو کې "موندلی" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه: "زه رحمان له خپله یاره خبر نه یم چې بې څه شان دی کوتلی زما روح".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې په څه رنګ دی وتلی زما روح".

غ

ما سحر سبا لېدلی ؤ دچا مخ — چې مې درسته ورځ ونه لېده داستا مخ
داخو مخ زما وتاوته خدای هېڅ کړ — ګنه هر یو آشنا ګوري د آشنا مخ
د پر مخونه دجفا دې راڅرګند کړل — لا به کله راڅرګند کړې د وفا مخ
خود مرګ په تماچه اوښتی نه دی — اوښتونی له تانه دی دا زما مخ [1]
زه په تا پسې راغلی په دا مخ یم — کړته نه وی ما به څه کول په دا مخ
ما به څه لره په تا پسې ژړا کړه — که موندو شوی بل دستا په څېر زیبا مخ
د رقیب طمع مې نه وه ستا په در کې — رادې وښود په جنت کې د بلا مخ [2]
زه به څرنګ د رقیب و مخ ته ګورم — کله اهل سنت ګوري د ترسا مخ
د چکنا چکنی ببلتون په نیمه شپه وي — ستا زما په حال غماز شو د سبا مخ [3]

62 — رحمان ستا په مخ دا وراند دنیا ګوري — 759
خدای بې تا راڅرګند مه کړه د دنیا مخ [4]

کله شولا کله خریدار یم ستا د مخ — تېر تر سر و ماله په بازار یم ستا د مخ [5]
بې دستا له مخه نور مې هېڅ په مخ کې نشته — هسې رنګ نتلی په ناتار [6] یم ستا د مخ
هېڅ په ستر ګونه یم دا خپل صورت چې کوم دی — ډوب تر هسې حده په انوار یم ستا د مخ [7]
درد و آه وکار م بهانه د تماکړم [8] — سوی لوغړن مدام په نار یم ستا د مخ
نور وګړي واړه همګي د دنیا کار کا — زه همېشه غرق په انتظار یم ستا د مخ

---

(۱) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: " اوښتونی له تا مه ګڼه زما مخ ".
(۲) "ق، ک" چاپ: " په جنت کې خدای را وښود د بلا مخ ". نور چاپي دیوانونه او د "خ" دوهمه نسخه کې: " په جنت کې دې راوښود د بلا مخ ".
(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(٤) چاپي دیوانونه: " خدای بې تا ورڅرګند مه کړه د دنیا مخ ".
(۵) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٦) په مصوره نسخه کې د " ناتار " پر ځای " انتظار " راغلی دی.
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: " سوی لوغړن یم زه په نار دا ستا د مخ "
(۸) قلمي نسخې: " درد و آه د کار م بهانه د تماکړ " . او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

شکر چې یې خلاص کړم د نورخلقو له منته — سر په سجده ایښی منت باریم ستا د مخ

۶۳ — ۷۶۶

هره خواچې درومم زه رحمان د زړه په سیل (۱)
بل مطلب مې نشته طلبګاریم ستا د مخ

چې پیدا شوه ستا چشمان داهسې شوخ — نور به نه وي مردمان داهسې شوخ

کږې زلفې کږ ابرو لکه چې ستا دي (۲) — نه لرم شته نه ماران داهسې شوخ

د پرغمونه شوخ شوخ شته په دادنیا کې (۳) — ولې نه لکه هجران داهسې شوخ

مګر دیو وي چې بې غم وي په هجران کې — ګنهه نه به وي انسان داهسې شوخ

دافتنې او فساد ونه به و وچیږي — چې پیدا نه وي آسمان داهسې شوخ

داشناله غمه زړه د آشنا نه چوي — آفریده کړه خدای جهان داهسې شوخ (۴)

چې یوسف یې د دنیا په مطاع ورکړ (۵) — پیدا مه شه بل کاروان داهسې شوخ

۶۴ — ۷۷۴

چې بوسه له یاره غواړي بې ادبه
خدای دی نه کاندي رحمان داهسې شوخ

بادشاهانو که قصرونه کړل بنیاد — مادعشق عمارتونه کړل آباد (۶)

نوم د کوم یو بادشاهسي یادیږي — لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد (۷)

---

(۱) "ق ک" چاپ کې د (سیل) پر ځای "مینه" راغلی ده. (۲) دامسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "کږ زلفان کږ ابروان لکه چې ستادي". د "پ" لومړی نسخه: "لکه کږ زلف کږ ابرو دستارکښېج دي". او د "پ" په دوهم قلمي نسخه او د "خ" په دوارو قلمي نسخو کې دامسری داسې راغلی ده:
"لکه کږې زلف کږ ابروی ستادي".

(۳) دامسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "د پرغمونه شوخ شوخ شته په جهان کې". په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده:
"د پرغمونه شوخ شوخ شته دي په جهان کې". د "پ" په دوهم نسخه کې: "د پرغمونه شوخ شوخ شته په داجهان کې".
او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "د پرغمونه شوخا شوخ شته په دنیا کې".

(٤) دابیت د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې نه دی راغلی او د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "داشناله هجره زړه داشنا چوي افریده کا خدای جهان داهسې شوخ".

(۵) دامسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده: "چې یوسف غوندې د دنیا په مطاع پلوري". د "پ" دوهم نسخه کې: "چې یوسف د دنیا په متاع پلوري". راغلی دی.

(۶) دابیت په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهم قلمي نسخه او د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "بادشاهانو که قصرونه کړل آباد مادعشق عمارتونه کړل بنیاد".
او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې دابیت داسې راغلی دی: "بادشاهانو خو قصرونه کړه آباد مادعشق عمارتونه کړه آباد".

(۷) دامسری په "پ" چاپ او د "خ" په قلمي لومړی نسخه کې داسې راغلی ده: "لکه نوم دی د مجنون او د فرهاد".

عشق عاشق لره يو هسې پير استاد دی | چې به ندوي بل داهسې پير استاد (۱)
دغه واړه کرامات دعاشقۍ دي | چې څوك قطب کا څوك غوث کا څوك اوتاد (۲)
ددنيا چارې همه واړه فاني دي | څوك په څه کا په دا چارو اعتماد (۳)
لکه سيوری چې دلمر په مخ کې گرځي | نه استوگنه چېرته کاندي نه استاد
هيڅ وفا يې له هيچا سره و نه کړه | که جمشيد وُ که بهمن وُ که قباد
که جمشيد وُ که بهمن وُ که قُباد وُ | که نمرود وُ که فرعون وُ که شداد (۴)
رسولي يې ترمراده هيڅوك نه دي | همه واړه هسې پاتې شونا مراد
نه چا ختم نه دعا ورپسې وکړه | که يې آل که يې عيال وُ که اولاد (۵)

زه رحمان دزماني له جوره درومم
خپل صاحب لره په داد او په فرياد

۹۵ | ۷۸۵

که قاصد يې دمقصود | اواره کړه زيان او (۶) سود
هرچې درشي ستا په مخ کې (۷) | واړه وگڼه بهبود
هرچې وي سېوا له خدايه | واړه وگڼه نابود (۸)
رضا پاسله وقضا ته (۹) | مدام خوښ اوسه خوشنود
وهستی وته جلوه کا (۱۰) | لکه ابر هسې دود
ته وځان وته نظر کړه | چې قبول يې که مردود
ننداره چې دخپل صورت شه | چې مسلم يې که جهود

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې يې لومړی مسری داسې راغلی ده: "دغه واړه کرامت دعاشقۍ دی".
(۳) دا مسری په چاپي ديوانونو او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلی ده: "څوك به څه کا په دا چارو اعتماد".
(۴) دا بيت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسری يې په چاپي ديوانونو کې داسې راغلی ده: "که جمشيد وُ که بهمن که کیُقباد وُ".
(۵) دا بيت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(۶) يوازې په "پ پ" چاپ کې "او" راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې "و" راغلی دی.
(۷) دا مسری په چاپي ديوانونو کې داسې راغلی ده: "پ" چاپ: - "هرچې درشي ستا په وړاندې". د "پ" لومړۍ نسخه: "هرچې درشي په مخکښې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "هرچې دربه شي په مخ کې".
(۸) دا بيت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هرچې دی بغير له خدايه همه وشمېره نابود".
لومړی مسری يې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی ده: "هرچې درشي له خدايه" په "پ" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې ددې مسری د "هرچې وي" پرځای "هرچه دی" راغلی دی.
(۹) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "رضا وسپاره قضا ته". او د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "رضا پا سوله قضات".
(۱۰) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "جلوه کا" پرځای "نظر کړه" راغلی دی. او دا مسری د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی ده:
"وهستی وه جلوه کړه".

اُمتی دابراهیم شه | تابع مه شه د نمرود
دغفلت له خوبه پاخه | خوبه اوسې خواب آلود
مُقید(۱) او مشغول اوسه | په دعا او په درود
آسمان طوره په رکوع شه | زمین طوره په سجود
هر(۲) اشیا د حق ثنا کا | په نغمه لکه داود
که بېدار شې خود به اورې | په هر لوري دا سرود(۳)
که آیاز شې بندګي کې(٤) | نور به نازکړې په محمود
هر(٥) اسباب د بنود بدو | مُهیا دی هم موجود
که دانایي وبله بېل کړه | فرموده ونا فرمود(٦)
چې سپند نه شې په اور کې(۷) | نه وي خوند د بوی دعود(۸)
ځان له غشه(۹) پاکېزه کړه | لکه بحر نامعدود
هلاک ځکه شو رحمانه | چې بې پاک نه شو وجود(۱۰)

٦٦ ح بې دیار له ذکره ٨٠٥
نه زده بل ګفت وشنود

زه که لاف د وفا کوم هر چند(۱۱) | هغه یار مې باور نه کا په سوګند
زه بې یاره هسې زیست کرم په جهان کې | لکه زیست وي(۱۲) په مجمر کې د سپند

---

(۱) یوازې د "پ" په لومړۍ نسخه کې "متعبد" راغلی دی په نورو ټولو کې "مقید" راغلی دی.
(۲) په "پ" چاپ کې د "هر" پر ځای "ټول" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسری یې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده: "که بیدار شې خود به وا وری".
او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا مسری داسې راغلی ده: "که بیدار شې دا به اوری".
(٤) دا مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "که ایاز غوندې بنده شې". په "پ" لومړۍ نسخه کې داسې راغلی ده: "که ایاز شې په بندګۍ کې".
او د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې دا ټول بیت داسې راغلی دی: "له ایاز شه په بندګي بې نور به ناز کړه په محمود".
(٥) په "پ" چاپ کې د "هر" پر ځای "ټول" راغلی دی. او دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی.
(٦) دا بیت د "خ" په لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسری یې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "هر دانایي وبله بېل کړه".
(۷) په "پ" چاپ کې د "چې" پر ځای "څو" راغلی دی.
(۸) دا مسری د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلی ده: "نوی خوند بوی دعود". د "پ" په دوهمه نسخه کې: "نوی خوند ولوی دعود".
او په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "نه وی خوند او بوی دعود".
(۹) په "پ پ" چاپ، "پ" چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "غشه" پر ځای "خبثه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "غلوغشه" راغلی دی.
(۱۰) دا بیت د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې نه دی راغلی. په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هلاک ځکه شې رحمانه چې پاک نه شې دا وجود".
په "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې دی: "هلاک ځکه شه رحمانه چې پاک نه شه دا وجود".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "هلاک ځکه شه رحمانه چې پاک نه شه دا وجود".
(۱۱) مسری په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده: "زه که لاف د وفا کړم هر چند". د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کړم" پر ځای "کوم" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "وهم" راغلی دی.
(۱۲) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "وی" پر ځای "دی" راغلی دی.

آبروې د طالبانو خپل مطلب(۱) وي — آبروې د غلامانو خپل خاوند

لکه یار مې سربلند دی په جهان کې — په تاثیر یې هسې زه شوم(۲) سربلند

چې مې مدحه د خوبانو کړه آغازه — هر کلام مې دل پذیر شو(۳) دل پسند

لکه خوند لري زما خوږې خبرې — په شکرو کې هم نشته هسې خوند

هغه قند چې خدای زما په خوله کې کېښو د — حلوایانو څخه نشته هسې قند

لکه زه چې سخندان و هنرمند یم — بل به نه وي سخندان و هنرمند(۴)

په اشعار کې قوت ناک لکه مزرې یم — ولې نه یم د مزرې په څېر ګزند

هم په مدح بند پوهېږم هم په هجوه — ولې نه یم په دا چارو ډېر خورسند(۵)

بې له عشقه که مې عیب که مې هنر دی — ما غوڅ کړی دی له ځانه بل پېوند

زه عاشق یم سروکار مې دی له درده(۶) — نه خلیل نه داود زی یم نه مهمند

چې وما ته نصیحت کا څوک په عشق کې — ګویا پلار ته نصیحت کاندې فرزند

هر سړی چې آیینه په لاس کې خاندي — ګویا کاندي په خپل ځان پورې ریشخند

۹۷ — رنګ رېزان دي اول خپلې ږیرې رنګ کا — ۸۲۰

بیا هالدي ورته دوايي پند(۷)

چې مې یار ولید په سیمه د اغیار ګله — له غیرته مې لېمه شوه په خونبار ګله(۸)

د غه حق د بلبلانو په جانب دی — خدای دې نه کا مبنګیرك په لاله زار ګله(۹)

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې د "مطلب دی" پر ځای "مطلب دی" راغلی او د "خ" په دوهم نسخه کې "محبوب دی" او د "پ" په دوهم نسخه کې "مطلوب دی" راغلی دی.

(۲) په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهم نسخه کې د "سوم" پر ځای "یم" راغلی دی.

(۳) په "پ" چاپ کې د "شو" پر ځای "دی" راغلی دی.

(۴) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه زه چې سخندان هنرمند یم بل به نه وي سخندان هنرمند".

(۵) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلی ده: "هم په مدح هم په هجو بند پوهېږم". خو د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا مسری داسې راغلی ده: "هم په مدح بند پوهېږم هم په پوهېږم هم په هجو".

(۶) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده: "زه عاشق یم سروکار مې دی له عشقه". د "خ" په دواړو او د "پ" په قلمي نسخو کې د "سروکار" پر ځای "سربیکار" راغلی دی.

(۷) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "نور بیا هالدي رحمان ته وايي پند"

(۸) مصوره نسخه: "خدای دې نه که مبنګیرك په لاله زار ګله".

(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

زه په وصل کې هجران هسې پېژنمه (۱)
لکه شوک چې خالي لاس وي په بازار ګډ

زړه مې بې خپله نګاره آرام نه کا
که هر څو يې کړم په نقش وپه نګار ګډ (۲)

په امېد د زلفو ونښتم په دام کې
روهيلي وم ساده دل په هندوبار ګډ

د دېدن په ګدايي کې مې ننګ نه شي
دروېزه کړم د بتانو په ديار ګډ (۳)

د وفا د ګلو پاڼې پکې نشته
کاشکې مه وی ددې هم په ګلزار ګډ

که څو اتر آشنايي بېلتون ليدی شوی
هيڅ بنده به د خدای نه ؤ په دا کار ګډ

۶۸ زه رحمان يې د فردوس له غمه خلاص کړم ۸۲۹
چې په کلي په کوڅه شوم د خپل يار ګډ

پـه بزرګيه (۴) هغه پاک پروردګار
موقوف مه شه په سرې د سرې کار

په سرې چې د سرې غرض موقوف شي
نور بې آبه چې حرمت شي د و زګار

احتياج هسې بلا دی په جهان کې
چې پلار زوی کا د زوی او زوی د پلار

که د پير په خپل مريد باندې غرض وي
هيڅ يې نه وي په مريد باندې وقار (۵)

زمانه هسې په مخ ده بې رويه
چې غالب کا په اسلام باندې کفار (۶)

په ساعت کې شاه ګدای کا ګدای شاه کا
د افلاک جمله بالا شي کج رفتار (۷)

چې هم هغه يې تاج وي په سر ايښی
ور په سر کاندې ګېږی د خس وخار (۸)

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خراب کړم" راغلی دی.
(۲) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) چاپي ديوانونه، د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "در وېزه ګرېم د بوتانو په بازار ګډ".
(۴) د "خ" په لومړی نسخه کې "په پاکيه" راغلی دی.
(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته.
(۶) دا بيت په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "د افلاک حلقه پيدا شو کج رفتار".
(۸) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

چې قادر نه په درهم و په دینار وي — په هغو باندې گنجونه کا انبار

٦٩ — ٨٣٨

زمانې د رحمان زړه دې کباب کړی
له احواله یې څوک نه دې خبردار

هومره اوښکې مې بهیږي په رخسار (۱) — چې غرقاب مې هم گریوان دی هم کنار

هغه یار مې هسې ناست د زړه په سر دی — لکه اېښی چې (۲) چا گل وي په دستار

که څوک والي چې مار کله په کټ خېژي — زه خو ړلی یم په کټ د زلفو مار (۳)

خود یار بیمارې سترگې خدای خونې کړې — گنه خون کله کولی شي بیمار (٤)

که په دار شم زه د یار له لاسه خوښ یم — سروقد دی زما یار او زما دار (۵)

بسکه (٦) دا چې زه په یار پسې غوځ غوځ یم — خدای دې نه کا لکه زه یم هسې یار

هومره جور لکه یار له ما سره کا (۷) — یاد مې نه دی هومره جور د اغیار

دلبران کوډې جادو کړي زړونه اخلي — هغه وایه چې بې کوډو وي دلدار (۸)

چې د زړونو له نماغلو بې پروا دي (۹) — تر و که زړه د سرې یوسي څه په کار

۷۰ — ٨٤٨

په گریوان یې تل دا وښکو باران اوري (۱۰)
نه ورکیږي د رحمان د زړه غبار

چې دې زړه پورې ترلې استوار — دا جهان دې د نیکه دی که د پلار (۱۱)

ته خپل پلار او نیکه وگوره چې څه شول — هسې ستا دې په هغو پسې رفتار (۱۲)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "هسې سرې اوښکې مې بهیږي په رخسار".

(۲) په "پ" چاپ ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې د "چې" پر ځای "د" راغلی دی.

(۳) دا مسرۍ د "خ" په لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "زه خو وخوړم په کټ د زلفو مار".

(٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده : "گنه خون کله کولی شي په بیمار".

(۵) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده : "سروقد دی زما یار زما دلدار". د "خ" په لومړی نسخه کې : "سروقد دی زما یار هم زما یار". په دوهمه نسخه کې "سروقد دی زما یار دی د غه دار". او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "سروقد دی زما یار هم زما دار".

(٦) په "پ" چاپ کې د "بسکه" پر ځای "بس کړه" راغلی دی.

(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده : "هومره جور لکه یار چې ما سره کا". په "پ پ" چاپ کې "هومره جور لکه چې یار ما سره وکړه" د "خ" په لومړی نسخه کې "هومره جور لکه یار را سره کاندی". په دوهمه نسخه کې "هومره جور لکه یار چې له ما سره کړ". او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "هومره جور لکه یار سره وکړ".

(۸) د "پ" په لومړی او د "خ" په دوهمه نسخه کې : "دلبری او دلجوئي خو کوډگر کړي ده دکوډگرو هغه وایه چې دلبر شي هم دلدار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې : "دلبري خو کوډگر هم په کوډو وکا هغه وایې چې دلبر شي هم دلدار".
د "خ" په لومړی نسخه کې : "دلبري خو کوډگر هم په کوډو وکا هغه وایې چې دلبر شي هم دلدار".

(۹) د "پ" لومړی نسخه : "چې د زړونو له نماغلو بې پروا یې".

(۱۰) دا بیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : "په گریوان مې تل دا وښو باران ووري نه ورکیږي د رحمان د زړه غبار".

(۱۱) د دې غزل د "خ" په مصوره نسخه کې لومړی پنځه بیتونه نه دي راغلي او هم نو موړی غزل د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې نشته.

(۱۲) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده : "هسې ستا دې هم په دوی پسې رفتار".

تل دې مې دوستي پل دی پرې تېرېږي — کړې نه دی چا په پل باندې قرار
هسې نه چې زه تنها(۱) وتا ته وايم — راغله لاره ستا په طور صد هزار
دعوه مه کړه په ناحق بدې خپل نه کړې — پردی ښهر، پردی ملك، پردی ديار (۲)
چې استوګه په پردی وطن کې کاندې — هغه نه لري د هېڅ واك واختيار (۳)
که هزار قسمه وخوري په يو کار کې — نه کا خوك په مسافر واعتبار (۴)
چې په صبح شګفته شي په شام رژي — څه اميد دی د ګلونو په ګلزار (۵)
که دې ورور که دې عزيز دی که دې يار (۶) — مه دې ورور مه دې عزيز ګڼه مه يار

٧١ — ٨٥٨

چې پيدا شي هغه واړه فنا شي
اې رحمانه دا جهان دی دالي کار

خو جفا قبوله نه کړې د اغيار — وبه نه وينې په سترګو مخ د يار
چې اول يې خار زرغون شي په پهلو کې (۷) — غونچه هاله شګفته شي په ګلزار
جنت چا په رياضت موندلی نه دی — ولې بوي په هر بنده لره خپل کار (۸)
که مونده شوی خوشخوې په خوشبولې — پروت به نه وو په چندن باندې سمار (۹)
آب تر لعلو د لاله ګلونو (۱۰) ډېر دی — بخت دی دا چې خوك عزيز کاندې خوك خوار

٧٢ — ٨٦٤

هسې زيب کا په بياض د رحمان شعر
لکه زلفې د خوبانو په رخسار

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې د "تنها" پر ځای "يوازې" راغلی دی.
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" نسخې: "دعوه مه کړه په ناحق په خپل نه کړې — پردی ملك، پردی ښهر، پردی ديار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دعوی مه کړه په تحقيق بدې خپل نه کړې — پردی ښهر، پردی ملك، پردی ديار".
(۳) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه: "هغه نه لري هېڅ واك واختيار". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "هغه نه کړي هېڅ واك وخپل اختيار". د "پ" په ګډه نسخه کې د دې بيت د لومړۍ مسرۍ د "استوګنه" پر ځای "استوزه" راغلی دی.
(۴) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" نسخې: "که هزار قسمه وخورې په معامله کې — نه کا خوك په مسافر واعتبار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "که هزار قسمه وخورم په مال کې — نه کا خوك په مسافر واعتبار". او دا بيت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۵) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "چې سبا شګفته کېږي ماښام رژي — څه اميد دی په ګلونو د ګلزار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "چې په صبح شګفته کېږي په شام رژي".
(۶) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که دې ورور که دې عزيز وي که دې يار وي".
په "پاپ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که دې ورور که دې عزيز او که دې يار وي".
(۷) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې اول خار زرغون په بهار کې".
(۸) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "جنت چا په زاهده موندلی نه دی — ګنه بويه هر بنده لره اختيار"
(۹) دا بيت د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که مونده شوی خوشبوې په خوشبويه — پروت به نه وو په چندن د پاسه مار".
په "پاپ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که موندی شوی خوشبوې په خوشحالۍ کې — پروت به نه وو په چندن باندې سمار".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که موندی شوی خوشخوې له خوشبويې — پروت به نه وو د چندن د پاسه مار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "که موندی شوی خوشخوې له خوشبويې — پروت به نه وو په چندن د پاسه مار".
په مصوره نسخه کې داسې راغلی دی: "که مونده شوی خوشبوې بې خوشبويې — پروت به نه وو په چندن باندې سمار".
(۱۰) د پېښور په چاپي ديوانونو، د "خ" په لومړۍ، دوهمه نسخه او د "پ" په نسخو کې د "ګلونو" پر ځای "ګلونه" راغلی دی.

خوك دې راكاندې قسم په كردګار — كه درم لرم په كوركې يا دينار (۱)

زه ديناراودرم نه لرم په كوركې — ولې نورعالم مې بولي دنيادار

هم په داچې نه لدځايه چېرته خوځم (۲) — نه د هېڅ يوه مخلوق يم منت بار

نه مې ښكته ملك ليدلى دى نه پورته — خبر نه يم په يمين او په يسار

آب وخور لكه آسيا په ځاى رارسي — په خپل كوركې مې سكون دى هم رفتار (۳)

لكه ونه مستقيم په خپل مكان (۴) يم — كه خزان رابانديې راشي كه بهار

توكل مې لاس پښې سره كړل په نكريزو — چې په ځاى يې كښولې يم قرار (۵)

چې زما په باب دې ښكلى دي رارسي — كه راحت دى كه زحمت دى وار په وار (۶)

چې هر ده هزار قوم ونډې پيداكړل — مربي مې دى هغه پروردګار (۷)

كار همه په اراده د خداى موقوف دى — هېڅ موقوف نه دى دچا په اختيار (۸)

۷۳ — ۸۷۵

غم به هېڅ يې ونه كا په دنيا كې

كه خدا كړې د رحمان په اختيار (۹)

دغه يار دى دا اغيار — دغه ګل دى دغه خار (۱۰)

دغه ګل دى دغه خار دى (۱۱) — دا منصور دى دغه دار (۱۲)

---

(۱) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه كې نه دى راغلى او لومړى مسرى يې په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلې ده: "كه څوك راكاندې قسم په كردګار".

(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې "د روم" راغلى دى.

(۳) دا بيت د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه كې داسې دى: "آب وخور لكه آسيا په ځاى رارسي — په خپل كور كې هم سكون دى هم رفتار".
د "خ" په لومړۍ نسخه كې داسې راغلى دى: "آب خوراك مې هم په ځاى رارسېږي — په خپل كور كې مې سكون دى هم رفتار".

(۴) د "پ پ" په چاپي ديوانونو، د "خ" په نسخو او د "پ" په لومړۍ نسخه كې "مقام" راغلى دى.

(۵) د "پ" لومړۍ نسخه: "توكل مې لاس او پښې كړه په نكريزو — چې په ځاى كې يې ښولې يم قرار".

(۶) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى، په "پ" چاپ كې داسې راغلى دى:
"چې څما په باب كې كښلى دى رارسي — كه رحمت دى كه زحمت دى وار په وار".
"پ پ" چاپ: "چې زما په باب خد ښكلى دى رارسي — كه رحمت دى كه زحمت دى وار په وار".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې زما په باب كې دې هغه رسېږي — كه راحت دى كه زحمت دى وار په وار".
د "پ" دوهمه نسخه: "چې زما په باب يې ښكلي وما رسي — كه راحت وي كه زحمت وي وار په وار".

(۷) د "پ" لومړۍ نسخه: "مربي يې دى هغه پروردګار".
د "خ" لومړۍ نسخه: "مربي مې وه يې هغه پروردګار".
د "خ" دوهمه نسخه: "منزه دى هغه پاك پروردګار". لومړى بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى.

(۸) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى، د "خ" په لومړۍ نسخه كې داسې راغلى دى: "كار هغه په اراده د خداى موقوف دى — هېڅ موقوف نه دى زما په انتظار".
د "پ" دوهمه نسخه: "كار كا همه په اراده پورې موقوف دى — هېڅ موقوف نه دى دچا په انتظار". د "پ" په لومړۍ نسخه كې يې دوهمه مسرى داسې راغلې ده:
"هېڅ موقوف نه دى زما په اختيار". د "خ" په دوهمه نسخه كې دا مسرى داسې راغلې ده: "هېڅ موقوف نه دى زما په اختيار".

(۹) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى او د "خ" په لومړۍ نسخه كې دا بيت داسې دى: "غم يې هېڅ يې ونه كړه په دنيا كې — كه خدا كړېږي د رحمان په اختيار".
د "پ" لومړۍ، دوهمه او د "خ" دوهمه نسخه: "كه څوك كړېږي د رحمان په اختيار".

(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه كې نه دى راغلى. د دې بيت دوهمه مسرى د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلې ده: "دغه ګنج دى دغه مار".

(۱۱) په چاپي ديوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه كې د "دى" كلمه نه ده راغله

(۱۲) دا مسرى د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلې ده: "دغه ... ـار".

دا رقیب دی دا حبیب دی — دغه گنج دی دغه مار (۱)
دغه عشق دی دغه عقل — دغه غم دی دا غمخوار
دا هجران دی دا وصال دی — دا خزان دی دا بهار (۲)
دا طاعت دا معصیت دی — دغه نور دی دغه نار
دا عالم دی دا جاهل دی (۳) — دا خفته دی دا بیدار

۷۴ — ۸۸۳

دا رحمان دی دا جانان دی (٤)
دا طبیب دی دا بیمار

هر چې نه وي خوار و زار — په طلب د خپل دلدار (۵)
ترپه وني يې صدقه شه — د هغه عاشق دستار
هزار حیف دی هزار حیف دی — هزار ځله لا صد هزار
چې عاشق په عاشقۍ کې — نه حلال وي نه مردار
نه پتنګ د خپل چراغ وي — نه بلبل د خپل ګلزار
نه مجنون غوندې رسوا وي — نه منصور غوندې په دار

۷۵ — ۸۹۰

د واړه نه کېږي رحمانه
یا به یار شې یا بېزار

دا څه مخ دی منور — چې هم شمس دی هم قمر (۶)
دا څه زلفې دي مشکینې — چې هم مشک دي هم عنبر
دا څه پیوسته ابرودي (۷) — چې هم نیش دي هم نشتر
دا څه سترګې دي قاتلې — چې هم سیف دي هم خنجر
دا څه شونډې دي مې ګونې — چې هم مې دي هم شکر

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: " دا رقیب دی دا حبیب دا طبیب دی دا بیمار ".
او دوی بیت لومړی مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "دا رقیب دی دا حبیب".
(۲) دا بیت اوله دی نه وروسته بیتونه د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی او دوی بیت لومړی مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: " دا هجران دی دا وصال ".
(۳) په "پ" چاپ کی د "دی" کلمه نه ده راغلی.
(٤) په "پ" چاپ کی "دی" نه دی راغلی.
(۵) دا غزل په مصوره نسخه د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی.
(۶) دا غزل د "خ" په لومړی قلمی نسخه او مصوره نسخه کی نه دی راغلی.
(۷) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده "دا ابرو څه پیوسته دی ".

داخه سپین سپېڅلي غـــــابن دي[۱] — چې هم دُر دي هم گـــــوهر
داخه سپ زنخـــــدان دي — چې هم سیم دي هم ثمـــــر
داخه قد او خه قـــــامت دي — چې هم گل دي هم عـــــرعر
داخه ملا ده باریك وضـــــع — چې هم موی دي هم کمـــــر
داخه زړه دي د خوبـــــانو — چې هم موم دي هم حجـــــر
داخه یار دي نه پوهـــــېږم — چې هم دل دي هم دلـــــبر
داخه بت دي زمـــــا ربه[۱] — چې هم بت دي هم بشـــــر

۷۶ — ۹۰۳

داخـــــه شعر د رحمـــــان دي[۲]
چې هـــــم گنج دي هـــــم هنر

تل به نه وي شگفته گلزار د عمر — نه به جور وي همیشه بازار د عمر[۳]
لکه سیند دا باسیند په غورځنګ[۴] د رومي — هسې یون دي په تلوار تلوار د عمر
لکه برق چې مخ څرگند کا ندي بیا نه وي — هسې تېز دي بې سکون رفتار د عمر[۵]
سرکشي لري تر هسې حده پوري[۶] — چې نیوي نه شي هېڅوك[۷] مهار د عمر
چې سمند يې نه جلب لري نه واگې — خود به پرېوځي عاقبت شهسوار د عمر[۸]
په ساعت د سلوکالو یاري پرې کا — بې وفا دي هسې رنگه یار د عمر[۹]
خپل صورت به د حباب په سترگو گوري[۱۰] — که څوك وکاندي په زړه کې شمار د عمر
نه له کوره چېرته ځم نه سفر کړم[۱۱] — بې سفره مي غوځېږي لار د عمر
عاقبت به دا جل په مقراض غوځ شي — پیوسته به مدام نه وي تار د عمر

۷۷ — ۹۱۳

بیا يې وار په دا دنیا نشته رحمانه[۱۲]
په هر چا باندي چې تېر شو وار د عمر

---

(۱) د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده : " داخه یار دي نه پوهېږم ".
(۲) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : " داخه شعر دي رحمانه ".
(۳) "ق" چاپ : " تل به نه دي شگفته بهار د عمر — نه به جور وي همیشه گلزار د عمر ".
د "پ پ" چاپ : تل به نه دي شگفته بازار د عمر — نه به جور وي همیشه بهار د عمر ".
(۴) د پښتو په چاپي دیوانو کې " غورځنګ " راغلی دی. (۵) قلمي نسخې : " هسې تېز دي په سکون رفتار د عمر ".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه : " سرکشي نه دي تر هسې حده پوري ". (۷) په " ق ، ک " چاپ کې " هرگز " راغلی دی.
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . (۹) چاپي دیوانونه : " بې وفا په هسې رنگ دي یار د عمر ".
(۱۰) پښتو په چاپي دیوانونو کې " په خبر د گوري " راغلي دي.
(۱۱) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : " نه د ځم چېرته له کوره نه سفر کړم ". د "خ" لومړۍ نسخه : " نه سفر کړم نه له کوره چېرته ځمه ".
(۱۲) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : " بیا يې وار په دنیا نشته دی رحمانه ".

زه تېر شوی یم ترسره — په طلب د خپل دلبره
خوږ وندی یم په دنیا کې — پرې به نذر دم دغدره
د آشنا په طلب ګرځم — وچې شونډې لېمه تره[۱]
یو قدم مې دی په بحر — بل قدم مې دی په بر
دواړه لاس مې دي نیولي — هم په شام هم په سحر
مناجات مې دی وخدای ته — که یې ووینم بشر
همېشه له خپله بخته — ګله من یم مرور
چې په ما یې پېرزوند کړ[۲] — د خوبانو یو نظر
هم یې ونه سود وماته — بې له عشقه بل هنر
عاشقي مې خدای رسوا کړه — په جهان کې لکه نمر
نصیحت را باندې نه کا — لکه موی هومره اثر
واوره غوږ باسه ناصحه — کوتاه وایم مختصر
په مولا مې دي سوګند وي — هم په روح د پیغمبر
جار واته مې بېرته نشته — چې عالم[۳] شو را خبر
ترمینه به یې زار کړم — که مې سیم دی که مې زر
که مې سیم دی که مې زر دی — که مې دُر دی که ګوهر[۴]

۷۸ — ۹۳۰

زه رحمان تر هر څه تېر یم
تېر به نه شم تر دلبر

پورته بدر را ښکاره شو ښکته نمر — ښکته پورته واړه مخ دی د دلبر
نمر سپوږمۍ مې د پالنګ د پاسه رغړي[۵] — چې مې یار په بالښت ولګوي سر
په سرو سپینو درو لعلو یې غوږ ډک شي — چې مې غوږ کاندې داوښکو په دُر دُر[۶]

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه: "چې په ما یې پېرزوند کړ".
(۳) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "عالم" پر ځای "جهان" راغلی دی.
(۴) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې د دوهمه مسرې داسې ده: "که مې دُر که مې ګوهر".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "نمر سپوږمۍ یې پر پالنګ د پاسه رغړي".
(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

چې دې ووینم(۱) په مخ مې اوښکې دړومې | لکه موم چې په آفتاب شي برابر

بل مذکور د سخنګو یو ستر ګو نه زده | بې له دې ذکره چې (الله اکبر)

ضد دی اور او اوبه بې دیار له شونډو | چې هم اور دی هم اوبه دي د کوثر(۲)

په شرابو کې خوند نشته د شکرو | دیار شونډې چې هم شراب دي هم شکر

که سل ځله پټ تر شونډو لاندې خاندې | نه پټېږي آب د لعل و د ګوهر

دا خو ماله خدای دا کره ګنه نشته | هسې بت په بتخانه کې د آذر

پس له دې به یې په نام د ملک(۳) بولم | هم په دا چې نشته دا رنګه بشر

که رحمان صاحب نظر باله شي بنایي
چې مدام دیار په مخ لري نظر

۷۹ ۹۴۱

هسې تله کاندې وګورته یاران ژړژړ | لکه تله کا وخپل کورته کاروان ژړژړ(۴)

هسې ژړژړ مرګ په موږ شتابي کا | لکه لو د پاخه کښت کا دهقان ژړژړ(۵)

هسې ژړژړ دا دنیا و بله اوړي(۶) | لکه اوړي و بل ریګ روان ژړژړ(۷)

هسې ژړژړ صورتونه دي نړېږي(۸) | لکه رژي لاله زار په خزان ژړژړ

هسې ژړژړ دا شېرین عمر تېرېږي | لکه بحر چې بهېږي روان ژړژړ

هسې ژړژړ ځنبول د ښونه وي(۹)
لکه درومي له جهانه رحمان ژړژړ

۸۰ ۹۴۷

چې په زور ورسره نه یې برابر | د هغو تر خنګه مه کښېنه زورور(۱۰)

زورور اور او اوبه دي فهم وکړه | چې ډوب نه شې یا ونه سېځې بشر(۱۱)

---

(۱) په "ق،ک" چاپ، "ق" چاپ او قلمي نسخو کې "چې یې ووینم" راغلی دی.

(۲) دا بیت په "ب" چاپ، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې نشته

(۳) د "خ" په لوړۍ او دوهمه نسخه کې د "ملک" پر ځای "فرښتو" راغلی دی.

(٤) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته، دوهمه مسرۍ یې په "ب" چاپ کې داسې راغلې ده: "لکه تله کاندي خپل کورته کاروان ژړژړ". په "ب" چاپ کې "لکه درومي چې خپل کورته کاروان ژړژړ". په مختلط نسخه کې "لکه تله کاندي وکورته کاروان ژړژړ". او د "خ" په لوړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "لکه درومي وخپل کورته کاروان ژړژړ".

(۵) دوهمه مسرۍ د "خ" په لوړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "لکه لو چې په کښت کړي کا دهقان ژړژړ". او په "ب" چاپ کې د "باخه" پر ځای "پاسه" راغلی دی.

(٦) دوهمه مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه او د "ب" په مختلط نسخه کې داسې راغلې ده: "هسې ژړژړ دا دنیا و بله نه اوړي".

(۷) دوهمه مسرۍ د "خ" په لوړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "لکه اوړي و بله ریګ د بیابان ژړژړ".

(۸) دوهمه مسرۍ د "خ" په لوړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "هسې نن زر صورتونه و بله دېږي".

(۹) په "ب ب" چاپ کې داسې راغلې ده: "د ښو ځنبول هم هسې ژړژړ نه وي". د "خ" په لوړۍ نسخه کې "د ښو و بله ول هم هسې زړ نه وي". د "خ" په دوهمه نسخه کې "دا د ښو ځنبول هم هسې ژړژړ نه وي" او د "ب" په مختلط نسخه کې داسې راغلې ده: "د ښو ځنبول هم هسې ژړ نه وي". د "ب" لوړۍ نسخه: "د ښو ځنبول هم هسې ژړژړ نه وي".

(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی

(۱۱) دا بیت په "ب ب" چاپ کې داسې راغلی دی: "زورور آور خو او اوبه دي فهم وکړه چې ډوب نه شې یا ورېت نه شې په شمار".

زندگي که بې اوبو بې اوره نه شي ... تل هم اېښې هېڅانه دي په تهتر (۱)
خدای ورمه وله سېلاب دچا په خونه (۲) ... که په قطع (۳) هم اوبه وي د کوثر
ودې نه ګلګېږي اوره په کور د هېچا (۴) ... که رڼا يې وي د شمس او د قمر
چې يې درست صورت غلبل شي په اغزيو (۵) ... وخوره مه شه دهغې ونې ثمر
دهغه دېوال په سيوري څوك کېښنه (۶) ... چې ولاړ وي لکه زوړ ندچاوده لمر
چې په ګېډه دې خوخبرې مخ يې ورك شه (۷) ... که د سرو زرو چاړه وي يا خنجر
ودرياب ته اچاوه نه شي ځان خوږ وي (۸) ... ګنه ډېر دي په درياب کې دُر ګوهر
ناکړه سودونه ډېر دي په جهان کې ... سود هغه دی چې دخېر وي نه د شر (۹)
چې له آبه له حرمته سره نه وي ... خدای ورمه کړه وچاهسې سيم وزر (۱۰)
زور ورکه رسوي وچاته فيض ... له دې فيضه سره وکړه ضرر
په ياري د زورورو غلط مه شه ... مګر داچې تر ده ته يې زورور
په هرګاه چې دې مغلوب وي ته غالب يې (۱۱) ... تروهاله يې قدمونه ږده په سر
يا خو داچې که قدم يې په درنه ږدي ... دغه پسه يې ځان وګڼه پدر (۱۲)

چې هنر ګڼي ياري د زورورو
بول وکړه رحمان په داهنر (۱۳)

۹۶۳ ... ۸۱

---

(۱) دابيت په "پپ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زندګي که بې له اوره او بو نه شي تل هم نه دي هېڅ اېښې پرې تهتر". د "خ" په لومړي نسخه کې: "ناب هم اېښې هېڅانه دي په تهتر". او د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلی دی: "تل هم اېښې هېڅانه دي پرې تهتر".

(۲) دامسرۍ د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلې دی: "خدای دې ورمه ولې سېلاب دچا په خونه".

(۳) په قلمي نسخه کې د "هم" پرځای "يې" راغلی دی.

(۴) دامسرۍ په "پپ" چاپ، د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "ودې نه ګلګېږه او ردچا په خونه". او د "پ" په لومړي نسخه کې دامسرۍ داسې راغلې ده: "ودې نه ګلګېږي اور په کور دچا".

(۵) دامسرۍ د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "چې درست صورت غلبل کا په اغزيو" په "پپ" چاپ کې داسې راغلې ده: "چې يې تول صورت غلبل شي په اغزيو". د "خ" په لومړي نسخه کې "چې دې درست صورت غوخېږي په اغزيو". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "چې يې درست صورت زخمي شي په اغزيو".

(٦) د "خ" په لومړي نسخه کې: "دهغې دېوال په سوري څوك مه کېښينه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "دهغه دېوال په سوري کېناست مه شې".

(۷) دامسرۍ د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "چې په ګېډه دې خوخبرې مخ يې تور شه". په "پپ" چاپ کې: "چې په ګېډه دې خبښرې مخ يې ورك شه". د "غ" په لومړي نسخه کې "چې په ګېډه کې خرخبرې رنګ يې ورك شه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "چې په ګېډه دې خرخبرې مخ يې ورك شه".

(۸) د "پ" لومړي نسخه: "واوبو ته اچاوه نه شي ځان خوخوږ دی". د "خ" په لومړي نسخه کې "واوبو اچاوه نه شي ځان خوږ دی". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "ځان شيرين دی ودرياب ته اچول نه شي".

(۹) دامسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "سود هغه دی چې يې خير دی له شر".

(۱۰) "پپ" چاپ: "خدای ورمه کړه چاته هسې سيم وزر".

(۱۱) دامسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په هر وقت چې ته غالب ودی مغلوب وی". د "خ" په لومړي نسخه کې: "په هرګا چې دی غالب وی ته مغلوب لې". او د "خ" په دوهم نسخه کې دابيت داسې راغلی دی: "په هر کار چې ته غالب لې دی مغلوب وی تروهاله يې قدمونه ږده په در".

(۱۲) چاپي ديوانونه: "ياخوداچې ته قدم يې په در نه ږدي هله پسه يې ځان وګڼه پيدر".

(۱۳) دامسرۍ په چاپي ديوانو کې داسې راغلې ده: "ده رحمان کو مه بول په داهنر". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "بول وکړم رحمان په داهنر".

پـــــه نظر دې بصر | لکه شام هسې سحـــــر (۱)
لکـــــه شام هسې سحر | لکه سنګ هسې ګوهـــــر (۲)
لکـــــه سنګ هسې ګوهر | لکه خاوري هســـــې زر
لکـــــه خاورې هسې زر | لکه خیر هسې شـــــر
په نـــــظر یې معلومېږي | هم واړه برابـــــر
که خـــــوك ښه ورسره وکا | تر بدۍ یې وي بـــــتر (۳)
که خـــــوك بد ورسره وکا | تر نېکۍ یې وي بهـــــتر (۴)
نه پـــــه بد ويل زهیر وي | نه پر ښه وي دچا زبـــــر (۵)
په ثـــــواب او په خطا یې (۶) | نه دلیل وي نه نظـــــر
نـــــه آګاه په خپل بهبود وي | نه آګاه په خپل ضـــــرر
نـــــه په عیب څه پوهېږي (۷) | نه پوهېږي په هنـــــر
لکه ړونـــــد او کوڼ چې ګوډ يې (۸) | هسې هېڅ نه وي خـــــبر
لـــــه طاعته له ګناهه | څه خبر وي څنـــــاور (۹)
څنـــــاور و نور څه نه زده | یا یې رغبت (۱۰) وي یا یې خـــــر
داخـــــو تر يې زما نفســـــه | چې دې زه کړم کوز و کـــــر
تمـــــام وو تې (۱۱) له عقله | په دنیا پسې اوتـــــر

---

(۱) دا غزل په مصور نسخه کې نه دی راغلی او هم د "پ" په دوهمه نسخه کې یې د سر بیتونه نه دي راغلي.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه سنګ هسې ګوهر لکه شام هسې سحر".
(۳) دا بیت د "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك ښه ورسره کاندې تر بدۍ یې دي بتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك ښه ورسره کاندی تر بدۍ وي لا بتر".
(۴) — دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك بد ورسره کاندی تر نېکۍ یې وي بهتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك بد ورسره کاندی تر نېکۍ وي لا بهتر".
(۵) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "نه په بدو زهیرېږي نه پرې ښه دي د چا زبر".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "نه په بد ویل زهیرېږي نه په ښو د چا زړور".
د "خ" په لمړۍ نسخه کې: "نه په بد ویل زهیرېږي نه پر ښه وي دچا بر".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "نه په بد ویل زهیر دي نه پر ښه یې دچا زوبر".
(۶) دا مسرې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په ثواب او په خطا یې سیې".
(۷) دا مسرې په چاپي دیوانو کې داسې راغلې ده: "نه په عیب باندې پوهېږي". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه په عیبو څه پوهېږي".
(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګوډې" پر ځای "ګرڅې" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "څناور" پر ځای "ښناور" راغلی دی.
(۱۰) په چاپي دیوانو او ټولو قلمي نسخو کې، پرته د "پ" له لومړۍ نسخې څخه د "رغبت" پر ځای "خوب" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ووتې" پر ځای "ووتم" راغلی دی.

نه دې فرض د خدای ادا کړه — نه سنت د پیغمبر

نه دې مرګ په زړه کې یاد وي(۱) — نه خواري دې د محشر

اوده پروت یې دا دې نه زړه — چې په خوا لرم سفر

په هر دم دې ژغنده ده وي — که پوهېږې دا بشر

هغه تور وېښته دې څه شول؟ — چې هم مشک وو هم عنبر

هغه قد دې مجنون بید شو(۲) — چې چنار وو هم(۳) نښتر

تن دې درست زېر و زبر شو — زړه دې نه شو لړ و بر

تر پنځاو شسته تېر شوې — ته لا ځان بولې پسر(۴)

نه دې ترس شي نه دې وېره — نه په زړه باندې اثر(۵)

بل بدنوي لکه ته يې — هسې شوخ او ځیب ګرور

په غفلت دې عمر تېر کړ — نه رهړوشوې نه رهبر

عبادت دې په ریا شو — لکه ډک په لاکو زر

لکه قلب(۶) ناسره مهر — پټ په زرو کې حجر(۷)

لکه زړې په مېوه کې — درون سنګ بیرون ثمر

لکه پټ وي په دانه کې — سل اغزیه د شجر(۸)

لکه سحر چې برپای کا — سحرګر او جادوګر

لکه نقش صورت بې روح(۹) — چې تصویر کا مصور

لکه نقش کډو بې مغزه — میان خالي وي تن پرو

---

(۱) دا مسرې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: " نه دې مرګ په زړه یادیږي ". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده:
"نه دي مرګ په زړه کې یاد دی ".

(۲) دا مسرې په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: " هغه قد دې مجنون بید شه ". د "خ" په لومړي نسخه کې "هغه قد د مجنون خه شو".
او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: " هغه قد دې مجنون بید شي ".

(۳) په "پ" چاپ کې د "هم" پر ځای "یا" راغلې دی.

(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی لومړی مسرې یې په "پ پ" چاپ کې " تر پنځاه وپنځه تېر شوې "، په "پ" چاپ کې " تر پنځوس-
تر پنځه تېرشوی "، د "خ" په دوهمه نسخه کې: " تر پنځاه تر پنځاه تېرشوی ". او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده:
" تر پنځه تر پنځاه تېرشوی ".

(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۶) په "پ پ" چاپ کې د "قلب" پر ځای "کلپ" راغلی دی.

(۷) د "پ" په دوهمه نسخه کې د "حجر" پر ځای "خنجر" راغلی دی.

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۹) دا مسرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: " لکه نقش صورت په روح کې ".

لکه بې لاسه لستوڼی | سر تر پایه پای تر سر
لکه تنګ اودغه بازوي | په مرغانو کې دګر (١)
لکه بې ټمله ناوې | چې په سر کاندې میزر (٢)
تر میزر لاندې چا خه زده | چې دختر دی که مادر (٣)
نه یې حسن نه جمال وي | غولوي خلق په زبور
هسې له هسې فریبانو (٤) | لکه زورند چاود کمر
نیم په مځکه کې دننه | نیم په سروي لکه نغر (٥)
په دستار کې یې مسواک وي | تر بغل لاندې خنجر
په ایرو کې پټ بګړی | په ویښو کې پټ ژور (٦)
په شپه وینې د مظلوم خوري (٧) | سبا کېني په ممبر
په زړه تور لکه تبې وي (٨) | په مخ سپین لکه قمر
د دنیا په طلب ګرځي | خپل ځان بولي قلندر (٩)
کلیمه په ژبه وایي | په زړه نه لري باور
په مثال د منافقو (١٠) | نه مسلم وي نه کافر
نه مسلم وي نه کافر وي | نه بځلا نه مر
پریشان ګرځي سر وهلي | کوی په کوی او در په در
همیشه رفت وآمد کا (١١) | د زردارو په ګذر
په کوخه د دنیا دارو | ګوخور ګي کا لکه خر
اورنګ زیب هم یو فقیر و | چې تو لې یې وه په سر
وتپه ولې وتېرې شا لره | چې قادر شو په افسر (١٢)

---

(١) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "دګر" پرځای "دیګر" راغلی دی. (٢) په "پ پ" چاپ کې "خادر" راغلی دی.
(٣) په "پ" چاپ اود "پ" په دوهمه نسخه کې "دی" راغلی دی. (٤) د "پ" په لومړي نسخه کې "هی هی له هسې فریبانو"، په "پ پ" چاپ کې "هی تو به له فریبانو"، اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "هی توبه له هسې فریبه".
(٥) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "نیم په ځمکه کې دننه نیم برسېره لکه ..."، د "خ" په لومړي نسخه اود "پ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "نیم برسېره لکه نغر" اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "نیم په سروي لکه نغر".
(٦) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی اود "پ" په دوهمه نسخه کې د "ژور" پرځای "ژادر" راغلی دی.
(٧) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "په شپه مال د مظلوم وخوري". (٨) د "خ" په لومړي نسخه کې "کودیه" راغلی دی.
(٩) په "پ پ" چاپ کې "بولي ځان په قلندر"، د "خ" په لومړي نسخه کې "خسرو بولي قلندر"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپل سر بولي قلندر"، اود "پ" لومړي نسخه کې "ځان بولي قلندر" راغلی دی.
(١٠) په قلمي نسخو کې "منافقانو" راغلی دی.
(١١) دا مسرۍ د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "همیشه یې رفت امد دی" (١٢) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

خوښي هومره فقیري وه   چې څه نه وو میسر
چې یې فلك یې یاري وکړه   نور یې ملك کړ مسخر
ګوره څه چارې یې وکړې   په عیال[1] د خپل پدر
وار په وار یې تر تیغ تېر کړ   د خورم تمام ټبر
یو تېر د خورم څه و   دېر عالم یې کړ دبر
تمامي جهان یې ونغړد[2]   چې یې لاس شو باندې بر
په فریب فریب یې خپل کړ   بیجاپور او بهانګر[3]
بیجاپور او بهانګر څه وو   لاجنجي او جنجاور[4]
هم یې هند په ډکه واخیست[5]   هم کابل هم[6] پېښور
بیا یې ذکر شو په ژړه کې   بادشاهي د هفت کشور[7]
له حرصه ورته هیڅ شوه   هم دارا هم سکندر[8]
خیال یې داو په خاطر کې   چې به خپل کړم بحر و بر
باري ورځ ورڅخه[9] لاړه   وخت پرې راغی ماز دیګر[10]
نه یې مراد د ژړه حاصل شو   نه یې یخ کړ خپل ټټر
همګي شوه څني پاتې   کړې یې ملك وکه لښکر
خالي لاس له دنیا ووت   لکه عین درویزګر

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې د "د" پر ځای "په" راغلی دی.
(۲) د "پ" لومړی، دوهمه او د "خ" لومړی نسخه: "تمامي جهان یې ونغړد" او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده: "تمامي عالم یې ونغښت".
(۳) د امسري په "پ پ" چاپ کې داسې راغلي ده: "بیجاپور او بهاګ نګر".
د "خ" په لومړي نسخه کې: "پنجاب پور او بهاګ نګر".
د "خ" په دوهمه نسخه کې: "پنجاپور بها نه ګر".
او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "پنجاپور و بهاك نګر".
او په مصوره نسخه کې: "بیجاپوره و بهاك نګر". راغلي ده.
(٤) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "بیجاپور بهان ګر څه وو   لاچینجا و چینجاور".
"پ پ" چاپ: "بیجاپور بهاګ نګر څه وو   لاجنجي او جنجاور".
لومړی مسری یې په مصوره نسخه کې: "بیجاپور د بهاك نګر څه وه". د "خ" لومړي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "پنجاب پور بهاك نګر څه وو   لاجنجي چنچاور".
د "خ" په دوهمه نسخه کې: "پنجاپور بهان ګر څه وو   لاچنجا و چنجاور". او نو موړی بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٥) په "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کې دا مسری داسې راغلی ده: "هم یې هند په ډګه واخست"
او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده: "هسې هند په ډکه واخست".
(٦) په چاپي دیوانونو کې د "هم" پر ځای "او" راغلی دی.
(٧) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "بیا یې ذکر شو په زړه کې   هم دارا هم سکندر".
(٨) دا بیت اوله دی نه وروسته بیتونه په مصوره نسخه کې نه دي راغلي او هم نو موړی بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٩) په چاپي دیوانونو کې د "ورڅخه" پر ځای "ورځني" راغلی دی. (١٠) په قلمي نسخو کې "نماز ګیګر" راغلی دی.

له دنیا یې هیڅ یو نه وړه — مګر شوې یو ځاده (۱)

خوار حیران په ځمکه پریووت — بې بالین او بې بستر (۲)

نه پوزې شو ترې دلاندې (۳) — نه تر لاندې شو تغر

د بنې (۴) په څېر خفیف شو — چې ثقیل وُ لکه غر

د سیلاب په مخ کې لاړ شو (۵) — لکه خس او (۶) یاوزر

حق یې پاتې په ګردن شو — د سپاهي او د چاکر

اوس یې زه په روح دعا کړم — که یې خدای کا بهرور

حق تعالی یې په نصیب کړه — شېرین حوض د کوثر (۷)

د جنت په خوشبو لحد یې (۸) — خدای دماغ کړه معطر

په درست هند باندې یې حق وُ (۹) — هند یو شپه وه دی یو لمر (۱۰)

ددې لمر په روښنا لحه (۱۱) — تمام هند وُ منور

په رڼا یې خلقو (۱۲) زیست کړ — نه څه خوف وُ نه خطر

خو چې مخ یې په غروب کړ — نور پیدا شو شور و شر (۱۳)

چې یې په نام (۱۴) د اورنګ زیب وُ — وخوړګا وهغه دفتر

اوس نوبت د شاه عالم دی — دور طور شو دیګر (۱۵)

---

(۱) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "مګر شیرې یو ځادر" او د "غ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "مګر د شولو یو ځادر".

(۲) په چاپي دیوانونو کې دا بیت داسې راغلی دی: "خوار حیران په ځمکه پر یووت بې بالینه و بې بستر".
د "غ" په لومړي نسخه کې: "خوار حیران په ځمکه پروت وُ بې بالینه بې بستر".
د "غ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "بې بالبنته بې بستر".

(۳) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ او د "غ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "نه شو تر ده لاندې"

(۴) د "غ" په دوهمه نسخه کې د "بنې" پر ځای "بنو" راغلی دی.

(۵) په "پ پ" چاپ کې "لاړو" راغلی دی.

(۶) په چاپي دیوانونو، د "غ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "او" پر ځای "وي" راغلی دی.

(۷) په "پ پ" چاپ کې: "حق تعالی که یې نصیب کا منه شیرین حوض کوثر". راغلی دی.
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "حق تعالی که یې نصیب کا هغه شیرین حوض کوثر".
د "غ" په لومړي نسخه کې یې لومړي مسرۍ داسې راغلې ده: "حق تعالی یې پرې نصیب کړه".

(۸) دا مسرۍ په قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "د جنت په خوشبو لیه".

(۹) د "غ" په دوهمه نسخه کې د "وُ" پر ځای "دی" راغلی دی.

(۱۰) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "هند یو شپه وه دی وُ نمر". د "غ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "هند شپه وه دی لمر".

(۱۱) دا مسرۍ د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "دده نمر په روښنا لحه"
او د "غ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "ددې لمر تر روښنا لحه".

(۱۲) په چاپي دیوانونو، د "غ" په دوهمه نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "خلق" پر ځای "خلکو" راغلی دی.

(۱۳) دا بیت په "پ پ" چاپ کې نه دی راغلی.

(۱۴) په چاپي دیوانونو کې "نوم" راغلی دی.

(۱۵) دا مسرۍ په "پ پ" ... کې ... ده: "دور او طور یې شو دیګر"، او د "غ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "دور او نور وشه دیګر".

خدای زده خه باندي شي پېښې — چې عاشور شي که اختر (١)

رنګارنګه بازي کاندي (٢) — د آسمان دی بازیګر

ګهي تلخ شي لکه زهر — ګاه شیرین لکه شکر (٣)

چې شي شوه هغه وشوه — لا به کېږي مقدر (٤)

ما خو نوم د او رنګ وا خیست — د احوال دی دهر

هر سړی د خپلي خوني — هم بادشاه دی هم سرور

هر چې اهل د دنیا دي — واړه هسي دي اکثر

دابیان دورود راز وه (٥)

٨٢ — ١٠٥٦

رحمان وکړ مختصر

که د عشق لاره اغزنه ده هر ګور — د عاشق په پښو خپلې دي د اور (٦)

که دیدن د ګلعذار په انتظار شي (٧) — زما سترګې دی شبنم غوندي خلور

تېغ د او سپني محتاج د نرم آب دی — قهر وحلم یو په سل دی زیات تر زور (٨)

له لوپي له سرکښی زما توبه ده (٩) — خدای شوک مه کړه د آسمان په څېر نسکور

خدای زده خه سودا به پېښه په بازار شي — د بازار خبري نه شي په خپل کور (١٠)

د احمد واړه عاشق له پیدا شوه (١١) — که تهمت که ملامت دی که پیغور

جفا جور ناز و کبر د خوبانو (١٢) — ما په ځان دي قبول کړي لکه پور

---

(١) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "خدای زده خه چاري شي پېښې   چې عاشور شي که اختر".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی: "خدای زده خه بازي پېښــه   چې عاشور شي یا اختر".
او په چاپي دیوانونو کی دوهمه مسری داسی راغلې ده: "عاشورا شي که اختــر".

(٢) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "رنګارنګ بازي کاندي". "پ، پ" چاپ: "رنګارنګي بازي کاندي".
د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کی او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده: "رنګارنګ بازي کاندي".

(٣) دابیت په "پ" چاپ کی داسی راغلی دی: "ګهي تلخ شي لکه زهر   ګه شیرین لکه شکر".
په "پ پ" چاپ کی: "ګاهي تلخ شي لکه زهر   ګاه شیرین لکه شکر".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی: "ګهي تلخ شي ګاهي زهر   ګاه شیرین لکه شکر".
د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "ګهي تریخ شي لکه زهر   ګاهي شیرین لکه شکر".
او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "ګاه تریخ شه لکه زهر   ګاه شیرین لکه شکر".

(٤) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کی نه دی راغلی. لومړی مسری یې په قلمي نسخو کی داسی راغلی ده: "چې وشوه هغه وشوه".

(٥) د "پ" دوهمه نسخه: "دابیان دوږ او دراز ده".

(٦) داغزل په مصور نسخه کی نه دی راغلی او ددی بیت دوهمه مسری په "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "د عاشق په پښو کې دی خپلې داور".

(٧) دا مسری په چاپي دیوانونو کی داسی راغلی ده: "که دیدن د یار موندہ په انتظار شي".

(٨) دابیت د "خ" په لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی او ددی بیت دوهمه مسری د "پ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "قهر وحلم یو په سل دی تر زور".

(٩) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "که لوپي ده که سرکښی زما توبه ده". او د "خ" په دریمه نسخه کی داسی راغلی ده: "له لوپي له سرکښی مې توبه ده".

(١٠) دابیت په قلمي نسخو کی نه دی راغلی.

(١١) په "پ" چاپ کی د "شوه" پر ځای "دی" راغلی دی.

(١٢) دا مسری په "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "ناز و جور و کبر د خوبانو". او په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "جفا ناز و جور و کبر د خوبانو".

راحت بې زحمته نه دی چا موندلی (۱) | غم ښادي دي د دې دهر خور او ورور

رحمان هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ یم (۲)
لکه غوښ په خپل اولاد وي پلار او مور

۸۳ ۱۰۶۵

پس له مرګه که څوك ارت غواړي خپل ګور | که حق وایم هومره ارت دې بویه کور (۳)

ترځان زیاته کړه چار څه په کاڼه ده | ځان په لوېښت کړه چې دې خودي او ږده سور

چې جامه د چا کوتاه یا اوږده شي | ورکا وه شي هنرمند له پیغور

هر سړي چې په حساب کې تېر و ور شي | ملامت پرې وایه کېږي لور د لور

چې لایق د ملامت او د تهمت شي | ځای لري که بې عزت شي هم سر تور

چې عزت حرمت یې نه وي په جهان کې | هغه هسې ژوندون و سوزه په اور

بې عزت سړی به خوښ د هېچا نه وي | مګر هسې بې عزت وي ځیني نور (۴)

خپل مجلس یې تر جمله مجلسه خوښ وي | په هر ځای چې سره جمع شي خمسور (۵)

هر همجنس له خپله جنسه سره خوښ وي (۶) | زیب کاهه کښیده په خپل اخور

نابینا په خپله سیمه کې بینا وي | بینایان په پردی ملك شي کړ و کور

که ته نه يې بدکرداره بدعمله | کښینې مه بدکردار سړي په غور (۷)

درست صورت د دیوه نوك په درد دردمند شي (۸) | وران شي ښهر د یوه سړي په تور

چې یو غاښ په خوله کې زوړند شي یا وځي | درسته خوله پرې بد نمایه شي هر ګور (۹)

---

(۱) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا سې راغلې ده: " راحت نه دی بې زحمته چا موندلی ".
د "پ" په دوهمه نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: " راحت نه دی چا موندلی بې زحمته ".

(۲) دا مسرۍ په "پ" چاپ، د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: " رحمان هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ دی ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: " زه رحمان هسې په خپل یار باندې غوښ غوښ یم ".
د "پ" لومړۍ نسخه: " زه رحمان هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ یم ".

(۳) د "پ" لومړۍ نسخه: " پس له مرګه که ارت څوك غواړي خپل ګور که حق وایم هومره ارت بویه کور ".
په مصوره نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: " پس له مرګه که غوارت کوي خپل ګور ".

(٤) "ق" چاپ: " بې غیرت سړی به خوښ د هېچا نه وي مګر هسې بې غیرت وي ځیني لوړ ".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "ځیني لوړ" پر ځای "خم خور" راغلي دي.

(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: " په هر ځای چې سره ورېښي خلور ". د "پ" لومړۍ نسخه: " په هر ځای چې وبله ورشي خمسور ".

(۶) دا بیت او ورپسې ټوله غزله په مصوره نسخه کې نشته، چاپي دیوانونو کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "هر همجنس له خپل هم جنس سره جوړه دی".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: " هر همجنس له خپله جنسه سره جوړ وي ".

(۷) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. د "پ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې " که ته نه يې بدکردار و بدکردار کا کښېنې دې مه بد کړدار سړي په غور ". او "خ" په دوهمه نسخه کې دا بیت داسې دی: " که ته نه يې بدکرداره بدعمله کښېږې مه بدکردار سړي په کور ".

(۸) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۹) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

یوسړی چې په کور مه کې د چا کرم شي واړه گرم کا که پنځه دي که شلوړ (۱)
بد کړ داړه زوی پیدا مشه له موره ابتر کاندي ناموس د پلار و موړ
هر څوك خپله خوشحالي له خدایه غواړي باري (۲) نه شي د غه کار په زرو زور
خدای په خپل قدرت څوك لوی و څوك هلاك کړه نه چې هر څنګه د پیلی شي یا لاهور
د تنگو پوروړنه هر څوك و بله کاندي بخت هیچا ورکړی نه دی ځبله پوړ
د چا تاج په سر زرین خنجر تر ملا وي د چا پنډ په سر په ملا تو مبلی لوړ
څوك په آس د پاسه سور وي توغ دوړاندې څوك زیر کلی گرځاوه شي په خره سوړ

٨٤

ای رحمانه د خدای نوم به چا وانخست
که د خدای چاري په پلار شوې یا په موړ

١٠٨٦

ستادې خوا آلود و سترگو خوا را یو وړ لبو دې (۳) لذت د میو ناب را څخه یو وړ
نه مې اوښکې پاتې شوې نه صبر په صورت کې ډېرې بې صبرۍ د مخ آب را څخه یو وړ (٤)
زړه مې په نغمو سورې کړ مطربانو عقل ساقیانو په شراب را څخه یو وړ (٥)
یو ساقي بل یار دویم مطرب سره یو ځای شول زړه یې له گوگله په شتاب را څخه یو وړ
څه شوکه یې یو وړ خراب (٦) دل مې تر یې قربان شه نور چا وړي نه دي خپل احباب را څخه یو وړ (٧)

---

(۱) چاپي دیوانونه : " یوسړی چې په کور مه کې د چا بد شي . واړه بد شي که پنځه دي که شلوړ".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه کې " مونده نه شي " راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانونو کې " شونډو د " راغلی دی.
(٤) " ق ، ک " چاپ : " ډېرې بې صبرۍ مې د زړه آب را څخه یو وړ".
"ق" چاپ : " ډېرې بې صبرۍ مې د مخ آب را څخه یو وړ".
"پیا ، پ" چاپ : " ډېرې بې صبرۍ دې د مخ آب را څخه یو وړ".
(٥) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . "پ ، پ" چاپ کې لومړی مسرې داسې ده : " زړه مې په نغمو مره سورې کړ مطربانو ". "ق" چاپ : " زړه مې په نغمو سورې سورې کړ مطربانو".
(٦) په چاپي دیوانونو کې "خسته" راغلی دی (۷) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

خط دې تور حرفونه مخ دې پاڼې دکتاب کړې[1] — شغل دکتاب دې بل کتاب راڅخه یووړ[2]
هر اسباب چې ما څخه دزهد دپرهیز وُ[3] — واړه تا دحسن په اسباب راڅخه یووړ[4]

۸۵ کړی مار رحمان په زړه کې نقش دمحراب وُ ۱۰۹۴
ستا آبرو یو نقش دمحراب راڅخه یووړ

خراب زړه[5] مې ددلبر وهوا یووړ — دهواله وړیو چا زده چې چا یووړ
گوښې گوښې بنایسته مې زړه وکاږي — زه وکوم یوه ته وایم چې تا یووړ[6]
چې مې زړه لره دتورو زلفو ځای غوښت[7] — هغه زړه راڅخه دېرې ژړا یووړ
دسیلاب په مخ کې کله دچا خوب شي — شیرین خواب راڅخه دېرې ژړا یووړ
هغه رخت چې مې دصبر دسکون وُ — هیڅ رانه کړ هوشانو وېرپا یووړ
هغه عقل چې یې لاف دخودرایۍ کړې — په یوه پیاله دمیو مینا یووړ[8]
که یې یووړ خسته دل مې ترې قربان شه — ناآشنا وُ وړی نه دی آشنا یووړ[9]

۸۶ هیڅ ناحق پرې شوی نه دی که حق وایم ۱۱۰۲
معشوقې د رحمان زړه په رضا یووړ

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "دې" او د "خ" په درېږ واړو نسخو کې "ستوی" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ :
"شغل دکتاب دې خورد وخواب راڅخه یووړ".
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "دشرم یاد ننگ وُ"
او د "خ" په دوهمه او مصوره نسخه کې د "زهد دتقوی" راغلی دی.
(۴) "ق، ک" چاپ : "واړه ستا دحسن دې سیلاب راڅخه یووړ".
(۵) په قلمي نسخو کې "دل" راغلی دی.
(۶) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په "ق، ک" چاپ کې لومړی مسری داسې ده :
"چې مې زړه مینه په تورو زلفو کړله".
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې داسې دی :
"هغه عقل چې یې لاف دخودرایۍ کړې — په یوه پیاله یې واړه لدما یووړ".
د "خ" لومړی نسخه : "هغه عقل چې یې لافې دخودۍ کړې".
(۹) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

نوي

لکه کاندي په کوترو نظرباز — هسې زه یم د دلبرو نظرباز
زه و نور چا ته خبر دي دراز نه کړم[1] — بې هغو چې موی[2] مژګان لري دراز
بل بادشاه لره محال دی د ملك د زړو نو — مګر مخ د چا محمود شي خال ایاز[3]
ستا تر[4] زنې ترسیب پورې راښکاریږي — نورې زنې د خوبانو لکه پیاز[5]
د تصویر له ګلو طمع د بوی مه کړه — بې وفا دي واړه ترکي د مجاز[6]
هغه یار که په خپل ناز خوښ و خرم دی[7] — زه هم خوښ یم همېشه دیار په ناز
همېشه مې لاس نیولی دی دعا[8] کړم — چې مدام دې د یار ناز وي زما نیاز
که څوك آه و فریاد نه کړي په عشق کې[9] — زه په عشق کې د غه کار ګڼم غماز
ښادي هر چېرې د غم په اندازه وي — هسې غم دی د ښادۍ په انداز[10]
نیستي واړه[11] د هستۍ په دنبال ګرځي — نه پوهېږي په او بو کې تش جهاز
دا قاعده ده لکه لوړ هومره ژور وي[12] — یو صورت دی هم نشیب شي هم فراز
چې یکسان ګوري هم شاه و هم ګدا ته[13]
هسې یار دی د رحمان غریب نواز

٨٧ — ١١١٤

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې د امسرۍ داسې راغلې ده: "زه و نور چا وته د راز خبري نه کړم". (۲) د "پ" په دوهمه نسخه کې "دوی" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "مګر مخ د چا محمود حال دا یاز" او په دوهمې مسرۍ کې د "شي" پرځای د پېښور په چاپي دیوانو، مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "وي" راغلی دی.
(٤) د "پ" له لومړۍ نسخې او مصورې نسخې نه پرته په ټولو نورو کې د "تر" پرځای "د" راغلی دی.
(۵) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "ستا د زنې ترسیب پورې ښکارېږي نورې ترکې او خوبانې لکه پیاز".
(٦) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له منقوشو مرغو نه خبرې آواز". (۷) د "پ" له لومړۍ نسخې نه پرته په ټولو نورو کې د "وي" پرځای "دی" راغلی دی.
(۸) په مصوره نسخه، د "خ" لومړۍ نسخه، د "پ" دوهمه نسخه، په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې د "دعا" پرځای "خواست" او "ق.ک" چاپ کې "سوال" راغلی دی.
(۹) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که څوك آه و فریاد ونه کړي په عشق کې". (۱۰) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "هسې غم د دې دنیا دی په انداز".
(۱۱) د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "واړه" پرځای "هر چېرې" راغلی دی. (۱۲) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "دا قاعده ده لکه لوړ هومره په ځوړ وي".
(۱۳) دا مسرۍ د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یکسان ګوري و شاه و وهم ګدای ته". په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې یکسان ګوري هم شاه ته هم ګدا ته".

که بې ځایه زړکې نه وښکې آواز
نه صیاد ځني خبر وُ نه شهباز (۱)

سکه له دې خبرې هسې معلومېږي
خپل صورت دی هر سړي لره غماز (۲)

د منصور و حال ته گوره حال یې څه شو (۳)
خدای دې فاش د هیچا نه کاندي پټ راز

درېغه درېغه که ورسېږي عقل ړومبی وي
د انجام خبرې نه شي په آغاز

نېك عمل د عالمانو (۴) نېك فرزند دی
خدای خوك مه کړه شراب خوار او قمارباز

چې فرزند یې شراب خوار او قمارباز شي (۵)
نور یې کاڼي شي د پلار په خونه ساز

خدای له هسې زاهو زاده امان راکړه (۶)
چې بې دین بې دیانت شي بې نماز

۸۸
چې منکر پرې اعتراض کولی نه شي
دادې شعر دی رحمان کا اعجاز
۱۱۲۲

بد اختر به نېك اختر نه شي هرگز
مرغ چوچه به د ګوهر نه شي هرگز (۷)

که مکان یې په آسمان دی (۸) غزا وشوه
ستاره به شمس و قمر نه شي هرگز

که یې اصل له یوې ځمکې وي څه شو
بېد به سرو صنوبر نه شي هرگز

که همه عمر باران ور باندې ووري
خس به ګل د پېغمبر نه شي هرگز (۹)

له نا اهلو وفا طمع و مه کړه (۱۰)
ګنده نل به نېشکر نه شي هرگز

که تور غر له ځایه خوځي و به خوځي (۱۱)
ولې نور به مقدر نه شي هرگز

۸۹
د رحمان په باب چې وشوه هغه وشوه
مکرر (۱۲) به دا دفتر نه شي هرگز
۱۱۲۹

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(۲) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "هم له دې خبرې هسې معلومېږي خپل آواز دی هر سړي لره غماز". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه له دې خبرې هسې معلومېږي چې خپل صورت دی هر سړي له غماز".

(۳) د "پ پ" چاپ کې د "څه شو" پر ځای "څه دی" راغلی دی.

(۴) په چاپي دیوانونو او د "پ" په لومړي نسخه کې د "عالمانو" پر ځای "عاملانو" راغلی دی.

(۵) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړي نسخه کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.

(۶) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "خدای له هسې زاو زاده امان وکړه".

(۷) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی او ددې بیت د دوهمې مسرۍ "مرغ چوچه" په چاپي دیوانونو کې "مرغ بچه"، د "خ" لومړۍ نسخه کې "مرغنچې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "مرغ بچه" او د "پ" په دوهمه نسخه کې هم "مرغ بچه" راغلی دی.

(۸) په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "دی" پر ځای "وي" راغلی دی.

(۹) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی، دوهمه مسرۍ یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "خس به ګل صنوبر نه شي هرگز". او لومړۍ مسرۍ یې د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که همه عمر باران ور باندې وشي".

(۱۰) په "ونه کړې" راغلی دی.

(۱۱) دا مسرۍ د "پ" په لومړي، دوهمه او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "که تور غر له ځایه کوزي و به کوزي". دا ټول بیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی "که تور غر له ځایه ګرځي و به ګرځي ولې تور به مقدر نه شي هرگز".

(۱۲) د "پ" په دواړو نسخو کې د "مکرر" پر ځای "مکدر" راغلی دی.

ښښته سپین سترګی تاریکي غابښ کنډاس — نه وکاږي د دنیا له چارو لاس

په هر لوري (۱) چې یې موږي پسې درومي — نه په چپ لوري صرفه کړي نه په راس

یو وښنته د عقیدې دي په تن نشته — سر تر پایه هسې ډوب (۲) یې په وسواس

خدای رازق بولي او رزق بولي له کسبه — په د اشناخت وځان ته والي حق شناس

هسې رنګ په بد صفت یې موصوف شوی — چې هیڅ نه پوهېږم ناس یې که خناس (۳)

په دولچه کې به ورنه شي تر توحیده — که پېشوا کړې مهتر خضر مهتر الیاس (٤)

وارۀ زهر وقاتل نغري که پوهېږي — که سیواله خدایه نغري هر انفاس

امر دادی چې له نهې لاس کوتاه کړې — او که نه وي خپسر وګنه مواس (۵)

خیر دادی چې له شره وجار وځې — په دا چارو کې هیڅ نشته کوز و پاس (۶)

که زما وېل دروغ یا کوز و پاس وي — ته یې خپله په خپل زړه وکړه قیاس (۷)

له سره یې غرض وارۀ سرې توب دی — نه چې پټ وي د سرو زرو په لباس (۸)

څه په دابه عراقي او ترکي نه شي — که په خره باندې څوک سور شي که په آس (۹)

---

(۱) په قلمي نسخه کی "په هرطور" راغلی دی.

(۲) د "ب" په لومړی نسخه کی "ډوب یم" راغلی دی.

(۳) دابیت په "ق ،ک" چاپ ، او د "خ" په لومړی نسخه کی نشته ، په نورو چاپي دیوانونو کی داسی دی :
"هسې رنګ په مذبذب صفت موصوف شوې — نه پوهېږ مه چې ناس یې که خناس".
د "ب" په لومړی نسخه کی یې دوهمه مسری داسی ده : "چې هیڅ نه پوهېږم ناس یې که خناس"

(٤) له دې بیت نه وروسته بیتونه په "ق ،ک" چاپ کی نشته.

(۵) د "خ" په لومړی نسخه کی دابیت نشته.

(۶) د "خ" لومړی نسخه : "امر دادی چې له نهی وجار وزې — په دا چارې کی هیڅ نشته کوز و پاس".

(۷) د پېښور چاپي دیوانونو او د قلمي نسخې : "ته یې خپله په خپل زړه کې وکړه قیاس".

(۸) د "خ" لومړی نسخه : "له سره یې غرض وارۀ سرې خوی دی — نه چې پټ دی زر د مسو په لباس".
د "ب" لومړی نسخه : "له سره یې غرض وارۀ سرې هوس دی — نه چې پټ وي مس د زرو په لباس".
د "پ پ" چاپ : "که سرې یې غرض وارۀ سرې هوښ کا — نه چې پټ وي د سرو زرو په لباس".

(۹) د "خ" لومړی نسخه : "که د خره په سر سرې وی د آس".
د "ب" په لومړی نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کی : "که د خره په سر سرې کړی د آس".
مصوره نسخه : "که د خره په سر سرې سور شی که د آس".

د تشنه خوله اوبو سره مطلب وي — نه تش اېښي بې اوبو د زر وطاس (۱)

هر زاهد چې په ريا زهد نا زېږي — د خر ښت گومان يې کېږي په اماس

دا زما عاجز اميد دی که رب کاندي — په قيامت به مې شفيع شي خيرالناس (۲)

۹۰ — ۱۱۴۵

اې رحمانه که څه کار دی خو دين دی (۳)

نور کارونه بې وفا دي بې اساس

تېر شو درست عمر زما په داهوس — که مې وپوښتي چې څوك يې يا څه کس (۴)

يو پرسش د هغه يار مالره بس کا — چې څه کس وي خولې يوه ويناوي بس (۵)

هزار حيف دی چې په هر نفس ترې تېنتم — هغه لورته چې مې تله دي هر نفس

چې يې زه په هر نفس له خدايه غوارم — هغه کله وينم په د بر پس (۶)

که يو خس وي په محتاجو لکه ور شي (۷) — خدای دې نه کا څوك محتاج د يوه خس

هر مرغه په خپله جاله کې همای دی — که کارغه که مېنګېرك دی که ققنس

که شهباز لره سينه ده د تنزري — عنکبوت لره سينه ده د مگس (۸)

خو چې خاورو لره ورشي برابر شي — که چا غوندی وي اغوستی که اطلس (۹)

۹۱ — ۱۱۵۴

هم هغه يې ژړوي چې خندوي يې (۱۰)

نور څوك نشته د رحمان فرياد رس

که څوك فخر کا په ننګ او په ناموس — دا په عشق کې نه ارزېږي يو فلوس (۱۱)

که اغوستي يې زري جامې وي څه شو — گنه يا مرغ زرين دی يا طاوس (۱۲)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : " نه تش بې اوبو د سيمو زر وطاس".
مصوره نسخه : " نه چې تش کټوری د سيم وزر وطاس".

(۲) دا بيت د "ق" چاپ نه نقل شو.

(۳) د "خ" په نسخه کې د "دين" پر ځای "خدای" راغلی دی.

(۴) دا غزل په "ق، ک" چاپ کې نشته.

(۵) "پ" چاپ : " که څه کس وي خو يو ويه ورلره بس".
د "پ پ" چاپ : " که څه کس وي خو يو واروی ورله بس".
"ق" چاپ : " که څه کس وي خو يو حرف ورلره بس".
د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : " چې څه کس وي خو هم يو دې دی بس".
د "خ" دويمه نسخه : " چې څه کس وي خو يې يو ويل دی بس".

(۶) د "خ" لومړی نسخه : " هغه کله وويمه په د بر پس".

(۷) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته، په چاپي ديوانونو کې لومړی مسرې داسې ده : " که يو خس وی په محتاجو لکه غزايشی".

(۸) د "خ" لومړی نسخه : " که شهباز لره تا به ده د تنزري عنکبوت لره تا به ده د مگس".

(۹) په "پ" چاپ کې "چا اطلس"، او د "پ" په لومړی نسخه کې "يا اطلس" راغلی دی.

(۱۰) چاپي ديوانونه : "هم هغه مې خندوي چې ژړوي مې بل څوك نشته د رحمان فرياد رس" او د "پ" په لومړی نسخه کې "لوړ څه نشته" راغلی دی.

(۱۱) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.

(۱۲) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته، او لومړی مسرې يې د پېښور په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده : " که اغوستي يې زرين لباس وی څه شو".

که یې تاج وي په سر اینبي غزا وشوه — په نظر زما هد هد دی یا خروس (۱)

نه یې فهم او فراست وي نه یې علم — خالي نقش لکه عکس د معکوس (۲)

نه یې مغز نه دانه وي په خرمن کې — عبث هسې په سر لوني واړه بوس (۳)

د مجاز له اهله طمع د خیر مه کړه — تمامي شر او شدت دی د الوس (٤)

ودانې یې همه واړه ویرانې ده — راشه وګوره ماڼۍ د کیکاوس (۵)

که زما په ګفتګوی کې زیات و کم وي — ښوک دې ګډ کا په دا بنهر کې جاسوس (۶)

ساقي جام او باده راوړه چې بې خود شم — خدای ښوک مه کړه په خودۍ کې محبوس (۷)

که ښوک و غواړي تمام د نیا واړه — زما یار غوندې به نه وي بل عروس (۸)

۹۲ — رحمان — ۱۱۶۵

حسن د یار وینم په پرده کې (۹)
نه پټېږي نور د شمع په فانوس

ص

ګوره څه بلند مقام دی د اخلاص — چې جهان واړه غلام دی د اخلاص (۱۰)

که له ځمکې و آسمانه خانه ګران دی (۱۱) — د اسفر په یوه ګام دی د اخلاص

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. (۲) دا بیت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نشته، لومړی مسری یې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: " نه یې فهم فراست دی نه یې عقل". او د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه یې نقش او فراست دی نه یې عقل".

(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، دوهمه مسری یې په "پ" چاپ کې داسې ده: "عبث هسې خالي لوني په سر بوس".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نشته، د "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې راغلی دی:

" د مجاز له یاره طمع د خیر مه کړه — تمامي شر او شدت دی یا سالوس"

د "پ" لومړی نسخه: د مجاز له یاره طمع د خیر مه کړه — تمامي شر او شدت دی او الوس".

او د "خ" په لومړی نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلې: " د مجاز له اهل دله طمع مه کړه".

(۵) په چاپي دیوانونو کې د "کیکاوس" پر ځای "قیانوس" راغلی دی، او دا بیت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نه دی راغلی.

(۶) دا بیت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نشته او دوهمه مسری یې د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: " ښوک دې وکه په دا بنهر کې جاسوس".

(۷) دا بیت د "پ" په مختلط نسخه کې نه دی راغلی، دا بیت په "پ" چاپ او مصوره نسخه کې داسې راغلی دی: " ساقي جام د باده راوړه چې بېخود شم — خدای ښوک مه کړه په خودۍ کې محبوس".
په "ق.ک" چاپ کې: " ساقي جام د میو راکړه چې بېخود شم — خدای ښوک مه کړه په خودۍ کې محبوس". په "پ پ" چاپ کې: " ساقي جام د میو راکړه چې بې خود شم -
خدای دې مه کړه په خودۍ کې محبوس ښوک". د "خ" په لومړی نسخه کې لومړی مسری داسې راغلې ده: " ساقي جام د بادې راوړه چې بېخود شم".

(۸) دا بیت د "پ" په مختلط نسخه کې نشته، د "خ" په لومړی نسخه کې د "بل عروس" پر ځای "یک عروس" راغلی دی (۹) د بیت وروسته په چاپي دیوانو او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې دا مسری داسې راغلې ده: " رحمان حسن د یار وینې په پرده کې".

(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته، په "پ" چاپ او د "پ" په لومړی نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: " څه عجب بلند مقام دی د اخلاص — چې جهان واړه امام دی د اخلاص".
او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "مقام" پر ځای "مکان" راغلی دی. (۱۱) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: " له دې ځمکې و آسمانه خانه ګران دی".

چې خبر کا مخلصان له غیبه علمه (١) — داهم واړه الهام (٢) دی د اخلاص
درواج او رسم عمر مدام نه وي — لکه (٣) عمر چې مدام دی د اخلاص
بې اخلاصه د اسلام حلاوت نشته — که اسلام دی خو اسلام دی د اخلاص (٤)
څه عجب دی که مستان ترې چاپېر ناست وي — هر ساقي څخه چې جام دی د اخلاص (٥)
څه عجب دی که هماني په دام نښلي — هر صیاد څخه چې دام دی د اخلاص
پس له مرګه به داهم واخلاص نه وي — که اخلاص کړې نن هنګام دی د اخلاص (٦)

٩٣ — د (حمید) کلام په داسبب شیرین دی / چې یې هم کلام ، کلام دی د اخلاص — ١١٧٤

که تر ستوني دې شي ګوټ له جام خاص — هغه دم به شې د غم له شپېو خلاص (٧)
تر په سپینه جامه تکی بد لیدلی شي — ته دا عامې چارې مه کړه خاص الخاص
که دو ړې نهنګ ځان ته ، یو لقمه کړي — زر به راوړي په تحقیق سره غواص
په لباس به دې آسان په صورت ګران شي — مشکلات به دې آسان شي له اخلاص
که نغمه د محبت په غوږ و وا وري — په فلك به شي زهره غوندې رقاص
معنوي صورت پیدا کړه که مېړه یې — فایده څه ده د بوتانو له اشخاص
د بلخیز په خاصیت به هغه ګوري — چې خبر نه وي د مینې له خواص

٩٤ — چې تار چه ورځیني رخت د مینې نکه / فهم دارا وسه (حمید) له رصاص — ١١٨٢

که ګوهر د عشق په لاس راکړي غواص — بیا هاله یې دی له ما سره اخلاص (٨)
په کاله به د رقیب غمونه زور شي — که مې یار کاندي حساب له خاص الخاص

---

(١) دا مسرې په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: " چې خبر کا مخلصان له علم غیبه ".
(٢) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې " اعلام " راغلی دی .
(٣) په قلمي نسخو کې " لکه " راغلی دی .
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو کې یې لومړۍ مسرې داسې ده : " بې اخلاصه حلاوت د اسلام نشته ".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : " بې اسلامه د اخلاص حلاوت نشته ".
(٥) دا بیت د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او لومړۍ مسرې یې په "پ" چاپ کې داسې ده : " څه عجب دی که مستان وي ترې چاپېره ". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : " څه عجب دی که مستي یې دی له جوره ".
(٦) دا بیت د "ق ، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته خو لومړۍ مسرې یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : " پس له مرګه چې دا مهر اخلاص نه دي ".
(٧) دا غزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی ، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته .
(٨) دا دواړه یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلي دي ، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته .

پـه کمند د مستۍ مینې د خوبانو — بندي مه کړې خدایه د شره یې خلاص

۹۵ — پـه رحمان باندې نظر د کرم وکړې — ۱۱۸۶
اې چې یې د پاک الله په دربار خاص

ساقي راکړه ته وما ته جام د رقص — زه آرزو په زړه لرم مدام د رقص
ده وې اوس به د خوشۍ ساعت په تاشي — مغني راکړه وما پیغام د رقص
مسقي[1] علم خپل استاد راته تعلیم کړه — رانما یې کړه هر تار مقام د رقص
سرې پاس تر نهه فلکه خرگند یږي — چې په چاوشې ارشاد اعلام د رقص
چې جلوه پرې د محبوب له لورې کیږي — هر هر نشته په هغه اشام د رقص
لیاقت یې هر وکړي څخه نشته — په لایقو باندې وي انعام د رقص

۹۶ — څوې یې سا په وجود شته عبدالرحمانه — ۱۱۹۳
حقیقت به هو میږي نه که تام د رقص

ض

کـه ته نه کړې په بل چا باندې غرض — بل به هم نه کا په تا باندې غرض[2]
که گدای د بل په غولې غرض[3] نه کړي — سپی به نه کا په گدا باندې غرض
په ساحل کشتۍ د هیچا نه ډوبیږي — که څوک نه کا په دریا باندې غرض
خلوتیان په خپل خلوت کې فراغت دي — د رسوا دی په رسوا باندې غرض
دا دنیا په احمقانو ده ودانه — دا فانه کا په دنیا باندې غرض

۹۷ — زه رحمان د عشق په درد کې هسې خوښ یم[4] — ۱۱۹۹
چې مې نشته په دوا باندې غرض[5]

---

(۱) په اصل نسخه کې په هجې د دل لیکل شوی ده. (۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته. د دوهم مسرې یې په "ب" چاپ او "ق" نسخه، چاپ کې داسې راغلې ده: "بل په نه کاندې که په تا باندې غرض". (۳) د "خ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهم نسخه کې "گدا" راغلې دي. (٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "زه رحمان به د انا کام کوم تو قومه". (۵) دا مسرۍ د "خ" په دوهم نسخه کې داسې ده: "چې مې نشته په بل چا باندې غرض".

په دربار کومه د ښکلي دلبر عرض   په هر دم په هر ساعت مقرر عرض[1]
که قبول شي د مولا په پاك دربار کي   دا په روی د شاه نبی پیغمبر عرض
په مانند د ګړیال په پنځه وخته   په شورش د غه له خوفه د سقر عرض
بې خاوند د کار (و) کله څه کېږي   څه که کار ته همیشه کا قلندر عرض

۹۸   دا رحمان بې نبي کله د رښتنتن ته   ۱۲۰٤
شوی کولی د بل نکار سراسر عرض

که مې یار په دیدن سر غواړي عوض   ور قربان شه چې دلبر غواړي عوض
چې هستي وار نیستي کاندي واصل شي   ګنده کچکول دې قلندر غواړي عوض
د دوهمه په اور به څه حاجت موقوف وي   عاشقي ترې خاکستر غواړي عوض
خپل صورت ورته نافه کړه ته د مشکو   یار مجمر له ره عمبر غواړي عوض
دلباس له ښکليو طمع بوسه مه کړه   د بوسې په درکړه زر غواړي عوض
ددې دهر له تنګۍ وېره وکړه   د کمترې په ځای بهتر غواړي عوض
دعشق در څه په اسانه لوسته نه شي   په دا ځای کې زیر و زور غواړي عوض

۹۹   په یو ځله به ترې خلاص نه شي رحمانه   ۱۲۱۲
سر و مال دې مقرر غواړي عوض

ط

طمع مه کړه په دنیا کې د نشاط   بیا به نه مومې نشاط په دا بساط[2]
لکه راغله بیا به هسې ځني درومې   دا جهان دی د رهرویو رباط[3]
تر هر ګام لاندې کوهی دی ددې دهر   ایښې بو یه هر قدم په احتیاط

---

(۱) دا دواړه غزلې د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شوی.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه راغلې بیا به هسې ځنې درومې   دا جهان د رهروانو دی رباط".

ودانا وته په دا جهان سنګار پرېږي | هم جنت او هم دوزخ او هم صراط
پۀ عاشق به هيڅ دهشت د رقيب نۀ وُ | که يې نه کړي له خوبانو اختلاط
له کم ذات بې ديانته بې نمازه | طمعه مه کړه د نېکۍ د يو قيراط(۱)

۱۰۰ غم د ترکو تر رحمان هسې چاپېر شو(۲) ۱۲۱۹
لکه وسکني جامه په چا خياط

نن نګار و ما ته راکړه د يارۍ خط | وې يې واخله دا مې دی د دلدارۍ خط(۳)
د غماز له دوراهه تېر راهي وکړه | ځای به بيايې د مکار په جوارۍ خط
چېرې نه وې چې يې خبرې په غفلت کړې | تل يې اوله په تميز په هوښيارۍ خط
په مدت سره به ستا انجام ته رسي | اسان کله دی د استاد د يارۍ خط
د غفلت له خوبه پا څه بېدارې کړه | تل و تا ته سپارلی د بېدارۍ خط
برابر د خط په حکم قدم کېږده | که ته غواړې په عقبی د نامدارۍ خط

۱۰۱ له مېزانه که امان غواړې رحمانه ۱۲۲۶
تل خواوله په ډېر عجز په زارۍ خط

و مه کله دي پا څه وايي واعظ | هر چې وايي واره سند وايي واعظ(۴)
چې دي ماله خپله ياره لرې باسي | نور به څه ور ته او مه وايي واعظ(۵)
جار و اته زما له ياره ډېر مشکل دی | زياتي څله دوباره وايي واعظ

---

(۱) دا بيت د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او لومړی مسرۍ يې د پېښور په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده :
"له کم اصله بې ديانته بې نمازه " او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې ده : " له کم اصلو بې ديانتو بې نمازو"

(۲) دا مسرۍ په "ق ، ک" چاپ کې داسې ده "غم د ترکو د رحمان هسې چاپېر دی". (۳) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو . (۴) دا غزل په مصوره نسخه ، د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته . (۵) دا بيت په "پ" چاپ او "ق ، ک" چاپ کې داسې راغلی دی. " دي چې ماله خپله يار ه لرې باسي نور به څه راته او مه وايي واعظ ". د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی : "چې ته ماله خپله ياره لرې باسې زه به څه درته وايم وايي واعظ".

په خوبرو پستو خبروېي غلط شوي*(۱) … دا خواره خواره تراخه والي واعظ
ځوك بڅه باور ده په نصيحت كا … چې له ياره جار رواته والي واعظ
زه بې عشقه بل يو كار كولى نه شم … ډېر له عشقه تښتېده والي واعظ
اعتبار يې په نرمۍ په ګرمۍ مه كړه(۲) … دا تا وده تاوده ساړه والي واعظ
اوريدونكى يې رحمان (ان) د ويل نه يم(۳) … بهتر دادى چې نور نه والي واعظ

۱۰۲ — ۱۲۳۴

بلبلان كه له ګلزاره مومي حظ … مشتاقان له خپله ياره مومي حظ(٤)
زه د عشق له تاوده اوره بهره مند يم … سمندر له سره انګاره مومي حظ
د چمن غوټۍ وا ذ سحر باد كا … عاشقان خوله ديداره مومي حظ
په طلب يې نفع مند شوم له هر چا نه … تل ښكاري له خپله ښكاره مومي حظ
مجنون بيا مونده خوښي په بيابان كې … هر منصور له تيره داره مومي حظ
ځو چې ملك د جهان زير و قدم نكا … په خپل ځاى به ځوك قراره مومي حظ
شګفته چې د غوټۍ غوندې سحر وي … هغه ژمى به بې شماره مومي حظ
په ښندل د سرمې سر د وصل بيا مونده … وپاري تل له وپاره مومي حظ
چې نيولي يې خپل ځان د غم واورته … رحمان (ان) ځكه له انواره مومي حظ

۱۰۳ — ۱۱٤۳

به تندي چې آتش بل كړه مدام شمع … ځكه بيا مونده له خلقو اكرام(۵) شمع(۶)
په انوار يې منور اهل ابصار شو(۷) … لا به كله شي ښكاره د انعام شمع

---

* . ددې مخ د متن پايليكونه دى په (۷۸) مخ كې ولوستل شي .

پتنګان يې لور په لور تر مخ خر خېږي(۱) ځکه(۲) نه کوي په سوال کې آرام شمع
وسېزه ته ځان زما په شعله باندې کړه پتنګ ته په رموز کې کلام شمع(۳)

۱۰۴ ستا مجلس د خاصو خاصو(۴) سرفرازو
د رحمان په څېر نه مومي هر عام شمع ۱۲۴۸

ځکه دې پرې کړه له وګړيو رښتيا طمع(۵) نور بادشاهي هرګز مه کړه له چا طمع
زهري رنګ د آشنايۍ مبدل شي پيدا مه شه د آشنا له آشنا طمع
چې له سنګليو دې دهر وفا غواړي د نادان په څېر يې شي د کيميا طمع
چې مراد غواړي د زړه له مهرويانو ستا په دام کې نيواى شي د عنقا طمع
خداى د عقل جواهر ورته بخښلي له نادانو به څه شان کا دانا طمع
ځکه سپي د فقير پښې اولن نيسي چې د خداى له دره پرې کا ګدا طمع

۱۰۵ له دغه رنځ يې طاعون، تبه بهتر دي
اى رحمانه خداى دې مه کړه پيدا طمع ۱۲۵۵

هر يو ګل د ستا د باغ روښن تر دى تر چراغ روښن تر دى تر چراغ هر يو ګل د ستا د باغ(۶)
ستا د باغ و د بن زاغ په نظر زما هماى دى په نظر زما هماى دى ستا د باغ و د بن زاغ(۷)

---

(۱) د پېښور چاپي ديوانونو او د "پ" لومړي نسخه: پتنګان دي لور په لور تر مخ خر خېږي". د "خ" دوهمه نسخه: "پتنګان يې لور په لور تر مخ تير يږي". (۲) "ق، ک" چاپ کې "هغه نه کوي" راغلي دي. (۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی په عوض يې دا بيت راغلی دی: "لور د لوره جهان واړه که روښنانه چې شي بله په هر ځاى په مقام شمع".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه، "پ" چاپ او د "ق، ک" چاپ کې د "خاصو خاصو" پر ځاى "خاص الخاصو" راغلي دي.
(۵) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۶) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته (۷) دا بيت په قلمي نسخو کې داسې راغلی دی "ستا د باغ د بن و زاغ په نظر زما هماى دى
په نظر زما هماى دى ستا د باغ د بن و زاغ".
او د "پ" چاپ کې د "هماى دى" پر ځاى "هماى ده" راغلي ده.

د (۷۷) غ د متن مربوط پاڼليکونه :-
(۱) دا مسرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "په خوږو پښتو خبرو غلط مه شه". (۲) دا مسرې په چاپي ديوانونو او د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "اعتبار يې د بنده والي په ګرځه مه کړه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "اعتبار د نوعه په ګرځه مه کړه". (۳) دا مسرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "او ريدونې يې رحمان د ويل نه دي".
(٤) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو. (۵) په "پ" چاپ کې "آرام" راغلي دي (۶) دا غزل په مصوره نسخه، د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۷) دا مسرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "په اقوال دې منوي اهل ابصار شوه".

د درد منو په دماغ ستا د درخاوري عنبر دي // ستا د درخاوري عنبر دي د درد منو په دماغ

د عاشق د تهتر داغ په آسمان د عشق آفتاب دی // په آسمان د عشق آفتاب دی د عاشق د تهتر داغ (1)

١٠٦

د رحمان د زړه فراغ نه شي بې خوبانو (2)

نه شي نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ

١٢٦٠

ورنګ زیب او شاهجهان غوندی اشراف // صدقه شه تر منصور غوندی نداف (3)

که دې تن په لوېي لوی دی به یې خه کړي (4) // مه کړه خدای چې کوه طور شي کوه قاف

بوالهوس دې عاشقي ته هوس نه کا // دادروغ دی چې زردوز شي بوریاباف (5)

د ملي په بزرګي کې هیڅ شك نشته (6) // ولې خر به حاجي نشي په طواف (7)

که په سل دریابه غسل د ځان وکا (8) // ګومان مه کړه چې به سپی شي پاك وصاف

کشتۍ هم چې ډېره ډکه شي ډوبېږي // د مسرف بلا په ځان شي خپل اسراف (9)

صابرانو صبر پرېښو د حریصان شول // نه څه عدل شته په ځان کې نه انصاف (10)

---

(1) دا بیت د "ب" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "د عاشق د تهتر په اسمان باندی افتاب دی په اسمان باندی افتاب دی مل د عاشق د تهتر داغ".

(2) د "خ" لومړۍ نسخه: "د رحمان د زړه فراغ به ږه نشي بې خوبانو - په به نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".

د "خ" دوهمه نسخه: "د رحمان د زړه فراغ نه شي بې خوبانو - نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".

(3) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(4) په چاپي دیوانونو کې: "که یې تن په لوېي لوی وی ته به یې څه کړي".

په "ب" چاپ کې داسې ده: "که دې تن په لوېي لوی دی ته به یې څه کړي".

د "خ" لومړۍ نسخه: "که دې تن په لوېه وه دی به یې څه کړي".

د "خ" دوهمه نسخه: "که دې تن په لوېه لوی وی ته به یې څه کړي".

(5) د "خ" لومړۍ نسخه: "بوالهوس دې عاشقۍ ته نظر نه کا دادروغ چې زوروړ شي بوریاباف".

(6) د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې دی: "د ملي په بزرګۍ کې شك نشته".

(7) د "ب" لومړۍ قلمي نسخه: "ولې خر به حاجي نشي په طواف".

(8) د "ب" په نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "که په سل دریابه غسل د ځان ورکا".

(9) د "پ" د لومړۍ نسخې په پورته قولونو کې دا مسرې داسې دي: "د مسرف به ځان بلا شه خپل اسراف".

(10) په د لومړۍ نسخې په پورته قولونو کې دا مسرې داسې دي: "نه څه عدل شته په ځان کې نه انصاف".

داخلو مذهبه واړه سره يو دي (۱) — ما او تا پکې پيدا کړ اختلاف
دهم وار و ملکونو خښتن يو دی (۲) — که دوزخ دی که جنت دی که اعراف
شهيدان نه دي هغه خون فروشان دي (۳) — که (٤) خوني ته خون بها نه کا معاف
د کاذب ژبه په خوله کې وچه ښه ده — لکه توره د لرګيو په غلاف (۵)
د دېوال په سر به خوځغلي ترکومه — دروغژن چې په دروغه کاندي لاف (٦)
آب و تاب د ناکره هر وي خومره — خو نظر پرې شوی نه دی د صراف (۷)
د دنيا په دولت ناز مه کړه رحمانه — دا يو موی دی په نظر د موی شګاف (۸)

۱۰۷ مدحه او هجوه د حبيب او د رقيب کړم (۹) ۱۲۷۵
ح نه زده ه بله هجوه بله لاف

جې پای بند شو د ليلي په اشتياق — مجنون وا چاوه (۱۰) ونو روته طلاق
چې د ميو د مطرب په خوند خبر شو (۱۱) — فراموش کړه صوفي نفل د اشراق
جام د ميو دی يا رقص د خوبانو — په هر ځای چې و بله جمع شي عشاق (۱۲)
په نسيا و نظر نه کاندي بې نقده (۱۳) — که خوک حوري ورته ستايي که براق
چې حاصله د دلبر يگانگي شي (۱٤) — د دولت خبرې نه کاندي مشتاق

---

(۱) په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: " داخلو واړه مذهبه سره يو دي ".
(۲) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: " دا هم واړه ملکونه د خښتن دي. او په دريو واړو چاپي ديوانونو کې د "يو دی" پر ځای "خدای دی" راغلی دی.
(۳) د "پ" لومړی نسخه: " شهيدان نه دی هغه خود فروشان دی ". د "خ" لومړۍ نسخه: " شهيدان نه دي هغه خود خون فروشان دي " او "خ" دوهمه نسخه: " شهيدان نه دی هغه واړه خون فروشان دی ".
(٤) د "پ" له لومړی نسخې نه پرته په نورو ټولو کې د "که" پر ځای "چې" راغلی دی.
(۵) په چاپي ديوانونو کې داسې ده: "لکه توره د لرګي وی په غلاف". (٦) په "پ" چاپ کې دا مسری داسې ده: " دروغژن چې په دروغو وهلی لاف ". د "ق، ک" چاپ او د "خ" په لومړی نسخه کې دا مسری داسې ده: " دروغژن به په دروغو کاندی لاف " (۷) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته دی. بيت لومړی مسری د "پ" په لومړی نسخه کې داسې ده: " آب و تاب د نا سره هر وی هومره ". د "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: " آب و تاب د ناکرده هر وی هومره ". او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده " آب و تاب د نا سره هر وخوی هومره ". (د پاڼې يادونه په ۸۱ مخ کې)

حرکت له ځایه نه کا لکه شمع — کړي اور د عشق(۱) بلېږي په تاراق(۲)

هسې خوښ وي ځېل یار په درد و غم کې — ته به والې چې بادشاه دی د آفاق

هسې محوه وي د عشق په میوناب کې(۳) — چې خبر نه وي په وصل(۴) په فراق

لا ظاهر په صورت وي په معنی نه وي — لکه کښلي د "لا" لفظ وي په اوراق(۵)

غوړې تن په کاروبار(۶) زار کې فنا نه شي — نه جار باسي مخ آسونه د عراق

د عراق آسونه کار په اشارت کا — په کوتل په وهل کار کوي اولاق(۷)

چې خدای پوه کړ(۸) د بنو په ځنبل پوه شو — چې پوه نه شو نه پوهېږي په شلاق

که یې سر ځي که یې مال ځي خدای دې نه کا(۹) — د طالب او د مطلوب ترمیان نفاق

د قسمت پاسي(۱۰) په لاس نیولی ناست یم — نه پوهېږم چې به جفت شي که به طاق

۱۰۸ — ته چې پند والې ناصحه و رحمان ته — ۱۲۹۰

کاشکې نور کړې هغه کښلې د میثاق(۱۱)

د (۸۰) مخ د پایلیک پاته:

(۸) د دې بیت لومړی مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "په دنیا او په دولت نازمه کړه رحمانه" په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "موشګاف" راغلی دی.

(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته خو دا بیت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "مدح وهجو د حبیب و د رقیب کړم رحمان نه زده بله هجو لوز اوصاف".

د "پ پ" چاپ کې دوهمه مسری داسې ده: "د رحمان نه زده بله هجوه بل اوصاف".

د "خ" په لومړي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "مدح خو به د رقیب و د حبیب کړم رحمان نه زده بل سخن و بل اوصاف".

(۱۰) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "مجنون واچوه لون دبنځو ته طلاق". د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "واچول" راغلی دی.

(۱۱) "پ" چاپ: "چې دمه و د طرب په خوند خبر شه". د "خ" لومړي نسخه: "چې دمیو د مطرب له خونده خبر شه".

(۱۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. د دوهمې مسرې د "وبله" پر ځای، په "ق، ک" چاپ کې "سره" او د "خ" په لومړي نسخه کې "خپله" راغلی دی.

(۱۳) د "خ" په دواړو نسخو کې "نقد د" راغلی دی.

(۱۴) د "پ" لومړي نسخه: "چې حاصلې یې د دلبرو یګانګي شي". په "ق، ک" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې حاصله یې د دلبر یګانګي شي". د "خ" لومړي نسخه کې داسې ده: "چې حاصل یګانګي شي د دلبرو" او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې حاصل یې یکایکي شي د دلبرو".

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې د "عشق" پر ځای "په سر" راغلی دی.

(۲) په "ق، ک" چاپ کې "براق"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "په تاراق"، او د "پ" په دوهمه نسخه کې "بلاق" دی.

(۳) د "خ" لومړي او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "هسې محوه دی د عشق په میونابو".

(۴) د "خ" په لومړي نسخه کې "وی" راغلی دی.

(۵) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "که ظاهر په صورت وی په معنی نه وی لکه کښلی د "لا" لفظ وی په اوراق".
په همدې ترتیب یې لومړی مسری په "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړي نسخه او مصوره نسخه کې په پوره توپیر راغلی ده. لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "دا ظاهر په صورت وی په معنی نه وی". او په "ق، ک" چاپ کې یې دوهمه مسری داسې راغلې ده: "لکه لیک وی د "لا" لفظ په اوراق".

(۶) د "پ" په دوهمه نسخه کې "کاروبار" راغلی دی. (۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی، دوهمه مسری یې په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په وهل په کوتل کار وی د ایلاق". په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "په وهل په مل مشکل کار وی د ایلاق". د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "په وهلو په کوتلو وی د الاق". او لومړی بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د عراق کاروانه کار په اشارت کا په وهل په کوتل کار وی د علاق".

(۸) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. په لومړي مسری کې یې د "پوه کړه" او په چاپي دیوانونو کې "پوه کړل" راغلی دی. (۹) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که یې سر ځي که یې مال دی خدای دې نه کا". په چاپي دیوانونو کې د دې بیت د دوهمې مسرې د "میان" پر ځای "منځ" راغلی دی. (۱۰) په "پ" چاپ او "پ، پ" چاپ کې "پاڅې" او "ق، ک" چاپ کې "بازی" راغلی دی. (۱۱) دا مسری په مصوره نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "کاشکې لوز کړې هغه شوی د میثاق".

خدایه څه شوه هغه ښکلي ښکلي خلق — په ظاهر په باطن سپین سپېځلي خلق

هیڅ خندا مي له دې خلقه سره نه شي — ژړوي مې هغه تللي تللي خلق

خبر نه یم چې وکوم خواته لاړ شوه — لېده نه شي هغه مالېدلي خلق

لکه ځنګ چې داوبو په مخکې درومي[1] — هسې دروميې په جهان راغلي خلق

دریغه یو ځله خو بیا په جهان راغلی — له جهانه په ارمان وتلي خلق

هزار حیف دی چې په خاورو کې لاړه شي[2] — په چوواو په چندن لړلي خلق

رحمان هسې ګوښه خوند له خلقه بیا مونده — چې هرګز نه دی د اخوند موندلي خلق

109 — 1297

ک

چي په زړه مي تور لحد شي دخپل خاک — بې مزې شي هم مې خوب هم مې خوراک

چې دخوب او دخوراک مزه شي ورکه — نو رله مرګه برابر شي هغه ژواک

غلط والي چې څوک عمر ورته وایي — هغه عمر چې تېرېږي په پخساک

نن سپېره په خاورو د کړه خوله لحتریم — چې اخر مې داخوراک دی دا پوشاک

ځای لري که ځان ژوندی په حمله خښوکړم — چې مې پس له مرګه ځای دی یو مغاک

ګویا شوي دي هغه چې ښدني دي — زړه پخواتر هلاکت یمه هلاک

زړه چې روغ وي ګرېوان کاله خیراوه شي — له ګرېوانه معلومېږي د زړه چاک

تن وځای وجامه پاک هله په کار دي[3] — چې روښي شي د چا زړه له غیره پاک

سړی بویه چې دروڼ بېروڼ یې یو وي — نه هغه چې بېروڼ زړوي دروڼ لاک

---

(۱) د "پ" لومړۍ نسخه، د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "لکه نغر چې د اوبو په زمله دروميې". او د "خ" دوېمه نسخه: "لکه نغر چې داوبو په مخکې دروميې".

(۲) په "ق" "چاپ کړ" "ګنده" راغلی دی.

(۳) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "تن وځای وجامه کله په کار ږي". د "خ" لومړۍ نسخه: "تن وځای جامه حاله د چا په کار وي".

له سره یې غرض واړه سرنیتوب(۱) دي — که په سر کې یې طره وي یا مسواک
د دنیا چارې همه واړه فاني دي — څوک یو ده ورځې خوشحال وي څوک غمناک
په ساعت کې څوک خوشحال کا څوک ملال کا — دا خویونه لړغوني دي د افلاک(۲)

۱۱۰ — ۱۳۱۰

چې څه کاندي واړه خدای دی نور څوک نشته
رحمان څه دی څه یې واک د خدای ادراک(۳)

ما تو وي مې خوله په سوک — خراشي مې زړه په نوک(۴)
که ناري وهم که ژاړم — پروا نه لري(۵) یو چوک
راشئ ګورئ منصفانو — د دلبرو دا سلوک
لکه ګل په لاس د طفل — زما زړه کا شوک په شوک(۶)
د چشمانو په غمزه سې — ژوبل ژوبل یم توک توک
په توسن د فلک سور شي — دستار کېږدي په سر هوک
هیڅ اثر ورباندې نه کا — د دردمنو د رد و دوک(۷)

۱۱۱ — ۱۳۱۸

ای رحمانه چې عاشق شي
ځان دې ژاړي کوک په کوک

زړه مې تراشي د بنو په تېره نوک(۸) — ماته وي مې دودېرش غابښ واړه په سوک
په غمزو د تورو سترګو یې وژلی(۹) — ژوبل ژوبل پرو کې پرې یم توک توک(۱۰)
که ناري وهم که خاورې په سر لوئم(۱۱) — ناروا شه که پروا لري یو چوک(۱۲)
لکه ګل چې څوک د طفل په لاس ورکا — هسې رنګ دې زما زړه کړ شوک په شوک(۱۳)

---

(۱) په "پ" چاپ او قلمي نسخو کې "سري هو" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې داسې دی: "په ساعت کې څوک خوشال کا څوک غمناک کا داخویونه همېشه دي د افلاک".
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "چې څه کاندي واړه خدای کاندي رحمانه سري څه دی څه یې واک څه یې ادراک".
(٤) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوم" راغلی دی.
(۶) "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ: "زما زړه یې کړو شوک په شوک".
(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د ذرو دوك" راغلی دی.
(۸) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، او د پښور "ق،ک" چاپ کې د "نوك" پر ځای "څوك" راغلی دی.
(۹) د "پ" لومړۍ نسخه کې: "په غمزو د تورو سترګو مې ورژلی". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې یې دې شکل ده: "په غمزو د تورو زلفو مې ورژلی".
(۱۰) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې ده: "ژوبل ژوبل وکي پرېم توك توك".
(۱۱) د "پ"، "پ" چاپ او "ق،ک" چاپ کې "نولم" راغلی دی.
(۱۲) په "پ" نسخو او د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې "څوك" راغلی دی.
(۱۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "هسې رنګه زما زړه کا شوك په شوك". "ق،ک" چاپ: "هسې رنګه دې زما زړه کړو شوك شوك". د "ق" چاپ: "هسې رنګه دې کړ زړه زما شوك شوك". او د "خ" دوهمه نسخه: "هسې رنګ یې زما زړه کړ شوك په شوك".

که له ډېره درده وغمه مې زړه وچوي — ورته هېڅ دي زما دردو زما دواك (١)
درست جهان يې په غم ډوب کړ سرتر پايه (٢) — که ګدا دی د دې دهر که ملوك
د آسمان په نيلي سور لکه آفتاب شي — د زړبفتو دستار کېږدي په سر هوك
که انصاف لرئ په زړه کې منصفانو (٣) — راشئ ګورئ د دلبرو د اسلوك
زه به و لې د خپل يار ثنا نه وايم — چې سحر سحر ناري وهي تل غوك (٤)

١١٢ — ١٣٢٨

چې عاشق د دلبرانو په جمال شي (٥)
اې رحمانه ځان دې ژاړي کوك په کوك

چې علاج کولی نه شي د قسمت څوك — ترو به څه والي وچا ته نصيحت څوك (٦)
هغه چارې چې موقوفې په تقدير دي (٧) — کړی يې نه شي په محنت په مشقت څوك
که نظر کا وقضا وهم رضا ته (٨) — په هېچا باندې دې نه کا ملامت څوك (٩)
د مطلوب جفا وفا واړه هنر دي — چې پوهېږي د حکماؤ د حکمت څوك (١٠)
غم په ځان د چا پېرزو دی بارې څه کا (١١) — چې د خدای په کړو کې نه لري قدرت څوك (١٢)
د ابليس و رياضت ته دې نظر کا — څه غرور کا په طاعت په رياضت څوك (١٣)
علت لا رشي عادت نه ځي له سري نه — خدای دې نه کاندي په بد چار عادت څوك (١٤)

١١٣ — ١٣٣٩

زه رحمان د بېلتانه سيلاب يم وړی
که لاس راکاندي د خدای په محبت څوك

---

(١) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړی مسری داسې ده: "که له ډېره درده وغمه مې زړه چوي". په مصوره نسخه کې داسې ده: "که له ډېره غمه مې زړه چوي".

(٢) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "درست جهان يې سره ډوب کړ سرتر پايه". اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "درست جهان په غم کې ډوب دی سرتر پايه".

(٣) دا مسری په "ق" چاپ کې داسې ده: "که انصاف لرئ په زړه د منصفانو".

(٤) دا بيت د "ب" په لومړۍ نسخه اود "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته. په "ق،ک" چاپ کې يې دوهمه مسری داسې ده: "چې سحر سحر ناري وګي هم غوك".

(٥) دا بيت په چاپي ديوانونو کې داسې راغلی دی: "چې مين د دلبرانو په جمال شوې اې رحمانه ځان وژاړه کوك په کوك". اوهم يې وروستۍ مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "اې رحمانه ځان وژاړه کوك په کوك".

(٦) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته اودوهمه مسری يې په "ق،ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ترو به څه والي وماته نصيحت څوك".

(٧) دا مسری په "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده: "هغه چاره چې موقوفه په تقدير دي".

(٨) د "ب" لومړۍ نسخه: "که نظر کا د قضا و رضا ته". "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ: "که نظر کا هم قضا اوهم رضا ته".

(٩) مصوره نسخه اود "خ" دواړه نسخې، "ق،ک" او "ق" چاپ: "په هېچا باندې به نه کا ملامت څوك".

(١٠) په ټولو چاپي ديوانونو، مصوره نسخه اود "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "څه پوهېږي د حکماؤ په حکمت څوك".

(١١) دا مسری په چاپي ديوانونو کې داسې ده: "غم د چا په ځان پېرزو دی بارې څه که". په مصوره نسخه اود "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "غم د چا په ځان پېرزو دی ولې څه که" اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "غم پر ځان د چا پېرزو نه دی بارې څه که".

(١٢) د "ب" چاپ او "ق،ک" چاپ کې د "قدرت" پر ځای "طاقت" راغلی دی.

(پاته په (٨٥) مخ کې)

په ښایست زما د یار نه دي خبر څوک ... که خبر شي پرې به نه پرېدي دغه در څوک [1]

د دنیا چارې همه واړه فاني دي ... نر ناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک [2]

چې قبول شي په درګاه د ښیرویانو [3] ... د هغه [4] په خبر به نه وي بختور څوک

که زما د یار په مخ د چا نظر شي ... وبه نه کا وبل مخ وته نظر څوک [5]

که هر څو دلبران ډېر دي [6] په جهان کې ... بل به نه وي زما یار غوندې دلبر څوک

ذ دیدن طاقت یې هېچا څخه نشته ... وآفتاب ته کتی نه شي برابر څوک

عاشقي یوه پایه ده څما یې به ... دغه کار کولی نه شي هم هرهر څوک [7]

له هجرانه بله سخته بلا نشته ... خدای دې نه کاندي زخمي په دا نښتر څوک [8]

مخ یه بل خواته هرګز ونه جاړ باسي ... چې شي ستا په خمار وستر ګوا بتر څوک

وبه نه ړسېږي تا ته په آسانه ... ستا په غم چې خاورې نه کاندي په سر څوک

ارمانونه به کوي زار زار به ژاړي [9] ... چې حاصله ګونته نه کا په ششدر څوک

هومره نوم د عاشقۍ وربانديٍ مه ږده ... چې د یار په غم کې نه شي قلندر څوک

هغه نه کاندي نظر وسیم و زر ته ... چې په لور د خیل آشنا کاندي نظر څوک

په ګلونو د ګلزار به میل نه کاندي [10] ... چې خوبونه کا د یار په خاکستر څوک

د (۸۴) مخ پاته :

(۱۳) په "ب" چاپ، "پ پ" چاپ، "ق" چاپ، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې دا مسره داسې ده : "چې غرور کا په طاعت په دیانت څوک" په "ق ،ک" چاپ کې د "چې" پر ځای "که" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "دیانت" پر ځای "عبادت" راغلی دی.

(۱۴) د "پ" لومړۍ نسخه : "علت لاړ شي عادت نه ځي له سره یه خدای دې نه کا په بد ه چاره عادت څوک".

"ق" چاپ : "خدای دې نه کاندي په بدچاره عادت څوک".

په مصوره نسخه کې دوهمه مسره داسې ده : "خدای دې نه کاندي په بده چاره عادت څوک".

د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړی بیت داسې دی : "علت لاړ شي له سرې نه عادت نه ځي ـ خدای دې نه کاندي په بدو چارو عادت څوک".

---

(۱) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته .

(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : "نر ناحق خاورې خه لونې په سر څوک".

په "ق ،ک" چاپ کې داسې ده : "نه ناحقه خاورې لونې په خپل سر څوک".

په "ق" چاپ کې : "د دنیا چارې فاني واړه فاني دي نر ناحقه خاورې لونی په خپل سر څوک".

مصوره نسخه : "پر ناحقه خاورې لونی په خپل سر څوک"

د "خ" دوهمه نسخه : "تر و ناحقه خاورې لونی په سر څوک".

(۳) دا مسره د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "چې قبول شي په درګاه د خوبرویانو".

(٤) د "خ" په دواړو نسخو او مصوره نسخه کې د "هغه" پر ځای "هغوی" راغلی دی.

(۵) دا مسره په چاپي دیوانونو کې داسې ده : "وبه نه کاندي بل خوا وته نظر څوک".

(۶) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "دي" پر ځای "شي" راغلی دی.

(۷) په قلمي نسخو کې د "هرهر څوک" پر ځای "هر څوک هر څوک" راغلی دی.

(۸) دا بیت او په دې بیت پسې شپږ نور بیتونه په موجوده قلمي نسخو کې نشته .

(۹) دا مسره په "ق" چاپ کې داسې ده : "ارمانونه به کوي په زار زار ژاړي".

(۱۰) دا بیت په "ق ،ک" چاپ کې داسې دی : "په ګلونو د ګلزار یې مینه نه وي".

بې رهبره یون د عشق په لارې ګران دی　　دلته بویه چې پیدا کاندې رهبر څوک(١)

١١٤　　چې بېلتون په سترګو وینې آشنایي کا(٢)　　١٣٥٢
د رحمان په خبر به نه وي بې هنر څوک

چې مشغول نه وي د ترکو په جمال څوک　　نور به څه کا په جهان کې اشتغال څوک(٣)
د بل خط په عبارت به څه نظر کا　　چې نظر کاندې دستا په خط و خال څوک(٤)
نور خوبان دستا تر مخ پورې دي هسې(٥)　　لکه بل کا د آفتاب په مخ مثال څوک(٦)
چې عنقا شو اهل دل په دا دنیا کې　　ترو به څه وايي وچا وته احوال څوک(٧)
که عاشق په عشق کې ژاړي هېڅ ګرم نه دي　　په دا هسې دره کې نه لري مجال څوک(٨)
چې بې قیل و قال له یاره سره و شي(٩)　　له نور چا سره به څه(١٠) کا قیل و قال څوک
چې په اصل کې خدای نه دی پیدا کړی　　ترو به څه غواړي دستا د مخ مثال څوک(١١)
سرخ روي د هر سړي په ځیګر خون ده　　نه هغه چې په سرا چوي سور شال څوک(١٢)
مخ روښن دی د عاشق(١٣) په خپلو اوښو　　په دانه شي چې یې مښي په رومال څوک

---

(١) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "بې رهباره یون د عشق په لار کې ګران دی　دلته بویه چې پیدا کاندې رهبر څوک".
لومړی مسری یې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "بې رهبره یون په لار د هرچا ګران دی". خو مصوره نسخه کې د (ی) پر ځای "کښې" راغلی.
او هم دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "بې رهباره رسیده و یار ته ګران دی".
(٢) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "چې بېلتون وینې په سترګو اشنایي کا　د رحمان په خبر بل نه دی رهبر څوک".
لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې رقیب په سترګو دیني آشنایي کا".
(٣) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) دابیت په "پ" چاپ، "پ، پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی: "د بل خط په عبارت به نظر نه کا　چې نظر و کاندې ستا په خط و خال څوک".
او لومړی مسری یې په "ق" چاپ کې داسې ده: "بیا بل خط وعبارت ته نظر نه کا" او دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده:
"د بل خط په عبارت به نظر نه کا".
(٥) دا مسره په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "نور خوبان دی ستا تر مخه پورې هسې".
د "خ" لومړۍ نسخه: "نور خوبان دستا تر مخه پورې هېڅ دي".
(٦) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "لکه بل کا د آفتاب مخ کې مثال څوک".
(٧) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "نور به څه وايي وچا ته د زړه حال څوک".
په "ق" چاپ کې داسې ده: "ترو به څه وايي وچا ته د زړه حال څوک". ګرم په لومړۍ مسری کې د "چې" پر ځای "که" راغلی دی.
او د "خ" په دوهمه نسخه کې په لومړۍ مسری کې د "عنقا شو" پر ځای "عنقا شي" راغلی دی.
(٨) ددې بیت لومړی مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "چې په اصل کې ژاړي هېڅ ګرم نه دی".
لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "که عاشق په عاشقۍ کې ژړا کاندې هېڅ ګرم نه دی".
په مصوره نسخه کې یې، په دوهمه مسری کې د "په دا هسې" پر ځای "بیا دا هسې" راغلی دی.
(٩) په چاپي دیوانونو کې "نه دی" راغلی دی.
(١٠) په مصوره نسخه کې د "څه" پر ځای "نه" راغلی دی.
(١١) دا بیت په "ق، ک" چاپ او مصوره نسخه کې نشته.
(١٢) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "پیدا نه شي چې په سر کاندي سور شال څوک".
د "پ" لومړۍ نسخه "نه هغه چې په سر کاندې سور شال څوک".
په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کاندی" پر ځای "واچوي" راغلی دی.
(١٣) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "عاشق" پر ځای "د هرچا" راغلی دی.

د دنیا چارې فاني دي مرد هغه دی(۱)   چې نظر کا په حرام او په حلال څوک
هر چې کړ کا ذو ربشو غنم غواړي   له خاطره دې بېرون کا دغه(۲) خیال څوک
سرې بویه چې په نېک عمل نازېږي(۳)   نه چې ناز کا د دنیا په ملك و مال څوک

۱۱۵   کډ بې شعر د رحمان مومند ترغوږ شي(٤)   ۱۳٦۵
غوږ به نه باسي په شعر د خوشحال څوک

که په بخت کم بختان نه وای خسته دل څوک   په حضور به له تا ولې بېلېدل څوک(۵)
ودیدن وته دې هر چا رضا کېږي   ولې حکم بې له تا نه لري بل څوک
که بې لاس د خدای په چارو رسېدلی   بې مقصوده به یو د مرنه سهېدل څوک
دا یو سر دی ما د استا شکرانه کړی   بې ناحق مې وېروي په سر و دل څوک
دا همه شومیت زما دی چې را رسي   ګنه ته او د چا زړونه بدول څوک
که په مینه دلیلی مبتلا نه وای   خوار مجنون په دې بېدیا غرونه ځنګل څوک

۱۱٦   مین هره بلا کاندي که باور کړې   ۱۳۷۲
ګنه زه عبدالرحمن هومره ویل څوک

ګ

غره واغونده ملا وتړه په جنګ   دغه پسه(٦) معرکه لوه د[illegible]نګ
وبې ننګ وته دننګ خبرې مه کړه(۷)   یا ځان وګڼه په خپلو وینو رنګ

(۱) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "د دنیا چارې همه داره فاني دي".
(۲) په مصوره نسخه کې د "دغه" پر ځای "هغه" راغلی دی.
(۳) په "ق.ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "نازېږي" پر ځای "یادېږي" راغلی دی.
(٤) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "که بې شعر د محمند رحمان ترغوږ شي". په "ق.ک" چاپ کې د "تر" پر ځای "په" راغلی دی.
(۵) دا غزل د "خ" له دویمې قلمي نسخې څخه نقل شو.
(٦) د "خ" په لومړي نسخه کې "معرکې" راغلی ده او د "خ" په دوهمه نسخه کې "موکې" راغلی دی.
(۷) دا مسری په مصوره نسخه کې داسې ده: "و بې ننګ وته د ننګ خبره مه کړه".

تنګیالي چې یو ځل مخ کا په یو لوري (١) — نور هیڅ نه ویني کوهي وي که ګړنګ (٢)
هیڅ له ځانه له جهانه خبر نه وي — چې چراغ په نظر کښېوځي د پتنګ (٣)
د بلبلو و چمن وته پرواز وي — د اور پښتي و آتش وته غورزنګ (٤)
که جهان و بې هنر وته فراخ وي (٥) — یو لحد دی هنرمند ولره تنګ
هغه ښهر جوهري لره زندان دی (٦) — چې یکسان وي پکې لعل و مردار سنګ
آسمان ځمکه دواړه ژامي (٧) د نهنګ دي — خه (٨) به زیست کا څوک په خوله کې د نهنګ
په ښادۍ لې هیڅ ښاد مه شه که دانا یې — غم ښادي دي (٩) د دي دواړه ځنګ په ځنګ

که رحمان د هغو تللیو وصال غواړي (١٠)
تېر به نه کا په داد ورکې یو درنګ

١١١ — ١٣٨٢

ښېښي مې په سر دي ستا د مخ د مینې ګل — بیا مې تور لېمه دي ستا د زلفو تور سنبل (١١)
ته چې آینه په لاس کې واخلې حیرانېږي (١٢) — زه له کومه راوړم صبوري او تحمل (١٣)

---

(١) دا مسره په قلمي نسخو کي داسي ده: "تنګیالي چي یو ځل مخ په هغه لور کا".
(٢) دا مسره د "خ" په لومړي نسخه کي داسي ده: "نور بي هیڅ نه دي که کوهي دي که ګړنګ".
(٣) دا بیت په مصوره نسخه کي نشته.
(٤) دا مسره په چاپي دیوانونو کي داسي ده: "سمندر کا مدام اور وته آهنګ". د "خ" په دوهمه نسخه کي داسي ده: "د اور پرستو و آتش وته غورځنګ". او دا بیت په مصوره نسخه کي نشته، په "پ، ب" چاپ کي د "وته" پر ځای "ورته" راغلي دي.
(٥) دا بیت په مصوره نسخه کي نشته. د "پ" په لومړي نسخه کي: "که جهان و بې هنر وته فراخ دی". په "ق، ک" چاپ کي د "که" پر ځای "دا" راغلي دي او دا مسره د "خ" په دوهمه نسخه کي داسي ده: که جهان مي بې هنر وته فراخ دی".
(٦) په چاپي دیوانونو او "خ" لومړي نسخه کي "دي" راغلي دي. (٧) په "ق" چاپ کي "حامني" او د "خ" په لومړي نسخه کي "چاڼي" راغلي دي.
(٨) د "خ" په دوهمه نسخه کي د "خه" پر ځای "څو" راغلي ده. (٩) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کي "ده" راغلي ده.
(١٠) دا مسره په "ق، ک" چاپ کي داسي ده: "که رحمان د هغې ښکلو وصال غواړي". په "ق" چاپ کي هم د "هغو" پر ځای "هغې" راغلي دي.
(١١) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کي نشته، د "پ" په لومړي نسخه کي د "لېمه دي" پر ځای "لېمه مي" او په مصوره نسخه کي "لېمه شو" راغلي دي.
(١٢) دا مسره په مصوره نسخه کي داسي ده: "ته چي آئینه واخلي وګ ته حیرانېږي". او د "خ" په لومړي نسخه کي داسي ده: "ته چي آئیني واخلي ځان ګوري حیرانېږي".
(١٣) دا بیت په "ق، ک" چاپ کي داسي دی: "ته چي آئینه په لاس کي واخلي حیرانېږم زه له کومه راپیدا کړم صبوري او تحمل"، او دوهمه مسره یې په "ق" چاپ کي داسي ده: "زه له کومه ځایه راوړم صبوري او تحمل".

گرځي په چمن کې منګل ډکه په ګلونو(۱) خدای زده چې ګلونه وړي یا زړونه په منګل
هم مې مشک لیدلي هم عنبر دي په جهان کې شاباش شاباش ستا د زلفو په کاکل(۲)
نه به ستا د مخ په څېر ګلشن وي چا لیدلی نه به وي زما په څېر آهونه د بلبل(۳)

۱۱۸ — هسې تغافل کا ستا په جور و په جفا کې
خلق(۴) حیرانیږي د رحمان په تغافل — ۱۳۸۸

هیڅ مې نه کړه په دا عمر کې حاصل هسې پاتې شوم مردود و نا قابل(۵)
مالا بوی هم د وصال مونده لې نه دی(۶) تش په توره مې(۷) خدای نوم کړ د واصل
هسې ډوب یم د ګناه په ګردابونو(۸) چې په سترګو مې و نه لیده ساحل
له وطنه مې په هر زمان(۹) وباسي رقیبان یې راپسې کړل محاصل(۱۰)
که بلا ده که جفا ده که وفا ده دا همه واړه په ما کړه خدای نازل(۱۱)
د دنیا په پلیتۍ مې ځان پلیت کړ(۱۲) حیف دی دا چې نه عالم شوم نه عامل(۱۳)

۱۱۹ — توره دېره مې شوه سپینه زه حیران یم
چې رحمان لا نه بالغ شوم نه عاقل(۱۴) — ۱۳۹۵

---

(۱) دا مسری په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "ګرځي په چمن کې منګل ډکه وړي د ګلو".
په "ق" چاپ کې داسې ده: "ګرځي په چمن کې منګل ډکې وړي د ګلو".
د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "ګرځي په چمن کې منګل ډکه د ګلونو".
په مصوره نسخه کې د "د ګلونو" پر ځای "له ګلونو" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "منګل" پر ځای "لمن" راغلی ده.
(۲) دا بیت په "پ" نسخه کې داسې دی: "هم مې مشک لیدلي هم عنبر په جهان کې شاباش شاباش ستا په زلفو په کاکل".
په "ق، ک" چاپ کې "په دا زلفو په کاکل" راغلی دی او لومړۍ مسری یې په "ق" چاپ کې داسې ده:
"هم مشک دي لیدلي شي هم عنبر دي په جهان کې".
(۳) دا بیت په "ق" چاپ کې داسې دی: "نه به ستا د مخ په څېر بل ګلشن وي چا لیدلی نه به وي زما په څېر هم آهونه د بلبل".
په "ق، ک" چاپ کې دوهمه مسری داسې ده: "نه زما په څېر به وي آهونه د بلبل".
په "پ پ" چاپ کې د "آهونه" پر ځای "لاهونه" راغلي دي.
(۴) په "پ" نسخه، "ق، ک" چاپ، د "خ" دوهمه نسخه او دریمه نسخه کې "چې" ترمخه ده.
(۵) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "مالا بوی ستا د وصال مونده لې نه دی". په "ق" چاپ کې داسې ده: "مالا بوی د وصال مونده لې نه وه".
(۷) په مصوره نسخه کې د "مې" پر ځای "یې" راغلی ده.
(۸) دا مسری په ټولو چاپي دیوانو او مصوره نسخه کې داسې ده: "هسې ډوب یم د ګناه په دریابونو".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "هسې ډوب د ګناهونو په ګرداب یم".
(۹) په "ق، ک" او "ق" چاپ کې د "زمان" پر ځای "ساعت" راغلی دی.
(۱۰) دا مسری د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړي، دوهمه، او دریمه نسخه کې داسې ده: "راپسې کړه حاکمانو مواصل". او په مصوره نسخه کې هم د "مواصل" پر ځای "محاصل" راغلی دی.
(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې داسې دی: "که بلا ده که جفا ده که فنا ده دا همه کړه خدای په ما باندې نازل".
په "ق، ک" چاپ کې یې دوهمه مسری داسې ده: "دا همه کړه خدای په ما باندې نازل".
(۱۲) د "پ" لومړي نسخه کې دا مسری داسې ده: "د دنیا په پلیتۍ ځان مې پلیت کړ".
(۱۳) په چاپي دیوانو کې د "عامل" پر ځای "جاهل" راغلی دی.
(۱۴) د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "چې زه رحمان لا نه بالغ شوم نه عاقل".

مه غوږ باسه د نااهلو[1] قیل وقال   په ده رنه دی قیل وقال د بدسګال
یا به فخر په خپل اهل وپه نسب کا   یا به فخرکا په آل او په عیال[2]
یا به ذکر د لذت ود زینت کا   یا به فکر کا د مال ود منال[3]
یا به هسې پوچ ګویي کاندي آغازه   چې مضمون یې نه مردار وي نه حلال
د دانا او د نادان صحبت دی هسې   لکه ګډ شي وبله لعل وکوټی لال
لکه لعل وکوټی لال چې وبله[4] ګډ شي   یا صحبت[5] شي د عیسی او د دجال
هغه[6] جمع چې تېرېږي بې هم جنسه   تروبه څه وي د هغه عمر احوال
د دنیا چارې[7] فاني دي مرد هغه دی   چې خبر شي په ثواب او په وبال[8]
ابا سیند[9] لاڅه مجال لري په تاله کې   د دنیا د چارو هېڅ نه وي[10] مجال
د دنیا چارې په مثل خواب[11] وخیال دي   څوك به څه کا اعتماد په خواب وخیال
لکه ملك ومال په خوب کې ورڅرګند شي   څو چې ویښ شي نه یې ملك وي نه یې مال[12]
لکه ځګ چې داوبو په سر لېده شي   که یې واخلې هېڅ ورنه شي په چنګال[13]
لکه دود چې غروندغرونه څرګندېږي   تار په تار شي په یوه[14] نري شمال
لکه یخ چې دسرو په زور شي جمع[15]   هېڅ یې نه وي د آفتاب په مخ مجال
په یوه ساعت باران بیا شین آسمان شي   لکه ابر د پسرلي د پېشه کال[16]
په یوه ساعت یې ساز بیا یې ویران[17] کا   خاورې خښتې[18] دي په لاس کې د کلال

(۱) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، په مصوره نسخه، "پ پ" چاپ، او "ق" چاپ کې "نااهل" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، د دوهم مسرۍ یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "یا به فکرکا د مال ود منال".
(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته، د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "لذت" پرځای "ولایت" او مصوره نسخه کې "دولت" راغلی دی.
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه کې "چې" نه دی راغلی او د "ق" چاپ کې د "وبله" پرځای "سره" راغلی دی.
(۵) په قلمي نسخو کې "قریب" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ کې د "هغه" پرځای "هسې" راغلی دی.
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "د دنیا چارې همه فاني دي مرد هغه دی" راغلی دی.
(۸) په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې "چې خبر شي په حرام وپه حلال" راغلی دی.
(۹) په چاپي نسخو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "آب د سیند" راغلی دی. (۱۰) د "خ" په دواړو نسخو، مصوره نسخه او د "ق، ک" چاپ کې "نشته" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" لومړۍ نسخه کې "خوب" راغلی دی. (۱۲) دا مسرۍ په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "که یې خلې هېڅ ورنه شي په چنګال".
(۱۳) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته او په مصوره نسخه کې د "سر" پرځای "مخ" راغلی دی.
(۱٤) په "ق" او "ق، ک" چاپ کې "نري باد" راغلی دی.
(۱۵) "ق، ک" چاپ: "لکه یخ چې د ساړه په زور دی جمع". "ق" چاپ: "لکه یخ چې د ساړه په زور شي جمع". د "خ" لومړۍ نسخه: "لکه یخ چې د سړکه په زور شي جمع". او د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "لکه یخ چې د سرو اوبو شي جمع".
(۱۶) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته، لومړۍ مسرۍ یې د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې ده: "په یوه ساعت باران بیایې شین دی". او دوهمه مسرۍ یې د "پ" په نسخو کې داسې ده: "لکه ابر د پسرلي د پېشه کال".
(۱۷) د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "ورانه" راغلی دی.
(۱۸) په "ق، ک"، "ق" چاپ، او د "خ" لومړۍ نسخه کې "خښتنې" راغلی دی.

د مجازپه معشوقو(1) کې وفا نشته — ماهرزار حُلـه وشکلي دي دا فـال
اعتمادي په سبا دي او په غم مه کړه — نه يې هجر په قرار دي(2) نه وصال
ګاهې تورکوډي په مخ باندې راکېښ شي — ګاهې راکېښ شي په مخ باندې رويال(3)
لکه ماګکېږ چې خولګ کېږدي په اوبو کې — زه هم هسې سرزده يم په مثال(4)
چې د مرګ وتاخت وباخت وته نظر کړم — صورت وينم د مېږي په خېر پايمال
خراب دل مې هم غوارې بلا دا شوه — چې هم را معلومېږي په هر کال(5)

۱۲۰ که وصال مې د يار بيا مومند هالرسيال يم(6)
ګنه نه يم زه رحمٰن دهيچا سيال(7) ۱۴۱۸

ببلتانه دې هسې خوار کړ زما دل — چې له ځانه يې وبېزار کړ زما دل
لاس وپښې د خلقو نيسي دعا غوارې — ميني هسې منت بار کړ زما دل
عاشقي هومره داغونه دي پرې ايښي — چې تمام يې لاله زار کړ زما دل
بې سببه چا آزار مونډلی نه دی(8) — تا په څه سبب آزار کړ زما دل
چې د زلفو په کمند سره دې راکېښ — په بلا دې ګرفتار کړ زما دل
ستا چشمانو پکې هسې مقام ونيو — چې له غېرو يې(9) وبېزار کړ زما دل

۱۲۱ زه رحمٰن خو منت بار د عاشقۍ يم
چې مين يې په دلدار کړ زما دل ۱۴۲۵

چې له ناز په پوشيده لري چشمان خيل — خدايه وينې مقتولان او مظلومان خيل(10)
چې کنځل راته په قهر قهر کاندي — دالاوګني په ما باندې احسان خيل

---

(1) د "پ پ" چاپ اود "خ" لومړۍ نسخه کې د "معشوقو" پر ځای "معشوقه" راغلی ده.
(2) د "خ" لومړۍ نسخه کې "وي" راغلی دی.
(3) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ګاهې تورکوډي په مخ باندې راکاږي ګاهې راکاږي په مخ باندې رويال". په "ق" چاپ کې د "راکېښ شي" پر ځای "رابيلکې شي" راغلی دی.
(4) دابيت په مصوره نسخه اود "خ" لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه غونډ د ماڼګو کېږدي په اوبو کې زه هم هسې سرزده شوم په مثال". او دوهم مسری يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "زه هم هسې سره نږدود شم په مثال".
(5) دابيت په چاپي ديوانونو کې نه دی راغلی. لومړی مسری يې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "خراب زړه مې غوارې بلا داشوه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "خراب زړه مې زهېرېږي بلا داشوه".
(6) دا مسری د "پ" په نسخو کې داسې ده: "که وصال د يار بيا مومم هاله سيال يم". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که وصال زه د يار مومم هاله سيال يم".
(7) دا مسری په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې ده: "ګنه اوس خو رحمان نه يم د چا سيال".
(8) دابيت په مصوره نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې دا مسری داسې ده: "بې سبب انان اخسته بنه نه دی".
(9) د "پ" په نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دی" راغلی دی.
(10) دا غزل د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

ګفتګو په اشارت کاندي له نازه — کله اسم د چا اخلي په زبان خپل
په ګریوان باندې چې تڼۍ وهي غوټۍ — عاشق کیباسي لاسونه په ګریوان خپل
خړ یې الله يي له حیرته بې شعور شي — چې د حسن رخت خرګند کا په دکان خپل
چې خپل مخ په آینه کې ورخرګند شي — خود بخپله سر فرو کاندي په ځان خپل
چې هر څوک يې عاشقۍ وته هوس کا — ګویا لوبې کا په دین او په ایمان خپل
هېڅ صرفه د چا په سر و په مال نه کا — مالیدلي دي بخپله مطلوبان[1] خپل
مجنون ملک د عاشقۍ په حاله خپل کړو[2] — چې په اور باندې يې وسوځاوه ځان خپل
دا مقام دی د هغو رنګه عالمو — چې هېڅ نه ویني په سترګو سود و زیان خپل[3]
آفرین د عاشقانو په همت شه — چې ور تېر تر سر و مال وي جانان خپل[4]

۱۲۲ هېڅ د سترګو غر ولو خوند يې نه وي — چې رحمان په سترګو نه ويني جانان خپل ۱۴۳۷

تور لېمه مې د فراق په ژړا سپین شول — دوباره د زړه په وینو کې رنګین شول
ما وې زه به لا دیدن کړم د یارانو — خبر نه یم چې یاران په کوچ تعیین شول
چا پتنګ غوندې ځان واچوه واور ته — څوک ژوندي لکه بلبل په آتشین شول
و مړه وته د مرګ خواري شوې پېښې — او ژوندي په زندګۍ کې اندوهګین شول
د قضا سپاهیانو هسې لاس په تاخت کړ — چې پایمال هزار خسرو هزار شیرین شول
چې قدم يې په آسمان ایښود له نازه — هغه هسې نا زېر و زبر زمین شول
چې مدام يې په سنجاب د پاسه خوب کړ — اوس په ځمکه بې بستره بې بالین شول

۱۲۳ د رحمان خاطر به ولې پرېشان نه وي — چې پرېشان ورځنه جمع همنشین شول ۱۴۴۵

---

۱) په "ق، ک" چاپ اود "خ" لومړي نسخه کې "مظلومان" اود "خ" په دوهمه نسخه کې "مقتولان" راغلي دي.
۲) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "بیا مونډ" راغلي دي.
۳) (٤) دا دوه بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.

ب

په لېمه کې مې مدام ... ګرځي عکس د ګلفام (۱)

تور د سترګو مې ګلګون شوه ... په ارزو د ګل اندام (۲)

بې د سترګو له خونابه ... نه باده لرم نه جام

په طلب د دلارام کې ... ما ونه لیده آرام

زنخدان یې خدای کوهي کړ ... ور پرېوځم په هر ګام (۳)

که یې خال غلام د مخ دی ... زه غلام یم د غلام

که په عشق کې ناکام ډېر دی ... دانا کام دی زما کام

خوښ یم زه په عاشقي کې ... که نېک نام یم که بدنام

په یاري کې مې قبول دی ... ملامت د خاص و عام (۴)

د دعا په عوض غواړم ... د خپل یار د خولې دشنام

ترېنګلي خو به یې زار کړم ... د غه خپل دعا سلام

تریخ ګفتار یې راته خوږ دی ... تر کشمشو تر بادام

هم هغه مې مسیحا دی ... چې یې راکاندي پیغام (۵)

مخ د یار ماه تمام دی

رحمان ولیده تمام

۱۲۴ ... ۱۴۵۹

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې "ګل اندام" راغلی دی.

(۲) "ق" چاپ: "توري سترګې مې ګلګون شوې په ازار د ګل اندام". "ق، ک" چاپ: "توري سترګې مې ګلګون شوې په فراق د ګل اندام".

(۳) په چاپي دیوانونو کې "ښوئېږم" راغلی دی.

(۴) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۵) په چاپي دیوانونو کې "سلام" راغلی دی.

که مې ومانځې ساقي په یوه جام — تر دا هورته به نور څه وي احترام(۱)
بس دی ما لره(۲) دا فیض د شرابو — چې پرې پرېږدم دا دلق ازرق فام
مېخواري که په عالم کې بدنامي ده — ما تر پښو دی لاندې کړې ننګ و نام
په مېزان یو سر لعل وي بل سر کاڼی — مساوي ده عاشقي په خاص و عام
عاشقان(۳) د سپین خسار د تورو زلفو — څه پروا لري د کفر د اسلام
په مجنون باندې قلم(٤) راغلی نه دی — که حلال لې په مخ ورشي که حرام(۵)

۱۲۵ — ۱٤۶۶

حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی(۶)
په حلالو کې مدام وي احترام

و محمود وته نظر کوه مدام(۷) — چې غلام کړو خپلې مینې د غلام
د نیکانو مدعا خو نیک عمل دی — ساعت نه ګوري که صبح وي که شام
چې د زړه حضور لې نه وي په لمانځه کې — په کار نه دی مقتدي وي که امام(۸)
چې مجنون غوندې په مینه کې صادق وي — رحمان وایي په هغه باندې سلام(۹)

۱۲۶ — ۱٤۷۱

هم نغمې کاندې هم رقص کا هم خاندي
د رحمان په شعر ترکې د باآرام

د هجران له ډېره غمه ولې نه مرم — له دې هسې رنګ ماتمه ولې نه مرم
چې یو یار له بله یاره جدا کېږي — ددې دور(۱۰) له ستمه ولې نه مرم
چې هر سحر زما په ژړا خاندي — له دې هسې صبحدمه ولې نه مرم(۱۱)
یار چې یار په سترګو نه ویني خو مرګ دی — تر وزه بې خپله صنمه ولې نه مرم
چې په لږه ګرمي شا کاندي وګل ته — له دې بې وفا شبنمه ولې نه مرم(۱۲)

---

(۱) دا مسری د "ب" په لومړی نسخه کی داسی ده: " تر دا پهورته به نور څه وي احترام".
(۲) په ټولو چاپي دیوانونو کی " بند دی ما لره " راغلی دی.
(۳) په مصوره نسخه کی "عاشقي" راغلی ده.
(٤) د "خ" په دویمی قلمي نسخه کے " کلنګ، " راغلی دی.
(۵) په ټولو قلمي نسخو کی دا مسری داسی ده: "که حلال په مخ کې ورشي که حرام".
(۶) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په دواړو نسخو کی نشته لومړی مسری یې په نورو قلمي نسخو کې داسې راغلي ده: "حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی".
(۷) دا مسری په قلمي نسخو کی داسې ده: "د محمود و سلطنت وته نظر کړه" او دا غزل د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۸) دا مسری د "ب" په نسخو او د "خ" په لومړی نسخه کی داسې ده: " په کار نه دی که مقتدی دی که امام".
(۹) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته او د " ب" چاپ او د په لومړی نسخه کی داسې ده: " رحمان وایم پر هغو باندې سلام".
(۱۰) په ټولو چاپي دیوانونو کی د "دور" پر ځای " دهر" راغلی دی او د دویمې بیت لومړی مسری په مصوره نسخه کی داسی ده: "چې یو یار له بله یاره لرې باسي".
(۱۱) دا بیت په "ق، ک" چاپ کی نشته، او لومړی مسری یې په نورو چاپي دیوانونو کی داسی ده: "چې په هر سحر زما په ژړا خاندي".
(۱۲) په مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه کی دا مسری داسې ده: "له دې هسې بې وفا شبنم ولې نه مرم".

١٢٧ — ١٤٧٧

چې د مرګ خوارۍ په خوا لري رحمانه(١)
لا پخوا تر دغه د مه ولې نه مرم

که په سر د هغه یار له لاسه سنګ خورم — خدای دې نه کا چې په بلې خواته څنګ خورم
عاشقي او نام و ننګ دي و بله لرې — څو به غم واره غم د نام و ننګ خورم
خدای و ما وته شیرین تر نیشکر کړه(٢) — که د یار له لاسه غشي د خدنګ خورم
د آشنا د بېلتانه په کاروبار(٣) کې — همېشه په تندۍ توره د فرنګ خورم
نوکري د معشوقو کوم په عشق کې — همیني نه د بهلول نه د اورنګ خورم(٤)
شین لوګي مې په سر چتر د وله تخت دی — ګرد غبار د خپل دولت لکه ملنګ خورم
هم په دا چې له خودۍ شمه بې خوده — د هجران په غم کې لپې لپې بنګ خورم
لکه خوګ چې نعمتونه د دنیا خوري — زه د یار د جفا زهر په دا رنګ خورم(٥)
واړه زهر شي زما تر ستوني د ړو مي — بې له یاره که همه لا چې لونګ خورم

زه رحمان به خو ژوندی په جهان ګرځم(٦)
چې په بله لمبه څرخ لکه پتنګ خورم

١٢٨ — ١٤٨٧

سر مې په کار نه دی چې بې ستا تر سر قربان کړم — زر زر اخځه نشته چې بې ستا په پښو دېران کړم(٧)
کار د عاشقۍ اول ډېر راته آسان ؤ — اوس هسې حیران یم چې دا کار به په څه شان کړم
ډېر و خلقو لاني ستا د مینې دي وهلي — هېڅوک هسې مه شه لکه زه چې یې په ځان کړم(٨)
نه لري هم د عاشق(٩) زخم بې تسلیمه — داغ هسې درد نه دی چې یې دفع په درمان کړم
نه کا هېڅ دښمن په دښمنانو هسې چارې — ستا په عاشقۍ کې لکه زه چې یې حیران کړم(١٠)
ولې کافر نه وي مسلمان به شي که خدای کا — هر چا ته چې حسن و لطافت د ستا بیان کړم(١١)

---

(١) په "ق ،ک" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "چې د مرګ خوارۍ په سر لري رحمانه"
(٢) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې دا مسرۍ داسې ده: "خدای و ما وته شیرین کړه تر شکرو".
(٣) په قلمي نسخو کې "کاروزار" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته، په "ب" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "همینه د بهلول نه دا ورنګ خورم".
(٥) چاپي دیوانونه: "زه د یار د کوڅې خاورې په دا رنګ خورم".
(٦) په چاپي دیوانونو کې "پیایم" راغلی دی.
(٧) دا غزل په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړي نسخه، مصوره نسخه او د "ب" په دوهم نسخه کې نشته.
(٨) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې داسې دی: "ډېر و خلکو لاني ستا د مینې دي وهلي هېڅوک حیران مه شه لکه زه چې یې حیران کړم".
(٩) د "خ" په دوهم نسخه کې "د عاشقانو" راغلی دی.
(١٠) دا مسرۍ د "خ" په دوهم نسخه کې داسې ده: "ستا په عشق کې لکه زه چې یې په ځان کړم".
(١١) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې داسې دی: "ولې کافر نه وي مسلمان شي که یې خدای که وهر چا وته چې حسن لطافت د ستا بیان کړم".

۱۲۹ وراندې وي که ورستو آخر هسې معلومېږي ۱۴۹۴
ستا له بېرحمۍ(۱) به زه رحمان لاس په گرېوان کړم

زه داهسې دېوانه او مجنون چاکړم — له رواجه له رسومه بېرون چاکړم(۲)
نه پوهېږم چې دا چارې په ما څوك کا(۳) — لېونی د خپل نګاه په افسون چاکړم
کومې سترګې کوږ بانه کومې غمزه د ډاله(۴) — د دوبې شهید غوندې په خاك و په خون چاکړم
توان توفیق خو د فتنو راځخه نه وُو(۵) — په فتنو د تور و سترګو مفتون چاکړم

۱۳۰ رحمان هیڅ له خپله ځانه خبر نه یم(۶) ۱۴۹۹
چې داهسې رنګ زبون و محزون چاکړم

صبح و شام مې لاس نیولی دی دعا کړم — خواست(۷) له خدایه ستا د مهر د وفا کړم
هیڅ دروغ رښتیا مې نه زده که باور کړې — ستا د پاره هم دروغ کړم هم رښتیا کړم
وار ته یې خندول که ژړول کړې — زه بخپله نه خندا کړم نه ژړا کړم(۸)
که ته نه یې راته وایه باري څوك دی — زه داهسې رنګ سر تور پښې یېل چاکړم(۹)
خوب خندا د بېلتانه په څمکه نشته — خدا آرام(۱۰) به په دا دشت کربلا کړم
هره ورځ چې مې تېرېږي ستا په غم کې — زه په هره ورځ پوهېږم چې غزا کړم
یو وېښته مې د صورت کوږ شوی نه دی — هسې رنګ دې پټ پټم په زړه ادا کړم(۱۱)
زړه که یو دی ما خو تا له درکړی(۱۲) — مګر نور و له نور زړونه پیدا کړم

۱۳۱ چې مې واغوست سروپای د عاشقۍ ۱۵۰۸
زه رحمان دې سروپای بې سروپا کړم

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کی "بحرامی" راغلی دی.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه اود "پ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(۳) په "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ کی دا مسری داسی ده: "نه پوهېږم چې داهسې چارې څوك کا".
(٤) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده: "که مې سترګې که بانو که مې غمزې دي".
(٥) دا مسری د "پ" په نسخو اود "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده: "توان توفیق د فتنو هیڅ راځخه نشته". په "ق" چاپ کی داسی ده:- "توان توفیق چې د فتنو راځخه نه وو". اود "خ" دوهمه نسخه کی داسی ده: "توان توفیق د فتنو هیڅ راځخه نه وو".
(٦) د "خ" لومړی نسخه: "زه رحمان له خپله ځانه خبر نه یم چې داهسې رنګ محزون و زبون چاکړم". په "ق ،ک" چاپ کی د "ځانه" پر ځای "یامه" راغلی دی. اود "پ" په لومړی نسخه کی دوهمه مسری داسی ده: "چې داهسې زبون و محزون چاکړم".
(۷) په "ق ،ک" چاپ کی "سوال" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمی نسخه کی نشته اولومړی مسری یې د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
(۹) چاپي دیوانونه: "زه داهسې لیونی او مجنون چاکړم".
(۱۰) د "خ" په لومړی نسخه کی "خه بلا" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" په لومړی نسخه او نیمګړی نسخه کی "تالاراج کړم" راغلی دی.
(۱۲) د "پ" نسخی اود "خ" دوهمه نسخه: "زړه که یو دی خو وتا دی ما ورکړی".

دستا درد به په هزار درمان ورنه کړم | دانسته به دغه سود په زیان ورنه کړم
که څوک راکاندي دنیا وعقبی دواړه | عاشقي به دې په این و آن ورنه کړم
څو مې تیغ په پهلو نه دی بلو سپدلی (۱) | ستا پهلو به و رقیب آسان ورنه کړم
که یو ځل مې ستا زلفي په لاس کښېوځي | یو ویښته به دې په درست جهان ورنه کړم (۲)
که مې چیرې لاس دستا په بوسه بر شو | دا نعمت به د جنت په خوان ورنه کړم (۳)
څو ونه وینم ستا سترګې که يې خدای کا | عزرائیل لره به هومره ځان ورنه کړم
معشوقي د عاشقانو دین ایمان دی | زه به چالره خپل دین ایمان ورنه کړم
ستا تر زلفو پورې نورې زلفي خه دي (٤) | په خاشاک به د چمن ریحان ورنه کړم

١٣٢ — ١٥١٧

په رحمان دستا دلبو مې حرام دی
څو د خپلو وینو جام تاوان ورنه کړم

دا یو غم که ژوندون دی نه پوهېږم (۵) | خوب دی خیال دی که افسون دی نه پوهېږم
جام د لبو (۶) چې ځان په وینو موم | ترو زلال که جګر خون دی نه پوهېږم
د پتنګ او د بلبل ترمیان حیران یم | مخ دې اور دی که ګلګون دی نه پوهېږم
په شانه سره مې دستا د زلفو بېل شو | که غوځ شوی مې نارون دی نه پوهېږم (۷)
عشق په هسې رنګ مقام باندې قایم کړم | که وصال دی که بېلتون دی نه پوهېږم
د خپل زړه وعلامت وته حیران یم | چې موسی دی که قارون دی نه پوهېږم

١٣٣ — ١٥٢٤

د رحمان خبره یې زېړه تر کنګو کړه (۸)
خدای زده عشق دی که طاعون دی نه پوهېږم

بیا دې نوې شراب څښلي دي پوهېږم | په رخسار دې ګل کړلي دي پوهېږم
که هزار ځله لاس سره کړې په نکریزو | تا زما په وینو وللي دي پوهېږم

---

(۱) په چاپي دیوانونو اونورو قلمي نسخو کی "لګېدلی" راغلی دی.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ کی نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په نسخه کی نشته.
(٤) "ق ،ک" چاپ : "ستا تر زلفو دخوبانو زلفي خه دی."
"ق" چاپ : "ستا تر زلفو پورې زلفي دجهان خه دی".
(۵) د "خ" لومړی نسخه : " دا یو خه دغم ژوند ون دی نه پوهېږم".
(۶) په چاپي دیوانونو اونورو قلمي نسخو کی د "لبو" پر ځای "میو" راغلی دی.
(۷) دا بیت اوورپسي بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کی نشته.
(۸) په "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ کی د "کنګو" پر ځای "زعفران" راغلی دی.

معرکه زما د مرګ نه ده نوښه ده
رقیبان چې تا بللي دي پوهېږم

چې رقیب وتا غوږ نه وېله وروړه
ما هغه ساعت ژړلي دي پوهېږم[1]

څه حاجت دی چې دې خط په ملا لولم
چې زما په باب دې کښلي دي پوهېږم

ته خپل جور و جفا څه وايې وما ته
ما همه واړه لېدلي دي پوهېږم[2]

رقیبان ځکه تېرې په رحمان کاندي[3]
تا په خوا پورې نیولي دي پوهېږم

۱۳۴

۱۵۳۱

چې له مرګه بې پروا يې په هر دم
دغه هسې غم دې هېر دی په کوم غم[4]

نور همه واړه غمونه به دې هېر شي
که یو ځل دربانديې راشي[5] د اماتم

چې زخمي يې سبا نه مومي په بيع
مفت مونده شي نن ساعت هغه مرهم

د مرهم تياري ورلره بويه
چې لا نه يې د اجل په تيغ کرم

چې دې تن له سرايه د رومي تو ينه واخله
تر دا سراى په هور ته سراى نشته محکم[6]

د دې لارې تله څه هسې آسان نه دي
مشکلات دي په هر دم په هر قدم

که دې وېره شي له ظلمه له ستمه
ته هم مه کړه په هيچا باندې ستم

که اميد لرې له رحمه له کرمه
ستا هم بويه په هرچا باندې کرم

له هرچا سره چې کړې هغه به مومې[7]
د هېڅ تخم مېوه نه دروي برهم

اجر واړه د عمل په اندازه وي
دغه د واړه سره يو دي هم درهم[8]

او س د ستا رضا نيکي کړې که بدي کړې
نېک و بد دې واړه کښوي شي په قلم

خداى د رزق په زېرمه مه هېروه کلک شه
تر سرې د سرې رزق دی مقدم

که ګڼې چې په حرص سره څه زيات شي
زيات به نه شي د يوې ستنې ترسيم

که هزار رنګه تالاش او تردد کړې[9]
د قسمت شوي به نه کړې زيات و کم

---

(۱) دا بيت د "خ" لومړۍ او مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "رقيبان به څه تېرې په رحمان کاندي".
(٤) دا غزل د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) په قلمي نسخه کې "در شي" راغلي دي.
(٦) په قلمي نسخه کې "دوهم" راغلي دي.
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په هرچا باندې چې کړې هغه به مومې".
(۸) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "که هزار ځله تالاش او تدبير د کړې".

د بر هوا و حرص مه کوه خدای یاد کړه — دی کافي دی د عرب او د عجم
په تا فرض عبادت د خپل خښتن دی — نه لښکري خزانې ملك و حشم
تولك روټی یوه شړۍ در لره بس ده — نور همه واړه اسراف دی مسلم
له خوراکه غرض قوت او لا یموت دی — نه چې غوښې غوړي وریژې یا غنم
له پوشاکه غرض خپسر پټول دي — نه اطلس وسقلات تاج وعَلَم
د لحد د تاریکۍ علاج به څه کړې — چې ته دلته کې وړ بړې په تور تم
که حرص دربانديې زور شي مرګ را یاد کړه — دا علاج دی د غه رنځ لره محکم (۱)
غفلت هیڅ مناسب نه دی د سپین ږیرو — خوب روانه دی په وخت د صبحدم
مارچې سوړي لره ورشي ګوره سم شي — ته د ګور په غاړه راغلې نه شوې سم (۲)
خم قامت د دنیا کار کړې عمر واړه — او په دوه رکعته نفلو نه شوې خم
ځان پخوا تر هغه وژاړه که مرد یې — چې په تا باندې ژړا کا نور عالم
نور عالم چې په تا ژاړي انصاف وکړه — بې انصافه ته په څه یې خوښ خرم
که زه نه وایم ته خود ستړګې رڼې کړه (۳) — کوردې خورشه ته چارپای یې که آدم

اي رحمانه لکه ته چې په خدای ګرم یې
بل به نه وي په جهان کې هسې ګرم

١٣٥ — ١٥٥٩

څو به صبر په جفا د یار کوم — څو به موم د لمر وخ تر ګو زوم
عاشقي او صبوري سره دروغ دي (٤) — زه د الاف په دروغ څرنګه وهم
ته وما ته نصیحت مه کړه ناصحه — زه دا خپل تخم خپل ځان لره کرم
ما خو زده چې مینه او ردی خدای مین کړم — دا نسته خپسر واوړته اچوم
سر رشته مې خدای همه د یار په لاس کړه (۵) — په هر لور چې مې راکاږي پسې ځم
د آشنا د میني لاس زما ګریوان دی — زه په دا کار لې هیڅ عذر نه لرم (۶)
عاشقانو (۷) باندې حق د معشوقو دی — حق به ولې په باطلو بد لوم

(۱) دا بیت د "پ پ" چاپ کې نشته.
(۲) قلمي نسخې : " ته د ګور په غاړه ګرزې نه شوې سم".
(۳) قلمي نسخې : " که زه نه وایم ته خپله سترګې وکړه".
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه : " عاشقي او صبوري ده سره لرې".
(۵) چاپي دیوانونه : " سورشته مې خدای د یار په لاس کې ورکړه".
(۶) قلمي نسخې : " زه په دا معامله کې عذر نه لرم"
(۷) د "پ" په لومړۍ نسخه کې " په عاشقانو " او د "خ" په لومړۍ نسخه کې " په عاشقو " راغلي دي.

ما چې مینه د یار غرضه په خپل ځان کړه — تر وله فرضو غاړه خړنګ غروم

۱۳۶ — ۱۵۶۸

داخه ژوند(۱) دی چې یار نه وینم په سترګو
زه رحمان په جهان سترګې غروم

په یوه غمزه د سترګو یې فنا شوم — سر تر پایه بې بنیاده بې بقا شوم
ما د یار له غمه دم وهلی نه دی — که مې دم وهلی نه دی هم رسوا شوم(۲)
بنده چې تن مې توی تومنه شو په عشق کې — هاله څاڅکی شبنم وم اوس دریا شوم(۳)
زه د یار و مخ ته ګورم یار و ما ته — چې داخل په تماشا شوم تماشا شوم
په هجران کې یې ګدا وم کند په غاړه — په وصال کې یې پادشاه د امرا شوم(٤)
په خپل کلي په خپل کور کې مې غربت دی — په صدف کې یتیم درغونده یکتا شوم(۵)
مستوري راځه یو وره مستو سترګو — رحمان ځکه په وګړي کې رسوا شوم(۹)

۱۳۷ — ۱۵۷۶

بادشاهي د ګدایانو په دعا شي(۷)
زه رحمان ځکه بادشاه شوم چې ګدا شوم

تر هغه حده په هوړته بدسري شوم(۸) — چې د درست جهان په سترګو کې اغزی شوم
دنیا واړه ځبله زیست او روزګار کاندي — خو یو زه په دغه بار کې کودلرګی شوم(۹)
تامې جهان لمسن راځنه نغاړي — سپین زړګی مې اغوستی تورکودی شوم
هېڅ حاجت د هنر نشته و نصیب ته — غزا و شوه که مومند که داودزي شوم

---

(۱) په قلمي نسخو کې " داخه ژوند ون دی " راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دی: " بنده چې تن مې درې ورې شه په عشق کې هاله څاڅکی د شبنم وه اوس دریا شوم".
د "خ" دوهمه نسخه: " بنده چې تن مې د تو تومند شو په عشق کې هاله څاڅکی د شبنم وم اوس ګیاه شوم".
او په "ق ـ ک" چاپ کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده: " اول څاڅکی د شبنم وم اوس دریا شوم".
(٤) قلمي نسخې : " په وصال کې بیا خان و امراد شوم".
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته : او دوهمه مسرۍ یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده : " په صدف کې پنهم دُر غوندې یکتا شوم ".
(۹) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته او ټـــم نوموړی غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۸) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته . لومړۍ مسرۍ یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده : " تر هغه حده بېکاره بد سري شوم ". او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې ده : " تر هغه حده پوري بد سري شوم".
(۹) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته لومړۍ مسرۍ یې د "ب" په نسخو کې داسې ده : " دا دنیا واړه وبله زیست و روزګار کاندي".
د پېښور په دوو نورو چاپي دیوانونو کې داسې ده : " دنیا واړه سره زیست و روزګار کاندي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده :
" عالم واړه سره زیست د روزګار کاندي ".

دنوح زوی هم دیو نیك نیكه نسی ؤ[1] گنه زه هم دیو نیك نیكه نسی شوم
كل وسواس له احتیاط پیدا كیږي زه له ډیرې هوښیارۍ نه لیونی شوم[2]

۱۳۸ اوس عطا د آدمیت را باندې وشوه ۱۵۸۳
چې رحمان د هغه یار د كوڅې سپی شوم[3]

په ښه خوی له بدخواهانو بې پروا یم په نرمۍ لكه اوبه داور سزا یم
وهر چاته په خپل شكل ښكاره ږم آینه غوندې بې رویه بې ریا یم
دراز عمر مې حاصل شوله راستۍ لكه سرو مدام سبزه تازه پایم[4]
هم په دا سپینو جامو چې معلومیږم لكه ابر هم گوهر یم هم دریا یم
قناعت مې ترخرقې لاندې اطلس دی پټ د درست جهان بادشاه ظاهر گدا یم
دغونچې په څیر په سل ژبو خاموش یم لكه بوی هسې په پټه خوله گویا یم
په ژړا مې د خپل یار دیدن حاصل كړ دشبنم په څیر له گل سره یكتا یم

۱۳۹ كه چالار د عاشقۍ روي[5] ورته كړي ۱۵۹۱
زه رحمان د گمراهانو رهنما یم

زه له دې جهانه[6] تلونې په شتاب یم لكه پانه د خزان پسنه[7] په ركاب یم
كه هزار آباداني كړم په جهان كې غرض دا چې نهایت خانه خراب یم[8]

(۱) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه كې داسې ده : "دنوح زوی هم دنیك نیكه نسی ؤ".
(۲) قلمي نسخې : "زه له ډیرې هوښیارۍ لیونی شوم".
(۳) "ق،ك" چاپ : "زه رحمان د هغې یار د كوڅې سپی شوم" . د "خ" دوهمه نسخه : "چې زه رحمان".
(٤) دا دوه بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه كې نشته.
(۵) په "ب" چاپ او "ب ب" چاپ كې د "وي" پر ځای "ده" راغلی دی.
(٦) په چاپي دیوانونو كې د "جهان" پر ځای "دنیا" راغلی دی.
(۷) "ق" چاپ : "پیا".
(۸) ددې بیت لومړۍ مسرۍ په "پ" چاپ او "ق" چاپ كې داسې ده : "كه هزار آبادي كړمه په جهان كې".
د "ب ب" چاپ : "كه هزارې ابادي كړم په جهان كې".
"ق،ك" چاپ : "كه هزار آبادۍ وكړم په جهان كې".
دوهمه مسرۍ یې د "ق،ك" چاپ او "ق" چاپ كې داسې دی : "غرض دا چې عاقبت خانه خراب یم".

کہ مې اصل د حیاتو له اوبو دی
بیا خو دا چې داوبو په سر حباب یم

دا جهان قصاب خانه کړه خدای وماته[۱]
پای بسته ولاړ په غولي دقصاب یم

چې د خدای له معرفته خبر نه شوم[۲]
معلومېږم چې یا د یوم یا دواب یم

که صورت مې د سړي دی زه یې څه کړم[۳]
په معنی کې د چارپایو په حساب یم

لکه بت چې په رڼو سترګو اوده وي
هسې زه په بیدارۍ کې ورې خواب یم[۴]

په طاعت په عبادت مې زړه یخ نه کړې
همیشه د معصیت په اور کباب یم

سر د خدای وعبادت ته ابنوی[۵] نه شم
مدام ډوب د ګناهونو په ګرداب[۶] یم

چې وخپلو ګناهونو ته نظر کړم
سزاوار د هر عذاب[۷] وهر عتاب یم

لکه څوک چې په خره سور وي مخ یې تور وي
زه هم هسې په خپل خدای پورې بې آب یم[۸]

۱۴۰
غزا وشوه که ګفتار لرم[۹] په ژبه
زه رحمان چې کردار نه لرم کذاب یم
۱۶۰۳

---

(۱) مصوره نسخه : "دا جهان خدای قصاب خانه کړو ماته".

(۲) "ق ،ک" چاپ: "چې خبر نه شوم د خدای له معرفته".
په دوهمه مسرۍ کې په مصوري نسخې کې د "یا د دیم" پرځای "یو دد" راغلی دی.

(۳) د "پ" په نسخو کې دا مسرۍ داسې ده : "که صورت یې د سړي دی به یې څه کړې".
د "خ" په دوهمه نسخه کې : "که صورت مې د سړي دی په دا څه شو".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٥) د "پ" نسخې : "وښکلی نه شم".
د "خ" لومړۍ نسخه : "ابنبی نه شم".
دوهمه نسخه : "نبوای نه شم".

(٦) په چاپي دیوانونو کې "دریاب" راغلی دی.

(۷) د "پا پا" چاپ : "د هر سزا".

(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، په "پ" چاپ ، "پا ، پ" چاپ او "ق" چاپ کې د امسرۍ داسې ده :
"زه هم هسې تر ښتن پورې بې آب یم".
"ق ،ک" چاپ : "تر مولا پورې بې آب یم".
د "پ" لومړۍ نسخه : "زه هم هسې تر خپل یاره پورې بې آب یم".
دوهمه نسخه کې : "زه هم هسې تر الله پورې بې آب یم".

(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "کوم" راغلی دی.

که هزار ځله نژدې د زړه په یاد یم　　زه چې یار په سترګو نه وینم ناښاد یم(۱)

که یار سل ځله وعدې د وصال وکا　　زه له ډېرې تلوسې بې اعتقاد یم

په جفا و په وفایې لا زړه نه شي　　پُر حذر د ناز پرور په کړې داد یم(۲)

د بې نیاز و په نیاز ځه امید د کړ و دی　　زه پروون سلطان خسرو و من ن فرهاد یم(۳)

که د یار له لاسه اور راباندې بل وي　　لکه شمع مستقیم په خپل استاد یم

بې مینه قراري راباندې زوګک دی　　شپه او ورځ په حرکت کې لکه باد یم

که همه عمر مې یار په غېږ کې ناست وي　　زه له غمه به د هجر په فریاد یم

یو زمان مې د زړه مراد موندلی نه دی　　پیدا کړی خدای په اصل کې نامراد یم

د وصال په یوه کال مګر برپای شم　　د هغې په هجر هسې بې بنیاد یم

چې یې نوره نتیجه نشته بې غمه　　حق حیران د عاشقۍ په داد یم(٤)

په وصال کې مې د هجر طمعه نه وه　　اوس حیران متحیر په دا فساد یم

بې له عشقه چې مې پرې شو د پوزې(۵)　　ګنه نور له جملګي قیده آزاد یم

۱٤۱

که مې پیري که مې پلوري چاره نشته
زه رحمان د بنایسته و خانه زاد یم

۱٦۱٦

که مې خوک پر فقیرۍ شمېري(٦) فقیر یم　　که مې خوک پر امیرۍ شمېري امیر یم

د دلبر وصد قې لره یې غوارم　　هسې نه چې په دنیا پسې زهیر یم

د خر قې خدمت(۷) مشکل دی او که نه وي　　زه هر دم و دخې چارې ته خبیر یم

(۱) دا غزل د "پ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "قرارداد" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه: " زه همه عمر له هجره په فریاد یم".
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) په "ق" چاپ کې "د غاړې" راغلی دی.
(٦) په مصوره نسخه کې "بولي" راغلی دی او دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې "حرمت" راغلی دی.

هم پند اخلم هم پند وایم وهرچا ته — زه د ښو مرید د ښو پیر یم (۱)

په هجران کې د یار خیال راسره مل دی (۲) — په زندان کې له یوسف سره اسیر یم

په خندا کې مې ژړا ده لکه شمع — له عالمه پټ پنهم (۳) د ځان په ویر یم

آزادي تر دا په هورته نوره څه ده (٤) — چې بندي (٥) د یار د زلفو په ځنځیر یم

خوشحالي تر دا په هورته بله کومه — چې مدام په خپل اشنا پسې زهیر یم (٦)

چې همېش په غوبناري د هجران اورم — رحمان څکه د خپل یار وخ ته ځیر یم (۷)

خوشحال او دولت مې غلامان دی (۸)

۱٤۲ — ۱۹۲٦

زه رحمان په پښتو ژبه (۹) عالمگیر یم

زه د یار په درد و غم کې غرقاب خوښ یم — په دا درد کې بې طاقت او بې تاب خوښ یم

که پوه بېږم په اوبه یا په اور سوځم — د سروشونډو په آتش و په آب خوښ یم

چې د یار د خال و خط نښې پکې وي — زور زر سر په مطالعه د کتاب خوښ یم

تر دا پوچه گفتگو به چې بې اورم (۱۰) — په نغمه په ترانه د رباب خوښ یم

د ریا ترنا قبوله عبادته — د ساقي په میو مست و خراب خوښ یم

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کی داسې راغلی دی:
"هم پند اخلم هم پند واخلم وهرچا ته — د ښو مرید د ښو مرشد د ښو پیر یم".
دوهمه مسره یې د "پ" په لومړۍ نسخه کی داسې ده: "د ښو مرید د ښو پیر یم".

(۲) دا مسره په "ق" چاپ کی داسې ده: "په هجران کې د وصال خیال راسره وي". او په نورو چاپي دیوانونو کی داسې ده:
"په هجران کې خیال د یار راسره مل وي".

(۳) په "ق، ک" چاپ کې "پنهان" او د "خ" په دوهمه نسخه کی "تنها" راغلی دی.
لوموړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(٤) په چاپي دیوانونو کی "بله نشته" او د "خ" په لومړۍ نسخه کی "نوره څه دی" راغلی دی. (دغه دا بیت په مصوره نسخه کی نشته.

(٥) د "خ" په لومړۍ نسخه کی "بنده" راغلی دی.

(٦) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کی نشته، لومړۍ مسره یې د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې ده "خوشالی تر دا پهورته د نور کومه".
او په مصوره نسخه کی دا بیت داسې دی: "خوشالی تر دا په هورته نوره څه ده — چې مدام په خپل اشنا پسې دلگیر یم".

(۷) دا بیت په قلمي نسخو کی نشته لومړۍ مسره یې په "ق" چاپ کی داسې ده "همېشه په غوبناري د هجران اورم"

(۸) دا مسره د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې ده: "یو خوشال سل ختنک نور مې غلامان دي".

(۹) د "پ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کی "شعر" راغلی دی. (۱۰) د "خ" دوهمه نسخه "تر دوا نور وگفتگو یو چې بې اورم". نوموړی بیت او ورپسې بیت د "خ" په نیمگړې نسخه کی نشته.

چې نه علم نه تسبیح نه تلاوت وي — لا دې هسې بېدارې نه په خواب خوښ یم

خاموشي که هر څو لویه مرتبه ده — زه له یار سره په سوال و ځواب خوښ یم[1]

د طوبۍ د ونې سیورې مې خوښ نه دی — ستا د مخ په لمبو سوی کباب خوښ یم

۱۴۳ — دیار درېې غم خوارې یم عاجز کړی — رحمان ځکه په خوردن د شراب خوښ یم — ۱۶۳۵

زه د یار په درد و غم کې شادمان یم — لکه ګل د پرېشانۍ په وخت خندان یم

ته زما و بېکسۍ ته نظر مه کړه — خدای ساتلی لکه ګنج په بیابان یم

لکه ونه د ځنګل په مېوه پوره — په وېرانه وېرانۍ کې آبادان یم

یو و بېسترې مې د صورت بې عشقه نه دی — څوکیدار په هر نفس د خپل کاروان یم[2]

د وصال مرغه[3] د اوښکو د انور راکړ — لکه در و لعل په غاره د خوبان یم

د کاملي عقیدې له برکته — د دولهې په غاره ناست شاه جهان یم

روښنايي مې په طلب کې شوه حاصله — شپه او ورځ لکه آفتاب په لاره روان یم

د آشنا د اوږدو زلفو صفت څو کړم — پلې شړ په لویه لاره د هندوستان یم[4]

بې مینه مې هېڅ حال د صورت نشته[5] — لکه بې مال و متاعه تش دوکان یم

د هوس بلبل و بساه رابانديې نه کا — د افلاس په کبل دې کې د خزان یم

و یارانو وته خاک تر تلو لاندې — د دې نور جهان په سر لکه آسمان یم[6]

چې د یار په مینه سر و مال ښندمه — خلقه واورئ هغه زه عبدالرحمان یم[7]

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۲) د "خ" لومړي نسخه کې "د خپل کرداڼهیم" او مصوره نسخه کې "د خپل ځان یم" راغلي دي.

(۳) د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې داسې ده: "د وصال مزې د اوښو دانې راکړ".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری يې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې صفت د تورو زلفو د آشنا کړم".

(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړی مسری داسې ده: "بې له مینې مې هېڅ حال د صورت نشته".

(۶) دا بیت او ورپسې بیت د "خ" په لومړي نسخه او نیمګړي نسخه کې نشته، په مصوره نسخه کې لومړی مسری داسې ده: "د مارانو تر تلیو لاندې خاک یم".

(۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

١٤٤ — ١٩٤٨

په هر دم کې نوې نوې تماشې کړم
زه د ځان د خدای وکړه وته حیران یم

چې هر دم له خپله ځانه ګریزان یم — هم په دالکه دریاب دره وکان یم[1]

مرګی تریخ دی چې ژوندون د چاشیرین شي — زه خورسند دیار تر وصل په هجران یم

نادانۍ مې دانایي شوه لکه طفل — په ناپاکو ګوهره کې پاک دامان یم

چې د نفس د حرص ملک مې مسخر کړ — په هوا د پاسه تخت د سلیمان یم

تن مې څه کړې چې زړه یار راڅخه یووړ — بېهوده د خالي خونې نګهبان یم

لکه ګل چې په نارمات کړې اوبزاندوي — زه هم هسې د ژوندو د مړو ترمیان یم

کله ځان راته ولي کله عاصي شي — نه خبر په خپل کمال نه په نقصان یم

١٤٥ — ١٩٥٦

خپل جانان مې هسې نقش دی په زړه کې
نه پوهېږم چې ځان یم که جانان یم

ژوبل ژوبل د ترکانو په نګاه یم — تردالا په داغوښېږم چې پناه یم[2]

چې یوسف(ع) غوندې هزار یکښې پراته دي — بندیوان د هغه سبب[3] ذقن په چاه یم

چې یې قد وقامت نه وینم په سترګو — عندلیب په سر د سروي د خپل آه یم[4]

د سپین مخ د نور و ښو له رغبته[5] — منت بار د هر سفید او هر سیاه یم[6]

---

(١) دا غزل د "خ" له یوې قلمي نسخې نه نقل شو .

(٢) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی : "ژوبل ژوبل دخوبانو په نګاه یم لا تردانه زیات هوښېږم چې پناه یم".
په مصوره نسخه کې داسې دی : "ژوبل ژوبل دخوبانو په نګاه یم تردالا په داعاجزیم چې پناه یم".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی : "ژوبل ژوبل دخوبانو په نګاه یم لا پردا زهیرېږم چې لسترګو یې پناه یم".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دي : "ژوبلي ژوبلي دخوبانو په نګاه یم تروخولا په داهوښېږم چې پناه یم".

(٣) په قلمي نسخه کې د "سبب" پرځای "سیم" راغلی دی او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "سیم په ذقن چاه یم" راغلی دی.

(٤) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې دی : چې یې قد وقامت وونیم په سترګو عندلیب په سهي سرو د خپل آه یم".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دوهمه مسره داسې ده : "عندلیب د سهي سرو د خپل آه یم".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "عندلیب غوندې په سروې د خپل آه یم".
او په مصوره نسخه کې داسې ده : "عندلیب هسې سرو د خپل آه یم". (پاته په ١٠٧ مخ کې)

لکه خوک چې په خره سور وي مخ يې تور وي ❊ زه هم هسې تر خپل خدای پورې روسیاه یم[١]

د رقیب خبرې[٢] ورم د یار د پاره ❊ دعاګوی هم د نیک خواه هم د بدخواه یم[٣]

بې له عشقه که مې عیب که مې هنر دی[٤] ❊ نه[٥] خبر په عبادت نه په ګناه یم

شاخ د زلفو یې پخپله خدای راټیټ کړ ❊ ګنه زه د یار تر قد پورې کوتاه یم[٦]

ځان هر ګوره ناګاه راڅرګندیږي ❊ له هغې ورځې راهسې چې آګاه یم[٧]

بې صبرۍ د یار په وصل کې مهجور کړم ❊ د پسرلي په مرغزار کې وچ ګیاه یم

له اوله تېر وو هم بیا آه کړم ❊ په نارو نارو[٨] خروس د صبحګاه یم

په جذبو جذبو یې راښکلم زه وځان ته ❊ هغه یار مې کاه ربا دی زه یې کاه یم[٩]

لکه باد وني یوخ شي ځنې رژي ❊ زه هم هسې بار ترلې سربراه یم

اوس مې ځای په دا جهان کې پاتې نه شو ❊ خوځېدلی تر[١٠] چهل وتر پنجاه یم

د(١٠٦) مخ د پایلیکونو پاتې: (٥) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "رغبت" پرځای "زینت" راغلی دی.

(٦) دا مسرۍ په "ب" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده: "منت بار دهر سفید دهر سیاه یم".

په "ب ب" او "ق ک" چاپ کې داسې ده: "منت بار دهر سفید اودسیاه یم".

او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "منت بار دهر سفید ودهر سیاه یم".

---

(١) دا بیت په چاپي دیوانو، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "لکه خوک چې په خره سورشي مخ یې تورشي".

(٢) د "ب" په نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې "خبرې" راغلی دی او دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې ده: "د رقیب خبره اورم د یار دپاره".

(٣) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "دوعاګوی هم د نیکخواه هود بدخواه یم".

(٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "بې له عشقه که مې عشق که مې هنر دی".

(٥) په "ق" چاپ کې د "نه" پرځای "زه" راغلی دی.

(٦) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "شاخ د زلفو خیل خدای راته ټیټ کړ ❊ ګنه زه د یار تر قد پورې کوتاه یم".

(٧) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "ځان ښکاره راته هرګوره څرګندیږي ❊ له هغه د ره راهسې چې آګاه یم".
په چاپي دیوانو او د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "ځان هرګوره ناګاه راڅرګندیږي". د "خ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده:
"له هغې ورځې راپه هسې چې آګاه یم". او په "ق ک" او "ق" چاپ کې داسې ده: "له هغې ورځې راهسې چې آګاه یم".

(٨) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نارو سورو" راغلی دی.

(٩) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "ب" چاپ، "ب ب" چاپ او مصوره نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "په جذبو جذبو یې راکښوم وځان ته".
د "ب" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "په جذبو جذبو یې راوځکولم وځان ته".
په "ق ک" چاپ کې داسې ده: "په جذبو یې راښکله خپل ځان ته".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی: "په جذبه جذبه یې راکښوم وځان ته ❊ هغه یار مې کاه ربا دی زه ګیاه یم".

(١٠) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "تر" پرځای "له" راغلی دی.

۱۴۶

۱۶۷۱

د رقیب علاج آسان دی بلا دا شوه[1]

زه رحمان له خپله یاره نا وېساه یم

زه یودم د ستا له غمه بې غم نه یم — بې غم ستا له ذکره فکره یودم نه یم[2]

هر زیارت له چې درومم[3] مراد مې ته يې — زه زایر[4] د بت خانې د حرم نه یم

ستا د در په تور وخاورو باندې خوښ یم — بې تا خوښ په تماشا دارم[5] نه یم

چې د[6] ستا په تماشا یم خبر شوی — نور خبر په تماشا د عالم نه یم

بې د ستا له زیبا مخه وبل مخ ته — منتظر د یوې ستنې قرسوم[7] نه یم

که د ستا د سنګلې مخ عاشقان ډېر دي — زه په وار وکې اول یم د ویم نه یم

که له غمه دې ونه مرم حاله[8] وایه — چې یا دیو یم یا دواب[9] یم آدم نه یم

سم قامت لکه الف یم په راستۍ کې — لکه غشی خو[10] فسا د لره سم نه یم

زره مې ستا په غمزه غوڅ دی غزا وشوه — که په لاسو په پښو روغ یم کرم نه یم[11]

خم د زلفو[12] محراب د کږو وروځو — خو[13] د مار و دلړم په ځېر خم نه یم

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده: " د رقیب علاج آسان دی که لې خدای که".

(۲) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړی نسخه کې "خمه" راغلی دی.

(٤) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې "زاهد" راغلی دی.

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "حرم" راغلی دی.

(۶) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دا" او د "خ" په لومړی نسخه کې "نه" راغلی دی.

(۷) په چاپي دیوانونو کې "سم"، په "ب" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کې "سیم" راغلی دی.

(۸) د "خ" په لومړی نسخه کې "راته" راغلی دی.

(۹) د "خ" په لومړی نسخه کې "دیوال" راغلی دی.

(۱۰) په "ب" چاپ، "پ پ" چاپ او د "ق، ک" چاپ کې "زه" او د "ق" چاپ کې "و" راغلی دی.

(۱۱) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې داسې دی: "زړه مې ستا په غمزه غوڅ دی بلا دا شوه که په لاس په پښو روغ یم کرم ندیم".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهمه مسری داسې ده: "که په لاسو په پښو روغ یم کرم ندیم".
په "ق، ک" چاپ او د "ق" چاپ کې داسې ده: "که په لاسو په پښو روغ خو کرم ندیم".

(۱۲) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه کې "یې" راغلی دی.

(۱۳) په "ب" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق ک" چاپ کې "زه" راغلی دی او په "ق" چاپ کې دا مسری داسې ده: "پېچ وخم په څېر د مار و دلړم ندیم".

که مې کم وبېش له لاسه واقع کېږي[1] یم سړی شکم لړم بې شکم نه یم[2]

زه ژړان د بېلتانه له لاسه[3] ژاړم

۱۴۱ ۱۹۸۳

واقعه ده ډېره ګرانه هېڅ ګرم نه یم[4]

هسې تېز د رومي دوران ګویا برق دی درخشان[5]

د آسیا په خبر[6] ګردش کا په زمین باندې آسمان

ککری دي د سر یو چې وریږي تر دا میان

پیدا کېږي فنا کېږي نه یې سرشته نه سامان[7]

نه یې سرشته نه سامان شته نه یې حد شته نه پایان[8]

---

(۱) دا مسرې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "کم وبېش که مې له لاسه واقع کېږي".

(۲) دا مسرې د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "هم سړی یم نس لړم بې شکم نه یم".

(۳) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "له غمه" راغلي دي.

(۴) د "پ" نسخه: "دا واقع ده ډېره ګرانه هېڅ ګرم نه یم

د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده: "دا واقعه ده ډېره ګرانه هېڅ ګرم نه یم".

(۵) د "پ" نسخې: "هسې تېز د رومي دوان ګویا برق دی د آسمان".

د "خ" دوهمه نسخه: هسې تېز د رومي دوران ګویا برق دی دا جهان".

مصوره نسخه: "هسې تېز د رومي دوان ګویا برق دی دا جهان".

د "خ" لومړۍ نسخه: "هسې تېز د رومي دوان ګویا برق دی دا سمان".

(۶) د "ق، ک" او "پ پ" چاپ کې "سیر" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دود" راغلي دي. (۷) قلمي نسخې: "نه یې سرشته نه سامان". (۸) "ق، ک" او "ق" چاپ

نه یې حد شته نه پایان شته نه یې سرشته نه سامان". "پ" چاپ: نه حد نه وند پایان شته نه یې سرشته نه سامان".

"پ پ" چاپ: "نه یې حد نه یې پایان شته نه یې سرشته نه سامان".

ځيني د وک وهي سنا دي کا — ځيني وير کا د خپل ځان

ځيني شمع غوندې ژاړي — ځيني ګل غوندې خندان

که يې ګوري يو ګلزار دی — که يې ګوري يو بيابان (۱)

که يې ګوري يو ګلشن دی — که يې ګوري يو زندان (۲)

يو هسې تماشا ده — چې يې هيڅ نه شي بيان (۳)

کيفيت يې مونده نه شي — په دليل او په برهان

چې يې کومه خوا رفتن دی (٤) — يا يې چېرته دی مکان

خدای خبر دی په دا علم (۵)

هيڅ خبر نه دی انسان

۱٤۸ — ۱۶۹۶

د هر ياران وو د ګل خان او جمال خان — په کار نه شو يو په وخت د زارستان (۶)

دهمه وارو يارانو مخ دې تور شي (۷) — که به غوک وبله (۸) ياري کا په دا شان

چې يو يار په سيوري پروت (۹) وي بل په اور کې — وهغوته به غوک څه وايي ياران

هيڅ تعريف يې په دا ژبه وايه نه شي — صد رحمت شه په ياري د ګل خان (۱۰)

---

(۱) د "پ" لومړۍ نسخه "زندان" . د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "که يې ګوري يو بازار دی که يې ګوري يو بيابان".

(۲) دا بيت په "پ" چاپ ، "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.

(۳) چاپي ديوانونه : "چې يې هيڅ نشته بيان". د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "چې يې هيڅ نه شي بيان". مصوره نسخه : "ځني نه شي هيڅ بيان".

(٤) "ق ، ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې : "چې يې کوم خوا ته رفتن دی".

(۵) قلمي نسخې : "خدای عالم دی په دا علم".

(۶) دا غزل د "پ" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته . دوهمه مسرۍ يې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده :

"يو هم نشته دده کار په ځان راستان"

دوهمه نسخه : "يو يې هم په کار نه شو په ځای د راستان".

(۷) د "خ" دوهمه نسخه : "دهمه وارو يارانو مخ يې ورک شه".

(۸) "ق" چاپ : "سره".

(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "ناست دي".

(۱۰) "پ" چاپ : "هيڅ تعريف مې په دا ژبه وايه نه شي- صد رحمت شه په يارۍ د ګل خان".

د "خ" لومړۍ نسخه : "هيڅ تعريف يې نور په ژبه داوړی نه شي صد رحمت شه په يارۍ د ګل خان".

د "خ" دوهمه نسخه : "هيڅ تعريف به يې په ژبه را و نه شي صد رحمت شه په يارۍ د ګل خان".

په داهورته (۱) د یارۍ شرطونه څه وي — چې په اورکې دوا ړه وسوځي یکسان

چې له آله له اولاده سره و سول — خدای دې نه کا څوك داهسې مظلومان

چې په اورکې یو د بل د پاره سوځي — ما لېدلي نه و وهسې مخلصان

څه رنګ شوخ و و هغه او راوهغه خلق — چې یې مړ نه کړ و داوښکو په باران (۲)

الغیاث دی الغیاث دی الغیاث دی — چې انسان کا هسې ظلم په انسان

د نمرود چارې مې ولیدې په ستر ګو — چې یې اچول وا وروته نبیان (۳)

هم دې څمکې دې آسمان ته تعجب کړم (٤) — چې نه څمکه په نا روشوه نه آسمان

هم دې لویو لویو غرونو ته حیران یم (٥) — چې ونه لوښته له ویخه سرغلتان

له دې خپله سپېره نفسه مې زړه بد شو (٦) — چې اوبه ښې یا خواره خوري په جهان

عالم وایي چې قیامت به په جمعه وي — ولېد ما په یکشنبه په دا دوران

هزار حیف دی چې داهسې رنګه چارې — واقع کېږي د دنیا په سود وزیان

سربند نه وُ ګویا د بنت کربلا وُ — چې سېلاب شو د سرو وینو پرې روان (۷)

په عیسیٰ او په دجال کې ګناه نشته (۸) — دا مکرونه دي د نفس و د شیطان

---

(۱) د "خ" دواړو قلمي نسخو ، "پ" چاپ ، "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ کې " تر داهورته " راغلی دی.

(۲) د "خ" لومړی نسخه : " چې مړ نه که هم داوښکو په باران".

دوهمه نسخه : "چې یې اور مړ نه کړ داوښکو په باران".

(۳) "ق ،ک" چاپ : " چې به یې اچول واوروته نبیان".

"پ" چاپ : " چې یې اچول ؤاور ته نبیان ".

د "خ" لومړۍ نسخه : "چې یې اچول واورته مرسلان".

دوهمه نسخه : " چې یې اچول په اورکې مرسلان".

(٤) "پ" چاپ : " هم دې ځمکې هم اسمان ته تعجب کړم".

د "خ" لومړی نسخه : " ودې ځمکې واسمان ته تعجب یم".

دوهمه نسخه : " ودې ځمکې واسمان وته حیران یم".

(٥) د "خ" لومړۍ اودوهمه نسخه : " ودې لویو لویو غرونو ته حیران یم".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه : " له دې خپله کم بخت نفسه مې زړه بد شو".

(۷) دا بیت د "خ" له لومړۍ اودوهمې نسخې نه نقل شو ، په چاپي دیوانونو اونورونسخو کې نشته.

(۸) د "خ" لومړۍ اودوهمه نسخه : " ګناه نه ده ".

عزیزان یې ځبله (۱) ووژل یځپله — داهمه وار ه تقدیر دی دسبحان (۲)
هسې نه چې داېي وکړه نور به نه کړي — چې یې زړه شي هغه کاندي بادشاهان (۳)
شاه عالم اعظم وګوره چې یې سخاکړ — په خونونو واره ملك دهندوستان (۴)
ودارا او اورنګ زیب وته حیران یم (۵) — چې یې څه چارې واقع شولې ترمیان (۶)
دحسن حسین غزا دې څوك په زړه کا — چې همه واره په تیغ شول شهیدان (۷)
دد وی غوښې اوښکو وینو رغړولې — بې حسابه هسې خلق شو توفان (۸)
هرچې اهل ددنیا دي حال یې دا دی (۹) — که سړی دی که پیری دی که حیوان
آدم زاد په ځمکه یو بل سره وژني (۱۰) — په دریاب کې وبله غوښې خوري ماهیان
لکه غوښې چې ماهیان خوري په دریاکې — په هواکې هم دغه کاندي مارغان
خزنده او پرنده دي د دې دهر (۱۱) — همه واره یو تر بل مشت وګریوان (۱۲)
مرداري ددې دنیا خو هم دغه ده — ځکه بېرته ځنې ګرځي درویشان

---

(۱) د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "سره ووژل".
لومړي مسرۍ د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې داسې ده : "عزیزانو به په څه وبله وژلو".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "داهمه واره تقدیر د پاك سبحان".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "چې یې زړه شي هغه کاندي په داشان".
(٤) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "شاه عالم اعظم وګوره چې یې سخاکړه — په خوبونو واره ملك دهندوستان".
د "خ" لومړۍ نسخه : "شاه عالم واعظم ګوره چې یې فسادکړ — په خونونو سره ملك دهندوستان".
د "خ" دوهمه نسخه : "شاه عالم اعظم وګوره چې یې خساکړ — په خونونو واره ملك دهندوستان".
(۵) "ق، ک" چاپ : "بیا دارا او اورنګ زیب وته حیران یم".
د "خ" لومړۍ نسخه : "ودارا واورنګ زیب وته که ګورې".
د "خ" دوهمه نسخه : "ودارا واورنګ زیب ته دې څوك ګوري".
(۶) "ق" چاپ : "چې یې څه چارې واقع شوې پېدان".
د "خ" لومړۍ اودوهمه نسخه : "چې یې څه چارې واقع شوې تردامیان".
(۷) د "خ" لومړۍ اودوهمه نسخه : "چې همه په توره ومره شهیدان".
(۸) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته اودوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "دوه غابښي او ښي یې په وینو رغړولو — هسې بې حساب خلقه شوله توپان".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "هرچې آل ددې دنیا دی حال یې دادی".
(۱۰) د "خ" لومړۍ اودوهمه نسخه : "آدم زاد په مځ دځمکې وبله وژني".
(۱۱) د "خ" لومړۍ اودوهمه نسخه : "خزنده که پرنده دی ددې دهر".
(۱۲) د "خ" لومړۍ نسخه : "همګې دي وبله مشت وګریبان".
د "خ" دوهمه نسخه : "همګې دي واره مشت وپه ګریوان".

۱۴۹ — ۱۷۲۵

مکاري د زماني څه هومره نه ده
چي رحمان يې چاته وکاندي بيان (۱)

دنيادار د دنيا کارکا ږه د دين — خوانين زما په ملك دي خوشه‌چين (۲)

هيڅ کم نه دی ترسپين مخيو دلبرانو — بلکه سنه دی زما شعر نمکين (۳)

مراد له توروسپينو واړه د لبريده — موقوف نه دی دغه (۴) کار په توروسپين

چي رنگين رنگين مضمون پري کښلی نه وي — څه په کار دی د بياض ورق رنگين (۵)

مرتبه د سليمان چي چا له ورشي (۶) — هيڅ پوره نيمگړی نه دی په نگين

خوند په خوله دی نه په ښځښه نه په خواړه دی (۷) — آب وخور که د چا تلخ وي که شيرين

غرض خوب دی که په خس وي يا په خاوري (۸) — څه حاجت دی په بستر و په بالين (۹)

مصري توره هم په بد غلاف کي زنگ شي — خدای خوك مه کړه د بدانو هم نشين

۱۵۰ — ۱۷۳۴

څه عجب که په ورځ مهر په شپه ماه شي
د رحمان آشنا چنان دی يا چنين (۱۰)

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه ، " چي يې زه رحمان کريم وچاته بيان ".
د "خ" دوهمه نسخه : چي رحمان يې که وچا وته بيان ".

(۲) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کي نشته.

(۳) د "پ" لومړی نسخه " بلکه به دی دا زما شعر نمکين".
د "خ" لومړی نسخه: " بلکه به دی زما سبز نمکين".

(٤) د "خ" لومړی نسخه : " دلسته ".

(۵) د "پ" لومړی نسخه " کاررنگين".

(۶) د "پ" لومړی نسخه ، " چي خدای چالره مرتبه د سليمان ورکا".
د "خ" لومړی نسخه : " که خدای چالره پخه د سليمان ورکه".
د "خ" دوهمه نسخه : " که خدای چالره نتيجه د سليمان ورکه".

(۷) د "پ" لومړی نسخه : "خوند په خوله دی نه په خوله نه په خواړه دی".
چاپي ديوانو نه "خوند په خوله دی نه په شکم نه په خواړه دی".
د "خ" دوهمه نسخه : "خوند په خوله په ژبه په خواړه دی".

(۸) "پ" چاپ ، د "پ پ" چاپ او "ق ،ک" چاپ : " خاوري".

(۹) د "خ" دوهمه نسخه : " څه حاجت دی د بستر و د بالين".

(۱۰) چاپي ديوانو نه ، او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : " د رحمان اشنا چنان دی هم چنين".

که تري ولونبته شاهان او سلطانان هيڅ نيمګړی په چا نه شو دا جهان[1]

که هزار هزار فنا شي په يو دم کي بيا پيدا شي په يو دم کي هزاران

درفتن دآمدن حساب يې نشته لکه بحر چي لهېرې يي بې پايان

يو دبل په غم نه نرم وي نه ګرم هم دهغه زده چي وريې شي په ځان

پيغمبر غوندې صاحب تردنيا تېر شو[2] دادنيا يې ورانه نه شوه په هجران

چي داهسې عالم لاندې شو تر خاورو دچا يادوي ما وتا غوندې سګان

که غلبيل کړم د تمامې دنيا خاورې بيا به نه مومم دارا او شاه جهان[3]

بوی دنام ودنښان يې پاتې نه شو چي دعوی يې کړه د نام اود نښان

که دروغ وايم ته ورشه نظر وکړه دخپل پلار او د نيکه په ګورستان

چي يي ته په دوا رو سترګو ښکلولې ګوره څه شوې هغه خولې هغه لبان

چي مدام يې په قربان قربان بللې اوس دې غبن درباندې وکا چي قربان!

۱۵۱

۱۷۴۶

د رحمان وسوزان شعر ته حيران يم[4]

چي يي اوربل شوی نه دی په ديوان

ته چي هسې ګاه يې ترش ګاه يې خندان له عاشق سره کينه کړې که احسان

له احواله دې چا نه زده چي به څه کړې کله جور کله لطف کړې عيان[5]

رنځ راحت دعاشقانو وا ړه ته يې دا دروغ دی که وصال دی يا هجران

هغه شونډې چي خوږې دي تر شکرو له ترخلو يې عار نه کا عاشقان

رجوعات دښايسته ؤ چا ته نه وي هرګز نه وي سرکوزي د سروي شان

---

(۱) دا غزل د "پ" په نسخو او د "خ" په نيمګړې نسخه کې نشته. د "خ" په نورو قلمي نسخو کې د "ولونبته" پر ځای "ولنبسل" راغلی دی.

(۲) "ق، ک" چاپ: "محمد عليه السلام تردنيا تېر شو".

(۳) قلمي نسخې: "که غلبيل کړې د تمامې دنيا خاورې بيا به نه مومې دارا او شاه جهان".

(۴) "ق، ک" چاپ: "د رحمان دې سوزان شعر ته حيران يم".

(۵) د "خ" د ځينو نسخو او نيمګړې نسخه: "کله جور کله غوږي کړې عيان". او دا غزل د "پ" په نسخو کې نشته.

دغه هسې رنګ ښایست لکه چې ستا دی　　نشته دا رنګه ښایست د هیڅ انسان (۱)

قصد تر هسې حده ولې کړی ګل رخه　　چې له ډېره نازه وژني عاشقان

د مرې صورت څه روح له کاڼي نه وي　　نشته کاڼي څخه ستا د جفا توان (۲)

و هرچا وته (۳) چې ستا قوت رسېږي　　هلته نه رسي قوت د درست جهان (٤)

ستا له جوره زهره (۵) نه لري چې آه کا　　که کشور د عاشقانو شي ویران

خوار حیران لکه عاشق دی ستا له درده　　خدای دې هیڅوک هسې نه کا خوار حیران (۶)

لکه ډېر وایي د وصل راحتونه　　دغه هسې د فرقت دی سخت زندان

د رخسار نښې دې واړه د خورشید دي　　چې یې درست جهان له نوره دی روښان

له هوسه دې هر ګل کړه خندا شوه　　چې یې ولید ستا د حسن ګلستان

کله وي چې نصیحت کاندي عاشق ته　　که له حسنه دې آګاه شي زاهدان (۷)

رنګ د روی دې لري رنګ د سرو ګلونو　　تورې څڼې دې ښا خونه د ریحان

سیاهي د نوي خط دې هسې زیب کا　　لکه سبکي واړه تورې د قرآن

و کوهي ته چې لغزش کا کل خطر وي　　کل خیریت (۸) دی کوهي ستا د زنخدان

که د در و تجلی ده ډېره ډېره　　د رتا ریک شي چې ظاهر شي ستا دندان

ته سلطان د ښایسته وې د لبره (۹)　　دا نور واره ښایسته دې نوکران

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې نشته، د "خ" په قلمي نسخو کې د "مرې" پر ځای "سړی" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخو کې "و هر کار وته" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "شاه جهان" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "چاره نه لري" راغلی دی.
(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۷) دا بیت او ورپسې دوه بیته د "خ" په مصوره نسخه کې نشته.
(۸) "ق،ک" چاپ کې "خطر" راغلی دی.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه کې "دا دا دره" راغلی دی.

که د انور ښایسته ستوري ویل کېږي ‖ نه خورشید خوندې صورت لري عیان (۱)

له هر چا چې اورېدهٔ شي دغه وایي ‖ چې ښایست دې زره نه لري نقصان

درو لعل شو ویل د رحمان خکه (۲)

۱۵۲ ۱۷۶۹

چې دې ستا د لعلو وشونډو شوګویان

چېرته د یار شونډې چېرته غم د دل وجان ‖ چېرته کمتي لال او چېرته لعل د بدخشان

پاک ومنزه دی عشق د نفس له خاصیته ‖ چېرته چاه دګیډې چېرته چاه د زنخدان

لر تفاوت نه دی د رندی د زاهدی ‖ چېرته ځلي جونه چېرته کونډې یتیمان

واړه بې وقوف دي که خوک دین په دنیا پلوري ‖ چېرته پنځه ورځې چېرته عمر جاودان

زار شه د هوا وحرص خیال تر قناعته ‖ چېرته ملک د مصر چېرته ده د غلامان

نه شي د ملنګو د خانانو سره کلی (۳)

۱۵۳ ۱۷۷۵

چېرته عزیز خان چېرته ملنګ عبدالرحمن

فراموش مې دی دستا په مینه ځان ‖ ځان لا څه دی بلکه عمر جاودان (۴)

لکه زه چې ستا د درد په خاور وخوښ یم ‖ هومره عیش وطرب نه لري شاهان

لکه زه چې ستا د غم پېټی وړنه اخلم ‖ هومره پېټی اخستی نه شي پهلوان (۵)

هسې بې سروسامان یم ستا په عشق کې ‖ چې آګاه نه یم په سر او په سامان

هسې بې شرابو مست یم ستا په مینه ‖ چې خبر نه یم په ځمکه په آسمان

دا به څرنګ شي چې ته د کال وعده کړې ‖ په ما نه تیرېږي بې تا یو زمان

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته ، په "پ" چاپ ، ق، چاپ ، "ق ،ک" چاپ ، د "خ" دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه کې "روښان" او مصور نسخه کې "تابان" راغلی دی.

(۲) قلمي نسخې : " ترو ویل د رحمان درو لعل شو، ځکه".

(۳) چاپي دیوانونه : " نه شي د خانانو د ملنګو سره کلی". د "خ" په لومړي نسخه کې "وبله کلی" راغلی دی.

(٤) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې " عیش جاودان" راغلی دی.

(۵) دا بیت د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته ، په "ق ،ک" چاپ کې " د سر پېټی وړنه" راغلی دی.

تمامي عمر دستا په طلب ورک يم — لټوم دې په هر ښهر په بيابان

١٥٤ — ١٧٨٣

که له دره بې شرمي کړې پرېږدې ته (١)
د ېرمين دې ستا پر مخ عبدالرحمان

خوبه شم په زه غمونه د هجران — هومره د پر دې لکه ريګ د بيابان (٢)
دسرې د ښمنۍ توان مې نه شو — خدای را پېښه د ښمني کړه د آسمان
لکه خوک چې داوښ بار په مېږي کېږدي — هسې زه يم په خپل غم (٣) پورې ناتوان
لکه اور د بېلتانه چې په ما اوري (٤) — چالبدلې ګنه اوردې په داشان
د يار غم به مې هغه سرې په شمار کړي (٥) — چې شمېرلې بې وېښته وې د خپل ځان
که خوک وايي حال دې څه دې په هجران کې — په خاطر دې تصور کا د وزخيان
ناقرار زړه (٦) مې د يار په هوا والووت — تش صورت مې په ځای پاتې شو پريشان (٧)
د يار ياد مې (٨) زړه په غېږ سترګو يور — لکه بت په دېوال کښلی يم حيران
ماوې زړه د مومن عرش دی خبر نه وم — چې به عشق زما دا عرش (٩) کاندې وېران
عاشقۍ تر هغه حده بې هوش کړم — چې نه هوښ لرم نه صبر نه سامان
لور دلوره د تهمت په غونډ وېشت شم — ملامت را باندې وايي درست جهان

١٥٥ — ١٧٩٥

چې دا حال ور باندې نه وي ورغلی
په ويل به څه ګوهېږي د رحمان

---

(١) قلمي نسخې : "چې له دره بې شرمې ګناه بې کوم دی — د پردستا په مخ مېن دی يو رحمان". (٢) قلمي نسخې : "خوبه شم په م - درد غمونه د هجران — هومره د بر دي لکه شګې د بيابان " . دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٣) "ق ، ک" چاپ : " په خپل يار پورې ناتوان " راغلی دی. (٤) د "خ" په قلمي نسخه کې داسې دی: " لکه غم د بېلتانه چې په ما اوري". د "پ" لومړۍ نسخه : " لکه ستا د بېلتانه کاڼي په ما اوري". (٥) قلمي نسخې : " زما غم به د هغه سري په شمار وي".

(٦) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې " روح " راغلی دی.

(٧) په چاپي ديوانونو ، د "خ" لومړۍ نسخه او نيمګړې نسخه کې " حيران " راغلی دی.

(٨) په "پ" چاپ ، "پ پ" چاپ کې " دم " ، " ق ، ک" چاپ کې " غم " راغلی دی او دا بيت د "خ" په نسخو کې نشته . دوهم مسرې يې په چاپي ديوانونو کې داسې ده: " لکه بت چې په دېوال کې وي حيران".

(٩) د "پ" په لومړۍ نسخه کې " زړه " راغلی دی.

ورکه عاشقي شه هم يې نوم هم يې نښان — زه يې هسې خوار کړم لکه شګې[1] د بيابان

زه د عشق په کار کې تېر تر سره هم تر مال يم[2] — کشکې که په سر مې دا مشکل کا خدای آسان

کښېوتم د عشق په آدم خور ورګردابونو — نه په وړاندې تلی شم نه په بېرته ګرېزان

رنځ د عاشقۍ چې زه ظاهر کړم و طبيب ته — هيڅ ويلی نه شي طبيبان او حکيمان

شمه ياران د دنيا واړه ګدايان دي — زه د عشق په اور کې سوی سرګردان[3]

نه مې حال وڅاڼه وو چې داخه دی — عالم واړه په فکرت تللي حيران

د عشق اور را باندې بل شو خدای خبر دی — اوس رسوا شوم په عالم کې چاک ګرېوان

۱۵۶ — راشه عاشقي مه کړه رحمان الله او که نه وي — ۱۸۰۳

تل به په اور ناست يې که بادشاهي د جهان

خان سلطان د دې جهان — آخر د رومي خوار حېران

د قضا په حبل تړلی — په مثال د بنديوان

نه يې زور رسي نه توان — شېرين ځان ورځخه د رومي

که ښندي مال و ملک واړه — هيڅ رنګ نه مومي امان

نه يې مل نه يې حامي وي — درد يې ورشي په څپېل ځان

درمانده ورته ولاړ وي — وزيران او وکيلان[4]

هيڅ داروي کړلی نه شي — کوزکوز ګوري حکيمان

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "خاک" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوټه" راغلي دي.

(۲) د "ب" لومړۍ نسخه: "زه د عشق په کارکې تېر تر سرو مال يم".

د "خ" لومړۍ نسخه: "زه د عشق په کار د بار کې تر سر تېر يم".

د "خ" دوهمه نسخه: "زه د عشق په کار کې تر سرو تر مال تېر يم".

مصوره نسخه: "زه د عشق په کاروزار کې تر سر تېر يم".

نيمګړې نسخه: "زه د عشق په کار کې تر سر تېر يم بادې څه کړم".

(۳) دا بيت او ورپسې دوه بيتونه د "خ" له دريمې قلمي نسخې نه نقل شول. او په وزن کې د اصل غزل سره برابر نه برابېږي.

(۴) د "خ" په نيمګړې نسخه کې "اميران" راغلي دي.

بادشاهي يې پاتې کېږي — زړه يې چوي په ارمان
چې يې روح له تنه بېل شي — نور پرې ژاړي فرزندان
يو ساعت ور باندې ژاړي — آخر صبر کا خوا ران
بيا يې غسل لره واخلي — په تخته باندې عريان
په جامو يې هوسېږي[1] — مرده شوی او غسالان
چې له قبره يې بازگشت شي[2] — مال يې يوسي ميراثيان
په مسند يې دعوی کاندي — هم دوستان هم دښمنان
سهيلې به يې تالاکا[3] — هغه خپل مصاحبان
نام نښان يې هسې ورک شي — لکه عين بې نښان
نه يې نقش پاتې کېږي — نه يې اسم په جهان[4]
دا دنيا آب روان ده — نه شي نقش په آب روان
که هزار رنګ ابادي کا[5] — نهايت خانه ويران
لکه باد هسې به تېر شي — کاروبار ددې دوران[6]

۱۵۷ دا بيان دور و دراز و
کوتاه قطع کړ رحمان ۱۸۲٤

---

(۱) په چاپي ديوانونو کی "خوشالېږي" راغلی دی.
(۲) په قلمي نسخو کی "بازگشت کا" راغلی دی.
(۳) چاپي ديوانونه : "سهيلې يې تالا کاندي".
د "خ" دوهمه نسخه : "سهيلې دده تالاکه".
مصوره نسخه : "سهيلې يې هم تالاکه".
(٤) په قلمي نسخو کی "زمان" راغلی دی.
(۵) د "پ" لومړۍ نسخه : "که ابادي کړ هزار رنګه".
د "خ" دوهمه نسخه او نيمګړې نسخه : "که هزار آباداني کړه".
(٦) چاپي ديوانونه : "هغه دور هغه دوران".
د "خ" په قلمي نسخو کی : "هغه دور د دوران".

کهٔ پخوا ترآشنایئ وی بیلتون[۱] — ما به نهٔ وُ له چاکرئ پیوستون

چي مي یار په سترګو ولید ماګومان کړ — چي هم دا ساعت مي بیا مونده ژوندون

په نیمګړي داد خبر د فلك نه وم[۲] — چي به بیا شي په ستنه راځنه ستون

نن ساعت چي له دي حاله خبردار شوم — سکه ترنن وڅېچ بهتره وه پرون

هر زحمت چي پر ما راشي شکرانه کړم[۳] — عاشقئ ترهسې حده کړم زبون

اوس که لاس پر بله مرم هیڅ سود نه کا — هغه چار چي مي له لاسه شوه بیرون

لکه لمر په څلورم آسمان ختلې يي — محبت يي له حجابه کړم بیرون[۴]

چا چي رخنه له سینه مخه را کوله — اوس دي سوړ په نیلي ګرځي دګردون

په داهسي حال کي خرنګ صبوري شي — چي دښمن دي کامراني کا ته محزون

که په صبر سره تور کا مني لعل کړي — لعل يي مدکړي په داهسي شواخون[۵]

د دنیا هوس په ما باندي حرام شو — دهوسي هسي کړم شپه په مېړتون[۶]

دریغه یو ځله هغه زما په حال شوی — چي وما وته لولوي صبر و سکون

١٥٨

وړماځ ته ځان هغه ګړی آسمان شي
چي دستا په غم کي[۷] ناست وي سرنګون

١٨٣٧

(۱) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته ، دپښور په چاپي دیوانونو کي لومړۍ مسرۍ داسي ده : "که پخوا له آشنایئ نه وی بیلتون".
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : " په نیمګړي داد فلك د خبرنه یم ".
(۳) دا بیت د "خ" په نیمګړي نسخه کي نشته ، په نورو قلمي نسخو کي " شکرانه " راغلی دی .
(٤) دا بیت په قلمي نسخو کي نشته .
(۵) په چاپي دیوانونو اونورو قلمي نسخو کي "ځیګرخون" راغلی دی .
(٦) دا بیت په قلمي نسخو کي نشته .
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه ، نیمګړي نسخه او مصوره نسخه کي "چي د یار په غم کي" راغلی دی .

و

هېڅوك مه شه گرفتار د تورو زلفو — مه اسير شه(۱) په کفار د تورو زلفو

هم په شان د تورو زلفو به پرېشان وي — هرچې کاندي انتظار د تورو زلفو

د محشر په عالم کله قراري وي(۲) — څوك به څه غواړي قرار د تورو زلفو

څوېې صبح(۳) د قيامت دميده نه شي — ورځ به نه شي شب تار د تورو زلفو

مگر شمع(٤) د سپين مخ شي باندې بله — گنه نشته بل انوار د تورو زلفو

تار په تار کا د عاشق د خاطر خونه — چې حلقې شي تار په تار د تورو زلفو(۵)

چې تمام جهان يې نښتی دی په دام کې — څوك به څه کاندي انکار د تورو زلفو(۶)

زه له کوم، يوه کمنده سر وکاږم — کمندونه دي هزار(۷) د تورو زلفو

هومره زړونه يې پېيلي په هر تار دي(۸) — چې تسبيح کړه خدای زنار د تورو زلفو

په تندي د محتسب کا دره ماته — چې پرې راشي دره دار د تورو زلفو(۹)

---

(۱) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "اسير مه شه"

(۲) چاپي ديوانونه او د "خ" لومړی نسخه : "د محشر عالم به کله په قرار وي"، خو "پ" چاپ کی د "کله" پر ځای "څرنگ" راغلی دی.

(۳) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه نسخه : "ولی صبح".

(٤) مصوره نسخه : "ککه".

(۵) د "خ" دوهمه نسخه : "چې حلقه شي خلقه مار د تورو زلفو". او چاپي ديوانونه، مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه کی "چې حلقه شي" راغلی دی.

(۶) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "څه به کاندي څوك انکار د دروبشانو".

(۷) د "پ پ" چاپ : "بسيار".

(۸) د "خ" لومړی نسخه : "هومره زړونه يې پيلی هر تار دي".

(۹) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

ملك دهند او دحبش يې واړه زېر کړ(۱) — چې پيدا شو شهريار د تورو زلفو

سامارا نوغونډې گرځي په گنجونو(۲) — نه شي هيڅ په زړه کې ډار د تورو زلفو

که بل مار چيچل په لاسو يا په پښو کا(۳) — په زړه خوله لگوي مار د تورو زلفو

د رحمان ترقلم مشك وعنبر ووري
چې آغاز يې کړ اشعار د تورو زلفو

۱۵۶ — 1851

اوښکې نه لري حساب زما د سترگو — بې حسابه شو سيلاب زما د سترگو

سياهي مې همه واړه سفيدي شوه — هسې پرېولې شو کتاب زما د سترگو

که مې سره دي که مې سپين دي که مې تور دي(٤) — اوښکو يو وړ هر اسباب زما د سترگو

چې رخسار د هغه يار را څخه پټ شو — حبطه شو آب وتاب زما د سترگو(۵)

چې گوزار مې په داگرمو اوښکو نه شو(۶) — مگر کاني دی حباب زما د سترگو(۷)

که نور خلق د آفتاب په رڼا زيست کا(۸) — مخ د ترکو دی له افتاب زما د سترگو

مايې خيال لره ابلق د سترگو زين کړ — قدم نه ږدي په رکاب زما د سترگو

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "ملك د هند د حبش واړه زېر زبر کړ".

(۲) د "پ" په لومړی نسخه کی "ملکلو نو" راغلی دی.

(۳) "ق ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : "که بل مار چيچل په لاسو په پښو کاندی".
مصوره نسخه : "دبل مار چيچل پر لاس و يا په پښو وي".

(٤) دا بيت په مصوره نسخه کی نشته لومړی مسری يې د "پ" په لومړی نسخه کی داسی ده : "که مې سره دي که مې تور که مې سپين دي".
د "خ" لومړی نسخه : "که مې سره دي که يې سپين دي که يې تور دي".
د "خ" دوهمه نسخه : که مې سره وو که مې تور وو که مې سپين وو".

(۵) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ : "چې رخسار د هغه يار را څخه پټ شي حبطه شي آب وتاب زما د سترگو".
"ق ک" چاپ : "پاتې نه شو آب وتاب زما د سترگو".
"ق" چاپ : "حيف چې پاتې شي آب وتاب زما د سترگو".
د "خ" دوهمه نسخه : "آبو تر شو آب وتاب زما د سترگو".

(۶) چاپي ديوانونه ، مصوره نسخه ، او د "خ" لومړی نسخه : چې گوزار يې په داگرمو اوښکو نه شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې گذران مې په داگرمو اوښکو نه شي.

(۷) مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه : "مگر کاني شه حباب زما د سترگو".

(۸) د "خ" دوهمه نسخه : "که نور خلک د افتاب په مخ کې گرځي".

چې مې[1] نقش په زړه سرې شونډې د يار شوې — کان د لعلو شو گرداب زما د سترگو

لکه تبنتي وحشيان له مردمانو[2] — هسې وتښتېده خواب زما د سترگو

۱۶۰ — ماړحمان چې سترگې روڼې په خپل يار کړې[3] — ۱۸۶۱

اوس محال شو[4] اجتناب زما د سترگو

هر ساعت زما د غوږ په تا وولو — د فلک لاسونه شنه شوه تر څنگلو

هوموږه غم د بېلتانه راباندې را غی[5] — چې حساب يې نه په خوله شي نه په گېنلو

هغه سترگې چې نرگس وې هم با دام وې — تېرې تورې شوې زما په قتلولو

هغه شونډې چې شيرينې وې تر قندو — ماهيڅ فيض ترې بيانه موند بې سکنڅلو[6]

داکانړه کاڼه بانډه او کړې ور وچې — نور لڅه نه کا بې کړو کړو و هلو[7]

په شپه نو کې د عاشق په وينو سرې کا — سبا پورې کا نکريزي په منگلو

دا زما د قاتل لاس دی نه پوهېږم — که تر باغ وتلی خاښ دی د سرو گلو

دريغه مرگ يې په دنياکې نيمه خوا شوی — ښايسته غوټچې يې پرې يستې د گلو[8]

۱۶۱ — هسې بند شو په کمند د تورو زلفو — ۱۸۷۰

چې حيران يم د رحمان په خلاصولو[9]

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، مصوره نسخه: "چې يې نقش".

(۲) د "ب پ" چاپ: "لکه وتښتي وحشيان له مردمانو".

"ق، ک" چاپ: "لکه تښتي چې وحشيان له مردمانو".

مصوره نسخه: "لکه تيبنند وحشيان که له مردمانو".

(۳) د "خ" لومړي نسخه: "ماړحمان چې په سترگو روڼې په خپل يار کړ".

(٤) چاپي ديوانونه، مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې "محال دی" راغلي دی.

(۵) په مصوره نسخه کې "اوري" راغلي دی.

(۶) د "خ" لومړي نسخه او مصوره نسخه: "لوڅه نه کړې بې کړو وو د ويلو".

(۷) دا بيت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۸) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.

(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "څو حيران يم زه رحمان په خلاصولو".

تا چې رنګ د میو ورکړ ولبانو — اوري پورې کړ په کور د میخوارانو

چې دې جوړه کړه لینده د کږو وروځو — خوبه ښکار کړې په حرم د غزالانو[1]

چې دې اسود ختنځي په زلفو کښېنود — معطر دې کړ دماغ د دیوانګانو

په رخسار چې دې دخط غبار ګند شو[2] — سربلنده شوه خرقه د خاکسارانو

کانه غشي وار به پرته ځي له ښې — زه از ارکرم ستا کږ وکږو[3] مژګانو

چې زما دیار ترمنځه جدایي کا — کاني پربوځي په خونه د بدانو[4]

که مې چېرې خواست دخدای په درقبلېږي — سوال به زه د عمر کرم د هوشانو

سور پېزوان دې په سروشونډو هسې زېب کا — لکه جیم په قلم ښکلي کاتبانو

دسرو ټیک دې شهزاده په جبین پروت دی — شینکي خال دې محاصل په بندیوانو

دواړه لبچې دې وکښلې مصري توري — درپوهېږم سر به پرې کړې دخوارانو

۱٦٢

ستا له غمه په ځان زره درحم اسوځي

لکه شمع په زیارت د شهیدانو

۱۸۸۱

چې کوتلي وي په تیغ ستا د چشمانو — سرحلقه دي د جمله وشهیدانو

ستا وصال دسر پر بکړیو دی دلبره — ژوندي نه مومي جنت بې مردګانو

د پیرې سوری عاقل لره ضروري — دا مقام دی دسر تورو دیوانګانو

په سرپوښ محل[5] کې نور د آفتاب نه وي — دا دولت دی نازل شوی په ګدایانو

هم په دازماله ستر ګو وینې څاځي — چې دې نقش پکې رنګ دی دلبانو

---

(۱) قلمي نسخه : "خوب دې زوبکړې دحرم په غزالانو".

(۲) د "خ" په دوهمه نسخه کی "پیدا شو" راغلی دی.

(۳) د "خ" لومړی نسخه : "زه ادا کرم ستا کږ و وږ و مژګانو".

د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "زه ادا کرم ستا کږ وکږ ومژګانو".

او د "پ" لومړی نسخه : "زه ادا کرم ستا کږو وږ وخومش ګانو".

(٤) دا بیت او ورپسی څلور بیتونه په قلمی نسخو کی نشته.

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کی "بازار" راغلی دی.

مشکین خال دې په سرو لبو هسې زیب کا | لکه مُهر په مخزن د درمرجانو

۱۹۳

ماسواالله یاره هرچې دی راجح نه له
واړه کفر دی په دین د عاشقانو

۱۸۸۸

که نظر کا خوک په کار د درویشانو | خود به ووینې وقار د درویشانو
په دغه لاره به ورشي خدای رسول ته(۱) | که خوک یون کا ندي په لار د درویشانو
هر گفتار به یې دخدای په دربار قبول وي(۲) | چې قبول یې(۳) وي گفتار د درویشانو
په یوه قدم تر عرشه پورې رسي | مالبدلی دی رفتار د درویشانو
هسې گرم بازار بل په جهان نشته | لکه گرم دی بازار د درویشانو
هومره خلق یې زیارت(٤) کا پس له مرگه | چې بازار وي په مزار د درویشانو
بادشاهان د دنیا واړه یې پراته دي(۵) | لکه خاورې په دربار د درویشانو
هر بهار لره خزان په جهان شته دی | خزان نه لري بهار د درویشانو
د جنت د باغ گلونه به یې هېر شي(۶) | که خوک ووینې گلزار د درویشانو
چې دنیا یې کړه دخدای د پاره ترکه | صد رحمت شه په روزگار د درویشانو
د قارون وحال ته گوره حال یې څه شو | راشه مه کوه انکار د درویشانو
په هر چا چې د غضب لینده کا سنخه(۷) | خطا نه دروي گوزار د درویشانو

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته د "ب" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسره داسې ده: "په دغې لاره به ورشې وخدای ته".
(۲) "ق،ک" چاپ، "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "قبول شي" راغلی دی.
(۳) "ب" چاپ، "ق،ک" چاپ، "ق" چاپ کې "چې قبول یې کړه" راغلی دی.
(۴) قلمي نسخه: "طواف".
(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه: "بادشاهان ددې دنیا واړه پراته دی".
د "خ" دویمه نسخه: "بادشاهان ددنیا ورته پراته دی".
مصوره نسخه: "بادشاهان ددنیا واړه پراته دی".
(۶) "ق،ک" چاپ: "به دې هېر شي". د "خ" لومړۍ نسخه: "به یې هېر دي".
(۷) په قلمي نسخو او د "ق،ک" چاپ کې "غوکه"، د "ب" چاپ او "ق" چاپ کې "کشته" راغلی دی.

۱۶۴ — ۱۹۰۱

درست دیوان د ماحج (دان) زار تر دا غزل شه(۱)
چې بیان یې کړ کردار د درویشانو

دپېښور وان خمی دي ز بب کا پر لبانو — توري زلفي دي ځنځير د عاشقانو(۲)

داسور تیک دي شهزاده پر اور بل پروت دی — شینکی خال دي معاني د بندیوانو

دوار لب دي ښایسته تر سرو یاقوتو — شرمولي ده زلحه ستا د غندانو

دوه رخسار دي دوه سېب د سمرقند دي — پر سینه دي دوه نارنج د رنځورانو

دوار ليچي دي کړي کښلي مصري توري — دړوهېږم سر به غوڅ کړي دخوارانو(*)

توري وروځي دي کړي پر جبین (زیبا کا)(۳) — لکه جیم پر کاغذ کښلی کاتبانو

دپیره سیوري عاقل لره ضرور دی — دامقام دی د سرتو رو ملنګانو(*)

ستا وصال د سر پر بکړیو دی دلبره — ژوندي نه مومي جنت بي مردګانو(*)

دلیلي د کوڅي سپي پر مجنون پېښ شو — په باربار یې شکلاوه پر دوو عینانو

۱۶۵ — ۱۹۱۱

ماسوا له یاره هر چې وي ماحج نه(*)
وار کفر دی په دین د عاشقانو

کښېږم په صحرا سر شوم هم په کلیو — بیا مې نه موند هیڅ خبر د هغو تللیو

خدای زده کومې خواته لاړل حال یې څه وي — خبر نه یم د ګرنګ له پر یوتلیو(٤)

له دي غمه مې زړه چوي که څوك خبر وي(٥) — لږ په ما هم خبر وکړي خدای ساتلیو

پس له دي به چېرته در ومي ځای موکوم دی(۶) — راته وایې د دنیا په سرای راغلیو

(۱) مصوره نسخه : "تر یو غزل شه".
(۲) دا غزل د "خ" له دریمي قلمي نسخي نه نقل شو.
(۳) په قلمي نسخه کي "پر جبین پروت" راغلی دی. (*) دا شعر جیتو نه په هکینیو غزلو کي تکرار راغلي دي.
(٤) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کي نشته.
(٥) د "خ" د دوهمه نسخه کي "که څوك هم راشي" او په مصوره نسخه کي "که څوك خبر ښی" راغلی دی.
(۶) دیپ نسخې او د "خ" لومړي نسخه : "پس له دي به چېرته در دمو ځای موکوم دی". مصوره نسخه : "پس له دي به چېرته در ومم ځای مي کوم دی."
د "خ" لومړي نسخه : "پس له دي به چېرته در ومي ځای دی کوم دی".

کوندې ستاسو په مخ زه هم بښنده شم (۱) لاس د خدای و در ته نیسی د پسندلیو

هیڅ خبر یې په هیڅ لوري مو ندې نه شي کړې غواړې شپه او ورځ په سپړو پلیو

له دنیا پوهه خلکه نه کېږي پوښتنه زه و تاسي وته وایم پوهېدلیو (۲)

۱۹۶ خبر نه یم چې په باب مې کښلي شه دي؟ ۱۹۱۹

زه رحمان په اند ښنده یم له دې ښکلیو

د دلبرو په درګاه نه رحمت (۳) لرم نه جاه

غوځوي مې د زړه ولې (۴) د چشمانو په نګاه

هومره قدر مې پرې نشته (۵) لکه قدر د ګیاه

یو نظر (۶) را باندې نه کا از برای عند الله

هیڅ له ځانه خبر نه یم چې یې شه لرم ګناه (۷)

که له غمه یې سر پټ کړم بل سر نه لرم پناه (۸)

۱۹۷ د رحمان په خیر و مه شه (۹) ۱۹۲۶

حال احوال د چا تباه

---

(۱) چاپي دیوانونه او د "خ" قلمي نسخې: "ګوندې ستاسو په مخ زه هم پسندیده شم".
(۲) دا دوه بیته د "خ" له هېڅې نسخې نه نقل شول او دوهم بیت د "ړوون" په مجموعه کې هم شته.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "عزت"
(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "د زړه دینې"
(۵) چاپي دیوانونه: "هم نشته"
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "ترو نظر را باندې نه کا".
(۷) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه: "چې زه شه لرم ګناه". "ق، ک" چاپ: "چې یې زه لرم ګناه".
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) چاپي دیوانونه او دوې قلمي نسخې: "د رحمان په خیر دې نه شي".

ورځ دې تېره په شومه کړه شپه له خوابه — خدای به کله یاد وې خانه خرابه
په شتاب شتاب دې تله دي که پوهېږې — غافل مه شه د دې عمر له شتابه
دلته دم او قدم دواړه په حساب دي — پل غلط له لارې مه ږده بې حسابه
راستولی خدای حساب دی په کتاب کې — خبر زده کړه له حسابه له کتابه (۱)
ته وخپلو نېکو بدو ته نظر کړه — چې بدي دې خوتېرې کړې له ثوابه (۲)
په هغه جهان به څرنګ ځواب وکړې (۳) — چې په دا جهان عاجز یې له جوابه
عاقبت به تورو خاورو له درومې — ځان به څوځنده په ګوته له ترابه (۴)
زه دې پېژنم په اصل کې تراب یې — ته چې ځان څندې په ګوتو له ترابه (۵)
څو په دا جهان او به له تندې نه شې — په قیامت به دې سینه نه شي سیرابه
چې آفتاب یو نېزه شي بیا به څه کړې (۶) — چې نن (۷) سیورې له تښتې له آفتابه
د کاغذ په کشتۍ سیر کوې رحمانه — دا کشتۍ به دې مرګه کاندې غرقابه (۸)

۱۶۸

په ازاد د چا راضي مرشد کامل شه
که خلاصی په قیامت غواړې له عذابه

۱۹۳۸

په ورځ ناست یې بې طلبه (۹) — په شپه خوب کړې بې ادبه
لاس دې وخاته له دواړو — هم له روزه هم له شبه

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) قلمي نسخې: "ته دا خپل نېك وبد وته لږ ځیر شه چې ثواب دې څوتېرې کاله عذابه".
(۳) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "په هغه جهان به څرنګه ځواب کړې". د "خ" دوهمه نسخه: "په هغه جهان به څرنګ ته ځواب کړې".
(٤) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(٥) دا بیت او ورپسې بیت له قلمي نسخې نه نقل شو.
(٦) قلمي نسخې: "نو د به څه کړې".
(۷) چاپي دیوانونه: "او س چې".
(۸) دا بیت د "خ" په دواړو نسخو کې نشته. لومړی مسری یې په چاپي دیوانو کې داسې ده: "د کاغذ په کشتۍ سیل به کړې تر کومه".
(۹) په چاپي دیوانو او د "خ" لومړی نسخه کې "بې مطلبه" راغلی دی.

نه دلې شوې نه هورې شوې	ترمنځ(۱) ورك(۲) شوې مذبذبه
عبادت دې په ريا شو	په مذهب كې بد مذهبه(۳)
مدام بندې په سبب كې	بې خبر له مسببه
واړه تشې شرومې شارې	خبر نه شوې له مطلبه
ته اوده وربانديې سور(۴) لې	آس دې يون كا بې جلبه
تن دې تش په توره وسو	آس دې داغ كړ بې منصبه(۵)
دراكب چې واك پرې دی شي	سود يې څه وي له مركبه
له ژوند يو سره ناسته(۶)	له مړ ده ؤ مړكبه
هلاك لوى شوې په اوبو كې	اوبه نه پېژنې كبه
لكه كاڼي يا كودرۍ	په درياب كې تشنه لبه
ناآگاه ځان آگاه بولې(۷)	دا خبره ده عجبه(۸)
مراد له زهده معرفت دی	نه تش ځان وژل اقربه

١٦٩ — ١٩٥٣

د ځان شراب له عشقه
نه له كورو له عنبه(۹)

ته شهلا(۱۰) يې شكر لبه	ګل رخساره سيم غبغبه

---

(۱) د "خ" دري واړه نسخې : "ترمیان".
(۲) چاپي ديوانونه : "ډوب شوې".
(۳) دا كلمه د "پ" په لومړي او د "خ" په لومړي نسخه كې "بې مذهبه" راغلې دی.
(٤) قلمي نسخې : "وربانديې ناست لې".
(٥) دا بيت په مصوره نسخه كې نشته.
(٦) په "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، "ق ،ک" چاپ او د "خ" لومړى او درېمه نسخه كې "ناست لې" او د "پ پ" چاپ كې "ناستا دی" راغلى دی.
(۷) قلمي نسخې : "ناګاه خپسرا ګاه بولې".
(۸) "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ : "داخبره عجائبه".
(۹) چاپي ديوانونه : "نه انګور نه له عنبه".
(۱۰) د "پ پ" چاپ كې "شهلا" راغلى دی.

په نادرو کې نادره — په عجبو کې عجبه
په جمله ؤ معشوقو کې — بوالعجب یې منتخبه
بې زیوره ښایسته یې(۱) — بې ترتیبه مرتبه
دغه داد د الهی دی(۲) — بې تالاشه بې طلبه
آب حیات چې حیات بیا مومند — ستا د شونډو له سببه(۳)
مخ دې سپین تر سپین سبا دی — زلفې تورې تر تور شبه
ستا د مخ عرق دانه وو — زینت راڼیو له کوکبه(٤)
د ښایست مخې دې نشته — تر مشرقه تر مغربه(٥)
د وصال مونده دې گران دي — مگر فضل شي له ربه(٦)
چې د رب فضل پرې وشي — هغه خلاص شي له غضبه(۷)
داد ولت د خدای په داد دی — مونده نه شي له نسبه(۸)
عشق څه هسې علم نه دی — چې حاصل(۹) شي له مکتبه
مکتب حال د مذهب وایي — عشق سیوا دی له مذهبه
د عاشق مذهب هم دا دی — چې دم نه وي بې مطلبه(۱۰)

۱۷۰ ستا د حسن په تعریف کې
تاج ان گونگ دی(۱۱) له ادبه ۱۹۶۹

---

(۱) قلمي نسخې: "بې زیوره دل فریبه".
(۲) د "خ" قلمي نسخې، "دالیو داد الهي دی".
(۳) د "خ" لومړي او دوهمه نسخه او د "پ" لومړۍ نسخه: "آب حیات و حیات بیا موند ستا د لبو له سببه".
(٤) په پښور چاپي دیوانونو: "ستا د مخ عرق دانه ده زینت دار ه له کوکبه".
(٥) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې دای لوستل کېدای شي: "مگر مهر و شي له ربه".
(٦) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. په نورو قلمي نسخو کې دا مسرۍ داسې ده: "مگر مهر شي له ربه".
(۷) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه کې "منصب" راغلی دی.
(۹) په قلمي نسخو کې "حاصلیږي" راغلی دی.
(۱۰) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې: "یعدم نه دی بې مطلبه". په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "نه وي" پرځای "نه دی" راغلی دی.
(۱۱) په چاپي دیوانونو کې "شو" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "یم" راغلی دی.

پہ هر ذره چې د یار مینه شي غالبه — بله مینه یې هیڅ نه وي مناسبه
نوري وار په مرتبې به ورته هیڅ شي — که خبر شي څوک له هسې مراتبه
لیاقت یې هر وګړي ته نه نشته — عاشقي یوه پایه ده عجایبه
د طلب له کوتاهۍ ویره وکړه(۱) — که هر څو دې لا کوتاه ده طالبه
عشق څرګنده خزانه ده خوار هغه شو — چې څرګنده خزانه شوه ترې غایبه
غوره(۲) خط د هر ویاند تر خط نشته — که هزار رنګ کتابونه کړي کاتبه
هیڅ یې مه پوښته له فرضه له واجبه — په هغو چې عاشقي کړي خدای واجبه(۳)
عاشقان ترسره ماله یار ته تېر دي — خدای دې دا طائفه نه کاندي کاذبه(٤)

۱۷۱ — ۱۹۷۸

زه رحمان دخپل صاحب په رضا یست کړم
څه په کار دی بنده یې خپله صاحبه(۵)

تا چې په دا تورو سترګو وکاته وماته — زړه دې زما تور کړله دې نوره مخلوقاته(۶)
ما خو چې ته ولیدې هغه ساعت مې وویې — نوره به مې مینه د زړه نه شي له تا ما ته
شیخانو او زاهدانو چې نصیحت وماته وایي(۷) — نه دي خبر شوي ستا د مخ له محسناته
څه وشو که زه انګشت نما شوم ستا په مینه — لا تر ما نه خوښ یې وقاضي وهم ملاته(۸)
مرم په دا چې ماله تا جار باسي هغه خلق — بیا دې په دیدن ترما ړدي ځغلي وخواته(۹)

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "د مطلب له کوتاهی ویره ومه کړه".
(۲) د "پ" په لومړی نسخه کی "وور" او د "خ" په دوهمه نسخه کی "بهتر" راغلی دی او هم دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته..
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "په هغو چې د یار مینه شوه واجبه".
(٤) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته ، په لوړو قلمی نسخو کی دوهم مسری دغسی ده : "خدای به دا طایفه نه کاندی کاذبه".
(۵) چاپی دیوانونه : "څه په کار دی دا بنده یې خپل صاحبه".
(۶) ددې ردیف ټول بیتونه د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړی قلمی نسخه کی نه دی راغلی.
(۷) دا مسری په "پ" چاپ او د "خ" په دوهم قلمی نسخه کی دغسی راغلی ده : "شیخ و زاهدان چې نصیحت والی وماته".
(۸) دا مسری په "پ" چاپ کی دغسی راغلی ده : "لا تر ما نه خوښ یې وقاضی ته هم ملاته".
په "پ ب" چاپ کی دغسی راغلی ده : "لا تر ما ته خوښ یې وقاضی وهم ملاته".
د "خ" په دوهمه قلمی نسخه کی دغسی راغلی ده : "لا تر ما خو مینه کړه و قاضی او ملاته".
(۹) د "خ" په دوهمه قلمی نسخه کی دغسی راغلی ده : "بیا دی په دیدن ترما وړنی ځغلی وخواته".

۱۷۲ — ۱۹۸٤

زه رحمان چې دې وینم یاره وایم خدایه خیر کړې
ګډه سناپېرې ده دېنې آدم له ذاته (۱)

کـه د عقل څه اثر لـرې وسر ته — لاس په سر مه شه د هر ګیدړې ودر ته

په نظر د هغو خاورې سره زر کېږي — هر چې نه لري نظر (۲) وسیم وزر ته

بې منته جام د زهر و خښلی سه دی — نه هغه چې منت بار (۳) وړي وکوثر ته

د یوسف له حاله زده کړه د غه پسه — وایه حال د زماني وبرادر ته

دې فلك وچاته هیڅ بسنلي نه دي — چې یې نه دی راپېرودی څنې بېرته

د خر وار دعوی یې وګنه ممکنه — که یې یوه وي دیوې جوداني در (٤) ته

که له خدایه دې وخلق وته مخ شي — له فردوسه به دې مخ شي وسقر ته

همیشه به در په در ګرځې رټلی — د استوګنې ځای به بیا نه مومې چېر ته (۵)

۱۷۳ — ۱۹۹۳

ددې سست بدن منت په رحمان باندې
چې له خپله دره تلی نه شي بل در ته

چې نظر کړم د خوبانو ورخسار ته — حق حیران (٦) د خدای په کره شم ودې کار ته

له دهشته یې دیبار پوښتېدای نه شم (۷) — خدای زده څه به یې ویلي وې دیبار ته

خلوتیان لکه برده پلې خرڅېږي — غږ یې نه خیږي د حسن وبازار ته

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زه رحمان چې یار ووینم وایم خدایه خیر کړې ګډه سناپېرې ده دېنې آدم له ذاته".
په "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې راغلی دی: "زه رحمان چې ووینم یار وایم خدایه خیر کړې ګډه سناپېرې ده دېنې آدم له ذاته".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "زه رحمان چې یار ووینم خدایه خیر کړې ګنه سناپېرې ده دېنې آدم له ذاته".
(۲) په مصوره نسخه کې "حاجت" راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې "منت بار شي" راغلی دی.
(٤) چاپي دیوانونه: "که رتبه یا جوداند بدیې دې در ته".
(۵) قلمي نسخې: "د استوګنې ځای به نه مومې هیچېر ته".
(٦) چاپي دیوانونه: "آئینې غوندې حیران شم ودې کار ته".
(۷) د "پ" لومړۍ نسخه: "له دهشته یې دیبار ته کتای نه شم".

ته چې ما پوښتې د یار له حقیقته — څوك د یار خبرې کاندي واغیار ته

درد و غم د عاشقۍ څه هومره ندي — چې بې عقل د چا رسي ومقدار ته

زه و یار چې سره خپل غمونه شمار کړو — یار و ما ته حیرانیږي زه و یار ته

د دنیا چارې همه واړه په وار شي — ما د یار غمونه نه پرېږدي و وار ته(۱)

۱۷۴ — ۲۰۱

ل۱۸۸ک

کم هسې وزګار چېرې دی له عشقه(۲)

چې غوږ ونیسي ناصح غونډې وزګار ته

ما د دهر غم وهلی دی په لته — د پیالې د صراحۍ له برکته

کله اوبه دي د حیاتو په ظلمت کې(۳) — ساده رویو وما را کړې بې ظلمته(٤)

هغه یار چې وما جام د میو راکړ — د دښنو وینې مې وڅښې بې شدته(٥)

بې خودۍ د دنیا له غمه خلاص کړم(٦) — لاړ مې بیا مونده بېرون له شش جهته

د دښمن په دښمنۍ مې خندا کېږي(۷) — لکه شمع د مقراض له خصومته

بې خیرې مې کل په خیر باندې شمېرلي — د زمرې په خوله کې ناست یم فراغته

مړ بهتر دی تر هغه چې څوك بې پتې شي(۸) — په یارۍ کې دې خدای نه کا څوك بې پته

داسې چې په اور سوځي مرادې دادی — چې په اور کې سوی شندیم نه بې پته(۹)

خدای هاله د سړي یاد شي چې دردمند شي — کمه نده دردمندي تر عبادته

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته او د "پ" په لومړي نسخه کې د "وار" پر ځای "یار" راغلی دی.

(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۳) "ب" چاپ او د "پ پ" چاپ کې "په تورتم کې" راغلی دی.

(٤) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "بې منته" راغلی دی.

(٥) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "بې شدته" پر ځای "بې شربته" راغلی دی.

(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "بې خودۍ زه د دنیا له غمه خلاص کړم".

(۷) د "پ" نسخې او "خ" لومړۍ نسخه: "خنداشي" او "خ" دوهمه نسخه "خنداراشي".

(۸) مصوره نسخه کې "بې ننګه شي" راغلی دی.

(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "داستي چې شیرین خان سیزي په اورکې مرادې دادي چې په اور کې سوی شندیم نه بې پته". په چاپي دیوانونو کې د دوهمې مسرې د "چې" پر ځای "زه" راغلی دی.

په تدبیر و په تلاش کله مونده شي — چې موقوف وي هغه کار په عنایت[1]
که څوک سل نصیحتونه ورته وکا — غوږ یې نه وي د هیچا په نصیحت

زه رحمان په سل حلقو د زلفو بند یم
لا د پاسه یو پېزوان شو بله نته[2]

۱۷۵ — ۲۰۱۳

ستا په مخ کې څه[3] حساب د جمال نشته — ځکه ما څخه د صبر مجال نشته
ته د سرو د مال وېره په ما مه کړه — وېره ما څخه د سرو د مال نشته
زه په دا سبب له وېرې سره رېږدم — چې ستا وېره کې ثواب دی وبال نشته[4]
که وعده د بوې چارې یو ساعت کړې — دغې چارې امید مې په کال نشته
د شهید و حال ته ګوره حال یې څه دی — بې تا هسې حال زما دی بل حال نشته
روښنايي مې د چشمانو ستا دیدن دی — په دا کور کې بل چراغ او مثال نشته
په جویبار زما د سترګو سرو ته یې — په دا نهر باندې بل څه نهال نشته[5]
مخ دې بې خطه بې خاله هسې زیب کا — چې یې هیڅ حاجت په خط و په خال نشته
مخامخ که راته وګورې دلبره — په کاته کې دې ثواب دی وبال نشته[6]
د آفتاب په مخ کې هره ورځ زوال وي — ستا د حسن په آفتاب کې زوال نشته
په جذبه د محبت مې ځان ته راښکه — نور حاجت مې په رېبار او دلال نشته[7]

ستا په یاد و رحمان هسې رنګ مشغول دی
چې په زړه کې یې هیڅ غم د وصال نشته

۱۷۶ — ۲۰۲۵

---

(۱) دا بیت او ورپسې بیت له قلمي نسخې نه نقل شول.
(۲) چاپي دیوانونه: "لا د پاسه سور پېزوان شو بله نته".
(۳) په چاپي دیوانونو کې د "څه" پر ځای "چې" او په مصوره نسخه کې "هیڅ" راغلی دی.
(۴) قلمي نسخه: "چې ستا وېره د ثواب دی وبال نشته".
(۵) قلمي نسخه: "په دا نهر باندې خیر نهال نشته".
(۶) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۷) دا بیت د "ق، ک" له چاپي دیوان نه نقل شو او په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته.

مخ تـه کـه دي لمر وایم د لمر زلفي تار تار نشته ... سروکه ستا قد بولم د سرو ږي یون رفتار نشته (۱)

هر څوک چي دي ستا و آتشین خسار ته [گل] وایي ... پوچ وایي داور په مخ کي وقر د گلزار نشته (۲)

زلفي دي ناحقه څوک سـنبل بولي دلبره (۳) ... ولي چي له مښکو سره هیڅ د گیاه کار نشته

ماچي غنې په غوږو ستا د درد سپیو واوریده ... هسي رنگ بلبله په چمن کي په گفتار نشته (۴)

ستا د بدن هغه کا چي یي سر په تنه [یاس] ندوي ... ولي [چي] د سرد ښتن حورو وته لار نشته (۵)

یار به د رقیب په لوري خدای ندکا [ځم] (۶) ... ولي چي د سپیو فرښتو سره څه کار نشته

۱۷۷ ۲۰۳۱

که څوک لاس له سوده وکاږي زیا[ن] نشته (۷) ... په ملنگ باندي قـلنگ او تاوان نشته

دوفا خریداران دي بل خوا د رومي (۸) ... دامتاع د زمانې په دوکان نشته

جدایي له آشنایي نه پیدا کیږي ... ناآشنا له هیڅ غم د هجران نشته

مگر ځان وخدای ته وسپاري امان شي (۹) ... کنه بل خوا د هیچا امان نشته

---

(۱) د "پ" نسخې : "قد که دی سرو بولم د سرو یون رفتار نشته".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "سرو که ستا قد بولم د سرو خوش رفتار نشته".
د "خ" لومړی، دویمه او مصوره نسخه : "قد ته که دي سرو وایم د سرو یون رفتار نشته".

(۲) د "خ" لومړی نسخه : "پوچ وایي داور په مخ کي بل هسي گلزار نشته".
د "خ" دوهمه نسخه : "پوچ وایي داور په مخ کي قدر د گلزار نشته".

(۳) چاپي دیوانونه : "زلفي دي ناحقه خلک بولي د سنبل صنم".

(۴) د "پ" لومړی نسخه : "ماچي واوریده غنې د ستا د سپیو ... هسي رنگ بلبل هیڅ په چمن کي خوش گفتار نشته".
د "خ" دري واړه قلمي نسخې : "ماچي غنې په غوږو واوریده ستا د سپیو ... هسي رنگ بلبله په هیڅ چمن کي خوش گفتار نشته".

(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کي نشته، په نورو نسخو کي دا بیت داسي دی: "ستا د بدن هغه که چي یي سر په تنه نه وي
ولې سرد ښتن حورو ته لار نشته".

(۶) د "پ" لومړی نسخه: "یار به د رقیب په لوري خدای ندکا رحمانه ... ولي چي فرښتو سره د سپیو هیڅ کار نشته".
د "خ" مصوره نسخه کي یي دوهمه مسره داسي ده : "حق دی چي د سپیو فرښتو سره کار نشته".
د "خ" لومړی نسخه : "حق دی چي نر سپیو فرښتو سره روزگار نشته".
د "خ" دوهمه نسخه : "حق دی چي د سپیو و فرښتو وته لار نشته".

(۷) د "خ" دوهمه نسخه : "که څوک لاس له سوده واخلي زیان یي نشته".

(۸) "پ" چاپ او "پ پ" چاپ : "دوفا خریداران بل خواته دي د رومي".
د "پ" لومړی نسخه : "دوفا خریدار و بله خواته د رومي".

(۹) د "پ" او "پ پ" چاپ : "مگر ځان وخدای ته پاسلي په امان شي".
"ق" چاپ : "مگر ځان وسپاري خدای ته په امان شي".

هغه یار به زه وګورم خوا ته غواړم — چې یې هیچېري منزل و مکان نشته
دلبران که هر څو ډېر شي په جهان کې — زما یار غوندې دلبر په جهان نشته
چې هم قد لري هم زلفې هم سرې شونډې — د غه هسې رنګ آفتاب په آسمان نشته(۱)
عشق عاشق لره یو هسې ګلستان دی — چې و باغ و ته یې(۲) لار د خزان نشته(۳)
عاشقان په عشق کې واړه سلطانان دي — په دا ښهر کې نېستګار او ناتوان نشته
که مجنون غوندې په عشق کې څوک صادق شي(۴) — د لیلی په دروازه کې دربان نشته
دانایان به د رحمان په قال پوهېږي(۵)
دلته کار د هر نااهل و نادان نشته

۱۷۸ — ۳۴۲

په دنیا کې مخ د یار دی نور څه نشته — هر چې دی د یار دیدار دی نور څه نشته(۶)
چې و هجر و وصال ته یې نظر کړم — یو دوزخ دی بل ګلزار دی نور څه نشته
کارخانې چې ددې دهر لیدی کېږي — همګي د عشق سرکار دی نور څه نشته
هر مژګان یې په ماهسې چارې کاندي — وایم عین ذوالفقار دی نور څه نشته(۷)
بویه مرد چې یې له مخه زلفې واخلي — د غه ګنج دی د غه مار دی نور څه نشته
د محسن د حسنات صفت به څو کړم — کوتاه وایم چې بې شمار دی نور څه نشته
و هر لوري ته چې د زړه په غوږ و څېر شم — جوړ د محبت بازار دی نور څه نشته
چې سپین مخ او توري زلفې یې لیدی شي — د غه ګنج دی د غه مار دی نور څه نشته(۸)
هر طبیب ته چې ځان و ښیم دا وایي — چې له عشقه دې آزار دی نور څه نشته
خوار رحمان که یې تا مینه په بل چا که
عین د قتل سزاوار دی نور څه نشته

۱۷۹ — ۲۰۵۲

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، د "خ" لومړی او دویم نسخو او مصوره نسخه کې "جهان" او په "پ پ" چاپ کې "دوران" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. (۳) د "خ" لومړی نسخه: "چې یې باغ و ته لار د خزان نشته". (٤) "ق" چاپ او د "خ" دویمه نسخه کې "صادق وي" راغلی دی.
(۵) د "پ" لومړی نسخه: "دانایان د رحمان په قال پوهېږي دلته کار د هر نااهل و ناتوان نشته". (۶) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې او د زلمي هیوادمل د شخصي کتابتون له قلمي نسخې نه نقل شو، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته. (۷) دا بیت او دورپسې دري بیتونه د "خ" په نسخه کې نشته. (۸) دا بیت د زلمي هیوادمل د شخصي کتابتون په نسخه کې نشته.

تاخو زده زما د زړه له احتیاجه — نور (۱) مې څه پوښتې چې څه غواړې محتاجه

د طالب و مطلوب راز به ما د رو ښود — که ته نه وای خبردار له دې رواجه (۲)

یار ته یار که حال په خوله نه وایي څه شو — حکیم ته پټ څرګند وي له مزاجه (۳)

که زما له حاله ما پوښتې حال دا دی — چې بې تا مې ورځ تیاره ده تر شب داجه

اشنایي به ما په کوم قوت کوله — که خبر وی ستا د هجر له تاراجه

که له سلوبه یو خواست د چا قبلیږي (۴) — خدای دې هیڅوک رنځور نه کا بې علاجه

په رحمان بلا پسې که زهیریږي
ته مشغول اوسه له خپله تخت و تاجه

۱۸۰ — ۲۰۵۹

چې خبر شوم د ساقي د جام له راحه — لکه مړی ملاقي شوم له ارواحه

زه چې زلفې د یار وویني په خوب کې — په شپه مشک راباندې ووري تر صباحه

سبا زیری د وصال په مهجور کاندې — د هیواد خبر موندہ شي له سیاحه (۵)

که روا کا خون خوړدن د عاشقانو — څوک وتې شي د خوبانو له صلاحه

هر ساقي چې جام د عشق لري په لاس کې — دا پیاله یې په مستانو ده مباحه

مخ یې ویني که څوک ستایي ستایه نه شي — د ممدوح له قدره څا زده بې مداحه (۶)

---

(۱) د "پ" نسخه : " بیاې څه پوښتې " ، او د "خ" په لومړی نسخو او مصوره نسخه کی " تو مې څه پوښتې " راغلی دی.

(۲) د "پ" نسخې : " د طالب و د مطلوب روښ به ما د ر و ښو — که ته نه لې خبردار له دې رواجه ".

د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : " د طالب مطلوب روښ به ما د ر و ښود — که ته نه وای خبردار له دې رواجه".

مصوره نسخه : " د طالب د مطلوب دود به ما د ر و ښود — که ته نه وای خبردار له دې رواجه".

(۳) د "خ" دوهمه نسخه : " و طبیب ته خود معلوم وي له مزاجه ".

(٤) چاپي دیوانونه : " که په سلوکی یو خواست د چا قبلیږي ".

(۵) دا مسری په "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده : " د مهجور خبر موندی شی صباح ".

هم دا مسری د "خ" په دوهم قلمی نسخه کی داسی ده : " د هوا خبر موندہ شي له صباح ".

د "پ" په دوهم قلمی نسخه کی هم د "خ" د دوهمی نسخی غوندې راغلی ده .

(۶) دا بیت د "خ" په دوهم قلمی نسخه کی نه دی راغلی.

۱۸۱ — ۲۰۶۶

د دنیا ناوې په عقل کې دین غواړي
ای رحمانه خان یې ژغوره له نکاحه (۱)

ولې تللی یې له ما مدام په خه — ترهېدلی یې هر صبح وشام په خه (۲)
زه هر صبح وشام وتا وته دعا کړم — ته وما وته کوې دشنام په خه
همیشه لکه وحشي په وحشت ګرځې — یو ساعت راسره نه یې رام په خه
دایماً راڅخه د رومې مخ په وړاندې — لکه عمر بېرته نه دې ګام په خه (۳)
راته وایه زه به هم هغه کومه — رقیبانو (۴) ته بښې انعام په خه
لن پرهېز کړه له رقیبه د خدای روی دی (۵) — ګډ وې سره حلال حرام په خه

۱۸۲ — ۲۰۷۳

رحمان ستا په مخ یې خښوم (۶) مین دی
بې هوده دې ورته کېښود دام په خه

ولې نه ګورې وما ته سم په خه — زیاته وې د غم زده وُ غم په خه
ستا په غم کې چې ماويني عالم ژاړي — ژړوې راسره نور عالم په خه
په مطلب دې د سرو شوندو نه پوهېږم — چې مې وینې د زړه خښې هر دم په خه
ودې خپلو مستو (۷) سترګو ته دې وایه — چې وروژني (۸) مې قلم قلم په خه
ستمګار چې ستم کا خه بهانه کا — ته په ما باندې کوې ستم په خه

---

(۱) دا مسری په "پ پ" چاپ کی داسې راغلې ده: "اې رحمانه خان ترې ژغوره له نکاح".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کی داسې راغلې ده: "اې رحمانه خان ژغوره له نکاح".
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کی نشته.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه: "لکه عمر به سرعت ن دې ګام په خه".
(۴) په چاپي دیوانونو کی "غمازانو" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه اود "خ" لومړۍ نسخه: "لن پرهېز کړه له رقیبه خدای دپاره".
(۶) د "خ" په دوهمه نسخه کی د "خښو" پر ځای "زلفو" راغلی دی.
(۷) چاپي دیوانونو اود "خ" لومړۍ نسخه کی "بوندو سترګو" راغلی دی.
(۸) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کے د "وروژني" پر ځای "داوژني" راغلی دی.

مه کړه خدای چې څوک بې یا خوښ خرم وي — زه به اوسم بې تا خوښ خرم په څه
زه رحمان پخپله ګرم یم چې مین شوم — دغه نور عالم مې بولي ګرم په څه (۱)

لږ یې وپوښته چې حال یې د زړه څه دی
د رحمان له سترګو څاڅي نم په څه

۱۸۳ — ۲۰۸۱

که څه وایم له هجرانه وایم څه — له دې درد بې درمانه وایم څه
توان د دم وهلو نه لرم ویاره — چې توان نه لرم بې توانه وایم څه (۲)
چې یې وینم له ځانه خبر نه یم — چې خبر نه یم له ځانه وایم څه
دخیل زړه له حاله هیڅ راویل نه شي — له بې نامه بې نښانه وایم څه (۳)
د عشق راز چې هیڅ نه دی بیان کړی — ترو به زه له دې بیانه وایم څه
دخیل یار له غمه درست په اوښکو ډوب — له دې هسې رنګ توفانه وایم څه
زه چې پروت یم د هجران په تناره کې — د وصال له ګلستانه وایم څه
سر و مال د سړي لوټ کا زړه یې یوسي — له دې هسې دلستانه وایم څه
زاغان بولي بلبلان شړي له باغه — د دې دهر له باغبانه وایم څه

هر چې وایم تر همه واړه بهتر دي
زه رحمان به له جانانه وایم څه

۱۸۴ — ۲۰۹۱

څه شو که خاموش یم ستا د عشق له آه سره — ستا زما له مینې خلق واړه خبر ده
هیڅوک دې په خوله د عاشقۍ لاف و نه کا — کله هم پټیږي وچې شونډې ګونه زرده
اهل د دنیا واړه نامرد دي رنګ یې ورک شه — خدای دې ملاقات له هیچا نه کا له نامرده

---

(۱) دا بیت د "خ" په قلمي نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې داسې دی: "رحمان خود پخپله ګرم یم چې مین شوم ولې نور عالم مې بولي ګرم په څه".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته
(۳) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی مسری داسې ده: "دخپل زړه له حاله هیڅ ویلای نه شم".

کله بې درد انولره زړه دې چا ورکړې [۱] — زه به صدقه کړم سل بې درد له اهل درده

بې دستاد عشق د شهید نوله خاک لاند — کله زرغونېږي سره لاله هره گرده [۲]

١٨٥ — **٢٠٩٧**

یو خوشحال او یو کم سل ختک نور په طبیعت کې
زار شه د ماځ (دان) سړيني له يوه فرده

که زما مینه په تا ده خطا نه ده — که بې تا ده ناروا ده روا نه ده [۳]

څوك چې بې دستاله مخه بل ته گوري [٤] — آيينه یې نا صفا ده صفا نه ده

هر عاشق چې په خپل یار پسې ژړېکا — داڅ را واړه خندا ده ژړا نه ده

د دنیا په تماشا چې څوك نازېږي — خو هم نن يې تماشا ده سبا نه ده

که ته سل ځله له ما سره جفا کړې — ستا جفا واړه وفا ده جفا نه ده

هغه تېر شو چې مې مینه په غلا غلا کړه — اوس په درست جهان رسوا ده په غلا نه ده [۵]

١٨٦ — **٢١٠٤**

معشوقه که د خپل سر په بها مومي
و ماځ (دان) وته وېړیا ده بها نه ده

له اغیار سره خندا خه په کار نه ده — له اغیار سره سودا خه په کار نه ده

سل یاري دې دوه یاران دپاره کړي شي — آشنايي د هر آشنا خه په کار نه ده

بدله بد و سره بويه نېك له نېكو — د جفا په ځای وفا خه په کار نه ده [۶]

هر بلبل به دې ثنا کا که ته ګل شې — په خپل ځان خپله ثنا خه په کار نه ده

---

(۱) چاپي دیوانو نه او د "خ" دريې واړه قلمي نسخې : "کله بې درد انولره زړه د چا ورد روړمي".
(۲) دا بيت د "خ" په دريې واړو نسخو کې نشته .
(۳) "ق، ک" چاپ : "بې له تا که په بل چا ده روا نه ده ."
(٤) د "پ" لومړۍ نسخه : "څوك چې بې دستاله مخه گوري د بل مخ ته".
د "خ" لومړۍ نسخه : "څوك چې بې دستاله مخ د بل سر گوري".
د "خ" دويمه نسخه : "هر څوك چې بې دا ستاله مخه بل مخ گوري".
د "خ" مصوره نسخه : "څوك چې بې دستاله مخه بل خوا ته گوري".
(۵) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې : "هغه تېر شو چې مو مينه په غلا غلا کړه اوس په درست جهان رسوا شوه په غلا نه ده".
(۶) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته .

عشق د بوی(۱) په خبر په پټه خوله څرګندوي — په دا چار وکې غوغا څه په کار نه ده
د عشق درد واړه عاشق لره راحت وي(۲) — د دې هسې درد دوا څه په کار نه ده
عاشقان و حرص هوا دي سره لرې(۳) — د بیمار په ځان هوا څه په کار نه ده(٤)
عاشقي نادره چار ده په جهان کې — ولې بې خدایه سودا څه په کار نه ده(٥)
که بې کرم هم هیڅ یې نه کړم سوګند دی(٦) — وابستګي د دې دنیا څه په کار نه ده
د دنیا مینه بې کاره او ربړه شي — چې مې ولیده رښتیا څه په کار نه ده(٧)

که رحمان په جهان د بې پایم دلبره
زندګي زما بې تا څه په کار نه ده

١٨٧ — ٢١١٥

کوره بیا به څوک ادا(۸) کا په زړه غوښه — چې دا هسې مسته د رومي غ بن بنده
ته چې ګل د آشنایۍ له باغه غواړې — خبر زده کړه د هجران له خار وخنده
طالبان که مرور دي هم پخلا دي — بې مطلوبه د چا نه رسي دا هنده
ما رستم د دهر ولیده په سترګو — د خپل یار له جوره ژاړي لکه کونده
د عاشق د لاغرۍ(۹) سبب دا دی — چې فرقه د معشوقو شوه په زړه تنده
زه به حورې د جنت بې یاره څه کړم — خدای دې سره د چا نه کاندي ارهنده
سخت ساعت د بېلتانه به مې هېر نه شي — که راډکه شي د تور لحد ګور هنده

زه رحمان د هغه حسن دعاګوی(۱۰) یم
چې جرګه د عاشقانو وي پرې پنډه

١٨٨ — ٢١٢٣

---

(۱) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "ګل" او په مصوره نسخه کې "د بوه" راغلی دی.
(۲) "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "عشق ودرد واړه عاشق لره راحت دي"، د "خ" په لومړۍ نسخه کې "عشق ورنځ" راغلی دی.
(۳) چاپي دیوانونه: "عاشقي، حرص وهوا دي سره لرې".
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه: "د بیمار په ځای خندا څه په کار نه ده".
(٥) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سودا" پر ځای "سیوا" راغلی دی.
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "که بې کرمه که بې نه کړمه سوګند هم دادی".
(٧) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې د "ادا" پر ځای "آزار" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "لاغرۍ" پر ځای "دل آزارۍ" راغلی دی
(۱۰) په چاپي دیوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې د "دعاګوی" پر ځای "ثناخوان" راغلی دی.

ما چې جور و جفا بیا مونده له یاره
دوفا طمع به څه کړم له اغیاره [1]

له دښمنه به د ښادۍ طمع خوک څه کا [2]
چې د دوست له لاسه غم شي ورد و کاره

دل آزار که دل آزار شي مانه نه شي
حیف خو دادی چې دل دا شي دل آزاره [3]

دا ګله هم [4] د پره د پره له هغو شي
هر چې طمع ترې د ښو کېږي بسیاره

اوس د استا رضا جفا کړې که وفا کړې
د واره لاس مې اوس ختلي له اختیاره [5]

طالبان خو تر مطلوبه پورې پره دي [6]
خدای دې تا لې وفا نه کا وفاداره [7]

۱۸۶

چې له دېرې حیا نه ګورې وچا ته [8]
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره

۲۱۳۰

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(۲) دا مسره د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "له دښمنو به د ښادۍ امید خوک څه کا".
په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له دښمنو به د ښادۍ طمع خوک څه کا".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له دښمن به د ښادۍ طمع خوک څه کا".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "له دښمنه د ښادۍ طمع خوک څه کا".

(۳) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی. په "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې دی: "دل آزار که دل آزار کړم مانه نه شي.
حیف خو دادی چې دلدار شي دل آزار".

د "پ" لومړۍ نسخه: "دل آزار که دل آزار کړې مانه تر نه شي
حیف خو دادی چې دل سوز شي دل آزار".

د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "دل آزار که دل آزار مانه ترې نه شي
حیف خو دادی چې دلسوز شي دل آزار".

د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "دل آزار که دل آزار که مانه نه شي.
حیف خو دادی چې دلسوز شي دل آزار"

(٤) په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "هم" پر ځای "مې" راغلی دی.

(٥) دا بیت په وازي او په وازي د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې راغلی دی او نور د کې نشته.

(٦) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې د "پره دي" پر ځای "پوره دي" راغلی دی.

(۷) دا مسره په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "خدای دې خوک بې وفا نه کا وفاداره".

(۸) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که له دېرې حیا نه ګورې وچا ته
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره".

په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که له دېرې حیا نه ګورې وچا ته
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره".

د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا سې دی: "که له دېرې حیا نه شې کتې چا ته
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره".

دوهمه مسره یې د "خ" په دوهمه نسخه او د "پ" په دریمه نسخه کې په پوره شکل راغلې ده.

وخت د نوبهار دی زه جدا له خپله یاره — دریغه دریغه چې بې یاره ځې بهاره (۱)

اور د خونو وینو ونو چې د غره په سر لګیږي (۲) — شنې لوخړې خیژي له نسترو له چناره

داخه عاجزي ده چې زه کښېم په کاغذ باندې — راشه ووېرېږه د عاشقو له آزاره (۳)

داخه اوښکې نه دي چې بهیږي له چشمانو — وینې دي بهیږي د زړه ګوټي له پرهاره (۴)

رنځ مې هسې سخت دی هر زمان په ما زیاتیږي — راشه اې طبیبه ګوندې مرهم د رب دپاره (۵)

غرونه دي نړیږي چې په حال زما خبریږي — سیند دا د اوښکو ده وې چې راغلی له کهساره

نور څه نه دي واړه دا ناري د بېلتانه دي — راشه که یې اورې د رباب له هره تاره

زه یو خوار و زار یمه رحمان په عاشقۍ کې

خپل دي که پردي دي را ته نه ګوري له عاره

۲۱۳۸ — ۱۹۰

ستا په عشق کې دروغژن یم سر تر سره — چې له غمه دې ژوندی ګرځم دلبره (۶)

زه به ستا له غمه کله شو لا مړ وم — بارې دم د خدای په لاس دی نازپروره

جدایي به مې یو دم قبوله نه کړه — که چا مرګ او بېلتون ایښی وې په غوره (۷)

شام سحر مې د غه ستا زلفې رخسار دي — نور مې مه پوښته له شامه له سحره (۸)

---

(۱) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې یې دوهم مسری داسې ده:
"دریغه دریغه چې بې یاره شې بهاره".

(۲) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "بلیږي" راغلی دی.

(۳) قلمي نسخې او نور چاپي دیوانونه: "راشه ووېرېږه د عاشق له دل آزاره".
"ق" چاپ: "راشه ووېرېږه د عاجز و دل آزاره".

(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "داخه اوښکې نه دي چې پر مخ زما بهیږي".
دا مې د زړه وینې چې بهیږي له رخساره".

(٥) د "خ" دوهمه نسخه: "درد مې نه کمیږي په زمان زمان زیاتیږي".
راشه طبیبه ګنه مرهم د خدای دپاره".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "چې له غمه دې لا مړ نه یم دلبره".

(۷) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ک" چاپ کې نشته.

(۸) د "پ" قلمي نسخې: "شام سحر یاره ستا زلفې و رخسار دی
هیڅ مې مه پوښته له شامه له سحره".
د "خ" په نورو درېو واړو نسخو کې یې لومړی مسری داسې ده: "شام سحر زما دا ستا زلفې رخسار دی".

چې خبر دې (۱) په وصال و په هجران شوم ‌ ‌ ‌ خبر نه یم له فردوسه له سقره
بې د ستا له مخه ورځ را باندې شپه ده ‌ ‌ ‌ روښنايي د ورځې چېرې وي بې نمره (۲)
هسې بې سر و سامان دې هیڅوک نه شي (۳) ‌ ‌ ‌ لکه زه چې بې سامانه یم بې سره
یو هنر مې منظور ستا په نظر نه دی (۴) ‌ ‌ ‌ که زه وکړم ستا په عشق کې سل هنره

۱۹۱ ‌ ‌ ‌ ۲۱۴۷

هیڅ اثر د باران اوښکې په یار نه کا
خدای دې اوښکې د چا نه کا بې اثره

زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره ‌ ‌ ‌ بې پروا یم د ستي په خبر له اوره (۵)
ږدي په خوله د سمندر هس د موم (۶) ‌ ‌ ‌ څوک چې ما منع کوي د عشق له شوره
بې هجرانه زما بله خواري نشته ‌ ‌ ‌ ولې نشته تو د ابله خواري نوره
لکه ته چې خدای هرګوره ښایسته کړې ‌ ‌ ‌ زه یې هسې د بې صبره کړم هرګوره (۷)
چې په تور او سپین مې اوړي د اخوک دی ‌ ‌ ‌ که ته نه یې په مخ سپینه په زړه توره
د رقیب له بدخویه به څه وایم ‌ ‌ ‌ چې لا یار ورسره مل شي هلته ګوره (۸)

---

(۱) په چاپي دیوانونو او مصوره نسخه کې "چې خبر یې" راغلی دی.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته. لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده:
"بې د ستا له مخه ورځ را باندې شپه شوه".
(۳) د "پ پ" چاپ کې "نشته" راغلی دی.
(۴) په چاپي دیوانونو کې "نه شو" راغلی دی.
(۵) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۶) د "پ" په لومړۍ نسخې کې "موم" راغلی دی.
(۷) دا مسری په دواړو چاپي دیوانونو کې، او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده:
"زه یې هم هسې بې صبره کړم هرګوره".
د "خ" په لومړۍ او د "پ" دوهمه نسخه: "زه هم هسې بې صبری کوم هر ګوره".
(۸) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "د رقیب له بده خویه به څه وایم ‌ ‌ ‌ لا چې یار ورسره مل شي هلته ګوره".
په "پ پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "د رقیب له بده خویه به څه وایم ‌ ‌ ‌ چې لا یار ورسره مل شي هلته ګوره".
د "پ" په دوهمه نسخه کې: "د رقیب له بدخویه به څه ژاړم ‌ ‌ ‌ لا چې یار ورسره مل شي هلته ګوره".
د "خ" لومړۍ نسخه: "د رقیب له بدخویه به څه وایم ‌ ‌ ‌ لا چې یار ورسره بل شي هلته ګوره".

چې یې پوه د مرګ تر پوره لا بد تر وي [1] — هغې توبه د بېلتانه له بده پوره

دا مې خپل نصیب طالع دی را رسېږي — ګڼه غم کله رسېږي له غم خوره [2]

قاف تر قافه بادشاهي به یې روزي شي — چې په چاوشي د استاد زلفو سیوره

١٩٢ — ٢١٥٧

عاشقي سړی مجنون کاندي رحمٰن

کنه خوک په هوښیارۍ وځي له کوره

نه رسېږي ستا و حسن و ته حوره — څه به رسي و مهر من و ته مزدوره [3]

ستا تر قده تر قامته نه رسېږي — که نښتر که سپاري وي که کجوره [4]

تر قامت پورې دې سروه ده سر کوزې — تر رخسار [5] پورې دې شمعه ده بې نوره

هر سړی چې دې و حسن ته نظر کا — ستا پېرۍ لي په نظر وي نا منظوره

چې تا مې د خپلو شونډو و دې په خوله کړه — طایفه دې د صوفیانو کړه مخموره

اوس ته وایه چې په څرنګ دې وستایم [6] — زه خو ستا په مینه لا یم له شعوره

دا جذبه د عاشقۍ نه ده نور څه ده — کنه کله خوک وتي شي له دستوره

اوس به زه د شب خېزۍ څه منت وکړم [7] — چې څمره دې کړه په خوب کې الحضوره

چې په ننګ و په ناموس تر لوره کم وي [8] — صدقه شه نا قابله زوی له لوره

---

(١) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده : "چې یې پوه د مرګ تر پوره پورې چېغ دی".
د "پ" په دوهم نسخه کې : "چې یې پوه د مرګ تر پوره هم بهتر وي".
د "خ" په لومړي نسخه کې : "چې یې پوه د مرګ تر پوه بهتر دی".
د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلې ده : "چې یې پوه د مرګ تر پوره لا بهتر دی".

(٢) دا بیت او دا پسې بیتا په چاپي دیوانونو کې نشته.

(٣) دا غزل د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.

(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "که نښتر که صنوبر وي که کجوره".

(٥) د "خ" په درې واړو قلمي نسخو کې "تر صورت پورې" راغلي دي.

(٦) "ق، ک" چاپ : "اوس ته وایه چې په څرنګ به دې دوست کړم".

(٧) "ق" چاپ : "اوس به څه د شب خېزۍ منت باری کړم".

(٨) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "چې په ننګ و په ناموس تر لوره کم وي".
په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې دا بیت داسې دی : "چې په ننګ و په ناموس تر لونو کم وي   خدای دې مونږ کاندي په هسې زوی په بوره".

کۀ سل ځله زویه غوره وي ترلوره   خدای دې مه کا په داهسې زویه بوره (۱)

کۀ سل ځله زوی رویداره وي ترلونو   صدقه شه نا قابله زوی ترلوره (۲)

ننګیالي ترېږونه ښه دي اوکه نه وي   ننګیالی ترلۀ هم ښه ده لـۀ ترېوره

خوبروېي بې دلبرۍ څه په کار نه ده   لګه ونې بې مېوې په پانو کوره (۳)

کۀ دغلوزي لباس وکا غزاوشوه   شهد نه دي چا موندلي بې زنبوره (٤)

١٩٣

په مخ دښایسته و قدر ډېر دی
دطبیب له قدره چا زده بې رنځوره

٢١٧٢

چې په وخت دځنګدن وکا بې ډېره   ترونن ولې هسې ناست (۵) یې بې تدبیره

هرسړی چې ګانده (٦) غم په مخ کې ویني   لۀ هغه غمه لانن ګرځي دلګیره

چې سبا ارمانه وې پند د پیرانو   ولې نن دپیر طلب نه کړې بې پیره

دیار یاد به دې ځای څرنګ په زړه نیسي   یاد دغیر چې لرې نه کړې لـه ضمیره (۷)

چې د تولې په طلب ګرځې خدای دې هېر دی   فقیري (۸) داهسې چېرې وي فقیره

دغه غم دې خدای بدل کړه په ښادۍ   زهیر مه شې په آشنا پسې زهیره

کۀ هر څو ښایسته ډېر دي په جهان کې   وهر چا ته خپل آشنا دی بې نظیره

هرسړی دهغه مخ په رڼا ګرځي   چې یې خونه دخاطر وي پرې منیره

همیشه پراته په اورو په اوبو وي (۹)   عاشقان دلعلولبو لـه تاثیره

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ، "ق،ک" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې داسې دی: "کۀ سل ځله زوی رویدار وي ترلونو   صدقه شه نا قابله زوی ترلوره".

(۲) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

(۳) په "ق" چاپ، "ق،ک" چاپ او د "خ" په دوهمه او مصوره نسخه کې د "کوره" پر ځای "بوره" راغلی دی.

(٤) په "پ" چاپ، د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "لـه زنبوره" راغلی دی.

(۵) په چاپي دیوانونو کې د "ناست" پر ځای "رنګ" راغلی دی.

(٦) په "پ" چاپ کې "کان"، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې "ورانده" راغلی دی.

(۷) دا بیت په "ق،ک" چاپ کې نشته.

(۸) په قلمي نسخو کې "فقیري" راغلی دی.

(۹) قلمي نسخې: "تمامي عمر په اورو په اوبه وي".

۱۹۴   ۲۱۸۲

زه [illegible] د آزادي په تالاش(۱) ګرځم
باري نه د تورو زلفو له ځنځيره

ستا په عشق کې هسې خلاص(۲) تم له شعوره — چې يوه خبره نه لرم منظوره
طبيبان وايي چې صبر دې دارو دی — خدای فرقه زمونږ پيدا کړه ناصبوره(۳)
توري هر چيرې ترلي په د ښمن شي — ياره ستا سترګې دوستان وژني په توره(۴)
معشوقې د زماني شوې سره تولې — د زړه خونه مې يې ولوټله چوره(۵)
زه تنها په ضرور نه يم ستا له غمه — پيدا شوې عاشقي ده له ضروره(۶)
هرې شي له ورځ شته ده په دنيا کې — زما عمر جدايي کړ بې له نوره(۷)
خوبويان وفاله هيڅا سره نه کا — دا خبره په عالم کې ده مشهوره(۸)
چې خبر شي واړه ګوتې په غاښ نيسي — په هجران کې خبر مه شي له مهجوره(۹)
د رقيب له بده وسترګو ځان ژغوري — هر عاشق چې بهره مند وي له حضوره(۱۰)
هومره توان او توفيق نه ګنم په بخت کې — چې تا نه به کا مال له فسق او له فجوره
په نظر د مدعيانو تور کوډي وي(۱۱) — کړي کښېنوم د کټ د پاسه حوره

۱۹۵   ۲۱۹۴

د [illegible] له(۱۲) سترګو نم به هاله(۱۳) وچ شي
که وچ شوی د چانم وي له ناسوره

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "طلب" راغلی دی.

(۲) د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړي نسخه کې د "خلاص" پر ځای "لاړ" راغلی دی.

(۳) دا بيت د "پ" په دوهم نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي ديوانو کې يې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "خدای زمونږ فرقه پيدا کړه ناصبوره" د "خ" په لومړي نسخه کې د "زمونږ" پر ځای "زما" راغلی دی.

(۴) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی. په پېښور چاپي ديوانونو د "په توره" پر ځای "بې توره" راغلی دی

(۵) د "خ" په لومړي نسخه کې "پچوزه"، په دوهمه نسخه کې "پلي خيور"، د "پ" په لومړي نسخه کې "مخبوړ" او په "پ پ" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "د زړه خونې يې او لوټلې بې حبوره".

(۶) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۷) دا بيت په "پ" نسخو کې داسې دی: "هرې شي لره د ځ شته په دنيا کې زما عمر جدايي کړ بې نوره". په "پ پ" چاپ کې د "کړ بې له نوره" پر ځای "کړ لو بې نوره" راغلی دی. د "خ" په لومړي نسخه کې يې وروستۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "زما عمر جدايي کړ بې نوره"، په دوهمه نسخه کې "جدايي زما عمر کړ بې نوره" راغلی ده.

(۸) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی. (۹) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې دی: "له حيرته واړه ګوتې په غاښ نسي په هجران کې چې خبر شي له مهجوره".

(۱۰) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې: "د رقيب له بده وسترګو دې ځان ژغوري هر عاشق چې بهره مند شي له شعوره". (۱۱) د "خ" په لومړي او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "وي" پر ځای "دی" راغلی دی. (۱۲) په "پ" چاپ کې د "له" پر ځای "د" راغلی دی. (۱۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "هاله" پر ځای "کله" راغلی دی.

زړه مدام راته وېل چي ژاړه ژاړه | په ژړا سره دا تللی اشنا غواړه [1]
مسلې دې ننګي و رپسي لنګ کړه | ببچاو نمی دننګ کښېږده وې بي نغاړه
که دیار په سر لګي داستا رضا وي | په خندا خندا راځه په لکه غاړه
دافلاك چي دآسیا په دود ګردش کا | په دنیا کي به پرې نن دي دانه لواړه
په دنیا کي ګوره هر چي زنده سر دی | داجل په تیغ به پرې که ددوی غاړه

۱۹۶ | ۲۲۰۰

دمکي ځنځير ځاجیان په لاس کې نیسي
و نیوې* دیار زلفیني دواړه

ګاه په غارمه[2] سوځي کهي ربړدي په ساره | کله مري له لوږې کله مري په ډېر خواړه
واړه په غوغا دي چي راغلي په دنیا دي | نه یې هغه وږي په قرار دي نه ماړه
کله لاس په سر ځبله کېږدي تواضع کا | کله وبله کېږدي لاس په توره په چاړه
خاورې د آدم چي خمیر کړې فرشتګانو | درست یې په غمونو په دردونو ولاړه
څه شوکه څوك نن ساعت وهل که یا ترل که | پېښې به په هغه شي چي واهه شي هم تاړه [3]
خو به وې تند رسته دا زموږ بنا سسته | زه یې درمانده یم په پښتي په اخاړه [4]
بنا یې چي څوك پس له مرګه خاندې په لحد کي | هر چا چي په داژوند خېسر وژاړه [5]

---

(۱) داغزل یوازې اویوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې په عین شکل راغلی دی او په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته. (*) اصل: نیولي دي.
(۲) په چاپي دیوانونو کې "نمر" راغلی دی.
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه "څه شوکه څوك نن ساعت واهه ویا تاړه شي پېښې به شي هغه چي واهه شي هم تاړه".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "څه شوکه څوك نن ساعت واهه شي یا تاړه شي پېښې به شي هغه چي هم واهه شي هم تاړه".
(٤) دابیت په "ب" چاپ، د "ب ب" چاپ، د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته. "ق، ک" چاپ: "خو به وي تند رسته دا زموږه
-ورانه خونه دېر یې درمانده شو په پښتي په اخاړه". "ق" چاپ: "خوبي تند رسته دا زموږه بنا یسته زه یې درمانده یم په پښتي په اخاړه".
(۵) د "ب ب" چاپ: "هر چا چي ژوندون کې خپل پښتې سر وژاړه". د "پ" لومړۍ نسخه: "هر چا چي په داژوند خېسر وژاړه".
"ق" چاپ: "هر چا چي په ژوندون کې خېسر وژاړه". "ق، ک" چاپ: "هر چا چي په ژوندون کې ګوره خپل ځان وژاړه".
د "خ" لومړۍ نسخه: "هر چا چي په داژوند خپل څپل سر وژاړه".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "هر چا چي په ژوندون خپل سر وژاړه".

وینم واره تلوني هېڅوك نه دي پاتي شوني — يون دی په دا لاري هم دځوان هم د زاره

زلفې د دلدار(۱) دي چي هرڅوك يې طلبگار دي — لوی دي که هلك دي که غټان(۲) دي که واره

سخ دهغه چا دی چي په درگې يې قبول شي — زار دهغه چا چي يې له دره وشاره(۳)

ما بدع الرحمان غونډې جواب کړ ورته سلو(٤)

خدای خبر چي کوم يو هغه ترکي وېلاره(۵)

۱۹۷

۲۲۱۱

خوبه وران شي د دنيا بازاره ناره — هر نفس د بلتانه په تاخت لتاره(۶)

لا غونچې په باغ ستر گې سپړې دي نه وي — باد خزان يې د زړه مېنه کړه وېجاړه(۷)

هسې باد پرې د فناله لوري پېدا والوقت — د لاله خوله(۸) يې پرېبسته لتاره(۹)

څه بزرگي به يې دباز و دهماي وي — زباني ذکر که سل رنگ کا خواره(۱۰)

که نه سل کالد يې تبر شي په اوبو کې(۱۱) — په نرمه به نرمه نه شي وچه تراره

---

(۱) "ق، ک" چاپ : "زلفې مې دیار دی" راغلی دی.

(۲) د "خ" په لومړی نسخه کی "پيران" راغلی دی.

(۳) دا بيت په مصوره نسخه کی نشته، په نورو قلمي نسخو کی يې دوهم مسري داسی ده : "زار دهغه چا دی چي له دره يې شاړه".

(٤) "ق، ک" چاپ : "ما رحمان غونډې به سلو چي سلام ورته کولو".
په "ب" چاپ، "ب ب" چاپ، "ق" چاپ او مصوره نسخه کی د"جواب" پرځای "سلام" او د"خ" په دوهم نسخه کی "لبيک" راغلی دی. او د "خ" په لومړی نسخه کی دا مسری داسی ده : "ما غونډې رحمان غونډې زاری وکړه ورته سلو".

(۵) په مقابله شوو کتابونو او قلمي نسخو کی "ولاړه" راغلی دی، خو "دعزم دپه نظرکی نيولو او نيت" په معنی د"وېلاړه" په شکل سم دی چي داهمون دسنا قلمي "دوست" په قول يکي راغی.

(۶) دا غزل په مصوره نسخه او د"خ" په دوهم نسخه کی نشته. ددې بيت لومړی مسری په "ب" چاپ کی داسی ده : "خود به وران شي د دنيا بازاره تاړه".
په دوهم مسری کی په "ب" چاپ او "ق، ک" چاپ کی د"نفس" پرځای "ساعت" راغلی دی. لومړی مسری يې په قلمي نسخو کی داسی ده : "خوبه وران شي د دنيا بازاړه تاړه".
او د"ب" په دوهم او د"خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده : "خوبه وران شي د دنيا بازار تاړه".

(۷) دا بيت د"ب" په لومړی نسخه کې داسی راغلی دی : هغې غنچې لا په باغ سترگې سپړې دي نه وي بد خزان يې د زړه مېنه کړه وېجاړه".
"ق، ک" چاپ : "لا غنچو په باغ کی سترگې سپړدي نه دي چي خزان يې د زړه مېنه کړه وېجاړه".
د"خ" په لومړی او د"ب" په دوهم نسخه کی داسی راغلی دی : "هغو غنچو لا په باغ سترگې سپړې نه دي بد خزان يې د زړه مېنه کړه وېجاړه".

(۸) په "ب" چاپ کی "قوله" راغلی دی.

(۹) د"ب" له دوهمې نسخې نه پرته په نورو نسخو کی "له ناړه" راغلی دی.

(۱۰) دا بيت په قلمي نسخو کی داسی راغلی دی : "څه بزرگي به يې د بازو وهماي نه شي سر زباني ذکر که سل رنگه خواره".
د "ق، ک" چاپ کی داسی راغلی دی : "څه بزرگي به يې د باز او هما وي سر زباني ذکر که سل رنگ کړه خواره".

(۱۱) "ب" چاپ : "که سل زر کاله پرې تېر شي په اوبو کی" او د"خ" لومړی نسخه کی "که يې سل کالونه تېر شي په اوبو کې".

تر داهسې حمره نه حمر بهتر دی | هر چې حال يې زنګدن شي حمر واره [۱]

(۱۹۸) ترخلاصي ځني بندي سنه يې رحمانه [۲]
کړه د شها [۳] د زلفو ځيل دي شي په غاره (۲۲۱۸)

چې غرقاب شي تر و مژګان په يم د زړه | نور خراب شي خانمان په نم د زړه [۴]
عبث والي غم د زړه و بوالهوس ته | څه پوهېږي هلکان په غم د زړه
په بل څه باندې سبوا د يار له مخه | ماتر لي دي چشمان محکم د زړه
چې يې عرش او کرسي لاندې تر قدم دي | بالاتر دی هسې شان قدم د زړه [۵]
د خليل ترکعبې دا کعبه ده لسويه [۶] | که آباد کا څوك ويران حرم د زړه
که نور خلق قدمونه دي په ځمکه | ما دی ايښی په آسمان قدم د زړه
د امکان چې د آسمان ځمکې ترميان دی | يو خلوت دی د امکان سلم [۷] د زړه
نه ملهم د زړه له چا غوارم بې خدايه [۸] | چې کړی نه شي طبيبان ملهم د زړه

(۱۹۹) صورتې همدمان پېږدې په جهان کې
ولې نه مومې رحمان همدم [۹] د زړه (۲۲۲۷)

ساقي پور ته شه د ميو جام تيار کړه | حمر هيڅ معطلي نه لري تلوار کړه [۱۰]

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه : "تر و دهسې حمر نه حمر بهتر دی هر چې حال په تنګدستۍ شي حمر واره".

(۲) دا مسرۍ په قولو وارو چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده : "تر ولد خلاصه بندی سنه يې ای رحمانه" ؛ خو په "پ پ" چاپ کې د "اې" په ځای "ته" راغلی دی. د "خ" په لومړۍ نسخه کې "ترخلاصی نه بندي سنديې ای رحمانه".

(۳) په چاپي ديوانونو کې "يار" راغلی دی.

(٤) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې دا بيت داسې راغلی دی : "چې غرقاب شي تو مژګان په يم د زړه نور خراب شي خان ومان په نم د زړه".
د پېښور په چاپي ديوانونو او "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "چې غرقاب شي تو مژګان په نم د زړه نور خراب شي خان ومان په نم د زړه".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې : "چې غرقاب شي تو مش ګانو نم د زړه نور خراب شي خان ومان په يم د زړه" راغلی دی.

(۵) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "چې يې عرش او کرسي لاندې دُ ترسيوري بالادی هسې شان حرم د زړه".

(٦) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "لسويه" پر ځای "بويه" راغلی دی.

(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سلم" پر ځای "مسلم" راغلی دی.

(۸) په چاپي ديوانونو کې "بې ربه" راغلی دی.

(۹) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "ملهم" راغلی دی.

(۱۰) دا غزل د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې نه دی راغلی ، ددې بيت په دوهمه مسرۍ کې د "نه لري" پر ځای په "پ" چاپ کې "نه کاندي" او په "پ پ" چاپ کې "نه کوي" راغلی دی.

هر دم تیغ داستا زما په ګلو ګرځي(1) — هر نفس د خپل نفس له تیغه دارکړه

تر خودي چهورته بله بلا نشته — خادمي د بېخودانو په دربار کړه

دا پنځه ورځې ژوندون چې غنیمت دی — شکرانه په دا نعمت د کردګار کړه(2)

که غم خوار غواړې په غم او په اندوه کې — سپینه دکه د شرابو اختیار کړه(3)

څو دې دوه سترګې غړیږي په جهان کې — ننداره په هر ساعت د خپل نګار کړه

هغه خولګ دی چې تهمت پرې وایه نه شي — غوښه په هیڅ باندې مه باسه خپل کار کړه

بې وفا دي د دې دهر یاران واړه — چې دې پس له مرګه یار شي هغه یار کړه

مدعي چې په زړه ورشي هغه والي(4) — ګوش او هوش د محبانو په ګفتار کړه

٢٠٠ — رحمان — ٢٢٣٧

والي د دنیا چارې فاني دي
البته په دا خبره اعتبار کړه

چې مې مینه خدای په تا باندې پیدا کړه — ترکه ما په هغه ورځ(5) خپله رضا کړه

اوس د ستا رضا جفا کړې که وفا کړې — ما د ستا جفا قبوله په وفا کړه

ګل په لعل او په ګوهر کله خولګ پېرې — بې له ما چې تا خندا کړه ما ژړا کړه

بې له ما چې داستا غم په هوس پېرم — کوم وګړي په هوس د غم سودا کړه(6)

دوه یاران به د ارنګ نه وي چالبدلي — چې یوه ورته سنګځل کړه بل دعا کړه

ما و درست جهان ته شا و تا ته رخ کړ — تا و درست جهان ته رخ او ما ته شا کړه(7)

---

(۱) دا مسرۍ په "ب" او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "هردم تیغ دستا زما په ګلو ګرځي".
په قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "زما ستا په ګلو ګرځي هردم تیغ دی"

(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(٤) "ب" چاپ او د "ب ب" چاپ: "مدعي چې په خوله ورشي هغه والي".

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "په هغه دم" راغلی دی.

(٦) دا بیت د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

دیر هند کي په جهان ګرزي دچا یاد دی — عشق عالي پایه د هیرا و د رانجا کړه

هم په دا یې تر همه وو(۱) نام بلندش — چې قبوله عندلیب د ګل جفا کړه

ناآشنا د بیلتانه له غمه څه زده — خدای دغه خواري په بخره د آشنا کړه

عاشقان د یار تر سپیو هم زاریږي — ګمنه ما د رقیبانو څه پروا کړه

۲۰۱ زه رحمان(۲) چې ستا د حسن ثناخوان شوم

ستا له رویه درست جهان زما ثنا کړه ۲۲٤۸

باره وتره هاله کښت و زراعت کړه(۳) — تقوی دار شه هله طمع د جنت کړه

عاقلان په وړاندې چې په ورستو ګوري — په دنیا کې سرانجام د آخرت کړه

سم د لاسه کار هر ګوره دیر مشکل دی(٤) — خولا نه یې غریب زیر مه د غربت کړه

چې نور خلق ملامت درباندې وایي — لا یخوا تر خلقو خپل ځان ملامت کړه

چې عقبی ته د دنیا په اجر مومې — خو هم دا عمارت هلته عمارت کړه

خوبه ګورې د قیامت ورځو او شپو ته — خو هم دا جهان په ځان باندې قیامت(۵) کړه

چې نیکي بدي په تله کې تلل شي(۶) — خود په خپله تله واخله عدالت کړه

که لښکر د حرص هوا درباندې زور شي(۷) — سر د ننه په قلعه د قناعت کړه

دا به نه شي چې ستا شا او د حق مخ وي — که حق غواړې ته هم مخ په حقیقت کړه

---

(۱) په قلمي نسخه کی "ترهمایي" راغلی دی.

(۲) په چاپي دیوانونو کی "یم" راغلی دی.

(۳) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "باره تروجار باسه هلته زراعت کړه".
د "خ" دوهمه نسخه: "باره وجار باسه هله کاں د زراعت کړه".
د "پ" لومړی نسخه: "باره تروجار باسه هاله زراعت کړه".

(٤) مصوره نسخه: "سم له لاسه چارې نه شي مردهاله یې".

(۵) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته.

(۶) د "پ" لومړی نسخه، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "چې دې نیک و بد به تله کی تلل شي".

(۷) قلمي نسخه: "که لښکري د حرص و ربانده زور شي".

هغه زړه چې عرش الله دی ګوره کوم دی   ځو دې توان شي د جمله زړونو خدمتګره

ورانېږي هم واړه ستا په خبر سړي وو   ته هم پاڅه د هغو په خبر همت کړه (۱)

د دنیا چارې هم واړه فاني دي   باري پوره ته شه یو بل رنګه حکمت کړه (۲)

په طبیب (۳) د عاشقانو دارو نه شي   درو مه بل خوا ته دارو د خپل جرمت کړه

ځو دې حق مونډلی نه دی مرجاروځه (۴)   په دامر ستره دا (۵) جهان واړه لټ پټ کړه

۲۰۲   ۲۲۶۳

ای رحمان اول ته نصیحت واخله
د غه پسه بیا و بل ته نصیحت کړه

هسې یمه یاره ستا په غم تازه   لکه وي هره ګیاه په نم تازه (۶)

سترګې وخوږم کړې کرم له نمه وچې   که مې کړې په ژړا صنم تازه

زه به څه کړم د چاچارې بې له یاره   هر سړی په خپله ساه په دم تازه

د یار نوی نوی غم زېږوي وصل   رغوي سوی پرهر ملهم تازه (۷)

که دې زړه له غمه وچوي د ګیرمشه   کاتبان کا په چول قلم تازه

شایسته یاران کلونه دي رحمانه
بیلتانه کړه اکثر مراوي کم تازه

۲۰۳   ۲۲۶۹

نه یم خوښ د سرو ګلونو په سایا نه   خوښ یم ستا د مخ په اور باندې جلیا زه (۸)

په اور سوي به هر وران دی څه حکمت دی   سوی ستا د مخ په اور یمه بسیا زه

---

(۱) د "پ" چاپي دیوان کې د "همت" پرځای "خدمت" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) په "پ" چاپ کې "طبیعت" او مصوره نسخه کې "طلب" راغلی دی.
(۴) د "خ" لومړي نسخه کې "مه دنانه بېږه" او د "پ" لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "بې غم مه شه" راغلی دی.
(۵) "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې "په دامر مشه"، د "پ" په لومړي نسخه کې "په دانه بره" او د "خ" دوهمه نسخه کې "مردانه مشه" راغلی دی.
(۶) دا غزل د "خ" په قلمي نسخو کې نشته او لومړی مسری یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "هسې زه یم یاره ستا په غم تازه".
(۷) قلمي نسخې: "راستوي یو نوی غم زېږي د وصل   رغوي د زړه پرهر ملهم تازه".
(۸) د "پ" نسخه او "خ" دوهمه نسخه: "خوښ یم ستا د مخ و نمر وته جلیا زه". د "خ" په لومړي نسخه کې "و مخ د تورو" راغلی دی.

خپلوم به دې په هر رنګ چې خپلېږي | که دې موم په دروغ که په رښتیا زه
نن راغلي په جهان یو که دیدن کړي | نه به ته په جهان راشې نه به بیا زه
دا اوبدې وعدې چې ته کوې صنمه (۱) | کاشکې بیا موم فرصت په دا دنیا زه
چې له ډېرې حیانه ګورې وچا ته | غوښ کړم غوښ کړمه دې ستا ډېرې حیا زه (۲)
چې له غمه له اندوهه دې مړ نه یم | سنګ آهن یم آدم نه یمه ګویا زه (۳)
که جوړه تلي خوك وقبر ته دربغه (٤) | ژاړم دا چې یا به ته نه یې او یا زه
همېشه د خپلوا وسنکولـه سیلابه | سرګردان یم تر فلکه تر آسیا زه
که خوك قیاس زما د ډېرو اوښکو کا | هسې ګرځم لکه خس پاس په دریا زه (۵)

٢٠٤

زه رحمان دیار ثنا کولی نه شم
کاشکې دا چې په جهان نرې ګویا زه (٦)

٢٢٨٠

---

(۱) د "پ" نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه : " دا اوږدې وعدې چې ته کوې منم یې ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " دا اوږدې اوږدې وعدې چې کړې صنمه ".
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : " چې له ډېرې حیا نه ګورې وما ته غوښ کړم غوښ ستا دې ډېرې حیا زه ".
د "خ" لومړۍ نسخه : "غوښ کړم وګوره دا ستا ډېرې حیا زه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " غوښ کړم غوښ کړم دغه ستا ډېرې حیا زه ".
(۳) دا بیت په " ق ، ک " چاپ کې نشته ، لومړۍ مسرۍ یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : " چې له غمه له اندوهه دې ونه مرم ".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې له غمه دې مړ نه یم ژوندی پا یم ".
(٤) دا بیت په "ق" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته ، د "پ پ" چاپ کې لومړۍ مسرۍ داسې ده : " که جوړه خوك تللی وقبر ته دربغه ".
"پ" چاپ : " که جوړه تللی خوك وقبر وته دربغه ".
" ق ، ک " چاپ : " که خوك قبر ته جوړه ور تللی دربغه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " که جوړه تللای خوك وقبر وته دربغه ".
مصوره نسخه : " که جوړه تلی خوك وقبر وته دربغه ".
(۵) په قلمي نسخو کې " په دریا زه " راغلی دی.
د "خ" دوهمه نسخه : په لوی دریا زه ".
(٦) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ : " کاشکې نه وای په جهان کې خه ګویا زه ".
" ق " چاپ : " کاشکې په دا جهان نه وای ګویا زه ".
د "پ" لومړۍ نسخه : "کاشکې مه وې په جهان کې خه ګویا زه ".
د "خ" لومړۍ نسخه : " چې رحمان د یار ثنا کولای نه شم کشکې مه وای په دنیا کې لوز ګویا زه ".
د "خ" دوهمه نسخه : کشکې نه وای په جهان کې خو پیدا زه ".

اې زما د زړه آرامه راشه راشه — سرو قده ګل اندامه راشه راشه
چې همه واړه خوبان دې مقتدیان دې(۱) — د همه واړو امامه راشه راشه
بې تا نشته هیڅ حرمت(۲) د عاشقانو — د مشتاقو احترامه راشه راشه
خدای زده بیا به هسې وخت وي که به نه وي — زه وبړبړم له ایامه راشه راشه(۳)
نن(۴) هنګام دی که جفا کړې که وفا کړې — چارې نه شي بې هنګامه راشه راشه
دا جهان د مسافرو یو رباط دی — تله دي تله دي له دې ګرامه راشه راشه
پري رویه، سنبل مویه، ملک خویه — عنبر بویه لاله فامه راشه راشه(۵)
شپه لا پر بړ ده بې تا وځ را باندې شپه شوه(۶)
د ماځ ماه تمامه راشه راشه

۲۰۵ ۲۲۸۸

په دوران مې(۷) هسې رنګ دلبر پیدا شه — ګویا بل دلمر د پاسه لمر پیدا شه
یا طالع د زمانې یا بخت زما دی — چې دا هسې رنګ شیرین بشر پیدا شه
چې قاصد د ورک یوسف زیری پرې وکا(۸) — د یعقوب دسترګو بیا نظر پیدا شه
عشق دې داکه یو فساد دی نه پوهېږم — په جهان کې چې دا شور وشر پیدا شه
دریغه نخل د عشق مړوی زرغون شوی(۹) — چې له شاخ یې د غم ثمر پیدا شه

---

(۱) د "ب" لوړۍ نسخه : "چې همه خوبان دې واړه مقتدیان دی"
لوړۍ قلمي نسخې : "چې دا نور خوبان دې واړه مقتدیان دی".
(۲) د "خ" په لوړۍ نسخه کې د "حرمت" پر ځای "حاجت" راغلی دی
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د "خ" په لوړۍ نسخه کې د "نن" پر ځای "دا" راغلی دی.
(۵) قلمي نسخې : "پری رویه، فرښته خویه عنبر مویه سنبل مویه لاله فامه راشه راشه".
(۶) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "ق،ک" چاپ کې داسې راغلې ده : "شپه لا پر بړه ده رونا وځ را باندې شپه شوه".
د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۷) په "ق،ک" چاپ کې د "مې" پر ځای "کښې" راغلی دی.
(۸) د "ب" له لوړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې د "وکا" پر ځای "وکړ" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه کې د "زرغون شوی" پر ځای "پیدا شوی" راغلی دی.

ملائيك دعشق له غمه خبر دي[1]   خوهم مالره داسخت سفر پيدا شه
يو دتركو بې نيازي بل عاشقي شوه[2]   په پرهر باندې مې بل پرهر پيدا شه
دنااهل زوي پلار به خه بنادي كا   چې له پشته يې لئيم[3] پسر پيدا شه
بيا به روغ دعاشقۍ له رنځه نه شي   په هر تن كې چې دغم[4] اثر پيدا شه

٢٠٦   چې هنر عيب كوي ، عيب هنر كا[5]
د (رحمان) په دور داهنر پيدا شه   ٢٢٩٨

چې نصيب مې[6] سينه چاكه زړه افګار شه   جرس ځكه په فرياد او په چغار شه
چې ندا دعاشقۍ په عاشق وشوه   دغفلت له خوبه پاځيده بيدار شه
عبادت درياكار څه په كار نه دي[7]   لكه غوك هسې[8] په بحر كې مردار شه
دجاهل زهد په زهد حساب نه دي[9]   لكه مال په خمر خرڅ دخمر خوار شه[10]
مشقت دنادانو واړه پوچ دي   لكه بې بارانه ابر تش غبار شه
علميت دبې عملو عالمانو   لكه ګنج[11] دكتابو په[12] خره بار شه
چې يې كاندي وناأهل وناقابل ته   نصيحت دناصحانو كوم[13] په كار شه

---

(1) دامسرى په " ق ،ك " چاپ كې داسې راغلى ده : " ملائيك دعشق له زخمه خبر نه دي ".
(2) دامسرى د " پ پ " چاپ كې داسې راغلې ده : " يو دتركو عاشقي بل بې نيازي شوه " او د " ق ،ك " چاپ كې د " شوه " پر ځاى " ده " راغلې دى.
(3) دابيت د " پ " په دوهمه نسخه كې نه دى راغلى او د " خ " په دوهمه نسخه كې يې لومړى مسرى داسې راغلې ده : " دنااهلو موړ ويلار به څه بنادي كه ".
د " خ " په لومړي نسخه كې ددوهمې مسرى د " پسر " پر ځاى " بشر " راغلى دى.
(4) د " پ " له لومړي نسخې نه پرته په نورو ټولو كې " دغه " راغلى دى.
(5) په " ق ،ك " چاپ كې دامسرى داسې ده : " چې هنر په عيب كوي عيب په هنر كا ".
(6) د " پ " په لومړي نسخه كې د " يې " پر ځاى " مې " راغلى دى.
(7) دامسرى په چاپي ديوانونو كې داسې ده : " عبادت درياكار هيڅ په كار نه دي ". د " خ " په دواړو قلمي نسخو كې ، د " پ " په دوهمه نسخه او مصوره نسخه كې داسې ده : " عبادت درياكارو په كار نه دي ".
(8) په " ق ،ك " چاپ كې " غوندې " راغلى دى.
(9) په مصوره نسخه او د " خ " په لومړي نسخه كې دامسرى داسې ده : " دزاهد زهد په زهد حساب نه دي ".
(10) د " خ " په دوهمه نسخه كې دامسرى داسې ده : " لكه مال چې په خره خرڅ دخمر خوار شي ".
(11) د " خ " په لومړي نسخه كې " پنډ " راغلى دى.
(12) په قلمي نسخو كې د " په " پر ځاى " د " راغلى دى.
(13) دابيت د " خ " په لومړي نسخه كې نه دى راغلى ، په " پ " چاپ ، " ق ،ك " چاپ ، مصوره نسخه ، د " پ " دوهمه نسخه او د " خ " په دوهمه نسخه كې د " كوم " پر ځاى " څه " راغلى دى.

٢٠٧ — ٢٣٠٦

د رحمان کلام په غوږ د بې هنرو
لکه دُر[1] په لاس د طفل هسې خوار شه

په دنیا کې له دنیا ګوښه کنار شه
سمندر غوندې په اور کې ګلعذار شه

پس له مرګه که ژوند غواړې سر ګیا کړه[2]
په پرېکړي سر بیا نوی مرغزار شه

دا ترڅې اوبه به څه کوې د بحر
خود پخپله د ګوهر په څېر آبدار شه

بې له خدایه نور د هیچا منت مه کړه[3]
په وچ کاڼي باندې ونه د کوهسار شه

که دوني په څېر ګل و میوه غواړې
ځان په لمر کړه سایه بان د هر خاکسار شه[4]

ذست په دست که د خپل کار په درستول یې
لا تر ځان ور و مبی ولاړ د بل په کار شه[5]

که دې وېره شي له خپلې درماندګه
د درماندو دستګیري کړه خبردار شه

که هوا دې د جنت په خاطر ګرځي
خاک نشین په آستانه د هغه یار شه

که په توره تاریکه کې رڼا غواړې
ننداره چي د یار د زلفو د رخسار شه

که په کار دې د سروشونډو شیریني وي
د خپل ځان په وینو سور لکه انار شه

که راضي يې چې دې باغ شي د زړه سبز[6]
په ژړا لکه باران د نوبهار شه[7]

٢٠٨ — ٢٣١٨

د رحمان په عاشقۍ کې سترګې وشوې[8]
چې خوک والي عاشق روند دی هغه خوار شه

---

(۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "ګل" راغلی دی.
(۲) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نه سرپرې کړه" راغلی دی.
(۳) د "پ" چاپ : "بې له خدایه د هیچا منت بار مه شه".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "ځان کړه ځمکه سایه بان د هر خاکسار شه".
(۵) چاپي دیوانونه : "لا یخوا تر ځان ړومبی د بل په کار شه".
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : "لا تر ځان لې ومبی روان د بل په کار شه".
(٦) د "پ" چاپ : "که دې زړه وي چې دې باغ د زړه سبز شي".
(۷) د "پ" په نسخه کې : "کوهسار" راغلی دی.
(۸) د "خ" دوهمه قلمي نسخه کې "واشوې" راغلی دی.

بیا مې زړه د تورو زلفو مسخر شه   چې وراسې مې د حبشو تور لښکر شه
هر طرف مې د دعاشقي ګوزار کړه   ولې یو هم هسې نه وُ چې کارګر شه
وهر لوري چې غوږ باسمه غوغا ده   یا ناري د بېلتانه دي یا محشر شه
واعظان خو وعظ کاندي بارې څه کا   چې د عشق په لیونیو یې ګذر شه (۱)
چې پدر غوندې یې ماته نصیحت کړ (۲)   په د بدن دستا هغه زما پسر شه
ستا په در کې چې پراته دي نېکبختان دي   چې دستاله دره ووت در په در شه (۳)

د عشق زخم به څوک څه ګنډي رحمانه (۴)
چې ګنډون یې په پرهار باندې پرهر شه

۲۰۹   ۲۳۲۵

هیڅ مې نه زده نه پوهېږم دا خبر شه   چې دلدار مې داغیار په شکل وخېږ شه
زمانه مې د رقیب له لاسه وژني   چې مې سپی ګانه هغه را باندې شېر شه (۵)
دهجران غمونو هسې په عذاب کړم   هغه حم (۶) چې مې لې ګانه اوس دبېر شه
چې په تیغ مې لوېې کړې سزا مې داده   سنه چې غوږ مې زړه د ترکو په شمشېر شه
تېر ساعت به د هیچا په لاس کښې نوزي   اوس به څه وایم وچا وته چې تېر شه (۷)
چې مې نوش د هجران پیاله کړه تلخه   د وصال لذت مې ټول زهر ګنډېږ شه (۸)

---

(۱) دا مسری په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې د عشق په لیونو باندې ګذر شه"
(۲) دا مسری په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې پدر غوندې وماته نصیحت کا".
(۳) دا بیت په ټولو قلمي نسخو کې نه دی راغلی او په دري وارو چاپي دیوانونو کې راغلی دی.
(٤) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "د عشق زخم به دې څوک څه کړي رحمانه".
په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "د عشق زخم به څوک وګنډي رحمانه".
(۵) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مې نه ګانه هغه را باندې تېر شه".
په مصور نسخه کې داسې ده: "چې مې سپی ګانه راته شېر شه".
(۶) په "پ" چاپ کې د "حم" پر ځای "عیب" راغلی دی او په "ق، ک" چاپ کې دا مصري داسې ده: "هغه عیب چې به مالن ګانه اوس دېر شه".
(۷) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "اوس به حال وچا ته څه وایم چې تېر شه".
(۸) دا بیت د "پ" په لومړي او دوهمه نسخه کې، او هم د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسری داسې ده:
"د وصال لذت مې هسې زنګ ګنډېږ شه". په "پ" چاپ کې مسری داسې ده: "د وصال دولت مې کل زهر وګنډېږ شه".
په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "د وصال لذت مې کل واړه ګنډېږ شه".

۲۱۰ — ۲۳۳۲

چې يې نه په وفا ياد نه په جفا وي
سکه رحمان دهغه يار له دله هېر شه (۱)

پاخه يو ځله سېراب دعشق په جام شه — په ساغر دماه وهر مي آشام شه
له اوله بندګي بيا ازادي ده — که مقصود د آزادي لري غلام شه
د صياد له وحشتونو خپس خلاص کړه (۲) — لکه مرغ خانګي پخپله رام شه
ژوندي ځان په ځمکه خښ کړه لکه تخم — که لوي غواړې دخاورو په مقام شه
درست جهان دګلمينځ په خوي وخوړه — لکه ځمکه هسې لاندې تر اقدام شه
په نيستۍ کې دهستۍ مرتبه ګوره — ننداره چې په وېرانۍ کې دځيل بام شه
ودښمن وته پخپله عيب مه وايه (۳) — ځان پخوا ترمرګه ووژنه مدام شه
په مستانو کې دعقل ښستن غل دی — که په نورو خلقو خاص يې د الله عام شه
اې رحمانه د بلبلو ژبه زده کړه (۴)
دغه پسه په صفت دګل اندام شه

۲۱۱ — ۲۳۴۱

د دنيا د سود د پاره خمګين مه شه — غم د دين وداېمان کړه بې دين مه شه
هرګوره ګره کشاي لري کم بخته — ناامېد له خدايه غوټه جبين مه شه
دېر خفته دي داره چې دانه چين شي — خوږې آب ودانه شته دانه چين مه شه

---

(۱) د "پ" چاپ: "جو [؟] رحمان دهغې يار له دله هېر شه".
د پېښور "ق ، ک" چاپ: "رحمان ځکه دهغه يار له دله هېر شه".
د "خ" لومړۍ نسخه: "سکه رحمان دهغه يار له دره هېر شه".
د "پ" دوهمه نسخه: "سکه درحمان دغه يار دله دله هېر شه".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې يې نه په جفا ياد نه په وفا يې سکه رحمان دهغه يار له دله هېر شه".
(۲) "ق ، ک" چاپ: "له اوله د صياد که ځان خلاص غواړې".
مصوره نسخه: "د وصال له وحشتونو خپل سر خلاص کړه".
(۳) چاپي ديوانونه: "ودښمن وته خپل حال پخپله وايه". د "پ" نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه: "او دښمن ته عيب خپل پخپله وايي".
(۴) قلمي نسخې: "اې رحمانه د بلبلو لفظ زده کړه".
د "خ" لومړۍ نسخه: "اې رحمانه د بلبل لفظ زده کړه ګوره".

هر مرغه چې د بل غوښې خوري مردار دی ځان حلال کړه لکه زاڼې شاهين مه شه
د ذرې په څېر آفتاب په طلب خپل کړه (۱) لکه تيږه هسې پروت په زمين مه شه
کار په تش لستوڼي نه کېږي بې لاسه لاس په بڼ يره کړه بې لاسه آستين مه شه (۲)
عاشقي او خود بيني دي سره لرې که مطلب دې عاشقي ده خود بين مه شه
په خپل کور کې دې سفر دی که پوهېږې مسافر د هندوستان او د چين مه شه
خپل تابوت درته ولاړ زين کړی آس دی ته په زړه مه د بل آس و د زين مه شه

۲۱۲ — چې تقوی دیانت نه لري ملا ئې — ۲۳۵۱
د دې هسې همنشين همنشين مه شه (۳)

په امید د ګانه ورځ زهیر ورمه شه (٤) نقد نسیه ځبله بېل کړه او تر مه شه
په امید امید یې خلق نا امید کړل د فلك له رهزنۍ بې خبر مه شه
د دنیا بادشاهان خواست کړي له فقیره (۵) ته بادشاه د هسې ملك شه خواستګر مه شه
د همای په څېر طمع کړه وچ هډوکي لکه مچ طالب د شهدو شکر مه شه
ځان صدف غوندې وخاورو ته کړه څرمه لکه ځګ هسې د بحر په سر مه شه
په بر عزیز دي موم دلان تر سنګدلانو ته یو ښاخلی شه (٦) داو سنګو ګوهر مه شه
حیوانات هم په تسبیح د خدای مشغول دي ته انسان یې تر حیوانه بتر مه شه
نفس شیطان سره وکفر ته وباسي رحم فهم په ځان وکړه کافر مه شه (۷)

---

(۱) "ق" چاپ او مصوره نسخه کې د "خپل کړه" پر ځای "ګرزېږي" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "لاس په تورة کړه بې لاسه آستين مه شه".
مصوره نسخه: "لاس پکښې کړه بې لاسونو آستين مه شه".
(۳) چاپي ديوانونه او مصوره نسخه: "د دې هسې هم نشينو نشين مه شه".
(٤) چاپي ديوانونه: "په امید د آینده و زهیر ورمه شه".
(۵) قلمي نسخې: "د دنیا پادشاهان خواست کاله فقراو ته پادشاه د هسې ملك بې خواستګر مه شه".
د "خ" په ځینو نسخو کې د "فقراو" پر ځای "قصرونو" راغلی دی.
(٦) قلمي نسخې: "یو تخو تلی شه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "یو ښو ښاخلی شه" راغلی دی.
(۷) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.

تپ راته وي عاشقان د یار په عیب ته تپ رونه دغه یار په هنر مه شه

دغه ځای د بېدلانو دی د ناصح نشه

۲۱۳ ۲۳۶۱

د دلبر و په کوڅه د لاور مه شه

چې له سترګو مې خوناب د زړه عیان شه (۱) له نظره مې هر سنګ د دُر و مرجان شه

خراب زړه چې مې ژړل د یار له غمه بیا په اجر د هغې ژړا خندان شه (۲)

کمینه له جمله آفتو خلاص کړم (۳) لکه خاورې د دښمنو په چشمان شه

د غصې زهر یې شهد شول په صبر (۴) د خلیل په خبر آتش پرې ګلستان شه

عشق یو داد دی په عاشق له خپله خدایه هسې نه چې وهر چا وته عیان شه (۵)

چې د یار زلفې رخسار مې په زړه نقش شو خپل خلوت مې خراسان و هندوستان شه

د رنځور علاج تارخه تارخه دارو دي دغه درد دی چې هم درد و هم درمان شه

چې د استا د خولو بوی ورباندې راغی د عطار په مخ د اوښکو رود روان شه

علامت د استغنا به یې څرګند وي هغه څوک چې تېر تر ځان و تر جهان شه

د ګریوان په چاک کول یې څه لا رغه وي (۶) چې ځګر یې رومبی چاک تر ګریوان شه

عشق د یار په رانه وچولي و لجه دی خو چې وچولي یې غوټه کړه تاوان شه (۷)

نادانان به د دنیا غمونه کاندې مړ د هغه دی چې په زړه مړ د خپل ځان شه

---

(۱) په "ق" چاپ کې "روان شه" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) "ق، ک" چاپ کې لومړی مصرع داسې ده: "کمینه له جمله آفتو خلاص کړم".
(۴) "ق" چاپ: "د غصې زهر یې شو بدل په صلح".
د "خ" دوهمه نسخه: "د عیسی زهر یې شهد شو په صبر".
(۵) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته
(۶) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
په "ق، ک" چاپ او "پ" په لومړۍ نسخه کې د "لا رغه" پر ځای "پروا" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" له لومړۍ نسخې او مصورې نسخې نه نقل شو.

نښانه د نادانۍ به نوره څه وي — چې سړی په خپل ګوزار[1] باندې پښیمان شه

آدمیت څه په دولت نه دی رحمانه — بت که جوړ شه د سرو زرو نه انسان شه

۲۱۴ — ۲۳۷۵

که په عقل پسې لاړم په کار نه شه — که له بخته مې یاري غوښته یار نه شه

غرونه غرونه خوب په څاڅکي اوبو تښتي[2] — یار په سیند زما د اوښکو بېدار نه شه

معلومېږي زه کم بخت د درست جهان یم — چې د درست جهان دلدار مې دلدار نه شه

ما غندي او رقیب ستایي طالع ګوره — چې سړی ورته د سپي په مقدار نه شه[3]

که یې سل ځله اقرار راسره وکړ[4] — دا زما نا قرار زړه په قرار نه شه

د بې غمونه دې چې یې وخورم پخپله[5] — په دنیا کې مې بل هېڅوک غمخوار نه شه

که مې سل نصیحتونه ورته وکړل[6] — هغه خدای بې لارې کړی په لار نه شه

سهل کار دی که رحمان په زړه ازار شوم — چې خاطر د هغې مستې ازار نه شه

۲۱۵ — ۲۳۸۳

هر ساعت که څه ګوزران دی بې مخلصه — هزار بار ارمان ارمان دی بې مخلصه[7]

که څوک وايي چې له ځانه شیرین نشته — ولې ما ته ځان تاوان دی بې مخلصه

لکه شمع په ورځ مړ مه د شپې سوځم — تمام عمر مې نقصان دی بې مخلصه

په بلبل کله بهار ګله خزان وي — په ما کل واره خزان دی بې مخلصه

---

(۱) په "ب" چاپ، "ق" چاپ، د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" په نسخو کې "کردار" او په "ق، ک" چاپ کې "عمل" راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "غرونه غرونه خو په یو څاڅکي اوبه شي".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "که سل ځله نه اقرار راسره وکړي".
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې لومړی مسری داسې ده: "بې غمزه مې چې یې وخوړه پخپله".
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "بې غمونه چې یې وخوړ یو د بله".
(۶) قلمي نسخې: "که مې سل نصیحتونه ورته وکړه".
(۷) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.

کہ شبنم همیش د نور رابانده ورې ... په ما کاڼي د آسمان دي بې مخلصه

پرغمونه د هجران رابانديې تسپر دي ... اوس يو دم راباندې گران دي بې مخلصه

د آشنا د مینې اور وما ته گل دی ... گل د اور په دود سوزان دي بې مخلصه

په وصال کې مې نه مرگ لیده نه تبه ... اوس مې مرگ په هر زمان دی بې مخلصه

زه حیران د هغو خلقو په روزگار یم ... چې ژوندون ورته آسان دی بې مخلصه

۲۱۶ ... ۲۳۹۳

د صالح (دران) د زړه دمه په هیڅ نه شي

مسافر غوندې حیران دی بې مخلصه

چې ښکاره شو راته راز د یار له پطه[1][2] ... پریشان شوم په زړه حیران له دې نمطه[3]

خولګ به خر د وفا طمع کاله ښکلیو ... چې د طمع لفظ خالي دی له نقطه

په کشتۍ د عاشقۍ به پل کښېښن دم ... که شم داخله خارج د غم له شطه

پرې کړه سر چې شي منصور و هر اشیا ته ... تېره والې د قلم راځي له قطه

بیابه څوزړونه محبوبه په منگل وړې ... هسې راغله لکه تکه سپینه بطه

د یار غم به دې هاله په زړه مېشته شي ... که دې غیر غمونه شي له دله حطه

نن کاغذ راته ښیار د یار راوړي ... گوره څه به شي معلوم له د غه خطه

۲۱۷ ... ۲۴۰۱

چې مې قد د یار دراز اونه کوتاه دی

صالح (دران) ولخسته په لاس څکه اوسطه

د هغو چې په هجران شي سینه داغه ... نور یې څه دی له ارامه له فراغه[4]

د غه ځای دی د بلبلو د تو تیا نو ... د چمن له گلو بېرته اوسه زاغه

---

(۱) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.

(۲) دیار له پطه = دیار له پټه، د قافيې د سمون په غرض یې "پټ" په "پط" لیکلی دی.

(۳) نمط = نمت = دا یې هم د قافيې د سمون په غرض په "ط" لیکلی دی.

(٤) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

پـه شمام يې سر تر پايه معطر شوم — نن د يار د زلفو بوی راغی له باغه

تر قيامته به مخمور بې خوده او سم — که يو گوټ راکا ساقي له دې اياغه

زه به ستا په در کې عمر واره تير کړم — د مجنون مې تل روزگار کيږه له راغه

٢١٨ — ٢٤٠٧

ستا په نور به زه صاحب صورت ستي کړم
که يې وويم يو ځل جبين چراغه

مابه ولې کړو فرياد او فغان دريغه — که آشنا وی راسره جا ودان دريغه[1]

له فراقه ځ د زړه په وينو وينځم — کاشکې نه وی مرگ بېلتون په جهان دريغه

فرزانه بلبل په وخت د بهار ژاړي — چې آخر به پاندې راشي خزان دريغه

زه حيران ودرته ولاړ په ستر گو وينم — چې دايم راځي درومي ياران دريغه

يو ذره مې په طاعت کې تېره نه کړه — گران بها عمر مې لاړ رايگان دريغه

٢١٩ — ٢٤١٣

سرکشۍ کې تېر تر حده بېچاره يم
که قوت د طاعت راکړو رحمان دريغه

که يو ځل مې هغه يار وليدی دريغه — سرفراز مې سرگردان وليدی دريغه[2]

چې تمام جهان په عقل غلبل کړمه — ريز مريزه مې پيکان وليدی دريغه

د وجود گلزار يې درست سره اغزي شو — خارستان مې باغستان وليدی دريغه

روغ صورت لکه بادشاه صحت يې تخت دی — ناست په تخت مې شاه جهان وليدی دريغه

د تن ښهر يې خرابه خرابي شوه — بيا مې داخراب ودان وليدی دريغه

لکه زه چې له مخلوقه گريزان يم — سگ مې هسې گريزان وليدی دريغه

داسبق راته تعليم شکستگي کړه — چې روغ کار مې شکستگان وليدی دريغه

---

(١) دا غزل يوازې او يوازې د "ب ب" چاپي ديوان کې راغلی دی په نورو چاپي ديوانونو او ټولو قلمي نسخو کې نشته.

(٢) دا غزل د "ب ب" چاپي ديوان نه نقل شو.

سخت ساعت ځمکه آسمان راته یکسان کړه / فرق د ځمکې د آسمان ولیدی دریغه
و دې خپلې حیرانئ وته حیران یم / چې حیران صورت شادان ولیدی دریغه
د قرآن او د حدیث په کتو خوښ شوی / بیا په لاس حدیث قرآن ولیدی دریغه
چې زما زحمت پېغور ګڼي و ما ته / ما هغه د ځان په شان ولیدی دریغه
خپل یاران مې له زحمته په ژړا دي / ما د غه یاران خندان ولیدی دریغه
د آشنا زلفې مې ولیدې په لاس کې / بند په لاس د هندوستان ولیدی دریغه
صبح و شام مې ګدایي د یار د در کړې / په دا کار مې ځان مهمان ولیدی دریغه
درخانئ او آدم خان په ارمان لاړل / لرې ماله زړه ارمان ولیدی دریغه
مخامخ مې ګفتګوی له یار سره کړې / د یار ما دغه احسان ولیدی دریغه
چې خطا دې واړه عفوه کړې رحمانه / یار مې هسې مهربان ولیدی دریغه

۲۲۰ (۲۴۳۰)

ته ناحق په ما کینه کړې کینه ناکه / په کینه به آیینه نه کړې ته پاکه (۱)
څوک بې وجهې چا ته توره تېره اخلي؟ (۲) / خپل عمل دی چې د نیا یې کړه هلاکه
چې خندا یې د بلبل په آه سرد کړه / خدای د ګل ګریبان پاره کړ سینه چاکه
ځکه سپینې شوې اول د حباب سترګې / چې له بغضه په دریاب چوي تناکه (۳)
که تن ځمکه کړې زړه تخم باران اوښکې / لکه نخل سر به وکاږې له خاکه

(۱) د "پ" نسخې : "په کینه به آیینه نه کړې خپیاکه".
د "خ" لومړۍ نسخه : "په کینه به آیینه نه کړې خپل پاکه".
په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "په کینه به آیینه نه کړې خه پاکه".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "په کینه به آیینه خه کړې پاکه".
(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې ده : "څوک بې وجهې چا ته توري تورې اخلي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې "توره تیرې" راغلي دي او د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "بې وجهې" پرځای "ناحق" راغلی دی.
(۳) دا مسرۍ په تمو لو چاپي دیوانونو کې په لاندې ډول راغلې ده : "چې له بغضه په دریاب کې چوي تناکه".

بالا دست به شي هاله په نورو ونو(۱) — که تعلیم د زبردستي واخلي(۲) له تاکه
بیا به نه مومي د ترکو واك و حکم — خو ونه وځي د جهان له جملې(۳) واکه
د هغه جهان ژوندون به هغه(٤) مومي — چې لاس وکا بې د دې جهان له ځواکه(۵)
ته چې ځغوري سر و مال په عاشقۍ کې — عاشقي داهسي چیرې وي کا واکه(۶)
چې داهسي بزرګ مېلمه وکوره بیا لې — اول غولې پاکیزه کړه له خاشاکه(۷)
په دوئي کې به و نه شي ته توحیده — خو ضمیر دې خالي نه شي له اشراکه(۸)
داهم وار حجاب دی چې لبده شي — نور دې حسن بالا تر دی تر افلاکه(۹)
په ظاهر لباس غلط د سري مرشد — مینځ یې ګوره له چغزی اوله متاکه(۱۰)
اولیاء په جهان خلکه ځرګند نه دي — چې پاك ځوي خیسر(۱۱) نغاري له ناپاکه

۲۲۱
هیڅ وفایي له هیچا سره و نه کړه
ته وداع(۱۲) په خرمانه کالد افلاکه
۲٤٤۵

---

(۱) د "پ" په دوهم نسخه کې "خلق" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړی نسخې ______ کې "اخلی" راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانونو کې د "درست جهان له واکه" راغلی دی او د "پ" په لومړی نسخه کې "له جملې ځواکه" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو کې "هاله" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهم نسخه کې دا مسری داسې ده: "چې ځان وباسي د دې جهان له شراکه".
(۶) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "عاشقي داهسي چېرې ده کا واکه".
او په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "عاشقي داهسي کله ده کا واکه".
مګر په مصوره نسخه کې داسې ده: "اول غولی پاکیزه کړه له خاشاکه".
(۷) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه کې نشته.
لومړی مسری یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "چې داهسي لوی مېلمه ته کوره بیا لې".
(۸) دا مسری په مصوره نسخه کې داسې ده: "خو د خپل سره خالی نه شی له اشراکه".
(۹) په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه، د "خ" لومړی نسخه او د "پ" په دوهم نسخه کې "له ادراکه" راغلی دی.
(۱۰) قلمي نسخې: "په ظاهر لباس غلط د دنیا مرشد میان یې ګوره چې چغزی دی که متاکه".
د "پ" په دوهم نسخه کې یې لومړی مسری داسې ده: "په ظاهر صورت غلط د دنیا مرشد".
(۱۱) په مصوره نسخه، د "خ" په دوهم نسخه کې "خیل سر"، او د "خ" په لومړی نسخه کې "خپل ځان" راغلی دی.
دوهم مسری یې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "چې پاك روی ځ سر نغاړی له ناپاکه".
په "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې پاك روی پسند وسر نغاړی له ناپاکه".
(۱۲) په "پ" چاپ کې "مانه" راغلی دی.

هسې نه چې زما یار واړه جفا کړه — صد چندان لکه جفا هومره وفا کړه (۱)

لکه زه چې په خپل یار باندې مین یم — یو په سله هومره مینه یار په ما کړه

نه یې (۲) وړي په احسان د مې نه په جود — مجنون څکه په لیلی پسې ژړا کړه

درست جهان د خوبرویانو نازبردار دی (۳) — نه یوازې د غم ناز (۴) په ما و تا کړه

۲۲۲ خشکل نه ګوري رحمان وهغه مخ ته (۵) ۲۴۵۰
چې فرښتې یې هم د حسن تماشا کړه (۶)

چې خیمه یې (۷) د سیلاب په مخ شوه لکه — د حباب تماشا ګوره تر د مکه

هیڅ ویسا نه ده په کار د پاڼ په سیوري — که تري لاندې وي د اوسپنو کوډ یکه (۸)

داد لاندې به همه واړه چیت پیت شي — مګر سر وي چا وکښلی تر فلکه

چې په اصل خدای نسکور وي پیدا کړی — خولک به څه خوري د دې دهر له سبانکه (۹)

چې دښمن یې وي له دوسته اړ ولې (۱۰) — د هغو احتیاط بویه له کومکه

زاشه واچوه د نفس و خولې ته خاوري — خوږې نه ده خوله د ګور په خاورو ډکه

هر چې ډکه یې د ګور په خاورو خوله شي — په هغو باندې حرام ده نوره څکه

---

(۱) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "ب" په نسخه کې د "یې" پرځای "مې" راغلی دی.
(۳) په مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې "ناز پرور" راغلی دی.
(۴) د "خ" په لومړي نسخه کې "یار" راغلی دی.
(۵) دا مسری په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "نه به ګوري رحمان خشکل هغه مخ ته".
دپېښور په لوړو دوو چاپي دیوانونو کې داسې ده: "نه به ګوري رحمان ځرنګ هغه مخ ته".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "خشکله به نه ګوري رحمان د هغه مخ ته".
(۶) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "فرښتې چې یې د حسن تماشا کا".
په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې فرښته یې هم د حسن تماشا کا".
(۷) په قلمي نسخو کې "چې یې خوند د سیلاب په مخ شوه لکه" راغلی دی.
(۸) چاپي دیوانونه: "لا تري لاندې وي د خولګو کوډلکه".
د "خ" دوهمه نسخه: "که تر لاندې خولک داوسپنو کړ یکه".
(۹) قلمي نسخې: "خولک به څه خوري د سپهر له سبانکه".
په "ق" چاپ کې لومړي مسرۍ داسې ده: "چې په اصل خدای نسکور دی پیدا کړی".
(۱۰) قلمي نسخې: "چې دښمن یې دوست نمای وي اړ ولې"

۲۲۳ — ۲۴۵۸

که نور څوک مبارکي کا وبله نوري
و رحمان ته دې خپل یار وي مبارکه

ګېډه وتړه په پړي سره کلکه[1] — دروقې طمع و مه کړه له فلکه
هر سایل چې سوال د نان کا له آسمانه — ګویا غواړي په کچکول کې اوبه مکه[2]
له آسمانه چې څوک طمع د وفا کا — دا غم طمع یې طاعون ګڼه[3] بې شکه
له باران سره یې هسې بلې وورېږي — چې هر زخم یې بدتر وي[4] تر نوبکه
که په چا یې شفقت او مرحمت شي — ظلم جور یې بدتر وي[5] تر . . .
مومنه نه شي هیڅ سړی بې قناعته — که یې خونه وي په سیم و زر ډکه
بیا به نه مومي کمال بې له کمینه — که خیمه یې وي[6] په عرش دپاسه لکه
که جهان په نور عالم باندې فراخ دی — په تنګ چشم باندې تنګ شي ترڅپکه[7]
د دې دهر په یارانو کې آب نشته — که یې غواړې ترسما و ترسمکه
ترخې اوښکې[8] د عاشق آب و نمک دي — خدای دې نه کا څوک بې آب و بې نمکه

۲۲۴ — ۲۴۶۹

دا درازې اندېښنې مه کړه رحمانه
د دنیا چارې په تلو دي تر ډمکه

که په هجر کې څوک ما پوښتي لحاله — حال خو دا دی چې ناتوان یم بې مجاله
زه دیان په دیدن ځکه شتابي کړم — چې د عمر بقا نه وینم ترکاله

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ګویا خیر غواړي کچکول کې له اوبه مکه".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ګنم" راغلی دی.
(۴) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "ستېره وي" راغلی دی.
(۵) دا بیت په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته. په نورو چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "بتروي" پرځای "متروي" راغلی دی.
(۶) په چاپي دیوانونو کې "دې وي" راغلی دی.
(۷) په چاپي دیوانونو کې "ترچشمکه" راغلی دی.
(۸) په "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او "خ" لومړۍ نسخه کې "ترشې" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دېري" راغلی دی.

نصیر احمد (عزیز)
NASEER AHMAD (AZIZ)

چې تر حسن تر جمال دې زار نه شوم — شرمنده يم د خوبانو تر جماله
نه وما ته نصيحت مه کړه ناصحه — عشق بې نياز دى له ثواب له وباله
بې د خپل آشنا د حسن له تعريفه — هيڅ مې مه پوښته له نوره قيل و قاله
ما د عشق په درس کې نور څه لوستي نه دي — بې له زلفو بې له خطه بې له خاله
په دنيا په آخرت مې دې خدای نه کا — بې نصيب د مهرويانو له وصاله

۲۲۵ — ۲۴۷۷

که يار سر په د بدن غواړي مه ځاروه
د غه حکم رحمان کړى دى دلاله

خو تر ميانه ورانه نه کړې د تن پوله — وبه نه رسې تر خدايه تر رسوله
خدای و تا ته دين دنيا په غوړه کښينود — تا دنيا کړه په داد وار و کې قبوله
تر حرص پېښور نه بله بلا نشته — دا بلا دستا په خونه شوه نزوله
يو ساعت د خدای په ذکر مشغول نه شوې — تمام عمر د خپل ځان په غم مشغوله
چې باقي زندګاني په فاني پلورې — ځان په کوم دانش دانا بولې مجهوله
له خالقه روګردان شوې و مخلوق ته — بيا و ځان ته عاقل وايې نامعقوله
نصيحت لکه هلک د رباندې ترېخ شو — د دنيا په شيرينۍ پسې ملوله

۲۲۶ — ۲۴۸۴

چې رحمان غوندې خورسند نه شې په نوله
خلاص به نه شې په هيڅ رنګ د زړه له زوله

خبر نه يم چې يې راوستم له کومه — بيا مې کومې خواته استوي چې درومه
لکه روند چې لاس د بل په اوږه کېږدي — هيڅ ذره لوره نه وي ورمعلومه
خدای ره پېښه نرى لار کړه ناپېدلي — لکه ورانه ما شوره چې وي[1] سرګومه

---

(۱) په قلمي نسخو کې د "چه وي" پر ځای "هسې" راغلی دی.

خراب زړه مې تورو زلفو ته هوس کړي — بازې کبوتر د مارغه په ښېر په لومه [1]

هسې کوږې عاشقي را باندې وکړې — چې سنګين خاطر مې نرم شو تر مومه

چې بې هېڅ له خدايه ترس او وېره نه شي — الغياث د دلبرانو له رسومه [2]

کله راکاندي شراب د لعلو لبو — کله جام د زهرو راکاندي چې شومه [3]

۲۲۷ — ۲۴۹۳

د مطلوب له طالبانو چې ځان شمېرې [4]
اې ریانه اول سيال شه بيا يې مومه

اعتماد [5] به په دنيا کوې تر کومه — دا رفتار به په پسې شا کوې تر کومه

خوب به ېږ له مرګه ګرزې سپينه زيره — په روښانه ورځ به غلا کوې تر کومه

چې د دهر له يارانو وفا غواړې — صيادي به د عنقا کوې تر کومه

د پيرې به علاج په ډانګ په لوړ نه شي [6] — د غه کار به په عصا کوې تر کومه

په غفلت به خدا اميد د مرحمت کړې — د ناسور د رنځ دوا کوې تر کومه [7]

۲۲۸ — ۲۵۹۹

ته چې پند وايې ناصحه و ریانه ته
شکايت به د قضا کوې تر کومه

شمع د دلبر سترګې عاشق پرې پروانه — ځان پرې خپل جليا کا شي يې خونه ويرانه [8]

مطرب په معنې کې د دلبر د مينې بحر — شو صدف دسترګو واره پر يه دردانه [9]

---

(۱) دا بيت د "پ" په نسخه کې داسې دی: "خراب زړه مې تورو زلفو ته هوس کړه ولې کبسوتر دمرغه په ښېر په لومه".
د "خ" په دري وارو نسخو کې يې دوهمه مسره داسې ده: "ولې کبوت دمرغه په ښېر په لومه".

(۲) قلمي نسخې: "الغياث دی د دلبر ولد رسومه".

(۳) په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسره داسې ده: "کله جام د زهرو راکه چې یې شومه".

(٤) قلمي نسخې: "ته چې ځان طالب شمېرې د مطلوبانو اې ټڅانه تر وکه سيال يې بيا يې مومه".
د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مسره داسې ده: "چې يې ځان طالب شمېرې له مطلوبانو".

(۵) په ټولو قلمي نسخو کې "اعتبار" راغلی دی.

(۶) دا مسره په قلمي نسخو کې داسې ده: "د پيرې به علاج په ډانګ و په لوړ نه شي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "د پيرې به علاج په ډانګ و په ډول نه شي".

(۷) دا بيت يوازې او يوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او چاپي ديوانونو کې نشته.

(۸) دا غزل يوازې او يوازې د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی. د دې بيت دوهمه مسره د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "ځان په خپل جليا کړه شه يې خونه ويرانه".

(۹) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

غم مې د زړه وینې تر چشمانو رابهر کړې
اوښکې نه دي وینې وې شوې دانې دانه (۱)

زه به د الله ستر گو سپند د اوښکو بیا یم
یې چې ماهي د وصال وې په آب خانه (۲)

شوه چشمه د ستر گو ستا د غم په وینو صافه
ځکه مې همېش اوښکې بهېږي روانه (۳)

خیر د یدن وخوره عاشق ته ارزاني کړه
ته دلبر غني یې د خپل مخ په خزانه

اوښکو د فراق دره باندې زور وکړه رحمانه
هېڅ پروایې نه شي بې پروا هسې مستانه (۴)

۲۲۹

۲۵۰۷

عقل د رحمان دې په جفا سره مسلوب کړه
مکره مکره مکره هسې بده یارانه (۵)

د بېر عمر مې تېر کړ بېهوده په زمانه
نور دې زما سر وي او د تر کو آستانه

هېڅ مې حاصل نه کړه په شیخۍ او په تقوی کې
پس له دې مې وار دی هر چې شي په میخانه

شیخ و شیخي ورد و وظیفه او ذکر فکر
زه او ساقي جام و باده چنګ و ترانه

زه و زاهدانو ته حیران یم د وی و ما ته
دیوانه به ده خند د وده به دیوانه (۶)

ګنج د دروزه شه د عاشق تر خاطر اوښکو
نه خور وار د عقل نه د عشق یوه دانه (۷)

تیغ د یار له لاسه په مري د عاشقانو
هسې لذت کاندي جو ره د میو پیمانه (۸)

خدای لره به ورشم په سودا د یار له مخه
بل مقصود مې نشته په کعبه په بتخانه

زه له دېره مینې په تش بوی د یار شیدا شوم (۹)
تل د لمد و خوتو لین او به دي بهانه

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "غم مې د زړه وینې له چشمانو راجهېږي — ولې چې بهېږي د وصال دي آب خانه".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "شوې چشمې د ستر گو ستا د غم په اوښکو صافي — ځکه همېش اوښکې ترې بهېږي روانه".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "هېڅ پروایې نه شي بې پروا یاره دي مستانه".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "عقل د رحمان د دنیا سره مسلوب کړ — مکره یاره مکره هسې مه ده یارانه".
(۶) قلمي نسخې: "دیوانه به ده مېخند د وده به دیوانه".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه: "هسې لذت کا لکه د میو پیمانه".
(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې "شیدا یم" راغلي دي.

"ځکه زاهد زهد کا دیو جنت د پاره — سربلندلی نه شي په اوربل د جانانه[1]
ګوره د منصور هسې په دار نه شي رحمانه — مکره دا د عشق خبرې مستې زندانه[2]

۲۳۰

بلا نښانه د عاشقۍ نښته رحمانه[3]
بې نام ونښان شه کړې غواړې نښانه

۲۵۱۸

تل ژړا فریاد کړم د دلبر پر آستانه — کله به وماته مخ ښکاره که مستانه[4]
زه لکه مجنون ولاړ په طمع د لیلا یم — اوس به لیلی راشي پرسپین مخ زلفې شانه
راغلم ستا زیارت له کړې زړه یقین نور نه شي — تمیک پېښ وان مې دوا ره پیره ستا دي شکرانه
تیغ د معشوقو دي په ګردن دی عاشقانو — هسې رنګه زیب که لکه مې چه پېمانه

۲۳۱

چېرې د منصور په دود سنګسار نه شي رحمانه
مه کوه د عشق خبرې د بې رندانه

۲۵۲۳

کله مخ یوه خوا کا حجابونه[5] — خدای به ورکا وخوبانو ثوابونه
کله وې چې یو په رنګ د هغه یار شي — که هزار شي په آسمان کې آفتابونه[6]
په ګرداب د زنخدان یې هسې غرق یم — هېڅوک مه شه غرق په هسې ګردابونه[7]
لکه زه چې یې له غمه په عذاب یم — خدای دې نه بندي په چا هسې عذابونه
ګفتګوی مې هیڅ اثر و ربانه نه کا — که له غمه یې تصنیف کړم کتابونه
په یوه ځواب مې رد کا هزار سواله — هسې کاندې د سوالونو ځوابونه

---

(۱) دا دوه بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "مه وایه رښتیا خبرې د برې رندانه".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۵) د "خ" نیمګړې نسخه: "سکه یوه خوا کاله مخ حجابونه".
(۶) د "خ" نیمګړې نسخه: "که هزار شي افتابونه مهتابونه".
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

هېڅ پایاب[1] د فن فریب یې موندنه شي — ځوك به څه غواړي د بحر پایابونه
که لمن سترګې و بله کېږدم راته والي — په یاري کې عالم نه کاندي خوبونه[2]
مال و ملك یې همه واره او به یوسي — د هغو سترګو چې ده و مې سېلابونه
د کږو وروځو محراب ته یې حیران یم[3] — څه نسبت لري بتان و محرابونه
ما هاله لره پارسالي و ولاس وکښلی[4] — چې په لاس کړل مطربانو ربابونه
۲۳۲ ارغواني جامې یې واغوستې رحمانه
۲۵۳۵ بیا یې جوړ کړل ستا د قتل اسبابونه

راکوي د ښېږدې[5] پېغورونه — بلوي مې په تندي باندې اورونه
نور څه نشته واړه غوښې دي د زړونو — چې ورځلې شي[6] د ترکو په تېغونه[7]
هر نګاه یې په وکښو د زړونو شېر دی — همېشه را باندې ازمايي زورونه
خدای دې تور د تورو سترګو چا ته نه کا — عالمونه یې وکړې په تورونه[8]
یو حسن او دې بل کبر په جهان کې — په دا ور باندې لې[9] وسول ږېږ کورونه
زه دیاڼ په مینه غلی کړم رقیبانو — ګنهګار یې کوم را پورې وپورونه
۲۳۳ د رحمان د عاشقۍ رهسې غږ وشو[10]
۲۵۴۲ چې برپا ئ شوه په هر ښهر کې شورونه

---

(۱) په "ق" چاپ او د "خ" نېمګړي نسخه کې "پایان" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته.
(۳) د ډېرو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو: "دا بروځو و محراب ته یې حیران یم".
(۴) په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "وللی" راغلی دی.
(۵) "ق، ک" چاپ کې "راکا ده شي د ښېږدو پېغورونه". په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "بې ننګي" راغلی دی.
(۶) د ډېرو چاپي دیوانونو کې "وځلي" راغلی دی.
(۷) په قلمي نسخو کې "پېغورونه" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۹) په چاپي دیوانونو کې په دواړو مصرعو کې د "لې" پر ځای "دې" راغلی دی.
(۱۰) په "ق" چاپ کې "زوږ شو" راغلی دی.

په خاطر مې غلبه شول ستا غمونه — لږ د خدای د پاره کښېږده قدمونه
څه خو قیاس زما د پرهر واوښکو کړه — چې مې چېرې وو په تن کې دارملونه (١)
هر چې ستا په دم ژوندي وي (٢) نه رغېږي — که بې تا په ځان پوکې هزار دمونه
که هزار هزار دمونه په ځان پوکا — نور به نه کا په دمونو قسمتونه (٣)
له قسمته خلاصېږه د هېچا نشته — که داخل شي د مکې په حرمونه
سړی کله په کوښښ ترځایه رسي — څو د خدای له لاسه نه وي (٤) کرمونه
چې توانګر د قناعت په خزانه شي — نور به څه کاندي دینار و درمونه (٥)

٢٣٤ — ٢٥٥٠

قسم وخوري له خوبانو بیا یې مات کا
څه باور دی د [illegible] په قسمونه

ژوندي کاندي د دنیا کاروبارونه (٦) — په مړو پر بواته د خاورو انبارونه
خوک سر تور، پښې یې لڅا وورله دروي مې — چا کان ږدي په سر ایښي دستارونه
سنه استوګنه د دوو ورځو سره نه شي (٧) — بلکه یو ځېله اخلي ازارونه
د یوې ونې (٨) له ښاخه پیدا کېږي — په چمن کې هم ګلونه هم خارونه
هومره خلق هره ورځ له دنیا درومي — چې یې نه په حساب شي نه شمارونه
یو یو وار دی په هر چا باندې تېر شوی — همېشه په هېچا نه وي دا وارونه
د پېر تو د زړګي بازار ګې مې تر سر تېر دي — خوک دې نه کا په ما قنج و بازارونه

---

(١) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "رودونه" راغلي دي.
(٢) د "پ" چاپ: "ستا د حسن مار چې یې وخوري نه رغېږي".
(٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې "قلمونه" راغلي دي.
(٤) دا بیت په "ق" چاپ او د "ق. ک" چاپ کې نشته.
(٥) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٦) د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "کاروروزګارونه" راغلي دي.
(٧) په قلمي نسخو کې "سنه تو سنه" راغلي دي.
(٨) د "پ" په نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دیوې د مالې" راغلي دي.

٢٣٥ ٢٥٥٨

جدايي د آشنايانو هر دم کاندي
په رحمانه باندې د توره ګوزارونه

پټ پناه مې په خاطر لګي اوروونه | چې را ياد شي د مينو ښکروونه (١)
تل جرس درته واهه د کوچ د لیالي شي | پردېسانو زلمو وتړې بارونه
راشه ورشه حال يې وګوره چې څه دی | پر مينو باندې پرېواته قبرونه
تا چې دا شيرين بشر خاورې بيابان کړه | تر شيرين بشر يمي وخاته خارونه
هامين چې تا ليده اوس ليده نه شي | دي بند شوي د لحد په حصارونه

٢٣٦ ٢٥٦٤

يوه ذره د محبت ورکړه رحمان ته
چې يې تالي په زړه نور نه شي فکرونه

دريغه وليدې يو ځل هغه مخونه (٢) | چې دراز لري مژګان دراز قدونه
دراز قد دراز مژګان درازې زلفې | ورې شونډې وره خوله واړه غاښونه
د آسمان شمس و قمر به ترې قربان کړم | هم د ځمکې په سر واره سره ګلونه
چې يې وويېنم په مخ مې اوښکې درځي | د سپرلي له مخه ورېږي بارانونه
که يو ځل يې مخ ووينم په سترګو | ما په زړه کې قبول کړي دي نذرونه
د هجران په شپه سورکټ راته سور اور شي | يو زمان مې باندې نه لګي اړخونه (٣)
چې په سپينو انګو دي زلفې زانګي (٤) | ښاماران دي د چندنو په ښاخونه

٢٣٧ ٢٥٧٢

که خلاي غم د جدايي ورته آسان کا
و رحمان وته آسان دي نور غمونه

---

(١) دا غزل د "خ" د دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(٢) د "پ ب" چاپ: "دريغه دې ليدې يو ځل هغه مخونه".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ: "دريغه ووينم يو ځل هغه مخونه".
(٣) دا او درېيم بيت په قلمي نسخو کې نشته.
(٤) "پ" چاپ: "لوړې زلفې دي په سپينو لېچو زانګي".

که ستا خپله سیاه رویي نه وي دښمنه — آیینه زما د زړه نه ده خجنه (۱)

ته چې ما ته په نظر د عیب ګورې — دغه عیب وار په ستا دی عیب جنه

خپل صورت په آیینه کې هر څوک ویني — که خېره د چا صفا وي که رنګینه (۲)

چوهاري د حلال خوړ په نامه بولي — له سو خلقو بدګويي نه ده ممکنه

ته چې بدله بله والې زه وبرېږم — چېرې خپله بدي نه کړې معینه

ته هغه به رومبی عیب ستا څرګند شي — وهر چا وته چې کړې د چا غندنه (۳)

هر رنګ تخم چې کرې هغه به راخلې (۴) — خپله خپله میوه نیسي هره ونه

که له خپله عیبه ځان زغورې ناصحانه
د هیچا له عیبه مه کوه پوښتنه

۲۳۸ — ۲۵۸۰

ما وې زه به نه کړم په خوبانو باندې مینه — مینه د خوبانو وچوي د صورت وینه (۵)

خدای زما په بخره عاشقي کړه له ازله — خوښ یم په دا بخره که ترخه ده که شیرینه

ځمکه هغه سوځي چې اور ورباندې بل وي — رو هغه خلق شوه د ځو رو تماشبینه

سنه تو بنده مې نه شي په تش داد د کودرو کلي — مرد بو یه چې واخلي د غم پیټی له غمګینه

نور عالم به څه کړم زه مرید د هغه کش یم — هر چې وما ته راکا یو پیغام له نازنینه

ځو به سوک په ستر ګو غروم له هسې ځمه (۶) — ځو به مې تل ویني د زړه ځاځي له آستینه

سر د رحمان د رومي د هجران په تبره توره (۷) — ته یې نګاهبان شې یا اِلٰهَ الْعٰلَمِینَه

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" په لومړی نسخه کې "یمنه" راغلی دی.
(۳) چاپي دیوانونه: "چې هر چا وته دې کړې د ه خندنه".
د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې "د چا" پر ځای "د ځان" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو کې "یوسي" او د "خ" په دوهمه نسخه او د ... په لومړی نسخه کې "موجي" راغلی دی.
(۵) قلمي نسخې: "زه به لوړه نه کړم په بتانو باندې مینه کشتي که مې خوک کښیباسي توره وراندې کاله حینه".
(٦) دا بیت د "خ" په نسخو کې نشته او د پېښور په چاپي دیوانونو کې لومړی مسرۍ داسې ده: "خوبه دوارو ستر ګې غروم له هسې ځمه".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د چاپي کې لومړی مسرۍ داسې دی: "سر د رحمان ... د رحمان په تبره توره".

۲۳۹ اورد جدائيه په ماخ دی لګيدلی [(۱)]
وخت دی که مدد کړې يا ميران محي الدينه ۲۵۸۸

یادوې په خوله مکه او مدينه   نسکو په وت لې دعوه تې په سينه
زوړند سر لکه غونچه مراقبه کړې   پټ دې نقش د زړه رخت د رنګينه [(۲)]
د اطلسو قبا [(۳)] غواړې ندې موميې   له د نا کا مردې [(۴)] خرقه کړه پشمينه
عبادت دې خوښږي تر معصيت [(۵)] کا   څه خو نيسه وځانته آيينه
کينه به ده بې شکه جنګ حرام دی   نه له نفس و له شيطان سره کينه [(۶)]
ترنا پاکو نار ينه ؤ ، وي [(۷)] بهتره   پاك دامنه پرهيزګاره ارتينه
د مردانو کار له نفس سره جنګ وي   نه زنانه غوندې له نقش ونګينه [(۸)]
د دينداره ارتينې تر يوې کوښې   صدقه شه سل بې دينه نارينه [(۹)]
نيکوکار سړی بهتر دی که خورد سال وي   تر سپين ږيره ، بدکرداره ديرينه

۲۴۰ بدکردار ، که صد ساله شي [(۱۰)] و ماخ ته
خو ګنده بې لکه طفل شبينه [(۱۱)] ۲۵۹۸

بیا دې مخ دی جارو تلی څه بلا شوه   دا بلا له کومه لوري را پيدا شوه

---

(۱) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته . د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې داسې دی : " اوږد جدائيه په ماخ دی لګيدلی   ته دې نګهبان شې يا الله العلمينه ".
(۲) د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرې داسې ده : " پټ دې نفس د زړه رخت دی رنګينه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " اندرون دی لکه نقش رنګينه ".
(۳) د "خ" لومړی نسخه : " جامه ".
(٤) " ق ، ک " چاپ : " يې ".
(۵) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته ، لومړی مسرې يې په " ق ، ک " چاپ کې داسې ده : " معصيت به دې خپل تېر تر عبادت کړي ".
(۶) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته .
(۷) چاپي ديوانونه : " ده " ، مصوره نسخه : " دی " ، د "خ" دوهمه نسخه : " نه " .
(۸) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، " پ " چاپ : " نه ښځو غوندې له نقش نګينه ".
د "خ" لومړی نسخه : " نه د ښانو غوندې نقش نګينه ".
(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې د " کوښې " پر ځای " نوکه " راغلی دی .
(۱۰) چاپي ديوانونه او نوری قلمي نسخې : " وي ".
(۱۱) " ق ، ک " چاپ : " بدکردار که صد ساله وي خو رحمان ته   هسې ښکاري لکه طفل شبينه ".

ورځ چې واوري د غم هسې نه وي خوږې   لکه نن چې د خپل یار و ماته شا شوه (۱)

دا زما په یار کې مهر و وفا نشته   که دنیا واړه بې مهره بې وفا شوه

چې یې هیڅ له خدایه ترس او ویره نشي   په نصیب مې یوه هسې دلربا شوه

چې و حسن ته یې ګورم حیرانیږم   راڅرګنده یوه هسې تماشا شوه

څه د حد و د حساب خبره نه ده   بې صبري مې تر حسابه زیاته لا شوه (۲)

قراري مې په طلب کې شوه حرامه (۳)   بې غمي مې په مذهب کې ناروا شوه

چې راښکلي مې پرې غشي د دعا وُ   هغه نښه مې ونه ویشته خطا شوه

لکه پوچ بادام بې مغزه بې حاصله   هسې پوچه بې حاصله مې دعا شوه

عاشقي چې مې له خلقو په غلا کړه   هغه غلا مې په تمام جهان رسوا شوه

څومره بد له نسیا معاملو هوم   چې مې نغده په ورغوي کې نسیا شوه

زړه دې بیرته جار و توشو راته یوړ بې   په نصیب مې بله نه وه داوه دا شوه (۴)

یوه بخره هر سړي له خدای ورکړه   زما بخره آشنایي د خپل آشنا شوه (۵)

د تدبیر په دام به څه ښکار کښېوزي   معشوقه چې مې په مثل د عنقا شوه

ورځ چې واوري د غم هسې نه وي خوږې   لکه نن چې د خپل یار و ماته شا شوه (۶)

چې یې زر کړه زیړ رخسار زما د خاورو   عاشقي نه وه په باب زما کیمیا شوه

څه حکمت د یار په مینه کې خدای کښېنود   چې عاشق له هم درد شوه هم دوا شوه

۲۶۱۶   دا باران نه دی چې ووري له آسمانه   ۲۴۱

د مرغانو په ښاخ باندې ژړا شوه

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۲) قلمي نسخې: "په هغه خوا شوه" راغلي دي.
(۳) چاپي دیوانونه: "قراري مې په طلب کې یې حرام شه".
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "هر اشنا" راغلي دي.
(۶) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

چې په نور څه پورې زړه نړې بې خدایه — څه پوهېږې چې په ځای کړې که بې ځایه (۱)

دا خو نشته چې به تل تر تله پایي — که بیا پایي خو تر سلو کالو پایه

که دې سل کاله شي عمر خو به تېر شي — دغه پسه بیا به څه کړې راته وایه (۲)

سم له لاسه (۳) چارې نه شي مرد هغه دی — چې بېدار وي و غلیم وته له ورایه

ته په اصل کې سړی یې خاروی (٤) نه یې — د چارپایو چارې مه کوه دوپایه (۵)

مرتبه به دې د هیچ او ډمبې شي — زړه په غوږو و غوښو مه تړه همایه (۶)

موړ به نه شې ته په حرص بې قناعته — اې په تخت د اورنګ زیب ناسته ګدایه (۷)

۲۴۲ وران دې سرای لره تو سنه تړه رخنه (۸) ۲۶۲٤
خو سفر دې کړی نه دی (۹) له دې سرایه

په حالت د عاشقانو نظر بویه — په زیارت د شهیدانو ګذر بویه

بې مرشده خبر څوک د مرید اخلي — خوښ په غم د فرزندانو پدر بویه

بې رېباره رسېده ویاڼ ته ګران دي — په کوڅه د مهرویانو رهبر بویه

بې هنره چا دولت موندلی نه دی — په خدمت د صاحبانو هنر بویه

ستا له سترګو مې هرګوره ملاحظه شي — له دې هسې سیاه دلانو (۱۰) حذر بویه

---

(۱) د "ق، ک" چاپ : "راته وایه دا په ځای کړې که بې ځایه".
د "خ" لومړی نسخه : "څه دې زده چې خدای په ځای کړې که بې ځایه".
د "خ" دوهمه نسخه : "څه دې زده دي چې په ځای کړې که بې ځایه".
د "ب" لومړی نسخه : "څه دې زده چې دا بې ځایه کړ کا بې ځایه".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "دغه پسه به لور څه کړې راته وایه".

(۳) د "خ" لومړی نسخه : "هم له لاسه".

(٤) د "خ" لومړی نسخه : "چارپای نه یې". مصوره نسخه : "خاروی مه شه".

(۵) "ق، ک" چاپ : "خودرایه". "ق" چاپ : "مه شره چارپایه".

(۶) قلمي نسخې : "زړه په غوښو په غوږ مه تړه همایه".

(۷) د "ب" نسخه : "موړ به نه شې په حرص بې قناعته که یې په تخت د اورنګ ناست ګدایه".

(۸) د "خ" لومړی او مصوره نسخه : "واخله".

(۹) د "خ" لومړی نسخه : "نه وي".

(۱۰) د "خ" په لومړی نسخه کې د "سیاه دلانو" پر ځای "سیاه مارانو" راغلي دي.

ښه چې سترګې خدای ملالې کړې ترکوا — لږ په زړه د ظالمانو اثر بویه
ستا په داغ[1] به هر یو زړه مشرف نه شي — دغه تاج د بزرګانو په سر بویه

٢٤٣ — چې خبر د داغ (یاران) نه اخلي یار بد کا — ٢٦٣٢
بادشاهان له ګدایانو خبر بویه

زړه مې ورکړو خودرای — هر چې شي تکیه په خدای
په سودا د عاشقۍ کې — یا به شاه شم یا ګدای
یا به کېنم و د وهمانه — یا په سیوري د همای

---

(۱) "پ پ" چاپ کې د "داغ" پر ځای "یار" او د "خ" په لومړي نسخه کې "تاج" راغلی دی.

چې خدای کا هغه به و شي — نه بل خدای لرم نه ځای
بې دلبره به وي نه کړم — بل هیڅ تر د زړه رای[1]
پای بوسي به یې پرې نه ږدم — خوې مې ږدي د ست و پای
یا خندا ده په جهان کې — یا ژړا ده په وای وای[2]
تر دا دوه چارو په هورته — نور څه نشته په دا سرای
عاشق بویه چې صادق وي — نه خود کام وي نه خود رای
خالي دې نه کا خوك په عشق کې — جو فروش گندم نمای

۲۴۴ — ۲٦٤۳

زه رحمان په کار پوهېږم
که مې مل شي کارفرمای[3]

کشلې زه خاورې ایرې دستا در وای — چې قدم دې همېشه زما په سر وای
خوبو ځله زما ستا وېلې شوی — نور مې موخه ستا دغشیو په تهتر وای[4]
تمام تن مې د رنجو په خیر اوړه شوی[5] — خو په ما د تورو ستر گو یو نظر وای
په زېړ رنگ په سپینو اوښکو به ما بیا مونده؟ — که د تر کو ملاقات په سیم و زر وای
ملامت به په ما څه لره وایه شو — که د ستا د دلبرۍ نه خوك خبر وای[6]
مرتبه که ستا د عشق شي ور څرگنده — ملایك به واړه وایي چې بشر وای[7]
تماشا به زما هله در ښکاره شوه — که تر ما غوندې بېدل وای زه دلبر وای

---

(۱) قلمي نسخې: "نور هیڅ دزړه رای".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) د "ب" په نسخو او د "خ" دوهم او مصوره نسخه کې د "مل شي" پر ځای "مل وي" راغلی دی.
(٤) قلمي نسخې: "نور مې موخه ستا وغشیو ته بهتر وای".
(۵) د "خ" قلمي نسخې: "تمام تن مې د رنجو په خېر ووړ ووړ وای".
(٦) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۷) په قلمي نسخو کې "که بشر وای" راغلی دی.

په خونبار به زما سترګو غوندې نه ؤ — که په مخ مې د ټپرو تودو وېره واے

ستا په درد کې طبیب والي و رحمان ته
لا به ښه وي که دې حال تر دا بتر واے

٢٤٥ — ٢٦٥٢

یو یو داغ په ټټر ایښې د هر چا دی — که بادشاه د ولایت[1] دی که ګدا دی
سیرابي په سرچشمه د دنیا نشته — تشنه لب یې ګوښې ګوښې په غوغا دي
لو راحت په ډېر زحمت باندې مونده شي — ددې دهر خس حرام شه[2] که وریا دی
د دنیا ښادي بېغمه مونده نه شي — لو خیرات د شوم له کوره په بلا دی
فراغت یې پرې باندې ولې حرام نه وي — چې داخل په سراچه ددې دنیا دی
د مجنون د حال پوښتنه به څوک څه کا — جهان واړه کور اکور مجنون لیلا دی
عشق یو هسې رنګ افسون په عالم یو کې — چې عاشق په تورو سترګو نابینا دی
د هر چا یې بخره وډکړه ګوښې ګوښې — خپل قسمت د هر سړي جدا جدا دی
ورکړه راکړه همګي د بل په لاس دي — دلته دخل نه زما دی نه دستا دی[3]
په هر څه[4] چې د صاحب د زړه رضا شي — په بنده که ناروا دی هم روا دی
خوا ناخوا که یې رضا وي که یې نه وي — د قسمت رسد[5] رضا او نارضا دی
خان جهان سپارلی بویه و هغه ته[6] — چې یې حکم جاري شوی په هر چا دی

---

(١) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ولایت" پر ځای "زماني" راغلی دی.
(٢) په چاپي دیوانونو کې "حرام دی" راغلی دی.
(٣) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په "ب" چاپ کې دا بیت داسې دی:
" ورکړه راپېروده ټول د بل په لاس دی — هلته دخل نه ستا دی نه زما دی".
" ق، ک" چاپ: " ورکول او اخستل د بل په لاس دی".
" پ، ب" چاپ او " ق" چاپ: " ورکول راپېرودل د بل په لاس دی".
د "ب" لومړۍ نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه: " ورکړه راپېروده هم د بل په لاس دی".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه کې "په هر کار" راغلی دی.
(٥) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د قسمت شوی" راغلی دی.
(٦) د "خ" دوهمه او نیمګړې نسخه: "خان ایمان سپارلی بویه وهغه ته".

ده چا په لاس چې حکم حاکم ورکا — جهان واړه د هغه په مدعا دی

۲۴۹ چې مولا ورسره مل نه وي تاج ۲۶۶۶

که لښکر یې ورسره وي یک تنها دی

هسې رنګ نعمت راکړی خدای وما دی — چې هیڅ خیز بهاې نشته بې بها دی(۱)

یو خو دا چې یې په شکل د آدم کړم — دویم دا چې محمد ﷺ مې رهنما دی

لاس و پښې غوږ و سترګې خوله او ژبه(۲) — یو صورت مې په خواسه مسما دی

آسمان ځمکه، لمر، سپوږمۍ او روښانه ستوري — درست جهان مې و نظر ته تماشا دی

شپه او ورځ د ماه و مهر له پرتوه — مخ د ځمکې راته درست نقره طلا دی

په شپه مشک په ورځ کافور راباندې وري — درست صورت مې پکې غرق سرتر پا دی

په هر دم زندګاني بخښي وما ته — هر نسیم د یار له لوري مسیحا دی(۳)

د چمن وسرو ګلونو ته چې ګورم — هر هر ګل راته د فدا یه په خندا دی

د ګلګونو میو ناوې راته ناسته — زنګاري قمیص اغوستی د مینا دی

خپلې وینې په ورغوي کې نیولې — هر ساغر دمي فروشو جان فدا دی(۴)

د شنه(۵) رود په غاړه ناست سرود په لاس کې — هر مطرب لکه بلبل هسې ګویا دی

سپین مخونه سرې لښتي ردي د دلبرو — هر دیدن یې د آفتاب په څېر رڼا دی(۶)

---

(۱) قلمي نسخې: "چې هیڅ هیڅ بهاې نشته بې بها دی".
"ق، ک" چاپ: "چې بهاې هرګز نشته بې بها دی".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه کې "لوږه" راغلې دی.
(۳) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) د "ب" لومړۍ نسخه او د "خ" دوهمه نسخه: "هر ساغر دمي پرستو جان فدا دی".
د "خ" لومړۍ نسخه: "هر ساغر دمي پرخښنکو جان فدا دی".
(۵) په چاپي دیوانونو کې "سنه رود" راغلی دی.
(۶) دابیت په "ب" چاپ، "ق" چاپ، او "ق، ک" چاپ کې نشته. په قلمي نسخو کې یې لومړی مسری داسې ده:
"سپین مخونه سرې لښتې د دلبرو".

۲٤۷ چې دا هسې معرفت یې پرې پېر زوکړ[1]
په حاجت باندې منت د پاک مولا دی ۲٦۷۹

دا چې مست په میو راغی یار د چا دی — بیا به تا ختکا په کوم غولي وار د چا دی[2]

چې زړه سوی یې د حرم په صید هم نه شي — دا یې دردا وي صرفي ګوزار د چا دی[3]

ما خو نه دي خوړلي وچې آزار کړي — دا چې ما آزار وي آزار د چا دی

چې یې درست جهان د مخ په نظاره یست کا — دا آفتاب غوندې روښان رخسار د چا دی[4]

چې بلبل یې رسېدی تر ګلو نه شي[5] — دا د ننه په حرم ګلزار د چا دی

۲٤۸ چې هېڅ ترس په زړه کې نه لري حاجت[6]
دا نا ترس او بې پروا نګار د چا دی ۲٦۸۵

غواصان که ګوهر غواړي ګوهر دا دی — بېدلان که دلبر غواړي دلبر دا دی[7]

زما یار غوندې به بل یو دلبر نه وي — د جمله و دلبرانو سرور دا دی[8]

خوند د لبو او د چاه زنخدان یې[9] — را شه ګوره زمزم دا دی کوثر دا دی

چې یې وصل او هجران و ته نظر کړم[10] — زه ګومان کړم جنت دا دی سقر دا دی

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "چې نعمت د معرفت یې پرې پېر زوکړ".
(۲) دا غزل د "خ" په مصوره نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "غولي" پر ځای "لوري" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخې: "چې زړه سوی یې د حرم په صید نه شي — دا د غشي یې صرفي ګوزار د چا دی".
د "خ" دوهمه نسخه: "دا یې درېغه یې صرفي ګوزار د چا دی".
(٤) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) د "پ" په قلمي نسخه کې "تر ګله" راغلی دی. د "خ" لومړۍ نسخه: "چې بلبل یې رسېدی نه شي تر ګلو".
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "چې هېڅ ترس یې په زړه نه کړي رحمانه — دا نا ترسه نافرمان نګار د چا دی".
"ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "دا نا ترسه بې پروا ګوزار د چا دی".
(۷) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "زما یار غوندې به بل په جهان نه وي — د جمله و دلبرانو سردار دا دی".
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه: "خوند د لبو و د چاه زنخدان دې".
د "خ" دوهمه نسخه: "خوند د لبو یې او چاه یې زنخدان دې".
(۱۰) د "پ" نسخې: "چې و وصل و هجران ته یې نظر کړم".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې د وصل و هجران و ته یې ګورم".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې و هجران و وصال و ته یې نظر کړم".

ته خطبه په منبر څه لولې خطیبه — قدم کېږده په ځان باندې منبر دادی

د کعبې سفر آسان دی مرد هاله يې — که له ځانه سفر وکړې سفر دادی[1]

هر منعم چې دلجويي د قلندر کا — هغه نه دی قلندر، قلندر دادی

چې توانګر د قناعت په خزانه شي — بل توانګر په جهان نشته توانګر دادی

۲۴۹ ۲۶۹۴

دا هنر نه دی چې خاورې به څوک سره زر کا

چې زر خاورې کا هنر دادی

هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب دی — که مرهم ور باندې کېږدې ډېر ثواب دی

حجاب نه له اغیارو مناسب دي — د یارانو په یارۍ کې څه حجاب دی

بې له تا چې ښایسته ږي بې حسابه — نور ښایست د جهان واړه په حساب دی[2]

ښاپېرۍ که هر څو ډېرې ښایسته دي — په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی

لکه ګل[3] چې تر آفتاب پورې خجل دی — دغه هسې ستا تر مخ پورې آفتاب دی

دا د میو څه مستي او سرخي نه ده[4] — تېغ د سترګو دې په وینو کې غرقاب دی

۲۵۰ ۲۷۰۱

زه [رحمان] به خوب څه کوم ويار ته

وژوندیو ته د مړیو څه خوب دی

د ساقي په لاس کې جام د میو ناب دی — مطرب ایښی په زانو باندې رباب دی

ته چې ما وته توبه وایې ناصحه[5] — په دا وخت کې چا څخه د توبې تاب دی

زه چې ځان منع کوم د عشق له کاره — په دا هسې کار کې کوم سود او ثواب دی[6]

---

(۱) چاپي ديوانونه : " د مکې سفر آسان دی مرد هغه دی — چې له ځانه سفر کاندی سفر دادی ".

(۲) چاپي ديوانونه : " په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی " يعنې دا دې بيت دوهم مسرۍ او ورپسې بيت لومړی مسرۍ په چاپي ديوانونو کې نشته .

(۳) په قصه خوانی چاپ او " ق ، ک " چاپ کې د " ګل " پر ځای " شمع " راغلی ده .

(۴) قلمي نسخې : " دا د ميو د مستۍ سرخي نه ده ".

(۵) د " خ " لومړی نسخه : " ته چې ما ته توبه فرمايي ناصحه ". مصوره نسخه : " ته چې ما وته توبه ښيي ناصحه ".

(۶) دا بيت او له دې نه وروسته بيتونه په مصوره نسخه کې نشته . په " ق ، ک " چاپ او " ق " چاپ کې د " کاره " پر ځای " لاری " او د " خ " په دوهمه نسخه کې " اوره " راغلی دی .

د آسمان چې لوی په عقل کې بالہ شي — په محیط دعاشقۍ کې یو حباب دی (۱)
محتسب په رقص ګډېږي باك یې نشته — صوفي پروت په میخانه کې مست خراب دی (۲)
هر چې زغوري سر و مال په عاشقۍ کې — هغه کړی کور په مخ کې د سیلاب دی
په رقیب باندې غفلت راغی ویده شو — یار پلوله مخه واخیست بې حجاب دی (۳)
ته چې خوب غواړې (٤) په عشق کې راته وایه — کوم چاکړې د مزدي په خوله کې خواب دی
بې عمل که کتاب کېږدي په سر خه شو — ګویا اینې یې تر پښو لاندې کتاب دی
چې د شر له عملونو نه خیر غواړې — تشنه لب غوندې سرشوی په سراب دی (۵)
د دښمن له مکارۍ نه و وېرېږه — په نرمۍ یې غلط مه شه سنګ در آب دی

۲۵۱ — ۲۷۱۳

عبادت په شتاب هسې کړه رحمانه (۹)
لکه عمر چې دې تلونې په شتاب دی

چې تر سنګ وتر آهنه یې زړه سخت دی — زړه هغه له ور کړی ما لم بخت دی
خدایه کله به هغه غل راته اسیل کړې (۷) — چې لوټلی یې زما د خاطر رخت دی
هو مره غم به نور په هیچا باندې نه وي — لکه غم چې د خپل یار په مایك لخت دی

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : " په محیط د عاشقۍ یو حجاب دی ".
(۲) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې څخه نقل شو .
(۳) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې څخه نقل شو .
(٤) "ق، ک" چاپ : "کوی" او "ق" چاپ کې " والي " راغلی دی .
دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " ته چې خوب په عاشقۍ کې له ما غواړې ".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه : " که سر و لعلونه خیر خیر غواړې ".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې د شرعې له عملونو خیر غواړې تشنه لب غوندې سیر شوی په سیراب دی ".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : " عبادت په شتابجد کوه رحمانه ".
(۷) په قلمي نسخو کې " یاغیان " راغلی دی .

مګر بېل په تېره تیغ شي یار له یاره　　ګنه سناخ له خپله شاخ سره درخت دی(۱)

د پالنګ او د پېرۍ(۲) حاجت یې نشته　　د یار انو نشستن د زړه په تخت دی

چې له دېره درده وخت پېژاندی نه شي

۲۵۲　　په رحمان باندې بې یاره هسې وخت دی(۳)　　۲۷۱۹

ستا له لاسه په ما جوړ دی که داد دی　　زما مراد خو واړه ستا د خاطر مراد دی(٤)

ستا په مینه کې زما له مخه تښتي　　که آفت دی که آسیب دی که فساد دی

هر اهداد چې را کاوه شي ستا په مینه　　په لیمه زما قبول هغه اهداد دی

که تمام جهان مې ورپوځي په لیمه کې　　بې تا نه راځرګندېږي نه مې یاد دی

ما چې غوږ دا ستا د عشق په ترانه کړ　　نصیحت مې نور د زړه په غوږ وباد دی

اوس زما له ننګ و نامه سره خړ دي　　چې دې نام د عاشقۍ را باندې زیاد دی

هر ګلشن چې له ګلرخه بې ځره وي　　د عاشق په نظر غولی د صیاد دی

د رحمان وتوان ته ګوره هومره نازکړه

۲۵۳　　چې دا وسېنو روح نه دی آدم زاد دی　　۲۷۲۷

که یې مهر و محبت که یې عناد دی　　ما دیار په یارۍ کړی اعتماد دی(۵)

زه او یار که په تن دوه په معنی یو یو　　هزار خونې واړه ښهر یو بغداد دی

هېڅ بې پلتون زما د یار و بله نشته　　کار همه واړه موقوف په خپل میعاد دی

زه خیل آه آتشین له خدایه غوا رم　　د آشنا خاطر که موم دی که فولاد دی

هېڅ موقوف د معشوقې په حسن نه دی　　د عاشق خاطر په خپله مینه ښاد دی

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په نورو قلمي نسخو کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده: "ګنه سناخ له خپله درخته سره درخت دی".

(۲) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "شرید" راغلی دی.

(۳) قلمي نسخې: "په رحمان دیار له غمه هسې وخت دی".

(٤) په چاپي دیوانونو کې "زړه" راغلی دی.

(۵) په قلمي نسخو کې "اعتقاد" راغلی دی.

چې د آه و د فریاد طاقت یې نه وي　　هر سکوت د بې طاقتو آه فریاد دی

سل په دا رنګه نمونه د عشق نور دي　　لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد دی

چې یې زړه شي هلته کېني هلته پاڅي　　عشق د عقل و د هوښ کره داماد دی

بادشاهان په عاشقۍ کې ملنګان شي　　ما او تا غوندې وګړي د چا یاد دی

چې پرېشان د یار د زلفو په خبر نه وي　　جمعیّت د هغو زړونو لوی فساد دی

که رښتیا له خرابې سره ګنج وي　　خرابات د بې بنیاد و بېخ بنیاد دی

که کمال د کمینه په اندازه دی　　فوقیّت د شاګردانو په استاد دی

که په یار پسې تر ځان تر جهان تېر شي(۱)　　په رحمان زموږ هسې اعتقاد دی

۲۵۴ 　　چې دا نور شاعران کاندې هغه نه کا
　　رحمان کړي نوي نوي اجتهاد دی(۲) 　　۲۷۴۱

په خاطر باندې مې ستا د غم غبار دی　　همېشه مې په زړه پروت انبار انبار دی

که رهبر وي ګمراهانو لره خضر　　عاشقانو لره خضر ستا رېبار دی

ګوندې چېرې خوک د خدای په در قبول وي　　ستا له لاسه مې فریاد په هر دیار دی

د شهید و پرهارونو ته نظر کړه　　هسې رنګه مې له دوستۍ ګو خونبار دی

چې د غم په بار یې زړه دی زما کښېلی　　هم هغه مې په زړه کښېلی په بار بار دی(۳)

چې هر دم مې د غمزو په تورو وژني　　لا مې زړه د هغه ستر ګو منت بار دی(۴)

د آسمان دې د هغو په مدعا وي　　چې په ما باندې یې کړی ستا اختیار دی

۲۵۵ 　　که یار سل ځله جفا ورسره کاندې
　　د رحمان دا هسې کله اعتبار دی 　　۲۷۴۹

---

(۱) دا بیت په "پ پا" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۲) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړي نسخه کې دوهمه مسره داسې ده: "لا مې زړه د هغو ستر ګو منت بار دی".
(۴) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.

کمیني یو نادر کار دی — چې کمال ځني اظهار دی
چې اختیار یې کمیني کړه — په دانه کې پټ خوار دی
چرګ په دوه پیسې حلال شي — باز په سل روپۍ مردار دی
چې آسمان شو سرګردان شو — چې زمین شو برقرار دی
نښتر ګوره سرکښي کا — انګور ګوره نګونسار دی
ذره خواره شوه آفتاب شوه — ابر خورب دی غبار دی[1]
کوه بلند شو سیه سنګ شو — لعل ووړ شو بزرګوار دی[2]
لوی آسمان توره تبۍ شو — هلک لمر څره انوار دی[3]

۲۵۶ — **۲۷۵۸**

ووړ سړی ګوره تماشانه
چې لوی فیل یې بار بردار دی

زلفې دې له ډېرې درازیه پای ترسر دي — یا د بنفشې لښتې خوړې په صنوبر دي
لب دې آب حیات دي یا شکرې یا نبات دي — یا خوږه غلط شوم[4] ترهمه وار وبهتر دي
قد ته دې خولک نه شي رسېدی له بلندۍ — ولې چې معراج وته خاته د پېغمبر دي
ما چې ستا بنایست و لمر سپوږمۍ سره په تول کړه — تللې په مېزان کې تر آسمانه سپوږمۍ لمر دي
څا څلې له آسمانه په هر چا ووري یکسانه — برخه په واښه شي په صدفو کې ګوهر دي[5]
بخت دی چې یې خولک متمکن کړه په تخت باندې — خولک دغم په خار سره پاره پاره جګر دي[6]

---

(۱) قلمي نسخې: "ذره ضعف شوه افتاب شوه — ابر خورب شو تش غبار دی".
(۲) په "ق، ک" چاپ کې "ابدار دی" راغلی دی.
(۳) "ق، ک" چاپ: "نمر هلک نورالانوار دی"
نور چاپي دیوانونه: "هلک لمر صره انوار دی".
د "پ" لومړی نسخه: "هلک لمر شو څره انوار دی".
(٤) په قلمي نسخو کې "بیم" راغلی دی. ددې بیت لومړی مسری په "ق" چاپ کې داسې ده: "لبې ستا آب حیات دی یا شکر دی یا نبات دی".
(۵) دا بیت د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

باد چې دې په زلفو باندې قصد د پرېشانۍ کړ — څله یې ګردونه د جهان واړه په سر دي

هله به سړی شي چې دې نوم عبدالرحمان شي — اوس سړی په څه یې که دې لوستی زر وزر دی(۱)

(۲۵۷) سپیني او سنګي، زیړ رخسار میني له دولته(۲)

ای رحمانه دا د عاشقانو سیم وزر دی (۲۷۶۷)

دنیا دار که مستغني په سیم وزر دی(۳) — هنرمند و غني ګنج د خپل هنر دی

بیهوده به(۴) زور ور وځان ته وایي — د دنیا سړی که هرڅو زور ور دی

هسې مه وایه چې زه یم په جهان کې — پیدا کړی د خدای د سر د پا سر دی

څېني څېني یې ولیان پیغمبران کړل — نه چې هر سړی ولي او پیغمبر دی(۵)

جودانه قدر یو لعل یکې پیدا شي(۶) — نور جهان واړه د تور و کانو غر دی(۷)

یو بادشاه دی چې لښکرې پسې درومي — نه په هر یوه سړي پسې لښکر دی(۸)

پیدا کړي خدای سړي په تفاوت دي — هسې نه چې جهان واړه برابر دی(۹)

که د عمر و رفتن ته خوک نظر کا — دا به وایي چې آفتاب د نماز دیګر دی(۱۰)

چې یې(۱۱) سر په څمکه ایښی وي و یار ته(۱۲) — په آسمان باندې ختلی لکه لمر دی

---

(۱) دابیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۲) دا بیت په "پ.پ" چاپ کې نشته.
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "دنیا دار که دنیا دار په سیم وزر دی".
(۴) د "پ" لومړۍ نسخې کې د "به" پر ځای "و" راغلی دی.
(۵) د "پ" لومړۍ نسخه: "څېني څېني یې ولیان پیغمبران کا هر سړی نه اولیا نه پیغمبر دی".
د "خ" لومړۍ نسخه: "نه چې هر یو اولیا او پیغمبر دی".
د "خ" دوهمه نسخه: "څېني څېني اولیا څېني نبیان وو نه چې هر یو اولیا و پیغمبر دی".
مصوره نسخه: "څېني څېني اولیا و پیغمبران کړه نه چې هر یو اولیا و پیغمبر دی".
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "جودانه قدر چې لعل یکښې پیدا کا".
نوري قلمي نسخې: "جودانه قدر یو لعل یکښې پیدا کړه".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "نور جهان واړه تور کاڼي او نور غر دی".
(۸) د "پ" لومړۍ نسخه: "نه په هر چا پسې کړی خدای لښکر دی".
(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسرۍ یې په "ق.ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سړي" پر ځای "هر څوک" راغلی دی.
(۱۰) د "خ" دوهمه نسخه: "دی به وایي چې رفتن د نماز دیګر دی".
(۱۱) "ق.ک" چاپ: "چا چې".
(۱۲) "پ.پ" چاپ: "خپل یار ته".

تعجب زما د ډېروا وسنکو مه کړه(1) ما موندلی په دا بحر کې گوهر دی

د رېا خرقه یې خدای مه کړه په غاړه(2)

۲۵۸ — ۲۷۷۸

رحمان کوڼ دستار تړلی قلندر دی

دواړه سترگې مې کړې دستا په لوري دي مدام د وینې د فراق په آب شوري دي

زه یو سپی یم چار چشمه دستا له سپیو چې مې ستا ودرته دوه سترگې څلور دي(3)

کنه ولې مې دوه سترگو ستا په طمع وهر در(4) وته نیولې کور په کور دي

چې مې خیال د ترکو ولید په خپل زړه کې(5) د واړه کسي مې وزړه وته نسکور دي

اعتبار د زمانې په اشنا مه کړه همگې واړه د خپلو رختو چور دي(6)

ما قبول د رقیب ناز کړ ستا د پاره سود و زیان په دا جهان کې خوړلو ورور دي

په رحمان باندې گمان د اهسې مه کړه(7)

۲۵۹ — ۲۷۸۵

چې بې تا په نور څه غولېږي هغه نور دي

ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی گویا میشت(8) مې په سر شهر د لاهور دی

په افسون و په جادو د تورو سترگو خراب دل مې له جمله عالمه تور دی

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : "ته زما په ډېروا وسنکو عیب مه کړه".
د "خ" لومړی نسخه : "ته زما د ډېرو او سنو ته عیب مه کړه".
د "خ" دوهمه نسخه : "ته زما د ډېرو او سنکو غیبت مه کړه".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "د رېا خرقه دې خدای مه کړه په غاړه".

(۳) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته. د "خ" لومړی نسخه کې لومړی مسری داسې ده : "زه یو سپی چار چشمه یم دستا د سپیو".
دوهمه مسری په مصوره نسخه کې داسې ده : "چې ستا ولوړ ته مې دوه سترگې څلور دي".

(٤) چاپي دیوانونه : "وهر لور ته".

(۵) مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "چې مې خیال د ترکو ولید په خپل ځان کې".
د "خ" دوهمه نسخه : "ما چې خیال د ترکو ولید په خپل ځان کې".

(٦) دا بیت د "خ" دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

(۷) چاپي دیوانونه او نوري قلمي نسخې : "په رحمان باندې داهسې گومان مه کړه".
دوهمه مسری د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې ده : "چې بې تا به په لوز څه غولېږي لوز دي".

(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "جوړ" راغلی دی.

که مې زړه له غمه چوي راته والي | غم د هجر مې ګڼه لا نور دی
د هجران په بیمارۍ کې را معلوم شو | چې اخستي مې آزار د پلار و مور دی
دا دنیا په مثال کور شو د غمونو | چې په هسې کور نازېږي هغه ګور دی
دا جهان نه د چا خپل دی نه به خپل شي | چا په خپله رضا پرېښو چا په زور دی
چې د مرګ په پوروړیو کې یو و مري | دی دوه پوروړي نور زوی او ورور دی (۱)

۲۹۰

که رحمان په عاشقۍ بې عزت کېږم (۲)
ما په سترګو قبول کړی دا پېغور دی

۲۷۹۳

که دلدار په دلدارۍ زما قدم ږدي | ګویا هر قدم په لارې (۳) د حرم ږدي
ځای لري که بې منته بوسه را کا | کوم کریم په چا منت د خپل کرم ږدي (۴)
معشوقه مشفقه بویه مهربانه (۵) | نه قارون چې په ځان اسم د حاتم ږدي
خدای و ما وته ګلونه د جنت کړل | که داغونه مې په زړه باندې د غم ږدي
هسې پټ الرم (۶) دا زیر رخسار له خلقو | لکه زر چې څوک له خلقو پټ په نم ږدي
هېڅ مانه دې څوک له مستو سترګو نه کا (۷) | کوم یو مست دی چې قدم په لاره سم ږدي
راحت بې زحمته نه دی چا موندلی (۸) | کوم طبیب دی چې په دوغ صورت مرهم ږدي

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "که رحمان په عاشقۍ کې غیرت نه کړي؟".
(۳) مصوره نسخه: "په لوړۍ".
(۴) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) "ت" چاپ: "معشوقه مشفقه بویه مهربانه".
د "خ" دوهمه نسخه: "معشوقې مشفقې بویه مهربانې"
(۶) "ق" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه: "پټ ګرځم".
"ق، ک" چاپ او مصوره نسخه: "پټ ساتم"
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "برېند وستې ګو".
(۸) چاپي دیوانونه: "راحت نه دی بې زحمته چا موندلی".

زه هر ګوره تر خپل صمد پورې شرمېږم(1) — برهمن چې سر په پښو د خپل صنم بندې

و آسمان ته لاس د عقل نه رسېږي(2) — داخو عشق دی چې په عرش کرسي قدم بندې

۲۶۱ — ۲۸۰۳

زه تاج لې تاج ګڼم دیاڼ له لاسه

کړمې پښنا په سر د جور و ستم بندې

د دنيا کاروونه واړه غولول دي(3) — د اګمان په هیچا مه کړه چې مې خپل دي

هېڅ مزه په د اجهان کې پاتې نه شوه — دا يخ خوړی په اوبو پورې کول دي(4)

کړه دې د وه کاسې دا نې وي په کندو کې(5) — پس له شامه هسې وايه(6) چې د بل دي

پوزه غوږ د غوښو شته په هر چا پورې — که د شرم(7) پوزه غوږ غواړې باطل دي

که تر دوه(8) او ډېر عيبونه د بل شمار کړې — بل به تا ته هسې وايي چې ستا شل(9) دي

نصيحت د ناصحانو اتش نه کا — د سرې او سپينې خوشې تړکول(10) دي

۲۶۲ — ۲۸۱۰

دانا اهل همدمان دي نه پوهېږم

کړمې د تاج پښنې په ګوګل دي

---

(۱) "پ" چاپ او د "خ" لومړی نسخه : " زه هر ګوره تر خپل صنم پورې شرمېږم ".
"ق" چاپ : " زه هر ګوره خپل صنم پورې شرمېږم ".
"ق ، ک" چاپ : " زه هم ګوره خپل صنم پورې شرمېږم ".
"پ پ" چاپ : " زه هر ګوره تر صنم پورې شرمېږم ".
مصوره نسخه : " زه هر ګوره تر خپل یار پورې شرمېږم ". لومړی بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته.

(۲) "پ ، پ" چاپ : " واسمان ته لاس د عقل نه رسېږي ".
"ق ، ک" چاپ : " دې اسمان ته لاس د هیچا نه رسېږي ".

(۳) "پ پ" چاپ : " د دنيا چارې همه واړه غولول دی ". د "پ" لومړی نسخه : " د دنيا وړ کاره همه وبله غولول دی ".
د "خ" لومړی نسخه : " د دنيا وړ کاره همه واړه غولول دی ". د "خ" دوهمه نسخه : " د دنيا کار وبار واړه غولول دی ".

(٤) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : " هېڅ مزه په دا جهان کې طمع مه کړه دا یخ خوړی په اوبو پورې کول دی ". د "خ" لومړی نسخه :
" هېڅ مزه په دا جهان کې طمع مه کړه یخ شوړی د اوبو پورې کول دی ". چاپي دیوانونه : " د یخ سوړی په اوبو پورې کول دی ".

(۵) د "خ" لومړی نسخه : " په کندو ول کې ".

(٦) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی نسخه : " وایي ".

(۷) مصوره نسخه : " سر ".

(۸) چاپي دیوانونه : " یوا و دوه ". د "خ" لومړی نسخه : " دوه دری ". د "خ" دوهمه نسخه : " دوې نورې "، مصوره نسخه : " دوه ".

(۹) چاپي دیوانونه او نورې نسخې : " سل ".

(۱۰) قلمي نسخې : " بیهوده د سرې او سپینې کوتل دی ".

سپین رخسار و مشکین خال دې و بله ضم دی ... یا محمود او ایاز ناست سره همدم دي

که دې مخ په زلفو پټ شو باک یې نشته[1] ... د حیات اوبه هم پټې په تورتم دي

ستا د زلفو له رخساره له سره شو نمود ... پیدا شوي شام شفق د صبحدم دي

په دهن کې دې غاښونه تجلي کا ... یا غوټۍ په غوټچه کې د شبنم دي[2]

نه چې اوس زمانه غوڅ ستا په غمزه دی ... چاره غوښې لاقدیم سره په غم دي

بې ژړا وچاته نه گوري سیه چشم ... د نرگسو غوړېده د جوې په نم دي

راحت نه دی چا موندلی بې زحمته ... ستا جفا و وفا د واړه منقسم[3] دي

ستا د حسن د تعریف له برکته

263 — د رحمان د شعر کوکې پر عالم دي — 2818

چې د خنگه مې دلبر په لاس کې جام دی ... نن اورنگ د زمانې زما غلام دی

مدام کله وي دنیا د دنیا دارو ... بې له عشقه چې دولت یې مستدام دی

دهارون خرخ پای نیلی دی د سپهر ... څو به دوکا چې یې دو په سرد بام دی[4]

د دنیا چارې په مثل دي د سیوري ... د آفتاب په مخ د سیوري څه مقام دی

که یې صبح ښایسته دی خنده رویه ... بیا یې هسې په هر صبح پسې شام دی

نه په مهر کې آرام شته نه په ماه کې ... په دنیا راغلی هر یو بې آرام دی

ښېگړي په دنیا چېرې ده رحمان نه

264 — یو ښېگړم دې خوک را وښیي کدام دی — 2825

ما د ستا ولمن ته اچولی د اچیل ځان دی ... ستا دی زما نه دی که دانا دی که نادان دی

---

(۱) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "که دې مخ په زلفو پټ دی باک یې نشته".
(۲) د "ق" چاپ او "ق ، ک" چاپ : "یا غوټۍ چې په غوټچه کې د شبنم دی".
(۳) قلمي نسخې : "مغتنم".
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

خپله سرکشي لوېږي چې واړه فراموش دي — هسې مې ځان ستا ولې قامت ته حیران دی
بې له تا که سیل[1] په ګلستان کړم د ګلونو — نه پوهېږم هېڅ چې ګلستان دی که زندان دی
چا پېژاندم زه چې عاشق نه وم په جهان کې — اوس مې ستا له رویه نوم رسوا په دې جهان دی
د مېړو ولې تېر شول د مجنون بې نام ونقشه[2] — عشق دی چې عاشق له هم نام د هم نشان دی
لوی ترکوم چینجي دي په وانه چې افسانه شو — واړه په سبب د عاشقۍ دي نمایان دي
واړه د خپل ځان په نظر ګوره که دانا یې
اې عبدالرحمانه جهان درست عبدالرحمان دی

۲۶۵ ۲۸۳۲

په نامه د هغه خدای مې دا بیان دی — چې یو نوم یې په نومونو کې سبحان دی
هم[3] بادشاه دی د جمله و بادشاهانو — هم د هر یوه سلطان په سر سلطان دی
هغه کار چې وهر چا وته مشکل دی[4] — هغه کار واړه وده وته آسان دی
خوک آفتاب شي په آسمان راخېژ ولې[5] — ده آفتاب راخېژ ولی په آسمان دی
خوک د نمر په مخ حجاب شي غوړ ولې — ده پټ کړی نمر په ابر کې پنهان[6] دی
خوک په شپه کې شي مهتاب[7] پیدا کولی — ده په شپه کې پیدا کړی ماه تابان دی
خوک یو څاڅکی پرېښتی شي له آسمانه — نزول[8] کړی ده په مونږ باندې باران دی
خوک شي روح نو پسې په یوه ما شي — ژوندی[9] کړی ده په روح تمام جهان دی

---

(۱) "ب" او "ق" چاپ کې "سیر" او په قلمي نسخو کې "ګذر" راغلی دی.
(۲) د "ب" په لومړي نسخه کې "نام ونشانه" راغلی دی.
(۳) د "ب" په لومړي نسخه کې د "هم" پر ځای "دی" راغلی دی په "ب ب" چاپ کې یې دو همه مسره داسې ده: "هم د هر یوه په سر باندې سلطان دی".
(٤) د "ق، ک" چاپ: "هغه کار واړه په ده باندې اسان دی".
(۵) "ق" چاپ: "خوک افتاب شي واسمان ته خېژ ولے".
(۶) له مصوري نسخې نه پرته په نورو نسخو کې "پنهان" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړي نسخه: "افتاب". او دا بیت په "ق، ک" چاپ کې داسې دی:
"خوک په شپه کے شي مهتاب راخېژ ولے — ده په شپه کے خېژ ولی ماه تابان دی"
(۸) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "نازل" راغلی دی.
(۹) قلمي نسخې: "زنده".

خوک وسنګ شي رنګ د ګلو ورکولی ‏ ‏ ده وسنګ ورکړی رنګ دارغوان دی (١)
خوک له خاوره شي یو ګل پیدا کولی ‏ ‏ ده له خاوره پیدا (٢) کړی ګلستان دی
خوک له اوره شي اوبه پیدا کولی ‏ ‏ ده له اوره پیدا کړی زمستان دی (٣)
خوک له سنګه شي ګوهر پیدا کولی ‏ ‏ پیدا کړی ده له سنګه دُر و مرجان دی (٤)
خوک شي رزق وهر (٥) مخلوق ته رسولی ‏ ‏ دی دهر یوه مخلوق روزي رسان دی
خوک بنده له ایمان شي ورکولی ‏ ‏ ده ورکړی هر مؤمن له ایمان دی (٦)
خوک له ځمکې وآسمان ته شي ختلی (٧) ‏ ‏ ده عیسی له ورکړی دا مکان دی
خوک له خدای سره خبرې شي کولی ‏ ‏ ده موسی مشرف کړی په دا شان دی (٨)
خوک ایښودی په توسن دهوا (٩) زین شي ‏ ‏ ایښی ده په هوا تخت دسلیمان دی
خوک په سپینه ږیره پالي تر قیامته (١٠) ‏ ‏ ده په خضر باندې کړی دا احسان دی
چې په ده شي هغه کار په هیڅ نه شي ‏ ‏ هر توانا د ده تر توان پورې ناتوان دی
په اوبو کې بې د کانې کوټ بنا کړ ‏ ‏ ده ورکړی پکې اور له امان (١١) دی

---

(١) "ق، ک" چاپ: "خوک شي سنګ ته ورکولی رنګ د ګلو ‏ سنګ ته ده ورکړی رنګ دارغوان دی".
"ق" چاپ: "خوک شي سنګ ته ورکولی رنګ د ګلو ‏ ده وسنګ ورکړی رنګ دارغوان دی".
د "خ" لومړی نسخه: "خوک شي سنګ له دګلو رنګ ورکولی ‏ ده وسنګ ورکړی رنګ دزعفران دی".
د "خ" دوهمه نسخه "ده ورکړی سنګ ته رنګ دارغوان دی".

(٢) د "خ" له دوهمې نسخې نه پرته په نورو نسخو کې "زرغون کړی" راغلی دی.

(٣) دابیت په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته

(٤) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(٥) د "خ" دوهمه نسخه: "وکل مخلوق ته". په "ق" او "ق، ک" چاپ کې دا مسرکه داسې ده: "خوک شي رزق رسولی هر یوې ته".

(٦) دابیت د "ب" په لومړی نسخه کې نشته. د "خ" لومړی او مصوره نسخه کې د "مومن" پرځای "بنده" راغلی دی.

(٧) قلمي نسخې: "خوک له ځمکې وآسمان وته ختنی شي".
"ق" او "ق، ک" چاپ: "خوک له ځمکې وآسمان ته دی ختلي".

(٨) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٩) په چاپي دیوانونو کې د "هوا" پرځای "اسمان" راغلی دی.

(١٠) "ق" چاپ: خوک تر ده به وپالي تر قیامته".

(١١) چاپي دیوانونه: "مکان دی"
لومړی بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
په "ب" چاپ او د پېښور په چاپي دیوانونو کې د "کوټ" پرځای "ګوټ" راغلی دی.

په سجده[1] يې ځمکې سردی لګولی   هم يې زوړند په رکوع سره آسمان دی

هره ونه په قيام ودرته ولاړه   هر ګياه يې په تسبيح سره زبان دی[2]

همه واړه په تسبيح د ده مشغول دي   که ملک دی که پيری دی که انسان دی[3]

هر ماهي يې په درياب کې حمد[4] وايي   هر مرغه يې په چمن کې ثنا خوان دی

حق په حق يې ثنا هيڅ کړې نه ده[5]   نه له هيچا واقع شوی دا بيان دی

مخلوقات تو هسې نه دی پېژندلی   لکه ده سره[6] چې قدر د خپل ځان دی

حد پايان يې بې هيڅ سړي موندلی نه دی   معرفت يې هسې بحر بې پايان دی

نه هيڅوک د ده په خبر د ده په شان دي   او نه دی د چا په خبر د چا په شان دی[7]

نه يې زيان نه يې زوال نه يې نقصان شته   دی[8] بې زيان نه بې زوال نه بې نقصان دی

نه يې مثل نه مثال نه يې مکان شته   دی بې مثله بې مثاله بې مکان دی[9]

پاک يې وګڼه بې شکه بې ګمانه   له هغو چې د چا شک د چا ګومان دی[10]

نه يې څوک په سترګو وينې نه لېده شي[11]   او يې چونه بې چګونه نمايان دی

که څوک وايي لېده نه شي لېده نه شي[12]   او که وايي وهر چا وته عيان دی

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "سجود" راغلی دی.
"پ پ" چاپ کې دوهمه مسره داسې ده: "زوړند سر هم په رکوع سره آسمان دی".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "ګويان دی"
(۳) قلمي نسخې: "که سړی دی که پيری دی که حيوان دی".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه کې د "حمد" پرځای "ثنا" راغلی دی.
(۵) "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "حق په حق يې هيچا نه ده ثنا کړې".
"ق، ک" چاپ کې دوهمه مسره داسې ده: "نه هيچا نه واقع شوی دا بيان دی".
(٦) قلمي نسخو او "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سره" پرځای "ځنه" راغلی دی.
(۷) دا بيت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه کې د "دی" پرځای "او" راغلی دی.
(۹) دا بيت په "ق" چاپ کې داسې دی: "نه يې مثل نه مثال نه يې پايان شته   دی بې مثله بې مثاله بې پايان دی".
په "ق، ک" چاپ کې يې دوهمه مسره له "ق" چاپ سره يو شان ده په نورو چاپي ديوانونو او قلمي نسخو کې يې لومړۍ مسره داسې ده: "نه يې مثل نه مثال نه يې مکان شته".
(۱۰) مصوره نسخه: "له هغو چې د چا فکر په بل شان دی".
(۱۱) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "که يې څوک په سترګو وينې لېدی نه شي".
(۱۲) د "خ" دوهمه نسخه: "که څوک وايي چې لېده شي لېده نه شي".

منزه دی له جمله و جهتونو — او بیا هر جهت په ده باندې ودان دی (۱)
بې پردې به حسن چا ندوې لیدلی — که څوک وايي چې لیده شي تش ګومان دی (۲)

۲۶۹ — ۲۸۶۸

له زر ګونو صفتونو راشه ګوره
چې یې کړي نیم صفت عبدالرحمان دی (۳)

زړه مې ستا په ذکر فکر ګلستان دی — تن مې ستا له غمه پانه د خزان دی
ستا د غم له هجره هسې نهره منډ یم — چې په سترګو کې مې جوړ د دُر دوکان دی (٤)
ستا کتو مې عجب زخم په زړه وکړو (۵) — چې هم وینې ترې بهیږي هم خندان دی
هسې رنګ مې د خپل زړه له وینو واخست — چې ځان دې هست راته په شکل د جانان دی
که د ستا د زلفو مارکاندي خوځونه — ما مونډلې ځنې عمر جاودان دی
ځنګدن که هر څو تریخ و تلخ وایه شي — ستا د لبو په مدد آب حیوان دی
آشنايي تر چه الحه کمن ور بې نه ده — معطر په بوی د مصر در ست کنعان دی
لکه لمر په څلورم آسمان لیده شي — محبت په سل حجابه کې عیان دی
نور د شمع په فانوس کله پټیږي — عشق د عقل په پرده کې نمایان دی
که د ستا په مخ کې بوی د حجاب نشته — زه له دیرې ځلې (۶) وایم چې نهان دی

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" له دویمې نسخې نه نقل شو.
(۳) د "ب" لومړی نسخه: "له هزار و صفتونو باور مه کړه — چې یې کړي دا صفت عبدالرحمان دی".
"ق" چاپ او "ق،ک" چاپ: "له زر ګونو صفتونو راشه ګوره — یو صفت یې کړی ما عبدالرحمان دی".
د "خ" لومړی نسخه: "له هزار صفتو یو یې ادا نه کړ — چې یې کړي دا صفت عبدالرحمان دی".
د "خ" دویمه نسخه او مصوره نسخه: "له هزار و صفتونو باور وکړې — چې یې کړي نیم صفت عبدالرحمان دی".
(٤) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه د "خ" په دویمه نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې دا بیت داسې دی: "ستا د هجر په غم هسې لمړه منډ یم
چې په سترګو کې مې جوړ ر دُر دوان دی"
د "خ" په لومړی نسخه کې دویمه مسرۍ داسې ده: "چې له سترګو مې د میو جوی روان دی".
(۵) په "ق،ک" چاپ کې "ستا لیدو" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې "مینې" او د "خ" په دویمه نسخه کې "حیا" راغلی دی.

طاوس رنګې زلفې چا دي سېي کړي(۱) | چې هر موی يې په څو رنګه په خوشان دي
بې پردې به حسن نه وي چا ليدلی | که څوک وايي چې ليده شي تش ګمان دی(۲)
ښادي غم غوندې اسانه موندنه شي | سوړ په خپلو وينو لعل د بدخشان دی
که وصال په هر زمان وای هسې دريغه | لکه غم چې د هجران په هر زمان دی
بې د ستا له ملاقاته چې مشکل شو | نور مشکل واړه په ما باندې اسان دي
هم په دا راته اسان شوه نور غمونه | چې ستا غم د حد په هور راته ګران دی
قافله د صبر هېڅ وېسا پرې(۳) نه کا | ستا له غمه مې منزل د زړه ويران دی
يو نفس به دې له دره بېرته نه شم | خو مې يو نفس(٤) باقي په دا جهان دی
لکه سر و سامان ستا د زلفو نشته | هسې زړه زما بې سر و بې سامان دی
لکه تا چې تور ګېسو په مخ پرېشان کړه | هم مې هسې خراب زړه لېسې پرېشان دی

خوار خاطر به د رحمان سلامت څو وي
چې ګذر يې ستا په چاه زنخدان دی

۲۶۷

۲۸۸۹

ستا د عشق حرفونه تورنه دي ګلګون دي | هم په دا چې نوشته په جګر خون دي(۵)
تش به نه شي هغه خم د عشق له مېو | چې يې خاورې د فرهاد و د مجنون دي(۶)
د دنيا چارې همه واړه فاني دي | دا د ستا جور و جفا ولې افزون دي
مقتولان ستا د غمزو دي لاله نه دي | چې په سره کفن له ځمکې رابېرون دي

---

(۱) چاپي ديوانونه: "طاوس رنګه زلفې دې چا هسې ګره کړې".
د "خ" دوهمه نسخه: "طاوس رنګه زلفې نه دي چا ليدلې   که څوک وايي چې ليده شي تش ګومان دی".
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه او نيمګړې نسخه کې نشته.
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "رابا ندې نه کا" راغلی دی.
(٤) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "دم نفس" راغلی دی.
(۵) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(۶) "ق، ک" چاپ: "يار، ستا جور د جفا ولې افزون دی".

چې يې هيڅ بها زلميو څخه نشته — جونه نه دي سکه ګنجونه دقارون دي
بادشاهان په يوه دم کې ګدايان کا — مالېدلي فسادونه دګردون دي

۲۶۸ — ۲۹۹۶

د تماشې رباعيات دزړه خوناب مګر قبول شي
چې مخونه ددلبرو پرې ګلګون دي

غم دې هسې غلبه شو په ما باندې — چې مې ځای نه شي د ننه نه دباندې
له زګېرو به مې نور خلق په عذاب شول — تل د وچوله کبله سوځي تاندې
زه د ستا په غم کې شمع غونډې ژاړم — ته زما په ژړا صبح غونډې خاندې
زړه مې هسې ستا په لورې آوېزان دی — لکه زلفې دې په مخ دي آوېزاندې
ما دي ستا دانه ښېښو په اوښکې سوې — د دنيا اندېښنې واړه لکه سپاندې
دا دستور دی چې لوی[1] غم په سړي ورشي — نور غمونه يې همه شي تر پښو لاندې
هر چې ما په نصيحت له تا جار باسي — بيا دې ستا په لورې دروې ترما ورانده[2]

۲۶۹ — ۲۹۰۴

سړه لمبه ګوره چې څه کا په وچ ډکې
مخ د يار په تماشې رباعی هسې چاړی کاندې

په دنيا کې که څه کار دی خو ددين دی — د دې کار په کننده ؤ آفرين دی
چې تقوی او ديندار يې يې شي په بخره — دهغو دسعادت ستوری قرين دی
قناعت مې هسې خوند په خوله کې کېښود — چې وچ ټوک مې په دهن کې انګبين دی
بې حاجتيانو يې اوښانو بادشاهي کا — دزاړه پوزي توکر يې يې قالين دی
چې په خواست دحاجت پورته کالاسو — دآسمان دملايکو پرې آمين دی
چې قبوله کهتری کا په دنيا کې — دهغو په بهتري باندې يقين دی

---

(۱) په قلمي نسخو کې "يو" راغلی دی.
(۲) د تخ "دوهمه نسخه": "هغه تله کا ستا ولوره ترما ورانده".

ټل د لوړي اوبه د ژورو وته ... حق تعالی کمال ورکړی و مسکین دی
خاکساري د خاکسارانو مرتبه ده ... که زمکه کي يې خیرن و زړه يې سپين دی
د سرکښو سرکه ورشي و آسمان ته ... په دوه ورځې پسې ځای زیر زمین دی
چې سنبوه يې وي په سر کې اولوي کا ... د رحمت لیاقت نه لري لعین دی
که صورت يې د سړي، سړي يا لړ شي ... په معنی کې سړي نه دی شیاطین دی
که مې سره متاع د دنیا نشته ... شکر دا چې نه خودرای دی نه خودبين دی

۲۷۰ ۲۹۱۶

مخ د يار شمس و قمر دري واړه يو دي ... قد د سرو صنوبر دري واړه يو دي
حاجت نه لرم په شهد و په شکر و(1) ... لب د يار شهد و شکر دري واړه يو دي
که بې ياره په بستر د پاسمين ويم ... نار و خار و دا بستر دري واړه يو دي
چې و دره و ديوار ته يې نظر کړم ... باغ بوستان او دغه در دري واړه يو دي
چې غبار يې د کوڅې را باندې راشي ... دا غبار مشک و عنبر دري واړه يو دي
خدای د يار له هجره هيڅوک خبه مه کړه ... تاخت و قتل دا خبر دري واړه يو دي
هغه دم چې سړی د رومي له جهانه ... توري خاوري سيم و زر دري واړه يو دي
قلندر چې په رښتيا قلندري کا ... خان، سلطان و قلندر دري واړه يو دي
ور دې نه شي په پردي ملک حمله هيڅوک(2) ... کوږ و کړ او مبصر دري واړه يو دي
چې دې نه لکې يو يار نه دې آشنا وي ... هغه شهر بحر و بر دري واړه يو دي
په دکان د نابينا و جوهر يانو ... خر مهره لعل و ګوهر دري واړه يو دي
پسران دې عار زما له عشقه نه کا ... پاک عاشق پسر(3) پدر دري واړه يو دي

(۱) د "خ" لومړی نسخه: "حاجت نه لري په شهد و په شکر و".
(۲) په قلمي نسخه، "پ" چاپ، "ق" چاپ، او "پ پ" چاپ کې دا مسرې داسې ده: "ور دې نه شي په پردي ملک حمله هيڅوک".
(۳) دا بيت په "پ" چاپ کې نشته او په مصوره نسخه کې د "پسر" پر ځای "پيسر" راغلی دی.

په سبب د ظالمانو حاکمانو — ګوروا او پېښور دي واره یو دي(1)

غزل وشوه که ځان ستايي ونيځ ته

۲۷۱ — ۲۹۳۰

بې هنره ګا وخر دي واره یو دي

چې داهسې لاس په لاس دنیا پرېښودي — څه چې چندنه په ځان پورې مښودي

دا دنیا په مثال پوله مرګ سېلاب دی — د سېلاب په مخ کې څه پوله ایښودي

جل ځلي لا واده ندوي سره کونډه وي — دا رنګ چارې د مرګي د خرخښو دي

قافلې چې په دنیا کې شوې داخلې — بیا هم هسې معلومېږي چې د لښو دي(2)

داسفر به په هغو باندې آسان وي — چې تر کوچ یخوا په زېرمه د توښو دي

چې بې وخته ماځاکا په وخت اوده وي — د هغو عالمو بېړې د وکښو دي

په هر شان چې یار خوښېږي زه هغه کړم(3) — خپلول د صاحبانو په پرېښو دي

دیار غم مې لکه تاج وي په سر ایښی — نور غمونه مې هم لاندې تر پښو دي

معشوقې په عاشقانو خود پوهېږي — دلته څه د عاشقه نښې دښو دي(4)

مي خواران که بې خبر شي له مستي نه

۲۷۲ — ۲۹۴۰

د ملخ د میخانې شراب دخښو دي

زه بلبل ستا د جمال بوستان څه دی — ستا د وصل په نسبت ګلستان څه دی

چې آشنا شي ستا له دره لږ د بوله — انتظاري په روضه د رضوان څه دی

چې روزي يې شهادت شي ستا له تېغه — احتیاج يې په چشمه د حیوان څه دی

چې مسکن یې د زړه ستا د زلفو خم شي — وهغو ته د عطار و دکان څه دی

---

(1) دا بیت د "خ" په نسخو کې نشته، په "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې داسې راغلی دی: "ګورا وکورا وپېښور درې واړه یو دي".

(2) "ق" چاپ، "ق،ک" چاپ، په "مصرع" په او د "خ" په دوهمه نسخه کې "د تلو دي" راغلی دی.

(3) قلمي نسخې: "په هر رنګ چې یار خوښېږي نه یې کړمه".

(4) د "خ" دوهمه نسخه کې "ابښودي" راغلی دی.

هر چې لاندې خپل وجود تر خپل قدم کا   عرش یې لاندې تر قدم شي آسمان خړ دی
بوالهوس که بوسه غواړي له تا خړ شو   هر رنګ هر رنګ ویل کاندي نادان خړ دی
زه چې ستا له غمه ژاړم آه فریاد کړم   برق و رعد چکاره دي باران خړ دی
ځان جهان مې هسې ستا په مینه هیر دئ   نه پوهېږم چې ځان خړ دی جهان خړ دی
ته چې نه ګورې وما ته لږ مې پوه کړه   په دا کار کې دې ضرر او نقصان خړ دی
که ستا سترګې دې قاتلې زه مقتول یم   وایه لوړ دې په خاطر کې ارمان خړ دی
زه بې صبره یم که مهر د ستا نشته   له دې د وار و دې په زړه کې ګومان خړ دی
چې مې وینې ته و مې خړ پوښتې له حاله   له عیانه احتیاج د بیان خړ دی

هر چې والي ستا ښه د سلطان غاړه
وتوانا وته حجت د ناتوان خړ دی

٢٧٣   ٢٩٥٣

بنځ[1] مې ستا د بنو غشي په سینه دي   پورې وو ړې مې وتلي ترا ینه دي
تل یې مخ دیاں په مخ باندې وي اینې   هغه زړونه چې بې زنګه آیینه دي
هسې نه چې زه نن ورځ په تا شیدا یم   ستا غمونه مې په زړه کې د برینه دي
لکه ستورې چې بر بېښنا کا په آسمان کې   په تهمت مې ستا داغونه نګینه دي[2]
د رته والم چې له آهه یې پرهېز که[3]   د هغو چې پوښاکونه پشمینه دي
که د ستا رخسار سوزانې لمبې وي   ولې کسي زما تور سوي نبینه دي
خړ به سم په صبحدم ګورې وچاته   چې دې سترګې په مې مستې شبینه دي[4]
هغه سترګې چې پیدا کړې خلک خونریزې   بې غضبه[5] په غضب او په کینه دي
شرابیان[6] چې شراب مومي خوږې شومي   کله منعه په اختر[7] په آدینه دي

---

* . د دې مخ پاییکونه دې په (٢٠٥) مخ کې وکتل شي.

۲۷٤ — ۲۹٦۳

چې تمام د خپل ځيګر په وينو رنګ شو
د ترانو خبرې ځکه رنګينه دي

[1] د عاشق نظر په خور دو په خواب نه دی — مراد يې بې د يار له دره [2] بل باب نه دی

ته نظر په خپل هنر په عقل مه کړه — دا اسباب په عاشقۍ کې اسباب نه دی [3]

چې د يار سره حساب د د نيا کاندي — د غه هيڅ په عاشقانو حساب نه دی [4]

چې عاشق په عاشقۍ کې ارباب نه شي [5] — که د دربست جهان ارباب شي ارباب نه دی

هر چې يار منعه کوي له خپله ياره — دا کتاب د عاشقانو کتاب نه دی

دا حجاب چې نور [6] عالم يې حجاب بولي — دا زما د يار ترميانه حجاب نه دی

که ثواب دی هم سيوا د يار له مخه [7] — ما ګڼلی د غه کار په ثواب نه دی

که ليدلی زليخا يوسف په خوب و — ما په ويښه دی ليدلی په خواب نه دی

صبر و نيسه په مخ کې که مراد غواړې — هيڅ کړی د غه کار په شتاب نه دی

۲۷۵ — ۲۹۷۳

ترانو سوال د بوسې کړی دی له ياره
لا يې هيڅ ځنې موندلی جواب نه دی

د عشق زخم خه د زخم په شان نه دی — د بل زخم په څير سهل و آسان نه دی [8]

عاشقان و معشوقې سره پوهيږي — د غه راز و نور عالم ته عيان نه دی [9]

عاشقي نه ده که ګوډ بې حيراني د ه — کوم سړی په د غه کار کې حيران نه دی [10]

يو عاشق دی خوک راوښيي په عشق کې — چې يې رود په مخ د اوښکو روان نه دی [11]

هوره اوښکې د عاشق په ګريوان ورې [12] — ته به والې چې يوسيند د ګريوان نه دی

دا هجران دی چې يې مرګ په عاشق ګران کړ — که هجران و سره نه وي هيڅ ګران نه دی [13]

---

* د دې مخ د متن پايليکونه دې په (۲۰۵) مخ کې وکتل شي.

نور غمونه که په ځان دسري بد دي — غم د ترکو بد دمېچا په ځان نه دی [1]

د دوزخ داور که تا ولته حده تېر دی — برابر د بیابانه لـــــه نېران نه دی [2]

چې باله شي خوک په عشق کې کم عقل — دا کم عقل د بېر هوښیار دی نادان نه دی

چې بې یاره وجهان وته نظر کړم

۲۷۹ — ساتلی خانه — ۲۹۸۳

واېم چې ویران دی وران نه دی [3]

د (۲۰۳) مخ د متن پایلیکونه :

(۱) په قلمي نسخه کې "خرخ" راغلی دی.

(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته . په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "داغونه" پرځای "غمونه" راغلی دی.

(۳) د "ب" لومړۍ نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه : "ور ته وایه چې له آهدمي پرهېز که".

د "خ" دوهمه نسخه : "ور ته وایه چې له آهوېي پرهیز که".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۵) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "بې سببه" راغلی دی.

(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کې "می خوران" راغلی دی.

(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په جمعه" راغلی دی.

د (۲۰٤) مخ د متن پایلیکونه :

(۱) دا غزل د "ب" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "دیار له بابه" راغلی دی.

(۳) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "دا اسباب د عاشقو اسباب نه دی".

(٤) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "د غه هیڅ په عاشقو کې حساب نه دی".

(۵) د "خ" نسخې : "ارباب نه وی".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "عام عالم"

(۷) د "خ" لومړۍ نسخه : "که ثواب دی هم ثواب دیار په عشق کې".

(۸) "ق، ک" چاپ : "د عاشق زخم د زخم په شان نه دی

د غه راز ولوړ عالم ته عیان نه دی".

"ق" چاپ : "د غه راز و نیاز عالم ته عیان نه دی".

د "خ" دوهمه نسخه : "د عاشق زخم څه د زخم په شان نه دی".

(۹) "ق، ک" چاپ : "دا د عشق اسرار په ماخامان نه دی".

"ق" چاپ : "دا د عشق اسرار په جاهلانو بیان نه دی".

د "خ" دوهمه نسخه : "د غه راز بوهر سري ته عیان نه دی".

(۱۰) دا بیت د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۱۱) "ق" چاپ : "باران نه دی".

(۱۲) د "ب" لومړۍ نسخه : "هومره اوښکې د عاشق په ګرېوان در ومي".

"ق، ک" چاپ : "هومره اوښکې د عاشق په مخ را در ومي".

د "خ" دوهمه نسخه : "هومره اوښکې په ګرېوان د عاشق در ومي".

(۱۳) چاپي دیوان : "که هم ځان در تخته د مهم هیڅ ګمان نه دی" (پاتې په (۲۰٦) مخ کې)

هرنګار چې بې وفا دی نګار نه دی — په ګلزار کې چې ګل نه وي ګلزار نه دی[۱]
هغه يار چې اخلاص نه لري يار نه دی — هغه کار چې بېفايده دی څه کار نه دی[۲]
په تلخۍ د ميو مست خالق[۳] مې خوښ دي — هغه خار چې بوی د ګل لري خار نه دی[۴]
ديندار يا دنيادار يې ده حُبله[۵] لري — ما ليدلی هيڅ ديندار دنيادار نه دی
که روزګار دی په جهان کې عاشقي ده[۶] — دې نو عالم روزګار څه روزګار نه دی
چې تصديق يې په خپل زړه کې محکم نه وي — دا په خوله ظاهر اقرار څه اقرار نه دی[۷]
په هر زړه چې د خپل يار د غم غبار وي — د غبار د رحمت دی غبار نه دی
چا په کسب نې له شفقه نو د څه نه کړه — باري ګنج دی چې هرچا ته اظهار نه دی[۸]
معشوقه وفا له هيڅا سره نه کا — ګنه کوم يو دې رحمان خبر له نه دی

د ۲۰۵ مخ د متن پا يليکونه :

(۱) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته . د "خ" لومړی نسخه کې يې لومړی مسرۍ داسې ده : " لو ځمونه که په ځان دهر سړی دی ".
(۲) دا بيت او ورپسې بيت په قلمي نسخو کې نشته .
(۳) "ق ، ک" چاپ : " زه رحمان وايم چې وران دی ودان نه دی ".

د دې مخ د متن پا يليکونه :

(۱) . دا غزل د "ب" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته . د دې غزل لومړی بيت د "خ" په لومړی نسخه کې داسې دی : "هغه يار چې بې وفا دی څه يار نه دی
هغه کار چې بې بقا دی څه کار نه دی

د "خ" دوهمه نسخه : له اغيار سره سودا څه په کار نه دی
له مکار سره روزګار څه روزګار نه دی

(۲) دا بيت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو .
(۳) "ق ، ک" چاپ : " انسان ".
د "خ" دوهمه نسخه : " په تلخۍ د ميو مست عالم خرم وي "
(٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده : "هغه کار چې بوی د خار لري خار نه دی ".
(٥) "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ : " سره ".
د "خ" لومړی نسخه : " وسله ".
(٦) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : " که روزګار دی په دنيا کې د عاشق دی "
(۷) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : " چې بنا يې د تصديق محکمه نه وي
د ظاهر په خوله اقرار څه په کار نه دی

(پاته په (۲۰۷) مخ کې)

د دلدار وصال د خدای په داد مونده شي (۱)   د غه کار مي د هېچا په اختیار نه دی

۲۷۷   په رحمان باندي منت د معشوقو دی (۲)   ۲۹۹٤

د بي حسنو معشوقو منت بار نه دی

هغه یار چي بي وفا دی خه یار نه دی   هغه کار چي بي بقا دی خه کار نه دی

که د سر ښندل د شوار په ما وتا دي (۳)   دا په عشق کي سهل کار دی دشوار نه دی

اندېښنه سړي بیدار کاندي لخوبه   کم اندېښنه که بیدار دی بیدار نه دی

که خه عمر دی عاشق لره وصال دی   د هجران عمر د عمر په شمار نه دی (٤)

د چشمانو په سنبل کي تېر و بېر شي (۵)   اعتبار د زماني اعتبار نه دی (٦)

که د سلو زویو پلار شي به یي خه کا (۷)   بي وقوف زوی د پلار خه په کار نه دی (۸)

۲۷۸   معشوقي همېشه ناز په عاشق کاندي   ۳۰۰۱

رحمان هېڅ لد خپله یاره آزار نه دی (۹)

عاشقان دي په اور سوي یادي که نه دي   ستا د عشق په اور الوي دي که نه دي (۱۰)

د (۲۰٦) مخ د پایلیکونو یا ته برخه:

(۸) "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "باري گنج دی چي هر یو ته اظهار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه: "چا به کسب د عشق نه کړ باري خه کړي   چي دا گنج وهر یوه ته اظهار نه دی".

ددي مخ د متن پایلیکونه:

(۱) "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "د خپل یار وصال د خدای په داد مونده شي".
"ق" چاپ: "د خپل یار وصال د خدای په امر مونده شي".
د "خ" لومړی نسخه: "د خپل یار وصال د خدای په داد مونده شي   د غه کار و هېڅ بنده ته اظهار نه دی".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته.
(۳) د "خ" لومړی نسخه: "که د سر ښندل د شوار دی وتا ته".
(٤) د "پ" لومړی نسخه: "د هجران عمر په عمر خه شمار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه: "د هجران عمر په عمر شمار نه دی".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "وهل".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "اعتبار د زماني خه اعتبار نه دی". او هم دا بیت او ورپسي بیتونه د "پ" په لومړی نسخه کي نشته.
(۷) "ق، ک" چاپ: "که د سلو زویو پلار شي خوك به یي خه کا". "ق" چاپ: "که د سلو زویو پلار شي خوك به یي خه کاندي".
د "خ" دوهمه نسخه: "که د سلو زویو پلار شي ته به یي خه کړي"
(۸) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "بي وقوفه زویه زویه د پلار نه دی".
(۹) د "خ" لومړی نسخه: "معشوقه همېشه ناز په عشاق کاندي   دا رحمان له خپله یاره ازار نه دی". په "ق" چاپ کي هم معشوقه راغلی دی.
(۱۰) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه، مصوره نسخه او نیمگړي نسخه کي نشته.

زخمتونه د هجران واره په عشق کړي — تا وما وته ښو ولي دي که نه دي
په دنیا کې خو یا سر و مال ویل شي — د واړه ما په تا بایللي[1] دي که نه دي
تل د ووځو په لېندو د بنو غشي — تا په ما باندې راکښلي دي که نه دي
چې مدام یې زمانه له غمه چوي — توري زلفې دي پېچوي دي که نه دي
راشه وګوره احوال د عاشقانو — مړه د عشق په تیغ کوږلي[2] دي که نه دي
ناصحان چې نصیحت وما ته[3] کاندي — چېرې دوی هم مین شوي دي که نه دي
ښایسته که په ښایست کې ملایک وي — په وګښه د زړونو روي دي که نه دي

٢٧٩

بلبلان پسې ناري وهي رحمانه
د بهار ګاونه شوي[4] دي که نه دي

٣٠١٠

٢٨٠

داثر وند یې چې معلومېږي واره مړه دي — که څه دي هم هسې وایه چې څه نه دي[5]
یاد باد په مخ کې خاوري دي داتوري — یادا وړ په مخ کې واره وچ واښه دي
دخپل عمر شپې او ورځې چې په زړه کړم — هسې درومي ګویا بهنده اوبه دي[6]
غافلان که وېني اوري به یې خبر کړي[7] — دالې خوب دی نه لیده نه اورېده دي
چې د خدای له معرفته خبر نه وي — هغه واړه که بیدار دي هم اوده دي[8]

د رحمان د زړه له حاله خدای خبر دی
چې په زړه کې یې دیار له غمه څه دي[9]

٣٠١٦

---

(١) په قلمي نسخه کې "پاسلوي دي" راغلی دی.
(٢) د "ب" په لومړي نسخه کې "په شېر کوي دي" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "په سترګو کوي دي" راغلي دي.
(٣) په "پ" چاپ او "پ ب" چاپ کې "دیاره ته" راغلی دی.
(٤) په قلمي نسخه کې "توي دي" راغلی دی.
(٥) دا غزل د "پ ب" چاپ کې نشته.
(٦) د "ب" لومړي نسخه: "هسې درومي چې دسیند ګویا اوبه دي". د "خ" دوهمه نسخه: "هسې درومي ګویا بحر دی اوبه دي".
(٧) "ق، ک" چاپ: "غافلان چې وېني اوري عمل نه کړي".
(٨) د "خ" لومړي نسخه: "بیدار نه دي".
(٩) د "خ" لومړي او دوهمه نسخه: "چې په زړه یې داشنا له غمه څه دي".

په ظاهر صورت چې ستا د درګدای دی ... په معنی کې د جمله و کدخدای دی(۱)
مجنون بېد غوندې رونق د ګلستان شي ... چې یې ستا له غمه سر په پښت پای دی
چې له غمه د جرس غوندې نالان دی ... د جمله وګمراهانو رهنمای دی
چې څوک زړه د ستا و توره وسترګو(۲) کا ... ستا د وروځو تر محراب لاندې یې ځای دی
چې مسکن یې د زړه ستا د زلفو خم شي ... د هغو ناستی په سیوري د همای دی
چې تا وویني وما ته نصیحت کا ... شک پرې مه کوه بې شکه چې خودرای دی

۲۸۱ ... ۳۰۲۲
که زړه دار دي آشنایان د زړه دارانو
د رحمان د آشنایانو تکیه خدای دی

که مطلب و مدعا سړي خدای دی ... هر هر مړی د ژوندیو رهنمای دی
مسافر چې په رحلت کې خپله غږ کا ... هر آواز یې خواب آلوده درای دی
که سړی و حقیقت و ته نظر کا ... ژوندي خلق واړه ناست د مړو په ځای دی
دا خو بخت دی څوک یې سپین او څوک یې تور کا ... ګنهه عیني لکه زاغ هسې همای دی
لکه فرق چې د همای او د زاغ نشته ... هم دغه دلیل د شاه و د ګدای دی
ته نظر د کاریګرو په کار مه کړه ... کار هسې واړه موقوف په کار فرمای دی
سالکان چې د جهان تماشا کاندې ... له جهانه یې مطلب جهان آرای دی
که څوک خپل د ست و پای و یاسي له میانه ... خدای بخپله د بې دستو دست و پای دی
په هغه جهان سبکي و بدي نشته ... هر مطلب د طالبانو په دا سرای دی

۲۸۲ ... ۳۰۲۳
زه رحمان یوازې نه یم په دا کار کې
همېشه دیار په یار پسې وای وای دی

---

(۱) قلمي نسخې: "په معنی کې د جمله جهان کدخدای دی".
(۲) "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په نیګړي نسخه کې "توره و زلفو" راغلي دي.

که د خلقو و نظر ته آدمي دی — خوار عاشق د معشوقې د کوڅې سپی دی
هر چې ځان دیان په سپیو کې داخل کا (۱) — تر و هاله به ورته وایم چې سړی دی
ما د خدای د یار له غمه بې غم نه کا — دا په ملک د عاشقۍ کې لوی ورانی دی
زه دیان په غم کې زیړه خبره خوښ یم — دا زما خزان نه دی سپرلی دی
زه ژوندون دیان وو صل ته وایم — گنهگار یو دوزخي په ژوند ژوندی دی
ته چې ما منعه کوې د یان له دره — کوم یو دیر له دغه دره بریالی دی (۲)
زه دیار مینې په یار باندې شیدا کړم — که څوک ما گڼي زه نه یم وا ړه دی دی
چې وحشي مجنون یې ښهر له راوست — د لیلی د زلفو هسې غړوندی دی (۳)
زر داران که اوبه څښي په جام د زرو — خوښ زما دا خپل د خاورو کنډولی دی
اورنگ زیب که د ډیلي په تخت ناز کړي — خپله خوله هر گدای له ډیلی دی
چې له خپله کوره و وځي مسافر شي — څوک یې پېژني ساهو دی که مړی دی
چې یې خاورې شي له خاورو سره گډې — تر و چا خبر زده چې د کوم نېک ملسي دی
توره شپه په آشنایانو رڼا ورځ ده — رڼا ورځ په ناآشنا و تر و ږمې دی
نه دي ستر گې پو زه غوږ د کم شناختو — په معنی کې یو د بوال سوری سوری دی (۴)
عاشقان یې د دنیا له غمه خلاص کړه — عشق په مثل د سلیمان بادشاهي دی
هر چې حب د عاشقۍ لري په زړه کې — که په قطع (۵) صد ساله وي هم حاجي دی
دا هلال دی چې لبده شي په شفق کې — که په لاس د گل ندامې سپین ونیسي دی
ناآشنا به ډېره خشکل ځني مومي — چې مدام یې په آشنا باندې غوږ دی (۶)

---

(۱) د "پ پ" چاپ کې "حساب کا" راغلی دی
(۲) دا بیت د "خ" په نیگړی نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) دا بیت په نیگړی نسخه کې نشته.
(۵) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "حمر" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "زبیرگی" راغلی دی.

خر بوي مې قرباني لره پوهېږم — دا چې کړې دې په ما باندې زړه سوی

چې په نوم باندې بالښي لېوه نه شي — معلومېږي چې نر څوک یا ښاپېرۍ دی (١)

چې د خط په دود خلق یکې پرېوځي — زنخدان یې تر سبزې لاندې کوهي دی (٢)

زه رحمان له یاره خوښ یم که جفا کا

٢٨٣ — ٣٠٥٥

که جفا نه کا وفا کا خو تېرې دی

ستا الغم مې په مخ باندې ولې دي — لږ مې و پوښته له حاله چې ولې دي؟

زه په تا پسې مجنون یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا و غیلې یا غلې دي (٣)

هغه کوږې لکه تا دي په ما کړې — کله کړې په مجنون باندې لیلې دي

لکه ما چې مصلې درپسې لنګ کړې — کوم ملنګ هسې لنګ کړې مصلې دي

بوی هم ستا د وفا نه دی راالوتی (٤) — ما یخپله خپلې کړې تسلې دي

نصیحت اثر په زړه د عاشق نه کا — ګنه یا دې زما دېږې مسلې دي (٥)

که رحمان د عاشقۍ په تېغ شهید شي

٢٨٤ — ٣٠٦٢

د جنت حورې همه واړه دلې دي

چا چې کړې و دنیا وته اسرې دي — د همه واړو په سر خاورې ایرې دي (٦)

نادانان که د دنیا په چاڼ نازېږي — و دانا ته واړه وشتې (٧) مسخرې دي

چې بې خدایه محبت کا هغه خلق — نارینه یې واړه خره او ښځې خرې دي

وسپین نږېږي وته مه وایه سپین نږېږي — همګي واړه طفلان د ګوارې دي (٨)

---

(١) دا بیت په ننګرهاري نسخه کې نشته، د "خ" په لومړي نسخه کې دا مصرۍ داسې ده: "معلومېږي چې نه څوک نه ښاپېرۍ دی".

(٢) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٣) "ب" چاپ: "زه په تا پسې موسی یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا و غیلې یا ګلې دي".
د پېښور چاپي دیوان: "زه په تا پسې موسی یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا، غلې او یا ګلې دي".

(٤) په قلمي نسخو کې "را ملو دلې" راغلی دی.

(٥) دا بیت په "سپ" چاپ کې نشته.

(٦) چاپي دیوان: "د هغو په سر همه خاورې ایرې دي" (٧) "ق، ک" چاپ: "تمو کې"، د "خ" لومړی نسخه: "زشتی"

(٨) د "پ" لومړی نسخه: "دا همه واړه طفلان د ګوارې دي". د "خ" دوهمه نسخه: "وسپین نږېږي ته مه وایه چې سپین نږېږي".

هسې وايي چې څمڅې دي د زنانو — کډې ايښې په دستار کې قرقې دي
نه څه فيض نه ګټه ځنې مونده شي[1] — همګي واړه بې فيضه بې ګټې دي

ذخيره د دنيا مه کوه رحمانه
٢٨٥ داهمه واړه د خاورو ذخيرې دي[2] ٣٠٦٩

په هر ځای چې ستا ثنا شي ښيوه ګرې — خوږه شي هلته د ورو مرغلرې
دغو سترګو به اوښکې وي ګلرنګې — هر چې ستا په ګل رخسار وي منتظرې
هغه کله د ناصح خبرې اوري — هر چې اوري ستا خوبې خوبې خبرې[3]
مرور کاندي عاشق له جمله خلق — معشوقې له هېچا مه شه مرورې
په ساعت کې سړي مړ هم يې ژوندي کا[4] — طالفي دي د خوبانو سحر ګرې
زه ځان د وب ګڼم بې تا په خپلو وينو — که مې د وب کا څوک په شهد و په شکرې
لرې لرې غم دې واړه را نژدې کړ — چې له مخه دې حجاب کړ را ته لرې
چې مې نوم دستا د تورو زلفو واخيست[5] — را پسې شوې د بلا تورې لښکرې
هيڅ په حق د حقله انو نه ګروهېږي — همېشه زما د زړه په ورو منکرې[6]
زما ستا مينه ښکاره په جهان ده — ولې دا رنګه ښکاره ګواهي[7] نغرې

---

(١) چاپي ديوانونه: "چې نه فيض نه څه ګټه ځنې مونده شي".
مصوره نسخه: "نه څه فيض نه څه ګټه ځنې مونده شي".
(٢) د "پ" لومړۍ نسخه: "د همه واړو په سر خاورې ايرې دي".
د "خ" دويمه نسخه: "د دنيا ذخيرې کل خاورې ايرې دي".
مصوره نسخه: "داهمه دايرو خاورو ذخيرې دي".
(٣) د "خ" په دويمه نسخه کې "ورې ورې خبرې" راغلي دي.
(٤) چاپي ديوانونه: "په ساعت کې سړي مړ کا هم ژوندي کا".
د "خ" دويمه نسخه: "په ساعت کې سړي مړ بيا يې ژوندي کا".
(٥) چاپي ديوانونه: "چې مې نوم دستا د زلفو په خوله واخيست".
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه: "همېشه زما په زړه ورې منکرې"
مصوره نسخه: "همېشه زما په ورې زړه منکرې". نوموړی بيت د "خ" په دويمه نسخه کې نشته.
(٧) د "خ" په دويمه نسخه کې د "ګواهي" پر ځای "دعوی" راغلی دی.

زه چې ستا له غمه ژاړم آه فرياد کړم ... د رقيب کره هم د ول وي هم سندرې (١)

چې ميوه يې د کابل خوږې لې نه وي ... د هغو له غمه وخلکې شي ګرګرمې (٢)

د رند (٣) وستر ګو حاجت د رانجه نه وي ... په بد رنګه ناوې ښه والې سندرې

که په غره په سمه ګرځم باك مې نشته ... مزې تل ګرځي په لوړې په ژورې

٢٨٦

د (ساق) شعر به ولې نادر نه وي
چې ثنا کاندي د تاغوندې نادرې

٣٠٨٤

عاشقي را باندې سورې کړې مره ... هيڅ مې نه د روميې يارې ترمرې (٤)

ښه اثر به يې د عقل وي په سر کې (٥) ... د هغو په سر چې کيني سنا پېرې

د مژګانو په پنجو مې زړه راکاږي ... خدای د ترکو برندې (٦) سترګې کړې زمرې

علوفه به يې بې غمه نور ښه نه وي ... هرچې کاندي د خوبانو چاکرې (٧)

لږ د صبر سبق ما له هم راکړئ ... که په عشق کې ښوك د غه طاقت لري (٨)

خدايه ښه دې د کوتوال په لاس کې ورکړم ... چې شپه وورځ مې غرې وي لکه توږې (٩)

په صورت مې نرې تبه شوه ولاړه ... تاچې دواړه سترګې تورې کړې نرې (١٠)

د وصال د لالان کوم طرف ته غواړم؟ ... چې بندې شوم د هجران په کچرې

نور د شمع په فانوس کله پټيږي ... تاچې واغوستې د خيال جامې نرې

---

(١) د "خ" د وهمه نسخه : "زه چې ستا له غمه تل ژړا فرياد کړم د رقيب کره هم د ول شته هم سندرې".
د "ق، ک" چاپي ديوان کې د دوهمه مسرۍ داسې ده : "د رقيب کره مې د ول دی يا سندرې".

(٢) دا بيت او ورپسې دوه نور بيتونه په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ، د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

(٣) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "په رند د ستر ګو" راغلي دي.

(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "عاشقي را باندې سيورې کړې ژړې هيڅ مې نه د روميې يارې ترحلقې".
په "ب" چاپ او "ب ب" چاپ کې لومړۍ مسرۍ داسې ده : "عاشقي را باندې سورې کړې مرې".

(٥) مصوره نسخه : "ښه اثر به يې په سر کې وي د عقل".

(٦) چاپي ديوانونه : "مستې".

(٧) د "خ" لومړۍ نسخه : "که په عشق کې ښوك د غه طاقت لري".

(٨) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٩) دا بيت په نورو قلمي نسخو کې نشته په نورو نسخو کې داسې دی : "خدايه د عشق د پير د لاسه په لاس کې ورکړم شپه وورځ مې نغمه وي لکه تبرې".

(١٠) دا بيت او ورپسې دوه نور بيتونه په قلمي نسخو کې نشته.

٢٨٧ — ٣٠٩٤

زه رحمان په زړه نړی کړم هغو ترکو.(1)
چې يې ملاتوي د وښتو په دود نړی

کړله تا يې شرم نه کېږی ټړی | مخ به پټ نه وو د حورې د پرې (2)
چې آفتاب دې تر رخسار پورې خجل شو | له دې وېرې زېست په شپه کا قمری
ستا تر حسنه پورې حسن واړه هيڅ دی | نيست به څه له هستو کا برابری
بې د ستا د تورو سترګو جادوګر و | کوم آهو د بيابان زده وې د م ګری
ستا د عشق د تورې هسې ګوزار دی | چې له مخه يې حباب شي ککری
دلبري او دلجويي لکه چې ستا زده | چا زده هسې دلجويي او دلبری
حسن واړه د عاشق په عشق موقوف دی | معشوقه که فرښته وي که چوری
وعاشق ته د يار غم واړه ښادي ده | د رضا په ملک کې نشته دلګيری

دا دستور دی چې له درده زګېروی خېږی

٢٨٨ — ٣١٠٣

ګنه څه وُ د رحمان له شاعری

ستا د تورو سترګو په ياد امي وښکلي اوړی | حق دی که پرېوځي په شراب د غم کې ستوري (3)
زلفي دې سايه کړې پر مخ دې اور په ګمان کړې | هر چا تر چې ګوره نيم په نور وې نيم په سيوري (4)
خوله دې په وصال کې قند نبات خوله ځيګر خون خوري | چا وکړه و ديد د چا شوه سپين د سترګو توري (5)
اور ستا د رخسار د ما په خپلو ښکو بل کړو (6) | تل په آتش سوزي آيينه چې لمر ته ګوري
سترګې مې د استا له خيال پرېوتې وزمه ته | څه شو که مې بې سترګو صورت يې په بل لوري (7)

---

(1) د "خ" دوهمه نسخه: "زه رحمان په زړه هغو ترکو زخمي کړم" په مصوره نسخه او چاپي ديوانونو کې د "ترکو" پر ځای "جونو" راغلي دي.
(2) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(3) دا غزل د "خ" په نسخه کې نشته، ورو ستي مسري يې په "ــ ب" چاپ ـــــ کې راغلي ده: "حق دی که پرېوځي په شراب د غم کې ستوري".
(4) د "پ پ" چاپ او قلمي نسخې: "زلفي دې سايه کړي مخ دې نور په ګمان کړي"، د "پ" لومړۍ نسخه: { زلفي دې سايه کړي مخ دې اور دا باندې اور [illegible] }
(5) د "پ" لومړۍ نسخه: "يو اصل دی چې خوله قند نبات خوله ځيګر خون خوري — حال ستا دلبا نو او زما د سترګو توري".
(6) د "پ" لومړۍ نسخه: "اور ستا د رخسار په ما د خپلو سترګو بل کړ".
(7) د "پ" لومړۍ نسخه: "څه شو که بې سترګو تش درومي په بل لوري".

کله رقیبانو ته نظر کړي کله ما ته — ستا باران د مهر په ښو بدو یکسان اوري

ځان په مستو سترګو باندې مه غلوه رحمانه (۱)

۲۸۹ — ۳۱۱۰

دا مستان هوښیار دي له حکمته سره ښوري

غمخواري دا هسې چېرې وي غمخورې — چې به ما دلته کې ناست لړې ته دوړي (۲)

هغه خدای چې یې ستا مخ بله لمبه کړ — د المبه یې کړه زما په ګوګل پورې

هم هغه دې زما تور لیمه سره کړې — چې یې ستا لاسونه سره کړه سترګې تورې (۳)

غل د سرو د مال غلا په توره شپه کا — ته په ورځ زما د سرو د مال چورې

اصیل نه دي چا پیرودي نه یې پلورې — ته اصیل په دیدن پیرې هم یې پلورې

دا کوم رنګ د آشنایۍ او دیارۍ دی (۴) — چې زه ستا د مخ ثنا کړم ته مې زورې

درځانې په سل غمونو خدای اخته کړه — زه به ولې له تا زار کوم که ګورې (۵)

زه و تا وته دستا له جوره ژاړم — ته راواخلې (۶) سل ګیلې نادرې نورې

د یاران مخ په عاشقۍ به آفرین کړي

۲۹۰ — ۳۱۱۹

کړه لن مخ په آئینه کړې ځان وګورې (۷)

ته په هره ګړۍ (۸) غم د سیم و زر خورې — زه دې هره ګړۍ وینم چې خپل سر خورې

عاقبت به دې یو خنډ تر سینې وو چې — ته چې تل په هر هر (۹) ښاخ باندې ثمر خورې

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : " مه غولېږه دسترګو په وهلو يې رحمانه ".
(۲) قلمي نسخې : " چې ما دلې وته ناست لړي ته دوړې ".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته .
(٤) په چاپي دیوانونو کې د "یاریه" په ځای " وروري " راغلی دی .
(۵) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه ، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته د "خ" په لومړی نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده :
" زه به ولې له تا زار کړم خپلې مورې ".
(٦) "ق" چاپ او "ي ، ک" چاپ کې " راوښکې " راغلی دی .
(۷) د "پ" لومړی نسخه : " کړه لن مخ وآئینې ته کړې وګورې "
د "خ" لومړی نسخه : " کړه لن مخ وآئینې وته وګورې ".
د "خ" دوهمه نسخه : " کړه ته مخ وآئینې وته وګورې ".
(۸) د "خ" دوهمه نسخه : " چې په هره ګړۍ ".
(۹) چاپي دیوانونه : " هر یو ښاخ " ، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : " په هر ښاخ ".

معلومیږي چې خپل غم د سره نښته — ځکه غم د برادراو د پسر خوري[1]
په عوض یې کوم طاعت کړي راته وایه — دا نعمت چې[2] په هر شام په هر سحر خوري
روژتي هم په ښلو پار پسو افطار کا — تنها خاوند ځله طعام په هر پهر خوري[3]
کړیو ځله تر کماله ورسیږي — نور به غوبنې د خپل ځان لکه قمر خوري
بې هنر وله قند هم زهر قاتل دی[4] — قند یې وګڼه که زهر په هنر خوري
که سنبسنه د نام و ننګ دې شي ترخنګه — د هر چا په کج روی به خپل ځیګر خوري[5]

۲۹۱ — خوشحال په زړه د صبر[6] نخل کره ګرمانه — چې[7] مدام د برخوردار و په خیر بر خوري — ۳۱۲۸

له چشمانو مې د غم او ښې ایږي — چې اغیار (ته) یار زما له قصد ګوري[8]
سر و مال به د قاصد تر راتلو جار کړم — چې خبر راوړي د یار له لوري
تر سر کې یې وال یې جار شه قلندره — لکه مست ها تي مدام په ځنځیر سنوري
تر چې راغلي خوبان واړه پسې شاشول — لا چې وځېږي نور چې پتې یې ستوري
شینکی خال دې د جبین په مخ کې زیب کا — لکه حوره د طوطي وني تر سیوري

۲۹۲ — په رخ[؟] د یغمي ساعت حرام شو — لکه بید مجنون چې شماله سنوري — ۳۱۳۴

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "چې ته هر شام" ، "ق" چاپ او "ق ، ک" چاپ : "چې ته په هر شام و سحر خوري".
(۳) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته ، "ق ، ک" چاپ : "ته به خرنګه روژه نیسي په صبر — چې خلو ځله طعام په هر پهر خوري" په نورو چاپي دیوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې لومړی مسری داسې ده : "روژتي په خلو رام پهر افطار کا".
(٤) د "ق ، ک" چاپ او قلمي نسخې : "بې هنر وله قند زهر قاتل دی".
(٥) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته لومړی مسری یې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده : "که سنبسنه د نام و ننګ ده ترخنګه".
(٦) مصوره نسخه : "د خیر نخل کړه".
(۷) "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ : "که مدام".
(۸) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو په نورو نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته.

ترا به ورځې پورې به جفا کړي | کم به مهر و وفا هم چېرې پیدا کړي
معشوقې کله جفا کله وفا کا | مېنا یې چې کله هغه کله دا کړي
ماسته خوی دی وهرچا وته ستا یلی(۱) | چېرې یې نه چې دروغژن مې ترهرچا کړي
ستاخه لاس را باندې نه رسي دلبره | چې په لاس د رقیبانو مې سزا کړي(۲)
مرم په دا چې د رقیب(۳) په رضا درومې | نه په دا چې ته په ځان خپله رضا کړي
چې د غداو ښکې زما د غه خوستا وي(٤) | دا یې راز به مې په درست جهان رسوا کړي
په درست عمر به هېڅ البدلې نه وي(۵) | هغه چارې چې ته هر ساعت پرما کړي
مارغځور په کټ کې پرېږدې چې کېږم | تر لاګر زې د رقیب سره خندا کړي(٦)
لاس ترغاړې د رقیب سره خندا کړي | چې ما ووینې له قصده را ته شا کړي(۷)

٢٩٣ — ٣١٤٤

هر بېګاه والې چې خوله به سبا در کړم(۸)
دا بېګاه به په ناح کله سبا کړي

په پیرې کې چې هوس د مې وناب کړي | بې هوده ګمان په صبح د مهتاب کړي(۹)
بې طاعته عنایت له خدایه غواړې(۱۰) | د عتاب په ځای امید د ثواب کړي
دانسته ګناه کوې توبې وکا بې | لکه بت هسې په غمو ستر ګوخواب کړي
په هغو غوږو چې ذکر د خدای اورې | بیا سماع په هغو غوږو د رباب کړي

---

(۱) د "پ" په نسخه کې "وېلې" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) په چاپي دیوانونو کې "اغیار" راغلی دی.
(٤) چاپي دیوانونه: "چې دستا دغه خصلت دی زما او ښکې".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "په درست عمر به بې هېڅ لیدلې نه وي".
(٦) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کېږم" پر ځای "لولېږم" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه: "هر بېګاه والې سبا له به خوله درکړم". د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "خوله" پر ځای "حق" راغلی دی.
(۹) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) د "پ" لومړۍ نسخه: "په طاعت عنایت له خدایه غواړې". په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "بې طاعته عنایت غواړې له خدایه". او دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "بې طاعته عنایت له خدایه غواړم د عتاب په ځای امید د آب وتاب کړي".

په هغو شوندو چې حمد وثنا وايې — هم هغه شونډې بيا د وينې پشراب کړې

علم وکړې هيڅ[1] عمل وربانديّ نه کړې — لکه طفل هسې لوبې په کتاب کړې

په شپه پروت يې د مغان په ميخانه کې — او په ورځ مخ په لوري د محراب کړې[2]

تمام عمر د دنيا په طلب ګرځې — بيا د خداى په طالبانو حساب کړې

۲۹۴

له خالقه دې نه شرم نه حجاب شي[3]

له ناصح ګوښه ونيسې حجاب کړې

۳۱۵۳

چې مدام د بل وعيب وته نظر کړې — خداى له خپله عيبه ولې ناخبر کړې[4]

که يوه جو دانه عيب وينې په بل کې[5] — هغه يو جو دانه عيب به يې لوى غر کړې[6]

که دې خپله ګناه لويه لکه غر وي — په حيله حيله به غر د مچ وزر کړې[7]

که خوک تله د انصاف په لاس درکا[8] — خپل ټټو او د بل آس به برابر کړې

تو لعنت دې په دا هسې منصفي شه — چې له حقه و باطل وته ګذر کړې

خداى و تا د ملائکو مقام درکړ[9] — ته دا خپل صورت په خپله ګاو خر کړې

په نعمت يې شکرانه کولى نه شې — چې نعمت درباندې درشي شور و شر کړې[10]

---

(۱) د پېښور په "ق ، ک" چاپ کې د "هيڅ" پر ځاى "بيا" راغلى دى.

(۲) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده : "او د ورځې مخ په لوري د محراب کړې"
د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده : "د ورځ د ورځې مخ په لوري د محراب کړې".

(۳) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده : "له خالقه دې نه شرم نه حجاب دى".
د پېښور "ق ، ک" چاپ کې داسې راغلې ده : "د خالقه دې نه شرم نه حجاب شته".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده : "له خالقه دې هيڅ شرم حجاب نه شي".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "د خالقه دې نه شرم شي نه ويره".

(۴) دا غزل د "ب" په لومړي نسخه کې نشته ، د "خ" په لومړي نسخه کې د "ناخبر" پر ځاى "کور وکړ" راغلى دى.

(۵) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "د نورو" راغلى دى.

(۶) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "تورغر" راغلى دى.

(۷) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۸) د "پ" نسخې او "خ" لومړي او دوهمه نسخه : "که خوک تله د انصاف در ته په لاس کا".

(۹) د "پ" لومړي نسخه : "خداى د تا ته ملائکو مقام درکړو".

(۱۰) دا بيت په "پ" چاپ ، "ق" چاپ او "ق ، ک" چاپ کې نشته.

چې خلق ستا په رضا کار کا ستا هم بویه — چې دا خپله رضا وار وخلقو ورکړي (1)

نه هغه چې دی به ستا په رضا کار کا — ته خپل ځان د ده په کار کې مقصر کړي

که دې یو وښته د ځان د پاسه کوڼ شي — ځان هغه ساعت له خدایه منور کړي

چې بندګي دې په خدای وي یو ګړي — نمایان یې په جهان کې لکه نمر کړي

لکه څوک ترمکې لاړ شي بېرته راشي — د دنیا د پاره هسې لوی سفر کړي

که یوه رتی دې زړه په لاس کې کښېوځي — خرڅ خروار د عبادت په رتی ورکړي (2)

د ځوانۍ عمر دې تېر کړو په غفلت کې — په پیرۍ کې به څه زېرمه د محشر کړي (3)

په دنیا پسې دې ملري دي رنګ کړي — ځان وخلقو ته درویش و قلندر کړي

لکه وار چې د زړې لولې تېر شي — اوس توبې له ضرورته په سپین سر کړي

په پیرۍ کې د ځوانۍ چارې (4) نه شي — ته په ورځ د عاشورې به څه اختر کړي

لکه بېخ د زړې ونې چینجي وخوري — په دا تېر عمر به څه ښاخ وثمر کړي

د غه باغ به دې خلاص نه شي له خزانه (5) — که چا پېر ورځنې سد د سکندر کړي

۲۹۵ — ۳۱۷۳

و بدخواه وته څوک نېک نصیحت نه کا
رحمان ستا په غم شریک دی که باور کړي

خدایه مه کړه نا امید هغه وګړي — چې امید یې وي د ستا په کرم کړي

ستا له رحمه به زه ولې نومېدي کړم — چې دې ځان دی رحیم په نام نومړي (6)

خواست زما قبول کړې ای ملک الملکه — ستا د اسم اعظم روی مې دی درومړي (7)

---

(۱) دا دوه بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.

(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړۍ نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده: "خروار د عبادت په رتحه ورکړي"

(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. دوهمه مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "د پیرۍ په وخت به څه ننګ اختر کړي".
د "خ" دوهمه نسخه: "د پیرۍ په وخت به زېرمه د محشر کړي".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته په "ق، ګ" چاپ کې د "چارې" پر ځای "کار ونه" راغلي دي.

(٥) د "خ" په دوهمه نسخه کې "له زاغانو" راغلي دي.

(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "چې دې ځان دی رحیم په نام یاد کړي".

(٧) دا غلور بیتونه په چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته، د ملا شایسته خان په نامه له قلمي جونګ څخه نقل شول. نوموړی قلمي جونګ د ښاغلي رفیع په شخصي کتابخانه کې شته.

خلاص یې مه کړه بند یوان بنده چې یې مینه — چې په غاړه یې وي ستا د مینې پړی
همېشه به رنځوري او ړلمن ګرځي — چې یې نهال وي په سینه د مینې زړی
که ملاح ستا د الطاف وي چې خلاص کا — ګنه نه شي خلاصېدی د عشق سیند وړی
دا نیمګړي سړي ننګ هم د خیل نام کا — نه خو خدای یې چې په هېڅ نه یې نیمګړی (۱)
هېڅ بنده دې په بندګۍ (۲) کې لېوه نه شي — چې تا خط د ازادۍ (۳) نه دی ورکړی
دا همه واړه شومیت دی د شومانو — ګنه نه د چا په زړه مه نه یې ستړی
چې بې تا یې په زړه باله هوا ګرځي — تر مقصوده به و نه رسي وګړی (٤)

۲۹۶ هر چې ستا په لاره قدم د راستۍ کېږدي
که یې زیان وي زه رحمان یې پوره وړی ۳۱۸٤

د آشنا له لاسه ناست یم په زړه ستړی — په فلوس مې په کار نه دی درست وګړی
چې په ژوندي طمع پرې کړه شي له ژونده (۵) — نو په څه باندې وېرېږي سر پرېکړی
که ژوندون د عاشقانو په وصال وي — زه مهجور یم په دغه روایت مړی
خو بې ژوندون مې جدایي هسې را تېر کړه — چې د غم له تلخۍ دم نه شم را نغړی
دا صورت (٦) په مثال خس محبت اور شو — تر و د اور په مخ کې څه کاندې خسړی
لاعلاج به لکه اوښ باربرداري کا — چې په پوزه یې پېزوان شو د عشق پړی (۷)

۲۹۷ له احواله یې ورور ورور پوښتي یارانو
بېلتانه د رحمان واړه دي خطا کړی ۳۱۹۱

---

(۱) د "پ پ" چاپ : "نه خو خدای وي چې په هېڅ نه وي نیمګړی".
"ق ، ک" او "ق" چاپ : "نه خو خدای یې په هېڅ شین نه یې نیمګړی".
(۲) د "پ پ" چاپ او "ق ، ک" چاپ : "بزرګۍ".
(۳) د "پ پ" چاپ : "بزرګۍ".
(٤) د "پ" لومړی نسخه او "خ" لومړی نسخه : "دووړی" ـ د "خ" دوهمه نسخه "خوب وړی".
(۵) د "خ" لومړی نسخه : "په ژوندون چې طمع پرې کا له ژوندونه".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "دا ژوندون".
(۷) د "ق ، ک" چاپ : "د غم پړی".

خو به هسې آزادي په دا جهان کړې | چې خبرې به د سرو د سامان کړې (۱)
همیشه به دا جهان در باندې نه وي | چې به سیل په بوستان په گلستان کړې
وار دې دي بدلوي (یې) په مشکینو | هر تلاش چې د دنیا په سود و زیان کړې
غمخواري دا آل عیال دې حمقي ده | چې د بل په زړه مه گرځې خپل نقصان کړې
په نفاق کې به ضایع شي مرد هاله | که نخواړې د دښمن جمع خپل کاروان کړې
چې په دوو بېړیو پښې ږدي هغه ډوب شي | بې هوده دلبستگي په دا این و آن کړې

د تېر عمر ارمان مه کوه رحمانه
چېرې نه وي چې بیا دا ساعت ارمان کړې

۲۹۸   ۳۱۹۸

خدایه زړه د رقیب نرم په احسان کړې (۲) | مال د یار، یار له ما سره یکسان کړې
هغه درد چې دا آشنا د بېلتانه دی | دفع رفع یې (۳) د وصل په درمان کړې
ته چې ما منع کوې د یار له لورې | کشکي باد د سحر منع په بوستان کړې (۴)
غم د هجر چې تېرې، تر او ره سخت دی (۵) | له دې غمه مې په امن په امان کړې
کاروبار د عاشقۍ ډېر مشکل دی (۶) | دا مشکل زما په ما باندې آسان کړې
حجاب لرې کړه زما د یار تر میانه (۷) | بې حجابه مخ د یار را ته عیان کړې
که مطلب د نور چا نور من تېږې دی | ما گدای په آستانه د خپل جانان کړې
که دا نور عالم و بله خوا ته گوري | ما په لورې د دلبرو (۸) نگران کړې

---

(۱) دا غزل د "خ" له دریمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته. ددې بیت لومړی مسرې د پېښور په چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې داسې ده: "خدایه زړه د مهر دیانو مهربان کړې".
(۳) په "ب" چاپ کې "دفع و رفع" راغلي دي.
(۴) دا بیت په قلمي نسخو او د پېښور د قصه خوانۍ "ق،ک" چاپ کې نه دی راغلی
(۵) دا مسره د "ب" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "غم د هجر چې بتر تر کاني اور دی".
په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلي ده: "غم د هجر چې تېرې تر کاني اور دی".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې "غم د هجر چې تېر تر کمه او وېر دی".
(۶) د پښتو ټولنې د لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې دا مسره داسې راغلي ده: "کاروبار د عاشقۍ چې ډېر مشکل دی."
(۷) دا مسره په پېښور چاپ کې داسې راغلي ده: "حجاب لرې کړه زما له یار تر میانه"
(۸) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "دلبرانو" راغلي دي.

نه به ما منع کړې نه، له خپله یاره | نه به کوز په حمله ستوري د آسمان کړې (۱)

نه چې یار لره ورځم په هغې لاره | هم تر خضر هم تر الیاس مې رهبران کړې (۲)

تاریکي د معصیت راڅخه واخلي | د طاعت په رڼنالي مې زړه روښان کړې

چې زما په پریشانۍ یې (۳) زړه سوځېږي | زړه یې ما غوندې په یار پسې پریشان کړې

چې زما په چمن راشي ګستاخي کا | د شبنم په څېر یې عمر یو زمان کړې (٤)

چې ازاده د منګ تر سره پر بوځي | د فلک په څرخ مې توره د زبان کړې (٥)

هغه غشي چې د ترکو د غمزو دي | هر کلام مې د هغه غشي پیکان کړې (۶)

چې کشور د افغانانو معطر کا (۷) | هر بیت مسرې (۸) مې زلفې د خوبان کړې

چې هر حرف مې د نافې په څېر خوشبوي شي (۹) | برکت مې په جزدان په قلمدان کړې

الهي د خپل حبیب له برکته (۱۰)
دا ساده انشا رنګینه د ریحان کړې

۲۹۹ | ۳۲۱۶

ما په تا پسې د اسپینې جامې رنګ کړې | تر لا بیا په ما ګومان د نام و ننګ کړې (۱۱)

هیڅ اثر یې په سنګین خاطر ونه شو | که هر څو مې مصلې در پسې لنګ کړې (۱۲)

---

(۱) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۲) دا مسرۍ د "پ" په چاپ کې داسې راغلې ده: "هم تر خضر او الیاس مې رهبران کړې".
"ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه چې یار لره ورځم په کوم لاره هم تر خضر او الیاس مې رهبران کړې".

(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "یې" پر ځای "دې" راغلی دی.

(٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(٥) دا بیت د "پ" او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ او دوهم او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۷) په "پ" چاپ او په پېښور ملولو چاپي دیوانونو کې د "کا" پر ځای "شي" راغلی دی.

(۸) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۹) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "چې هر حرف یې د نافې هسې خوشبو وي".
"پ" چاپ: "چې هر حرف یې د نافې په څېر خوشبوي دي"
د پېښور "ق، ک" چاپ: "چې هر حرف د نافې هسې خوشبو دی".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "هر چې حرف یې د نافې په څېر خوشبوي وي". دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "الهي د پیغمبر له برکته".

(۱۱) ددې بیت لومړۍ مسرۍ په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ما په تا پسې د اخیلي جامې رنګ کړې".
دوهمه مسرۍ یې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه لا بیا ګومان په ما د نام و ننګ کړې" او لومړی غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "هیڅ اثر یې په سنګین خاطر ونه شو که هر څو مې مصلې در پسې رنګ کړې".

دلسوزي به دي په نور وګړي خو وي (۱) — چې له ما غونده مخلص سره جنګ کړي
ته په عشق کې ما هاله دروغژن بوله — که (۲) يو بل هم هسې ما غوندې ملنګ کړي
داناړې سوړې غمازې دي په عشق کې — ګنه ما به د بلبل په څېر آهنګ کړي (۳)
عاشقي و معشوقي ته سپينه لار ده — ته و ما وته دا سپينه لار ګړنګ کړي (۴)
چې يو دم مې له نظره پناه کېږې (۵) — دا جهان لکه لحد را باندې تنګ کړي
په سبب خوی سره د خلقو افسانه وې — خدای زما له کم بختيه په زړه سنګ کړي (۶)

۳۰۰

دا دې څولې له څنګه ناست د نه پوهېږم (۷)
چې خبر بې له ما څخ سره په څنګ کړي (۸)

۳۲۲۵

که د عشق شکرې تيرې تر ګلو کړي — نور لذت به لکه زهر هسې تو کړي (۹)
که دې وشي ملاقات له سره وقده — د فاختې په څېر به کوکې په کوکو کړي (۱۰)
عاشقي به د عشق توره در په لاس کا — ترو د صبر د سکوت په ملک به هو کړي (۱۱)
په انصاف په عدالت به نوشيروان شي — هر عمل به (۱۲) د خپل ځان په ترازو کړي

---

(۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "دل سوزي به دې په لوړ وګړي خه شي".
په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "دل سوزي به دې په لوړ و خلکو خه شي".
(۲) د "خ" په دواړو نسخو کې د "که" پر ځای "چې" راغلې دي.
(۳) دا بيت په دواړو چاپي ديوانونو کې داسې راغلی دی: "داناړې سوړې غمازې دي په عشق کې ګنه تل به د بلبل په څېر پتنګ کړي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "داناړې سوړې غمازې دي په عشق کې ګنه تل به د بلبل په دود په ننګ کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "داناړې سوړې په عشق کې دي غمازې"
(۴) دا بيت په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د عاشق و معشوقې ته سپينه لار ده ته و ما وته دا سپينه لار ګړنګ کړي".
(۵) دا مسرۍ په قولو دواړو چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: "چې يو دم مې له نظره نه يو خوا شي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "چې يو دم مې له نظره يوه خوا شي".
(۶) په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په سبب خوی سره د خلکو افسانه شي خدای زما له کم بختۍ نه په زړه سنګ کړي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "چې سبب خوی بوی د خلکو افسانه بې".
(۷) په پېښور چاپي ديوانونو کې او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "راننه ووايه" راغلي دي.
(۸) د "پ" د لومړۍ نسخې نه پرته په قولو کې "جنګ" راغلی دی.
(۹) دا رديف په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی "که په قدر سر وقد و دې ګذر شي د قاضي په دود به کوکې په کوکو کړي".
په "ق، ک" چاپ کې په لومړۍ مسرۍ کې د "په څېر" پر ځای "هسې" راغلی دی.
(۱۱) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی او په قولو دواړو چاپي ديوانونو کې يې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "لو د صبر د سکون په ملک به هو کړي".
(۱۲) په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه او "ق، ک" چاپ کې د "به" پر ځای "چې" او په "پ" چاپ کې "که" راغلی دی.

دسکندر په خیر جهان به در خر ګند شي (۱)   که سر کوز په آیینه د خپل زانو کړي
تریخ لوګي به یې د قند و په خیر نغرد شي (۲)   که صورت د عشق په اور کې تماکو کړي
و به نه وینې د ترکو مستې سترګې   مګر ځان په خپلو وینو کې سالو کړي (۳)
که یو ځله تورې زلفې په شانه کړي   خالستان به په چمن کې کشالو کړي (٤)
درست جهان به قاف تر قافه معطر شي   که یو ځله شانه ګنډه په ګیسو کړي (۵)
ستا د زلفو مار خوړلي به روغ نه شي   که افسون د مسیحا ور باندې پو کړي
لاس و پښې دې چې زیوره ښایسته دي   خرمنت به د پایلو (٦) د باهو کړي

که سوزن د بڼو اوړي تار د زلفو (۷)
د رحمان د زړګي زخم به رفو کړي

۳۰۱

۳۲۳۷

(۸)
تا چې مخ د پرې سترګې د آهو کړي   نه پوهېږم چې آهو یې که جادو کړي
دعاګوي چې د چا و مرې خرښادي ده (۹)   تر په خبر زما و مرګې و تر ارزو کړي
په محراب د عاشقانو کاني وو یې (۱۰)   تر چې چین د جبین غوټه په ابرو کړي
تا چې رنګ د ګلو واخیست نه پوهېږم   زرغونه به په څهره زما ګنګو (۱۱) کړي
ستا له دېره د بره حوره معلومېږي   چې به ما په خپلو وینو (۱۲) کې لاهو کړي

---

(۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "دسکندر په خیر جهان به دې دوزې شي"، په "پ" چاپ او د "خ" لومړي نسخه کې "دسکندر په خیر شاهي به دې دوزې شي" او د پېښور "ق، ک" چاپ کې "دسکندر په شان جهان به دې دوزې شي" راغلې دي.
(۲) د "پ" په لومړي نسخه کې "نغرد"، په "ب" چاپ کې "نغرده" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "نغر" راغلي دي.
(۳) د "ب" لومړي نسخه: "مګر ځان په خپلو وینو کې لاهو کړي".
(٤) دا بیت په دوو دارو چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې په ورپسې ردیف کې راغلی دی.
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې په ورپسې ردیف کې راغلی دی.
(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کې "یا ولیو" راغلي دي.
(۷) لومړي پنځه بیتونه په چاپي دیوانونو کې په "تا چې مخ د پرې سترګې دې آهو کړي" غزل کې راغلي دي.
(۸) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی. او دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "تا چې مخ د پرې سترګې د آهو کړي تر و پرې که آهو یې که جادو کړي". دوهمه مسرۍ یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: نه پوهېږم چې پرې یې که آهو یې که جادو کړي.
(۹) د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "ښادي ده" پر ځای "ښادي که" راغلي دي.
(۱۰) د پېښور "ق، ک" چاپ کې "یو یوځې" راغلي دي.
(۱۱) په "پ" چاپ کې "کنګو" راغلي دي.
(۱۲) په "پ" چاپ، د "خ" دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "وینو" پر ځای "اوښو" راغلي دي.

(۱) زاغ به نه شي بې دیاره سره دیدنه — که سل پېنده سپېلنۍ ځان ته لوګي کړي
دغفلت لیچن لیمه به دې روښان شي — که دیاره دکوڅې خاورې ته خښنکو کړي (۲)
دا دارو ته به دوا لې کوي طبیبه — چې دیار په درد وغم کې مې دارو کړي (۳)
نصیحت په عاشقانو اثر نه کا — دا محنت واره بې ځایه بې قابو کړي

۳۰۲ — ۳۲۴۷

په ماځ بانډې بې یاره خوب حرام دی
که بې سل پالنګه (۴) لاندې ترپهلو کړي

(۵)
که نظر په ما توګوره ود روزګار کړي — هومره نه دي چې حساب یا به بې شمار کړي
په هر غم کې خاموش اوسه او که نه وي — د بدخواه خاطر به سره ددوست (۶) آزار کړي
صبر ونیسه په محکي که مراد غواړي — په تلوار به هیڅ ونه کړې که تلوار کړي (۷)
رضا پاسله وقضا ته فراغت شه — او که نور خه نور خروالي ځان به خوار کړي (۸)
آزادي او کاروباري وبله لري (۹) — لاس له کاروباره وباسه که کار کړي

۳۰۳ — ۳۲۵۳

چې پخپله بې فاني بولې ماځنه
تر وبیا خه به هغو چارو اعتبار کړي (۱۰)

---

(۱) ددې مخ لومړنی پنځه بیتونه ، په "درد وارو چاپي دیوانونو کې په " که دعشق شکرې تیرې تر ګلو کړي ، غزل کې راغلي دي.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ او "ق ،ک" چاپ کې داسې راغلی دی : " دغفلت لیچن لیمه به دې بیناشي که دیار دکوڅې خاورې دې خښنکو کړي.
په "پ" لومړي نسخه کې یې وروستۍ مسرۍ داسې راغلې ده : " که دیاره دکوڅې خاورې خښنکو کړي ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده : " که دیار دکوڅې خاورې په خښنکو کړي ".
(۳) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې داسې دی : " دا دوا که به دوا کوي طبیبه چې دیار په درد وغم کې مې دارو کړي ".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی : " دا دارو ته به دوا کوي طبیبه چې دیار په درد وغم کې مې دارو کړي ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : " وار دې دادي که دوا کوي طبیبه که دیار په درد وغم کې مې دارو کړي ".
(۴) په [ټولو] وارو چاپي دیوانونو کې د "پالنګ" پر ځای "بالښت" راغلی دی.
(۵) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی . په "پ پ" چاپ کې دا مسرۍ داسې راغلې ده : " هومره نه دی چې حساب او یا بې شمار کړي ".
(۶) په "پ" چاپ ، د پېښور "ق ،ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "بناد" او "پ پ" چاپ کې "حزین" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسرۍ یې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده : " صبر ونیسه په محکي مراد غواړه ".
(۸) ددې بیت لومړۍ مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده : " رضا وسپاره قضا ته فراغت شه ".
(۹) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده : " آزادي او کار وبار دې سره لري " ؛ خو د "پ" په دوهمه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "وبله" او "سره" پر ځای "حبله" راغلی دی.
(۱۰) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : " تر وبه خه به هغو چارو اعتبار کړي ".

ولې ولې وعاشق ته نظر نه کړې — داگدای(1) په دېدن ولې توانگر نه کړې
ستا دې د برې حیا د پرکوډونه وران کړم — چې وهچا ته کاته برابر نه کړې(2)
ستا په درچسن مې دا عقیده نه شي — چې دا روغ وکړې واړه اوتر نه کړې
ته پلوله مخه واخله زه ضامن یم — که اورنگ د زمانې قلندر نه کړې(3)
زما هر زمان هردم په تا گذر دے — ته یو دم زما په لوري گذر نه کړې
لکه ته چې دلاور زما په مرگ یې — چېرې دا رنگه رقیب دلاور نه کړې
زه دستا په جفا خوښ یم تل ترتله — که غمازې له دې رازه خبر نه کړې
گذشته جور وجفا دې اواره وي(4) — که دا جور وجفا بار دیگر نه کړې
هغه څوك دې چې په ستا له دره درومي — که یې ته له خپله دره بدر نه کړې
سنگدلي ده هغو خلقو لره ختمه — چې یې ته په مجلس وړشې اثر نه کړې

۳۱۴ — رحمٰن ستا مینې رسوا کړ باري حیف دی — ۳۲۶۴
چې ته هېڅ په دا خبره باور نه کړې(5)

وخوبانو وته ولې نظر نه کړې(6) — د چمن په گلو ولې گذر نه کړې
دا نهار چې د بهشت جهان یې معطر کړ — دماغ ولې په دابوی معطر نه کړې
رضا ولې په قضا سپارلې نه شې — د غه زهر په ځان ولې شکر نه کړې
جك زده چې په نارو د مرگ خبر یې(7) — ځان پخوا تر مرگه ولې خبر نه کړې
چې د نور خلقو په سراچوې خاوري(8) — ته په خپله خاورې ولې په سر نه کړې

---

(1) د "خ" په لومړي نسخه کې "خوله گدای" راغلی دی.
(2) د "خ" لومړی نسخه: "ستا دې د برې حیا د پرکوډونه مات کړم چې هچا وته کاته برابر نه کړې".
(3) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته
(4) چاپي دیوانونه: "گذشته جفا دې واړه آواره وي". د "خ" لومړی نسخه: "گذشته جور وجفا واړه معاف دی".
(5) مصوره نسخه: "چې یې ته په دا خبره باور نه کړې"
(6) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ولې ولې پر خوبانو نظر نه کړې".
(7) په "ق، ک" چاپ کې "خواب آلود" راغلی دی.
(8) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې نور خلك دې په سر اچوي خاورې". د "خ" دوهمه نسخه او "پ" لومړی نسخه: "چې دې خاورې په سر اچوي نور خلك"

پس له مرګه چې پیا مړي له لوبې تندي — ولې نن ساعت تو بنه د محشر نه کړي

۳۰۵ — ۳۲۷۱

داویل چې دي اثر کاندي په نورو (۱)

اې رحمانه په ځان ولې اثر نه کړي

چا چې لمړي وي په خپلو وینو وللي (۲) — دشبنم په خبر به تل وي سپین سپېڅلي

چې صیاد ځنې داوښکو دانې نه وي — د هوا مرغان هیڅا نه دي نیولي

هر یو مخ کله لایق د آبرویي وي — اوښکې نه دي رومي په مخ د هر ناولي

هره شپه به شمع خدله ژړا کا — کړي نه وي په ژړا کې څه موندلي

چې سیلاب د عاشقۍ وربانديې راغی — مخلوقات په مخ لا اول لکه خلي (۳)

۳۰۶ — ۳۲۷۷

ما رحمان به ژړا نه کړه له خوبانو

کړمې نه وي په قسمت دا هسې شکلي

دلمر مخ چې ستا له مخه نه شرمیږي — ترو دار نګه ولې زیړ ندغون ښکاریږي (۴)

د اسپوږمۍ چې نه یې سرشته نه یې پښې شته — په کوم حسن به له تا سره سمیږي (۵)

زړه مې یو ورستا د مخ په رڼا زلفو — باري غل په سپین سبا کله پټیږي

خم ابرویې د پناه د زلفو تم شو — دلبرم لشه له مار سره تا ویږي (۶)

که قامت (۷) دې خوک شمشاد بولي غلط دي — دلګیو په نرخ سپین زر نه یافتیږي

و دندانو ته دې دُر ویلی نه شم (۸) — کانی کله د برښنا په دود ځلیږي

---

(۱) چاپي دیوانونه: "داویل دې اثر کله کا په نورو".

(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ او د "ب" په لومړۍ نسخه کې لومړی مسری داسې ده: "چا چې لاس وي په خپلو اوښکو للي".

(۳) دا بیت د "ق، ک" له چاپي دیوان نه نقل شو په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته.

(۴) چاپي دیوانونه: "لمر سپوږمۍ که ستا له حسنه نه شرمیږي ترو دوی ولې زرغونه او زیړ ښکاریږي".

(۵) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "رسیږي" راغلی دی.

(۶) دا بیت او دوه نور بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته د "ب" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی: "خم ابرو یې د پنځم د زلفو یم شو دلبرم له نیشه مار حیله تاوېږي".

(۷) په چاپي دیوانونو کې "ستا قامت" راغلی دی.

(۸) "ب" چاپ: "و سپین غاښو ته دې دُر ویلی نه شم".

ستا د زلفو د ابرو یو له وحشته (۱) همګي لړم ماران دي چي ودېږي
لکه لوند زړوکی تاو کړي نوي وږې ستا له غمه مي رنګ زېړ پو مي چېږي (۲)
سپوږمۍ مي هم هسې تا وخوړې ستا له مخه چي په هره میاشت کې دوه دوه نیمه کېږي
مخ دې او د خط دې سبزه ده زه حیران یم چي سبزه په اور کې څرنګ زرغونېږي
اور او به سره چا ګډ لیدلي نه دي دا قدرت دی ستا په لبو کې نمایېږي (۳)

باریک خط يې زلفو لاندې کړم رحمانه
۳۱۷ مورچګان د شپې له مخه پایمالېږي ۳۲۸۹

صبحدم چي هغه یار را باندې راشي عجب لمر د لمر د پاسه هویدا شي
ښکلي مخ له حاجت د سینګار نشته بې ترتیبه چي لمر وخېژي رڼا شي
چي يې ووینم له ورایه پورې نښلم لکه پیښن چي وبله کاه وکهربا شي
مال د زړه مي بې ناچاره ویار ته شاګره ناروا د ضرورت په ځای روا شي
زه په وصل کې خواري د هجران ژاړم د هر کار فکر تر کاره لا پخوا شي
لا پخوا تر جدايي نه ژړا بویه ګنه هلته هر یو ژاړي چي جدا شي
وصال نه دی چا په سر و مال موندلی مګر غاړه په دا کار د چا ادا شي
زه به سر و مال د یار تر نامه جار کړم دا په عشق کې سهل کار دی که په دا شي

د رحمان په او ښکو هسې رنګې پوهېږم
۳۱۸ چي آخر به په تمام جهان رسوا شي (۴) ۳۲۹۸

کرد ګلو کړه چي سیمه دې ګلزار شي اغزي مه کره په پښو کې به دي خار شي

---

(۱) په قلمي نسخو کې "له ورېځي" راغلي دي
(۲) دا بیت او ورپسې بیت په قلمي نسخو کې نشته
(۳) د "مخ" په دوهمه نسخه کې "ښکاریږي" راغلي دي.
(۴) د "ب" لومړۍ نسخه: "چي دا پټ راز به په تمام جهان رسوا شي".

تہ چي بل پہ غشو ولې هسې پوہ شہ … چي هم دا غشي بہ ستا پہ لسو رگوزار شي

کوهي مہ کنہ د بل سري پہ لار کې … چېري ستا بہ د کوهي پہ غاړہ لار شي

تہ چي هر چاتہ پہ خوار و سترگو گوري … لا به هومبی یہ ستا صورت ترخاوروخوار شي

آدم زاد پہ معنی واړہ یو صورت دی … هر چي بل ازار وي هغہ ازار شي

کہ تہ نہ کوي نظر د چا و عیب تہ … هر سړی بہ ستا د عیبو پردہ دار شي

دهقان کر پہ لوړہ ځمکہ باندې نہ کا … سر کوزې کوہ چي بن دې مرغزار شي[1]

د مات لوښي آواز کلہ ثابت خیږي … د هر چا عمل څرگند پہ خپل گفتار شي

نر چي صبح دی روښانہ لار سمې کړہ … ناگهان بہ دې دا صبح شب تار شي[2]

لږ یې مہ گڼہ کہ هر څو گناہ لږ وي … چي لږ لږ و بلہ جمع کړې بسیار شي

کہ بل بد کاندي تہ ښہ ورسرہ وکړہ[3] … هر یو نخل چي میوہ لري سنگسار شي

تل وښو وتہ آزار د بدو رسي … هر چینجی و نرم چوب تہ د وخار شي[4]

هغہ زړہ بہ لہ طوفانہ پہ امان وي … چي کښتۍ غوندې د خلکو بار بردار شي

خدای دې بد لہ لاسہ مہ کړہ او کړوي هم

د رحمٰن دې لہ کل بدو استغفار شي

هر وگړی چي منصور غوندې پہ دار شي … دار یې پس لہ مرگہ نخل میوہ دار شي

روغ صورت کہ روغ عالم لرہ کمال دی[5] … لیوني لرہ کمال دې چي سنگسار شي

هر گیاہ چي و کمال تہ ور سیږي … سر و ځمکې وتہ کوز وي نگونسار شي

نري باد بہ یې پہ خپل منزل د اخل کا … کہ څوک پا نہ د خزان غوندې طیار شي[6]

---

(۱) قلمي نسخې : "سر کوزي کړہ چي پټی دې مرغزار شي".
(۲) دا بیت پہ "ق، ک" چاپ او "خ" پہ "دوهمہ نسخہ" کې نشتہ.
(۳) قلمي نسخې : "کہ بل بد کاندي تہ ښہ کړہ مہ رنځیږہ".
(٤) "ب" چاپ او "س ا ب" چاپ کې "چوب تہ ور دو خار شي" راغلی دی.
(٥) د "خ" پہ "دوهمہ نسخہ" کې "پہ کار دی" راغلی دی.
(٦) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "گذار" راغلی دی.

غفلت هيڅ مناسب نه دی په سپين ږيرو ‌ ‌ ‌ صبح دم که څنا ور دی هم بېدار شي
چې يو موټی ايرې ناز په آيينه کا ‌ ‌ ‌ په دغه خبره فخر د خاکسار شي (۱)
کريمانو سود موندلی دی په زيان کې ‌ ‌ ‌ لکه ښاخ د ونې وترا شي باردار شي
خزانه په سخاوت سره زياتېږي ‌ ‌ ‌ د کوهي اوبه چې وکاږې بسيار شي
مزول د ونې گېډې مشکل نه دی ‌ ‌ ‌ مزول د ونې پوستر گو مشکل کار شي
کم خوراک سړی نژدې کا فرښتو ته ‌ ‌ ‌ هر سړی چې بسيار خوار شي بسيار خوار شي
صاف دلانو له لږ نصيحت بس دی ‌ ‌ ‌ د گوهر و پېوستون په نرې تار شي
غلبه د عشق بانه د حسن غواړي ‌ ‌ ‌ توره شپه په عاشق زلفې د خپل يار شي (۲)
د توفيق له مخه هر مشکل آسان دی (۳) ‌ ‌ ‌ وستي وته د اور لمبې گلزار شي
ناز د حسن پرورش مومي له عشقه (٤) ‌ ‌ ‌ هسې نه چې د خوبانو په سينگار شي
راحت بې محنته نه دی چا موندلی (٥) ‌ ‌ ‌ د وصال خوښي د هجر په مقدار شي
عاشقانو له واړه سعادت دی ‌ ‌ ‌ که يې سر و مال د يار تر نامه (٦) زار شي
ياره! ياره! هر څوک وايي په جهان کې ‌ ‌ ‌ زه به پس له مرگه وايم چې يار يار شي (۷)
لکه دار کاندې وږغوي له گرگانو ‌ ‌ ‌ هسې رنگ له جدايي نه زما دار شي

۳۱۰

د رحمان داپوچ گويځه په کار نه ده
عاشقي په گفتار نه شي په کردار شي

۳۳۳۱

تبسم مې دوگړي په روزگار شي ‌ ‌ ‌ چې يې نه له خدايه وېره نه يې دار شي (۸)

---

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او د "خ" په نيگړې نسخه کې د "توفيق" پر ځای "توکل" راغلی دی.
(٤) چاپي ديوانونه او د "خ" دوهمه نسخه: "ناز د عشق پرورش مومي له عشقه".
(٥) چاپي ديوانونه: "بې محنته چا راحت موندلی نه دی" او دا بيت او ورپسې دوه بيته د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٦) په "ق، ک" چاپ کې "ځانه" راغلی دی.
(۷) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) چاپي ديوانونه او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې له مرگه يې نه وېره نه يې دار شي".

له ده وزیري د ده د وراندي ومري — لا یې مینه د دنیا په کار و بار شي

که یې هر قدم د مرګ په سر لاړ وي — یو قدم هسې وانخلي چې په لار شي

د ژوندیو نصیحت پرې اثر نه کا — مګر مړ له قبره پاڅي په ګفتار شي

د امید مزی یې هسې رنګ دراز وي — چې له خضره ورته خپل عمر بسیار شي

سپینه ږیره په اوږمني کې زوی راواخلي — چې به مال ره سپاهي او منصبدار شي (۱)

د خرما زړی نهال کا ورته ګوري — چې دا سیوری دا میوه به مې په کار شي

هر فصل چې تري ربې هوسېږي (۲) — چې به ګانده راته بل فصل تیار شي

لا یې لیږه تخم هم کرلی نه وي (۳) — ناکښتلي یې خونې طمع د خروار شي

غم وندي د ناز وکړي و خسیو غمري — چې سبا بېګاه به مال ره ګوهار شي

لکه ورکې کمونړې غواړي له زانې — په دا هسې پوچ ګویې یې اعتبار شي

چې هرګز په ثمر نه وي چېړي شوي — د هغو ناسته نیوا امید وار شي (۴)

هلکان و غوندې پاس په کوته خغلي — خو چې دوه قدمه واخلي نو حصار شي

په زحمت د تن له مالګي هم پرهیز کا — هغه نه کا چې له ځني پرهیزګار شي

د ژوندون په تېربده یې نظر نه وي — چې د ا ګنج به مې له لاسه تار په تار شي

تمام

خردی خر به پند والي وچاته

۳۱۱ — ۳۳۴۷

هدایت د هر بنده په کردګار شي (۵)

چې شهید د تورو سترګو په خنجر شي (۶) — خوشنودي یې د سرو شونډو په کوثر شي

چې را یادي سپین رخسار دراز مژګان کړم (۷) — هغه دم مې زړه سپند سینه مجمر شي

(۱) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
(۲) قلمي نسخه: "هر هر فصل چې تېرېږي هوسېږي".
(۳) "ق" چاپ: "لا یې پا نه تر ېندم نه وي رېبلې".
(۴) دا قلور بیتونه په چاپي دیوانونو کی نشته.
(۵) د "خ" لومړی او دوهم نسخه: "هدایت د هر بنده په خپل کردګار شي". (۶) دا غزل د "ب" په لومړی نسخه کی نشته
(۷) "ق" چاپ: "چې را یادي لو ږمژګان او سپین رخسار کړم". "ق، ک" چاپ: "چې را یادي توري سترګې سپین رخسار کړم".

عندلیب خاطر مې الوزي په ګلو — که د ترکو سنبل زلفې يې شپېر شي
که یار سل ځله جفا راسره کاندې — زما کله په جفا د یار بار ور شي
د ناصح په نصیحت به منع نه شم — که هزار ځله مې ورور[1] او برادر شي
د رقیب او زما صلح سره نشته — که موچېړې لاس و دست و بلد بر شي[2]
صبوري او قراري له ما خطا دي[3] — تر هغه ساعته پورې چې محشر شي
تر ساعت به د هیچا په لاس کېنوزي — مګر تللی آشنا بیا په آشنا ور شي

٣١٢ — خوبرویان به د سیوري مې تو کړه را واخلي[4]
که رحمان کچکول په لاس کې قلندر شي — ٣٣٥٦

چې غبار د ستا له لارې په خوا ور شي[5] — که په دوا د روښتر ګو روند وي مبصر شي
تازه نوې سر پیدا کا لکه شمع — چې يې غوڅ د ستا په مینه د زره سر شي
چې کیمیا د قناعت يې په لاس کېوزي — که ګدای وي د قارون په څېر توانګر شي
ستا د در ګدایان واړه باد شاهان دي — خو چې ستا له دره ووزي دربه در شي
تل يې مخ وي له عالمه جار وتلی — د هغو چې ستا په مخ باندې نظر شي
که د درست جهان له حاله خبر دار وې — چې تا وويني له وارو بې خبر شي

٣١٣ — آیینه که د جمال کړې ورڅرګنده
دا ګدای د رحمان به شاه سکندر شي — ٣٣٦٣

که دې غم د درست جهان تر زړه چاپېر شي — د ګیر مرشد هسې وایه چې به تېر شي

---

(١) د "خ" دوهم نسخه : " یار ".
(٢) "ق ، ک" چاپ : " که موچېړې لاس په یو بل سره بر شي ".
"ق" چاپ : " که موچېړې لاس و بلد سره بر شي ".
د "خ" لومړی نسخه : " که دم لاس و دست چې و بلد برابر شي ". دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.
(٣) د "خ" لومړی نسخه : " له صبوري له قراري زما توبه ده ".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : " خوبرویان به د سیوري مې تو کړه ور واخلي — که رحمان کچکول په لاس قلندر ور شي ".
(٥) په "ق" چاپ او "ق ، ک" چاپ کې " په چا ور شي " راغلی دی.

غم هغه دي هم چي خېرمه وي وچا ته (١) ورومبی واره تر ورو ستیه پوري هېر شي
بې له خدایه چي مدام په یوه حال دی سري کله شېر شاهي شي کله سپر شي
یو آدم دی چي په څو رنګه جلوه کا یو رقم دی کله زور شي کله زېر شي (٢)
د دنیا چاري مدام په قرار نه وي د بنو په څنبول کې په بل پېر شي
په لږ عمر کې د بر غم له کومه راغی (٣) خوله خپلې بې صبری په سري ډېر شي
خریدار و فروشنده چي سره خوښ شي (٤) په سوداکې سختي نه کا تېر و بېر شي

٣١٤ بنا یسته په جهان د بر دي بې حسابه ٣٣٧١
باري څوک به د زنخ دیار په څېر شي

له دي کته له یوزیه خوبه ولاړ شي تر و بیا خدای خبر چي کومه خوا به لاړ شي (٥)
په ظاهر صورت خو هسې (٦) معلومېږي چي به خس غوندي تر پښو لاندي لتاړ شي
د آسمان څمکه به وي او ته به نه يې په وداند ودانۍ کې به ویجاړ شي
د بهار د ګلو عمر مدام نه وي عندلیب غوندي به پاتي په اهار (٧) شي
په ویلا ویلا به ځان وړ پسې ورک کړې (٨) چيري نه وي چي د تر کو په ویلاړ شي

٣١٥ که لیلی غواړي په څانه بایه دا دي (٩) ٣٣٧٧
چي مجنون غوندي ساکن د کوه و کار شي (١٠)

---

(١) د "خ" لومړی نسخه : "غم هغه دی هر چي خېرمه وي وڅان ته".
(٢) د "خ" دوهمه قلمي نسخه : "یو قمس دی کله زور شی کله زبر شي".
(٣) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "په لږ عمر کے د بر غم له کومه راغی".
(٤) قلمي نسخې : "خریدار و فروشنده و بله راضي شي".
(٥) د "ب" نسخې او د "خ" دوهمه نسخه : "له دي کته له یوزي خوبه لاړ شي تر و بیا خدای نه ده چي په کومه خوا به لاړ شي". مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "تر و بیا خدای خبر چي کومې خوا ته لاړ شي".
(٦) په "ق بک" چاپ او "ق" چاپ کی "داسي" راغلی دی.
(٧) "ق بک چاپ" : "په سوبهار شي"
(٨) د "خ" لومړی نسخه او "ق بک" چاپ او "ق" چاپ : "په ولاړ ولاړ به ځان ور پسې ورک کړي". د "خ" دوهمه نسخه : "په ژړا ژړا به ځان ور پسې ورک کړي" او لوموړی بیت په مصوره نسخه کی نشته.
(٩) چاپي دیوانونه : "که لیلی غواړي بایده دی دا رحمانه" او لوموړی بیت په مصوره نسخه کی نشته.
(١٠) د "خ" لومړی نسخه : "کوهسار"

که دنړۍ مېړه وسړوي خوچې مړ شي ... نه يې نوم په خوله اخيست شي نه نوم مړ شي[1]

که هېڅ پرکړې نه وي په جهان کې ... واجل ته اګله خر په خېټه پړ شي

راشه راشه دا د پرنازاوکبر مه کړه ... يار خو به دې دانا ز په جهان ورشي

دا رخسار چې دې روښان ترآيينې دی ... عاقبت به د لحد په خاورو خړ شي

مراد خو واره دلبرې دي غزاوشوه[2] ... که د سړوي په خېر څوك په قامت لوړ شي

نېکنامي له نېك خويه نه پېداکېږي ... د غه چاره نه په سوك نه په لوړ شي[3]

عاشقان چې پښېمانېږي هغه نه کا ... هغه سوك د نې هنروي چې خپر شي[4]

دهوا په نغوته مه ځه که دانا يې[5] ... دهوا[6] ويشتلی غشی زر په زور شي

دا خوزه له شفقته تا ته وايم ... ګنهګان له سر نوشته په چا نغر شي

ودان به نه کا ندي يو حرف خپلې بخرې ... که پيدا وښکو د چا درست جهان چقر شي

په تدبير به د تقدير کښلی نه کړي ... د قسمت علاج په عقل کله کړ شي

۳۱۷

په جهان[7] بې ياره صبر هسې ګران دی ... لکه هر چې ديده دانسته زغم شي

۳۳۸۹

هغه دم چې زړه ملال شي ... يو ساعت ورباندې کال شي

حيران تللی وي په فکر ... فراموش يې قيل و قال شي

نه يې ګفت نه يې شنود وي ... په غوږ کوڼ په ژبه لال شي

نه خواب وچا ته کاندي ... نه يې غوږ د چا په سوال شي[8]

---

(١) چاپي ديوانونه : "که د سړو ننرو سړي دې خوچې مړ شي ... نه يې نوم په خوله څوك اخلي نه نوم مړ شي".
(٢) قلمي نسخې : "مراد محمد له دلبرې دی غزا وشوه".
(٣) دا بيت په "ق" چاپ او "ق،ك" چاپ کې نشته.
(٤) قلمي نسخې : "عاقلان چې پښېمانېږي هغه نه کا ... هغه سکوی د نې هنرو وي چې سپړ شي".
(٥) "خ" لومړۍ نسخه ، "دهوا په فريب فهم کړه که دانا يې".
(٦) په قلمي نسخو کې "هوا يې" راغلي دي.
(٧) چاپي ديوانونه : "په جهان باندې بې ياره صبر ګران دی".
(٨) "ق" چاپ او "ق،ك" چاپ ، "قال شي".

علم عقل څني لاړ شي — درست صورت يې خواب وخيال شي (۱)
په رنځو سترګو ويده وي — لکه نقش د ديوال شي
قوت يې و ينې د جګر وي (۲) — هم دغه يې اشتغال شي
د چشمانو له بارانه (۳) — په رخسار يې پشکال شي
په سبب د عاشقۍ — تېر (٤) تر آل وتر عيال شي
هم تر آل وتر عياله — تېر تر مال وتر منال شي (٥)
په خپل درد و په خپل غم کې — له (٦) عالمه فارغبال شي
که ژوندی وي په جهان کې — د مړده وُ په مثال شي
نه طاقت نه يې مجال وي — بې طاقت وبې مجال شي
په خشکۍ کې ماهي ګوره — هسې بې تېغه حلال شي (۷)
يا خبر نه شي له ځايه — په زړه غوخ په ترنګال شي
د ويشتليو په خبر يون کا — د کل خلقو په دنبال شي
لکه خس د لوېې لاړې — تر قدم لاندې پايمال شي
خدای له غمه سړی ژغوره (۸) — بيا لا ګوره چې (۹) خوشحال شي

---

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کې د لومړي مسري د "لاړ شي" پر ځای "پاڅي" راغلی دی.
(۲) د "ب" لومړۍ نسخه: "خوړي".
(۳) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه: "له باران شه".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "هم تر آل وتر عيال شي".
(٥) مصوره نسخه: "هم تر آل تر عيال تېر شي هم ترمال وترمنال شي".
د "خ" لومړۍ نسخه: "هم تر آل تر اولاده هم ترمال وترمنال شي".
په چاپي ديوانونو کې يې دوهمه مسرۍ داسې ده: "هم ترمال وترمنال شي".
(٦) "ب" چاپ، "پ" چاپ او "ق" چاپ: "تر عالمه"
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "هم بې تېغه حلال شي"
د "خ" دوهمه نسخه: "د ماهي په شان يې ګوره هسې بې تېغه حلال شي".
(۸) "ق" چاپ: "ژغوري".
(۹) چاپي ديوانونه او نورې قلمي نسخې: "بو ميه".

چې دزړه وینې شي و چې — نوې وینې په محال شي[1]
د باغبان سترګې کاسپینې[2] — چې تازه نخل و نهال شي
روئیدن[3] د کښت آسان دی — پروړش یې لوی[4] جنجال شي
ویراني په یوه دم شي — آبادي په ډېر اشکال شي
چې پلار و مرې بیالا بویه — چې یې زوی باکمال شي[5]
څوك خبر دی له دې دوره — چې په ما به پېښ خوشحال شي[6]
چې په حال کې یې حال نه وي — څه امید په استقبال شي[7]
دیوه ساعت له مخه — خدای دې زده څه رنګه احوال شي[8]
د دنیا چارې فاني دي — رفت آمد یې په یرغال شي[9]
په مثال لکه د سیورې — خوا وشا د هر د بوال شي[10]
اعتماد په او بو مه کړه — چې استادي په غربال شي[11]

(۱) چاپي دیوانونه : " چې دزړه ولې شي غوټې — لوز ژوندون یې په اشکال شي "
د "خ" دوهم نسخه : " دزړه ولې یې شي غوټې — دواکول یې په محال شي ".
مصوره نسخه : " لوز یې ولې په محال شي ".
(۲) د "خ" دوهم نسخه : " دباغبان که سترګې سپینې ".
(۳) د "ب" لومړی نسخه : " دروئیدن ".
د "خ" دوهم نسخه : " داروون ".
(۴) چاپي دیوانونه : " دېر جنجال شي ".
(۵) قلمي نسخې : " چې یې زوی په کمال شي "
د "خ" دوهم نسخه : " چې فرزند یې په کمال شي ".
(۶) "ق" یک چاپ : " څوك خبر دی له خپل دروده چې به پېښ راته څه حال شي ".
قلمي نسخې : " چې زمان لره څه حال شي ".
(۷) مصوره نسخه : " بې طاقته بې مجال شي ".
د "خ" دوهم نسخه . لومړی مسری . " چې به حال کې یې نه وینې ".
(۸) "ب" چاپ او "پ" چاپ : " خدای زده څرنګ به احوال شي ".
مصوره نسخه : " ګوره څرنګه احوال شي ".
(۹) د "خ" دوهم نسخه : " رفت آمد یې په غربال شي ".
مصوره نسخه : " رفت آمد په ډېر غال شي ".
(۱۰) د "ب" لومړی نسخه : " دهر د جال شي ". د "خ" لومړی نسخه : " ددې دبوال شي "
مصوره نسخه : " دهر رجال شي ". مګر دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته .
(۱۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . (پاته په ۲۳۷ مخ کې)

د بنو په ځنبول کې　　شال شړې کاشړې شال شي
که باد شاه د ولایت وي　　کندولی په لاس کنګال شي[1]
په ثواب يې غلط مه شه　　په يوه ساعت[2] وبال شي
په کمال يې مه نازېږه　　په يوه ګړۍ زوال شي
دهاتيانو سوداګر وي　　بیا د ګاوخر د لال شي[3]
جوهري وي د ګوهر و[4]　　خاورې اغزي د کلال شي[5]
کلالي او ګِل کاري کا　　فروشنده د مات سفال شي[6]
په هستي کې يې اشراف وي　　په نيستي کې يې ارزال شي[7]
د ځوانۍ په وخت کې شېر وي　　د پيرۍ په وخت شغال شي[8]
چې مشهور په صداقت وي　　پوچ ګويي واخلي بطال شي
محتسب وي احتساب کا　　کوتوالي واخلي کوتوال شي
نيکوکار نيک افعال وي　　بدکردار او بد افعال شي[9]
سرنوشت د سړي ګوره[10]　　يو عيسی وي بل دجال شي
چې نيک بخت وي نيکويي کا　　چې بدبخت وي بدسګال شي[11]

د (۲۳٦) مخ د پایلیک پاته برخه:
- په چاپي دیوانونو کې د "اعتماد" پر ځای "اعتبار" راغلی دی.
د "ب پ" چاپ : "استاده به په عزبال شي"
د پېښور لوړ دوه چاپي دیوانونه : "چې ولاړې په عزبال شي".
د "خ" لومړۍ نسخه : "چې استادې په سغال شي".
مصوره نسخه : "چې استادې په دېرغال شي".

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "په يوه ګړۍ".
(۳) قلمي نسخې : "ګاو د لالو خر دلال شي".
(٤) چاپي دیوانونه "جوهري دی جوهر پلوري"
مصوره نسخه : "جوهري دي ګوهر پلوري".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه : "خاورې اغزي د کلال شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "فروشنده د مات سفال شي" (پاته په ۲۳۸ مخ کې)

لاس و پښې د هغو نیسه — چې خوش خوی و خوش خصال[1] شي
په هجران کې نا امید مه شه — خدای قادر دی که وصال[2] شي
په حرامو کې امید که — ګونده مخ دې په حلال[3] شي
کافر و باسي له کفره — په یوه ساعت ابدال[4] شي
تور غښتی کاندي تر سپینو — په سپین مخ باندې تور خال[5] شي
ارزومند د یوه خره[6] وي — خداوند د ملك و مال شي
چې سیالي یې کړې نه وي — له سیالانو سره سیال شي
چې په عمر مفصل وي — په ساعت کې اتصال[7] شي
ممکنات به منع نه کا[8] — که ښوك سل کاله سنبال شي
چې د خدای رضا شي پېښه — رمل پاتې د رمال شي

۳۱۷ فال به ښه ګوري ناصح ۳۴۴۳
خپل افعال[9] د سړي فال شي

د (۲۳۷) مخ د پاڼي پاتې برخه :

(۶) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته . دوهمه نسخه : " خادرې اغزي کلال شي ".

(۷) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۸) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته . د "خ" دوهمه نسخه : " د ځوانانو په ساعت شپږ وي د پیري په ووخت شغال شي ".
د "ب" لومړي نسخه : " په پیري کې شغال شي ".

(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته او په چاپي دیوانونو کې لومړی مسری داسې ده : " نیکوکار وي نیك عمل کا ".
دوهمه مسری په "ق" چاپ کې داسې ده : " او بدکاره بد افعال شي ".

(۱۰) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې یې لومړی مسری داسې ده : " سرنوشت د سړي خپل دی ".

(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته د "خ" په لومړي نسخه کې یې دوهمه مسری داسې ده : " چې بد بخت شي بد شکال شي ".

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهمه مسری داسې ده : " چې خوش خوی و خوش خصال شي ".

(۲) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته لومړی مسری یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده : " په هجران کې نا امید شي ".

(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . د "ب" لومړي نسخه : " په حرامو امید مه کړه ګنه مخ دې په حلال شي ".
د "خ" لومړي نسخه : " په حرام کې امید وار شه " او د "خ" دوهمه نسخه : " په حرام امید وار مه شه ".

(٤) دا بیت او ورپسې بیتونه په مصوره نسخه کې نشته . (۵) قلمي نسخې : " په سپین مخ د پاسه خال شي ".

(۶) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې " خس " راغلی دی.

(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" لومړي نسخه ، "پ" چاپ او "ق" چاپ کې لومړی مسری داسې ده : " په د بر عمر منفصل وي ". د پښتونو په
لوړو دوو چاپي دیوانونو کې داسې ده : " په د بر عمر منفصل دی ". (۸) د "ب" لومړي نسخه : " ممکنان به منع نه کا ".
د "خ" دوهمه نسخه : " ممکنات یې طبع نکه "

(۹) "ق ، ک" چاپ : " عمل ".

هر چې ستا په زنخدان کې بې منزل شي (۱) | لکه خس په تناره کې به جلبل شي
چې خوله کې نوم دستا دشونډو په خوله واخلې | که بې زهر وي په خوله کې هم عسل شي (۲)
په عاشق باندې ګمان داهسې مه کړه | چې یار زړه ورځنې یوسي تش کوګل شي
زه په هجر کې بې برګ وبې نوا یم (۳) | لکه کښت چې اوبه نه مومي شهل شي
په جهان تر آشنایه خواږه څه نشته | ولې حیف دی چې هجران یې حنظل شي (٤)
په خپل حسن باندې مه نازېږه ګله | دغه رنګ به دې په دوه ورځو بدل شي (٥)

۳۱۸

زه رحمان بې یاره هسې شول وشل یم (٦)
لکه کب چې بې محیطه شول وشل شي (۷)

۳٤٥۰

که سل ځله هم کنار وهم بغل شي | د دنیا مین به واړه سره ببل شي (۸)
دا چې اوس په یوه کور کې سره ناست وي | عاقبت به یې جدا جدا منزل شي
دا ګلونه چې یې ځای دی په دستار کې | همه واړه به تر پښو لاندې غوبل شي
دا یې مخ چې یې مخ دلبر په خبر دی | تور وېښته به یې په مخ باندې ځنګل شي (۹)
دا شیرین شربت چې دوصال دی | د هجران په وخت به (۱۰) زهر هلاهل شي
ما دیار په بېلتانه کې دی لېدلي | که دانا د زمانې وي مبدل شي

---

(۱) د "نخ" دوهمه نسخه : " زنخدان باندې منزل شي ".
(۲) د "نخ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " که بې زهر وي په خوله کې بې عسل شي ".
(۳) چاپي دیوانونه : " په هجران کې زه بې برګ وبې نوا یم ".
د "نخ" لومړۍ نسخه : " زه په هجر کې دتر کو بې نوا یم ".
(٤) د "ب" لومړۍ نسخه : " په جهان کې تر آشنایه خواږه نشته | ولې حیف چې په هجران کې بې حنظل شي ".
د "نخ" دوهمه نسخه : " په جهان د آشنا یانو خواږه نسته | ولې حیف چې یې هجران دزړه صیقل شي ".
او نور موږي بیت د "نخ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٥) دا بیت د "نخ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو په لومړۍ قلمي نسخه او چاپي دیوانونو کې نشته.
(٦) د "ب" "چاپ" : "شېم".
(۷) د "پ" لومړۍ نسخه : " لکه کب چې بې محیطه شل وشل شي ".
د "نخ" لومړۍ قلمي نسخه : " لکه کب چې بې محیطه شل وشول شي ".
د "نخ" دوهمه نسخه : " لکه کب چې په محیط کې شول وشل شي ".
(۸) چاپي دیوانونه : " د دنیا په مینه واړه سره ببل شي ".
(۹) دا بیت د "نخ" په نسخه کې نشته.
(۱۰) د "ب" په لومړي او د "نخ" په لومړي نسخه کې "کې" راغلی دی.

پسند له ویرې د وصال په څملکه نه دی   چې خبر د جدایۍ په دلبدل شي (۱)

د دې څېسې رنځ علاج به څوک په څه کا   چې نه فهم د چا رسي نه اټکل شي

که د غمونو په سر ګرزي سر یې تیت وي   هر چې زړه یې د خوبانو یرغمل شي

۳۱۹   د تماشې خاطر غمونو هسې زنګ کړم   ۳٤٦۰

مګر جام د میو ناب وي چې صیقل شي

که د زړه په وینو رنګ د چا ګوګل شي   چې ببلتون په جهان شته دی خو به ببل شي (۲)

که د اوښکو په دریاب (۳) باندې نهال کړې   نیشکر به نیشکر شي نال به نل شي

مشقت د سړي واړه ابتر دی (٤)   په سبوره کې چې د ګل بوټي نهل شي

د دنیا یارې دوستي څه په کار نه ده   لا اول یاري دوست وي پسې غل شي

که هر څو یې وبلدهر و محبت وي   نهایت سره په جنګ وپه جدل شي

په مثال د دړو غړنې مرغلرې   آب وتاب یې په دوه وره کې بدل شي

که یې زړه د ځوانۍ په وخت سبب وي   هغه سبب یې په پیرۍ کې بیا حنظل شي

د رقیب له بده خویه به څه وایم   ترو داګوره چې لایاں ود سره مل شي (۵)

۳۲۰   زه تماشې په ښه وبد دیاں پوهېږم   ۳٤٦۹

کشکې زهر په دهن د چا عسل شي

هغه زړه چې خدای روښان کا جام د جم شي (٦)   په دا جام کې ور ښکاره تمام عالم شي

په آدم کې د حیوان خویونه هم شته (۷)   بیا هاله یې آدم بوله چې آدم شي

---

(۱) "ق" چاپ : "چې خبر د جدایۍ په تزلزل شي"

(۲) چاپي دیوانونه ، د "خ" لومړۍ ، ناقصه او مصوره نسخه : "چې ببلتون په جهان ګرزي خو به ببل شي".

(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "جویبار" راغلی دی.

(٤) په چاپي دیوانونو او د "خ" په ننګرهارۍ نسخه کې "ابتر کا" راغلی دی.

(۵) دا بیت د "خ" په لومړۍ ننګرهارۍ او مصوره نسخه کې نشته.

(٦) د "خ" لومړۍ نسخه : "جام د جم دی".

(۷) د "ب" نسخې : "په آدم کې د حیوان خوی منه شته دی"،
د "خ" په دوهمه نسخه کې د "حیوان" پر ځای "چار پای" راغلی دی.

چې خولیو نه د چاڼ پایو پکې نه وي(1) — سري هوښ به سري هاله مسلم شي(2)
چې اغوستې یې لباس وي د پاکانو — د ناپاکو چارې کاندي خو به ګرم شي
که هر څو لذیذ طعام وي مزه نه کا — چې یوه ذره نمک یې زیات و کم شي
ښادي هر چېرې د غم په اندازه وي — د هغو به څه ښادي وي چې بې غم شي
هر چې خپله رضا پاسلي(3) و قضا ته — که هر څو په ځان ناخوښ وي خوښ خرم شي
عاشقي چې تر کماله ور سېږي — د خپل یار له لاسه زخم(4) یې مرهم شي
که په ځان باندې قدم کېږدي تمام (ساه نه)
نه فلک به دې لاندې تر قدم شي(5)

٣٢١ — ٣٤٧٨

چې مجنون غوندې یو موټی استخوان شي — په قوت د عاشقۍ به پهلوان شي
عاشقانو په شکست کې برې بیاموند(6) — دلته توان د هغه سي چې ناتوان شي
زېړې رنګ د عاشق هسې مرتبه ده(7) — چې آفتاب غوندې څرګند په درست جهان شي
له چشمانو یې باران د رحمت ووري — زړ غونه یې په څېره باندې زعفران شي
له رخساره حال د زړونو معلومېږي — له بهاره نېک و بد د کال عیان شي
له زنکې نه تمام علم حاصلېږي(8) — درست خروار له یوه مشت نمایان شي
په کار نه دي مخالف هر تقریره — موافق له حاله یو(9) کلام داستان شي
لکه مېړه کار و باره وي و تلی — د هغو خو ور بې په سر چې غافلان شي

---

(1) د "خ" دوهم نسخه: "چې خصلت د چاڼ پایانو پکې نه دي".
(2) د پېښور چاپي دیوان "سره یوب به سري هاله مسلم شي". او د "خ" په لومړي نسخه کې "له سري" راغلی دی.
(3) "پ" چاپ او "پ پ" چاپ: "پاسلوی". "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "وسپاري".
(4) د "خ" دوهم نسخه: "پرې مرهم شي".
(5) "ب پ" چاپ: "آسمانونه به دې لاندې تر قدم شي".
(6) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته، د "خ" په لومړي نسخه کې لومړی مسرې داسې ده: "عاشقانو په خپل نسبت کې برې بیاموند".
د "خ" نیمګړې نسخه: "عاشقانو په خپل شکست برې بیا موند" او د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "عاشقانو په خپل شکست کې برې بیاموند".
(7) د "پ" په لومړي، د "خ" په لومړي او دوهم نسخه کې "مراتب دی" راغلی دی.
(8) د "ب" لومړي نسخه: "له یوې نکتې تمام علم حاصلېږي".
د "خ" قلمي نسخه: "له یوې نکتې حاصلېږي تمام علم".
(9) د "خ" په نیمګړې نسخه کې "یو کلام" راغلی دی.

کړي دې عمر په کار دې غفلت مه کړه — په اوده باندې سل کاله یو ماښام شي

دغفلت بنیاد دا وښکو په موج خېږي — یو څڅو بلې خواب آلود له طوفان شي

روند په خپله عصا پر بوڅي وکوهي ته(1) — خپل دلیل دکم دلیل دځان تاوان شي

سرکښي دعاجزانو په کار نه ده — هرهېږي چې وزرو کاندي پښیمان شي

موم دلان به یې لړشره لمن زغوږي(2) — سنګدلان که عین لعل دبدخشان شي

چې کیمیا دقناعت یې په لاس کښېوځي — دشړې(3) په خرقه کې بادشاهان شي

بل پوشاك یې په کار نه وي لچې نمده — هغه زړه چې آیینې غوندې روښان شي

عاشقي ده ترجمله بلاؤ زیاته(4) — ومجنون ته دیو وددواړه حیران شي

٣٢٢

پرې به ورکا دړتان دخپلو غوږو(5)
کړې تېر تر غوږو شعر دکاڼي شي

٣٤٩٥

آشنایي به ډېره بلا ده آشنا مه شې — جدایي به دې فنا کا فنا مه شې(6)

دغم(7) به دې دزړه ولې کاغوڅې — ګرفتار په دردوغم دجانانا(8) مه شې

په زیړ رنګ به دې تل سرې اوښکې بهېږي(9) — ددو رنګو په شان ګل د رعنا مه شې

---

(1) د "ب" لومړی نسخه : "روند په خپله عصا پر بوڅي په کوهي کې".
د "خ" لومړی نسخه : "روند په خپله عصا پر بوت وکوهي ته".
د "خ" دوهمه نسخه او نورګړی نسخه : "روند په خپله عصا پر بود شي پچنګکه".
(2) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د "ب" په لومړی نسخه کې د "شره" پر ځای "شرم" راغلی دی.
(3) د "خ" په لومړی نسخه کې "دشړابو" راغلی دی.
(4) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په لوړو قلمي نسخو کې د "زیاته" پر ځای "پیچوړته" راغلی دی.
د "خ" په لومړی نسخه کې یې دوهمه مسره داسې ده : "ومجنون ته دیو ودد ځکه حیران شي".
(5) د "ب" لومړی نسخه : "پرې به ورکا تبان دردخپلو غوږو".
په "پ" "پا پ چاپ کې : "کاتبان به ورکا دړد خپلو غوږو".
د "خ" دوهمه نسخه : "ښایسته په درد خپلو غوږو ورکه".
"ق" چاپ او "ق،ک" چاپ : "همدیان به ورکه در دخپلو غوږو".
(6) داغزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د لومړی مسرکه "بده بلا" په چاپي دیوانونو او لوړو قلمي نسخو کې "توره بلا" راغلي ده.
(7) چاپي دیوانونه : "درد وغم".
(8) "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ : "آشنا مه شې" او د "ب" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه "جانان مه شې".
(9) د "خ" لومړی نسخه : "په زیړ رنګ به دې تل اوښې بهېږي".

هم[1] په دا چې د رو غږن د خدای دښمن دی — وهچا ته د رو غږن په وینا مه شي
که اعلی مرتبه غواړې عاشقي ده — نور همه واړه ادنی دي ادنا مه شي[2]

۳۲۳ — ۳۵۰۱

همیشه به سرنګون په فکر ناست یې
د رحمان په خبر مشغول په ثنا مه شي[3]

دعاشق لې خپله یاره قرار نه شي — بې طبیب قرار ي د بیمار نه شي
چې په لوح محفوظ کښلي لیوني وي — په تعلیم دمعلم به هوښیار نه شي[4]
دخپل پلار په غېږ کې پروت وي روح یې (وځي)[5] — د قضا علاج په موړ او په پلار نه شي
دهغو چې خدای کمال حسن روزي کړ[6] — هیڅ نقصان یې د منکر په انکار نه شي
درد و غم دعاشقۍ چې ډېر مشکل دی[7] — هیڅ سړی دې په دا رنځ ګرفتار نه شي
زه همه عمر دغه له خدایه غواړم — چې دې یار دیار له لاسه ازار نه شي[8]
یار له یاره جفا کا هسې ډېره — چې هیڅ فرق یې داغیار او دیار نه شي[9]

۳۲۴ — ۳۵۰۹

که هر څو یې دلبري او دلجویي کا[10]
د رحمان په ترکو هیڅ اعتبار نه شي

---

(۱) د "پ" چاپ : "غم په دا".
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) چاپي دیوانونه : "د رحمان هسې مشغول په ثنا مه شي".
(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "چې په لوح د محفوظ سبکلي لیوني دي".
(۵) چاپي دیوانونه : "زوی د پلار په غېږ کې پروت دي روح یې لاړ شي".
(٦) قلمي نسخې : "وهغو چې خدای کمال دحسن ور کا".
(۷) قلمي نسخې : "درد و غم دعاشقۍ د ډېر مشکل دی".
(۸) چاپي دیوانونه : "زه همه عمر له خدایه دغه خواست کړم — چې دې یار له خپله یاره بېزار نه شي".
د "خ" لومړی نسخه : "زه همه عمر دغه شان له خدایه غواړم — چې یو یار دیار له لاسه ازار نه شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "زه همه عمر له خدایه دغه خواست کړم — چې یو یار دیار له لاسه ازار نه شي".
مصوره نسخه : "زه همه عمر دغه خواست له خدایه غواړم — چې دې یار دیار له لاسه ازار نه شي".
(۹) دا بیت په "پ" چاپ، "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی : "یار له ما سره جفا که هسې ډېره — چې هیڅ فرق مې داغیار و دیار نه شي".
(۱۰) د "خ" لومړی نسخه : "که مې هر څو دلبري او دلجویي کا"

د سکوت په تیغ چې ژبه بریده شي — لا قلم غوندې په قال کې دو بیده شي
هومره او د عاشقۍ په زړه کې یو سي — چې لاله یې له تربته دمیده شي
همېشه یې د خپل یار په لوري ذوق وي — نهایت چې په داذوکې رسیده شي
خم ابرو د یار مې نقش په لېمه دي(۱) — لکه میاشت چې په لوی بحر کې لیده شي
څه حاجت دی چې زه یار وچا ته ستایم — کار همه د خپلو سترګو په دیده شي
کله وي چې یو د بل په ویل غولېږي — مګر صافه د چا خپله عقیده شي
خود څرګند وي لکه صبح په جهان کې — هر ګرېوان چې په یارۍ کې دریده شي
آبرو یې د عاشق هله ځان څرګند کا — چې یې نم د زړه له سترګو چکیده شي
د آه غشی یې په ځمکه کله لګي — هر قامت چې لکمان طوره خمیده شي
بې مطلوبه یې هیڅ فهم په چا نه وي — هر طالب چې په طلب کې فهمیده شي(۲)
هر چې زړه په مهر وفا نو باندې بایلي — بې درم بې دیناره خریده شي
ما دیان په خبر بل مخ لېدلی نه دی — مګر پس چې له نن ورځې آفریده شي(۳)

۳۲۵

یا به شهد یا به قند یا به نبات وي
هر کلام چې له زبانه شنیده شي

۳۵۲۲

چې سړی له بله بد وایي بد ګوی شي — لا تر بل به خوار روان د ده بد بوی شي(٤)
مرده شوی چې هوس کا د بل و مرګ ته — بل هم پس د ده له مرګه مرده شوی شي
دوست دښمن د سړي وار په خپل عمل دی — هم په دا مقدار یې اجر موی په موی شي
هره ونه چې کږه په یوه لور وي(٥) — عاقبت یې پرېواته په هغه سوې شي

(۱) د "خ" د همه نسخه: "خم ابرو یې د یار نقش وي په زړه کې".
د "خ" لوړې نسخې او د "ب" لومړۍ نسخه: "خم ابرو یې د یار نقش وي په لېمه کې".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) قلمي نسخې: "مګر پس له نن ورځې آفریده شي".
(٤) قلمي نسخې: "لا تر بل هم خوار روان د ده بد بوی شي".
(٥) د "ب" لومړۍ نسخه: "هره ونه چې کږه وي په هغه لوري".
د "خ" لومړۍ نسخه: "هره ونه چې کږه په هغه لور وي" او دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

په لويۍ کې نور څه نشته بې زواله — هلکان د هلکتوب په سبب لوی شي (پوی شي)[۱]

دا خو اصل له خاورو پيدا کېږي — خاکساري د خاکسارانو آبروی شي

هومره زيان له خوګه وخرسه نه رسېږي[۲] — لکه څوک په آدميانو کې بدخوی شي

سړي هونر چې د سړي له تنه پاڅي — د سړيو په جامه کې خوشبوی شي

۳۳۶ — وهغو ته چې خدای بخښلې وښود / څه حاجت يې د بيان په ګفتګوی شي — ۳۵۳۱

وخت د عيش و طرب تېر شو خزان راغی — ځنکدن د بلبلانو په ځان راغی

دلداري مې تر اميد وه بار يې څه کړمه — هغه يار د دلبرانو په شان راغی

آشنايي مې په هوس وه خو چې بېل شوم — دواړه لاس مې وبله منسوا رمان راغی

سود سودا د عاشقۍ که نفع مند وي — ما هېڅ سود پکې ونه ليد تاوان راغی

تمام عمر که وصال و هومره نه و — لکه يو زمان د ښکليو هجران راغی

ګوی زما د زړه يې يووړه په چوګان کې — بيا د ناز په نيلي سور په جولان راغی[۳]

غوټچه لب چې په خندا کاندي پرېشانه — په شيبو زما د اوښکو باران راغی

۳۳۷ — د ميرزا دا رازاني دعوی به پرې کا[۴] / قدردان د شاعرانو بيان راغی — ۳۵۳۹

[۵] په اول کې تا د عشق وهلې لافې — هغه لافې دې اوس ولې کړې خلافې

اوس خيل سر ورته محکم نيولی اوسه — چې د غم مصی دې ځان ته کړې مصافې

سپين چلتار په يوه تکي بدنما شي — دا رذالو چارې مه کړه که اشرافې

---

(۱) په "پ" او "پاپ" چاپ کې "پوی شي" راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړی نسخه: "له ستمدلي په هر لوري غوغا وي"
(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "د ميرزا د شاعري قدر به کم کا".
(۵) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.

بې تمیز خو معرفت کولای نه شي — ته کړه او کوټ معلوم کړه که صرافي

ځان دې ولې بې حیا کړې بې ځایه — چې پټ کړې دې د مینې په غلافې

که داهسې لوټې غواړې لوټې داده — که په اصل کې منصور غوندې یې نه لافې

د دوران له فساده ونه امان غواړه — که په عقل د خپل فکر موې شګافې

د تقصیر سبب یې کوم دی را معلوم کړه — مین وژنې بې له جرمه نا انصافي

۳۳۸ — ۳۵۴۸

کوم صفت به زه رحمان داستا بیان کړم

په کامل صفت موصوف په کل اوصافي

یا داستا چشم وابرو وینم په خواب کې — یا مستان دي اوده شوي په محراب کې [1]

یا په جام کې ستا د مخ عکس لیده شي — یا خوتنده تجلی که په حباب کې

یا تر خط لاندې غوټې دي ستا د خولې دي — یا کوکب دی غرق شوی په شهاب کې

یا دې زلفې په مخ دواړه راخورې کړې — یا سنبل دی ځکه شو داوړ په تاب کې

یا دې زلفې په مخ توره تاریکي کړه — یا خوتنده ځان څرګند کړ په آفتاب کې

یا داستا پېزوان زما په ځګر بنخ دی — یا سیخ نه دي پېیلي په کباب کې

یا خو ستا په غم کې غرق زما صورت دی — یا خسې دي ځاړوزي په ګرداب کې

۳۳۹ — ۳۵۵۶

چې دیار کاته یې وورې بیاله سترګو

د رحمان به څه عزت وي په حباب کې

ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې — مګر بیا موند شي داوښکو په دریاب کې [2]

که ته وینې زما پټې خښنې دلبره — رنګ د لبو دې ګواهي لي په دا باب کې

په هر ځای چې ستا د لبو نام آغاز شي — د لاله وباران وورې په حباب کې [3]

---

(۱) دا غزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې راغلی دی.

(۲) دا غزل د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې نشته.

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

له خسته زړونو به څه دلستاني کا — دخراج ګنجایش نشته په خراب کې

زه حیران دستا دوروځو په تورخال یم — کافر څه شکل سجده کا په محراب کې (۱)

ګل له ډېرې بارېکۍ په شبنم خوږ شي — نازک زړه مې بد وي په صاف خوب کې

دبهار په ګلو اوري باران نه — دڅوبکي طاقت نشته په حباب کې

دکاتب غلطي وبښه اې خدایه
داوتروچاري نه وي په حساب کې

۳۴۰ — ۳۵٦٤

زړه مې بایلو ستا په مهر محبت کې — عاشقي دې زهر راکړه په شربت کې (۲)

لاړ زما و یار ته مه تره ناصحه — ماموندلي دي دایاڼ په ډېر محنت کې (۳)

که صورت دهغې مستې درښکاره شي — عقل هوښ به دې هېڅ نه وي په صورت کې

که دعشق ترکس لګي غابښ به بایللې (۴) — ته چې ما ته غابښ چیچې په نصیحت کې

زه توبه په هغه تېر عمر وکا یم — چې صرف شوی دی بې یاره په غفلت کې

دآشنا دمینې پټ به رامات نه شي (۵) — که مې سر له تنې درومي په داپټ کې

له ادبه یې ومخ ته کتی نه شم — خدای رابښه جدایي کړه په وصلت کې

په قیامت که څوك له نېته پوښتیده شي — زه دیار دکوڅې خاوري یم په نیت کې

لکه زه چې یې ددره په خاورو خوښ یم (۶) — خوښ به نه وي سلطانان په سلطنت کې

د درګاه په خاك نشینو یې تل سخ وي (۷) — دغمونو دخل نه وي په جنت کې

---

(۱) د "خ" دوهم نسخه: "کافر څه شکله سجده نه کا په محراب کې".
(۲) ددې غزل پا نه په مصوره نسخه کې څیرې شوې ده.
(۳) دا بیت په "ب" چاپ کې نشته.
(٤) چاپي دیوانونه: "که دعشق ترکس پر پوزې سر به بایلې".
د "خ" لومړي او دوهمه نسخه: "که دعشق ترکس پر پوزې غابښ به بایلې".
(۵) چاپي دیوانونه: "پټ به مې مات نه شي"
(٦) دا بیت په "ب ب" چاپ کې نشته په نورو چاپي دیوانونو کې یې لومړی مسری داسې ده: "لکه زه چې ستا ددر په خاورو خوښ یم".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې د "تل سخ وي" پر ځای "سختي نه وي" راغلي دي.

٣٥٧٥ — ٣٤١

د دنیا له دولتونو بې پروا یم (۱)
زه رحمان د عاشقۍ په بند دولت کې (۲)

مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کې (۳) — هر خس هلته تېره تیغ وي په دا لار کې
دا سور ګل به دې دستار په وینو سور کا — چې دې ایښی زما لې دی په دستار کې
مخ د ترکو چې تر آب حیات صاف دی — زه دې آب حیات سوی یم په نار کې
چې او سپینه آیینه پرې اوبه کېږي — تر و زما هستي یې خړه په دیدار کې (٤)
په هر وار چې یې وسترګو ته نظر کړم — لا سمې وللي د لره خانه په هر وار کې
یاره ته چې له ما صبر و قرار غواړې — عاشق کله وي په صبر و په قرار کې
که مې سر و مال دستا په مینه درومي — زه تر سر و تر مال تېر یم په دا کار کې
هیڅ صرفه مه کړه د زړونو آزار اخله — که د چا سود د زړونو شي په آزار کې (٥)
عشق د عقل په کوڅه استوګنه کا — چا موندلې نه دی یار په دا دیار کې (٦)
ستا له دره له درباره به وانه وړم — خو ونه مرم ستا په در و په دربار کې (٧)
کم بختان دیار په وصل کې مهجور وي — د وچ ګلي بهره نه وي په بهار کې
مفلسانو له عین کوهستان دی — که همه عمر یې ګوري په بازار کې
وهغو چې خدای حق بینې سترګې ورکړې — د یوسف تجلي وینې په دیوار کې (٨)

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "فراغت یم" راغلی دی.
(۲) قلمي نسخې: "زه رحمان دعاشقۍ په دولت کې".
د پېښور چاپي دیوانونه: "زه رحمان دعاشقۍ په دا دولت کې".
(۳) د "ب" په نسخه کې "کاروزار" راغلی دی.
(٤) "پ" چاپ او "ب" چاپ: "چې داوسپینو دانه پرې اوبه کېږي — تر و زما هستۍ خړه دی په دیدار کې".
"ق ک" چاپ او "ق" چاپ: "چې داوسپینې دانې پرې اوبه کېږي — تاب زما دهستۍ خړه دې په دیدار کې".
د "خ" دوهمه قلمي نسخه: "چې داوسپینې آهین پرې اوبه کېږي".
(٥) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(٦) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٧) چاپي دیوانونه: "ستاله دره له دیاره به وانه وړم — خو ونه مرم ستا په در و په دیار کې".
(٨) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

وعیب جن ته واره عیب ښکاره ښکاره ښکاره شي ... ښايسته که څان یوسف کا په سینګار کې

وعیب جن ته واړه عیب ښکاره ښکاره[1] — ښايسته که ځان یوسف کا په سینګار کې

چې هنر د عاشقۍ یې خدای نصیب کړ[2] — بې هنره نور ښکاره ښکاره په یار کې

۳۴۲ ۳۵۹۱

دا داغونه د خپل زړه ورله بس دي[3]

څه حاجت دی د رحمان په لاله زار کې

مدام ناست یم وچ کوګل ستر ګې په نم کې — عشق راوسپاره وړي په خپل حرم کې

ما چې ستا د تورې زلفې په خوله[4] شکل کړ — نور مې دا الذات بیانه مونده په مرهم کې

خوار مجنون چې سر په پښو د لیلې کېښود[5] — سرفراز شو په عربو په عجم کې

زه هرود مدام غالب وی په کمزوری — زه له نوره غمه خلاص یم ستا په غم کې

لکه زه چې ستا په غم کې مستغرق یم — بل به نه وي په جمله بني آدم کې

لکه مرۍ د زړه ونډ یو تر میان پروت وي — هسې بېل یم له عالمه په عالم کې

هیڅ صحت[6] مې د دمګړو په دم نه شي — هم په دا چې زما دم دی ستا په دم کې

نه مې بې تا تګ وپوی نه جستجوی شته — مراد مې تدلې په هر دم په هر قدم کې[7]

که نصیب مې شي کو غالی ستا د سپیو — و به نه کړم نور نظر په جام د جم کې

زړه مې هسې ستا په زلفو پسې ورک شو — لکه غوته د چاپېرېږي په تور تم کې

سره به وینو د سرو ګلو په دود زانګي — هزار زړه وینه ستا د زلفو په هر خم کې

۳۴۳ ۳۶۰۳

زه رحمان کناره څوښ یم له عالمه

باري ستا سترګو رسوا کړم په عالم کې[8]

---

(۱) چاپي دیوانونه : "وعیب جو ته واړه عیب ښکاره ښکاره".
د "خ" لومړۍ نسخه ، "عیب حق واړه عیب ښکاره ښکاره".

(۲) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "که هنر د عاشقۍ یې رب نصیب کړي".

(۳) قلمي نسخې : "خپل داغونه د خپل زړه ورله بس کا".

(۴) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "زړه" راغلي دي.

(۵) د "خ" دوهمه نسخه ، "چې مجنون سر خپل په پښو د لیلې کېښود" په چاپي دیوانونو کې د "خوار" پر ځای "خود" راغلي دي.

(۶) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صحت" پر ځای "دمه" راغلي دي.

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۸) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه ، "باري ستا کتو رسوا کړم په عالم کې".

هسې نې یاره خفه یم په جهان کې(۱) — چې مې ځای نه شي په ځمکه په آسمان کې

سره ګلونه د چمن راته سور اور شي(۲) — چې قدم نې یاره کېږدم په بوستان کې

چې یې مړ نه یم له ډېرې بې نیازۍ(۳) — حیران یم د ناتوان صورت په توان کې

که هر څو فکر له ځانه سره وکړم — هیڅ د صبر طاقت نه وینم په ځان کې

هیڅ ساتنه د سرکښ خاطر رانه شي — څوک ساتلی شي بڅرې په ګرېوان کې

تر هغه به نادان بل په جهان نه وي — چې څوک مهر وفا غواړي په نادان کې

که یې سل ځله په زاړه(۴) و قربان بولم — غوږ رانه باسي په زاړه و په قربان کې

هسې رنګ زما په ډېره ژړا خاندي — لکه ګل د سپرلي خاندي په باران کې

جوهري شي د دُر و لعل کاندي برسېره — چې مې کېښي د دوستګو په دکان کې(۵)

چې مې هیڅ پېژې په خوا په خاطر نه وي — زمانه یې را څرګند کا په زمان(۶) کې

۳۴۴

چې په وصل کې یې اوښکې نه وچېږي
تر و به حال د ناصح څه وي(۷) په هجران کې

۳۶۱۴

د بلبل له حاله زده کړه په خزان کې — بیا د ګلو تماشا کړه په بوستان کې

څو دې تېره تلخالي ترستوني نه شي — شیریني به خوند درنه کا په دهان کې(۸)

ما په هجر کې لذت د وصال بیا موند — له یوسفه ملاقي شوم په زندان کې

لکه متن له معنی، معنی له متنه — یار هم هسې دی زما په دل و جان کې

عاشقي اسانه مه ګڼه خبر شه — سرباز‌ي ده هر نفس په دا میدان کې

---

(۱) "ب" چاپ او "پ پ" چاپ: "هسې نې له یاره زه یم په جهان کې".
(۲) د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "دی" راغلی دی.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نې رحمه" راغلی دی.
(۴) د "خ" په لومړي نسخه کې "ناز" راغلی دی.
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "یوآن" راغلی دی.
(۷) د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "خه شي" راغلی دی او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۸) مصوره نسخه: "شیریني به دې خوند نه کا په دهان کې"

د ناتوان له ناتوانۍ نه ووېرېږه — که هزار ځله توانا یې په خپل ځان کې(1)

هم هغه به پس له مرګه ازار وینې — هر چې بل ازاروي په دا جهان کې

پـه رحمان باندې بې یاره هسې حال دی

لکه حال د زندانیانو په زندان کې

۳۴۵ — ۳۶۲۲

زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا د غم په غلبو کې — هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې(2)

ستا د عشق له موږه چې هېڅ لوړ نه وتی نه شم — د واړه لاس مې پرېواته د عشق(3) په لامبو کې

سل توبې مې ماتې کړې واړه وبښم له عشقه — ساه و یساه مې نوره پاتې نه شوه په توبو کې

ته چې له ما لاړې دا دا وښکو باران ګوره — رنځ د سفر هېڅ نه دی په دا ګهنو شپېو کې

نه یوه سپوږمۍ نه په آسمان کې هزار ستورې — بې تا به څوک څه کا نندارې د خلق په جنبو کې(4)

عشق و عقل د واړه سره ضد دي که پوهېږې — کله کړي آرام داوړه بخرې په لمبو کې(5)

هر څوک چې د عشق په آتش ځان سېزي رحمانه(6)

خدایې د ابراهیم غوندې څوک نه کا په لمبو کې

۳۴۶ — ۳۶۲۹

هسې خوښ یم ستا د دره په خاکسارۍ کې — لکه خوښ وي سرداران په سردارۍ کې(7)

عاشقي که نورو خلقو ته خواري ده(8) — ما موندلې دی دولت په دا خوارۍ کې(9)

و بیمار ته که نا خوښ والي و ګرځي — خوښ یم زه د ستا د عشق په بیمارۍ کې(10)

---

(1) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "په خپل توان کې" راغلی دی.

(2) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی بیت داسې دی: "زړه مې ډوب ډوب کېږي په غمو کې هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې"
د "پ" لومړي نسخه: "زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا د غم په غلغلو کې هسې رنګ لکه چې څوک مستغرق شي په اوبو کې".
د "ق، ک" چاپ: "زړه زما ډوبېږي ستا د غم په غلبو کې هسې لکه څوک چې شي غرقا به په اوبو کې".

(3) په قلمي نسخو کې "عقل" راغلی دی.

(4) قلمي نسخې: "نه یوه سپوږمۍ نه هزار ستورې له آسمانه بې تا نه به څوک څه وکا د خلق په کیسو کې"

(5) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق ک" چاپ کې د "لمبو" پر ځای "پیغو" راغلی.

(6) قلمي نسخې: "هر څوک چې د عشق په اتش سوی دی رحمانه".

(7) دا غزل د "پ" چاپي دیوان کې نشته.

(8) د "خ" دوهمه نسخه: "عاشقي که لوړ د عالم وته خواري ده".

(9) چاپي دیوانونه: "ما موندلې دا دولت دی په خوارۍ کې".

(10) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته. دوهمه مسره د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "خوښ یم زه د عشق په درد په بیمارۍ کې".
"ق ک" چاپ: "خوښ یم زه دیار د عشق په بیمارۍ کې".

دخپل بام و روزنیو وته نظر کړه — هسې سترګې دي زما په بېدارۍ کې (١)

یار دیار له سترګو اوښکې پاکیزه کا — تا درياب (٢) کړې زما اوښکې په یارۍ کې

ماله ډېرې ناچارۍ و یار ته شا کړه — سړی (٣) عذر دی په ډېره ناچارۍ کې

غم به هېڅ یوه هوښیار خوښ کړی نه وي — ما خوښ کړی دی دا غم په هوښیارۍ کې

د رحمان اوښکې به څرنګ په قرار وي
چالېدلي دي درياب په قرارۍ کې

٣٤٧ — ٣٦٣٧

سپين مخونه تور کوډي شي په پیرۍ کې — سم قدونه کوږ لړګي شي په پیرۍ کې (٤)

لکه شمع د سحر آفتاب د ژمي — هم بې تاب وهم زیړي شي په پیرۍ کې

یو طرفته بې سر پڼ دي بل خوا درومي (٥) — خپل صورت تمام پردي شي په پیرۍ کې

د مرده و په حساب وي غزا وشوه — که څرګند لېده ژوندي شي په پیرۍ کې

مړ لا ښه دی پس له مرګه بیا ژوندي شي — نشته داچې څوک ځلې شي په پیرۍ کې

که څه خوړي لکه زهر نه هضمیږي (٦) — نه څه ښې نه څه خوږي شي په پیرۍ کې

دا حوالې د هېچا اورې یا څه وینې — نه لېده نه اورېدي شي په پیرۍ کې

اې رحمان پیرې هسې عاجزي ده
که رستم وي زړه پرې سوي شي په پیرۍ کې (٧)

٣٤٨ — ٣٦٤٥

یو ځل ولېدای دیار پرېشانې زلفې — په عارض باندې حلقه پېچانې زلفې (٨)

که تور تم لري ظاهر سیاهي د زلفو — حقیقت لري سفیدي روښانې زلفې

---

(١) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې یې لومړی مسری دا دی: "دخپل بام وندوانو وته نظر کړه".

(٢) په چاپي دیوانونو کې "جاري کړې" راغلي دي.

(٣) د "خ" په لومړی نسخه کې "څمره" راغلي دي.

(٤) چاپي دیوانونه: "ښایسته مخ دې تور کوډي شي په پیرۍ کې   سم قامت دې کوږ لړګي شي په پیرۍ کې".

(٥) قلمي نسخې: "که پل یو سر پڼ دي بل خوا ته درومي".

(٦) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړی نسخه کې "ارېږي"، د "خ" په لومړی نسخه کې "ورږي"، په مصوره نسخه کې: "پې تېرېږي" او د "خ" په نهمګري نسخه کې "ونه جوړېږي" راغلي دي.

(٧) په قلمي نسخو کې "زړه سوی شي" راغلي دي. (٨) - دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

د اقدرت الهي دی راشه ګوره — د دانا د ګردن طوق نادانې زلفې
هم په خپل خپل خان په زه حيرانيږم — په اوبو وریاڅ پرتې حیرانې زلفې
په شميم د خوشبويې يې زه خوشبو شوم — خدای دې نه کا په خپل داد پښيمانې زلفې
په کوم لوري به زه سر تر پښو وګاږم — وګردن ته مې پرتې ريسمانې زلفې
ځکه ژاړم له دوو سترګو اوښکې وينې — چې رحمن وينې د يار خندانې زلفې

٣٤٩ — ٣٦٥٢

چې وصال د خپل جانان مې دی موندلی — ګنج د در و د مرجان مې دی موندلی(1)
هومره طمع مې له خپله بخته نه وه — نه پوهيږم چې څه شان مې دی موندلی(2)
که په ډېر مشقت لاس له خدای راست(3) — زه خو وايم چې آسان مې دی موندلی
چې مې يو نفس وصال ور سره وشو(4) — واړه اجر د هجران مې دی موندلی
څه عجب(5) دی که تمام جهان زما شي — چې بادشاه د درست جهان مې دی موندلی
زه رحمن په خپل شعر شکر ګذار يم(6) — چې داهسې رنګ ديوان مې دی موندلی(7)

٣٥٠ — ٣٦٥٨

ما چې سترګې وګاږ ته وار ولې — په هغو سترګو مې وينې وژړلې(8)
د عمل جزا يې بيا مونده برحقه(9) — دا دستور دی چې کرې هغه اخلي
ترحمن ولې يو په سله زه قاتل دی — تل چې تورې په کالي تېر ولې

---

(1) مصوره نسخه: "واړه اجر د هجران مې دی موندلی".
(2) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "نه پوهيږم په څه شان مې دی موندلی".
(3) د "خ" دوهمه نسخه: "که په ډېر مشقت لاس له راغی".
(4) د "خ" دوهمه نسخه: "ور سره وشي".
(5) "ق، ک" چاپ: "څه تعجب دی".
(6) د "خ" دوهمه نسخه: "زه رحمان په خپل شعر مدام خوښ يم".
(7) "ق" چاپ: "چې داهسې رنګ داستان مې دی موندلی".
(8) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(9) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "د عمل جزا مې بيا مونده برحقه".

خود کرده به ښتاوان له چا نه غواړي
چې یې غوښې په خپل تیغ کړې سینې چیلي

ما دا مرګ دا ستا په مینه کې هاله لید
چې ګدای د بادشاهۍ لافې وهلې

له خوبانو به څوك څرنګ وفا(۱) غواړي
سر وي کله کشمشي میوې نیولې

په دربار یې سندا سي شه ورته کېنه
تار په تار د سر ویښته ایرې مسبلې(۲)

که دفتر د خپل قسمت د چا په لاس وي
بدې بخرې به چا کله قبلولې

چې ښکلي یې ورکوله و ښکا نو
دي بدانو څه بدي اندوه غوښتلې(۳)

څوك له خاوره وایره وپاڅوي تخت ورکړي
څوك له تخته دایره وپه ډیران ولې

ستا چې نیت د آشنائۍ نه وو صنمه
د رحمان ستر ګې دې ولې ندګنهلې

دازل په ورځ د بخرو جوړې وه
اې رحمانه چا بایلودې چا ګټلې

۳۵۱

۳۶۷۰

بدلوي په دنیا دین وایمان ولې؟
نه پوهېږې په خپل سودا و په زیان ولې؟

همېشه په ځای د شکر شکایت کړې
منکرېږې په عطا د سبحان ولې؟

د ربښلي خدای دې چارې توان دي
په دېر توان کې خپسر بولې ناتوان ولې؟

مدام اوښکې تویوې د رزق له غمه
در ګوهر په بها پلورې ارزان ولې؟

چې په هر بېګاه سامان د هر سبا کړې
کور و کر شوې د محشر په سامان ولې؟

هېڅ ګیاه له ځایه نه خوځي نم مومي
ته د رزق په طلب مرې ګرځې جهان ولې؟

چې بخوا تر قضا خپله رضا غواړې
بېهوده په لوټو ولې آسمان ولې؟

په ژوندون و مره چې د مرګ له غمه خلاص شې
اسان کار دې کړ په ځان باندې ګران ولې؟

غیرې مینې دې په زړه باندې انبار کړې
په کعبه کې ننه بلې بتان ولې؟

(۱) په "ق" چاپ کې د "وفا" پر ځای "مېوه" راغلې دی.
(۲) دا بیت او دریمې څلور نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۳) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ "دې بدانو څه بدي نه دي غوښتلې".

نصیر احمد (عزیز)
NASEER AHMAD (AZIZ)

زړه د نفس په پیروي د رنځه لاړ شو — د خبیث په لاس دې ورک قرآن ولې؟
چې یوسف د حبشي په بها مومې — د مطلوب په بها[1] نه سپنندې ځان ولې؟

۳۵۲ — ۳۶۸۲

بد په بدو پښېماني کاندې ځانه
ته په خپلو بدو نه شوې[2] پښېمان ولې؟

په نور خند[3] پسې بې ځایه ژاړې ولې؟ — د چارپای په څېر بې ځایه نارې ولې؟
چې روغه مېده کوې په شخوند خوجوې — تر وخته بې کوې لوارې ولې؟
نه د اخپل کلام مېده په د اخپل شخوند کړه — تا دا ړلوته تېرې کړې دا ړې ولې؟
هغه کار چې دې په نرم ویل کېږي — بیهوده په بېرته ولې لاړې[4] ولې؟
نیک له نیکو بد له بدو مناسب دي — نیک و بدو بله پر بله نغاړې ولې؟
یو قدم د خدای په لوري سبود نه شې — تمامي عمر په پرانه لاړې ولې؟
تل دې طوق د تعلق په غاړه کبوست[5] — و کښې نه شې د غه طوق له غاړې ولې؟

۳۵۳ — ۳۶۹۰

چې په فرح د شیخ لافې کړې تا ځانه
په شپه مې له مېغړو شمر غواړې ولې؟

ته چې خپله بې عقلي هوښیاري[6] بولې — کاشکې[7] بیا مومې د غوښتو په نرخ شوې
عشق یو دادی په عاشق باندې له خدایه[8] — هسې نه دی چې لې پېرې یا لې پلورې
زلیخا غوندې به بله شیدا نه وي — که د مصر مستورې شي وارې تمولې[9]

---

(۱) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "طلب" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "یې" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخو کې "لوزچا" راغلی دی.
(٤) دا او ورپسې بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" په لومړۍ او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "لوني لاړې ولې" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "گرزی" راغلی دی.
(٦) "ق، ک" چاپ: "هوښیارتیا".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "دربغه".
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "رب". دوهمه مسره یې په صدې کتابونو کې داسې ده: "هسې نه چې لي یا پېرې یا لي پلورې".
(۹) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "که د مصر مستورانې شي راټولې".
د "خ" لومړۍ نسخه: "که د مصر مستورې کړې واړه ټولې"
په مصوره نسخه کې د "واړه" پر ځای "ټوله" راغلی دی.

هغه بحر څه په بحر حساب نه دی — چې اوبه یې خاک آلودې وي ختولې(1)
له هغو سره به څه فکر د یار وي — چې په غم وي د کاله یاد کړي ولې
عاشقي د خپل نفي په غاړه نه شي — څو په یار پسې وانخلي ځلي ځولې(2)
د وصال په نعمتونو غره مه شه — جدائي یې خلقي کړي په زړه زمولې

درگوهر په تله نه دی چا تللي
د رحمان شعر گوهر دی څه یې تولې

۳۵۴ — ۳۷۹۸

هسې ډوب یم ستا د غم په دریاب تللی — چې ماهي غوندې یې تېغ یم کوتلی
ما لیدلي چې لیندۍ وه راکښلې — تا د وروځو په لیند ولم زه وېشتلی(3)
په خپل ځان مې تر هغه پورې نظر و — څو مې ته په نظر نه وې کښېوتلی
اوس مې ستا په مینه ځان وجهان هېر شو — د سېلاب په مخ کې لاړم لکه خلی
عاشقي به یې د باد په مخ بنه کا — که چا ځای وي کوه قاف غوندې نیولی(4)
چې د عشق له بحره روغ سلامت وځي — زه یې نن گڼم له موره زېږېدلی
هر چې واوړي په بلا د تورو زلفو — هغه بیا ترکوره(5) نه دی ورغلی
چې له غرونه پړ پوتلی وي بیا پاڅي — پاڅېدی نه شي له زړونو پړ پوتلی
چې د اور لمبو وهلی وي بیا روغ شي — نه رغېږي د آزار(6) لمبو وهلی

زه رحمان یې هر دم وینم ستا په غم کې
که خپل مرگ یې په سترگو نه د چا لیدلی

۳۵۵ — ۳۸۰۸

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "یا ختولي".
(۲) د "ب" لومړۍ نسخه : "ځلي ځولي" "ب پ" چاپ : "خلي نه ولي" "ق ک" چاپ : "زالي نه ولي".
"ق" چاپ : "زالي نه ولي" د "خ" لومړۍ نسخه : "نه مړي ژړولي" او د "خ" دوهمه نسخه : "زالي ژړ ولي".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په "ب" چاپ او د "ب پ" چاپ کې "راکښلي" او په "ق ک" چاپ کې "وژلی" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) د "ب پ" چاپ کې "تر موره" راغلی دی.
(٦) په چاپي دیوانونو کې "هجران" راغلی دی.

هر چې کښت یې په باران او په سېلاب وي — دهغو عمر به واره په عذاب وي (۱)

هغه ملک چې پکې سیند او رود بار نه وي (۲) — دهقانان به یې همه خانه خراب وي

و آسمان ته به یې سترګې وي ختلې (۳) — د باران له انتظاره به نې خواب وي

لکه خوک چې کړوي په کرهي کې (٤) — دهغه ماهي په طور به کباب وي

لا به کله بارانونه پرې نزول شي — چې نخیل و زراعت به یې سیراب وي (۵)

همیشه له خدایه خواست داوبو کاندي — که یې چېرې خواست په عمر مستجاب وي (٦)

لکه تل چې یې په زوړن داوبو غوږ وي (۷) — هومره غوږ یې نه په چنګ نه په رباب وي

که همه عمر باران وربان دې وورې — لا ګرمي یې په صورت کې د آفتاب وي (۸)

د ګرمۍ او د خشکۍ له دهشته — د آفتاب په خبر ګومان یې په مهتاب وي (۹)

داوبو له دېرې قیمتي نه — لړګي لوښي یې مردار په منجلاب وي (۱۰)

فرق د پاکو د ناپاکو اوبو نه کا — که اوبه یې ګېږې وي په پېښاب وي

داوبو په وېش چې وشي انصاف نه کا (۱۱) — که په لاس یې ورشو نه د کتاب وي

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ: "سېلاب". د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسری داسې ده: "هغه ملک چې یې په سیند په زور بار نه وي".

(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "و آسمان وته یې سترګې وي ختلې".

(٤) "ب" چاپ: "لکه خوک چې کړوي یې په کرهي کې".

"ب" پ چاپ او "ق، ک" چاپ: "لکه خوک چې تلد وي په کرهه کې".

د "خ" لومړۍ نسخه: "لکه خوک چې تلد وي په کټورې کې".

دوهمه مسري یې په دوهمه نسخه کې داسې ده: "دهغو په طور به درست سره کباب وي".

"ق، ک" چاپ کې دا مسری داسې ده: "دهغې ماهي په شان لې به کباب وي".

(۵) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې یې نخل و زراعت به نې سېراب وي".

(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "که یې کاندې خواست به چېرې مستجاب وي".

(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "لکه تل چې یې په غږ داوبو غوږ وي".

"ق، ک" او "ق" چاپ: "لکه تل چې یې په زوړن داوبو غږ وي".

(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "له ګرمه یې په صورت کې هسې تاب وي".

(۹) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "د ګرمه او د خشکۍ له درې دهشته په افتاب باندې ګومان یې دمهتاب وي".

(۱۰) قلمي نسخه: "لړګي لوښي یې مردار د منجلاب وي".

د "خ" دوهمه نسخه: "لوښي کوډې یې واړه منجلاب وي".

د "ب" لومړۍ نسخه: "لوښي لړګي یې مردار د منجلاب وي".

(۱۱) د "ب" لومړۍ نسخه: "انصاف پرې نه دي".

داوبه په غلا چې ور شي نه جار وزي ‌ ‌ ‌ ‌ که ساکن د خانقاه او د محراب وي (۱)
داو بو ثواب يې نه کېږي له لاسه ‌ ‌ ‌ ‌ که په گوټ اوبه يې عين د حج ثواب وي
د باران امید يې نه کېږي له خدایه ‌ ‌ ‌ ‌ که يې شپه او ورځ په سر باندې سحاب وي (۲)
پليتي به يې له تنه څه رنګ درومي (۳) ‌ ‌ ‌ ‌ چې اوبه پکې ناياب ترگلاب وي
چې د نوکوا چولو په ځای ور شي ‌ ‌ ‌ ‌ تر تنور يې ځان بتر کا که عقاب وي (۴)
هيڅ يې مه پوښته له غسله او د سه ‌ ‌ ‌ ‌ چې يو څاڅکی يې گوهر غوندې ناياب وي
په سبب د ډېره ډېره تيمم ‌ ‌ ‌ ‌ همېشه يې سپېره ان ږیره په تراب وي (۵)
د لمې سرې (۶) په مخ کې وي آب چېري ‌ ‌ ‌ ‌ هغه خلق چې يې آب وي خونې آب وي
په آنې کې لاهم وي خونه ويرانه ‌ ‌ ‌ ‌ هغه کلي چې د بل کلي پاياب وي
يو به نسې هيڅ برې له سرې (۷) ورځه ‌ ‌ ‌ ‌ پاياب سرې که زوی دار باب وي
سم حساب له عزيزانو کله مومي ‌ ‌ ‌ ‌ تل ترتله يې د بل لاندې (۸) حساب وي
نه طاقت د بد و يل لري نه صبر ‌ ‌ ‌ ‌ لکه مار په ملا وهلې پېچ و تاب وي (۹)
نه يې مرگ نه يې فتنه له لاسه کېږي ‌ ‌ ‌ ‌ لاس ترلې د خپل شرم په طناب وي
چې يې زيست روزگار په کار و تحمل کا (۱۰) ‌ ‌ ‌ ‌ همېشه يې له بديه اجتناب وي

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "که يو گوټ اوبه عين د حج ثواب وي".
(۲) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) "ق"، او "ق، ک" چاپ : "دور شي".
(٤) دابيت په چاپي ديوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) دابيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، لومړی مسری يې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده : "په سبب د دې چې ډېر ډېر تيمم کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سپېره ډېره" پر ځای "سپينه ږيره" راغلې ده.
(٦) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په "ق" او "ق، ک" چاپ کې د "سرې" پر ځای "ځمکې" راغلې دی د "خ" په لومړي نسخه کې يې دوهمه مسری داسې ده : "هغه خلك چې د بل کلي پاياب وي".
(۷) دابيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، دوهم مسری يې په "پ" چاپ کې داسې ده : "د پاياب سړي که زوی هم دار باب وي".
"ق، ک" چاپ : "پاياب سړي که زوی هم دار باب وي".
(۸) قلمي نسخې : "تر بل لاندې".
(۹) دابيت د "خ" په لومړي نسخه "ق، ک" چاپ کې داسې دی : "نه طاقت يې د ګنځلو وي نه صبر لکه مار په ملا وهلې پېچ وتاب وي".
نورې قلمي نسخې : "نه طاقت د ر د بدل لري نه صبر لکه مار په ملا وهلې په پېچ وتاب وي".
(۱۰) دابيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړی مسری داسې ده : "چې يې زيست يا يې روزګار په تحمل شي".

که یوه بده وینالې تر خولې ووزي	هغه دم یې په خپل ځان باندې عتاب وي (۱)
یو هغه سړی تېرې ور باندې کاندي	چې په عمر نه د سوال نه د ځواب وي (۲)
همسایه وي چې بیکار د پښتنا نه شي	او په اصل یا موچي وي یا قصاب وي (۳)
ملایم ویل اثر په هغو څه کا (۴)	چې په زړه کې یې نه شرم نه حجاب وي
لکه دیو چې د سړیو په صورت (۵) شي	ته ګومان کړې چې سړي وې دې دواب وي
په هېڅ رنګ له بده خویه نه جاروزي	هسې مست د جاهلي په شراب وي
چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېوزي	نو خلاصی به یې له خونه په کوم باب وي (۶)
هسې رزق دې خدای چاته ور نه کا	که به رزق د چا په هسې رنګ اسباب وي (۷)
تر دا هسې زمیندار هغه سنه دی	چې نوکر د یوه تور کافر کلاب وي (۸)
نوکري د یوه سپي ورله سنه ده	هغه پر بنده چې لا نوم یې د نواب وي (۹)

۳۵۶ — ۳۷۴۵

دخشکي له محمد قوم د ناچ خوښ دې
که رفتن یې له ځانه په شتاب وي

تل دې ستا د خواب آلوده سترګو خواب وي	چې فتنې په خوب اوده شي دېر ثواب وي
لکه مې چې په میناکې تجلی کا	نور د حسن په حجاب کې بې حجاب وي

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته دوهم مسرې یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "هم هغه یې په خپل ځان باندې عتاب وي".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته لومړی مسرې یې په نورو نسخو کې داسې ده: "یو هغه سړي تېرې ور باندې وکا".
(۳) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته ، "پ" چاپ : "همسایه یې چې بیکار و پښتانه شي اوپه اصل به موچي یا به قصاب وي".
"پ پ" چاپ : "همسایه او چلیکار یې پښتانه شي اوپه اصل به موچي یا به قصاب وي".
"ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ : "همسایه یې چې بیکار اوپښتانه شي اوپه اصل به موچي یا به قصاب وي".
(۴) چاپي دیوانونه : "ملایم ویل اثر ور باندې نه کا".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه کې د "صورت" پر ځای "صفت" راغلی دی.
(۶) "ق ، ک" چاپ : "چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېوزي نو خلاصی به یې له خونه په کوم باب وي".
د "پ" لومړی نسخه : "چې اشراف د هسې حریصو په میان کېوزي تر و خلاصی به یې له خونه په کوم باب وي".
د "خ" لومړی نسخه : "چې شراب دا هسې حرصو مینا ګوري۔ تر و خلاصی به له هغو نه په کوم باب وي".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې دا هسې اشراف د حرصو په میان کېوزي تر و خلاصی له هغو نه یې په کوم باب وي".
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته دوهم مسرې یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده : "چې د چا رزق په هسې رنګ سیلاب وي".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته .
(۹) دا بیت د "خ" په دواړو نسخو کې نشته .

ته چې ما ته لولوې پټه د صبر | زه هم ډېر په دا راضي یم که مې تاب وي
نه په دا سبب په ترکو پسې ژاړم | چې ژړا د عاشقانو د مخ آب وي
که نادان وي هم دا هومره خو پوهېږي | چې څوک نه ژاړي په یار پسې کذاب وي
د عاشق سترګې په دا سبب شوې پاکې | چې مدام د جوې په سر لکه حباب وي
له خالي خونې به څه وړي چې څه نه وي | که ختلی د حباب په سر سیلاب[1] وي
هم په دا لې د نغمې اش پیدا شو | چې په تشه ګېډه صبح د رباب وي
د حریص[2] له خپله نقده بهره نشته | لکه مار د ګنج د پاسه پېچ و تاب وي
کاملان تعلقات د دنیا نه کا | لکه پاڼې د خزان پسنه په رکاب وي
غفلت هیڅ عجایب نه دی په دنیا کې | ساکنان د خرابات واړه خراب[3] وي

۳۵۷

چې سنا دي غواړي بې شماره بې حسابه
په رنځ به د غمونو څه حساب وي

۳۷۵۷

د هغو چې وبله مهر و محبت وي | په هسته او په نیستۍ کې فراغت وي
عاشقي ده تر هغه مقام پورې ته | چې د چا مقام په رنځ یا په راحت وي
څه دا وړي په لمبو سوې څه په وارو | واړه عشق دی که هجران وي که وصلت وي
چې مطلب و مدعا د سړي خدای شي | ناست و لاړ یې همه واړه عبادت وي
که په دوه قدمه ومړي هم حاجي شي | چا چې کړی د مکې په لوري نیت وي
هغه څوک چې پېروي د اولیاء کا | دائي واړه په معنی کې ولایت وي
خاوري نه په سړي واړه برابر شي | هغه دم چې له جهانه په رحلت وي
که د زړه په تخت کېني غرا وشوه | و فهیم و ته کم فهم بې[4] عزت وي

---

(۱) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه کې "په کوه سیلاب وي" راغلی دی.
(۲) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کی "د رقیب" راغلی دی.
(۳) چاپي دیوانونه: "ساکنان د دهر کل واړه خراب وي".
(۴) د "خ" په دوهمه نسخه کی "بې فهمه" راغلی دی.

د دانا و د نادان ترمیان یو حد دی | هوښیاري تر حد پورته حماقت وي
تجاوز له خپله حده په کار نه دی | د هر چا په خپله خونه کې حرمت وي

۳۵۸ — ۳۷۶۸

نور عالم که د دنیا غمونه کاندي
له ځانه سره دې غم د آخرت وي

د هغې بنا چې نوم محنت آباد وي | تر و خاطر به پکې څرنګ د چا ښاد وي
په خواره او په خښو کله ویښ نسي (۱) | هر مرغه چې په قفس کې د صیاد وي
د نځود په خوله کې کله مزه کاندي | که سل رنګه نعمتونه یې معتاد وي
پای بسته وله هر چېري یې زندان دی | هغه هر چېري آزاد دی چې آزاد وي
عشق تغییر و تبدیل نه لري یکرنګ دی | د آشنا له لاسه داد وي که بیداد وي
د بنا دی نښه هغه وي په جهان کې (۲) | چې په یار پسې یې بیخ یې بنیاد وي
بودني هغه بالښتي په معنی کې (۳) | چې د تن په نابودي یې اعتقاد وي
نقصاني وي د دنیا عمارتونه | که تري لاندې سل ستونه د فولاد وي
زندګي که څوک پوهیږي حضور دم دی | آینده و رفته کله د چا یاد وي
د دنیا لکه سیلاب هسې بهیږي | نه یې چا څخه استوګه نه استاد وي
و هغو ته چې خدای خود بخپله ونبود | څه حاجت یې په ښوونه د استاد وي (٤)
چې کامله اراده لري په زړه کې | د مرشد له اشارته یې ارشاد وي (٥)

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه: "په خواره او به خښنه کله غوښنه نیسي".
د "خ" دوهمه نسخه: "په خواره په خښنه به کله وینه نیسي".
(۲) د "ب" لومړی نسخه: "بیخي و بنیادي هغه دی په یارنه کې".
د "خ" لومړی نسخه: "بنیادي بیخي هغه دی په دنیا کې".
د "خ" دوهمه نسخه: "د بنیادي. بیخ هغه دی په یارنه کې".
(۳) د "ب" په لومړی نسخه کې "په دنیا کې" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته، لومړی مسرۍ یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "وهغو ته چې خدای پخپله ونبود".
(٥) دا بیت هم د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

٣٧٨١ — ٣٥٩

د بې يارانو ځنه بل شو و هيڅ ګرم نه دي
که رحمان له جدايي نه په فرياد وي

پر دنيا کې که هر څو و بله پيوند وي — پس له مرګه به يې دړست صورت بند بند وي
زه به وخورم په دا باب هزار قسمه — که باور دې په قسم او په سوګند وي
يا به وړاندې تر تا ړومي ياد و وستو — که دې ورور که دې عزيز کړه دې فرزند وي
زمانه به يې تر پښو لاندې پايمال کا — که په قطع تر آسمانه سربلند وي
هم يې هسې پيمانه ګڼه په خاورو — که دې[1] دکه خوله تمام عمر په قند وي
هر چې کاندي آزادي په دا جهان کې — پس له مرګه به همه واره په بند وي
هر چې غاړه يې و حق ته ايښې نه وي — همېشه به يې په غاړه کې کمند وي
دا چې نه وتا ته وايم کړې يې خداى کا — په آيات و په حديث کې به څرګند وي
ته چې نه کوې باور په آيتونو — تر و زما ويل به څه درله پند وي
ناپسند به د منکر په انکار نه شي — هر کلام چې دلپذير او دلپسند وي

٣٧٩٢ — ٣٦٠

خدايه ګنج د قناعت و رحمان ورکړې[2]
چې بې ملکه بې حشمته دولتمند وي[3]

که د درستې دنيا غم مې په سر بار وي — واړه سهل دي که يار راسره يار وي
هزار وار به يې ديان تر نامه زار کړم — که په قطع مې دا يو صورت هزار وي
هغه نه[4] دي په شمار د عاشقانو — چې د خپل تن تر داغو نه يې په شمار وي
مشکل کار د عاشقي چې خداى پيدا کړ — کله بل په جهان هسې مشکل کار وي[5]

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "که يې دکه خوله" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "خدايه ګنج د قناعت رحمان ته ورکړې".
(۳) قلمي نسخې : "چې بې ملکه بې حشمه دولتمند وي"
(٤) "ب، پ" چاپ کې "هغه کس" راغلی دی.
(٥) "ق، ک" چاپ : "بل به کله په جهان دا هسې کار وي".

څو تېږې او ښکلي په مخ لاړې روغې نه کا — د هغو معشوقو ته کله لاړ وي
تر څو چې گل زما دیار په شکل(۱) غواړي — کله دا رنگه گلونه په گلزار وي
نه موندله شي په بازار کې نه په ښهر — هغه رخت چې د خوبانو په بازار وي
زه دیار په څېر مخ نه وینم په سترگو(۲) — که په هره خوا خوبان هزار هزار وي
د عاشق نظر په دېرو په لبن نه وي — که د بدن دیار په لبن کې په بسیار وي(۳)
شته هزار هزار خوبان ولې سوگند دی — که زما دیار په څېر به د چا یار وي(۴)

٣٦١ — ٣٨٠٣

مرگ له هېچا سره وار نه کا تمامه
یار به ځان تر یار رومبی کا که په وار وي(۵)

له هغو سره به څه فکر د یار وي — چې یاران یې په هر لوري هزار هزار وي
په آشنا پسې ویشتلی هم هغه وي — چې له نورې آشنایۍ یې استغفار وي
صبوري او قراري دې په ما نوم شي(۶) — که یې تا بدې یا صبر یا قرار وي
هر ژوندون دیار په وصل ښایسته وي(۷) — بې مینه که ژوندون وي څه په کار وي
په یاري کې آزار نشته خدای دې نه کا — که ذره به زما زړه له تا آزار وي(۸)
و هغو ته عاشق نه وېلی بویه — چې یې فکر یا د سر یا د دستار وي(۹)
که دیار له لاسه اور په یار بلېږي(۱۰) — هغه اور و عاشقانو ته گلزار وي

---

(۱) "ق، ک" چاپ کې "رنگه"، د "خ" په دوهم نسخه کې "حسن"، په "ق" چاپ، د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "جنس" راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "زه دیار په څېر بل نه وینم په سترگو". او د "پ" په لومړي نسخه کې د "د بلاغ" راغلی دی.
(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۴) په قلمي نسخو کې "په بل دیار" او "په هېڅ دیار" راغلي دي.
(۵) د "پ" چاپ او د "پ سپ" چاپ: "که یې وار وي" او "ق، ک" چاپ کې "که یې یار وي" راغلی دی.
(۶) د "پ" په لومړي نسخه کې "نوښ"، د "خ" په لومړي نسخه او نیکمړي نسخه او "ق، ک" چاپ کې "نوم" او "ق" چاپ کې "گم" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړي نسخه: "لږ ژوندون دیار په وصل کې ښاد دی ده".
(۸) د "خ" لومړي نسخه: "که هزار ځله مې زړه له تا آزار وي".
(۹) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۱۰) د "پ" چاپ، د "خ" په دوهمه نسخه او نیمگړي نسخه کې "په ما" او په "ق، ک" چاپ کې "په چا" راغلی دی.

خای یې اوړ شي چې زنار یې شي په غاړه — ولې نه چې ستا د زلفو زنار دار وي (۱)

ستا د زلفو زنار دار که په اور سوځي — دغه اور به هم همه ستا د رخسار وي (۲)

مخ چونه به لیلی غوندې رسوا شي

چې رحمان غوندې مجنون یې په دیار وي (۳)

۳۶۲ — ۳۸۱۳

که د ستا د خاطر مینه په اغیار وي — ستا پاره دې اغیار هم زما یار وي

چې سړی په یوه مخ باندې مین شي — له یوه مخه یې سل مخه په کار وي

هر چې کاندي نوکري د بادشاهانو — خواره ناخواره به د دربانو منت بار وي

زه به ستا له رقیبانو څه ماندکړم — داد ستوري چې له ګله سره خار وي

خوشحال خاره یې څښتن نه شي په تهمت کې — کله وي چې د بلبل و ګل ته لار وي

سجاده به د ساقي د لارې فرش کا — هر صوفي چې د سرو سترګو (۴) خریدار وي

په جذبه د عاشقۍ به لیوني شي — که په قطع افلاطون غوندې هوښیار وي

په رحمان باندې به هیڅ ملامت نه کا

هر سړی چې ستا له حسنه خبردار وي (۵)

۳۶۳ — ۳۸۲۱

د وصال په هوا والوتې مرغه شوې — د هجران په اور کې درست صورت اوبه شوې (۶)

نه وزکا، له هوس، نه مري له غمه — سړی سخت دی ګنه یو اش پرې وشوې (۷)

زړه که چاودی هم له دې غمه به وچاود (۸) — چې د یار د بېلتانه خواري په زړه شوې

---

(۱) دا بیت او درېیمه بیت، "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې نشته

(۲) چاپي دیوانونه: "دغه اور به هم رښتیا ستا د رخسار وي".

(۳) د "ب" په لومړي نسخه کې "دربار" راغلی دی، او دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې رحمان غوندې ځوانان یې په دیار وي".

(۴) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د سرو شونډو" راغلی دی.

(۵) "ب" چاپ او "پ" چاپ: "هر سړی چې ستا له مخه خبردار وي".
"ق" چاپ او "ک" چاپ: "هغه شوک چې ستا له مخه خبردار وي".

(۶) دا غزل د "ب" په لومړي نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صورت" پر ځای "سره" راغلی دی.

(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. لومړی مسرۍ یې په "ق" چاپ کې داسې ده: "نه نارکا له هوس مري له دېره غمه".
او په "ق" "ک" چاپ کې داسې ده: "نه دړکېږي په هوس نه مري له غمه".

(۸) د "خ" لومړي نسخه: "که د چا نهم له غمه چاودی له دې وچوي".

د رقیب و ناکردو ته چې نظر کړم — د عاشق له آهه روند په تور لیمه شي
هیڅ پوره به دې نیمګړې نه شي خدایه — که بېلتون د دوه یارانو وبله نه شي
چې بېلتون د دوه یارانو وبله کاندي — د هغو خلقو له مرګه وا وړه شوي[1]
خدای رضا له چا هسې تعویذ و کړي — چې لېونه د هغه یاں تر خیمه بهر شوي
یو ځل یار په سترګو ولیدې[2] چې دای — د غه پسه هر چې شولې بیا هاله شوي
نوم یې یو ځل زما واخستی په ژبه[3] — نور مې نوم په دا جهان کې پاتې نه شوي
لکه درست عمر په خوله د رقیب کاږکا — د غه هسې یو زمان زما په خوله شوي[4]

زه رحمان په دا خبره[5] حق حیران یم
نه پوهېږم چې دیاں له خیمه خه شوي؟

۳۶۴ — ۳۸۳۲

چې په مخ باندې یې داو سنکوی و خم وي — عین د تورو وله پرهره سره سم وي
که ګرېوان مې د سپوږمۍ د لمر مشرق شي[6] — زه چې یار په سترګو نه وینم تور تم وي
کړ و وروځو غوندې نېښ وهلی نه شي — که په زره د پاسه پروت د چا الم وي
دلته سر پورته کول د چا سبب یې — چې پخپله دیاں زلفې خم درخم وي
معشوقه چې د عاشق په غم وي غوښه — د عاشق ستړګې دې وچې چې بې غم وي
همه مې د دقو همه موهسې بو یه — چې د دوار و زندګې په یوه دم وي[7]
که درست جهان خوښي وړ باندې راشي — مګر خدای چې خوشحالي یا الخوښ خرم وي
بل ستم د بېلتانه د پاسه نشته — که لېدلی چا په سل رنګه ستم وي

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق ، ک" چاپ کې نشته.
(۲) "ق" چاپ او "ق ، ک" چاپ : "ووینم".
(۳) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "خولې نوم یې زما واخستی په ژبه".
مصوره نسخه : "خو چې نوم یې زما واخستی په ژبه".
(٤) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(۵) د "خ" قلمي نسخې : "دا معامله"
(٦) د "خ" لومړی نسخه : "که ګرېوان مې د سپوږمۍ له نوره غرق شي".
(۷) چاپي دیوانونه : "چې د دوار و همدمي په یوه دم وي".

دا قضا خو په قاضي موقوفه نه ده — خود بخپله یار تر یاره پورې ګرم وي

راحت هر چیرې چغولره لازم وي — چې په درد و په محنت کې مقدم وي

چې خوناب یې د چشمانو مې ناب شي — پیوسته له دغه جامه سره جم وي

هیڅ حاجت د هنر نشته و نصیب[1] ته — که په اصل خولک عرب وي که عجم وي

هنر مه غواړه طالع له خدایه غواړه — بې سلیمانه په کار نه دی که خاتم وي

۳۶۵ ۳۸۴۶

د رحمان خندا په اجر د ژړا ده
تازګي د ګل په قدر د شبنم وي

همیشه دې زما سره وستا قدم وي — تر هغه ساعته پورې چې مې دم وي[2]

ستا له لاسه واړه ماله نافع دي — که مې زهر ندې[3] په زخم که مرهم وي

زه بې تا هسې ګومان کړم چې سفال دي[4] — که نسکور مې په لبانو جام د جم وي

نور عالم که د دنیا په ښادۍ ښاد وي — زما زړه دې مدام ښاد د ستا په غم وي[5]

که په زړه باندې مې سل غمونه راشي — داستا غم دې تر همه و مقدم وي[6]

ما دې خدای د استا له غمه بې غم نه کا — تر هغه ساعته پورې چې مې دم وي

۳۶۶ ۳۸۵۳

رحمان ستا په مخ مین دی خدای خبر دی[7]
که په داګې به هیچیرې زیات و کم وي

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "ورقیب ته" راغلی دی
(۲) دا غزل په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) د "پ ـ پ" چاپ: "که مې زهر وي".
(۴) د "ق" چاپ: "زه به بې هسې رنګ ګومان کړم چې سفال دی".
د رفیع صاحب د شخصي کتابخانې نسخه: "زه به تاپسې ګومان کړم چې بې حال یم".
د "خ" دوهمه نسخه: "زه ګومان کړم چې په تاپسې بد حال یم".
د "خ" مصوره نسخه او دوهمه نسخه: "زه بې تاهسې ګومان کړم چې هیڅ نشته".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "زما زړه دې مدام خوښ د یار په غم وي".
(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "داستا غم مې تر همه و مقدم وي".
(۷) د "ق" چاپ "رحمان ستا په مخ مین دی باور وکا که په داګې به هیڅکله زیات وکم وي"
د "خ" مصوره نسخه، د رفیع صاحب د شخصي کتابخانې نسخه او د "خ" دریمه نسخه: "رحمان ستا پر مخ مین دی که باور وکړې".

تر څو ماته والې چې په چا باندي شېدا لې — زه په تا شېدا یم وایه تر څو یار د چا لې (١)

زه به تا په کومه زړه کې شم پېرولي — چا زده لکه تا زده هو مره وایه چې څه وا لې

زه چې کړم جن وم عاشقي مې گړدمات کړم (٢) — تر څو لکه وې هم هغه هسې کبریا یې

ځان که ستا په مینه کې فاني کړم خه به وکړم — تر څو په دا هسې رنگ له آهه یې پروا یې

مرگ مې په تا ولې خدای اختر کړه و نه پوهېږم (٣) — څه دې حاصل هم شته که مطلق په مرگ زما یې

څه شو که زه یم انگشت نما په مینه ستا کې — زیان له ما نه خوښ تر د قاضي هم د ملا یې

٣٦٧

ستا د عشق تر توري بې کړي دې کمان زاړه شه
دا هم سهل کار دی زما یاره که په دا یې

٣٨٦٠

چې پخته شي آشنایي — تر میان وو زې جدایي

وطالب وته وفا شي — د مطلوب بې وفایي

بادشاهي کاندي بدله — د د بدن په گدایي

ځاني پلوري په وربشو — میرزایي په میرزایي (٤)

نظر نه کاندي هیچېري — په لوېي په بډایي

ور ته کفر څرګند بري ي — خود بیني او خود رایي

خود رایي په عاشقي کې — له عاشقه نه ښایي

معشوقې که بې وفا دي — عاشقان خو بې ستایي

غوڼدې کوڼه ستړې رند وي (٥) — د خپل یار په خطایي

---

(١) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.

(٢) "ق" چاپ : "که زه ځان ستا په مینه کې فاني کړم څه به وکړم".

(٣) "ب پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او قلمي نسخې، "څه دې په مرگ هم شته که مطلق په مرگ زما یې".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٥) د "خ" لومړۍ نسخه : "په غوږو کړ په ستړگو رند وي"؛
د "خ" دوهمه نسخه : "په غوږو کوڼ په ستړگو ړوند وي"؛
د "پ" لومړۍ نسخه : "غوږ یې کړ وي ستړگې ړندې وي"

کړي کړي وي سل علمه | هم ديني هم دنيا يي
همه واره فراموش کا | چي پرې ورشي شيدا يي
و مطلب ته ندرسېږي | په شيخي په ملا يي
اواره ننګ و ناموس کا | په سر واخلي رسوايي
تر ناموسه ورته به شي | بې ننګي و بېنوايي
هره چار يې په اخلاص وي | نه په روی و ريا يي
قبلوي په دوارو سترګو | هرچي يار پرې فرمايي
نصيحت پرې اثر نه کا | که څوک سل ځله وايي
فايده نلري په عشق کې | د دانائ و دانايي(۱)
مشکل کار د عاشقۍ | اسان چېرې دی بايي
دغه کار کولی نه شي | هر کم فهم وکجا يي
هر کم بخت يې کله مومي | د دلبر و همتا يي
څه په کسب موندنه شي(۲) | دغه کار دی عطايي
چي دعشق په لومه کېوزي | نور يې نه وي رهايي
بې د يار له مخه نه شي | د عاشق د لکشايي
د خپل يار په طلب ګرزي | غاړې غرونه پېمايي
له عالمه وي وتلی | لکه صيد صحرايي
تل تر تله يې وطن وي | ګوشه کنج و تنهايي
مدام سوی لوغړن وي | د خپل آه په ګرمايي
هر زمان يې په اور نيسي | د خپل يار تمنايي

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه: "د دانا نه دانايي".
(۲) چاپي ديوانونه: "څه په کسب موقوف نه دی".

نه يې ملک و نه يې مال وي — نه يې زهد و پارسايي
په داهسې ګرانو چارو — معشوقې يې ازمايي
په يوه ديدن يې يوسي — د درست عمر کمايي
هم يې هسې رنګه وژني — يار ستا بې وفايي
چې په[1] زړه کرم زړه مې چوي — دغه ستا خودنمايي
هم خودي لري بې قياسه — هم د حسن زيبايي
ضرر نه لري بې نفع — ستا د مينې سودايي
ستا سودا مال د سود ده — حق به وايم خدايي
په هېڅ مخ کې ليده نه شي — ستا د حسن صفايي
لمر به څه لدتا سيالي کا — په دا بې سروپايي
ادراک نه رسي د سروې — ستا قد په رعنايي
لکه ستا قد و بالا دى — نشته هسې بالايي
که د ستا وصال دريا دى — زه ماهي يم دريايي
دمګسو زندګي ده — په دوکان د حلوايي
زه توتا شکرپرست يم — دا ستا شونډې متايي

داګمان په ... مه کړه
٣٦٨ — چې بې تا به وپايي — ٣٩٠٥

خوږ ما په ورمېږه ماتول شير يې — که په مرګ د رقيب هم هسې شمشير يې[2]
مرګ خوږښې چې پخپله را پسې دى — څه محتاج زما و مرګ وته ډېر ډېر يې
کبر و خيال خولا له ځايه ستا عادت دى — او که نن زما د قصد په بل پير يې[3]

---

(۱) له مصوري نسخې نه پرته په نورو قلمي نسخو کې "له زړه کرم" داخلې دي.
(۲) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) دا بيت په "ق، ک" چاپ کې نشته.

دا بې شماره عاقلان به شي کم عقله [1] — ته چې دا رنګه په زړه وسکه دلېږې
ستا خویونه به پخپله ځان ښکاره کا — زه به څه وایم چې ته تر بلا تېر یې [2]
له حېرته دې تعریف کولی نه شم — چې په څه رنګ دې ستایم د چا په څېر یې
ما چې ستا دلبو خونه بیا مونده محظوظ شوم [3] — که سل ځله په تر خه ویل ګنډېږي

۳۶۹ — د رحمان ښکلي که وار د رحمان شي
خدای دې نه کا چې یې ته له دله هېر یې — ۳۹۱۳

په یوه ذره به ورېږي یا به موړ یې — په یوه ذره به ګرم یا به سوړ یې [4]
که ځواني له خدایه غواړې ځوانمرګ مرې — او که پس له ځوانۍ پایې خو به زوړ یې [5]
بندګان خو کله جوړ کله ناجوړ وي — څه خدای نه یې چې به تل تر تله جوړ یې [6]
عاشقي به دې آسمان غوندې ښکاره کا — که مجنون غوندې هر څو په صورت وړوکی یې [7]
بدي واړه په سند و نیسه رحمانه — چې پای بند دیاں په مړ یا به مړوړ یې [8]

۳۷۰ — عاشقي یې جذبې چېرې ده رحمانه
ته مجذوب دیاں په مړ کې لا ووړ یې [9] — ۳۹۱۹

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : "کم بخته".
(۲) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، د "پ" په لومړی نسخه کې د "ته" پر ځای "څو" راغلی دی.
(۳) "پ" چاپ : "محفوظ".
(٤) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کې د "یې" پر ځای "وي" راغلی دی او نوموړی غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(٥) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٦) "پ" چاپ : "سړی کله خو یا جوړ کله ناجوړ وي   خدای خو نه یې چې به تل تر تله جوړ یې".
د "پ پ" چاپ : "سړی کله خو یا جوړ کله ناجوړ وي   خدای خو نه دی چې به تل تر تله جوړ وي".
(٧) د "پ پ" چاپ : "وي".
(٨) دا بیت په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته.
(٩) "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ : "ته مجذوب دیاں په مړ کې مړ وړ یې".
د "پ پ" چاپ : "د مجذوب دیاں په مړ کې مړ وړ وي"
"ق" چاپ : "ته مجذوب دیاں په عشق کې کړ وړ یې".
د "خ" لومړی نسخه : "بدی واړه په سند و نیسه رحمانه   چې پای بند دیاں په مړ یا په مړ وړ یې".
د "خ" دوهمه نسخه : "عاشقي یې جذبې چېرې دی رحمانه   چې مجذوب دیاں په مینه کې مړ وړ یې".

خدای دې وژغوره له هرې پرېشانۍ ‌ ‌ ‌ اې زما د کور و کلي ودانۍ
عاشقي چې ما ګڼله نا داني وه (١) ‌ ‌ ‌ اوس خبر شوم له دې خپلې نادانۍ
تر ودخ تېرې اوبه بېرته نه جارو ځي (الیسې) ‌ ‌ ‌ څه په کار ده پوچ بې ځایه پښېمانۍ
ودانۍ په یوه دم کې شي ویرانه ‌ ‌ ‌ مرد هغه چې کړې یې دوړانې ودانۍ (٢)
لکه باد چې ځان وهي له کوه و دشته ‌ ‌ ‌ زه په تا پسې ګرځم سرګردانۍ
داخو زه د ستا له غم سره لو ښېږم ‌ ‌ ‌ څوک له دېوه سره کا پهلوانۍ (٣)
چې په آب و په آتش په خاک و باد وي ‌ ‌ ‌ څه امید دی په هغې زندګانۍ
تر چې دا رنګه اوبه دې او بدې وعدې کړې ‌ ‌ ‌ کښلې راکړې و ما خط دامانۍ
که زه ته په هغه وخت وی چا به نه کړې ‌ ‌ ‌ د مجنون او د لیلی قصه خوانۍ
زما ستا و تنداری ته به حیران وو ‌ ‌ ‌ که ژوندي وی آدم خان او درخانۍ

وهر چا و ته چې وایم حیرانېږي
څه به وایم د رحمان له حیرانۍ

٣٧١ ‌ ‌ ‌ ٣٩٣٠

په ځوانۍ کې بد دماغه بد ګمان یې ‌ ‌ ‌ چې پیرې یې در باندې درشي بیا ناتوان یې (٤)
که په دادې زړه سنه کېږي داخو نشته ‌ ‌ ‌ چې به تل تر تله ژوندی هم به ځوان یې (٥)
چې هرګز دې په لاس نه دي کبوتوني ‌ ‌ ‌ بېهوده د هغو چاړو په ارمان یې
چې بې خدایه زړه تېرې په نوښه پوړې ‌ ‌ ‌ هم په خدای هسې باور کړه چې نادان یې (٦)
پښېماني تر پښېمانۍ لا ښخوا بویه ‌ ‌ ‌ نه هغه چې بیا په تېر ساعت پښېمان یې (٧)

---

(١) په قلمي نسخو کې "دانایي" راغلی ده او د "پ پ" چاپ کې د "ګنبد" پر ځای "کوله" راغلی ده.
(٢) قلمي نسخې: "مرد هغه دی چې ودانۍ که ورانه".
(٣) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" په لومړی نسخه کې د "لوښېږم" پر ځای "نخښېږم" راغلی دی.
(٤) په قلمي نسخو کې "درشي ناتوان یې" راغلی دی.
(٥) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "چې به هم تر مړینه ژوندي هم به ځوان یې".
(٦) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(٧) دا بیت او ورپسې اووه بیتونه د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

هسې رنګ دې وهغه جهان ته شاکره — ګویا تل به مستقیم په دا جهان یې
هو مره سر دې وخپل خدای وته ټیټ نه دی — لکه ټیټ په لوړ د خان و د سلطان یې
یوه شپه په طاعت نه شې رڼو نولې — هره شپه په مال و ملک باندې[1] پاسبان یې
په تسبیح دې تانده ژبه وچ لرګی شي — پوچ ګویه لره بلبل غوندې ګویان یې
ولمانځه ته چې لمر خېژي هاله پاڅې — په قلب پسې لا نیمې شپې روان یې
او د اسلره کوزه اخستی نه شې — چې په لوا و په لوړ ورشې پهلوان یې[2]
د هلک په خبر لا سراچوې واوره ته — نه خبر په خپل بهبود نه په نقصان یې
پښې ستړې لکه ستور په ګانې ګرزې — که پر پوزې وکوهې ته هم د وان یې[3]

چې وبل ته نصیحت کا ځان لې هېروي
نور څوک نه دی هغه ته عبدالرحمان یې

۳۷۲

۳۹٤٤

زه د ستا له غمه ژاړم واره وینې[4] — واره وینې ، واره وینې ، واره وینې
خو مې وینې چې په تش کاته دې مرمه[5] — لا خنجر په کاڼي مرې دل سنګینې
هر زمان مې په حضور د ستا ګو وژنې — لا یقین دې د زړه نه شي لې یقینې
عالم ستا په مینه ژوي نه پوهېږم — زه په څه سبب وژلی یم ستا مینې
د پر عالم به نوي[6] رنګ کا معلومېږي — تا چې هسې جامې واغوستې رنګینې
پښې لې نه وي چې وبله خوا ته درومي — هسې سکنې په غمزه د عاشق سینې[7]
که صورت مې پر بله پوري معلومېږي — زړه مې ستا له غمه چاود دی نازنینې[8]

(۱) په چاپي دیوانونو کی "پسې" راغلی دی.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "چې د لوپه لوړې ورشې پهلوان یې".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(٤) د "خ" لومړی نسخه : "زه د یار په غم کې ژاړم واره وینې"
(٥) د "خ" په لومړی او د "ب" په لومړی نسخه کی "مرمیم" راغلی دی.
(٦) د "خ" په لومړی ، دوهمه نسخه او "ق ، ک" چاپ کی "نمړیې" راغلي دي.
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(۸) دا بیت د "ب" په لومړی نسخه کی نشته.

ښه شول که دې چې تر تا به ښه ترین وي   اې ترو اوړو مهر و یا نو ښه تر یني(۱)

۳۷۳   چې دې زلفې د (رحمان) خاح په زړه ورته کړې(۲)   ۳۹۵۳

تر ښو یې څکه خالي او به سپیني

ورک (شه) ورک شه بدکردار او بد سړي   که دې ورور که دې عزیز (ي) وي که پرد (ي)

تر هغه لا سکو کاڼ بېګانه ښه دی   چې بدکار شي د چا زوی او یا لمسی(۳)

لړګي لوښي همه واړه پرې مردار وي   بدکردار دی سور لنډی یا ورنی سپی(۴)

هغه خلق همه واړه لېوني کا(۵)   چې په کلي کې یو سپی شي لېونی

بل علاج د لېونیو سپیو نشته   بې له مرګه چې تری ډک کاندي (ي) کوهی(۶)

حرام خورد مخنثو په حساب دی   که په توره یا په تېغ وي مړ ني

مړني ویلي بوینه وهغه ته   چې بې وجه آزار نه کاندي یو شي(۷)

دېګ یې اېښی په دېګدان ږوبي (بې) تر تېغ و   چې یې سوړ په آه سرد نه شي نغري(۸)

هسې فیض یې وهر چا وته رسېږي   چې بالہ شي دخپل وخت حاتم طي

۳۷۴   اې (رحمانه) چې بدفهم بدکردار شي   ۳۹۶۳

راته وایه سپی ښه تر دی که سړي

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ: "چې دې زلفې د رحمان په زړګي ویرې کړې".

(۳) د "پ" لومړي نسخه: "چې بدکردار شي د چا زوی او یا لمسی". "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړي نسخه: "چې بد کار شي د چا زوی د چا لمسی".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې بد کار شي د چا زویه یا لمسی".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. د "پ" لومړي نسخه: "لوښي لړګي همه واړه مردار شي   بدکردار لکه سور لنډی یا ورنی سپی".
"ق" چاپ: "لوښي لړګي پرې همه واړه مردار دي   بدکردار سور لنډی او ورنی سپی".
د "خ" دوهمه نسخه: "لوښي کودري همه واړه مردار که   بدکردار لکه سوړلند ورني سپی".
مصوره نسخه: "بدکردار دي لکه ورنی سپی".

(٥) د "خ" لومړي نسخه: "هغه خلک همه واړه پرې مردار شي".

(٦) د "پ" لومړي او د "خ" لومړي نسخه: "بې له مرګه چې یې ډک کمې یو کوهی". د "خ" دوهمه او مصوره نسخه: "بې له مرګه چې پرې ډک شي یو کوهی".

(٧) "ق" چاپ: "چې بې وجه آزار نه کاندي سړي".
نور چاپي دیوانونه: "چې بې وجه آزار نه کا هیڅ سړي".

(٨) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "پ" چاپ کې د دوهمه مسرې داسې ده: "چې یې سوړ په آه تېغ نه شي نغري".
د "خ" لومړي نسخه کې یې لومړۍ مسرې داسې ده: "دېګ یې اېښی پر دېګدان او تري لاندې".

کړله ډېره خمه دم د چا ختي — نه به مړوم ستا په غم کې لړغوني (۱)
نن مې هسې رنګ په تور زلفو بايلود — لکه ورك په توره شپه کا څوك کالي
په يوه ساعت مې ردهم مې قبول کا — نه پوهېږم چې يې خپل يم که پردی
په يوه لاس يې مرهم په بل خنجر وي — نه په مړو کې حساب يم نه ژوندی (۲)
که په مرګ د عاشقانو دې رضا وي — خدای دې ما کا ترحمه وارو رومبی
خون بها مې د ستي په مثل نشته — ما پخپله قبول کړې دی خپل سوی (۳)
وګوم دم تر به ادراك د پارو رسي — هر وښته يې د کاکل شو منګری (٤)
څوك دې غم زما د ډېر واو ښکو نه خوري — کم به نه کا په خوړدن سره نه دی
د هجران په توره شپه کې نه وېرېږم — چې يې نه وينم د وصل سپين سپوږمی
د يار غم لکه مزری را باندې راشي — خدای دې پېښ په هيچا نه کاندي مزری
چې پرې غم غلطومه د شپې پاڅم — کله مې په شونډو کېږدم کله نی
ګاه کتاب ګهې رباب په لاس راواخلم — باري درد مې په هېڅ رنګ نه کا کمی
همسايه مې واره و واته له خوبه — که په سل کوټو د ننه کړم څلېري
که عاشق تر معشوقې پورې يو سي وي — خدای د هجر په تيغ مه وژنه يو سي

۳۷۵ — ۳۹۷۸

نه رحمان دیار په غم کې هسې ډوب يم
چې هېڅ نه وينم په سترګو مګر دی

چې دار و درد و غم دې چغه می — ساقي را کړه يوه جام پيالې
می د خپلو لبو را نه د انګورو — چې اول يې نوشيدن وي پسې قي

---

(۱) په "ب" چاپ او "ب ب" چاپ کی، "نه به مړومه په عشق کې لړغوني".
"ق" او "ق، ک" چاپ: "نه به مړومه په غم کی لړغوني". د "خ" لومړی او دوهم نسخه: "نه به مړوم په هجران کی لړغوني".
(۲) دا بيت په "ق، ک" چاپ او د "خ" په دوهم نسخه کی نشته.
(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(٤) دا بيت په چاپی ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

پہ هر تیغ کې چې آب نه وي د شرابو — خوك د غم پہ غلیم نه مومي بري (۱)
جام د میو چې غم خوار د کل جهان شو — زه به او سم (۲) پہ دا غم کې تا بلې
راشه یو ځل مې هسې مست خراب کړه — چې خبر نه شم (۳) له حاله د هیڅ شي
بېخودي هسې پناه ده زوروره — چې له هره غمه خلاص کاندي سړي
زه هغه تحصیل تمام کړم په عشق کې — چې یې روغ وګړي بولي لیوني

۳۷۶ — رحمان سوله له رقیب سره پیدا کړه
آشنا سره دي البته خوړونکي سي — ۳۹۸۶

د بري خولې زما پہ یاد شکر خوري شوې — بیا زما (۴) پہ زمانه خاورې ایرې شوې
یوه بخره خدای هر چاله ورکړې — د چا بخره خاموشي د چا ناري شوې (۵)
د چند نو ونې و سولېدې لارې — هزار ځانګې د شمشاد و پہ اړې شوې
پہ هغو ځمکو چې روغې پرې ماڼۍ وې (۶) — د ایام پہ ګردشونو هدیرې شوې
پہ دنیا کې چې بنیاد د آشنایي کا — د هجران توري یې هغوله تېرې شوې
دا فلك چې خدای پیدا کړ دا یې خوی دی — چې وچا وته دعا چا ته ښېرې شوې

۳۷۷ — د دنیا د محلونو خښتې واړه (۷)
ورحمان ته د سرونو مناړې شوې — ۳۹۹۳

---

(۱) د "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "خوك له غمه پہ غلیم مومي بري".
(۲) پہ "ق، ک" چاپ کې "سوځم" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "خ" پہ دوهمه نسخه کې نشته. پہ نورو قلمي نسخو کې د "نه شم" پر ځای "ندیم" راغلی دی.
(۴) د "پ" پہ لومړۍ نسخه او د "خ" پہ لومړۍ نسخه کې "زموږ" راغلی دی.
(۵) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو. پہ چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته.
(۶) قلمي نسخې: "پہ هغو ځمکو چې روغې وې ماڼۍ".
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "د دنیا د محلونو خښتې واړه —
ورحمان ته د سرونو کنګرې شوې"

د "خ" دوهمه نسخه: "د رحمان د محلونو خښتې واړه —
وعالم ته د سرونو مناړې شوې"

بوصل تو ما را کجا هاته هے ... که وصل تو خیلی بڑی بات هے
بگوی تو گفتم که مسکن کنم ... ولی کی مرا این درجات هے
خم زلف تو اگوشهٔ ابروان ... دلم را عجائب مقامات هے
مکن پیش من وصف خورشید وماه[1] ... که از حسنت این کم علامات هے
همی دادی دشنام وگالی مرا[2] ... بسویم همین از تو سوغات هے
نگاهت نه امروز خوردم بریخت ... که دایم ترا همچو عادات هے
ز آغوش رحمان مرو بار قیب
که این سفله بد خوی و بد ذات هے[3]

٣٧٨ ... ٤٠٠

مخمس

خه یا چې ښایسته دې ترآفتابه ... مخ به کله راڅرګند کا له نقابه[4]
بېلتانه په زړه زهیر کړم بې حسابه ... یو سبب وکړې مسبب الاسبابه
چې زما ملاقات وشي له احبابه

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : "خورشید و ماه را".
(۲) د "پ" لومړی نسخه : "همه داد دشنام و گالے مدام".
(۳) د "پ" لومړی نسخه : "که این سفله بدکار و بد ذات هے".
(٤) د پېښور چاپي دیوانونه : "حجابه". دا غزل په "پ" چاپ کی نشته.

ملاقات د ښایسته ؤ مې نصیب کړې — د ښایست په ګلستان مې عندلیب کړې
عندلیب مې په ګلشن د خپل حبیب کړې — خدایه ما په دلبرانو کې قریب کړې
وې ژغورې د دې اهل له عتابه

هغه یار چې زه یې مینه په دیدار کړم — همېشه یې و دیدن ته انتظار کړم
شپه او ورځ پسې ناري وهم کوکار کړم — که په روی تمام جهان ورته رویدار کړم
سترګې نه پورته کوي د ناز له خوابه

بلتانه یې پټ پنهم په زړه تاراج کړم — و دیدن ترې په هسې رنګ محتاج کړم
چې غرقاب یې د غمونو په امواج کړم — هیڅ پایاب یې مونده نه شي څه علاج کړم
د آشنا د مینې غم شو ناپایابه

ته چې کس یې د جملهٔ وئې کسانو — هم کارساز یې د جملهٔ و کارسازانو(۱)
الهي(۲) په بزرګۍ د بزرګانو — زه وصال په دعا غواړم د خوبانو
لا به کله دا دعا کړې(۳) مستجابه

اسیر کړې دې د زلفو په تناب یم — تکبیر کړې دې د سترګو په قصاب یم
د کشتۍ(۴) غوندې مدام په اضطراب یم — لکه زه چې ستا له غمه په عذاب یم
خبر مه شه هیڅ بنده له دې عذابه

دریغه مه وی په دنیا کې پیدا شوی — او که وی هم په دا هسې شان خو مه وی
لکه زه یم د هجران په لمبو سوی — خو به ګرځم په دا هسې(۵) اور الوی
چې سینه مې په درست غم شوه کبابه

---

(۱) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او د "خ" په قلمي نسخو کې "خام کارانو" راغلی دی.
(۲) د "پ پ" چاپ: "هم په روی او"
(۳) چاپي دیوانونه: "شي".
(۴) "پ پ" چاپ: "دماهي په شان"
(۵) چاپي دیوانونه: "د هجران په اور"

همي همي څه مي دا خراب خاطر ناښاد شو ‏ زيست روزګار مي همېشه آه و فرياد شو
عمارت مي د زړه هسې زنګ برباد شو ‏ چې حباب غوندې بې بېخه بې بنياد شو
دبنياد[2] طمع به څو کړم له حبابه

پټ پټ ګرځم د ناصح له نصيحته ‏ راته کاندي نصيحت په خوصورته[3]
چې توبه کړم د خوبانو له قربته ‏ هيڅ جواب بې په ما نه شي له غيرته
درمانده وم ته ولاړيم لا جوابه

دا جواب څه هسې نه دي چې په خوله شي ‏ دعشق راز څه هسې نه دي چې وايه شي
دا مشکل حکايت نه په ما نه شي ‏ د دې بحر بې پايان حساب په څه شي
چې بې زه وچاته وايم له حسابه

چامونده لی[4] د دې بحر پايان نه دی ‏ دغه راز وهر سړي ته عيان نه دی
هيچا کړی د دې چارې بيان نه دی ‏ دغه واره عاشقي ده رحمان نه دی

۳۷۹ چې په خوله کې در و لعل لري سره ابه ۴۰۲۷

ستا جفا تر حد په هونر ده صنمه ‏ تل مې اوښکې موج وهي د زړه له غمه[5]
شو به پته دا قصه او سي پنهمه ‏ هسې ډوب په فکر و تيمه بې دمه[6]
نه پوهېږم چې په غره يم که په سمه
که خبر[7] وی له دې چې هسې زنګ خوار يم ‏ ما به نوم اخستی نه وُ د ياری
ستا د غم په درياب ډوب يم ترمړی ‏ بې تا نه لرم هيڅوک د دستګيری[8]
مګر ته په خپله لاس راکړی همدمه

(۱) د "ب پ" چاپ : "ستا په هجر مې"
(۲) په چاپي ديوانونو او د "خ" په قلمي نسخه کې "ښادي" راغلی ده.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه : "په خوکر ته"
(٤) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "ماموندلی"
(٥) "ب" لومړی نسخه : "د زړه له غمه"، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او "خ" قلمي نسخې : "د زړه له غمه"
(٦) "ب" چاپ، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او "خ" قلمي نسخې : "هسې ډوب په فکر تللی يم له غمه".
(٧) قلمي نسخې : "که مې نه ده وي" (۸) د "ب پ" چاپ : "دادګيري"

ما وې نور به آشنايي له هېچا نه کړم — هم په دا رنګه مې نيت ؤ باري خه کړم
د قسمت علاج په چا شي چې يې زه کړم — که په سل رنګه تلاش و تدبير کړم
خلاصي نه مومم له لوحه له قلمه

خوبرويان که بې وفادي خو هم ورته دي — عاشقان که وفادار دي خو هم پېښه دي
ستا له غمه هر چې دي زما په زړه دي — اوس به حال وچاته وايم (غم) چې مړه دي (۱)
غرض دا دي چې زه ګرم يم ته ناګرمه

يو خو دا چې په صورت يې پري لوېه — هم په خوي و په خصلت فرښته خوېه
هم په قد و په قامت هر ګوره لويه — بيا به نه مومې څوک تا غوندې دلجويه
که يې غواړې په هژده هزار عالمه

ستا له غمه (۲) زه په ځان کړم هسې چارې — چې د ښندې ويله ندکا ګلعذارې
ته په څه سبب له ما نه دل آزارې (۳) — دا زما ګناه را وښيه دلدارې (۴)
چې توبه کړم نصوحا غوندې محکمه

لاس تر غاړې له رقيب سره خندا کړې — چې ما ووينې له قصده را ترشا کړې
خداى يې وينې هغه چا له چې پر ما کړې — ترا به دې ورځې پورې به جفا کړې
که (۵) به کله هم جاروزې له ستمه

تا چې هسې بې نيازي د ځان پېښه کړه (۶) — په عاشق دې د خندا ځمکه متره کړه
بيا دې ورځ په غريبانو توره شپه کړه — نور دا هسې د جفا خوې نه مه کړه
خلقه به دې له جوره شي برهمه

---

(۱) دا مخمس په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته. څلورمه مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په قلمي نسخو کې داسې ده: "اوس به حال وچا ته وايم چې شه دي".
(۲) قلمي نسخې او "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ستا د پاره".
(۳) قلمي نسخې "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "له ما لاسته"
(۴) د "پ" لومړۍ نسخه: "ته يارې"
(۵) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ته به کله" (۶) "پ" چاپ، د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "تو مبند کړه"

(c) ketabton.com: The Digital Library

زماستا له مینې هر څوک خبردار دي — داخبره کوراکور په هر دیار دي
چې فلانا فلانا سړی سره دوستدار دي — اوس په بېړته جار واته وماته عار دي

چې رسوا شوم تر عرب وتر عجمه

څه غرڅ وي(۱) چې په تابانده مین وي — په وګړي کې رسوا لکه کوهکن وي
همېشه انګشت نما په مرد و زن وي — چې دا نښې پکې نه وي ده وغړن وي

که په هره ګړۍ خوري هزار قسمه

نښانه د عاشقانو ول دا ده — چې مدام یې سرې کار وي له فریاده
تل نامرد بدنامه وي پرې زیاده — نه وېرېږي له پېغوره لماهداده

بې دیان د جدایي له ماتمه(۲)

هر چې زړه یې مبتلا شي په بتانو — زیست یې نه شي یو ساعت بې مهرویانو
که څوک ورکا بادشاهي د بادشاهانو — په نسبت د هغو سوي سوختګانو

دا متاع ده تر یوه خسني کمه

که سلیمان غوندې مسندې په هوا وي — په سبب د عاشقۍ به خاکپا وي
همېشه به په فریاد و په غوغا وي — چې دا هسې نښاني پکې پیدا وي

ترو هاله پرې عاشقي ده مسلمه

عاشقي دې هیڅوک نه ګڼي آسانه — داخبره ده له حده پېښ ترګرانه
وصال نه دی چا موندلی بې هجرانه — ته له ځان(۳) سره اتکل وکړه رحمانه

۳۸۰ — په دنیا کې سبا دي چېرې چا ده بې غمه — ۴۰۹۲

(۱) د پېښور چاپي دیوانونو: "هغه نه وید".
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "نه بنکارېږي دیوې ستنې تر سومه".
"ق"، "ک" چاپ: "بادشاهي ده له یوه خسري کمه".
(۳) په قلمي نسخو کې "له نږه سره" راغلي دي.

ضمیمه

وروستني لاسته راغلي

غزلونه او بیتونه

۱

تېر شو په دا طمع په درستا عمر زما — ګوندې چېرې کېږدې یو قدم په سر زما [1]
تاوې چې د عشق پیاله خوره ده تر شکره — وسو په هجران کې دې پیالې ځیګر زما
سل جفاکه وینم په سترګو ستا له لاسه — ستا په جفا نه کېږي هرګز باور زما
یاله ما (جانان) سره جفا مه کړه دلبره
یالې تا راو بنیه یو بل دلبر زما

۳۸۱ — ٤۰٦٦

۲

هر ګفتار هره وینا چې خوله عبس کا — تر عبس وبل دا بده چې یې بس کا [2]
په هغې وینا چې ورو وسته پښېمانېږي — له اوله دې خوله هسکه (له نفس) کا [3]
هره چاره چې له اختیاره وي وتلې — بېهوده به یې خولۀ لاف د دست ورس کا
فقیري یا د خدای په مهر مونده کېږي — داهنر په کېږنه شي چې یې نس کا [4]
آدم زاد په معنی وایه یو وجود دی — یو وجود دی هم یې پاک هم یې نجس کا
کړې یې اصل یو وجود دی (په دې) خرشو — د ګلو نو هنر کله خار و خس کا
په اخلاص د لمانځ ګذاروي جنوب بادې — هر لمانځ بې چې (په) ریا تیمم [5] اودس کا
(که خود بین وي) ته یې څه کوې رحمانه
د خود بینو سر اخپله خودي بس کا

۳۸۲ — ٤۰۷٤

---

(۱) دا غزل د رلمي هیواد مل د شخصي کتابتون له قلمي نسخې نه نقل شو.
(۲) دا غزل د حبیب الله رفیع د شخصي کتابتون له نسخې نه نقل شو په دې بیت کې د "عبث" کلمه د قافیې د سمون په غرض د "عبس" په شکل راوړل شوې ده.
(۳) اصلي نسخه : "لا اول دې خوله هسکه". چاپي دیوان : "لا اوله دې یې نکه تر خوله هسکه
(٤) اصلي نسخه : " داهنر په کېږنه شي چې نصق کا"
(٥) په اصلي نسخه کې " تیمون " راغلی دی.

٣٩

دلربا که د خپل حسن مخ عیان کا — د پرې غمزه جمع زړونه به لرزان کا
په کشور د صبا برانو به قیامت شي — اسرافیل غوندي آواز به هر نالان کا
چې یې چا جام د لعلو وي نوشلی — پیمانه چغلګیري په دانادان کا (١)
د جبین په چین یې هسې رنګ پوهېږم — چې محراب به د ګایلو زړونه ویران کا
د پرېشان ګیسو دلیل یې عین دا دی — چې وابسته زړونه په دا رنګ پرېشان کا
که جلوه یې د جمال شي معینه — په شعله به لمر، سپوږمۍ سوی ناتوان کا
که د باد ګذر (یې) وشي و خاکپای ته — د رند و ستر ګو دارو به خدای آسان کا
که شانه په تورو زلفو باندې کېږدي — مشک عنبر (به) دیوې پیسې ډېر ارزان کا
توري زلفې یې هم مشک دي هم عنبر دي — خو زما له کم بختۍ (یې) خدای ماران کا
که پلوله مخ لرې کا رحمانه — په دیدن به هندوان وار مسلمان کا

٣٨٣ — ٤٠٨

٤٠

که په بخت کم بختان نه وای خسته دل څوک — په حضور به له تا ولې بېلېدل څوک (٢)
و دیدن و تا ته د هر چا رضا کېږي — ولې حکم بې له تا نه لري بل څوک
که یې لاس د خدای په چارې رسېدلې — بې مقصوده به یو دم نه ښېبدل څوک
دا یو سر دی ما داستا شکرانه کړی — تور ناحق مې ویروي په سر وهل څوک
دا هم زما شومیت دی چې را رسي — ګنهګار تر (٣) او د چا زړونه بدول څوک

---

(١) اصل نسخه: "پیمانه چغلګیري په دا نادان کا". او دا غزل د رفیع د کتابخانې له نسخې نه نقل شو.
(٢) دا غزل د رفیع د تحصر کتابخانې له چاپي دیوان او قلمي نسخې نه نقل شو (٣) د رفیع کتابخانې چاپي دیوان: "زه"

ددیدن په طمع وغلېدم بندي شوم — ګنهٔ زه اودهجران سختي زغمل خوك
په هیڅ رنګ به دې له میني منکر نه شم — هرشان قصد چې مې کوي په قتلول څوك
که مې زره ستا میني نه وای راپېوده[(۱)] — په رضا له سره کله تېرېدل خوك
که اثر د محبت ورسره نه وي — روغ صورت داهومره زره زهیربدل څوك
که په مینه دلیلی مبتلا نه وای — (دا) غریب مجنون ببدیا، غرونه ځنګل څوك

٣٨٤ — مینه هره بلا کاندي (که باور کړې)[(٭)]
ګنهٔ زه عبدالرحمٰن هومره ویل څوك — ٤.٩٥

۵

دخپل ځان له خاکساری (نه) بلند شوم — لکه ګرد هسې شمسوار دهر هوایم[(۲)]
کمېنی هسې کامل کړم چې زه دروم — لکه ځمکه درست جهان راسره بیایم
ما چې خپل معراج ددار دپاسه ولید — دمنصور په څېر رښتیا وېنا (به) وایم
دمنصور او زما هومره تفاوت دی — چې ده ناري کړې با په جهر زه خفیایم

٣٨٥ — له عیانه هیڅ حاجت دبیان نشته
زه رحمان به په خوله څه وایم چې دایم — ٤.١٠٠

۶

هرچې خپلي میني خوار کړ خوار یې مه ګڼه — عشق درحمت ابر دی غبار یې مه ګڼه
کله تور سنبل کله تور مشك کله عنبر شي — زلفې که دماں په څېر دي مار یې مه ګڼه

---

(۱) قلمي نسخه: "راپېره ودلی"
(۲) ددې غزل مطلع په نسخه "ک" نشته او دا غزل "په سنه خوی له بدخواهانو بې پروا یم" له غزل نه ورو وسته راغلی دی.
(٭) چاپي دیوان: "مینه هره بلا کړې په عاشقانو ګنه زه غریب رحمان هومره ویل څوك".

یو مخ یې د سوزي سل مخه (لې) د سان دي — عشق په اصل نار دی نار یې مه گڼه
د بې بېدار و یده دی لکه بت په غمو ستر گو — بت که د رته غټ گوري بېدار یې مه گڼه
مراد خوبوا تر دی د خوبا نو له رخساره — هر چې اثر نه لري رخسار یې مه گڼه
خار چې په گل پوري (وي) د گلو په حساب دي — خره و شو که نام د خار دی خار یې مه گڼه
پوه خلك هغه دي چې اقرار په ناپوهي کا — هر چې ځان هوښيار گڼي هوښيار یې مه گڼه
بد خو هم هغه دي چې خپل بد و ر څر گند نړي — هر چې ځان بد کار گڼي بد کار یې مه گڼه
هر چا چې اقرار د یار له زلفو سره و کړ — تل به ناقرار وي په قرار یې مه گڼه
هر چې کمال غواړي کمیني (دې) د رحمان کا — عین د غه چار ده بل چار یې مه گڼه ۳۸۶ ٤۱۱۰

۷۴

اې د نفس او د حرص په هوا لېوه — په ظاهر صورت ملك په معنی دېوه
شدادي خصلت دې و نبوه د ظلم — خبر نه شوې د مسکین د زړه له غریوه
تا چې خپل مخ د فرعون په دود تور کړ[1] — په دې خوی به برابر نه شې له نیکبوه
پر وجود به دې په څه رنگ حاصلېږي — چې لېرې د یار له دره د د و د بوه
په ظاهر صورت تندرست په روح رنځور ه — د ربغه وسوی تر دغ پوست لاندې معتبوه[2]
د نیستی له مکافاتو هغه خلاص شول — چې هستي یې د فنا په مخ اېر بوه
اور دې پاخا وه له خوبه (باور و کړه) — و رانځ وته په خپله په نار بوه ۳۸۷ ٤۱۱۷

---

(۱) اصله نسخه : "تا چې فرعون په دود مخ تور کړ". (۲) چاپي نسخه : "د ربغه وسوی تر دروغ پوست لاندې مختبوه"

٤٨

یاداستاچشم ابرو وینم په خواب کې
یا مستان دي ویده شوي په محراب کې
یا په جام کې ستا دمخ عکس لیده شي
یا خورشید دی تجلا کا په حباب کې
یا تر خط لاندې غوټۍ ستا دخولې دي
یا کوکب دی راډوب شوي په شهاب کې
یا دې زلفې په مخ دوه راخورې کړې
یا سنبل دی ګنجلکي داوړ په تاب کې
یا دې زلفو په مخ توره تاریکي کړه
یا خوتند رڼان څرګند کړه په آفتاب کې
یاداستا مژګان زما په خاطر خښ دي
یا سیخونه دي پټ شوي په کباب کې
یا خوستا له غمه غرق زما صورت دی
یا خسرې دی جاروزې په ګرداب کې
ته ددې رحمان خطا کړه و رمعافه
داورو چاره نه وي په حساب کې[1]

چې د یاران دمخ کاته له میانه ووزي
د یاری تاج به څه عزت وي په حساب کې

٣٨٨ — ٤١٢٦

(۱) دا بیت د زلمی هیوادمل د شخصي کتابخانې له قلمي نسخې نه نقل شو.

۹

مست د هغه مخ یم چې مستانې لرې سترګې
بې توري، بې تېغه، قاتلانې لرې سترګې

بې لېده وکتو غایبان زړونه وړي له خلکو
هسې چشمان بندې ساحرانې لرې سترګې

هر څوک چې یې وېني نو دې سترګې کتی نه شي
ښکلي پرېوال رغوندې حیرانې لرې سترګې

لب آب حیات دي او نفس (یې) د عیسی دی
هېڅ عجبې نه دي که خوبانې لرې سترګې

هر چې عاشقان دي هغه کله بل خوا ګوري
وار ه ستا په لوري نګرانې لرې سترګې

۳۸۹ اي تاجه اوښکې هم له تخمه د باران دي*
کښت د هغه شین شو چې ګریانې لرې سترګې ٤١٣٣

۱۰

که په قطع د تمام جهان ملک یې
چې له ځانه خبر نه یې لا هلک یې

آدمیت خو ځه په مال او په شال نه دی
ته چې خیال په شال په مال کړې سپک یې

منصفان دې د انصاف خبرې وایي
څه شو څه شو که په خپلو کې شریک یې

که د لمر په څېر څرګند شې په جهان کې
خو په زړونو پسندیده نه شې لا ورک یې

بزرګي په دلجویي کې ده د خلکو
ته چې خلک ډوبوې څرنګ بزرګ یې

په لویي کې لوټي چېرې ده لا یقه
کمینه وته مه ګوره که سالک یې

فلک تا غوندې پیدا کړي بیا فنا کړي(۱)
ته لا نوې خواست کوې په ناز نازک یې

۳۹۰ دانایان به په دیوان ښکلي پند لیکي
چې تاجه په خوار نظر ګوري فلک یې ٤١٤٠

---

(۱) اصله نسخه : "فلک تا غوندې هزار پیدا کړي بیا فنا کړي". (*) چاپي دیوان : "ای رحمانه اوښکې دي هم تخم هم باران دی".

۹۱

دزړه حال وتا ته څه وايم په ژبه ‏— ته خبر د خوني و زړونو په منزل يې (۱)

هم د ګل په څېر بلبل سېځې په مينه ‏— هم مين لکه بلبل هسې په ګل يې

بې لېد و د څرګند بې يې عيب واره ‏— په کمال د ځملګي چارو کامل يې

هم قاضي يې هم ملا هم محتسب يې ‏— هم ساقي د مې پرستو په محفل يې

يو دې ذات په دوارو کونو کې شهره دی ‏— بل په نام له هر چا لوېد يو په سل يې

چې ته مخ په عبادت کې نه جارباسې ‏— د راسته شپه دې (نفس) بدکاتې خپل يې

ورکول او پېرودل دې په خپل لاس دي ‏— که وچا لې ورکوې که دې اخل يې

جار تر هسې ربځ نبولو شه رحمانه ‏— چې شهي دې په پوښتنه وې راغل يې

خدای طاعت، عبادت څه کوې ما ته

۴۱۴۹ ‏— ۳۹۱

خوږې مينه د سرې ده ازميل يې

بيتونه:

په "چې يې نقش په زړه خيال شي د اشنا" غزل کې:

ترابده به يې بخره ملالي وي ‏— له هغو چې زړه ملال شي د اشنا

په "ته چې ما ته وايې چې په څه کوې ژړا" غزل کې دريم بيت:

خوبه د اجفا کړې نه پوهېږم څه بلا شوه ‏— خوبه وي تر کومه د اجفا او دا بلا

په "بس ده بس ده دا دنيا" غزل کې له مقطع نه دمخه بيت:

که يې مال د دنيا ډېر وي ‏— هېڅ پرې نه کاندي پروا (۲)

په "لاس مې وتړې د زلفو په تناب" غزل کې:

---

(۱) ددې غزل مطلع په اصل نسخو کې نشته.

(۲) اصل نسخه: "هېڅ ور نه کاندي پروا"

لہ خرافہ چې یې آه کړم سوك په ستر ګو — یو لستو نی مې ګرداب (شي) بل ګرداب

په "هر مطرب چې غوږ یې تاو کا درباب" غزل کې دوهم بیت:

هومره تاوده بلتا نه را باندې زوروي — چې حساب یې بیان نه شي په کتاب

په "چې مې یار ولید په سیمه د اغیار ګډ" غزل کې لسم بیت:

سخت سفر د عاشقۍ د څوك او زه څوك — خدای ناخاپه پرې را ګډ کړم په دا لار ګډ

په "نظر دې بصر" غزل کې اووه څلویښتم بیت:

نه پخلا نه مرور وي — پریشان ګرزي در په در

په " زه تبر شوی یم ترسر" غزل کې ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ بیتونه:

کله مې غواړي کله مې وژني — کله مې آس وي کله مې خر

کله مې میږ وي کله مې مږ وي — کله مې اوښ وي کله غاتر

کله په کور کې مې کالي وي — کله لنګی وي کله تغر[1]

په " پس له مرګه څوك ارت غواړي خپل ګور" غزل کې یولسم بیت:

په یقین به بدکردار بدکردار کا — کشیده شي د بدکردار سر پېغور

په " بداختر به نیک اختر نه شي هرګز" غزل کې اووم بیت:

که تر غږ وربانديې وکړې کار به کړي — مرغچه[2] به د ګوهر نه شي هرګز

په "چې پای بند شه د لیلې په اشتیاق" غزل کې:

رحمان خوښ دی د خپل یار په دردو غم کې — تر به والي چې بادشاه دی د افاق

په "چې مشغول نه وی د ترکو په جمال څوك" غزل کې لسم بیت:

بې بند خوبیرخ رومي له هیڅا نه شي — که هر څو یې پاکیزه کا په رومال څوك

په " مه غوږ باسه د نااهلو قیل وقال" غزل کې نولسم بیت:

---

(۱) اصل نسخه: "که رنګه وی که تغر"
(۲) په اصل نسخه کې "مرغاچه" راغلی دی. پښتو قاموس "مرغچیچه" ختلی دی اصل شکل یې "مرغچه" ده چې د "مصنوعي مرلو" یا "مشکنیو" معنی ورکوي.

خراب دل مې نهي غواړي بلا دا شوه — چې نهي را معلومېږي کمال په کمال

په " په یوه غمزه د سترګو يې فنا شوم " غزل کې ۶-۷ بیتونه :

په خپل کلي په خپل کور کې مې غربت دی — په صدف کې در یتیم غوندې یکتا شوم

مستوري راځه یو وړه مستو سترګو — رحمان ځکه په وګړیو کې رسوا شوم

په " چې له مرګه نې پروايي په هر دم " غزل کې ۲۸ بیت :

پس له مرګه به دې هوږي هم خانه وي — څه پوهېږې یا به مار وي یا لړم

په " ته چې هسې ګاهې ترش ګاهې خندان " غزل کې اتم بیت :

د سرې صورت څه روغ د کاڼي نه دی — نښته کاڼي څه ستا د جور توان

په " څو به شمېرم زه غمونه د هجران " غزل کې شپږم بیت :

لکه غم د آشنایۍ په ما وورېږي — یا به نه وي د چا هسې ګرم باران

په " تا چې زنګ د مینو ورکړو لبانو " غزل کې ۶-۷-۸ بیتونه :

ستا د خولې له حقیقته صوفي څه زده — له دې رازه څوک خبر وي بې رندانو

د پېزوان غمی دې ږیب کا پر لبانو — دواړه زلفې دې چوړه د ملنګانو

تور اوربل دې لکه مار په جبین پروت دی — شینکی خال دی مواصل د نڅوړانو

په " که هر څو په صحرا سر شوم هم په کلیو " غزل کې دریم بیت :

هر آشنا چې مخ پنهان کا نه يې موم — کړې غواړم شپه او ورځ په سپړو پلیو

په " ورځ دې تېره په شومه کړه شپه له خوابه " غزل کې اتم او نهم بیتونه :

اندرون به دې له اوره هسې داغ شي — چې نن داغ شي په شرابو په کبابه

چې د مخ و آب و تاب ترې نظر کړم — واړه هېڅ شي د ګلونو آب و تابه

په " ته شمالې شکرلبه " غزل کې :

نه د لې شوې نه هورې شوې — تر میان ولاړې مذبذبه

په "خود به وران شي د دنیا بازار لتاړه" غزل کې ٤-٥-٦-٧ بیتونه :

یوه هسې بې سوزې مې شوه په برخه چې سر دې یې لا بتره ده تر ساړه

مصلي د بې ننګۍ وړ پسې لنګ کړه د هوس مصلى قطع کړه وې بې نغاړه

یار زما د سترګو تور پر بې ګر زېد لم په هجران کې مې د سترګو رڼا لاړه

په خوار یځ موندې نه شي له سګانو په لوح سر سره د روزې له بګاړه

په "ماوې زه به نه کړم په خوبانو باندې مینه" غزل کې پنځم بیت :

را شه نجومي زما د یار فال وګوره تللی یار به کله له سفره رایشینه

په "کشکې زه خاورې ایرې د ستا د دروازې" غزل کې نهم بیت :

یا شبنم د صبحدم یا عندلیب شوې چې د استا په ګلشنو زما ګذر وای

په "ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی" غزل کې اوم بیت :

د دو غم د عاشقۍ جوړه سره کړه خدای وړکړې د دنیا ته یې سرور دی

په "زلفې دې له ډېرې درازۍ پای تر سر دی" غزل کې اوم بیت :

دا خوزه له کم بختۍ له تاز ار کړم ستا له نیکې خوۍ کاڼي بوټي هم خبر دي

په "چې د ځنګه مې دلبر په لاس کې جام دی" غزل کې اوم بیت :

نه چې خپل فراغت غواړې په جهان کې فراغت خاطر راوښیه کدام دی

په "چې د اسې لاس په لاس دنیا پر لښو دې" غزل کې نهم بیت :

په خپل ځای به یې هر کلام په کار شي رحمان . . . . طالب له د سکو دی

په "خبر مې ستا د بنوغشي په سینه دی" غزل کې لسم بیت :

نه شها زما په سترګو کې جلوه کا ماه وهر یې سینه مخ یې آینه دی

په "غم دې هسې غلبه شو په ما باندې" غزل کې اوم بیت :

زه رحمان یې شنډ نې په ځان ګڼمه که یار سل ځله ناشدې چارې کاندې

په "آشنايي توره بلا ده اشنا مه شي" غزل کې څلورم بيت:

خپل خر يسيت وهرڅاروي وته قصاب دی ... توانايي د تن تاوان دی توانا مه شې

په "ولي ولي و عاشق ته نظر نه کړې" غزل کې دريم او اووم بيتونه:

ښنبتن لاس د سپي په سر باندې راکاږي ... ته تش سيوری د مخلص په سر نه کړې

زما هر زمان په تا باندې گذر وي ... ته يو دم زما په لوري گذر نه کړې

په "مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کې" غزل کې اووم او دوولسم بيتونه:

هيڅ صرفه نه کړي د زړونو ازار خلي ... دچا سود دی کروړي شوي په آزار کې

وهغوی چې خدای حق بيني سترگې ورکا ... د يوسف تجلي ويني په ديوار کې

په "دهغې بنا چې نوم محبت آباد وي" غزل کې شپږم بيت:

بېخ بنياد به دهغوي په ياري کې ... چې د تن په نابودي يې اعتقاد وي

په "که د درستي دنيا غم مې په سر بار وي" غزل کې ۶، ۷ او ۱۱ بيتونه:

زه به ستا له رقيبانو خه ماند کړم ... دا دستور دی چې له گله سره خار وي

کې لي هر زمان په آب زمزم وينځم ... بې مينه مې په زړه باندې غبار وي

خوږ يې سل ځان ه خبنن شي په تماشه کې ... کله وي چې د بلبل و گل قرار وي

په "د وصال په هوا والوتي مرغه شوي" غزل کې څلورم بيت:

چې بېلتون ورته اسان دی هغه خلک ... از ميښت له په بند د بېلتانه شوي

په "د ېږې خولې زما په ياد شکر خوړې شوې" غزل کې څلورم بيت:

خپل قسمت په سري کاندي هر چې کاندي ... د چا برخه خاموشي د چا ناري شوي

په "چې په رخ باندې داد بنکو يو رقم وي" غزل کې ۱۴ بيت:

قاعده ده د دردمنده هسې نه ده
چې په درد کې يو درد من تر بله کم وي

په "ترچي ماته وايي چي په چا بانديې شيدايي" غزل کې له څلورو بيتونو نه وروسته لاندينی بيتونه :

هر چي په حيات صورت له مرګ سره اشنا شي — خلاص به د قيامت له خرخښو پيدې دنيايي

سنځ د هغو ګلو چي برګ ريژيي په بهار کي — ګل سره اېښي وکال له خزانه استغنا يي

غم (خو) هم (هغه) که چي هيڅ غم ورسره نه وي — ولې چي ناګاه به يو ورځ ور باندې زيايي

حکم د نيستي په هغو دی هم (چي) هست دي — هر چي هستي پرې بندي دي له نيستي ئي خبر وا

زره د عاشقانو د دښمن له لاس پيغم دی — لکه شمع د مقراض له خصومته په خندا يي

لوږه تنده نشتر د قانع په قناعت کي — دا کيميا چي زده کا په خرقه کي امرايي

هيڅ سره چيشمي ځاطلي نه کړي په خرمن کې — بلکه د قحطي په ملک کښه شاه يي هم ګدايي

ما به رښتيا نه وي اي يارانو باري څه کرم — حق کلمه نغره هر ګوره سخته بلا يي

زور د سېلاب واره ترل په مقامات وي — زره د خاموشي په ځای له نه (چي) ګويايي

بې خس خاشاکه د آتش بقا په څه وي — آه و فرياد واره په مقدار د تمنايي

زه د رقيب چاره و نا وپسا کړم له حبيبه — زلفي په نسبت د مار خوزلو اژدهايي

اي اتمانخه هر راحت په اجر د زحمت دي
هر چي درين (درين) خاندي هسې درېږي (دريږي) په ژرايي

په "چي پخته شي آشنايي" غزل کې له مقطع نه وروسته بيت :

په پښتو کې رحمان وي — په فارسي کې سنايي

په "يوه ذره به وزي يا به مور يي" غزل کې پنځم او شپږم بيتونه :

عبادت خو په ځوانی کېږي رحمانه — په پيري کې به څه زهد کړي چي زوړ يي

بدي واره په سبد و نيسه اتمانخه — چي پای بند د يان په هر يا په ميدان يي

په "هر گفتار هره وینا چې څوک عبس کا" غزل کې شپږم بیت[1]:

د هغو طاعت غلط دی چې وسوس کا — معتقد له اعتقاده مقصود بیاموند

په "که په بخت کم بختان نه وای خسته دل څوک" غزل کې ۶ او ۱۲ بیتونه:

زه لا رغد دستا په مینه کې شهره یم — نه چې نن کاندې خبرې پردې خپل څوک

ما دا یوسر دی د استا شکرانه کړې — که د سر ماغزه مې خوړې په دا ویل څوک

په "د زړه حال و تا ته څه وایم په ژبه" غزل کې ٤ او ٥ بیتونه:

که یې لاس د خدای په چارو رسېدلی — بد یې بخت یې به چا چېرې قبلول یې

څوک له خاورو وایر و پاچوې تخت و رکړې — څوک له تخته دا یروي په ویران ول یې

٤٢٢٠

د رحمان بابا دیوان د (١٣٥٥) لمریز کال د زمري په میاشت کې
د نصیر "هنر" پښتون په قلم خطاطي او نقاشي شو.

---

(١) دا بیتونه د سناغلی رفیع د شخصی کتابخانی له یوې زړې چاپي نسخې څخه لاس ته راغلل.

ترتیبوونکی: خېړنیار محمد عارف غروال

د وېش پاڼګه قاموسي برخه

لغت		معنی
الف		
ابتـه (حبطه)		عبث، بې معنی، بې ځایه.
ابلق		آس، برګ.
اختلاط		ګډون، خبرې کول
ارهنده	*arhánda*	بیدانجیر.
آدینه		جمعـه.
اشام		؟
اشراق		د ځابنت لمونځ، طلوع کول، ځلېدل.
الوی	*alə́way*	وریت شوی.
اعراف		د جنت او دوزخ ترمنځ ځای.
افسون		جادو، اوده، دم.
الغیاث		پناه غواړم، فریاد.
الوس (اولس)		ټبر، قوم، طایفه.

آماج — موخه، هدف، د ټوپک غشي او نښان.

آماس — پړسوب.

اوتاد (د وتد جمع) — يو روحاني مرتبه، مورچې، ميخونه.

اوډنى *odə́nay* — يو ډول ښځينه پوړنى دی چې غالباً يې په ودونو کې په سر وي

اوراد (د ورد جمع) — دوعاگانې.

اورپښتى *orpəṣtay* — پتنگ، پروانه.

اوږمکه *oẓmáka* — مياشت، ماه.

اولاق (اُلاغ) — خر.

اهار — داوړي سختې گرمۍ موسم.

اهلاد (هيداد) — سزا، پاداش، سرزنش.

اياغ — د شرابو پياله او کاسه.

ب

باده — شراب.

باړه *bāṛá* — يو مشهور خوړ.

بالي (بهائي) — ورور.

بتان (بت) — مجازاً ښې مخې، ښکلې.

بدسگال — بدذات، بدجنس.

برنا — ځوان، زلمی.

بساط — د ځمکې فرش.

بطال — بد ويونکی، باطل ويونکی، غلط ويونکی.

بګاړ (بګیاړ)	*bagāṛ*	لېوه، شرمښ.
بېچاونې (بېچاونه)	*bičāwna*	دعزت جاې، بستره، ږوجایي.

پ

پارسا		پرهېزګار، زاهد.
پارچي	*pārci*	دجوارې کولو دانې.
پاسلل		سپارل.
پایله		پا یزېب.
پخساك		پرېشانې، غم او خپګان.
پراته		پرته، بې ځایه، بې مورده.
پسندل		غوره کول.
پکو		په ځان پورې تنګ او له ځانه سترې.
پنم		پړسوب.
پېڅل	*pecə́l*	زغمل، صبر کول، تحمل کول.
پېچوې (پچوې)		د مچنوغزې پرې (بچوکي) مجازاً او بدي ښځې او کوچنۍ.
پېړه		د کېناستو تخته، د ناستې کټګۍ ګټکنۍ.
پېشاب		متیازې، بولي.

ت

تبرا		بېزار پېدل، تبرا کېدل.
ترارا	*trāra*	تېره، کاڼي، دبره.
تراهي	*trāhí*	وېره

ترو	*tru*	نو .
توسن		نیلی .
تولا		محبت ، دوستي ، رښتینګلوي ، مینه .
تېزل	*tezə́l*	ځغلول ، پرېږ سپرېدل .

ټ

ټوکرکی		د پوزي یوه ټوټه یا ټوټکی .
ټنډ	*tə́nḍ*	په زړه پورې ، سخت ، محکم .

چ

چلیکار		هغه کس وندګر چې په ټاکلي څه بیا من دوری د چا حمله کړي .
چندن		صندل .
چوړه		چوړه ، چواړه .
چوړک		یو کم شی ، لږ څه .
چوګان		نیزه ، ډنډه ، یا توښا ډنډه .
چووه	*čowá*	عطر ، خوشبویه مواد .

ح

حط		ایسته کول ، لېری کول ، دیوبار کوزول ، پرېښودل .

خ

خاصا		نېک خوبه ، خاص الخاص ، وتلی .
خاکروب		جاروکښ .

ختول		ختنه لرونکی، ناپاک.
خپسر	xpəsár	خپل ځان.
خدنګ		غشی، خندق،
خراړه	xrāṛa	یو ډول دښتي وره مرغۍ ده.
خرام		ناز او نزاکت (غالباً له تګ سره راځي).
خمر		شراب، مُل.
خمسور	xamsor	همراز، همراه.

څ

څښکو	caṣko	یو بوټی دی چې میده کوي یې او په لیچنو سترګو کې یې اچوي (چشکو)
څری	carə́y	د کېږدۍ د سر اوږده ویښتان.
څلې څولې	cale-cūle	ګنډه ګوندي، زوړ سامان، ګند او کچول.

ځ

ځبله	ǰabə́la	سره، یو ډول بله.

ډ

دد		ځناور.
دښن	daṣən	دښمن.
دراج		تنځري (تځري) یو مارغه دی.

درای		زنګځه، ګونګرو، ژوږۍ، جرس.
دلق ازرق فام		زرغون کند، ګودړۍ.
دمک		یوه لحظه
دواب		څاروي، څلوربولي، بوده ګان.
دوڅار	ducār	څرګند، ښکاره، ورمخامخ، نمایان.
دیبا		وریښمین ښکلی ټوکر. میلک

ډ

ډبر	ḍabár	تباه، ټبر، کهول.
ډلیال	ḍalyál	ډلې ملګري.

ر

راج		راجا (واکمن)
راح		خوښي، نشاط، مجازاً شراب.
رټی	ratə́y	ډېرلږ، ناچیز، کم وزنه شي.
رسن		رسۍ، تناو.
رصاص		قلعي، سرپ.
رعنا		ښکلی او متناسب اندام.
رنځړی	ranjə́ray	رنځور، ناروغ، علیل، مجازاً زیړرنګی.
ریمن	remán	خیرن، بدرنګ، ناولی.

ز

زباد		اثبات.

زبر		یاد، په یاد.
زمول	*zmol*	مراوی، بې سبکه، ضعیف.
زوږ	*zwəẓ*	نشت، نابود، حرام.
زوم		کم، کمی.
زیرمه		تدبیر، ذخیره، پانګه، پاسره.

ژ

ژغر	*zǧər*	ژغورلی.

س

سالکان		زاهدان، عارفان.
ساهو	*sāhú*	آزاد، اصیل.
سترغلی	*stərǧláy*	کولک، دسترګو غاتي، (کاسه چشم)
ستور	*stwar*	څاروي
سنجاب		لولی.
سراښ	*srāṣ*	حریص
سفال		ټیټ، بې قدره، پستي او بې همتي، کودړی
سقلات		خپل ځان پټول.
سکه	*ska*	نو، ځکه، ګویا، لکه چې.
سمک		کب، ماهي.
سنداسي		واندې کېدل، ملنګ، کیمیا لټوونکی ملنګ.
سولند	*swáland*	حریص، بخیل، ممسک؛ لکه سولند سپی.

سوها *sohā* یو ډول ځوانی توکی دی.

سپپاري *sepārí* یو لوړه نری ونه ده چې په تودو سیمو کې شنه کیږي.

سیم یو گران قیمته فلز دی.

ش

شب داج توره شپه، د تږوږمي شپه.

شط سیند، هغه ستر رود چې دریاب ته گډیږي.

شهاب ستور، ستوري.

ط

طره جوغه

طوق غاړکی، امیل

ع

عتاب قهر او غصه

عرعر سپېدار

غ

غبغب د چړگ جنجړې، د چړگ ججوړه.

غربال غلبیل، پرویزی.

غزاوشوه اصل معنا: دا یو شوق دی، په دې نو خه وشول؛ (یو تکیه کلام دی).

غوړ — ǧor — برخه، نصیب، قسمت، مجازاً میراث.

غوړځې — په زوره چیغې ایستل، په اتڼ کې توپونه او چیغې ایستل.

غوږی — ǧwaẓáy — سخت انتظار، غوږ بلکی، د چا د راتګ د زیږي انتظار.

غوک — لویه ښخنکسبه (چونګسبه)، شلانده.

غونډی — ǧúnday — د وزغنو جوال.

غونډ ژبی — ǧwanḍ-žəbay — فصیح، بلیغ.

ف

فلوس — د فلس جمع، دیوي ونې میوه ده چې په تورو سیمو کې شنه کیږي زیړې تریخ او په طب کې کارونې اخیستل کیږي

ق

قرقره — د چرګ تاج، چرګ خولی، تاج، شوغه.

قنج (غنج) — ناز.

ک

کاږ — دوړو کانو ډیری.

کام — هدف، مرام.

کاواک — ډډ، ګوګ.

کروړ — Kror — سخت، محکم.

کړیکه — Kṛíka — چیغه، وړو ونکی غږ.

کسنیده — نقشه، انځور.

کلاب (کلب) — سپی.

کنګال		مفلس، نیستمن، مېنځل شوی.
کوتل	Kutál	ذبح کول، حلالول، پوستکی تري ایستل
کودیکه		یو ډول خاورین دېګ دی.
کورمه	Kormá	کورنۍ، اهل بیت.
کوله	Kolá	دساقي دپاسه دګل برخه.
کوی		چم، کوڅه، مالت.
کهی	Kaháy	ډنګر، لاغر.

ګ

ګانده	gánda	سبا، راتلونکې ورځ.
ګایل		ژوبل، زخمي، پرهار ژلی.
ګرام	grām	کلی، سیمه، استوګنځی.
ګروهېدل	grohedə́l	عقیده لرل، معتقد کېدل.
ګړیال	garyāl	زنګ.
ګورهنده	gorhánda	وړه تیاره کوټه، په غره کې بانډه ډوله ځپېرګه ځجاز اُقبر
ګونټه	gontá	دشطرنج دانه.
ګوهار		دغواوو پاده.
ګوي		پنډوس، پنډ وسکه.
ګنګو	gongú	زعفران.
ګېډی	gedáy	ناپوه، بېړل، احمق.

ل

لارغه	lārgə́	درنګ، ځنډ.

لال		گونګ ، یو ډول انګور دی .
لګام		واګې ، قبضه .
لو	*lu*	لوګې .
لوخېدل	*locedə́l*	یوه داسې اوږده مبارزه کول چې یوه سیاله ډله هم بریالیتوب ته نه رسېږي ، خوله مبارزې څخه هم لاس نه اخلي .
لوښتل	*lostə́l*	په کوچ پیل کول ، لېږدېدل .
لوڼل		پاشل .

م

مال ومنال		شته ـ هستي او دارایي .
ماوا		استوګنځی ، مسکن .
متره	*matrá*	نایاب ، نشت ، زوږ .
متړ	*mət*	بازو ، هاند ، همت .
مجذوب		جذب شوی ، عاشق شوی .
مجمر		نغری ، دیګدان .
مخمور		مست ، نشه .
مخنث		نرښځی .
مذمت		بدویل ، غیبت .
مرسته		طلب ، لټون ، کومک
مرغچه (مرغچې)		کونجکه ، خرموړه .

مستدام	همیشه، تل.
مشاطه	ډمه، سینګارونکې.
مشګیرك	دیو مارغه نوم دی.
مصحف	کتاب، هغه پاڼې چې یو ځای یې سره ټولې کړې وي.
مطر	باران، ورښت.
معتیو (معتوه)	غیر مکلف، لېونی ړوند.
مغاك	ګودال، ژورغالی.
مقراض	بیاتي، قیچي.
مجلاب	خوسا ډنډ.
منزه	پاك، سپېڅلی، پاکیزه.
مواس	چوغلګر.
میثاق	ژمنه، وعده، عهد، پیمان.
میزر	پړونی، چادری.
مهوت	پیلبه، پیل والا
معیشه	معاش ـ تنخوا.

ن

نارون (نارو)	یو ډول دانه ده چې د چنګلو او بولو څخه پیدا کېږي او په منځ کې یې د تار غوندې نرۍ چینجي وي.

ناړ		د نړ، ساقه.
ناغه		دستر گو سره رگونه.
ناوك		غشی، شتی
نخل		دخرماونه، خجوره.
ندا		غږ، آواز
ندی	nadáy	ړود، وړوکی سیند.
نغرول		نغرل، په یوه سا تېرول.
نغوتل		غوږ نیول، دخبرې منل.
نغوته		اشاره، تلقين.
نمري		جامې، لباس، کالي.
نمط		طریقه، نوع، روش، رویه هغه ډله خلك چې په یوه فکر او روش روي.
نول		غم، پرېشاني، اندوه.
نومر		یادشوی، نومول شوی.

و

واړ	wāṛṛ	عوزه، وړ
وبله		یوتربله.
ورژلی (وړژل)		ړېزه ړېزه کول، مرل.
وشتې	wášte	توکې ټکالې، لطيفې.

وقر (وقار)		طاقت، تحمل، درښت.
وېلاړ	*weláṛ*	عزم، اراده، نيت او مراد.

هـ

هميانۍ		هغه تيلۍ چې پيسې پکې اېښودل کېږي، کيسه.
هنډه	*hánḍa*	مضبوطه اراده، ډېره غوښتنه، په ډېره کې يوه چېره غوښتنه کول.
هوک	*huk*	نيغ، شخ.

ی

يرغال		بيړه، يرغل، حمله، بريد.
يسار		کيڼ، اسان.
يمين		ښی.

پای

یادونه:

د متن تر تیارېدو وروسته، د رحمن بابا د دیوان ځینې نورې نوې خطي نسخې تر لاسه شوې، په دغو نسخو کې ځینې داسې غزلونه وو، چې د متن له غزلو یې بېلتون زیات وو، او یا یې توپیر سره درلود، نو ځکه مو نوې لاس ته راغلې غزلې په ضمیمه کې ونیولې، په دې ضمیمه کې ځینې داسې غزلې هم شته، چې په متن کې یې نیمګړې شکل هم خوندي دی، لکه د متن د ۸۷ مخ غزله، چې بشپړه د ضمیمې په ۲۸۳ مخ کې راغلې ده، او یا لکه د متن د ۲٤٦ مخ غزله، چې په بشپړه توګه د ضمیمې په ۲۸۶ مخ کې راغلې ده. نو محترم لوستونکي به دغه کار زموږ تېروتنه و نه ګڼي.

اداره

PROPERTY OF ACKU 4499

(c) ketabton.com: The Digital Library

COLLECTIVE WORKS OF RAHMAN BABA

PUBLISHED

BY

PUSHTU ACADEMY

Government Printing House

1977

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library